నమో తస్స భగవతో అరహతో సమ్మాసమ్బుద్ధస్స

దీఘనికాయే

సీలక్ఖన్ధవగ్గట్ఠకథా

గన్థారమ్భకథా

కరుణాసీతలహదయం , పఞ్ఞాపజ్జోతవిహతమోహతమం;
సనరామరలోకగరుం, వన్దే **సుగతం** గతివిముత్తం.

బుద్ధోపి బుద్ధభావం, భావేత్వా చేవ సచ్ఛికత్వా చ;
యం ఉపగతో గతమలం, వన్దే తమనుత్తరం **ధమ్మం.**

సుగతస్స ఓరసానం, పుత్తానం మారసేనమథనానం;
అట్ఠన్నమ్పి సమూహం, సిరసా వన్దే **అరియసఙ్ఘం.**

ఇతి మే పసన్నమతినో, రతనత్తయవన్దనామయం పుఞ్ఞం;
యం సువిహతన్తరాయో, హుత్వా తస్సానుభావేన.

దీఘస్స దీఘసుత్తఙ్కితస్స, నిపుణస్స **ఆగమవరస్స;**
బుద్ధానుబుద్ధసంవణ్ణితస్స, సద్ధావహగుణస్స.

అత్థప్పకాసనత్థం, **అట్ఠకథా** ఆదితో వసిసతేహి;
పఞ్చహి యా సఙ్గీతా, అనుసఙ్గీతా చ పచ్ఛాపి.

సీహళదీపం పన ఆభతాథ, వసినా మహామహిన్దేన;
ఠపితా సీహళభాసాయ, దీపవాసీనమత్థాయ.

అపనేత్వాన తతోహం, సీహళభాసం మనోరమం భాసం;
తన్తినయానుచ్ఛవికం, ఆరోపేన్తో విగతదోసం.

సమయం అవిలోమేన్తో, థేరానం థేరవంసపదీపానం;
సునిపుణవినిచ్ఛయానం, మహావిహారే నివాసీనం.

హిత్వా పునప్పునాగతమత్థం, అత్థం పకాసయిస్సామి;

సుజనస్స చ తుట్ఠత్థం, చిరట్ఠితత్థఞ్చ ధమ్మస్స.

సీలకథా ధుతధమ్మా, కమ్మట్ఠానాని చేవ సబ్బాని;
చరియావిధానసహితో, ఝానసమాపత్తివిత్థారో.

సబ్బా చ అభిఞ్ఞాయో, పఞ్ఞాసఙ్కలననిచ్ఛయో చేవ;
ఖన్ధధాతాయతనిన్ద్రియాని, అరియాని చేవ చత్తారి.

సచ్చాని పచ్చయాకారదేసనా, సుపరిసుద్ధనిపుణనయా;
అవిముత్తతన్తిమగ్గా, విపస్సనా భావనా చేవ.

ఇతి పన సబ్బం యస్మా, **విసుద్ధిమగ్గే** మయా సుపరిసుద్ధం;
వుత్తం తస్మా భియ్యో, న తం ఇధ విచారయిస్సామి.

“మజ్ఝే **విసుద్ధిమగ్గో,** ఏస చతున్నమ్పి ఆగమానఞ్హి;
ఠత్వా పకాసయిస్సతి, తత్థ యథా భాసితం అత్థం”.

ఇచ్చేవ కతో తస్మా, తమ్పి గహేత్వాన సద్ధిమేతాయ;
అట్ఠకథాయ విజానథ, దీఘాగమనిస్సితం అత్థన్తి.

నిదానకథా

తత్థ **దీఘాగమో** నామ సీలక్ఖన్ధవగ్గో, మహావగ్గో, పాథికవగ్గోతి వగ్గతో తివగ్గో హోతి; సుత్తతో చతుత్తింససుత్తసఙ్గహో. తస్స వగ్గేసు **సీలక్ఖన్ధవగ్గో** ఆది, సుత్తేసు **బ్రహ్మజాలం.** బ్రహ్మజాలస్సాపి “ఏవం మే సుత”న్తిఆదికం ఆయస్మతా ఆనన్దేన పఠమమహాసఙ్గీతికాలే వుత్తం నిదానమాది.

పఠమమహాసఙ్గీతికథా

పఠమమహాసఙ్గీతి నామ చేసా కిఞ్చాపి వినయపిటకే తన్తిమారూళ్హా, నిదానకోసల్లత్థం పన ఇధాపి ఏవం వేదితబ్బా. ధమ్మచక్కప్పవత్తనఞ్హి ఆదిం కత్వా యావ సుభద్దపరిబ్బాజకవినయనా కతబుద్ధకిచ్చే, కుసినారాయం ఉపవత్తనే మల్లానం సాలవనే యమకసాలానమన్తరే విసాఖపుణ్ణమదివసే పచ్చూససమయే అనుపాదిసేసాయ నిబ్బానధాతుయా పరినిబ్బుతే భగవతి లోకనాథే, భగవతో ధాతుభాజనదివసే సన్నిపతితానం సత్తన్నం భిక్ఖుసతసహస్సానం సఙ్ఘత్థేరో ఆయస్మా మహాకస్సపో సత్తాహపరినిబ్బుతే భగవతి సుభద్దేన వుడ్ఢపబ్బజితేన – “అలం, ఆవుసో, మా సోచిత్థ, మా పరిదేవిత్థ, సుముత్తా మయం తేన మహాసమణేన, ఉపద్దుతా చ హోమ – ‘ఇదం వో కప్పతి, ఇదం వో న కప్పతీ’తి, ఇదాని పన మయం యం ఇచ్ఛిస్సామ, తం కరిస్సామ, యం న ఇచ్ఛిస్సామ న తం కరిస్సామా”తి (చూళవ. ౪౩౭) వుత్తవచనమనుస్సరన్తో, ఈదిసస్స చ సఙ్ఘసన్నిపాతస్స పున దుల్లభభావం మఞ్ఞమానో, “ఠానం ఖో పనేతం విజ్జతి, యం

పాపభిక్ఖూ ‘అతీతసత్థుకం పావచన’న్తి మఞ్ఞమానా పక్ఖం లభిత్వా నచిరస్సేవ సద్ధమ్మం అన్తరధాపేయ్యుం, యావ చ ధమ్మవినయో తిట్ఠతి, తావ అనతీతసత్థుకమేవ పావచనం హోతి. వుత్తఞ్హేతం భగవతా –

‘యో వో, ఆనన్ద, మయా ధమ్మో చ వినయో చ దేసితో పఞ్ఞత్తో, సో వో మమచ్చయేన సత్థా’తి (దీ. ని. ౨.౨౧౬).

‘యంనూనాహం ధమ్మఞ్చ వినయఞ్చ సఙ్గాయేయ్యం, యథయిదం సాసనం అద్ధనియం అస్స చిరట్ఠితికం’.

యఞ్చాహం భగవతా –

‘ధారేస్ససి పన మే త్వం, కస్సప, సాణాని పంసుకూలాని నిబ్బసనానీ’తి (సం. ని. ౨.౧౫౪) వత్వా చీవరే సాధారణపరిభోగేన.

‘అహం, భిక్ఖవే, యావదేవ ఆకఙ్ఖామి వివిచ్చేవ కామేహి వివిచ్చ అకుసలేహి ధమ్మేహి సవితక్కం సవిచారం వివేకజం పీతిసుఖం పఠమం ఝానం ఉపసమ్పజ్జ విహరామి; కస్సపోపి, భిక్ఖవే, యావదేవ, ఆకఙ్ఖతి వివిచ్చేవ కామేహి వివిచ్చ అకుసలేహి ధమ్మేహి సవితక్కం సవిచారం వివేకజం పీతిసుఖం పఠమం ఝానం ఉపసమ్పజ్జ విహరతీ’తి (సం. ని. ౨.౧౫౨).

ఏవమాదినా నయేన నవానుపుబ్బవిహారఛళభిఞ్ఞాప్పభేదే ఉత్తరిమనుస్సధమ్మే అత్తనా సమసమట్ఠపనేన చ అనుగ్గహితో, తథా ఆకాసే పాణిం చాలేత్వా అలగ్గచిత్తతాయ చేవ చన్దోపమపటిపదాయ చ పసంసితో, తస్స కిమఞ్ఞం ఆణణ్యం భవిస్సతి. నను మం భగవా రాజా వియ సకకవచఇస్సరియానుప్పదానేన అత్తనో కులవంసప్పతిట్ఠాపకం పుత్తం ‘సద్ధమ్మవంసప్పతిట్ఠాపకో మే అయం భవిస్సతీ’తి, మన్త్వా ఇమినా అసాధారణేన అనుగ్గహేన అనుగ్గహేసి, ఇమాయ చ ఉళారాయ పసంసాయ పసంసీతి చిన్తయన్తో ధమ్మవినయసఙ్గాయనత్థం భిక్ఖూనం ఉస్సాహం జనేసి. యథాహ –

“అథ ఖో ఆయస్మా మహాకస్సపో భిక్ఖూ ఆమన్తేసి – ‘ఏకమిదాహం, ఆవుసో, సమయం పావాయ కుసినారం అద్ధానమగ్గప్పటిపన్నో మహతా భిక్ఖుసఙ్ఘేన సద్ధిం పఞ్చమత్తేహి భిక్ఖుసతేహీ”తి (చూళవ. ౪౩౭) సబ్బం **సుభద్దకణ్డం** విత్థారతో వేదితబ్బం. అత్థం పనస్స మహాపరినిబ్బానావసానే ఆగతట్ఠానేయేవ కథయిస్సామ.

తతో పరం ఆహ –

“హన్ద మయం, ఆవుసో, ధమ్మఞ్చ వినయఞ్చ సఙ్గాయామ, పురే అధమ్మో దిప్పతి, ధమ్మో పటిబాహియ్యతి; పురే అవినయో దిప్పతి, వినయో పటిబాహియ్యతి; పురే అధమ్మవాదినో బలవన్తో హోన్తి, ధమ్మవాదినో దుబ్బలా హోన్తి, పురే అవినయవాదినో బలవన్తో హోన్తి, వినయవాదినో దుబ్బలా హోన్తీ”తి (చూళవ. ౪౩౭).

భిక్ఖూ ఆహంసు – “తేన హి, భన్తే, థేరో భిక్ఖూ ఉచ్చినతూ”తి. థేరో పన సకలనవఙ్గసత్థుసాసనపరియత్తిధరే పుథుజ్జనసోతాపన్నసకదాగామిఅనాగామి సుక్ఖవిపస్సక ఖీణాసవభిక్ఖూ అనేకసతే, అనేకసహస్సే చ వజ్జేత్వా

తిపిటకసబ్బపరియత్తిప్పభేదధరే పటిసమ్భిదాప్పత్తే మహానుభావే యేభుయ్యేన భగవతో ఏతదగ్గం ఆరోపితే తేవిజ్జాదిభేదే ఖీణాసవభిక్ఖూయేవ ఏకూనపఞ్చసతే పరిగ్గహేసి. యే సన్ధాయ ఇదం వుత్తం – "అథ ఖో ఆయస్మా మహాకస్సపో ఏకేనూనాని పఞ్చ అరహన్తసతాని ఉచ్చినీ"తి (చూళవ॰ ౪౩౭).

కిస్స పన థేరో ఏకేనూనమకాసీతి? ఆయస్మతో ఆనన్దత్థేరస్స ఓకాసకరణత్థం. తేనహాయస్మతా సహాపి, వినాపి, న సక్కా ధమ్మసఙ్గీతిం కాతుం. సో హాయస్మా సేక్ఖో సకరణీయో, తస్మా సహాపి న సక్కా. యస్మా పనస్స కిఞ్చి దసబలదేసితం సుత్తగేయ్యాదికం అప్పచ్చక్ఖం నామ నత్థి. యథాహ –

"ద్వాసీతి బుద్ధతో గణ్హిం, ద్వే సహస్సాని భిక్ఖుతో;
చతురాసీతి సహస్సాని, యే మే ధమ్మా పవత్తినో"తి. (థేరగా॰ ౧౦౨౭);

తస్మా వినాపి న సక్కా.

యది ఏవం సేక్ఖోపి సమానో ధమ్మసఙ్గీతియా బహుకారత్తా థేరేన ఉచ్చినితబ్బో అస్స, అథ కస్మా న ఉచ్చినితోతి? పరూపవాదవివజ్జనతో. థేరో హి ఆయస్మన్తే ఆనన్దే అతివియ విస్సత్థో అహోసి, తథా హి నం సిరస్మిం పలితేసు జాతేసుపి 'న వాయం కుమారకో మత్తమఞ్ఞాసీ'తి, (సం॰ ని॰ ౨.౧౫౪) కుమారకవాదేన ఓవదతి. సక్యకులప్పసుతో చాయస్మా తథాగతస్స భాతా చూళపితుపుత్తో. తత్థ కేచి భిక్ఖూ ఛన్దాగమనం వియ మఞ్ఞమానా – "బహూ అసేక్ఖపటిసమ్భిదాప్పత్తే భిక్ఖూ ఠపేత్వా ఆనన్దం సేక్ఖపటిసమ్భిదాప్పత్తం థేరో ఉచ్చినీ"తి ఉపవదేయ్యుం. తం పరూపవాదం పరివజ్జేన్తో, 'ఆనన్దం వినా ధమ్మసఙ్గీతిం న సక్కా కాతుం, భిక్ఖూనంయేవ నం అనుమతియా గహేస్సామీ'తి న ఉచ్చిని.

అథ సయమేవ భిక్ఖూ ఆనన్దస్సత్థాయ థేరం యాచింసు. యథాహ –

"భిక్ఖూ ఆయస్మన్తం మహాకస్సపం ఏతదవోచుం – 'అయం, భన్తే, ఆయస్మా ఆనన్దో కిఞ్చాపి సేక్ఖో అభబ్బో ఛన్దా దోసా మోహా భయా అగతిం గన్తుం, బహు చానేన భగవతో సన్తికే ధమ్మో చ వినయో చ పరియత్తో, తేన హి, భన్తే, థేరో ఆయస్మన్తమ్పి ఆనన్దం ఉచ్చినతూ'తి. అథ ఖో ఆయస్మా మహాకస్సపో ఆయస్మన్తమ్పి ఆనన్దం ఉచ్చినీ"తి (చూళవ॰ ౪౩౭).

ఏవం భిక్ఖూనం అనుమతియా ఉచ్చినితేన తేనాయస్మతా సద్ధిం పఞ్చథేరసతాని అహేసుం.

అథ ఖో థేరానం భిక్ఖూనం ఏతదహోసి – "కత్థ ను ఖో మయం ధమ్మఞ్చ వినయఞ్చ సఙ్గాయేయ్యామా"తి? అథ ఖో థేరానం భిక్ఖూనం ఏతదహోసి – "రాజగహం ఖో మహాగోచరం పహూతసేనాసనం, యంనూన మయం రాజగహే వస్సం వసన్తా ధమ్మఞ్చ వినయఞ్చ సఙ్గాయేయ్యామ, న అఞ్ఞే భిక్ఖూ రాజగహే వస్సం ఉపగచ్ఛేయ్యు"న్తి (చూళవ॰ ౪౩౭).

కస్మా పన నేసం ఏతదహోసి? "ఇదం పన అమ్హాకం థావరకమ్మం, కోచి విసభాగపుగ్గలో సఙ్ఘమజ్ఝం పవిసిత్వా ఉక్కోటేయ్యా"తి. అథాయస్మా మహాకస్సపో ఞత్తిదుతియేన కమ్మేన సావేసి –

“సుణాతు మే, ఆవుసో సఙ్ఘో, యది సఙ్ఘస్స పత్తకల్లం సఙ్ఘో ఇమాని పఞ్చ భిక్ఖుసతాని సమ్మన్నేయ్య రాజగహే వస్సం వసన్తాని ధమ్మఞ్చ వినయఞ్చ సఙ్గాయితుం, న అఞ్ఞేహి భిక్ఖూహి రాజగహే వస్సం వసితబ్బ”న్తి. ఏసా ఞత్తి.

“సుణాతు మే, ఆవుసో సఙ్ఘో, సఙ్ఘో ఇమాని పఞ్చభిక్ఖుసతాని సమ్మన్న”తి ‘రాజగహే వస్సం వసన్తాని ధమ్మఞ్చ వినయఞ్చ సఙ్గాయితుం, న అఞ్ఞేహి భిక్ఖూహి రాజగహే వస్సం వసితబ్బన్తి. యస్సాయస్మతో ఖమతి ఇమేసం పఞ్చన్నం భిక్ఖుసతానం సమ్ముతి’ రాజగహే వస్సం వసన్తానం ధమ్మఞ్చ వినయఞ్చ సఙ్గాయితుం, న అఞ్ఞేహి భిక్ఖూహి రాజగహే వస్సం వసితబ్బన్తి, సో తుణ్హస్స; యస్స నక్ఖమతి, సో భాసేయ్య.

“సమ్మతాని సఙ్ఘేన ఇమాని పఞ్చభిక్ఖుసతాని రాజగహే వస్సం వసన్తాని ధమ్మఞ్చ వినయఞ్చ సఙ్గాయితుం, న అఞ్ఞేహి భిక్ఖూహి రాజగహే వస్సం వసితబ్బన్తి, ఖమతి సఙ్ఘస్స, తస్మా తుణ్హీ, ఏవమేతం ధారయామీ”తి (చూళవ. ౪౩౮).

అయం పన కమ్మవాచా తథాగతస్స పరినిబ్బానతో ఏకవీసతిమే దివసే కతా. భగవా హి విసాఖపుణ్ణమాయం పచ్చూససమయే పరినిబ్బుతో, అథస్స సత్తాహం సువణ్ణవణ్ణం సరీరం గన్ధమాలాదీహి పూజయింసు. ఏవం సత్తాహం సాధుకీళనదివసా నామ అహేసుం. తతో సత్తాహం చితకాయ అగ్గినా ఝాయి, సత్తాహం సత్తిపఞ్జరం కత్వా సన్థాగారసాలాయం ధాతుపూజం కరింసూతి, ఏకవీసతి దివసా గతా. జేట్ఠమూలసుక్కపక్ఖపఞ్చమియంయేవ ధాతుయో భాజయింసు. ఏతస్మిం ధాతుభాజనదివసే సన్నిపతితస్స మహాభిక్ఖుసఙ్ఘస్స సుభద్దేన వుడ్ఢపబ్బజితేన కతం అనాచారం ఆరోచేత్వా వుత్తనయేనేవ చ భిక్ఖూ ఉచ్చినిత్వా అయం కమ్మవాచా కతా.

ఇమఞ్చ పన కమ్మవాచం కత్వా థేరో భిక్ఖూ ఆమన్తేసి – “ఆవుసో, ఇదాని తుమ్హాకం చత్తాలీస దివసా ఓకాసో కతో, తతో పరం ‘అయం నామ నో పలిబోధో అత్థీ’తి, వత్తుం న లబ్భా, తస్మా ఏత్థన్తరే యస్స రోగపలిబోధో వా ఆచరియుపజ్ఝాయపలిబోధో వా మాతాపితుపలిబోధో వా అత్థి, పత్తం వా పన పచితబ్బం, చీవరం వా కాతబ్బం, సో తం పలిబోధం ఛిన్దిత్వా తం కరణీయం కరోతూ”తి.

ఏవఞ్చ పన వత్వా థేరో అత్తనో పఞ్చసతాయ పరిసాయ పరివుతో రాజగహం గతో. అఞ్ఞేపి మహాథేరా అత్తనో అత్తనో పరివారే గహేత్వా సోకసల్లసమప్పితం మహాజనం అస్సాసేతుకామా తం తం దిసం పక్కన్తా. పుణ్ణత్థేరో పన సత్తసతభిక్ఖుపరివారో ‘తథాగతస్స పరినిబ్బానట్ఠానం ఆగతాగతం మహాజనం అస్సాసేస్సామీ’తి కుసినారాయంయేవ అట్ఠాసి.

ఆయస్మా ఆనన్దో యథా పుబ్బే అపరినిబ్బుతస్స, ఏవం పరినిబ్బుతస్సాపి భగవతో సయమేవ పత్తచీవరమాదాయ పఞ్చహి భిక్ఖుసతేహి సద్ధిం యేన సావత్థి తేన చారికం పక్కామి. గచ్ఛతో గచ్ఛతో పనస్స పరివారా భిక్ఖూ గణనపథం వీతివత్తా. తేనాయస్మతా గతగతట్ఠానే మహాపరిదేవో అహోసి . అనుపుబ్బేన పన సావత్థిమనుప్పత్తే థేరే సావత్థివాసినో మనుస్సా “థేరో కిర ఆగతో”తి సుత్వా గన్ధమాలాదిహత్థా పచ్చుగ్గన్త్వా – “భన్తే, ఆనన్ద, పుబ్బే భగవతా సద్ధిం ఆగచ్ఛథ, అజ్జ కుహిం భగవన్తం ఠపేత్వా ఆగతత్థా”తిఆదీని వదమానా పరోదింసు. బుద్ధస్స భగవతో పరినిబ్బానదివసే వియ మహాపరిదేవో అహోసి.

తత్ర సుదం ఆయస్మా ఆనన్దో అనిచ్చతాదిపటిసంయుత్తాయ ధమ్మియాకథాయ తం మహాజనం సఞ్ఞాపేత్వా జేతవనం పవిసిత్వా దసబలేన వసితగన్ధకుటిం వన్దిత్వా ద్వారం వివరిత్వా మఞ్చపీఠం నీహరిత్వా పప్ఫోటేత్వా గన్ధకుటిం సమ్మజ్జిత్వా మిలాతమాలాకచవరం ఛడ్డేత్వా మఞ్చపీఠం అతిహరిత్వా పున యథాఠానే ఠపేత్వా భగవతో ఠితకాలే కరణీయం వత్తం సబ్బమకాసి. కురుమానో చ న్హానకోట్ఠకసమ్మజ్జనఉదకుపట్ఠాపనాదికాలేసు గన్ధకుటిం వన్దిత్వా – "నను భగవా, అయం తుమ్హాకం న్హానకాలో, అయం ధమ్మదేసనాకాలో, అయం భిక్ఖూనం ఓవాదదానకాలో, అయం సీహసేయ్యకప్పనకాలో, అయం ముఖధోవనకాలో"తిఆదినా నయేన పరిదేవమానోవ అకాసి, యథా తం భగవతో గుణగణామతరసఞ్ఞుతాయ పతిట్ఠితపేమో చేవ అఖీణాసవో చ అనేకేసు చ జాతిసతసహస్సేసు అఞ్ఞమఞ్ఞస్సూపకారసఞ్జనితచిత్తమద్దవో. తమేనం అఞ్ఞతరా దేవతా – "భన్తే, ఆనన్ద, తుమ్హే ఏవం పరిదేవమానా కథం అఞ్ఞే అస్సాసేస్సథా"తి సంవేజేసి. సో తస్సా వచనేన సంవిగ్గహదయో సన్థమ్భిత్వా తథాగతస్స పరినిబ్బానతో పభుతి ఠాననిసజ్జబహులత్తా ఉస్సన్నధాతుకం కాయం సమస్సాసేతుం దుతియదివసే ఖీరవిరేచనం పివిత్వా విహారేయేవ నిసీది. యం సన్ధాయ సుభేన మాణవేన పహితం మాణవకం ఏతదవోచ –

> "అకాలో, ఖో మాణవక, అత్థి మే అజ్జ భేసజ్జమత్తా పీతా, అప్పేవ నామ స్వేపి ఉపసఙ్కమేయ్యామా"తి (దీ॰ ని॰ ౧.౪౪౭).

దుతియదివసే చేతకత్థేరేన పచ్ఛాసమణేన గన్త్వా సుభేన మాణవేన పుట్ఠో ఇమస్మిం దీఘనికాయే **సుభసుత్తం** నామ దసమం సుత్తం అభాసి.

అథ ఆనన్దత్థేరో జేతవనమహావిహారే ఖణ్డఫుల్లప్పటిసఙ్ఖరణం కారాపేత్వా ఉపకట్ఠాయ వస్సూపనాయికాయ భిక్ఖుసఙ్ఘం ఓహాయ రాజగహం గతో తథా అఞ్ఞేపి ధమ్మసఙ్గాహకా భిక్ఖూతి. ఏవఞ్హి గతే, తే సన్ధాయ చ ఇదం వుత్తం – "అథ ఖో థేరా భిక్ఖూ రాజగహం అగమంసు, ధమ్మఞ్చ వినయఞ్చ సఙ్గాయితు"న్తి (చూళవ॰ ౪౩౭). తే ఆసళ్హీపుణ్ణమాయం ఉపోసథం కత్వా పాటిపదదివసే సన్నిపతిత్వా వస్సం ఉపగచ్ఛింసు.

తేన ఖో పన సమయేన రాజగహం పరివారేత్వా అట్ఠారస మహావిహారా హోన్తి, తే సబ్బేపి ఛడ్డితపతితఉక్లాపా అహేసుం. భగవతో హి పరినిబ్బానే సబ్బేపి భిక్ఖూ అత్తనో అత్తనో పత్తచీవరమాదాయ విహారే చ పరివేణే చ ఛడ్డేత్వా అగమంసు. తత్థ కతికవత్తం కురుమానా థేరా భగవతో వచనపూజనత్థం తిత్థియవాదపరిమోచనత్థఞ్చ – 'పఠమం మాసం ఖణ్డఫుల్లప్పటిసఙ్ఖరణం కరోమా'తి చిన్తేసుం. తిత్థియా హి ఏవం వదేయ్యుం – "సమణస్స గోతమస్స సావకా సత్థరి ఠితేయేవ విహారే పటిజగ్గింసు, పరినిబ్బుతే ఛడ్డేసుం, కులానం మహాధనపరిచ్చాగో వినస్సతీ"తి. తేసఞ్చ వాదపరిమోచనత్థం చిన్తేసున్తి వుత్తం హోతి. ఏవం చిన్తయిత్వా చ పన కతికవత్తం కరింసు. యం సన్ధాయ వుత్తం –

> "అథ ఖో థేరానం భిక్ఖూనం ఏతదహోసి – భగవతా, ఖో ఆవుసో, ఖణ్డఫుల్లప్పటిసఙ్ఖరణం వణ్ణితం, హన్ద మయం, ఆవుసో, పఠమం మాసం ఖణ్డఫుల్లప్పటిసఙ్ఖరణం కరోమ, మజ్ఝిమం మాసం సన్నిపతిత్వా ధమ్మఞ్చ వినయఞ్చ సఙ్గాయిస్సామా"తి (చూళవ॰ ౪౩౮).

తే దుతియదివసే గన్త్వా రాజద్వారే అట్ఠంసు. రాజా ఆగన్త్వా వన్దిత్వా – “కిం భన్తే, ఆగతత్థా”తి అత్తనా కత్తబ్బకిచ్చం పుచ్ఛి. థేరా అట్ఠారస మహావిహారపటిసఙ్ఖరణత్థాయ హత్థకమ్మం పటివేదేసుం. రాజా హత్థకమ్మకారకే మనుస్సే అదాసి. థేరా పఠమం మాసం సబ్బవిహారే పటిసఙ్ఖరాపేత్వా రఞ్ఞో ఆరోచేసుం – “నిట్ఠితం, మహారాజ, విహారపటిసఙ్ఖరణం, ఇదాని ధమ్మవినయసఙ్గహం కరోమా”తి. “సాధు భన్తే విసట్ఠా కరోథ, మయ్హం ఆణాచక్కం , తుమ్హాకఞ్చ ధమ్మచక్కం హోతు, ఆణాపేథ, భన్తే, కిం కరోమీ”తి. “సఙ్గహం కరోన్తానం భిక్ఖూనం సన్నిసజ్జట్ఠానం మహారాజా”తి. “కత్థ కరోమి, భన్తే”తి? “వేభారపబ్బతపస్సే సత్తపణ్ణి గుహాద్వారే కాతుం యుత్తం మహారాజా”తి. “సాధు, భన్తే”తి ఖో రాజా అజాతసత్తు విస్సకమ్మునా నిమ్మితసదిసం సువిభత్తభిత్తిథమ్భసోపానం, నానావిధమాలాకమ్మలతాకమ్మవిచిత్తం, అభిభవన్తమివ రాజభవనవిభూతిం, అవహసన్తమివ దేవవిమానసిరిం, సిరియా నికేతనమివ ఏకనిపాతతిత్థమివ చ దేవమనుస్సనయనవిహఙ్గానం, లోకరామణేయ్యకమివ సమ్పిణ్డితం దట్ఠబ్బసారమణ్డం మణ్డపం కారాపేత్వా వివిధకుసుమదామోలమ్బకవినిగ్గలన్తచారువితానం నానారతనవిచిత్తమణికోట్టిమతలమివ చ, నం నానాపుప్ఫూపహారవిచిత్తసుపరినిట్ఠితభూమికమ్మం బ్రహ్మవిమానసదిసం అలఙ్కరిత్వా, తస్మిం మహామణ్డపే పఞ్చసతానం భిక్ఖూనం అనగ్ఘాని పఞ్చ కప్పియపచ్చత్థరణసతాని పఞ్ఞపేత్వా, దక్ఖిణభాగం నిస్సాయ ఉత్తరాభిముఖం థేరాసనం, మణ్డపమజ్ఝే పురత్థాభిముఖం బుద్ధస్స భగవతో ఆసనారహం ధమ్మాసనం పఞ్ఞపేత్వా, దన్తఖచితం బీజనిఞ్చేత్థ ఠపేత్వా, భిక్ఖుసఙ్ఘస్స ఆరోచాపేసి – “నిట్ఠితం, భన్తే, మమ కిచ్చ”న్తి.

తస్మిఞ్చ పన దివసే ఏకచ్చే భిక్ఖూ ఆయస్మన్తం ఆనన్దం సన్ధాయ ఏవమాహంసు – “ఇమస్మిం భిక్ఖుసఙ్ఘే ఏకో భిక్ఖు విస్సగన్ధం వాయన్తో విచరతీ”తి. థేరో తం సుత్వా ఇమస్మిం భిక్ఖుసఙ్ఘే అఞ్ఞో విస్సగన్ధం వాయన్తో విచరణకభిక్ఖు నామ నత్థి. అద్ధా ఏతే మం సన్ధాయ వదన్తీతి సంవేగం ఆపజ్జి. ఏకచ్చే నం ఆహంసుయేవ – “స్వే ఆవుసో, ఆనన్ద, సన్నిపాతో, త్వఞ్చ సేక్ఖో సకరణీయో, తేన తే న యుత్తం సన్నిపాతం గన్తుం, అప్పమత్తో హోహీ”తి.

అథ ఖో ఆయస్మా ఆనన్దో – ‘స్వే సన్నిపాతో, న ఖో మేతం పతిరూపం య్వాహం సేక్ఖో సమానో సన్నిపాతం గచ్ఛేయ్య’న్తి, బహుదేవ రత్తిం కాయగతాయ సతియా వీతినామేత్వా రత్తియా పచ్చూససమయే చఙ్కమా ఓరోహిత్వా విహారం పవిసిత్వా “నిపజ్జిస్సామీ”తి కాయం ఆవజ్జేసి, ద్వే పాదా భూమితో ముత్తా, అపత్తఞ్చ సీసం బిమ్బోహనం, ఏతస్మిం అన్తరే అనుపాదాయ ఆసవేహి చిత్తం విముచ్చి. అయఞ్హి ఆయస్మా చఙ్కమేన బహి వీతినామేత్వా విసేసం నిబ్బత్తేతుం అసక్కోన్తో చిన్తేసి – “నను మం భగవా ఏతదవోచ – ‘కతపుఞ్ఞోసి త్వం, ఆనన్ద, పధానమనుయుఞ్జ, ఖిప్పం హోహిసి అనాసవో’తి (దీ॰ ని॰ ౨.౨౦౭). బుద్ధానఞ్చ కథాదోసో నామ నత్థి, మమ పన అచ్చారద్ధం వీరియం, తేన మే చిత్తం ఉద్ధచ్చాయ సంవత్తతి. హన్దాహం వీరియసమతం యోజేమీ”తి, చఙ్కమా ఓరోహిత్వా పాదధోవనట్ఠానే ఠత్వా పాదే ధోవిత్వా విహారం పవిసిత్వా మఞ్చకే నిసీదిత్వా, “థోకం విస్సమిస్సామీ”తి కాయం మఞ్చకే అపనామేసి. ద్వే పాదా భూమితో ముత్తా, సీసం బిమ్బోహనమప్పత్తం, ఏతస్మిం అన్తరే అనుపాదాయ ఆసవేహి చిత్తం విముత్తం, చతుఇరియాపథవిరహితం థేరస్స అరహత్తం. తేన “ఇమస్మిం సాసనే అనిపన్నో అనిసిన్నో అట్ఠితో అచఙ్కమన్తో కో భిక్ఖు అరహత్తం పత్తో”తి వుత్తే “ఆనన్దత్థేరో”తి వత్తుం వట్టతి.

అథ థేరా భిక్ఖూ దుతియదివసే పఞ్చమియం కాళపక్ఖస్స కతభత్తకిచ్చా పత్తచీవరం పటిసామేత్వా ధమ్మసభాయం సన్నిపతింసు. అథ ఖో ఆయస్మా ఆనన్దో అరహా సమానో సన్నిపాతం అగమాసి. కథం అగమాసి? “ఇదానిమ్హి

సన్నిపాతమజ్ఝం పవిసనారహో"తి హట్ఠతుట్ఠచిత్తో ఏకంసం చీవరం కత్వా బన్ధనా ముత్తతాలపక్కం వియ, పణ్డుకమ్బలే నిక్ఖిత్తజాతిమణి వియ, విగతవలాహకే నభే సముగ్గతపుణ్ణచన్దో వియ, బాలాతపసమ్ఫస్సవికసితరేణుపిఞ్జరగబ్భం పదుమం వియ చ, పరిసుద్ధేన పరియోదాతేన సప్పభేన సస్సిరీకేన చ ముఖవరేన అత్తనో అరహత్తప్పత్తిం ఆరోచయమానో వియ అగమాసి. అథ నం దిస్వా ఆయస్మతో మహాకస్సపస్స ఏతదహోసి – "సోభతి వత భో అరహత్తప్పత్తో ఆనన్దో, సచే సత్థా ధరేయ్య, అద్ధా అజ్జానన్దస్స సాధుకారం దదేయ్య, హన్ద , దానిస్సాహం సత్థారా దాతబ్బం సాధుకారం దదామీ"తి, తిక్ఖత్తుం సాధుకారమదాసి.

మజ్ఝిమభాణకా పన వదన్తి – "ఆనన్దత్థేరో అత్తనో అరహత్తప్పత్తిం ఞాపేతుకామో భిక్ఖూహి సద్ధిం నాగతో, భిక్ఖూ యథావుడ్ఢం అత్తనో అత్తనో పత్తాసనే నిసీదన్తా ఆనన్దత్థేరస్స ఆసనం ఠపేత్వా నిసిన్నా. తత్థ కేచి ఏవమాహంసు – 'ఏతం ఆసనం కస్సా'తి? 'ఆనన్దస్సా'తి. 'ఆనన్దో పన కుహిం గతో'తి? తస్మిం సమయే థేరో చిన్తేసి – 'ఇదాని మయ్హం గమనకాలో'తి. తతో అత్తనో ఆనుభావం దస్సేన్తో పథవియం నిముజ్జిత్వా అత్తనో ఆసనేయేవ అత్తానం దస్సేసీ"తి, ఆకాసేన గన్త్వా నిసీదీతిపి ఏకే. యథా వా తథా వా హోతు. సబ్బథాపి తం దిస్వా ఆయస్మతో మహాకస్సపస్స సాధుకారదానం యుత్తమేవ.

ఏవం ఆగతే పన తస్మిం ఆయస్మన్తే మహాకస్సపత్థేరో భిక్ఖూ ఆమన్తేసి – "ఆవుసో, కిం పఠమం సఙ్గాయామ, ధమ్మం వా వినయం వా"తి? భిక్ఖూ ఆహంసు – "భన్తే, మహాకస్సప, **వినయో నామ** బుద్ధసాసనస్స ఆయు. వినయే ఠితే సాసనం ఠితం నామ హోతి. తస్మా పఠమం వినయం సఙ్గాయామా"తి. "కం ధురం కత్వా"తి? "ఆయస్మన్తం ఉపాలి"న్తి. "కిం ఆనన్దో నప్పహోతీ"తి? "నో నప్పహోతి". అపి చ ఖో పన సమ్మాసమ్బుద్ధో ధరమానోయేవ వినయపరియత్తిం నిస్సాయ ఆయస్మన్తం ఉపాలిం ఏతదగ్గే ఠపేసి – "ఏతదగ్గం, భిక్ఖవే, మమ సావకానం భిక్ఖూనం వినయధరానం యదిదం ఉపాలీ"తి (అం॰ ని॰ ౧.౨౨౮). 'తస్మా ఉపాలిత్థేరం పుచ్ఛిత్వా వినయం సఙ్గాయామా'తి.

తతో థేరో వినయం పుచ్ఛనత్థాయ అత్తనావ అత్తానం సమ్మన్ని. ఉపాలిత్థేరోపి విస్సజ్జనత్థాయ సమ్మన్ని. తత్రాయం పాళి – అథ ఖో ఆయస్మా మహాకస్సపో సఙ్ఘం ఞాపేసి –

"సుణాతు మే, ఆవుసో, సఙ్ఘో, యది సఙ్ఘస్స పత్తకల్లం,
అహం ఉపాలిం వినయం పుచ్ఛేయ్య"న్తి.

ఆయస్మాపి ఉపాలి సఙ్ఘం ఞాపేసి –

"సుణాతు మే, భన్తే, సఙ్ఘో, యది సఙ్ఘస్స పత్తకల్లం,
అహం ఆయస్మతా మహాకస్సపేన వినయం పుట్ఠో విస్సజ్జేయ్య"న్తి. (చూళవ॰ ౪౪౩);

ఏవం అత్తానం సమ్మన్నిత్వా ఆయస్మా ఉపాలి ఉట్ఠాయాసనా ఏకంసం చీవరం కత్వా థేరే భిక్ఖూ వన్దిత్వా ధమ్మాసనే నిసీది దన్తఖచితం బీజనిం గహేత్వా, తతో మహాకస్సపత్థేరో థేరాసనే నిసీదిత్వా ఆయస్మన్తం ఉపాలిం వినయం పుచ్ఛి. "పఠమం ఆవుసో, ఉపాలి, పారాజికం కత్థ పఞ్ఞత్త"న్తి? "వేసాలియం, భన్తే"తి. "కం ఆరబ్భా"తి? "సుదిన్నం కలన్దపుత్తం ఆరబ్భా"తి. "కిస్మిం వత్థుస్మి"న్తి? "మేథునధమ్మే"తి.

“అథ ఖో ఆయస్మా మహాకస్సపో ఆయస్మన్తం ఉపాలిం పఠమస్స పారాజికస్స వత్థుమ్పి పుచ్ఛి, నిదానమ్పి పుచ్ఛి, పుగ్గలమ్పి పుచ్ఛి, పఞ్ఞత్తిమ్పి పుచ్ఛి, అనుపఞ్ఞత్తిమ్పి పుచ్ఛి, ఆపత్తిమ్పి పుచ్ఛి, అనాపత్తిమ్పి పుచ్ఛి” (చూళవ. ४३८). పుట్ఠో పుట్ఠో ఆయస్మా ఉపాలి విస్సజ్జేసి.

కిం పనేత్థ పఠమపారాజికే కిఞ్చి అపనేతబ్బం వా పక్ఖిపితబ్బం వా అత్థి నత్థీతి? అపనేతబ్బం నత్థి. బుద్ధస్స హి భగవతో భాసితే అపనేతబ్బం నామ నత్థి. న హి తథాగతా ఏకబ్యఞ్జనమ్పి నిరత్థకం వదన్తి. సావకానం పన దేవతానం వా భాసితే అపనేతబ్బమ్పి హోతి, తం ధమ్మసఙ్గాహకత్థేరా అపనయింసు. పక్ఖిపితబ్బం పన సబ్బత్థాపి అత్థి, తస్మా యం యత్థ పక్ఖిపితుం యుత్తం, తం పక్ఖిపింసుయేవ. కిం పన తన్తి? ‘తేన సమయేనా’తి వా, ‘తేన ఖో పన సమయేనా’తి వా, ‘అథ ఖోతి వా’, ‘ఏవం వుత్తేతి’ వా, ‘ఏతదవోచా’తి వా, ఏవమాదికం సమ్బన్ధవచనమత్తం. ఏవం పక్ఖిపితబ్బయుత్తం పక్ఖిపిత్వా పన – “ఇదం పఠమపారాజిక”న్తి ఠపేసుం. పఠమపారాజికే సఙ్గహమారూళ్హే పఞ్చ అరహన్తసతాని సఙ్గహం ఆరోపితనయేనేవ గణసజ్ఝాయమకంసు – “తేన సమయేన బుద్ధో భగవా వేరఞ్జాయం విహరతీ”తి. తేసం సజ్ఝాయారద్ధకాలేయేవ సాధుకారం దదమానా వియ మహాపథవీ ఉదకపరియన్తం కత్వా అకమ్పిత్థ.

ఏతేనేవ నయేన సేసాని తీణి పారాజికాని సఙ్గహం ఆరోపేత్వా “ఇదం పారాజికకణ్డ”న్తి ఠపేసుం. తేరస సఙ్ఘాదిసేసాని “తేరసక”న్తి ఠపేసుం. ద్వే సిక్ఖాపదాని “అనియతానీ”తి ఠపేసుం. తింస సిక్ఖాపదాని “నిస్సగ్గియాని పాచిత్తియానీ”తి ఠపేసుం . ద్వేనవుతి సిక్ఖాపదాని “పాచిత్తియానీ”తి ఠపేసుం. చత్తారి సిక్ఖాపదాని “పాటిదేసనీయానీ”తి ఠపేసుం. పఞ్చసత్తతి సిక్ఖాపదాని “సేఖియానీ”తి ఠపేసుం. సత్త ధమ్మే “అధికరణసమథా”తి ఠపేసుం. ఏవం సత్తవీసాధికాని ద్వే సిక్ఖాపదసతాని “మహావిభఙ్గో”తి కిత్తేత్వా ఠపేసుం. మహావిభఙ్గావసానేపి పురిమనయేనేవ మహాపథవీ అకమ్పిత్థ.

తతో భిక్ఖునీవిభఙ్గే అట్ఠ సిక్ఖాపదాని “పారాజికకణ్డం నామ ఇద”న్తి ఠపేసుం. సత్తరస సిక్ఖాపదాని “సత్తరసక”న్తి ఠపేసుం. తింస సిక్ఖాపదాని “నిస్సగ్గియాని పాచిత్తియానీ”తి ఠపేసుం. ఛసట్ఠిసతసిక్ఖాపదాని “పాచిత్తియానీ”తి ఠపేసుం. అట్ఠ సిక్ఖాపదాని “పాటిదేసనీయానీ”తి ఠపేసుం. పఞ్చసత్తతి సిక్ఖాపదాని “సేఖియానీ”తి ఠపేసుం. సత్త ధమ్మే “అధికరణసమథా”తి ఠపేసుం. ఏవం తీణి సిక్ఖాపదసతాని చత్తారి చ సిక్ఖాపదాని “భిక్ఖునీవిభఙ్గో”తి కిత్తేత్వా – “అయం ఉభతో విభఙ్గో నామ చతుసట్ఠిభాణవారో”తి ఠపేసుం. ఉభతోవిభఙ్గావసానేపి వుత్తనయేనేవ మహాపథవికమ్పో అహోసి.

ఏతేనేవుపాయేన అసీతిభాణవారపరిమాణం ఖన్ధకం, పఞ్చవీసతిభాణవారపరిమాణం పరివారఞ్చ సఙ్గహం ఆరోపేత్వా “ఇదం **వినయపిటకం** నామా”తి ఠపేసుం . వినయపిటకావసానేపి వుత్తనయేనేవ మహాపథవికమ్పో అహోసి. తం ఆయస్మన్తం ఉపాలిం పటిచ్ఛాపేసుం – “ఆవుసో, ఇమం తుయ్హం నిస్సితకే వాచేహీ”తి. వినయపిటకసఙ్గహావసానే ఉపాలిత్థేరో దన్తఖచితం బీజనిం నిక్ఖిపిత్వా ధమ్మాసనా ఓరోహిత్వా థేరే భిక్ఖూ వన్దిత్వా అత్తనో పత్తాసనే నిసీది.

వినయం సఙ్గాయిత్వా ధమ్మం సఙ్గాయితుకామో ఆయస్మా మహాకస్సపో భిక్ఖూ పుచ్ఛి – “ధమ్మం సఙ్గాయన్తేహి కం పుగ్గలం ధురం కత్వా ధమ్మో సఙ్గాయితబ్బో”తి? భిక్ఖూ – “ఆనన్దత్థేరం ధురం కత్వా”తి ఆహంసు.

అథ ఖో ఆయస్మా మహాకస్సపో సఙ్ఘం ఞాపేసి –

“సుణాతు మే, ఆవుసో, సఙ్ఘో, యది సఙ్ఘస్స పత్తకల్లం,

అహం ఆనన్దం ధమ్మం పుచ్ఛేయ్య”న్తి;

అథ ఖో ఆయస్మా ఆనన్దో సఙ్ఘం ఞాపేసి –

“సుణాతు మే, భన్తే, సఙ్ఘో, యది సఙ్ఘస్స పత్తకల్లం,
అహం ఆయస్మతా మహాకస్సపేన ధమ్మం పుట్ఠో విస్సజ్జేయ్య”న్తి;

అథ ఖో ఆయస్మా ఆనన్దో ఉట్ఠాయాసనా ఏకంసం చీవరం కత్వా థేరే భిక్ఖూ వన్దిత్వా ధమ్మాసనే నిసీది దన్తఖచితం బీజనిం గహేత్వా. అథ ఖో ఆయస్మా మహాకస్సపో భిక్ఖూ పుచ్ఛి – “కతరం, ఆవుసో, పిటకం పఠమం సఙ్గాయామా”తి? “సుత్తన్తపిటకం, భన్తే”తి. “సుత్తన్తపిటకే చతస్సో సఙ్గీతియో, తాసు పఠమం కతరం సఙ్గీతి”న్తి? “దీఘసఙ్గీతిం, భన్తే”తి. “దీఘసఙ్గీతియం చతుతింస సుత్తాని, తయో వగ్గా, తేసు పఠమం కతరం వగ్గ”న్తి? “సీలక్ఖన్ధవగ్గం, భన్తే”తి. “సీలక్ఖన్ధవగ్గే తేరస సుత్తన్తా, తేసు పఠమం కతరం సుత్త”న్తి? “బ్రహ్మజాలసుత్తం నామ భన్తే, తివిధసీలాలఙ్కతం, నానావిధమిచ్ఛాజీవకుహలపనాదివిద్ధంసనం, ద్వాసట్ఠిదిట్ఠిజాలవినివేఠనం, దససహస్సిలోకధాతుకమ్పనం, తం పఠమం సఙ్గాయామా”తి.

అథ ఖో ఆయస్మా మహాకస్సపో ఆయస్మన్తం ఆనన్దం ఏతదవోచ, “బ్రహ్మజాలం, ఆవుసో ఆనన్ద, కత్థ భాసిత”న్తి? “అన్తరా చ, భన్తే, రాజగహం అన్తరా చ నాళన్దం రాజాగారకే అమ్బలట్ఠికాయ”న్తి. “కం ఆరబ్భా”తి ? “సుప్పియఞ్చ పరిబ్బాజకం, బ్రహ్మదత్తఞ్చ మాణవ”న్తి. “కిస్మిం వత్థుస్మి”న్తి? “వణ్ణావణ్ణే”తి. అథ ఖో ఆయస్మా మహాకస్సపో ఆయస్మన్తం ఆనన్దం బ్రహ్మజాలస్స నిదానమ్పి పుచ్ఛి, పుగ్గలమ్పి పుచ్ఛి, వత్థుమ్పి పుచ్ఛి (చూళవ॰ ४४०). ఆయస్మా ఆనన్దో విస్సజ్జేసి. విస్సజ్జనావసానే పఞ్చ అరహన్తసతాని గణసజ్ఝాయమకంసు. వుత్తనయేనేవ చ పథవికమ్పో అహోసి.

ఏవం బ్రహ్మజాలం సఙ్గాయిత్వా తతో పరం “సామఞ్ఞఫలం, పనావుసో ఆనన్ద, కత్థ భాసిత”న్తిఆదినా నయేన పుచ్ఛావిస్సజ్జనానుక్కమేన సద్ధిం బ్రహ్మజాలేన సబ్బేపి తేరస సుత్తన్తే సఙ్గాయిత్వా – “అయం సీలక్ఖన్ధవగ్గో నామా”తి కిత్తేత్వా ఠపేసుం.

తదనన్తరం మహావగ్గం, తదనన్తరం పాథికవగ్గన్తి, ఏవం తివగ్గసఙ్గహం చతుతింససుత్తపటిమణ్డితం చతుసట్ఠిభాణవారపరిమాణం తన్తిం సఙ్గాయిత్వా “అయం **దీఘనికాయో** నామా”తి వత్వా ఆయస్మన్తం ఆనన్దం పటిచ్ఛాపేసుం – “ఆవుసో, ఇమం తుయ్హం నిస్సితకే వాచేహీ”తి.

తతో అనన్తరం అసీతిభాణవారపరిమాణం **మజ్ఝిమనికాయం** సఙ్గాయిత్వా ధమ్మసేనాపతిసారిపుత్తత్థేరస్స నిస్సితకే పటిచ్ఛాపేసుం – “ఇమం తుమ్హే పరిహరథా”తి.

తతో అనన్తరం సతభాణవారపరిమాణం **సంయుత్తనికాయం** సఙ్గాయిత్వా మహాకస్సపత్థేరం పటిచ్ఛాపేసుం – “భన్తే, ఇమం తుమ్హాకం నిస్సితకే వాచేథా”తి.

తతో అనన్తరం వీసతిభాణవారసతపరిమాణం **అఙ్గుత్తరనికాయం** సఙ్గాయిత్వా అనురుద్ధత్థేరం పటిచ్ఛాపేసుం – “ఇమం తుమ్హాకం నిస్సితకే వాచేథా”తి.

తతో అనన్తరం ధమ్మసఙ్గహవిభఙ్గధాతుకథాపుగ్గలపఞ్ఞత్తికథావత్థుయమకపట్ఠానం అభిధమ్మోతి వుచ్చతి. ఏవం సంవణ్ణితం సుఖుమఞాణగోచరం తన్తిం సఙ్గాయిత్వా – “ఇదం **అభిధమ్మపిటకం** నామా”తి వత్వా పఞ్చ అరహన్తసతాని సజ్ఝాయమకంసు. వుత్తనయేనేవ పథవికమ్పో అహోసీతి.

తతో పరం జాతకం, నిద్దేసో, పటిసమ్భిదామగ్గో, అపదానం, సుత్తనిపాతో, ఖుద్దకపాఠో, ధమ్మపదం, ఉదానం, ఇతివుత్తకం, విమానవత్థు, పేతవత్థు, థేరగాథా , థేరీగాథాతి ఇమం తన్తిం సఙ్గాయిత్వా **‘‘ఖుద్దకగన్థో** నామాయ”న్తి చ వత్వా “అభిధమ్మపిటకస్మింయేవ సఙ్గహం ఆరోపయింసూ”తి దీఘభాణకా వదన్తి. మజ్ఝిమభాణకా పన “చరియాపిటకబుద్ధవంసేహి సద్ధిం సబ్బమ్పేతం ఖుద్దకగన్థం నామ సుత్తన్తపిటకే పరియాపన్న”న్తి వదన్తి.

ఏవమేతం సబ్బమ్పి బుద్ధవచనం రసవసేన ఏకవిధం, ధమ్మవినయవసేన దువిధం, పఠమమజ్ఝిమపచ్ఛిమవసేన తివిధం. తథా పిటకవసేన. నికాయవసేన పఞ్చవిధం, అఙ్గవసేన నవవిధం, ధమ్మక్ఖన్ధవసేన చతురాసీతిసహస్సవిధన్తి వేదితబ్బం.

కథం **రసవసేన ఏకవిధం?** యఞ్హి భగవతా అనుత్తరం సమ్మాసమ్బోధిం అభిసమ్బుజ్ఝిత్వా యావ అనుపాదిసేసాయ నిబ్బానధాతుయా పరినిబ్బాయతి, ఏత్థన్తరే పఞ్చచత్తాలీసవస్సాని దేవమనుస్సనాగయక్ఖాదయో అనుసాసన్తేన వా పచ్చవేక్ఖన్తేన వా వుత్తం, సబ్బం తం ఏకరసం విముత్తిరసమేవ హోతి. ఏవం రసవసేన ఏకవిధం.

కథం **ధమ్మవినయవసేన దువిధం?** సబ్బమేవ చేతం ధమ్మో చేవ వినయో చాతి సఙ్ఖ్యం గచ్ఛతి. తత్థ వినయపిటకం వినయో, అవసేసం బుద్ధవచనం ధమ్మో. తేనేవాహ “యన్నూన మయం ధమ్మఞ్చ వినయఞ్చ సఙ్గాయేయ్యామా”తి (చూళవ. ౪౩౭). “అహం ఉపాలిం వినయం పుచ్ఛేయ్యం, ఆనన్దం ధమ్మం పుచ్ఛేయ్య”న్తి చ. ఏవం ధమ్మవినయవసేన దువిధం.

కథం **పఠమమజ్ఝిమపచ్ఛిమవసేన తివిధం?** సబ్బమేవ హిదం పఠమబుద్ధవచనం, మజ్ఝిమబుద్ధవచనం, పచ్ఛిమబుద్ధవచనన్తి తిప్పభేదం హోతి. తత్థ –

“అనేకజాతిసంసారం, సన్ధావిస్సం అనిబ్బిసం;
గహకారం గవేసన్తో, దుక్ఖా జాతి పునప్పునం.
గహకారక దిట్ఠోసి, పున గేహం న కాహసి;
సబ్బా తే ఫాసుకా భగ్గా, గహకూటం విసఙ్ఖతం;
విసఙ్ఖారగతం చిత్తం, తణ్హానం ఖయమజ్ఝగా”తి. (ధ. ప. ౧౫౩-౧౫౪);

ఇదం పఠమబుద్ధవచనం. కేచి “యదా హవే పాతుభవన్తి ధమ్మా”తి (మహావ. ౧) ఖన్ధకే ఉదానగాథం వదన్తి. ఏసా పన పాటిపదదివసే సబ్బఞ్ఞుభావప్పత్తస్స సోమనస్సమయఞాణేన పచ్చయాకారం పచ్చవేక్ఖన్తస్స ఉప్పన్నా ఉదానగాథాతి వేదితబ్బా.

యం పన పరినిబ్బానకాలే అభాసి – “హన్ద దాని, భిక్ఖవే, ఆమన్తయామి వో, వయధమ్మా సఙ్ఖారా, అప్పమాదేన సమ్పాదేథా”తి (దీ॰ ని॰ ౨.౨౧౮) ఇదం పచ్ఛిమబుద్ధవచనం. ఉభిన్నమన్తరే యం వుత్తం, ఏతం మజ్ఝిమబుద్ధవచనం నామ. ఏవం పఠమమజ్ఝిమపచ్ఛిమబుద్ధవచనవసేన తివిధం.

కథం **పిటకవసేన తివిధం?** సబ్బమ్పి చేతం వినయపిటకం సుత్తన్తపిటకం అభిధమ్మపిటకన్తి తిప్పభేదమేవ హోతి. తత్థ పఠమసఙ్గీతియం సఙ్గీతఞ్చ అసఙ్గీతఞ్చ సబ్బమ్పి సమోధానేత్వా ఉభయాని పాతిమోక్ఖాని, ద్వే విభఙ్గా, ద్వావీసతి ఖన్ధకా, సోళసపరివారాతి – ఇదం **వినయపిటకం** నామ. బ్రహ్మజాలాదిచతుత్తింససుత్తసఙ్గహో దీఘనికాయో, మూలపరియాయసుత్తాదిదియడ్ఢసతద్వేసుత్తసఙ్గహో మజ్ఝిమనికాయో, ఓఘతరణసుత్తాదిసత్తసుత్తసహస్ససత్తసతద్వాసట్ఠిసుత్తసఙ్గహో సంయుత్తనికాయో, చిత్తపరియాదానసుత్తాదినవసుత్తసహస్సపఞ్చసతసత్తపఞ్ఞాససుత్తసఙ్గహో అఙ్గుత్తరనికాయో, ఖుద్దకపాఠ-ధమ్మపద-ఉదాన-ఇతివుత్తక-సుత్తనిపాత-విమానవత్థు-పేతవత్థు-థేరగాథా-థేరీగాథా-జాతక-నిద్దేస-పటిసమ్భిదామగ్గ-అపదాన-బుద్ధవంస-చరియాపిటకవసేన పన్నరసప్పభేదో ఖుద్దకనికాయోతి ఇదం **సుత్తన్తపిటకం** నామ. ధమ్మసఙ్గహో, విభఙ్గో, ధాతుకథా, పుగ్గలపఞ్ఞత్తి, కథావత్థు, యమకం, పట్ఠానన్తి – ఇదం **అభిధమ్మపిటకం** నామ. తత్థ –

> “వివిధవిసేసనయత్తా, వినయనతో చేవ కాయవాచానం;
> వినయత్థవిదూహి అయం, వినయో వినయోతి అక్ఖాతో”.

వివిధా హి ఏత్థ పఞ్చవిధపాతిమోక్ఖుద్దేసపారాజికాది సత్త ఆపత్తిక్ఖన్ధమాతికా విభఙ్గాదిప్పభేదా నయా. విసేసభూతా చ దళ్హీకమ్మసిథిలకరణప్పయోజనా అనుపఞ్ఞత్తినయా. కాయికవాచసికఅజ్ఝాచారనిసేధనతో చేస కాయం వాచఞ్చ వినేతి, తస్మా వివిధనయత్తా విసేసనయత్తా కాయవాచానం వినయనతో చేవ వినయోతి అక్ఖాతో. తేనేతమేతస్స వచనత్థకోసల్లత్థం వుత్తం –

> “వివిధవిసేసనయత్తా, వినయనతో చేవ కాయవాచానం;
> వినయత్థవిదూహి అయం, వినయో వినయోతి అక్ఖాతో”తి.

ఇతరం పన –

> “అత్థానం సూచనతో సువుత్తతో, సవనతోథ సూదనతో;
> సుత్తాణా సుత్తసభాగతో చ, సుత్తన్తి అక్ఖాతం.

తఞ్హి అత్తత్థపరత్థాదిభేదే అత్థే సూచేతి. సువుత్తా చేత్థ అత్థా, వేనేయ్యజ్ఝాసయానులోమేన వుత్తత్తా. సవతి చేతం అత్థే సస్సమివ ఫలం, పసవతీతి వుత్తం హోతి. సూదతి చేతం ధేను వియ ఖీరం, పగ్ఘరాపేతీతి వుత్తం హోతి. సుట్ఠు చ నే తాయతి, రక్ఖతీతి వుత్తం హోతి. సుత్తసభాగఞ్చేతం, యథా హి తచ్ఛకానం సుత్తం పమాణం హోతి, ఏవమేతమ్పి విఞ్ఞూనం. యథా చ సుత్తేన సఙ్గహితాని పుప్ఫాని న వికిరీయన్తి, న విద్ధంసీయన్తి, ఏవమేవ తేన సఙ్గహితా అత్థా. తేనేతమేతస్స వచనత్థకోసల్లత్థం వుత్తం –

“అత్థానం సూచనతో, సువుత్తతో సవనతోథ సూదనతో;
సుత్తాణా సుత్తసభాగతో చ, సుత్తన్తి అక్ఖాత”న్తి.

ఇతరో పన –

“యం ఏత్థ వుడ్ఢిమన్తో, సలక్ఖణా పూజితా పరిచ్ఛిన్నా;
వుత్తాధికా చ ధమ్మా, అభిధమ్మో తేన అక్ఖాతో”.

అయఞ్హి అభిసద్దో వుడ్ఢిలక్ఖణపూజితపరిచ్ఛిన్నాధికేసు దిస్సతి. తథా హేస “బాళ్హా మే దుక్ఖా వేదనా అభిక్కమన్తి, నో పటిక్కమన్తీ”తిఆదీసు (మ॰ ని॰ ౩.౩౮౯) వుడ్ఢియం ఆగతో. “యా తా రత్తియో అభిఞ్ఞాతా అభిలక్ఖితా”తిఆదీసు (మ॰ ని॰ ౧.౪౯) సలక్ఖణే. “రాజాభిరాజా మనుజిన్దో”తిఆదీసు (మ॰ ని॰ ౨.౩౯౯) పూజితే. “పటిబలో వినేతుం అభిధమ్మే అభివినయే”తిఆదీసు (మహావ॰ ౮౫) పరిచ్ఛిన్నే. అఞ్ఞమఞ్ఞసఙ్కరవిరహితే ధమ్మే చ వినయే చాతి వుత్తం హోతి. “అభిక్కన్తేన వణ్ణేనా”తిఆదీసు (వి॰ వ॰ ౮౧౯) అధికే.

ఏత్థ చ “రూపూపపత్తియా మగ్గం భావేతి” (ధ॰ స॰ ౨౫౧), “మేత్తాసహగతేన చేతసా ఏకం దిసం ఫరిత్వా విహరతీ”తిఆదినా (విభ॰ ౬౪౨) నయేన వుడ్ఢిమన్తోపి ధమ్మా వుత్తా. “రూపారమ్మణం వా సద్దారమ్మణం వా”తిఆదినా (ధ॰ స॰ ౧) నయేన ఆరమ్మణాదీహి లక్ఖణీయత్తా సలక్ఖణాపి. “సేక్ఖా ధమ్మా, అసేక్ఖా ధమ్మా, లోకుత్తరా ధమ్మా”తిఆదినా (ధ॰ స॰ తికమాతికా ౧౧, దుకమాతికా ౧౨) నయేన పూజితాపి, పూజారహాతి అధిప్పాయో. “ఫస్సో హోతి, వేదనా హోతీ”తిఆదినా (ధ॰ స॰ ౧) నయేన సభావపరిచ్ఛిన్నత్తా పరిచ్ఛిన్నాపి. “మహగ్గతా ధమ్మా, అప్పమాణా ధమ్మా (ధ॰ స॰ తికమాతికా ౧౧), అనుత్తరా ధమ్మా”తిఆదినా (ధ॰ స॰ దుకమాతికా ౧౧) నయేన అధికాపి ధమ్మా వుత్తా. తేనేతమేతస్స వచనత్థకోసల్లత్థం వుత్తం –

“యం ఏత్థ వుడ్ఢిమన్తో, సలక్ఖణా పూజితా పరిచ్ఛిన్నా;
వుత్తాధికా చ ధమ్మా, అభిధమ్మో తేన అక్ఖాతో”తి.

యం పనేత్థ అవిసిట్ఠం, తం –

“పిటకం పిటకత్థవిదూ, పరియత్తిబ్భాజనత్థతో ఆహు;
తేన సమోధానేత్వా, తయోపి వినయాదయో ఞేయ్యా”.

పరియత్తిపి హి “మా పిటకసమ్పదానేనా”తిఆదీసు (అ॰ ని॰ ౩.౬౬) పిటకన్తి వుచ్చతి. “అథ పురిసో ఆగచ్ఛేయ్య కుదాలపిటకమాదాయా”తిఆదీసు (అ॰ ని॰ ౩.౭౦) యం కిఞ్చి భాజనమ్పి. తస్మా ‘పిటకం పిటకత్థవిదూ పరియత్తిభాజనత్థతో ఆహు.

ఇదాని '**తేన సమోధానేత్వా తయోపి వినయాదయో ఞేయ్యా**'తి, తేన ఏవం దువిధత్థేన పిటకసద్దేన సహ సమాసం కత్వా వినయో చ సో పిటకఞ్చ పరియత్తిభావతో, తస్స తస్స అత్థస్స భాజనతో చాతి వినయపిటకం, యథావుత్తేనేవ నయేన సుత్తన్తఞ్చ తం పిటకఞ్చాతి సుత్తన్తపిటకం, అభిధమ్మో చ సో పిటకఞ్చాతి అభిధమ్మపిటకన్తి. ఏవమేతే తయోపి వినయాదయో ఞేయ్యా.

ఏవం ఞత్వా చ పునపి తేసుయేవ పిటకేసు నానప్పకారకోసల్లత్థం –

"దేసనాసాసనకథాభేదం తేసు యథారహం;
సిక్ఖాప్పహానగమ్భీరభావఞ్చ పరిదీపయే.
పరియత్తిభేదం సమ్పత్తిం, విపత్తిఞ్చాపి యం యహిం;
పాపుణాతి యథా భిక్ఖు, తమ్పి సబ్బం విభావయే".

తత్రాయం పరిదీపనా విభావనా చ. ఏతాని హి తీణి పిటకాని యథాక్కమం ఆణావోహారపరమత్థదేసనా, యథాపరాధయథానులోమయథాధమ్మసాసనాని, సంవరాసంవరదిట్ఠివినివేఠననామరూపపరిచ్ఛేదకథాతి చ వుచ్చన్తి. ఏత్థ హి వినయపిటకం ఆణారహేన భగవతా ఆణాబాహుల్లతో దేసితత్తా **ఆణాదేసనా,** సుత్తన్తపిటకం వోహారకుసలేన భగవతా వోహారబాహుల్లతో దేసితత్తా **వోహారదేసనా,** అభిధమ్మపిటకం పరమత్థకుసలేన భగవతా పరమత్థబాహుల్లతో దేసితత్తా **పరమత్థదేసనా**తి వుచ్చతి.

తథా పఠమం – 'యే తే పచురాపరాధా సత్తా, తే యథాపరాధం ఏత్థ సాసితా'తి **యథాపరాధసాసనం,** దుతియం – 'అనేకజ్ఝాసయానుసయచరియాధిముత్తికా సత్తా యథానులోమం ఏత్థ సాసితా'తి **యథానులోమసాసనం,** తతియం – 'ధమ్మపుఞ్జమత్తే "అహం మమా"తి సఞ్ఞినో సత్తా యథాధమ్మం ఏత్థ సాసితా'తి **యథాధమ్మసాసనన్**తి వుచ్చతి.

తథా పఠమం – అజ్ఝాచారపటిపక్ఖభూతో సంవరాసంవరో ఏత్థ కథితోతి **సంవరాసంవరకథా.** సంవరాసంవరోతి ఖుద్దకో చేవ మహన్తో చ సంవరో, కమ్మాకమ్మం వియ, ఫలాఫలం వియ చ, దుతియం – "ద్వాసట్ఠిదిట్ఠిపటిపక్ఖభూతా దిట్ఠివినివేఠనా ఏత్థ కథితా"తి **దిట్ఠివినివేఠనకథా,** తతియం – "రాగాదిపటిపక్ఖభూతో నామరూపపరిచ్ఛేదో ఏత్థ కథితో"తి **నామరూపపరిచ్ఛేదకథా**తి వుచ్చతి.

తీసుపి చేతేసు తిస్సో సిక్ఖా, తీణి పహానాని, చతుబ్బిధో చ గమ్భీరభావో వేదితబ్బో. తథా హి వినయపిటకే విసేసేన **అధిసీలసిక్ఖా** వుత్తా, సుత్తన్తపిటకే **అధిచిత్తసిక్ఖా,** అభిధమ్మపిటకే **అధిపఞ్ఞాసిక్ఖా.**

వినయపిటకే చ **వీతిక్కమప్పహానం** , కిలేసానం వీతిక్కమపటిపక్ఖత్తా సీలస్స. సుత్తన్తపిటకే **పరియుట్ఠానప్పహానం,** పరియుట్ఠానపటిపక్ఖత్తా సమాధిస్స. అభిధమ్మపిటకే **అనుసయప్పహానం,** అనుసయపటిపక్ఖత్తా పఞ్ఞాయ. పఠమే చ **తదఙ్గప్పహానం,** ఇతరేసు **విక్ఖమ్భనసముచ్ఛేదప్పహానాని.** పఠమే చ దుచ్చరితసంకిలేసప్పహానం, ఇతరేసు **తణ్హాదిట్ఠిసంకిలేసప్పహానం.**

ఏకమేకస్మిఞ్చేత్థ చతుబ్బిధోపి ధమ్మత్థదేసనా పటివేధగమ్భీరభావో వేదితబ్బో. తత్థ **ధమ్మో**తి తన్తి. **అత్థో**తి తస్సాయేవ అత్థో. **దేసనా**తి తస్సా మనసా వవత్థాపితాయ తన్తియా దేసనా. **పటివేధో**తి తన్తియా తన్తిఅత్థస్స చ యథాభూతావబోధో. తీసుపి చేతేసు ఏతే ధమ్మత్థదేసనాపటివేధా. యస్మా ససాదీహి వియ మహాసముద్దో మన్దబుద్ధీహి దుక్ఖోగాళ్హా అలబ్భనేయ్యపతిట్ఠా చ, తస్మా గమ్భీరా. ఏవం ఏకమేకస్మిం ఏత్థ చతుబ్బిధోపి గమ్భీరభావో వేదితబ్బో.

అపరో నయో, **ధమ్మో**తి హేతు. వుత్తఞ్హేతం – "హేతుమ్హి ఞాణం ధమ్మపటిసమ్భిదా"తి. **అత్థో**తి హేతుఫలం, వుత్తఞ్హేతం – "హేతుఫలే ఞాణం అత్థపటిసమ్భిదా"తి (విభ. ౭౨౦). **దేసనా**తి పఞ్ఞత్తి, యథా ధమ్మం ధమ్మాభిలాపోతి అధిప్పాయో. అనులోమపటిలోమసఙ్ఖేపవిత్థారాదివసేన వా కథనం. **పటివేధో**తి అభిసమయో, సో చ లోకియలోకుత్తరో విసయతో అసమ్మోహతో చ, అత్థానురూపం ధమ్మేసు, ధమ్మానురూపం అత్థేసు, పఞ్ఞత్తిపథానురూపం పఞ్ఞత్తీసు అవబోధో. తేసం తేసం వా తత్థ తత్థ వుత్తధమ్మానం పటివిజ్ఝితబ్బో సలక్ఖణసఙ్ఖాతో అవిపరీతసభావో.

ఇదాని యస్మా ఏతేసు పిటకేసు యం యం ధమ్మజాతం వా అత్థజాతం వా, యా చాయం యథా యథా ఞాపేతబ్బో అత్థో సోతూనం ఞాణస్స అభిముఖో హోతి, తథా తథా తదత్థజోతికా దేసనా, యో చేత్థ అవిపరీతావబోధసఙ్ఖాతో పటివేధో, తేసం తేసం వా ధమ్మానం పటివిజ్ఝితబ్బో సలక్ఖణసఙ్ఖాతో అవిపరీతసభావో. సబ్బమ్పేతం అనుపచితకుసలసమ్భారేహి దుప్పఞ్ఞేహి ససాదీహి వియ మహాసముద్దో దుక్ఖోగాళ్హం అలబ్భనేయ్యపతిట్ఠఞ్చ, తస్మా గమ్భీరం. ఏవమ్పి ఏకమేకస్మిం ఏత్థ చతుబ్బిధోపి గమ్భీరభావో వేదితబ్బో.

ఏత్తావతా చ –

"దేసనాసాసనకథా, భేదం తేసు యథారహం;
సిక్ఖాప్పహానగమ్భీర, భావఞ్చ పరిదీపయే"తి –

అయం గాథా వుత్తత్థావ హోతి.

"పరియత్తిభేదం సమ్పత్తిం, విపత్తిఞ్చాపి యం యహిం;
పాపుణాతి యథా భిక్ఖు, తమ్పి సబ్బం విభావయే"తి –

ఏత్థ పన తీసు పిటకేసు తివిధో పరియత్తిభేదో దట్ఠబ్బో. తిస్సో హి పరియత్తియో – అలగద్దూపమా, నిస్సరణత్థా, భణ్డాగారికపరియత్తీతి.

తత్థ యా దుగ్గహితా, ఉపారమ్భాదిహేతు పరియాపుటా, అయం **అలగద్దూపమా.** యం సన్ధాయ వుత్తం "సేయ్యథాపి, భిక్ఖవే, పురిసో అలగద్దత్థికో అలగద్దగవేసీ అలగద్దపరియేసనం చరమానో, సో పస్సేయ్య మహన్తం అలగద్దం, తమేనం భోగే వా నఙ్గుట్ఠే వా గణ్హేయ్య, తస్స సో అలగద్దో పటిపరివత్తిత్వా హత్థే వా బాహాయం వా అఞ్ఞతరస్మిం వా అఙ్గపచ్చఙ్గే డంసేయ్య, సో తతో నిదానం మరణం వా నిగచ్ఛేయ్య, మరణమత్తం వా దుక్ఖం. తం కిస్స హేతు? దుగ్గహితత్తా, భిక్ఖవే, అలగద్దస్స. ఏవమేవ ఖో, భిక్ఖవే, ఇధేకచ్చే మోఘపురిసా ధమ్మం పరియాపుణన్తి, సుత్తం…పే… వేదల్లం, తే తం ధమ్మం పరియాపుణిత్వా తేసం ధమ్మానం పఞ్ఞాయ అత్థం న ఉపపరిక్ఖన్తి, తేసం తే ధమ్మా పఞ్ఞాయ అత్థం అనుపపరిక్ఖతం న

నిజ్ఝానం ఖమన్తి, తే ఉపారమ్భానిసంసా చేవ ధమ్మం పరియాపుణన్తి, ఇతివాదప్పమోక్ఖానిసంసా చ, యస్స చత్థాయ ధమ్మం పరియాపుణన్తి, తఞ్చస్స అత్థం నానుభోన్తి, తేసం తే ధమ్మా దుగ్గహితా దీఘరత్తం అహితాయ దుక్ఖాయ సంవత్తన్తి. తం కిస్స హేతు? దుగ్గహితత్తా, భిక్ఖవే, ధమ్మాన"న్తి (మ॰ ని॰ ౧.౨౩౮).

యా పన సుగ్గహితా సీలక్ఖన్ధాదిపారిపూరింయేవ ఆకఙ్ఖమానేన పరియాపుటా, న ఉపారమ్భాదిహేతు, అయం **నిస్సరణత్థా.** యం సన్ధాయ వుత్తం – "తేసం తే ధమ్మా సుగ్గహితా దీఘరత్తం హితాయ సుఖాయ సంవత్తన్తి. తం కిస్స హేతు? సుగ్గహితత్తా, భిక్ఖవే, ధమ్మాన"న్తి (మ॰ ని॰ ౧.౨౩౯).

యం పన పరిఞ్ఞాతక్ఖన్ధో పహీనకిలేసో భావితమగ్గో పటివిద్ధాకుప్పో సచ్ఛికతనిరోధో ఖీణాసవో కేవలం పవేణీపాలనత్థాయ వంసానురక్ఖణత్థాయ పరియాపుణాతి, అయం **భణ్డాగారికపరియత్తీ**తి.

వినయే పన సుప్పటిపన్నో భిక్ఖు సీలసమ్పదం నిస్సాయ తిస్సో విజ్జా పాపుణాతి, తాసంయేవ చ తత్థ పభేదవచనతో. సుత్తే సుప్పటిపన్నో సమాధిసమ్పదం నిస్సాయ ఛ అభిఞ్ఞా పాపుణాతి, తాసంయేవ చ తత్థ పభేదవచనతో. అభిధమ్మే సుప్పటిపన్నో పఞ్ఞాసమ్పదం నిస్సాయ చతస్సో పటిసమ్భిదా పాపుణాతి, తాసఞ్చ తత్థేవ పభేదవచనతో, ఏవమేతేసు సుప్పటిపన్నో యథాక్కమేన ఇమం విజ్జాత్తయఛళభిఞ్ఞాచతుప్పటిసమ్భిదాభేదం సమ్పత్తిం పాపుణాతి.

వినయే పన దుప్పటిపన్నో అనుఞ్ఞాతసుఖసమ్ఫస్సఅత్థరణపావురణాదిఫస్ససామఞ్ఞతో పటిక్ఖిత్తేసు ఉపాదిన్నకఫస్సాదీసు అనవజ్జసఞ్ఞీ హోతి. వుత్తమ్పి హేతం – "తథాహం భగవతా ధమ్మం దేసితం ఆజానామి, యథా యే మే అన్తరాయికా ధమ్మా అన్తరాయికా వుత్తా భగవతా, తే పటిసేవతో నాలం అన్తరాయాయా"తి (మ॰ ని॰ ౧.౨౩౪). తతో దుస్సీలభావం పాపుణాతి. సుత్తే దుప్పటిపన్నో – "చత్తారో మే, భిక్ఖవే, పుగ్గలా సన్తో సంవిజ్జమానా"తిఆదీసు (అ॰ ని॰ ౪.౫) అధిప్పాయం అజానన్తో దుగ్గహితం గణ్హాతి, యం సన్ధాయ వుత్తం – "అత్తనా దుగ్గహితేన అమ్హే చేవ అబ్భాచిక్ఖతి, అత్తానఞ్చ ఖణతి, బహుఞ్చ అపుఞ్ఞం పసవతీ"తి (మ॰ ని॰ ౧.౨౩౬). తతో మిచ్ఛాదిట్ఠితం పాపుణాతి. అభిధమ్మే దుప్పటిపన్నో ధమ్మచిన్తం అతిధావన్తో అచిన్తేయ్యానిపి చిన్తేతి. తతో చిత్తక్ఖేపం పాపుణాతి, వుత్తఞ్హేతం – "చత్తారిమాని, భిక్ఖవే, అచిన్తేయ్యాని, న చిన్తేతబ్బాని, యాని చిన్తేన్తో ఉమ్మాదస్స విఘాతస్స భాగీ అస్సా"తి (అ॰ ని॰ ౪.౭౭). ఏవమేతేసు దుప్పటిపన్నో యథాక్కమేన ఇమం దుస్సీలభావ మిచ్ఛాదిట్ఠితా చిత్తక్ఖేపభేదం విపత్తిం పాపుణాతీ"తి.

ఏత్తావతా చ –

"పరియత్తిభేదం సమ్పత్తిం, విపత్తిఞ్చాపి యం యహిం;
పాపుణాతి యథా భిక్ఖు, తమ్పి సబ్బం విభావయే"తి –

అయమ్పి గాథా వుత్తత్థావ హోతి. ఏవం నానప్పకారతో పిటకాని ఞత్వా తేసం వసేనేతం బుద్ధవచనం తివిధన్తి ఞాతబ్బం.

కథం నికాయవసేన పఞ్చవిధం? సబ్బమేవ చేతం దీఘనికాయో, మజ్ఝిమనికాయో, సంయుత్తనికాయో, అఙ్గుత్తరనికాయో, ఖుద్దకనికాయోతి పఞ్చప్పభేదం హోతి. తత్థ కతమో **దీఘనికాయో?** తివగ్గసఙ్గహాని బ్రహ్మజాలాదీని

చతుత్తింస సుత్తాని.

“చతుత్తింసేవ సుత్తన్తా, తివగ్గో యస్స సఙ్గహో;
ఏస దీఘనికాయోతి, పఠమో అనులోమికో”తి.

కస్మా పనేస దీఘనికాయోతి వుచ్చతి? దీఘప్పమాణానం సుత్తానం సమూహతో నివాసతో చ. సమూహనివాసా హి నికాయోతి వుచ్చన్తి. “నాహం, భిక్ఖవే, అఞ్ఞం ఏకనికాయమ్పి సమనుపస్సామి ఏవం చిత్తం, యథయిదం, భిక్ఖవే , తిరచ్ఛానగతా పాణా” (సం॰ ని॰ ౨.౧౦౦). పోణికనికాయో చిక్ఖల్లికనికాయోతి ఏవమాదీని చేత్థ సాధకాని సాసనతో లోకతో చ. ఏవం సేసానమ్పి నికాయభావే వచనత్థో వేదితబ్బో.

కతమో **మజ్ఝిమనికాయో?** మజ్ఝిమప్పమాణాని పఞ్చదసవగ్గసఙ్గహాని మూలపరియాయసుత్తాదీని దియడ్ఢసతం ద్వే చ సుత్తాని.

“దియడ్ఢసతసుత్తన్తా, ద్వే చ సుత్తాని యత్థ సో;
నికాయో మజ్ఝిమో పఞ్చ, దసవగ్గపరిగ్గహో”తి.

కతమో **సంయుత్తనికాయో?** దేవతాసంయుత్తాదివసేన కథితాని ఓఘతరణాదీని సత్త సుత్తసహస్సాని సత్త చ సుత్తసతాని ద్వాసట్ఠి చ సుత్తాని.

“సత్తసుత్తసహస్సాని , సత్తసుత్తసతాని చ;
ద్వాసట్ఠి చేవ సుత్తన్తా, ఏసో సంయుత్తసఙ్గహో”తి.

కతమో **అఙ్గుత్తరనికాయో?** ఏకేకఅఙ్గాతిరేకవసేన కథితాని చిత్తపరియాదానాదీని నవ సుత్తసహస్సాని పఞ్చ సుత్తసతాని సత్తపఞ్ఞాసఞ్చ సుత్తాని.

“నవ సుత్తసహస్సాని, పఞ్చ సుత్తసతాని చ;
సత్తపఞ్ఞాస సుత్తాని, సఙ్ఖ్యా అఙ్గుత్తరే అయ”న్తి.

కతమో **ఖుద్దకనికాయో?** సకలం వినయపిటకం, అభిధమ్మపిటకం, ఖుద్దకపాఠాదయో చ పుబ్బే దస్సితా పఞ్చదసప్పభేదా, ఠపేత్వా చత్తారో నికాయే అవసేసం బుద్ధవచనం.

“ఠపేత్వా చతురోపేతే, నికాయే దీఘఆదికే;
తదఞ్ఞం బుద్ధవచనం, నికాయో ఖుద్దకో మతో”తి.

ఏవం నికాయవసేన పఞ్చవిధం.

కథం అఙ్గవసేన నవవిధం? సబ్బమేవ హిదం సుత్తం, గేయ్యం, వేయ్యాకరణం, గాథా, ఉదానం, ఇతివుత్తకం, జాతకం, అబ్భుతధమ్మం, వేదల్లన్తి నవప్పభేదం హోతి. తత్థ ఉభతోవిభఙ్గనిద్దేసఖన్ధకపరివారా, సుత్తనిపాతే

మఙ్గలసుత్తరతనసుత్తనాలకసుత్తతువట్టకసుత్తాని చ అఞ్ఞమ్పి చ సుత్తనామకం తథాగతవచనం **సుత్త**న్తి వేదితబ్బం. సబ్బమ్పి సగాథకం సుత్తం **గేయ్య**న్తి వేదితబ్బం. విసేసేన సంయుత్తకే సకలోపి సగాథవగ్గో, సకలమ్పి అభిధమ్మపిటకం, నిగ్గాథకం సుత్తం, యఞ్చ అఞ్ఞమ్పి అట్ఠహి అఙ్గేహి అసఙ్గహితం బుద్ధవచనం, తం **వేయ్యాకరణ**న్తి వేదితబ్బం. ధమ్మపదం, థేరగాథా, థేరీగాథా, సుత్తనిపాతే నోసుత్తనామికా సుద్ధికగాథా చ **గాథా**తి వేదితబ్బా. సోమనస్సఞ్ఞాణమయికగాథా పటిసంయుత్తా ద్వేఅసీతి సుత్తన్తా **ఉదాన**న్తి వేదితబ్బం. "వుత్తఞ్హేతం భగవతా"తిఆదినయప్పవత్తా దసుత్తరసతసుత్తన్తా **ఇతివుత్తక**న్తి వేదితబ్బం. అపణ్ణకజాతకాదీని పఞ్ఞాసాధికాని పఞ్చజాతకసతాని '**జాతక**'న్తి వేదితబ్బం. "చత్తారోమే, భిక్ఖవే, అచ్ఛరియా అబ్భుతా ధమ్మా ఆనన్దే"తిఆదినయప్పవత్తా (దీ. ని. ౨.౨౦౯) సబ్బేపి అచ్ఛరియబ్భుతధమ్మపటిసంయుత్తసుత్తన్తా **అబ్భుతధమ్మ**న్తి వేదితబ్బం. చూళవేదల్ల-మహావేదల్ల-సమ్మాదిట్ఠి-సక్కపఞ్హ-సఙ్ఖారభాజనియ-మహాపుణ్ణమసుత్తాదయో సబ్బేపి వేదఞ్చ తుట్ఠిఞ్చ లద్ధా లద్ధా పుచ్ఛితసుత్తన్తా **వేదల్ల**న్తి వేదితబ్బం. ఏవం అఙ్గవసేన నవవిధం.

కథం ధమ్మక్ఖన్ధవసేన చతురాసీతిసహస్సవిధం? సబ్బమేవ చేతం బుద్ధవచనం –

"ద్వాసీతి బుద్ధతో గణ్హిం, ద్వే సహస్సాని భిక్ఖుతో;
చతురాసీతి సహస్సాని, యే మే ధమ్మా పవత్తినో"తి.

ఏవం పరిదీపితధమ్మక్ఖన్ధవసేన చతురాసీతిసహస్సప్పభేదం హోతి. తత్థ ఏకానుసన్ధికం సుత్తం ఏకో ధమ్మక్ఖన్ధో. యం అనేకానుసన్ధికం, తత్థ అనుసన్ధివసేన ధమ్మక్ఖన్ధగణనా. గాథాబన్ధేసు పఞ్హాపుచ్ఛనం ఏకో ధమ్మక్ఖన్ధో, విస్సజ్జనం ఏకో. అభిధమ్మే ఏకమేకం తికదుకభాజనం, ఏకమేకఞ్చ చిత్తవారభాజనం, ఏకమేకో ధమ్మక్ఖన్ధో. వినయే అత్థి వత్థు, అత్థి మాతికా, అత్థి పదభాజనీయం, అత్థి అన్తరాపత్తి, అత్థి ఆపత్తి, అత్థి అనాపత్తి, అత్థి తికచ్ఛేదో. తత్థ ఏకమేకో కోట్ఠాసో ఏకమేకో ధమ్మక్ఖన్ధోతి వేదితబ్బో. ఏవం ధమ్మక్ఖన్ధవసేన చతురాసీతిసహస్సవిధం.

ఏవమేతం అభేదతో రసవసేన ఏకవిధం, భేదతో ధమ్మవినయాదివసేన దువిధాదిభేదం బుద్ధవచనం సఙ్గాయన్తేన మహాకస్సపప్పముఖేన వసీగణేన "అయం ధమ్మో, అయం వినయో, ఇదం పఠమబుద్ధవచనం, ఇదం మజ్ఝిమబుద్ధవచనం, ఇదం పచ్ఛిమబుద్ధవచనం, ఇదం వినయపిటకం, ఇదం సుత్తన్తపిటకం, ఇదం అభిధమ్మపిటకం, అయం దీఘనికాయో… పే.… అయం ఖుద్దకనికాయో, ఇమాని సుత్తాదీని నవఙ్గాని, ఇమాని చతురాసీతి ధమ్మక్ఖన్ధసహస్సానీ"తి, ఇమం పభేదం వవత్థపేత్వావ సఙ్గీతం. న కేవలఞ్చ ఇమమేవ, అఞ్ఞమ్పి ఉద్దానసఙ్గహ-వగ్గసఙ్గహ-పేయ్యాలసఙ్గహ-ఏకకనిపాత-దుకనిపాతాదినిపాతసఙ్గహ-సంయుత్తసఙ్గహ-పణ్ణాససఙ్గహాది-అనేకవిధం తీసు పిటకేసు సన్దిస్సమానం సఙ్గహప్పభేదం వవత్థపేత్వా ఏవ సత్తహి మాసేహి సఙ్గీతం.

సఙ్గీతిపరియోసానే చస్స – "ఇదం మహాకస్సపత్థేరేన దసబలస్స సాసనం పఞ్చవస్ససహస్సపరిమాణకాలం పవత్తనసమత్థం కత"న్తి సఞ్జాతప్పమోదా సాధుకారం వియ దదమానా అయం మహాపథవీ ఉదకపరియన్తం కత్వా అనేకప్పకారం కమ్పి సఙ్కమ్పి సమ్పకమ్పి సమ్పవేధి, అనేకాని చ అచ్ఛరియాని పాతురహేసున్తి, అయం పఠమమహాసఙ్గీతి నామ. యా లోకే –

“సతేహి పఞ్చహి కతా, తేన పఞ్చసతాతి చ;

థేరేహేవ కతత్తా చ, థేరికాతి పవుచ్చతీ”తి.

౧. బ్రహ్మజాలసుత్తవణ్ణనా

పరిబ్బాజకకథావణ్ణనా

ఇమిస్సా పఠమమహాసఙ్గీతియా వత్తమానాయ వినయసఙ్గహావసానే సుత్తన్తపిటకే ఆదినికాయస్స ఆదిసుత్తం బ్రహ్మజాలం పుచ్ఛన్తేన ఆయస్మతా మహాకస్సపేన – “బ్రహ్మజాలం, ఆవుసో ఆనన్ద, కత్థ భాసిత”న్తి, ఏవమాదివుత్తవచనపరియోసానే యత్థ చ భాసితం, యఞ్చారబ్భ భాసితం, తం సబ్బం పకాసేన్తో ఆయస్మా ఆనన్దో ఏవం మే సుతన్తిఆదిమాహ. తేన వుత్తం “బ్రహ్మజాలస్సాపి ఏవం మే సుతన్తిఆదికం ఆయస్మతా ఆనన్దేన పఠమమహాసఙ్గీతికాలే వుత్తం నిదానమాదీ”తి.

౧. తత్థ **ఏవన్తి** నిపాతపదం. **మేతిఆదీని** నామపదాని. **పటిపన్నో హోతీతి** ఏత్థ **పటీతి** ఉపసగ్గపదం, **హోతీతి** ఆఖ్యాతపదన్తి. ఇమినా తావ నయేన పదవిభాగో వేదితబ్బో.

అత్థతో పన **ఏవం**-సద్దో తావ ఉపమూపదేససమ్పహంసనగరహణవచనసమ్పటిగ్గహాకారనిదస్సనావధారణాదిఅనేకత్థప్పభేదో. తథాహేస – “ఏవం జాతేన మచ్చేన, కత్తబ్బం కుసలం బహు”న్తి (ధ. ప. ౫౩) ఏవమాదీసు ఉపమాయం ఆగతో. “ఏవం తే అభిక్కమితబ్బం, ఏవం తే పటిక్కమితబ్బ”న్తిఆదీసు (అ. ని. ౪.౧౨౨) ఉపదేసే. “ఏవమేతం భగవా, ఏవమేతం సుగతా”తిఆదీసు (అ. ని. ౩.౬౬) సమ్పహంసనే. “ఏవమేవం పనాయం వసలీ యస్మిం వా తస్మిం వా తస్స ముణ్డకస్స సమణకస్స వణ్ణం భాసతీ”తిఆదీసు (సం. ని. ౧.౧౮౭) గరహణే. “ఏవం, భన్తేతి ఖో తే భిక్ఖూ భగవతో పచ్చస్సోసు”న్తిఆదీసు (మ. ని. ౧.౧) వచనసమ్పటిగ్గహే. “ఏవం బ్యా ఖో అహం, భన్తే, భగవతా ధమ్మం దేసితం ఆజానామీ”తిఆదీసు (మ. ని. ౧.౩౯౮) ఆకారే. “ఏహి త్వం, మాణవక, యేన సమణో ఆనన్దో తేనుపసఙ్కమ, ఉపసఙ్కమిత్వా మమ వచనేన సమణం ఆనన్దం అప్పాబాధం అప్పాతఙ్కం లహుట్ఠానం బలం ఫాసువిహారం పుచ్ఛ. “సుభో మాణవో తోదేయ్యపుత్తో భవన్తం ఆనన్దం అప్పాబాధం అప్పాతఙ్కం లహుట్ఠానం బలం ఫాసువిహారం పుచ్ఛతీ”తి. “ఏవఞ్చ వదేహి, సాధు కిర భవం ఆనన్దో యేన సుభస్స మాణవస్స తోదేయ్యపుత్తస్స నివేసనం, తేనుపసఙ్కమతు అనుకమ్పం ఉపాదాయా”తిఆదీసు (దీ. ని. ౧.౪౪౫) నిదస్సనే. “తం కిం మఞ్ఞథ, కాలామా, ఇమే ధమ్మా కుసలా వా అకుసలా వాతి? అకుసలా, భన్తే. సావజ్జా వా అనవజ్జా వాతి? సావజ్జా, భన్తే. విఞ్ఞుగరహితా వా విఞ్ఞుప్పసత్థా వాతి? విఞ్ఞుగరహితా, భన్తే. సమత్తా సమాదిన్నా అహితాయ దుక్ఖాయ సంవత్తన్తి నో వా, కథం వో ఏత్థ హోతీతి? సమత్తా, భన్తే, సమాదిన్నా అహితాయ దుక్ఖాయ సంవత్తన్తి, ఏవం నో ఏత్థ హోతీ”తిఆదీసు (అ. ని. ౩.౬౬) అవధారణే. స్వాయమిధ ఆకారనిదస్సనావధారణేసు దట్ఠబ్బో.

తత్థ ఆకారత్థేన **ఏవం**-సద్దేన ఏతమత్థం దీపేతి, నానానయనిపుణమనేకజ్ఝాసయసముట్ఠానం, అత్థబ్యఞ్జనసమ్పన్నం, వివిధపాటిహారియం, ధమ్మత్థదేసనాపటివేధగమ్భీరం, సబ్బసత్తానం సకసకభాసానురూపతో సోతపథమాగచ్ఛన్తం తస్స భగవతో వచనం సబ్బప్పకారేన కో సమత్థో విఞ్ఞాతుం, సబ్బథామేన పన సోతుకామతం జనేత్వాపి ‘ఏవం మే సుతం’ మయాపి ఏకేనాకారేన సుతన్తి.

నిదస్సనత్థేన – “నాహం సయమ్భూ, న మయా ఇదం సచ్ఛికత”న్తి అత్తానం పరిమోచేన్తో – ‘ఏవం మే సుతం’, ‘మయాపి ఏవం సుత’న్తి ఇదాని వత్తబ్బం సకలం సుత్తం నిదస్సేతి.

అవధారణత్థేన – “ఏతదగ్గం, భిక్ఖవే, మమ సావకానం భిక్ఖూనం బహుస్సుతానం యదిదం ఆనన్దో, గతిమన్తానం, సతిమన్తానం, ధితిమన్తానం, ఉపట్ఠాకానం యదిదం ఆనన్దో”తి (అ. ని. ౧.౨౨౩). ఏవం భగవతా – “ఆయస్మా ఆనన్దో అత్థకుసలో, ధమ్మకుసలో, బ్యఞ్జనకుసలో, నిరుత్తికుసలో, పుబ్బాపరకుసలో”తి (అ. ని. ౫.౧౬౯). ఏవం ధమ్మసేనాపతినా చ పసత్థభావానురూపం అత్తనో ధారణబలం దస్సేన్తో సత్తానం సోతుకామతం జనేతి – ‘ఏవం మే సుతం’, తఞ్చ ఖో అత్థతో వా బ్యఞ్జనతో వా అనూనమనధికం, ఏవమేవ న అఞ్ఞథా దట్ఠబ్బ”న్తి.

మే-సద్దో తీసు అత్థేసు దిస్సతి. తథా హిస్స – “గాథాభిగీతం మే అభోజనేయ్య”న్తిఆదీసు (సు. ని. ౮౧) మయాతి అత్థో. “సాధు మే, భన్తే, భగవా సఙ్ఖిత్తేన ధమ్మం దేసేతూ”తిఆదీసు (సం. ని. ౪.౮౮) మయ్హన్తి అత్థో. “ధమ్మదాయాదా మే, భిక్ఖవే , భవథా”తిఆదీసు (మ. ని. ౧.౨౯) మమాతి అత్థో. ఇధ పన మయా సుతన్తి చ, మమ సుతన్తి చ అత్థద్వయే యుజ్జతి.

సుతన్తి అయం **సుత**-సద్దో సఉపసగ్గో చ అనుపసగ్గో చ – గమనవిస్సుతకిలిన్న-ఉపచితానుయోగ-సోతవిఞ్ఞేయ్య-సోతద్వారానుసార-విఞ్ఞాతాదిఅనేకత్థప్పభేదో, తథా హిస్స “సేనాయ పసుతో”తిఆదీసు గచ్ఛన్తోతి అత్థో. “సుతధమ్మస్స పస్సతో”తిఆదీసు (ఉదా. ౧౧) విస్సుతధమ్మస్సాతి అత్థో. “అవస్సుతా అవస్సుతస్సా”తిఆదీసు (పాచి. ౬౫౭) కిలిన్నాకిలిన్నస్సాతి అత్థో. “తుమ్హేహి పుఞ్ఞం పసుతం అనప్పక”న్తిఆదీసు (ఖు. పా. ౭.౧౨) ఉపచితన్తి అత్థో. “యే ఝానపసుతా ధీరా”తిఆదీసు (ధ. ప. ౧౮౧) ఝానానుయుత్తాతి అత్థో. ‘దిట్ఠం సుతం ముత’న్తిఆదీసు (మ. ని. ౧.౨౪౧) సోతవిఞ్ఞేయ్యన్తి అత్థో. “సుతధరో సుతసన్నిచయో”తిఆదీసు (మ. ని. ౧.౩౩౯) సోతద్వారానుసారవిఞ్ఞాతధరోతి అత్థో. ఇధ పనస్స సోతద్వారానుసారేన ఉపధారితన్తి వా ఉపధారణన్తి వాతి అత్థో. ‘మే’ సద్దస్స హి ‘మయా’తి అత్థే సతి ‘ఏవం మయా సుతం’ సోతద్వారానుసారేన ఉపధారితన్తి యుజ్జతి. ‘మమా’తి అత్థే సతి ఏవం మమ సుతం సోతద్వారానుసారేన ఉపధారణన్తి యుజ్జతి.

ఏవమేతేసు తీసు పదేసు **ఏవ**న్తి సోతవిఞ్ఞాణాదివిఞ్ఞాణకిచ్చనిదస్సనం. **మే**తి వుత్తవిఞ్ఞాణసమఙ్గిపుగ్గలనిదస్సనం. **సుత**న్తి అస్సవనభావపటిక్ఖేపతో అనూనాధికావిపరీతగ్గహణనిదస్సనం. తథా **ఏవ**న్తి తస్సా సోతద్వారానుసారేన పవత్తాయ విఞ్ఞాణవీథియా నానప్పకారేన ఆరమ్మణే పవత్తిభావప్పకాసనం. **మే**తి అత్తప్పకాసనం. **సుత**న్తి ధమ్మప్పకాసనం. అయఞ్హేత్థ సఙ్ఖేపో – “నానప్పకారేన ఆరమ్మణే పవత్తాయ విఞ్ఞాణవీథియా మయా న అఞ్ఞం కతం, ఇదం పన కతం, అయం ధమ్మో సుతో”తి.

తథా **ఏవ**న్తి నిద్దిసితబ్బధమ్మప్పకాసనం. **మే**తి పుగ్గలప్పకాసనం. **సుత**న్తి పుగ్గలకిచ్చప్పకాసనం. ఇదం వుత్తం హోతి. “యం సుత్తం నిద్దిసిస్సామి, తం మయా ఏవం సుత”న్తి.

తథా **ఏవన్తి** యస్స చిత్తసన్తానస్స నానాకారప్పవత్తియా నానత్థబ్యఞ్జనగ్గహణం హోతి, తస్స నానాకారనిద్దేసో. **ఏవన్తి** హి అయమాకారపఞ్ఞత్తి. **మేతి** కత్తునిద్దేసో. **సుతన్తి** విసయనిద్దేసో. ఏత్తావతా నానాకారప్పవత్తేన చిత్తసన్తానేన తం సమఙ్గినో కత్తు విసయగ్గహణసన్నిట్ఠానం కతం హోతి.

అథవా **ఏవన్తి** పుగ్గలకిచ్చనిద్దేసో. **సుతన్తి** విఞ్ఞాణకిచ్చనిద్దేసో. **మేతి** ఉభయకిచ్చయుత్తపుగ్గలనిద్దేసో. అయం పనేత్థ సఙ్ఖేపో, "మయా సవనకిచ్చవిఞ్ఞాణసమఙ్గినా పుగ్గలేన విఞ్ఞాణవసేన లద్ధసవనకిచ్చవోహారేన సుత"న్తి.

తత్థ ఏవన్తి చ మేతి చ సచ్చికట్ఠపరమత్థవసేన అవిజ్జమానపఞ్ఞత్తి. కిఞ్హేత్థ తం పరమత్థతో అత్థి, యం **ఏవన్తి** వా మేతి వా నిద్దేసం లభేథ? సుతన్తి విజ్జమానపఞ్ఞత్తి. యఞ్హి తం ఏత్థ సోతేన ఉపలద్ధం, తం పరమత్థతో విజ్జమానన్తి. తథా 'ఏవ'న్తి చ, మేతి చ, తం తం ఉపాదాయ వత్తబ్బతో ఉపాదాపఞ్ఞత్తి. 'సుత'న్తి దిట్ఠాదీని ఉపనిధాయ వత్తబ్బతో ఉపనిధాపఞ్ఞత్తి. ఏత్థ చ ఏవన్తి వచనేన అసమ్మోహం దీపేతి. న హి సమ్మూళ్హో నానప్పకారపటివేధసమత్థో హోతి. 'సుత'న్తి వచనేన సుతస్స అసమ్మోసం దీపేతి. యస్స హి సుతం సమ్ముట్ఠం హోతి, న సో కాలన్తరేన మయా సుతన్తి పటిజానాతి. ఇచ్చస్స అసమ్మోహేన పఞ్ఞాసిద్ధి, అసమ్మోసేన పన సతిసిద్ధి. తత్థ పఞ్ఞాపుబ్బఙ్గమాయ సతియా బ్యఞ్జనావధారణసమత్థతా, సతిపుబ్బఙ్గమాయ పఞ్ఞాయ అత్థపటివేధసమత్థతా. తదుభయసమత్థతాయోగేన అత్థబ్యఞ్జనసమ్పన్నస్స ధమ్మకోసస్స అనుపాలనసమత్థతో ధమ్మభణ్డాగారికత్తసిద్ధి.

అపరో నయో, ఏవన్తి వచనేన యోనిసో మనసికారం దీపేతి. అయోనిసో మనసికరోతో హి నానప్పకారపటివేధాభావతో. సుతన్తి వచనేన అవిక్ఖేపం దీపేతి, విక్ఖిత్తచిత్తస్స సవనాభావతో. తథా హి విక్ఖిత్తచిత్తో పుగ్గలో సబ్బసమ్పత్తియా వుచ్చమానోపి "న మయా సుతం, పున భణథా"తి భణతి. యోనిసో మనసికారేన చేత్థ అత్తసమ్మాపణిధిం పుబ్బే చ కతపుఞ్ఞతం సాధేతి, సమ్మా అప్పణిహితత్తస్స పుబ్బే అకతపుఞ్ఞస్స వా తదభావతో. అవిక్ఖేపేన సద్ధమ్మస్సవనం సప్పురిసూపనిస్సయఞ్చ సాధేతి. న హి విక్ఖిత్తచిత్తో సోతుం సక్కోతి, న చ సప్పురిసే అనుపస్సయమానస్స సవనం అత్థీతి.

అపరో నయో, యస్మా ఏవన్తి యస్స చిత్తసన్తానస్స నానాకారప్పవత్తియా నానత్థబ్యఞ్జనగ్గహణం హోతి, తస్స నానాకారనిద్దేసోతి వుత్తం, సో చ ఏవం భద్దకో ఆకారో న సమ్మాఅప్పణిహితత్తనో పుబ్బే అకతపుఞ్ఞస్స వా హోతి, తస్మా ఏవన్తి ఇమినా భద్దకేనాకారేన పచ్ఛిమచక్కద్వయసమ్పత్తిమత్తనో దీపేతి. సుతన్తి సవనయోగేన పురిమచక్కద్వయసమ్పత్తిం. న హి అప్పతిరూపదేసే వసతో సప్పురిసూపనిస్సయవిరహితస్స వా సవనం అత్థి. ఇచ్చస్స పచ్ఛిమచక్కద్వయసిద్ధియా ఆసయసుద్ధిసిద్ధా హోతి, పురిమచక్కద్వయసిద్ధియా పయోగసుద్ధి, తాయ చ ఆసయసుద్ధియా అధిగమబ్యత్తిసిద్ధి, పయోగసుద్ధియా ఆగమబ్యత్తిసిద్ధి. ఇతి పయోగాసయసుద్ధస్స ఆగమాధిగమసమ్పన్నస్స వచనం అరుణుగ్గం వియ సూరియస్స ఉదయతో యోనిసో మనసికారో వియ చ కుసలకమ్మస్స అరహతి భగవతో వచనస్స పుబ్బఙ్గమం భవితున్తి ఠానే నిదానం ఠపేన్తో – "ఏవం మే సుత"న్తిఆదిమాహ.

అపరో నయో, 'ఏవ'న్తి ఇమినా నానప్పకారపటివేధదీపకేన వచనేన అత్తనో అత్థపటిభానపటిసమ్భిదాసమ్పత్తిసబ్భావం దీపేతి. 'సుత'న్తి ఇమినా సోతబ్బప్పభేదపటివేధదీపకేన ధమ్మనిరుత్తిపటిసమ్భిదాసమ్పత్తిసబ్భావం. 'ఏవ'న్తి చ ఇదం యోనిసో మనసికారదీపకం వచనం భాసమానో – "ఏతే మయా ధమ్మా మనసానుపేక్ఖితా, దిట్ఠియా సుప్పటివిద్ధా"తి దీపేతి.

‘సుత’న్తి ఇదం సవనయోగదీపకం వచనం భాసమానో – “బహూ మయా ధమ్మా సుతా ధాతా వచసా పరిచితా”తి దీపేతి. తదుభయేనాపి అత్థబ్యఞ్జనపారిపూరిం దీపేన్తో సవనే ఆదరం జనేతి. అత్థబ్యఞ్జనపరిపుణ్ణఞ్హి ధమ్మం ఆదరేన అస్సుణన్తో మహతా హితా పరిబాహిరో హోతీతి, తస్మా ఆదరం జనేత్వా సక్కచ్చం అయం ధమ్మో సోతబ్బోతి.

“ఏవం మే సుత”న్తి ఇమినా పన సకలేన వచనేన ఆయస్మా ఆనన్దో తథాగతప్పవేదితం ధమ్మం అత్తనో అదహన్తో అసప్పురిసభూమిం అతిక్కమతి. సావకత్తం పటిజానన్తో సప్పురిసభూమిం ఓక్కమతి. తథా అసద్ధమ్మా చిత్తం వుట్ఠాపేతి, సద్ధమ్మే చిత్తం పతిట్ఠాపేతి. “కేవలం సుతమేవేతం మయా, తస్సేవ భగవతో వచన”న్తి దీపేన్తో అత్తానం పరిమోచేతి, సత్థారం అపదిసతి, జినవచనం అప్పేతి, ధమ్మనేత్తిం పతిట్ఠాపేతి.

అపిచ “ఏవం మే సుత”న్తి అత్తనా ఉప్పాదితభావం అప్పటిజానన్తో పురిమవచనం వివరన్తో – “సమ్ముఖా పటిగ్గహితమిదం మయా తస్స భగవతో చతువేసారజ్జవిసారదస్స దసబలధరస్స ఆసభట్ఠానట్ఠాయినో సీహనాదనాదినో సబ్బసత్తుత్తమస్స ధమ్మిస్సరస్స ధమ్మరాజస్స ధమ్మాధిపతినో ధమ్మదీపస్స ధమ్మసరణస్స సద్ధమ్మవరచక్కవత్తినో సమ్మాసమ్బుద్ధస్స వచనం, న ఏత్థ అత్థే వా ధమ్మే వా పదే వా బ్యఞ్జనే వా కఙ్ఖా వా విమతి వా కాతబ్బా”తి సబ్బేసం దేవమనుస్సానం ఇమస్మిం ధమ్మే అస్సద్ధియం వినాసేతి, సద్ధాసమ్పదం ఉప్పాదేతి. తేనేతం వుచ్చతి –

“వినాసయతి అస్సద్ధం, సద్ధం వడ్ఢేతి సాసనే;
ఏవం మే సుతమిచ్చేవం, వదం గోతమసావకో”తి.

ఏకన్తి గణనపరిచ్ఛేదనిద్దేసో. **సమయ**న్తి పరిచ్ఛిన్ననిద్దేసో. **ఏకం సమయ**న్తి అనియమితపరిదీపనం. తత్థ **సమయ**సద్దో –

“సమవాయే ఖణే కాలే, సమూహే హేతుదిట్ఠిసు;
పటిలాభే పహానే చ, పటివేధే చ దిస్సతి”.

తథా హిస్స – “అప్పేవనామ స్వేపి ఉపసఙ్కమేయ్యామ కాలఞ్చ సమయఞ్చ ఉపాదాయా”తి ఏవమాదీసు (దీ॰ ని॰ ౧.౪౪౭) సమవాయో అత్థో. “ఏకోవ ఖో భిక్ఖవే, ఖణో చ సమయో చ బ్రహ్మచరియవాసాయా”తిఆదీసు (అ॰ ని॰ ౮.౨౯) ఖణో. “ఉణ్హసమయో పరిళాహసమయో”తిఆదీసు (పాచి॰ ౩౫౮) కాలో. “మహాసమయో పవనస్మి”న్తిఆదీసు (దీ॰ ని॰ ౨.౩౩౨) సమూహో. “సమయోపి ఖో తే, భద్దాలి, అప్పటివిద్ధో అహోసి, భగవా ఖో సావత్థియం విహరతి, భగవాపి మం జానిస్సతి, భద్దాలి నామ భిక్ఖు సత్థుసాసనే సిక్ఖాయ అపరిపూరకారీ’తి. అయమ్పి ఖో, తే భద్దాలి, సమయో అప్పటివిద్ధో అహోసీ”తిఆదీసు (మ॰ ని॰ ౨.౧౩౫) హేతు. “తేన ఖో పన సమయేన ఉగ్గహమానో పరిబ్బాజకో సమణముణ్డికాపుత్తో సమయప్పవాదకే తిన్దుకాచీరే ఏకసాలకే మల్లికాయ ఆరామే పటివసతీ”తిఆదీసు (మ॰ ని॰ ౨.౨౬౦) దిట్ఠి.

“దిట్ఠే ధమ్మే చ యో అత్థో, యో చత్థో సమ్పరాయికో;
అత్థాభిసమయా ధీరో, పణ్డితోతి పవుచ్చతీ”తి. (సం॰ ని॰ ౧.౧౨౮) –

ఆదీసు పటిలాభో. “సమ్మా మానాభిసమయా అన్తమకాసి దుక్ఖస్సా”తిఆదీసు (అ॰ ని॰ ౭.౯) పహానం. “దుక్ఖస్స పీళనట్ఠో సఙ్ఖతట్ఠో సన్తాపట్ఠో విపరిణామట్ఠో అభిసమయట్ఠో”తిఆదీసు (పటి॰ ౧౦౮) పటివేధో. ఇధ పనస్స కాలో అత్థో. తేన సంవచ్ఛరఉతుమాసద్ధమాసరత్తిదివపుబ్బణ్హమజ్ఝన్హికసాయన్హపఠమమజ్ఝి-మపచ్ఛిమయామముహుత్తాదీసు కాలప్పభేదభూతేసు సమయేసు ఏకం సమయన్తి దీపేతి.

తత్థ కిఞ్చాపి ఏతేసు సంవచ్ఛరాదీసు సమయేసు యం యం సుత్తం యస్మిం యస్మిం సంవచ్ఛరే ఉతుమ్హి మాసే పక్ఖే రత్తిభాగే వా దివసభాగే వా వుత్తం, సబ్బం తం థేరస్స సువిదితం సువవత్థాపితం పఞ్ఞాయ. యస్మా పన – “ఏవం మే సుతం” అసుకసంవచ్ఛరే అసుకఉతుమ్హి అసుకమాసే అసుకపక్ఖే అసుకరత్తిభాగే అసుకదివసభాగే వాతి ఏవం వుత్తే న సక్కా సుఖేన ధారేతుం వా ఉద్దిసితుం వా ఉద్దిసాపేతుం వా, బహు చ వత్తబ్బం హోతి, తస్మా ఏకేనేవ పదేన తమత్థం సమోధానేత్వా “ఏకం సమయ”న్తి ఆహ. యే వా ఇమే గబ్భోక్కన్తిసమయో, జాతిసమయో, సంవేగసమయో, అభినిక్ఖమనసమయో, దుక్కరకారికసమయో, మారవిజయసమయో, అభిసమ్బోధిసమయో దిట్ఠధమ్మసుఖవిహారసమయో, దేసనాసమయో, పరినిబ్బానసమయోతి, ఏవమాదయో భగవతో దేవమనుస్సేసు అతివియ పకాసా అనేకకాలప్పభేదా ఏవ సమయా. తేసు సమయేసు దేసనాసమయసఙ్ఖాతం ఏకం సమయన్తి దీపేతి. యో చాయం ఞాణకరుణాకిచ్చసమయేసు కరుణాకిచ్చసమయో, అత్తహితపరహితపటిపత్తిసమయేసు పరహితపటిపత్తిసమయో, సన్నిపతితానం కరణీయద్వయసమయేసు ధమ్మికథాసమయో దేసనాపటిపత్తిసమయేసు దేసనాసమయో, తేసుపి సమయేసు అఞ్ఞతరం సమయం సన్ధాయ “**ఏకం సమయ**”న్తి ఆహ.

కస్మా పనేత్థ యథా అభిధమ్మే “యస్మిం సమయే కామావచర”న్తి (ధ॰ స॰ ౧) చ, ఇతో అఞ్ఞేసు చ సుత్తపదేసు – “యస్మిం సమయే, భిక్ఖవే, భిక్ఖు వివిచ్చేవ కామేహీ”తి చ భుమ్మవచననిద్దేసో కతో, వినయే చ – “తేన సమయేన బుద్ధో భగవా”తి కరణవచనేన, తథా అకత్వా “ఏకం సమయ”న్తి ఉపయోగవచననిద్దేసో కతోతి? తత్థ తథా ఇధ చ అఞ్ఞథా అత్థసమ్భవతో. తత్థ హి అభిధమ్మే ఇతో అఞ్ఞేసు సుత్తపదేసు చ అధికరణత్థో భావేన భావలక్ఖణత్థో చ సమ్భవతి. అధికరణఞ్హి కాలత్థో, సమూహత్థో చ సమయో, తత్థ తత్థ వుత్తానం ఫస్సాదిధమ్మానం ఖణసమవాయహేతుసఙ్ఖాతస్స చ సమయస్స భావేన తేసం భావో లక్ఖీయతి, తస్మా తదత్థజోతనత్థం తత్థ భుమ్మవచననిద్దేసో కతో.

వినయే చ హేతుఅత్థో కరణత్థో చ సమ్భవతి. యో హి సో సిక్ఖాపదపఞ్ఞత్తిసమయో సారిపుత్తాదీహిపి దుబ్బిఞ్ఞేయ్యో, తేన సమయేన హేతుభూతేన కరణభూతేన చ సిక్ఖాపదాని పఞ్ఞాపయన్తో సిక్ఖాపదపఞ్ఞత్తిహేతుఞ్చ అపేక్ఖమానో భగవా తత్థ తత్థ విహాసి, తస్మా తదత్థజోతనత్థం తత్థ కరణవచనేన నిద్దేసో కతో.

ఇధ పన అఞ్ఞస్మిఞ్చ ఏవం జాతికే అచ్చన్తసంయోగత్థో సమ్భవతి. యఞ్హి సమయం భగవా ఇమం అఞ్ఞం వా సుత్తన్తం దేసేసి, అచ్చన్తమేవ తం సమయం కరుణావిహారేన విహాసి, తస్మా తదత్థజోతనత్థం ఇధ ఉపయోగవచననిద్దేసో కతోతి.

తేనేతం వుచ్చతి –

“తం తం అత్థమపేక్ఖిత్వా, భుమ్మేన కరణేన చ;
అఞ్ఞత్ర సమయో వుత్తో, ఉపయోగేన సో ఇధా”తి.

పోరాణా పన వణ్ణయన్తి – “తస్మిం సమయే”తి వా, “తేన సమయేనా”తి వా, “ఏకం సమయ”న్తి వా, అభిలాపమత్తభేదో ఏస, సబ్బత్థ భుమ్మమేవత్థోతి. తస్మా “ఏకం సమయ”న్తి వుత్తేపి “ఏకస్మిం సమయే”తి అత్థో వేదితబ్బో.

భగవాతి గరు. గరుఞ్హి లోకే భగవాతి వదన్తి. అయఞ్చ సబ్బగుణవిసిట్ఠతాయ సబ్బసత్తానం గరు, తస్మా భగవాతి వేదితబ్బో. పోరాణేహిపి వుత్తం –

“భగవాతి వచనం సేట్ఠం, భగవాతి వచనముత్తమం;
గరు గారవయుత్తో సో, భగవా తేన వుచ్చతీ”తి.

అపి చ –

“భాగ్యవా భగ్గవా యుత్తో, భగేహి చ విభత్తవా;
భత్తవా వన్తగమనో, భవేసు భగవా తతో”తి.

ఇమిస్సా గాథాయ వసేనస్స పదస్స విత్థారఅత్థో వేదితబ్బో. సో చ విసుద్ధిమగ్గే బుద్ధానుస్సతినిద్దేసే వుత్తోయేవ.

ఏత్తావతా చేత్థ **ఏవం మే సుత**న్తి వచనేన యథాసుతం ధమ్మం దస్సేన్తో భగవతో ధమ్మకాయం పచ్చక్ఖం కరోతి. తేన “నయిదం అతిక్కన్తసత్థుకం పావచనం, అయం వో సత్థా”తి సత్థు అదస్సనేన ఉక్కణ్ఠితం జనం సమస్సాసేతి.

ఏకం సమయం భగవాతి వచనేన తస్మిం సమయే భగవతో అవిజ్జమానభావం దస్సేన్తో రూపకాయపరినిబ్బానం సాధేతి. తేన “ఏవంవిధస్స నామ అరియధమ్మస్స దేసకో దసబలధరో వజిరసఙ్ఘాత సమానకాయో సోపి భగవా పరినిబ్బుతో, కేన అఞ్ఞేన జీవితే ఆసా జనేతబ్బా”తి జీవితమదమత్తం జనం సంవేజేతి, సద్ధమ్మే చస్స ఉస్సాహం జనేతి.

ఏవన్తి చ భణన్తో దేసనాసమ్పత్తిం నిద్దిసతి. **మే సుత**న్తి సావకసమ్పత్తిం. **ఏకం సమయ**న్తి కాలసమ్పత్తిం. **భగవాతి** దేసకసమ్పత్తిం.

అన్తరా చ రాజగహం అన్తరా చ నాళన్దన్తి **అన్తరా**-సద్దో కారణఖణచిత్తవేమజ్ఝవివరాదీసు దిస్సతి. “తదన్తరం కో జానేయ్య అఞ్ఞత్ర తథాగతా”తి (అ॰ ని॰ ౬.౪౪) చ, “జనా సఙ్గమ్మ మన్తేన్తి మఞ్చ తఞ్చ కిమన్తర”న్తి (సం॰ ని॰ ౧.౨౨౮) చ ఆదీసు హి కారణే అన్తరా-సద్దో. “అద్దస మం, భన్తే, అఞ్ఞతరా ఇత్థీ విజ్జన్తరికాయ భాజనం ధోవన్తీ”తిఆదీసు (మ॰ ని॰ ౨.౧౪౯) ఖణే. “యస్సన్తరతో న సన్తి కోపా”తిఆదీసు (ఉదా॰ ౨౦) చిత్తే. “అన్తరా వోసానమాపాదీ”తిఆదీసు (చూళవ॰ ౩౫౦) వేమజ్ఝే. “అపి చాయం, భిక్ఖవే, తపోదా ద్విన్నం మహానిరయానం అన్తరికాయ ఆగచ్ఛతీ”తిఆదీసు (పారా॰ ౨౩౧) వివరే. స్వాయమిధ వివరే వత్తతి, తస్మా రాజగహస్స చ నాళన్దాయ చ వివరేతి ఏవమేత్థత్థో వేదితబ్బో. అన్తరా-సద్దేన పన యుత్తత్తా ఉపయోగవచనం కతం. ఈదిసేసు చ ఠానేసు అక్ఖరచిన్తకా “అన్తరా గామఞ్చ నదిఞ్చ యాతీ”తి ఏవం ఏకమేవ అన్తరాసద్దం పయుజ్జన్తి, సో దుతియపదేనపి యోజేతబ్బో హోతి, అయోజియమానే ఉపయోగవచనం న పాపుణాతి. ఇధ పన యోజేత్వాయేవ వుత్తోతి.

అద్ధానమగ్గప్పటిపన్నో హోతీతి అద్ధానసఙ్ఖాతం మగ్గం పటిపన్నో హోతి, “దీఘమగ్గ”న్తి అత్థో. అద్ధానగమనసమయస్స హి విభఙ్గే “అడ్ఢయోజనం గచ్ఛిస్సామీతి భుఞ్జితబ్బ”న్తిఆదివచనతో (పాచి. ౨౧౮) అడ్ఢయోజనమ్పి అద్ధానమగ్గో హోతి. రాజగహతో పన నాళన్దా యోజనమేవ.

మహతా భిక్ఖుసఙ్ఘేన సద్ధిన్తి ‘మహతా’తి గుణమహత్తేనపి మహతా, సఙ్ఖ్యామహత్తేనపి మహతా. సో హి భిక్ఖుసఙ్ఘో గుణేహిపి మహా అహోసి, అప్పిచ్ఛతాదిగుణసమన్నాగతత్తా. సఙ్ఖ్యాయపి మహా, పఞ్చసతసఙ్ఖ్యత్తా. భిక్ఖూనం సఙ్ఘో ‘భిక్ఖుసఙ్ఘో’, తేన భిక్ఖుసఙ్ఘేన. దిట్ఠిసీలసామఞ్ఞసఙ్ఘాతసఙ్ఖాతేన సమణగణేనాతి అత్థో. **సద్ధి**న్తి ఏకతో.

పఞ్చమత్తేహి భిక్ఖుసతేహీతి పఞ్చమత్తా ఏతేసన్తి పఞ్చమత్తాని. మత్తాతి పమాణం వుచ్చతి, తస్మా యథా “భోజనే మత్తఞ్ఞూ”తి వుత్తే “భోజనే మత్తం జానాతి, పమాణం జానాతీ”తి అత్థో హోతి, ఏవమిధాపి – “తేసం భిక్ఖుసతానం పఞ్చమత్తా పఞ్చపమాణ”న్తి ఏవమత్థో దట్ఠబ్బో. భిక్ఖూనం సతాని భిక్ఖుసతాని, తేహి పఞ్చమత్తేహి భిక్ఖుసతేహి.

సుప్పియోపి ఖో పరిబ్బాజకోతి **సుప్పియో**తి తస్స నామం. **పి**-కారో మగ్గప్పటిపన్నసభాగతాయ పుగ్గలసమ్పిణ్డనత్థో. **ఖో**-కారో పదసన్ధికరో, బ్యఞ్జనసిలిట్ఠతావసేన వుత్తో. **పరిబ్బాజకో**తి సఞ్జయస్స అన్తేవాసీ ఛన్నపరిబ్బాజకో. ఇదం వుత్తం హోతి – “యదా భగవా తం అద్ధానమగ్గం పటిపన్నో, తదా సుప్పియోపి పరిబ్బాజకో పటిపన్నో అహోసీ”తి. అతీతకాలత్థో హేత్థ హోతి-సద్దో.

సద్ధిం అన్తేవాసినా బ్రహ్మదత్తేన మాణవేనాతి – ఏత్థ అన్తే వసతీతి అన్తేవాసీ. సమీపచారో సన్తికావచరో సిస్సోతి అత్థో. **బ్రహ్మదత్తో**తి తస్స నామం. **మాణవో**తి సత్తోపి చోరోపి తరుణోపి వుచ్చతి.

“చోదితా దేవదూతేహి, యే పమజ్జన్తి మాణవా;

తే దీఘరత్తం సోచన్తి, హీనకాయూపగా నరా”తి. (మ. ని. ౩.౨౭౧) –

ఆదీసు హి సత్తో మాణవోతి వుత్తో. “మాణవేహిపి సమాగచ్ఛన్తి కతకమ్మేహిపి అకతకమ్మేహిపీ”తిఆదీసు (మ. ని. ౨.౧౪౯) చోరో. “అమ్బట్ఠో మాణవో, అఙ్గకో మాణవో”తిఆదీసు (దీ. ని. ౧.౩౧౬) తరుణో ‘మాణవో’తి వుత్తో. ఇధాపి అయమేవత్థో. ఇదఞ్హి వుత్తం హోతి – బ్రహ్మదత్తేన నామ తరుణన్తేవాసినా సద్ధిన్తి.

తత్రాతి తస్మిం అద్ధానమగ్గే, తేసు వా ద్వీసు జనేసు. **సుద**న్తి నిపాతమత్తం. **అనేకపరియాయేనా**తి పరియాయ-సద్దో తావ వారదేసనాకారణేసు వత్తతి. “కస్స ను ఖో, ఆనన్ద, అజ్జ పరియాయో భిక్ఖునియో ఓవదితు”న్తిఆదీసు (మ. ని. ౩.౩౯౮) హి వారే పరియాయసద్దో వత్తతి. “మధుపిణ్డికపరియాయోత్వేవ నం ధారేహీ”తిఆదీసు (మ. ని. ౧.౨౦౫) దేసనాయం. “ఇమినాపి ఖో, తే రాజఞ్ఞ, పరియాయేన ఏవం హోతూ”తిఆదీసు (దీ. ని. ౨.౪౧౧) కారణే. స్వాయమిధాపి కారణే వత్తతి, తస్మా అయమేత్థ అత్థో – “అనేకవిధేన కారణేనా”తి, “బహూహి కారణేహీ”తి వుత్తం హోతి.

బుద్ధస్స అవణ్ణం భాసతీతి అవణ్ణవిరహితస్స అపరిమాణవణ్ణసమన్నాగతస్సాపి బుద్ధస్స భగవతో – “యం లోకే జాతివుడ్ఢేసు కత్తబ్బం అభివాదనాదిసామీచికమ్మం ‘సామగ్గిరసో’తి వుచ్చతి, తం సమణస్స గోతమస్స నత్థి తస్మా

అరసరూపో సమణో గోతమో, నిబ్భోగో, అకిరియవాదో, ఉచ్ఛేదవాదో, జేగుచ్ఛీ, వేనయికో, తపస్సీ, అపగబ్భో. నత్థి సమణస్స గోతమస్స ఉత్తరిమనుస్సధమ్మా అలమరియఞాణదస్సనవిసేసో. తక్కపరియాహతం సమణో గోతమో ధమ్మం దేసేతి, వీమంసానుచరితం, సయంపటిభానం. సమణో గోతమో న సబ్బఞ్ఞూ, న లోకవిదూ, న అనుత్తరో, న అగ్గపుగ్గలో"తి. ఏవం తం తం అకారణమేవ కారణన్తి వత్వా తథా తథా అవణ్ణం దోసం నిన్దం భాసతి.

యథా చ బుద్ధస్స, ఏవం ధమ్మస్సాపి తం తం అకారణమేవ కారణతో వత్వా – "సమణస్స గోతమస్స ధమ్మో దురక్ఖాతో, దుప్పటివేదితో, అనియ్యానికో, అనుపసమసంవత్తనికో"తి తథా తథా అవణ్ణం భాసతి.

యథా చ ధమ్మస్స, ఏవం సఙ్ఘస్సాపి యం వా తం వా అకారణమేవ కారణతో వత్వా – "మిచ్ఛాపటిపన్నో సమణస్స గోతమస్స సావకసఙ్ఘో, కుటిలపటిపన్నో, పచ్చనీకపటిపదం అననులోమపటిపదం అధమ్మానులోమపటిపదం పటిపన్నో"తి తథా తథా అవణ్ణం భాసతి.

అన్తేవాసీ పనస్స – "అమ్హాకం ఆచరియో అపరామసితబ్బం పరామసతి, అనక్కమితబ్బం అక్కమతి, స్వాయం అగ్గిం గిలన్తో వియ, హత్థేన అసిధారం పరామసన్తో వియ, ముట్ఠినా సినేరుం పదాలేతుకామో వియ, కకచదన్తపన్తియం కీళమానో వియ, పభిన్నమదం చణ్డహత్థిం హత్థేన గణ్హన్తో వియ చ వణ్ణారహస్సేవ రతనత్తయస్స అవణ్ణం భాసమానో అనయబ్యసనం పాపుణిస్సతి. ఆచరియే ఖో పన గూథం వా అగ్గిం వా కణ్టకం వా కణ్హసప్పం వా అక్కమన్తే, సూలం వా అభిరూహన్తే, హలాహలం వా విసం ఖాదన్తే, ఖారోదకం వా పక్ఖలన్తే, నరకపపాతం వా పపతన్తే, న అన్తేవాసినా తం సబ్బమనుకాతబ్బం హోతి. కమ్మస్సకా హి సత్తా అత్తనో కమ్మానురూపమేవ గతిం గచ్ఛన్తి. నేవ పితా పుత్తస్స కమ్మేన గచ్ఛతి, న పుత్తో పితు కమ్మేన, న మాతా పుత్తస్స, న పుత్తో మాతుయా, న భాతా భగినియా, న భగినీ భాతు, న ఆచరియో అన్తేవాసినో, న అన్తేవాసీ ఆచరియస్స కమ్మేన గచ్ఛతి. మయ్హఞ్చ ఆచరియో తిణ్ణం రతనానం అవణ్ణం భాసతి, మహాసావజ్జో ఖో పనారియూపవాదోతి. ఏవం యోనిసో ఉమ్ముజ్జిత్వా ఆచరియవాదం మద్దమానో సమ్మాకారణమేవ కారణతో అపదిసన్తో అనేకపరియాయేన తిణ్ణం రతనానం వణ్ణం భాసితుమారద్ధో, యథా తం పణ్డితజాతికో కులపుత్తో". తేన వుత్తం – "సుప్పియస్స పన పరిబ్బాజకస్స అన్తేవాసీ బ్రహ్మదత్తో మాణవో అనేకపరియాయేన బుద్ధస్స వణ్ణం భాసతి, ధమ్మస్స వణ్ణం భాసతి, సఙ్ఘస్స వణ్ణం భాసతీ"తి.

తత్థ **వణ్ణ**న్తి వణ్ణ-సద్దో సణ్ఠాన-జాతి-రూపాయతన-కారణ-పమాణ-గుణ-పసంసాదీసు దిస్సతి . తత్థ "మహన్తం సప్పరాజవణ్ణం అభినిమ్మినిత్వా"తిఆదీసు (సం॰ ని॰ ౧.౧౪౨) సణ్ఠానం వుచ్చతి. "బ్రాహ్మణోవ సేట్ఠో వణ్ణో, హీనో అఞ్ఞో వణ్ణో"తిఆదీసు (మ॰ ని॰ ౨.౪౦౨) జాతి. "పరమాయ వణ్ణపోక్ఖరతాయ సమన్నాగతో"తిఆదీసు (దీ॰ ని॰ ౧.303) రూపాయతనం.

"న హరామి న భఞ్జామి, ఆరా సిఙ్ఘామి వారిజం;
అథ కేన ను వణ్ణేన, గన్ధత్థేనోతి వుచ్చతీ"తి. (సం॰ ని॰ ౧.౨౩౪) –

ఆదీసు కారణం. "తయో పత్తస్స వణ్ణా"తిఆదీసు (పారా॰ ౬౦౨) పమాణం. "కదా సఞ్ఞూళ్హా పన, తే గహపతి, ఇమే సమణస్స గోతమస్స వణ్ణా"తిఆదీసు (మ॰ ని॰ ౨.౭౭) గుణో. "వణ్ణారహస్స వణ్ణం భాసతీ"తిఆదీసు (అ॰ ని॰ ౨.౧౩౫) పసంసా. ఇధ

గుణోపి పసంసాపి. అయం కిర తం తం భూతమేవ కారణం అపదిసన్తో అనేకపరియాయేన రతనత్తయస్స గుణూపసఞ్హితం పసంసం అభాసి. తత్థ – “ఇతిపి సో భగవా అరహం సమ్మాసమ్బుద్ధో”తిఆదినా (పారా. ౧) నయేన, “యే భిక్ఖవే, బుద్ధే పసన్నా అగ్గే తే పసన్నా”తిఆదినా “ఏకపుగ్గలో, భిక్ఖవే, లోకే ఉప్పజ్జమానో ఉప్పజ్జతి...పే.... అసమో అసమసమో”తిఆదినా (అ. ని. ౧.౧౭౪) చ నయేన బుద్ధస్స వణ్ణో వేదితబ్బో. “స్వాక్ఖాతో భగవతా ధమ్మో”తి (దీ. ని. ౨.౧౫౮) చ “ఆలయసముగ్ఘాతో వట్టుపచ్ఛేదో”తి (ఇతి. ౯౦, అ. ని. ౪.౩౪) చ, “యే భిక్ఖవే, అరియే అట్ఠఙ్గికే మగ్గే పసన్నా, అగ్గే తే పసన్నా”తి చ ఏవమాదీహి నయేహి ధమ్మస్స వణ్ణో వేదితబ్బో. “సుప్పటిపన్నో భగవతో సావకసఙ్ఘో”తి (దీ. ని. ౨.౧౫౮) చ, “యే, భిక్ఖవే, సఙ్ఘే పసన్నా, అగ్గే తే పసన్నా”తి (అ. ని. ౪.౩౪) చ ఏవమాదీహి పన నయేహి సఙ్ఘస్స వణ్ణో వేదితబ్బో. పహోన్తేన పన ధమ్మకథికేన పఞ్చనికాయే నవఙ్గం సత్థుసాసనం చతురాసీతిధమ్మక్ఖన్ధసహస్సాని ఓగాహిత్వా బుద్ధాదీనం వణ్ణో పకాసేతబ్బో. ఇమస్మిఞ్హి ఠానే బుద్ధాదీనం గుణే పకాసేన్తో అతిత్థేన పక్ఖన్దో ధమ్మకథికోతి న సక్కా వత్తుం. ఈదిసేసు హి ఠానేసు ధమ్మకథికస్స థామో వేదితబ్బో. బ్రహ్మదత్తో పన మాణవో అనుస్సవాదిమత్తసమ్బన్ధితేన అత్తనో థామేన రతనత్తయస్స వణ్ణం భాసతి.

ఇతిహ తే ఉభో ఆచరియన్తేవాసీతి ఏవం తే ద్వే ఆచరియన్తేవాసికా. **అఞ్ఞమఞ్ఞస్సా**తి అఞ్ఞో అఞ్ఞస్స. **ఉజువిపచ్చనీకవాదా**తి ఈసకమ్పి అపరిహరిత్వా ఉజుమేవ వివిధపచ్చనీకవాదా, అనేకవారం విరుద్ధవాదా ఏవ హుత్వాతి అత్థో. ఆచరియేన హి రతనత్తయస్స అవణ్ణే భాసితే అన్తేవాసీ వణ్ణం భాసతి, పున ఇతరో అవణ్ణం, ఇతరో వణ్ణన్తి ఏవం ఆచరియో సారఫలకే విసరుక్ఖఆణిం ఆకోటయమానో వియ పునప్పునం రతనత్తయస్స అవణ్ణం భాసతి. అన్తేవాసీ పన సువణ్ణరజతమణిమయాయ ఆణియా తం ఆణిం పటిబాహయమానో వియ పునప్పునం రతనత్తయస్స వణ్ణం భాసతి. తేన వుత్తం – “ఉజువిపచ్చనీకవాదా”తి.

భగవన్తం పిట్ఠితో పిట్ఠితో అనుబన్ధా హోన్తి భిక్ఖుసఙ్ఘఞ్చాతి భగవన్తఞ్చ భిక్ఖుసఙ్ఘఞ్చ పచ్ఛతో పచ్ఛతో దస్సనం అవిజహన్తా ఇరియాపథానుబన్ధనేన అనుబన్ధా హోన్తి, సీసానులోకినో హుత్వా అనుగతా హోన్తీతి అత్థో.

కస్మా పన భగవా తం అద్ధానం పటిపన్నో? కస్మా చ సుప్పియో అనుబన్ధో? కస్మా చ సో రతనత్తయస్స అవణ్ణం భాసతీతి? భగవా తావ తస్మిం కాలే రాజగహపరివత్తకేసు అట్ఠారససు మహావిహారేసు అఞ్ఞతరస్మిం వసిత్వా పాతోవ సరీరప్పటిజగ్గనం కత్వా భిక్ఖాచారవేలాయం భిక్ఖుసఙ్ఘపరివుతో రాజగహే పిణ్డాయ చరతి. సో తం దివసం భిక్ఖుసఙ్ఘస్స సులభపిణ్డపాతం కత్వా పచ్ఛాభత్తం పిణ్డపాతపటిక్కన్తో భిక్ఖుసఙ్ఘం పత్తచీవరం గాహాపేత్వా – “నాళన్దం గమిస్సామీ”తి, రాజగహతో నిక్ఖమిత్వా తం అద్ధానం పటిపన్నో. సుప్పియోపి ఖో తస్మిం కాలే రాజగహపరివత్తకే అఞ్ఞతరస్మిం పరిబ్బాజకారామే వసిత్వా పరిబ్బాజకపరివుతో రాజగహే భిక్ఖాయ చరతి. సోపి తం దివసం పరిబ్బాజకపరిసాయ సులభభిక్ఖం కత్వా భుత్తపాతరాసో పరిబ్బాజకే పరిబ్బాజకపరిక్ఖారం గాహాపేత్వా – నాళన్దం గమిస్సామిచ్చేవ భగవతో తం మగ్గం పటిపన్నభావం అజానన్తోవ అనుబన్ధో. సచే పన జానేయ్య నానుబన్ధేయ్య. సో అజానిత్వావ గచ్ఛన్తో గీవం ఉక్ఖిపిత్వా ఓలోకయమానో భగవన్తం అద్దస బుద్ధసిరియా సోభమానం రత్తకమ్బలపరిక్ఖిత్తమివ జఙ్గమకనకగిరిసిఖరం.

తస్మిం కిర సమయే దసబలస్స సరీరతో నిక్ఖమిత్వా ఛబ్బణ్ణరస్మియో సమన్తా అసీతిహత్థప్పమాణే పదేసే ఆధావన్తి విధావన్తి రతనావేళరతనదామరతనచుణ్ణవిప్పకిణ్ణం వియ, పసారితరతనచిత్తకఞ్చనపటమివ,

రత్తసువణ్ణరసనిసిఞ్చమానమివ, ఉక్కాసతనిపాతసమాకులమివ, నిరన్తరవిప్పకిణ్ణకణికారపుప్ఫమివ వాయువేగక్ఖిత్తచీనపిట్ఠచుణ్ణమివ, ఇన్దధనువిజ్జులతాతారాగణప్పభావిసరవిప్ఫురితవిచ్ఛురితమివ చ తం వనన్తరం హోతి.

అసీతి అనుబ్యఞ్జనానురఞ్జితఞ్చ పన భగవతో సరీరం వికసితకమలుప్పలమివ, సరం సబ్బపాలిఫుల్లమివ పారిచ్ఛత్తకం, తారామరీచివికసితమివ, గగనతలం సిరియా అవహసన్తమివ, బ్యామప్పభాపరిక్ఖేపవిలాసినీ చస్స ద్వత్తింసవరలక్ఖణమాలా గన్థేత్వా ఠపితద్వత్తింసచన్దమాలాయ ద్వత్తింససూరియమాలాయ పటిపాటియా ఠపితద్వత్తింసచక్కవత్తిద్వత్తింససక్కదేవరాజద్వత్తింసమహాబ్రహ్మానం సిరిం సిరియా అభిభవన్తిమివ. తఞ్చ పన భగవన్తం పరివారేత్వా ఠితా భిక్ఖూ సబ్బేవ అప్పిచ్ఛా సన్తుట్ఠా పవివిత్తా అసంసట్ఠా చోదకా పాపగరహినో వత్తారో వచనక్ఖమా సీలసమ్పన్నా సమాధిపఞ్ఞావిముత్తివిముత్తిఞాణదస్సనసమ్పన్నా. తేసం మజ్ఝే భగవా రత్తకమ్బలపాకారపరిక్ఖిత్తో వియ కఞ్చనథమ్భో, రత్తపదుమసణ్డమజ్ఝగతా వియ సువణ్ణనావా, పవాళవేదికాపరిక్ఖిత్తో వియ అగ్గిక్ఖన్ధో, తారాగణపరివారితో వియ పుణ్ణచన్దో మిగపక్ఖీనమ్పి చక్ఖూని పీణయతి, పగేవ దేవమనుస్సానం. తస్మిఞ్చ పన దివసే యేభుయ్యేన అసీతిమహాథేరా మేఘవణ్ణం పంసుకూలం ఏకంసం కరిత్వా కత్తరదణ్డం ఆదాయ సువమ్మవమ్మితా వియ గన్ధహత్థినో విగతదోసా వన్తదోసా భిన్నకిలేసా విజటితజటా ఛిన్నబన్ధనా భగవన్తం పరివారయింసు. సో సయం వీతరాగో వీతరాగేహి, సయం వీతదోసో వీతదోసేహి, సయం వీతమోహో వీతమోహేహి, సయం వీతతణ్హో వీతతణ్హేహి, సయం నిక్కిలేసో నిక్కిలేసేహి, సయం బుద్ధో అనుబుద్ధేహి పరివారితో; పత్తపరివారితం వియ కేసరం, కేసరపరివారితా వియ కణ్ణికా, అట్ఠనాగసహస్సపరివారితో వియ ఛద్దన్తో నాగరాజా, నవుతిహంససహస్సపరివారితో వియ ధతరట్ఠో హంసరాజా, సేనఙ్గపరివారితో వియ చక్కవత్తిరాజా, దేవగణపరివారితో వియ సక్కో దేవరాజా, బ్రహ్మగణపరివారితో వియ హారితో మహాబ్రహ్మా, అపరిమితకాలసఞ్చితపుఞ్ఞబలనిబ్బత్తాయ అచిన్తేయ్యాయ అనోపమాయ బుద్ధలీలాయ చన్దో వియ గగనతలం తం మగ్గం పటిపన్నో హోతి.

అథేవం భగవన్తం అనోపమాయ బుద్ధలీలాయ గచ్ఛన్తం భిక్ఖూ చ ఓక్ఖిత్తచక్ఖూ సన్తిన్ద్రియే సన్తమానసే ఉపరినభే ఠితం పుణ్ణచన్దం వియ భగవన్తంయేవ నమస్సమానే దిస్వావ పరిబ్బాజకో అత్తనో పరిసం అవలోకేసి. సా హోతి కాజదణ్డకే ఓలమ్బేత్వా గహితోలుగ్గవిలుగ్గపిట్ఠకతిదణ్డమోరపిఞ్ఛమత్తికాపత్తపసిబ్బకకుణ్డికాదిఅనేకపరిక్ఖారభారభరితా . "అసుకస్స హత్థా సోభణా, అసుకస్స పాదా"తి ఏవమాదినిరత్థకవచనా ముఖరా వికిణ్ణవాచా అదస్సనీయా అపాసాదికా. తస్స తం దిస్వా విప్పటిసారో ఉదపాది.

ఇదాని తేన భగవతో వణ్ణో వత్తబ్బో భవేయ్య. యస్మా పనేస లాభసక్కారహానియా చేవ పక్ఖహానియా చ నిచ్చమ్పి భగవన్తం ఉసూయతి. అఞ్ఞతిత్థియానఞ్హి యావ బుద్ధో లోకే నుప్పజ్జతి, తావదేవ లాభసక్కారా నిబ్బత్తన్తి, బుద్ధుప్పాదతో పన పట్ఠాయ పరిహీనలాభసక్కారా హోన్తి , సూరియుగ్గమనే ఖజ్జోపనకా వియ నిస్సిరీకతం ఆపజ్జన్తి. ఉపతిస్సకోలితానఞ్చ సఞ్జయస్స సన్తికే పబ్బజితకాలేయేవ పరిబ్బాజకా మహాపరిసా అహేసుం, తేసు పన పక్కన్తేసు సాపి తేసం పరిసా భిన్నా. ఇతి ఇమేహి ద్వీహి కారణేహి అయం పరిబ్బాజకో యస్మా నిచ్చమ్పి భగవన్తం ఉసూయతి, తస్మా తం ఉసూయవిసుగ్గారం ఉగ్గిరన్తో రతనత్తయస్స అవణ్ణమేవ భాసతీతి వేదితబ్బో.

౨. అథ ఖో భగవా అమ్బలట్ఠికాయం రాజాగారకే ఏకరత్తివాసం ఉపగచ్ఛి సద్ధిం భిక్ఖుసఙ్ఘేనాతి భగవా తాయ బుద్ధలీలాయ గచ్ఛమానో అనుపుబ్బేన అమ్బలట్ఠికాద్వారం పాపుణిత్వా సూరియం ఓలోకేత్వా – "అకాలో దాని గన్తుం,

అత్థసమీపం గతో సూరియో”తి అమ్బలట్ఠికాయం రాజాగారకే ఏకరత్తివాసం ఉపగచ్ఛి.

తత్థ **అమ్బలట్ఠికా**తి రఞ్ఞో ఉయ్యానం. తస్స కిర ద్వారసమీపే తరుణఅమ్బరుక్ఖో అత్థి, తం “అమ్బలట్ఠికా”తి వదన్తి. తస్స అవిదూరే భవత్తా ఉయ్యానమ్పి అమ్బలట్ఠికా త్వేవ సఙ్ఖ్యం గతం. తం ఛాయూదకసమ్పన్నం పాకారపరిక్ఖిత్తం సుయోజితద్వారం మఞ్జూసా వియ సుగుత్తం. తత్థ రఞ్ఞో కీళనత్థం పటిభానచిత్తవిచిత్తం అగారం అకంసు. తం “రాజాగారక”న్తి వుచ్చతి.

సుప్పియోపి ఖోతి సుప్పియోపి తస్మిం ఠానే సూరియం ఓలోకేత్వా – “అకాలో దాని గన్తుం, బహూ ఖుద్దకమహల్లకా పరిబ్బాజకా, బహుపరిస్సయో చ అయం మగ్గో చోరేహిపి వాళయక్ఖేహిపి వాళమిగేహిపి. అయం ఖో పన సమణో గోతమో ఉయ్యానం పవిట్ఠో, సమణస్స చ గోతమస్స వసనట్ఠానే దేవతా ఆరక్ఖం గణ్హన్తి, హన్దాహమ్పి ఇధ ఏకరత్తివాసం ఉపగన్త్వా స్వేవ గమిస్సామీ”తి తదేవుయ్యానం పావిసి. తతో భిక్ఖుసఙ్ఘో భగవతో వత్తం దస్సేత్వా అత్తనో అత్తనో వసనట్ఠానం సల్లక్ఖేసి. పరిబ్బాజకోపి ఉయ్యానస్స ఏకపస్సే పరిబ్బాజకపరిక్ఖారే ఓతారేత్వా వాసం ఉపగచ్ఛి సద్ధిం అత్తనో పరిసాయ. పాళియమారూళ్హవసేనేవ పన – “సద్ధిం అత్తనో అన్తేవాసినా బ్రహ్మదత్తేన మాణవేనా”తి వుత్తం.

ఏవం వాసం ఉపగతో పన సో పరిబ్బాజకో రత్తిభాగే దసబలం ఓలోకేసి. తస్మిఞ్చ సమయే సమన్తా విప్పకిణ్ణతారకా వియ పదీపా జలన్తి, మజ్ఝే భగవా నిసిన్నో హోతి, భిక్ఖుసఙ్ఘో చ భగవన్తం పరివారేత్వా. తత్థ ఏకభిక్ఖుస్సపి హత్థకుక్కుచ్చం వా పాదకుక్కుచ్చం వా ఉక్కాసితసద్దో వా ఖిపితసద్దో వా నత్థి. సా హి పరిసా అత్తనో చ సిక్ఖితసిక్ఖతాయ సత్థరి చ గారవేనాతి ద్వీహి కారణేహి నివాతే పదీపసిఖా వియ నిచ్చలా సన్నిసిన్నావ అహోసి. పరిబ్బాజకో తం విభూతిం దిస్వా అత్తనో పరిసం ఓలోకేసి. తత్థ కేచి హత్థం ఖిపన్తి, కేచి పాదం, కేచి విప్పలపన్తి, కేచి నిల్లాలితజివ్హా పగ్ఘరితఖేళా, దన్తే ఖాదన్తా కాకచ్ఛమానా ఘురుఘురుపస్సాసినో సయన్తి. సో రతనత్తయస్స గుణవణ్ణే వత్తబ్బేపి ఇస్సావసేన పున అవణ్ణమేవ ఆరభి. బ్రహ్మదత్తో పన వుత్తనయేనేవ వణ్ణం. తేన వుత్తం – “తత్రాపి సుదం సుప్పియో పరిబ్బాజకో”తి సబ్బం వత్తబ్బం. తత్థ **తత్రాపీ**తి తస్మిమ్పి, అమ్బలట్ఠికాయం ఉయ్యానేతి అత్థో.

౩. సమ్బహులానన్తి బహుకానం. తత్థ వినయపరియాయేన తయో జనా “సమ్బహులా”తి వుచ్చన్తి. తతో పరం సఙ్ఘో. సుత్తన్తపరియాయేన పన తయో తయోవ తతో పట్ఠాయ సమ్బహులా. ఇధ సుత్తన్తపరియాయేన “సమ్బహులా”తి వేదితబ్బా. **మణ్డలమాళే**తి కత్థచి ద్వే కణ్ణికా గహేత్వా హంసవట్టకచ్ఛన్నేన కతా కూటాగారసాలాపి “మణ్డలమాళో”తి వుచ్చతి, కత్థచి ఏకం కణ్ణికం గహేత్వా థమ్భపన్తిం పరిక్ఖిపిత్వా కతా ఉపట్ఠానసాలాపి “మణ్డలమాళో”తి వుచ్చతి. ఇధ పన నిసీదనసాలా “మణ్డలమాళో”తి వేదితబ్బో. **సన్నిసిన్నాన**న్తి నిసజ్జనవసేన. **సన్నిపతితాన**న్తి సమోధానవసేన. **అయం సఙ్ఖియధమ్మో**తి సఙ్ఖియా వుచ్చతి కథా , కథాధమ్మోతి అత్థో. **ఉదపాదీ**తి ఉప్పన్నో. కతమో పన సోతి? అచ్ఛరియం ఆవుసోతి ఏవమాది. తత్థ అన్ధస్స పబ్బతారోహణం వియ నిచ్చం న హోతీతి **అచ్ఛరియం.** అయం తావ సద్దనయో. అయం పన అట్ఠకథానయో – అచ్ఛరాయోగ్గన్తి **అచ్ఛరియం.** అచ్ఛరం పహరితుం యుత్తన్తి అత్థో. అభూతపుబ్బం భూతన్తి **అబ్భుతం.** ఉభయం పేతం విమ్హయస్సేవాధివచనం. **యావఞ్చిద**న్తి యావ చ ఇదం తేన సుప్పటివిదితతాయ అప్పమేయ్యత్తం దస్సేతి.

తేన భగవతా జానతా...పే.... సుప్పటివిదితాతి ఏత్థాయం సఙ్ఖేపత్థో. యో సో భగవా సమతింస పారమియో పూరేత్వా సబ్బకిలేసే భఞ్జిత్వా అనుత్తరం సమ్మాసమ్బోధిం అభిసమ్బుద్ధో, తేన భగవతా తేసం తేసం సత్తానం ఆసయానుసయం **జానతా,** హత్థతలే ఠపితం ఆమలకం వియ సబ్బఞేయ్యధమ్మం **పస్సతా.**

అపి చ పుబ్బేనివాసాదీహి **జానతా,** దిబ్బేన చక్ఖునా **పస్సతా.** తీహి విజ్జాహి ఛహి వా పన అభిఞ్ఞాహి **జానతా,** సబ్బత్థ అప్పటిహతేన సమన్తచక్ఖునా **పస్సతా.** సబ్బధమ్మజాననసమత్థాయ వా పఞ్ఞాయ **జానతా,** సబ్బసత్తానం చక్ఖువిసయాతీతాని తిరోకుట్టాదిగతానిపి రూపాని అతివిసుద్ధేన మంసచక్ఖునా **పస్సతా.** అత్తహితసాధికాయ వా సమాధిపదట్ఠానాయ పటివేధపఞ్ఞాయ **జానతా,** పరహితసాధికాయ కరుణాపదట్ఠానాయ దేసనాపఞ్ఞాయ **పస్సతా.**

అరీనం హతత్తా పచ్చయాదీనఞ్చ అరహత్తా **అరహతా.** సమ్మా సామఞ్చ సబ్బధమ్మానం బుద్ధత్తా సమ్మాసమ్బుద్ధేన అన్తరాయికధమ్మే వా **జానతా,** నియ్యానికధమ్మే **పస్సతా,** కిలేసారీనం హతత్తా **అరహతా.** సమ్మా సామఞ్చ సబ్బధమ్మానం బుద్ధత్తా **సమ్మాసమ్బుద్ధేనాతి.** ఏవం చతువేసారజ్జవసేన చతూహాకారేహి థోమితేన సత్తానం **నానాధిముత్తికతా** నానజ్ఝాసయతా సుప్పటివిదితా యావ చ **సుట్ఠు పటివిదితా.**

ఇదానిస్స సుప్పటివిదితభావం దస్సేతుం **అయఞ్హీతి**ఆదిమాహ. ఇదం వుత్తం హోతి యా చ అయం భగవతా "ధాతుసో, భిక్ఖవే, సత్తా సంసన్దన్తి సమేన్తి, హీనాధిముత్తికా హీనాధిముత్తికేహి సద్ధిం సంసన్దన్తి సమేన్తి, కల్యాణాధిముత్తికా కల్యాణాధిముత్తికేహి సద్ధిం సంసన్దన్తి సమేన్తి. అతీతమ్పి ఖో, భిక్ఖవే, అద్ధానం ధాతుసోవ సత్తా సంసన్దింసు సమింసు, హీనాధిముత్తికా హీనాధిముత్తికేహి...పే.... కల్యాణాధిముత్తికా కల్యాణాధిముత్తికేహి సద్ధిం సంసన్దింసు సమింసు, అనాగతమ్పి ఖో, భిక్ఖవే, అద్ధానం...పే.... సంసన్దిస్సన్తి సమేస్సన్తి, ఏతరహిపి ఖో, భిక్ఖవే, పచ్చుప్పన్నం అద్ధానం ధాతుసోవ సత్తా సంసన్దన్తి సమేన్తి, హీనాధిముత్తికా హీనాధిముత్తికేహి...పే.... కల్యాణాధిముత్తికా కల్యాణాధిముత్తికేహి సద్ధిం సంసన్దన్తి సమేన్తీ"తి ఏవం సత్తానం నానాధిముత్తికతా, నానజ్ఝాసయతా, నానాదిట్ఠికతా, నానాఖన్తితా, నానారుచితా, నాళియా మినన్తేన వియ తులాయ తులయన్తేన వియ చ నానాధిముత్తికతాఞాణేన సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణేన విదితా, సా యావ సుప్పటివిదితా. ద్వేపి నామ సత్తా ఏకజ్ఝాసయా దుల్లభా లోకస్మిం. ఏకస్మిం గన్తుకామే ఏకో ఠాతుకామో హోతి, ఏకస్మిం పివితుకామే ఏకో భుఞ్జితుకామో. ఇమేసు చాపి ద్వీసు ఆచరియన్తేవాసీసు **అయఞ్హి "సుప్పియో పరిబ్బాజకో...పే.... భగవన్తం పిట్ఠితో పిట్ఠితో అనుబన్ధా హోన్తి భిక్ఖుసఙ్ఘఞ్చా"**తి. తత్థ **ఇతిహమేతి** ఇతిహ ఇమే, ఏవం ఇమేతి అత్థో. సేసం వుత్తనయమేవ.

౪. **అథ ఖో భగవా తేసం భిక్ఖూనం ఇమం సఙ్ఖియధమ్మం విదిత్వాతి** ఏత్థ **విదిత్వాతి** సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణేన జానిత్వా. భగవా హి కత్థచి మంసచక్ఖునా దిస్వా జానాతి – "అద్దసా ఖో భగవా మహన్తం దారుక్ఖన్ధం గఙ్గాయ నదియా సోతేన వుయ్హమాన"న్తిఆదీసు (సం. ని. ౪.౨౪౧) వియ. కత్థచి దిబ్బచక్ఖునా దిస్వా జానాతి – "అద్దసా ఖో భగవా దిబ్బేన చక్ఖునా విసుద్ధేన అతిక్కన్తమానుసకేన తా దేవతాయో సహస్సస్సేవ పాటలిగామే వత్థూని పరిగణ్హన్తియో"తిఆదీసు (దీ. ని. ౨.౧౫౨) వియ. కత్థచి పకతిసోతేన సుత్వా జానాతి – "అస్సోసి ఖో భగవా ఆయస్మతో ఆనన్దస్స సుభద్దేన పరిబ్బాజకేన సద్ధిం ఇమం కథాసల్లాప"న్తిఆదీసు (దీ. ని. ౨.౨౧౩) వియ. కత్థచి దిబ్బసోతేన సుత్వా జానాతి – "అస్సోసి ఖో భగవా దిబ్బాయ సోతధాతుయా విసుద్ధాయ అతిక్కన్తమానుసికాయ సన్ధానస్స గహపతిస్స నిగ్రోధేన పరిబ్బాజకేన సద్ధిం ఇమం

కథాసల్లాప”న్తిఆదీసు (దీ. ని. ౩.౨౧౪) వియ. ఇధ పన సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణేన సుత్వా అఞ్ఞాసి. కిం కరోన్తో అఞ్ఞాసి? పచ్ఛిమయామకిచ్చం, కిచ్చఞ్చ నామేతం సాత్థకం, నిరత్థకన్తి దువిధం హోతి. తత్థ నిరత్థకకిచ్చం భగవతా బోధిపల్లఙ్కేయేవ అరహత్తమగ్గేన సముగ్ఘాతం కతం. సాత్థకంయేవ పన భగవతో కిచ్చం హోతి. తం పఞ్చవిధం – పురేభత్తకిచ్చం, పచ్ఛాభత్తకిచ్చం, పురిమయామకిచ్చం, మజ్ఝిమయామకిచ్చం, పచ్ఛిమయామకిచ్చన్తి.

తత్రిదం పురేభత్తకిచ్చం –

భగవా హి పాతోవ ఉట్ఠాయ ఉపట్ఠాకానుగ్గహత్థం సరీరఫాసుకత్థఞ్చ ముఖధోవనాదిసరీరపరికమ్మం కత్వా యావ భిక్ఖాచారవేలా తావ వివిత్తాసనే వీతినామేత్వా, భిక్ఖాచారవేలాయం నివాసేత్వా కాయబన్ధనం బన్ధిత్వా చీవరం పారుపిత్వా పత్తమాదాయ కదాచి ఏకకో, కదాచి భిక్ఖుసఙ్ఘపరివుతో, గామం వా నిగమం వా పిణ్డాయ పవిసతి; కదాచి పకతియా, కదాచి అనేకేహి పాటిహారియేహి వత్తమానేహి. సేయ్యథిదం, పిణ్డాయ పవిసతో లోకనాథస్స పురతో పురతో గన్త్వా ముదుగతవాతా పథవిం సోధేన్తి, వలాహకా ఉదకఫుసితాని ముఞ్చన్తా మగ్గే రేణుం వూపసమేత్వా ఉపరి వితానం హుత్వా తిట్ఠన్తి, అపరే వాతా పుప్ఫాని ఉపసంహరిత్వా మగ్గే ఓకిరన్తి, ఉన్నతా భూమిప్పదేసా ఓనమన్తి, ఓనతా ఉన్నమన్తి, పాదనిక్ఖేపసమయే సమావ భూమి హోతి, సుఖసమ్ఫస్సాని పదుమపుప్ఫాని వా పాదే సమ్పటిచ్ఛన్తి. ఇన్దఖీలస్స అన్తో ఠపితమత్తే దక్ఖిణపాదే సరీరతో ఛబ్బణ్ణరస్మియో నిక్ఖమిత్వా సువణ్ణరసపిఞ్జరాని వియ చిత్రపటపరిక్ఖిత్తాని వియ చ పాసాదకూటాగారాదీని అలఙ్కరోన్తియో ఇతో చితో చ ధావన్తి, హత్థిఅస్సవిహఙ్గాదయో సకసకట్ఠానేసు ఠితాయేవ మధురేనాకారేన సద్దం కరోన్తి, తథా భేరివీణాదీని తూరియాని మనుస్సానఞ్చ కాయూపగాని ఆభరణాని. తేన సఞ్ఞాణేన మనుస్సా జానన్తి – “అజ్జ భగవా ఇధ పిణ్డాయ పవిట్ఠో”తి. తే సునివత్థా సుపారుతా గన్ధపుప్ఫాదీని ఆదాయ ఘరా నిక్ఖమిత్వా అన్తరవీథిం పటిపజ్జిత్వా భగవన్తం గన్ధపుప్ఫాదీహి సక్కచ్చం పూజేత్వా వన్దిత్వా – “అమ్హాకం, భన్తే, దస భిక్ఖూ, అమ్హాకం వీసతి, పఞ్ఞాసం…పే.… సతం దేథా”తి యాచిత్వా భగవతోపి పత్తం గహేత్వా ఆసనం పఞ్ఞపేత్వా సక్కచ్చం పిణ్డపాతేన పటిమానేన్తి. భగవా కతభత్తకిచ్చో తేసం సత్తానం చిత్తసన్తానాని ఓలోకేత్వా తథా ధమ్మం దేసేతి, యథా కేచి సరణగమనేసు పతిట్ఠహన్తి, కేచి పఞ్చసు సీలేసు, కేచి సోతాపత్తిసకదాగామిఅనాగామిఫలానం అఞ్ఞతరస్మిం; కేచి పబ్బజిత్వా అగ్గఫలే అరహత్తేతి. ఏవం మహాజనం అనుగ్గహేత్వా ఉట్ఠాయాసనా విహారం గచ్ఛతి. తత్థ గన్త్వా మణ్డలమాళే పఞ్ఞత్తవరబుద్ధాసనే నిసీదతి, భిక్ఖూనం భత్తకిచ్చపరియోసానం ఆగమయమానో. తతో భిక్ఖూనం భత్తకిచ్చపరియోసానే ఉపట్ఠాకో భగవతో నివేదేతి. అథ భగవా గన్ధకుటిం పవిసతి. ఇదం తావ **పురేభత్తకిచ్చం.**

అథ భగవా ఏవం కతపురేభత్తకిచ్చో గన్ధకుటియా ఉపట్ఠానే నిసీదిత్వా పాదే పక్ఖాలేత్వా పాదపీఠే ఠత్వా భిక్ఖుసఙ్ఘం ఓవదతి – “భిక్ఖవే, అప్పమాదేన సమ్పాదేథ, దుల్లభో బుద్ధుప్పాదో లోకస్మిం, దుల్లభో మనుస్సత్తపటిలాభో, దుల్లభా సమ్పత్తి, దుల్లభా పబ్బజ్జా, దుల్లభం సద్ధమ్మస్సవన”న్తి. తత్థ కేచి భగవన్తం కమ్మట్ఠానం పుచ్ఛన్తి. భగవాపి తేసం చరియానురూపం కమ్మట్ఠానం దేతి. తతో సబ్బేపి భగవన్తం వన్దిత్వా అత్తనో అత్తనో రత్తిట్ఠానదివాట్ఠానాని గచ్ఛన్తి. కేచి అరఞ్ఞం, కేచి రుక్ఖమూలం, కేచి పబ్బతాదీనం అఞ్ఞతరం, కేచి చాతుమహారాజికభవనం…పే.… కేచి వసవత్తిభవనన్తి. తతో భగవా గన్ధకుటిం పవిసిత్వా సచే ఆకఙ్ఖతి, దక్ఖిణేన పస్సేన సతో సమ్పజానో ముహుత్తం సీహసేయ్యం కప్పేతి. అథ సమస్సాసితకాయో వుట్ఠహిత్వా దుతియభాగే లోకం వోలోకేతి. తతియభాగే యం గామం వా నిగమం వా ఉపనిస్సాయ విహరతి తత్థ మహాజనో పురేభత్తం దానం దత్వా పచ్ఛాభత్తం సునివత్థో సుపారుతో గన్ధపుప్ఫాదీని ఆదాయ విహారే

సన్నిపతతి. తతో భగవా సమ్పత్తపరిసాయ అనురూపేన పాటిహారియేన గన్త్వా ధమ్మసభాయం పఞ్ఞత్తవరబుద్ధాసనే నిసజ్జ ధమ్మం దేసేతి కాలయుత్తం సమయయుత్తం, అథ కాలం విదిత్వా పరిసం ఉయ్యోజేతి, మనుస్సా భగవన్తం వన్దిత్వా పక్కమన్తి. ఇదం **పచ్ఛాభత్తకిచ్చం.**

సో ఏవం నిట్ఠితపచ్ఛాభత్తకిచ్చో సచే గత్తాని ఓసిఞ్చితుకామో హోతి, బుద్ధాసనా వుట్ఠాయ న్హానకోట్ఠకం పవిసిత్వా ఉపట్ఠాకేన పటియాదితఉదకేన గత్తాని ఉతుం గణ్హాపేతి. ఉపట్ఠాకోపి బుద్ధాసనం ఆనేత్వా గన్ధకుటిపరివేణే పఞ్ఞపేతి. భగవా సురత్తదుపట్టం నివాసేత్వా కాయబన్ధనం బన్ధిత్వా ఉత్తరాసఙ్గం ఏకంసం కరిత్వా తత్థ గన్త్వా నిసీదతి ఏకకోవ ముహుత్తం పటిసల్లీనో, అథ భిక్ఖూ తతో తతో ఆగమ్మ భగవతో ఉపట్ఠానం ఆగచ్ఛన్తి. తత్థ ఏకచ్చే పఞ్హం పుచ్ఛన్తి, ఏకచ్చే కమ్మట్ఠానం, ఏకచ్చే ధమ్మస్సవనం యాచన్తి. భగవా తేసం అధిప్పాయం సమ్పాదేన్తో పురిమయామం వీతినామేతి. ఇదం **పురిమయామకిచ్చం.**

పురిమయామకిచ్చపరియోసానే పన భిక్ఖూసు భగవన్తం వన్దిత్వా పక్కన్తేసు సకలదససహస్సిలోకధాతుదేవతాయో ఓకాసం లభమానా భగవన్తం ఉపసఙ్కమిత్వా పఞ్హం పుచ్ఛన్తి, యథాభిసఙ్ఖతం అన్తమసో చతురక్ఖరమ్పి. భగవా తాసం దేవతానం పఞ్హం విస్సజ్జేన్తో మజ్ఝిమయామం వీతినామేతి. ఇదం **మజ్ఝిమయామకిచ్చం.**

పచ్ఛిమయామం పన తయో కోట్ఠాసే కత్వా పురేభత్తతో పట్ఠాయ నిసజ్జాయ పీళితస్స సరీరస్స కిలాసుభావమోచనత్థం ఏకం కోట్ఠాసం చఙ్కమేన వీతినామేతి. దుతియకోట్ఠాసే గన్ధకుటిం పవిసిత్వా దక్ఖిణేన పస్సేన సతో సమ్పజానో సీహసేయ్యం కప్పేతి. తతియకోట్ఠాసే పచ్చుట్ఠాయ నిసీదిత్వా పురిమబుద్ధానం సన్తికే దానసీలాదివసేన కతాధికారపుగ్గలదస్సనత్థం బుద్ధచక్ఖునా లోకం వోలోకేతి. ఇదం **పచ్ఛిమయామకిచ్చం.**

తస్మిం పన దివసే భగవా పురేభత్తకిచ్చం రాజగహే పరియోసాపేత్వా పచ్ఛాభత్తే మగ్గం ఆగతో, పురిమయామే భిక్ఖూనం కమ్మట్ఠానం కథేత్వా, మజ్ఝిమయామే దేవతానం పఞ్హం విస్సజ్జేత్వా, పచ్ఛిమయామే చఙ్కమం ఆరుయ్హ చఙ్కమమానో పఞ్చన్నం భిక్ఖుసతానం ఇమం సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణం ఆరబ్భ పవత్తం కథం సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణేనేవ సుత్వా అఞ్ఞాసీతి. తేన వుత్తం – ''పచ్ఛిమయామకిచ్చం కరోన్తో అఞ్ఞాసీ''తి.

ఞత్వా చ పనస్స ఏతదహోసి – ''ఇమే భిక్ఖూ మయ్హం సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణం ఆరబ్భ గుణం కథేన్తి, ఏతేసఞ్చ సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణకిచ్చం న పాకటం, మయ్హమేవ పాకటం. మయి పన గతే ఏతే అత్తనో కథం నిరన్తరం ఆరోచేస్సన్తి, తతో నేసం అహం తం అట్ఠుప్పత్తిం కత్వా తివిధం సీలం విభజన్తో, ద్వాసట్ఠియా ఠానేసు అప్పటివత్తియం సీహనాదం నదన్తో, పచ్చయాకారం సమోధానేత్వా బుద్ధగుణే పాకటే కత్వా, సినేరుం ఉక్ఖిపేన్తో వియ సువణ్ణకూటేన నభం పహరన్తో వియ చ దససహస్సిలోకధాతుకమ్పనం బ్రహ్మజాలసుత్తన్తం అరహత్తనికూటేన నిట్ఠాపేన్తో దేసేస్సామి, సా మే దేసనా పరినిబ్బుతస్సాపి పఞ్చవస్ససహస్సాని సత్తానం అమతమహానిబ్బానం సమ్పాపికా భవిస్సతీ''తి. ఏవం చిన్తేత్వా యేన మణ్డలమాళో తేనుపసఙ్కమీతి . **యేనాతి** యేన దిసాభాగేన, సో ఉపసఙ్కమితబ్బో. భుమ్మత్థే వా ఏతం కరణవచనం, యస్మిం పదేసే సో మణ్డలమాళో, తత్థ గతోతి అయమేత్థ అత్థో.

పఞ్ఞత్తే ఆసనే నిసీదీతి బుద్ధకాలే కిర యత్థ యత్థ ఏకోపి భిక్ఖు విహరతి సబ్బత్థ బుద్ధాసనం పఞ్ఞత్తమేవ హోతి. కస్మా? భగవా కిర అత్తనో సన్తికే కమ్మట్ఠానం గహేత్వా ఫాసుకట్ఠానే విహరన్తే మనసి కరోతి – ''అసుకో మయ్హం సన్తికే కమ్మట్ఠానం

గహేత్వా గతో, సక్ఖిస్సతి ను ఖో విసేసం నిబ్బత్తేతుం నో వా”తి. అథ నం పస్సతి కమ్మట్ఠానం విస్సజ్జేత్వా అకుసలవితక్కం వితక్కయమానం, తతో “కథఞ్హి నామ మాదిసస్స సత్థు సన్తికే కమ్మట్ఠానం గహేత్వా విహరన్తం ఇమం కులపుత్తం అకుసలవితక్కా అభిభవిత్వా అనమతగ్గే వట్టదుక్ఖే సంసారేస్సన్తీ”తి తస్స అనుగ్గహత్థం తత్థేవ అత్తానం దస్సేత్వా తం కులపుత్తం ఓవదిత్వా ఆకాసం ఉప్పతిత్వా పున అత్తనో వసనట్ఠానమేవ గచ్ఛతి. అథేవం ఓవదియమానా తే భిక్ఖూ చిన్తయింసు – “సత్థా అమ్హాకం మనం జానిత్వా ఆగన్త్వా అమ్హాకం సమీపే ఠితంయేవ అత్తానం దస్సేతి”. తస్మిం ఖణే – “భన్తే, ఇధ నిసీదథ, ఇధ నిసీదథా”తి ఆసనపరియేసనం నామ భారోతి. తే ఆసనం పఞ్ఞపేత్వావ విహరన్తి. యస్స పీఠం అత్థి, సో తం పఞ్ఞపేతి. యస్స నత్థి, సో మఞ్చం వా ఫలకం వా కట్ఠం వా పాసాణం వా వాలుకపుఞ్జం వా పఞ్ఞపేతి. తం అలభమానా పురాణపణ్ణానిపి సఙ్కడ్ఢిత్వా తత్థ పంసుకూలం పత్థరిత్వా ఠపేన్తి. ఇధ పన రఞ్ఞో నిసీదనాసనమేవ అత్థి, తం పప్ఫోటేత్వా పఞ్ఞపేత్వా పరివారేత్వా తే భిక్ఖూ భగవతో అధిముత్తికఞాణమారబ్భ గుణం థోమయమానా నిసీదింసు. తం సన్ధాయ వుత్తం – “పఞ్ఞత్తే ఆసనే నిసీదీ”తి.

ఏవం నిసిన్నో పన జానన్తోయేవ కథాసముట్ఠాపనత్థం భిక్ఖూ పుచ్ఛి. తే చస్స సబ్బం కథయింసు. తేన వుత్తం – “నిసజ్జ ఖో భగవా”తిఆది. తత్థ **కాయ నుత్థాతి** కతమాయ ను కథాయ సన్నిసిన్నా భవథాతి అత్థో. **కాయ నేత్థాతి**పి పాళి, తస్సా కతమాయ ను ఏత్థాతి అత్థో **కాయ నోత్థాతి**పి పాళి. తస్సాపి పురిమోయేవ అత్థో.

అన్తరాకథాతి , కమ్మట్ఠానమనసికారఉద్దేసపరిపుచ్ఛాదీనం అన్తరా అఞ్ఞా ఏకా కథా. **విప్పకతాతి**, మమ ఆగమనపచ్చయా అపరినిట్ఠితా సిఖం అప్పత్తా. తేన కిం దస్సేతి? “నాహం తుమ్హాకం కథాభఙ్గత్థం ఆగతో, అహం పన సబ్బఞ్ఞుతాయ తుమ్హాకం కథం నిట్ఠాపేత్వా మత్థకప్పత్తం కత్వా దస్సామీతి ఆగతో”తి నిసజ్జేవ సబ్బఞ్ఞుపవారణం పవారేతి. **అయం ఖో నో, భన్తే, అన్తరాకథా విప్పకతా , అథ భగవా అనుప్పత్తో**తి ఏత్థాపి అయమధిప్పాయో. అయం భన్తే అమ్హాకం భగవతో సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణం ఆరబ్భ గుణకథా విప్పకతా, న రాజకథాదికా తిరచ్ఛానకథా, అథ భగవా అనుప్పత్తో; తం నో ఇదాని నిట్ఠాపేత్వా దేసేథాతి.

ఏత్తావతా చ యం ఆయస్మతా ఆనన్దేన కమలకువలయుజ్జలవిమలసాధురససలిలాయ పోక్ఖరణియా సుఖావతరణత్థం నిమ్మలసిలాతలరచనవిలాససోభితరతనసోపానం, విప్పకిణ్ణముత్తాతలసదిసవాలుకాకిణ్ణపణ్డరభూమిభాగం తిత్థం వియ సువిభత్తభిత్తివిచిత్రవేదికాపరిక్ఖిత్తస్స నక్ఖత్తపథం ఫుసితుకామతాయ వియ, విజమ్భితసముస్సయస్స పాసాదవరస్స సుఖారోహణత్థం దన్తమయసణ్హముదుఫలకకఞ్చనలతావినద్ధమణిగణప్పభాసముదయుజ్జలసోభం సోపానం వియ, సువణ్ణవలయనూపురాదిసఙ్ఘట్టనసద్దసమ్మిస్సితకథితహసితమధురస్సరగేహజనవిచరితస్స ఉళారిస్సరివిభవసోభితస్స మహాఘరస్స సుఖప్పవేసనత్థం సువణ్ణరజతమణిముత్తపవాళాదిజుతివిస్సరవిజ్జోతితసుప్పతిట్ఠితవిసాలద్వారబాహం మహాద్వారం వియ చ అత్థబ్యఞ్జనసమ్పన్నస్స బుద్ధగుణానుభావసంసూచకస్స ఇమస్స సుత్తస్స సుఖావగహణత్థం కాలదేసదేసకవత్థుపరిసాపదేసపటిమణ్డితం నిదానం భాసితం, తస్సత్థవణ్ణనా సమత్తాతి.

౩. ఇదాని – “మమం వా, భిక్ఖవే, పరే అవణ్ణం భాసేయ్యు”న్తిఆదినా నయేన భగవతా నిక్ఖిత్తస్స సుత్తస్స వణ్ణనాయ ఓకాసో అనుప్పత్తో. సా పనేసా సుత్తవణ్ణనా. యస్మా సుత్తనిక్ఖేపం విచారేత్వా వుచ్చమానా పాకటా హోతి, తస్మా సుత్తనిక్ఖేపం తావ విచారయిస్సామ. చత్తారో హి సుత్తనిక్ఖేపా – అత్తజ్ఝాసయో, పరజ్ఝాసయో, పుచ్ఛావసికో, అట్ఠుప్పత్తికోతి.

తత్థ యాని సుత్తాని భగవా పరేహి అనజ్ఝిట్ఠో కేవలం అత్తనో అజ్ఝాసయేనేవ కథేసి; సేయ్యథిదం, ఆకఙ్ఖేయ్యసుత్తం, వత్థసుత్తం, మహాసతిపట్ఠానం, మహాసళాయతనవిభఙ్గసుత్తం, అరియవంససుత్తం, సమ్మప్పధానసుత్తన్తహారకో, ఇద్ధిపాదఇన్ద్రియబలబోజ్ఝఙ్గమగ్గఙ్గసుత్తన్తహారకోతి ఏవమాదీని; తేసం అత్తజ్ఝాసయో నిక్ఖేపో.

యాని పన "పరిపక్కా ఖో రాహులస్స విముత్తిపరిపాచనియా ధమ్మా; యంనూనాహం రాహులం ఉత్తరిం ఆసవానం ఖయే వినేయ్య"న్తి; (సం॰ ని॰ ౪.౧౨౧) ఏవం పరేసం అజ్ఝాసయం ఖన్తిం మనం అభినీహారం బుజ్ఝనభావఞ్చ అవేక్ఖిత్వా పరజ్ఝాసయవసేన కథితాని; సేయ్యథిదం, చూళరాహులోవాదసుత్తం, మహారాహులోవాదసుత్తం, ధమ్మచక్కప్పవత్తనం, ధాతువిభఙ్గసుత్తన్తి ఏవమాదీని; తేసం పరజ్ఝాసయో నిక్ఖేపో.

భగవన్తం పన ఉపసఙ్కమిత్వా చతస్సో పరిసా, చత్తారో వణ్ణా, నాగా, సుపణ్ణా, గన్ధబ్బా, అసురా, యక్ఖా, మహారాజానో, తావతింసాదయో దేవా, మహాబ్రహ్మాతి ఏవమాదయో – "బోజ్ఝఙ్గా బోజ్ఝఙ్గా"తి, భన్తే, వుచ్చన్తి. "నీవరణా నీవరణా"తి, భన్తే, వుచ్చన్తి; "ఇమే ను ఖో, భన్తే, పఞ్చుపాదానక్ఖన్ధా". "కిం సూధ విత్తం పురిసస్స సేట్ఠ"న్తిఆదినా నయేన పఞ్హం పుచ్ఛన్తి. ఏవం పుట్ఠేన భగవతా యాని కథితాని బోజ్ఝఙ్గసంయుత్తాదీని, యాని వా పనఞ్ఞానిపి దేవతాసంయుత్త-మారసంయుత్త-బ్రహ్మసంయుత్త-సక్కపఞ్హ-చూళవేదల్ల-మహావేదల్ల-సామఞ్ఞఫల-ఆళవక-సూచిలోమ-ఖరలోమసుత్తాదీని; తేసం పుచ్ఛావసికో నిక్ఖేపో.

యాని పన తాని ఉప్పన్నం కారణం పటిచ్చ కథితాని, సేయ్యథిదం – ధమ్మదాయాదం, చూళసీహనాదం, చన్దూపమం, పుత్తమంసూపమం, దారుక్ఖన్ధూపమం, అగ్గిక్ఖన్ధూపమం, ఫేణపిణ్డూపమం, పారిచ్ఛత్తకూపమన్తి ఏవమాదీని; తేసం అట్ఠుప్పత్తికో నిక్ఖేపో.

ఏవమేతేసు చతూసు నిక్ఖేపేసు ఇమస్స సుత్తస్స అట్ఠుప్పత్తికో నిక్ఖేపో. అట్ఠుప్పత్తియా హి ఇదం భగవతా నిక్ఖిత్తం. కతరాయ అట్ఠుప్పత్తియా? వణ్ణావణ్ణే. ఆచరియో రతనత్తయస్స అవణ్ణం అభాసి, అన్తేవాసీ వణ్ణం. ఇతి ఇమం వణ్ణావణ్ణం అట్ఠుప్పత్తిం కత్వా దేసనాకుసలో భగవా – "మమం వా, భిక్ఖవే, పరే అవణ్ణం భాసేయ్యు"న్తి దేసనం ఆరభి. తత్థ **మమన్తి** , సామివచనం, మమాతి అత్థో. **వా**సద్దో వికప్పనత్థో. **పరే**తి, పటివిరుద్ధా సత్తా. **తత్రా**తి యే అవణ్ణం వదన్తి తేసు.

న ఆఘాతోతిఆదీహి కిఞ్చాపి తేసం భిక్ఖూనం ఆఘాతోయేవ నత్థి, అథ ఖో ఆయతిం కులపుత్తానం ఈదిసేసుపి ఠానేసు అకుసలుప్పత్తిం పటిసేధేన్తో ధమ్మనేత్తిం ఠపేతి. తత్థ ఆహనతి చిత్తన్తి **'ఆఘాతో'**; కోపస్సేతం అధివచనం. అప్పతీతా హోన్తి తేన అతుట్ఠా అసోమనస్సికాతి **అప్పచ్చయో;** దోమనస్సస్సేతం అధివచనం. నేవ అత్తనో న పరేసం హితం అభిరాధయతీతి **అనభిరద్ధి;** కోపస్సేతం అధివచనం. ఏవమేత్థ ద్వీహి పదేహి సఙ్ఖారక్ఖన్ధో, ఏకేన వేదనాక్ఖన్ధోతి ద్వే ఖన్ధా వుత్తా. తేసం వసేన సేసానమ్పి సమ్పయుత్తధమ్మానం కారణం పటిక్ఖిత్తమేవ.

ఏవం పఠమేన నయేన మనోపదోసం నివారేత్వా, దుతియేన నయేన తత్థ ఆదీనవం దస్సేన్తో ఆహ – "తత్ర చే తుమ్హే అస్సథ కుపితా వా అనత్తమనా వా, తుమ్హం యేవస్స తేన అన్తరాయో"తి. తత్థ **'తత్ర చే తుమ్హే అస్సథా'**తి తేసు అవణ్ణభాసకేసు, తస్మిం వా అవణ్ణే తుమ్హే భవేయ్యాథ చే; యది భవేయ్యాథాతి అత్థో. 'కుపితా' కోపేన, అనత్తమనా

దోమనస్సేన. ‘**తుమ్హం యేవస్స తేన అన్తరాయో**’తి తుమ్హాకంయేవ తేన కోపేన, తాయ చ అనత్తమనతాయ పఠమజ్ఝానాదీనం అన్తరాయో భవేయ్య.

ఏవం దుతియేన నయేన ఆదీనవం దస్సేత్వా, తతియేన నయేన వచనత్థసల్లక్ఖణమత్తేపి అసమత్థతం దస్సేన్తో – “అపి ను తుమ్హే పరేస”న్తిఆదిమాహ. తత్థ **పరేస**న్తి యేసం కేసం చి. కుపితో హి నేవ బుద్ధపచ్చేకబుద్ధఅరియసావకానం, న మాతాపితూనం, న పచ్చత్థికానం సుభాసితదుబ్భాసితస్స అత్థం ఆజానాతి. యథాహ –

“కుద్ధో అత్థం న జానాతి, కుద్ధో ధమ్మం న పస్సతి;
అన్ధం తమం తదా హోతి, యం కోధో సహతే నరం.

అనత్థజననో కోధో, కోధో చిత్తప్పకోపనో;
భయమన్తరతో జాతం, తం జనో నావబుజ్ఝతీ”తి. (అ॰ ని॰ ౭.౬౪);

ఏవం సబ్బథాపి అవణ్ణే మనోపదోసం నిసేధేత్వా ఇదాని పటిపజ్జితబ్బాకారం దస్సేన్తో – “తత్ర తుమ్హేహి అభూతం అభూతతో”తిఆదిమాహ.

తత్థ **తత్ర తుమ్హేహీ**తి, తస్మిం అవణ్ణే తుమ్హేహి. **అభూతం అభూతతో నిబ్బేఠేతబ్బ**న్తి యం అభూతం, తం అభూతభావేనేవ అపనేతబ్బం. కథం? **ఇతిపేతం అభూత**న్తిఆదినా నయేన. తత్రాయం యోజనా – “తుమ్హాకం సత్థా న సబ్బఞ్ఞూ, ధమ్మో దురక్ఖాతో, సఙ్ఘో దుప్పటిపన్నో”తిఆదీని సుత్వా న తుణ్హీ భవితబ్బం. ఏవం పన వత్తబ్బం – “ఇతి పేతం అభూతం, యం తుమ్హేహి వుత్తం, తం ఇమినాపి కారణేన అభూతం, ఇమినాపి కారణేన అతచ్ఛం, ‘**నత్థి చేతం అమ్హేసు**’, ‘న చ పనేతం అమ్హేసు సంవిజ్జతి’, సబ్బఞ్ఞూయేవ అమ్హాకం సత్థా, స్వాక్ఖాతో ధమ్మో, సుప్పటిపన్నో సఙ్ఘో, తత్ర ఇదఞ్చిదఞ్చ కారణ”న్తి. ఏత్థ చ దుతియం పదం పఠమస్స, చతుత్థఞ్చ తతియస్స వేవచనన్తి వేదితబ్బం. ఇదఞ్చ అవణ్ణేయేవ నిబ్బేఠనం కాతబ్బం, న సబ్బత్థ. యది హి “త్వం దుస్సీలో, తవాచరియో దుస్సీలో, ఇదఞ్చిదఞ్చ తయా కతం, తవాచరియేన కత”న్తి వుత్తే తుణ్హీభూతో అధివాసేతి, ఆసఙ్కనీయో హోతి. తస్మా మనోపదోసం అకత్వా అవణ్ణో నిబ్బేఠేతబ్బో. “ఓట్ఠోసి, గోణోసీ”తిఆదినా పన నయేన దసహి అక్కోసవత్థూహి అక్కోసన్తం పుగ్గలం అజ్ఝుపేక్ఖిత్వా అధివాసనఖన్తియేవ తత్థ కాతబ్బా.

౬. ఏవం అవణ్ణభూమియం తాదిలక్ఖణం దస్సేత్వా ఇదాని వణ్ణభూమియం దస్సేతుం “మమం వా, భిక్ఖవే, పరే వణ్ణం భాసేయ్యు”న్తిఆదిమాహ. తత్థ **పరే**తి యే కేచి పసన్నా దేవమనుస్సా. ఆనన్దన్తి ఏతేనాతి **ఆనన్దో,** పీతియా ఏతం అధివచనం. సుమనస్స భావో **సోమనస్సం,** చేతసికసుఖస్సేతం అధివచనం. ఉప్పిలావినో భావో **ఉప్పిలావితత్తం**. కస్స ఉప్పిలావితత్తన్తి? **చేతసో**తి. ఉద్ధచ్చావహాయ ఉప్పిలాపనపీతియా ఏతం అధివచనం. ఇధాపి ద్వీహి పదేహి సఙ్ఖారక్ఖన్ధో, ఏకేన వేదనాక్ఖన్ధో వుత్తో.

ఏవం పఠమనయేన ఉప్పిలావితత్తం నివారేత్వా, దుతియేన తత్థ ఆదీనవం దస్సేన్తో – “తత్ర చే తుమ్హే అస్సథా”తిఆదిమాహ. ఇధాపి **తుమ్హం యేవస్స తేన అన్తరాయో**తి తేన ఉప్పిలావితత్తేన తుమ్హాకంయేవ పఠమజ్ఝానాదీనం అన్తరాయో భవేయ్యాతి అత్థో వేదితబ్బో. కస్మా పనేతం వుత్తం? నను భగవతా –

“బుద్ధోతి కిత్తయన్తస్స, కాయే భవతి యా పీతి;
వరమేవ హి సా పీతి, కసిణేనాపి జమ్బుదీపస్స.

ధమ్మోతి కిత్తయన్తస్స, కాయే భవతి యా పీతి;
వరమేవ హి సా పీతి, కసిణేనాపి జమ్బుదీపస్స.

సఙ్ఘోతి కిత్తయన్తస్స, కాయే భవతి యా పీతి;
వరమేవ హి సా పీతి, కసిణేనాపి జమ్బుదీపస్సా”తి చ.

“యే, భిక్ఖవే, బుద్ధే పసన్నా, అగ్గే తే పసన్నా”తి చ ఏవమాదీహి అనేకసతేహి సుత్తేహి రతనత్తయే పీతిసోమనస్సమేవ వణ్ణితన్తి. సచ్చం వణ్ణితం, తం పన నేక్ఖమ్మనిస్సితం. ఇధ – “అమ్హాకం బుద్ధో, అమ్హాకం ధమ్మో”తిఆదినా నయేన ఆయస్మతో ఛన్నస్స ఉప్పన్నసదిసం గేహస్సితం పీతిసోమనస్సం అధిప్పేతం. ఇదఞ్హి ఝానాదిపటిలాభాయ అన్తరాయకరం హోతి. తేనేవాయస్మా ఛన్నోపి యావ బుద్ధో న పరినిబ్బాయి, తావ విసేసం నిబ్బత్తేతుం నాసక్ఖి, పరినిబ్బానకాలే పఞ్ఞత్తేన పన బ్రహ్మదణ్డేన తజ్జితో తం పీతిసోమనస్సం పహాయ విసేసం నిబ్బత్తేసి. తస్మా అన్తరాయకరంయేవ సన్ధాయ ఇదం వుత్తన్తి వేదితబ్బం. అయఞ్హి లోభసహగతా పీతి. లోభో చ కోధసదిసోవ. యథాహ –

“లుద్ధో అత్థం న జానాతి, లుద్ధో ధమ్మం న పస్సతి;
అన్ధం తమం తదా హోతి, యం లోభో సహతే నరం.

అనత్థజననో లోభో, లోభో చిత్తప్పకోపనో;
భయమన్తరతో జాతం, తం జనో నావబుజ్ఝతీ”తి. (ఇతివు. ౮౮);

తతియవారో పన ఇధ అనాగతోపి అత్థతో ఆగతో యేవాతి వేదితబ్బో. యథేవ హి కుద్ధో, ఏవం లుద్ధోపి అత్థం న జానాతీతి.

పటిపజ్జితబ్బాకారదస్సనవారే పనాయం యోజనా – “తుమ్హాకం సత్థా సబ్బఞ్ఞూ అరహం సమ్మాసమ్బుద్ధో, ధమ్మో స్వాక్ఖాతో, సఙ్ఘో సుప్పటిపన్నో”తిఆదీని సుత్వా న తుణ్హీ భవితబ్బం. ఏవం పన పటిజానితబ్బం – ‘‘**ఇతిపేతం భూతం** , యం తుమ్హేహి వుత్తం, తం ఇమినాపి కారణేన భూతం, ఇమినాపి కారణేన తచ్ఛం. సో హి భగవా ఇతిపి అరహం, ఇతిపి సమ్మాసమ్బుద్ధో; ధమ్మో ఇతిపి స్వాక్ఖాతో, ఇతిపి సన్దిట్ఠికో ; సఙ్ఘో ఇతిపి సుప్పటిపన్నో, ఇతిపి ఉజుప్పటిపన్నో”తి. “త్వం సీలవా”తి పుచ్ఛితేనాపి సచే సీలవా, “సీలవాహమస్మీ”తి పటిజానితబ్బమేవ. “త్వం పఠమస్స ఝానస్స లాభీ…పే.… అరహా”తి పుట్ఠేనాపి సభాగానం భిక్ఖూనంయేవ పటిజానితబ్బం. ఏవఞ్హి పాపిచ్ఛతా చేవ పరివజ్జితా హోతి, సాసనస్స చ అమోఘతా దీపితా హోతీతి. సేసం వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బం.

చూళసీలవణ్ణనా

౭. అప్పమత్తకం ఖో పనేతం, భిక్ఖవేతి కో అనుసన్ధి? ఇదం సుత్తం ద్వీహి పదేహి ఆబద్ధం వణ్ణేన చ అవణ్ణేన చ. తత్థ అవణ్ణో – "ఇతి పేతం అభూతం ఇతి పేతం అతచ్ఛ"న్తి, ఏత్థేవ ఉదకన్తం పత్వా అగ్గివియ నివత్తో. వణ్ణో పన భూతం భూతతో పటిజానితబ్బం – "ఇతి పేతం భూత"న్తి ఏవం అనువత్తతియేవ. సో పన దువిధో బ్రహ్మదత్తేన భాసితవణ్ణో చ భిక్ఖుసఙ్ఘేన అచ్ఛరియం ఆవుసోతిఆదినా నయేన ఆరద్ధవణ్ణో చ. తేసు భిక్ఖుసఙ్ఘేన వుత్తవణ్ణస్స ఉపరి సుఞ్ఞతాపకాసనే అనుసన్ధిం దస్సేస్సతి. ఇధ పన బ్రహ్మదత్తేన వుత్తవణ్ణస్స అనుసన్ధిం దస్సేతుం "అప్పమత్తకం ఖో పనేతం, భిక్ఖవే"తి దేసనా ఆరద్ధా.

తత్థ **అప్పమత్తక**న్తి పరిత్తస్స నామం. **ఓరమత్తక**న్తి తస్సేవ వేవచనం. **మత్తా**తి వుచ్చతి పమాణం. అప్పం మత్తా ఏతస్సాతి **అప్పమత్తకం.** ఓరం మత్తా ఏతస్సాతి **ఓరమత్తకం.** సీలమేవ **సీలమత్తకం.** ఇదం వుత్తం హోతి – 'అప్పమత్తకం ఖో, పనేతం భిక్ఖవే, ఓరమత్తకం సీలమత్తకం' నామ యేన "తథాగతస్స వణ్ణం వదామీ"తి ఉస్సాహం కత్వాపి వణ్ణం వదమానో పుథుజ్జనో వదేయ్యాతి. తత్థ సియా – నను ఇదం సీలం నామ యోగినో అగ్గవిభూసనం? యథాహు పోరాణా –

"సీలం యోగిస్స'లఙ్కారో, సీలం యోగిస్స మణ్డనం;
సీలేహి'లఙ్కతో యోగీ, మణ్డనే అగ్గతం గతో"తి.

భగవతాపి చ అనేకేసు సుత్తసతేసు సీలం మహన్తమేవ కత్వా కథితం. యథాహ – "ఆకఙ్ఖేయ్య చే, భిక్ఖవే, భిక్ఖు 'సబ్రహ్మచారీనం పియో చస్సం మనాపో చ గరు చ భావనీయో చా'తి, సీలేస్వేవస్స పరిపూరకారీ"తి (మ॰ ని॰ ౧.౬౫) చ.

"కికీవ అణ్డం, చమరీవ వాలధిం;
పియంవ పుత్తం, నయనంవ ఏకకం.
తథేవ సీలం, అనురక్ఖమానా;
సుపేసలా హోథ, సదా సగారవా"తి చ.

"న పుప్ఫగన్ధో పటివాతమేతి;
న చన్దనం తగ్గరమల్లికా వా.
సతఞ్చ గన్ధో పటివాతమేతి;
సబ్బా దిసా సప్పురిసో పవాయతి.

చన్దనం తగరం వాపి, ఉప్పలం అథ వస్సికీ;
ఏతేసం గన్ధజాతానం, సీలగన్ధో అనుత్తరో.

అప్పమత్తో అయం గన్ధో, య్వాయం తగరచన్దనం;
యో చ సీలవతం గన్ధో, వాతి దేవేసు ఉత్తమో.

తేసం సమ్పన్నసీలానం, అప్పమాదవిహారినం;
సమ్మదఞ్ఞా విముత్తానం, మారో మగ్గం న విన్దతీ"తి చ. (ధ॰ ప॰ ౫౪);

“సీలే పతిట్ఠాయ నరో సపఞ్ఞో, చిత్తం పఞ్ఞఞ్చ భావయం;

ఆతాపీ నిపకో భిక్ఖు, సో ఇమం విజటయే జట”న్తి చ. (సం॰ ని॰ ౧.౨౩);

“సేయ్యథాపి, భిక్ఖవే, యే కేచి బీజగామభూతగామా వుడ్ఢిం విరూళ్హిం వేపుల్లం ఆపజ్జన్తి, సబ్బే తే పథవిం నిస్సాయ, పథవియం పతిట్ఠాయ; ఏవమేతే బీజగామభూతగామా వుడ్ఢిం విరూళ్హిం వేపుల్లం ఆపజ్జన్తి. ఏవమేవ ఖో, భిక్ఖవే, భిక్ఖు సీలం నిస్సాయ సీలే పతిట్ఠాయ సత్తబోజ్ఝఙ్గే భావేన్తో సత్తబోజ్ఝఙ్గే బహులీకరోన్తో వుడ్ఢిం విరూళ్హిం వేపుల్లం పాపుణాతి ధమ్మేసూ”తి (సం॰ ని॰ ౫.౧౫౦) చ. ఏవం అఞ్ఞానిపి అనేకాని సుత్తాని దట్ఠబ్బాని. ఏవమనేకేసు సుత్తసతేసు సీలం మహన్తమేవ కత్వా కథితం. తం “కస్మా ఇమస్మిం ఠానే అప్పమత్తక”న్తి ఆహాతి? ఉపరి గుణే ఉపనిధాయ. సీలఞ్హి సమాధిం న పాపుణాతి, సమాధి పఞ్ఞం న పాపుణాతి, తస్మా ఉపరిమం ఉపనిధాయ హేట్ఠిమం ఓరమత్తకం నామ హోతి. కథం సీలం సమాధిం న పాపుణాతి? భగవా హి అభిసమ్బోధితో సత్తమే సంవచ్ఛరే సావత్థినగర – ద్వారే కణ్డమ్బరుక్ఖమూలే ద్వాదసయోజనే రతనమణ్డపే యోజనప్పమాణే రతనపల్లఙ్కే నిసీదిత్వా తియోజనికే దిబ్బసేతచ్ఛత్తే ధారియమానే ద్వాదసయోజనాయ పరిసాయ అత్తాదానపరిదీపనం తిత్థియమద్దనం – “ఉపరిమకాయతో అగ్గిక్ఖన్ధో పవత్తతి, హేట్ఠిమకాయతో ఉదకధారా పవత్తతి…పే॰… ఏకేకలోమకూపతో అగ్గిక్ఖన్ధో పవత్తతి, ఏకేకలోమకూపతో ఉదకధారా పవత్తతి, ఛన్నం వణ్ణాన”న్తిఆదినయప్పవత్తం యమకపాటిహారియం దస్సేతి. తస్స సువణ్ణవణ్ణసరీరతో సువణ్ణవణ్ణా రస్మియో ఉగ్గన్త్వా యావ భవగ్గా గచ్ఛన్తి, సకలదససహస్సచక్కవాళస్స అలఙ్కరణకాలో వియ హోతి, దుతియా దుతియా రస్మియో పురిమాయ పురిమాయ యమకయమకా వియ ఏకక్ఖణే వియ పవత్తన్తి.

ద్విన్నఞ్చ చిత్తానం ఏకక్ఖణే పవత్తి నామ నత్థి. బుద్ధానం పన భగవన్తానం భవఙ్గపరివాసస్స లహుకతాయ పఞ్చహాకారేహి ఆచిణ్ణవసితాయ చ, తా ఏకక్ఖణే వియ పవత్తన్తి. తస్సా తస్సా పన రస్మియా ఆవజ్జనపరికమ్మాధిట్ఠానాని విసుం విసుంయేవ.

నీలరస్మిఅత్థాయ హి భగవా నీలకసిణం సమాపజ్జతి, పీతరస్మిఅత్థాయ పీతకసిణం, లోహితఓదాతరస్మిఅత్థాయ లోహితఓదాతకసిణం, అగ్గిక్ఖన్ధత్థాయ తేజోకసిణం, ఉదకధారత్థాయ ఆపోకసిణం సమాపజ్జతి. సత్థా చఙ్కమతి, నిమ్మితో తిట్ఠతి వా నిసీదతి వా సేయ్యం వా కప్పేతీతి సబ్బం విత్థారేతబ్బం. ఏత్థ ఏకమ్పి సీలస్స కిచ్చం నత్థి, సబ్బం సమాధికిచ్చమేవ. ఏవం సీలం సమాధిం న పాపుణాతి.

యం పన భగవా కప్పసతసహస్సాధికాని చత్తారి అసఙ్ఖ్యేయ్యాని పారమియో పూరేత్వా, ఏకూనతింసవస్సకాలే చక్కవత్తిసిరీనివాసభూతా భవనా నిక్ఖమ్మ అనోమానదీతీరే పబ్బజిత్వా, ఛబ్బస్సాని పధానయోగం కత్వా, విసాఖపుణ్ణమాయం ఉరువేలగామే సుజాతాయ దిన్నం పక్ఖిత్తదిబ్బోజం మధుపాయాసం పరిభుఞ్జిత్వా, సాయన్హసమయే దక్ఖిణుత్తరేన బోధిమణ్డం పవిసిత్వా అస్సత్థదుమరాజానం తిక్ఖత్తుం పదక్ఖిణం కత్వా, పుబ్బుత్తరభాగే ఠితో తిణసన్థారం సన్థరిత్వా, తిసన్ధిపల్లఙ్కం ఆభుజిత్వా, చతురఙ్గసమన్నాగతం మేత్తాకమ్మట్ఠానం పుబ్బఙ్గమం కత్వా, వీరియాధిట్ఠానం అధిట్ఠాయ, చుద్దసహత్థపల్లఙ్కవరగతో సువణ్ణపీఠే ఠపితం రజతక్ఖన్ధం వియ పఞ్ఞాసహత్థం బోధిక్ఖన్ధం పిట్ఠితో కత్వా, ఉపరి మణిఛత్తేన వియ బోధిసాఖాయ ధారియమానో, సువణ్ణవణ్ణే చీవరే పవాళసదిసేసు బోధిఅఙ్కురేసు పతమానేసు, సూరియే అత్థం ఉపగచ్ఛన్తే మారబలం విధమిత్వా, పఠమయామే పుబ్బేనివాసం అనుస్సరిత్వా, మజ్ఝిమయామే దిబ్బచక్ఖుం

వినోధేత్వా, పచ్చూసకాలే సబ్బబుద్ధానమాచిణ్ణే పచ్చయాకారే ఞాణం ఓతారేత్వా, ఆనాపానచతుత్థజ్ఝానం నిబ్బత్తేత్వా, తదేవ పాదకం కత్వా విపస్సనం వడ్ఢేత్వా, మగ్గపటిపాటియా అధిగతేన చతుత్థమగ్గేన సబ్బకిలేసే ఖేపేత్వా సబ్బబుద్ధగుణే పటివిజ్ఝి, ఇదమస్స పఞ్ఞాకిచ్చం. ఏవం సమాధి పఞ్ఞం న పాపుణాతి.

తత్థ యథా హత్థే ఉదకం పాతియం ఉదకం న పాపుణాతి, పాతియం ఉదకం ఘటే ఉదకం న పాపుణాతి, ఘటే ఉదకం కోలమ్బే ఉదకం న పాపుణాతి, కోలమ్బే ఉదకం చాటియం ఉదకం న పాపుణాతి, చాటియం ఉదకం మహాకుమ్భియం ఉదకం న పాపుణాతి, మహాకుమ్భియం ఉదకం కుసోబ్భే ఉదకం న పాపుణాతి, కుసోబ్భే ఉదకం కన్దరే ఉదకం న పాపుణాతి, కన్దరే ఉదకం కున్నదియం ఉదకం న పాపుణాతి, కున్నదియం ఉదకం పఞ్చమహానదియం ఉదకం న పాపుణాతి, పఞ్చమహానదియం ఉదకం చక్కవాళమహాసముద్దే ఉదకం న పాపుణాతి, చక్కవాళమహాసముద్దే ఉదకం సినేరుపాదకే మహాసముద్దే ఉదకం న పాపుణాతి. పాతియం ఉదకం ఉపనిధాయ హత్థే ఉదకం పరిత్తం…పే॰… సినేరుపాదకమహాసముద్దే ఉదకం ఉపనిధాయ చక్కవాళమహాసముద్దే ఉదకం పరిత్తం. ఇతి ఉపరూపరి ఉదకం బహుకం ఉపాదాయ హేట్ఠా హేట్ఠా ఉదకం పరిత్తం హోతి.

ఏవమేవ ఉపరి ఉపరి గుణే ఉపాదాయ హేట్ఠా హేట్ఠా సీలం అప్పమత్తకం ఓరమత్తకన్తి వేదితబ్బం. తేనాహ – “అప్పమత్తకం ఖో పనేతం, భిక్ఖవే, ఓరమత్తకం సీలమత్తక”న్తి.

యేన పుథుజ్జనోతి, ఏత్థ –

“దువే పుథుజ్జనా వుత్తా, బుద్ధేనాదిచ్చబన్ధునా;
అన్ధో పుథుజ్జనో ఏకో, కల్యాణేకో పుథుజ్జనో”తి.

తత్థ యస్స ఖన్ధధాతుఆయతనాదీసు ఉగ్గహపరిపుచ్ఛాసవనధారణపచ్చవేక్ఖణాని నత్థి, అయం అన్ధపుథుజ్జనో. యస్స తాని అత్థి, సో కల్యాణపుథుజ్జనో. దువిధోపి పనేస –

“పుథూనం జననాదీహి, కారణేహి పుథుజ్జనో;
పుథుజ్జనన్తోగధత్తా, పుథువాయం జనో ఇతి”.

సో హి పుథూనం నానప్పకారానం కిలేసాదీనం జననాదీహి కారణేహి పుథుజ్జనో. యథాహ –

“పుథు కిలేసే జనేన్తీతి పుథుజ్జనా, పుథు అవిహతసక్కాయదిట్ఠికాతి పుథుజ్జనా, పుథు సత్థారానం ముఖుల్లోకికాతి పుథుజ్జనా, పుథు సబ్బగతీహి అవుట్ఠితాతి పుథుజ్జనా, పుథు నానాభిసఙ్ఖారే అభిసఙ్ఖరోన్తీతి పుథుజ్జనా, పుథు నానాఓఘేహి వుయ్హన్తి, పుథు సన్తాపేహి సన్తప్పన్తి, పుథు పరిళాహేహి పరిడయ్హన్తి, పుథు పఞ్చసు కామగుణేసు రత్తా గిద్ధా గధితా ముచ్ఛితా అజ్ఝోపన్నా లగ్గా లగ్గితా పలిబుద్ధాతి పుథుజ్జనా, పుథు పఞ్చహి నీవరణేహి ఆవుతా నివుతా ఓవుతా పిహితా పటిచ్ఛన్నా పటికుజ్జితాతి పుథుజ్జనా”తి. పుథూనం గణనపథమతీతానం అరియధమ్మపరమ్ముఖానం నీచధమ్మసమాచారానం జనానం అన్తోగధత్తాపి పుథుజ్జనో, పుథువాయం విసుంయేవ సఙ్ఖ్యం గతో విసంసట్ఠో సీలసుతాదిగుణయుత్తేహి అరియేహి జనేహీతి పుథుజ్జనోతి.

తథాగతస్సాతి అట్ఠహి కారణేహి భగవా తథాగతో. తథా ఆగతోతి తథాగతో, తథా గతోతి తథాగతో, తథలక్ఖణం ఆగతోతి తథాగతో, తథధమ్మే యాథావతో అభిసమ్బుద్ధోతి తథాగతో, తథదస్సితాయ తథాగతో, తథవాదితాయ తథాగతో, తథాకారితాయ తథాగతో, అభిభవనట్ఠేన తథాగతోతి.

కథం భగవా **తథా ఆగతోతి తథాగతో?** యథా సబ్బలోకహితాయ ఉస్సుక్కమాపన్నా పురిమకా సమ్మాసమ్బుద్ధా ఆగతా, యథా విపస్సీ భగవా ఆగతో, యథా సిఖీ భగవా, యథా వేస్సభూ భగవా, యథా కకుసన్ధో భగవా, యథా కోణాగమనో భగవా, యథా కస్సపో భగవా ఆగతో . కిం వుత్తం హోతి? యేన అభినీహారేన ఏతే భగవన్తో ఆగతా, తేనేవ అమ్హాకమ్పి భగవా ఆగతో. అథ వా యథా విపస్సీ భగవా...పే॰... యథా కస్సపో భగవా దానపారమిం పూరేత్వా, సీలనేక్ఖమ్మపఞ్ఞావీరియఖన్తిసచ్చఅధిట్ఠానమేత్తాఉపేక్ఖాపారమిం పూరేత్వా, ఇమా దస పారమియో, దస ఉపపారమియో, దస పరమత్థపారమియోతి సమతింసపారమియో పూరేత్వా అఙ్గపరిచ్చాగం, నయనధనరజ్జపుత్తదారపరిచ్చాగన్తి ఇమే పఞ్చ మహాపరిచ్చాగే పరిచ్చజిత్వా పుబ్బయోగపుబ్బచరియధమ్మక్ఖానఞాతత్థచరియాదయో పూరేత్వా బుద్ధిచరియాయ కోటిం పత్వా ఆగతో; తథా అమ్హాకమ్పి భగవా ఆగతో. అథ వా యథా విపస్సీ భగవా...పే॰... కస్సపో భగవా చత్తారో సతిపట్ఠానే, చత్తారో సమ్మప్పధానే, చత్తారో ఇద్ధిపాదే, పఞ్చిన్ద్రియాని, పఞ్చ బలాని, సత్త బోజ్ఝఙ్గే, అరియం అట్ఠఙ్గికం మగ్గం భావేత్వా బ్రూహేత్వా ఆగతో, తథా అమ్హాకమ్పి భగవా ఆగతో. ఏవం తథా ఆగతోతి తథాగతో.

> "యథేవ లోకమ్హి విపస్సిఆదయో,
> సబ్బఞ్ఞుభావం మునయో ఇధాగతా;
> తథా అయం సక్యమునీపి ఆగతో,
> తథాగతో వుచ్చతి తేన చక్ఖుమా"తి.

ఏవం తథా ఆగతోతి తథాగతో.

కథం **తథా గతోతి తథాగతో?** యథా సమ్పతిజాతో విపస్సీ భగవా గతో...పే॰... కస్సపో భగవా గతో.

కథఞ్చ సో భగవా గతో ? సో హి సమ్పతి జాతోవ సమేహి పాదేహి పథవియం పతిట్ఠాయ ఉత్తరాభిముఖో సత్తపదవీతిహారేన గతో. యథాహ – "సమ్పతిజాతో ఖో, ఆనన్ద, బోధిసత్తో సమేహి పాదేహి పతిట్ఠహిత్వా ఉత్తరాభిముఖో సత్తపదవీతిహారేన గచ్ఛతి, సేతమ్హి ఛత్తే అనుధారియమానే సబ్బా చ దిసా అనువిలోకేతి, ఆసభిం వాచం భాసతి – 'అగ్గోహమస్మి లోకస్స, జేట్ఠోహమస్మి లోకస్స, సేట్ఠోహమస్మి లోకస్స, అయమన్తిమా జాతి, నత్థిదాని పునబ్భవో'తి" (దీ॰ ని॰ ౨.౩౧).

తఞ్చస్స గమనం తథం అహోసి? అవితథం అనేకేసం విసేసాధిగమానం పుబ్బనిమిత్తభావేన. యఞ్హి సో సమ్పతిజాతోవ సమేహి పాదేహి పతిట్ఠహి. ఇదమస్స చతురిద్ధిపాదపటిలాభస్స పుబ్బనిమిత్తం.

ఉత్తరాభిముఖభావో పన సబ్బలోకుత్తరభావస్స పుబ్బనిమిత్తం.

సత్తపదవీతిహారో, సత్తబోజ్ఝఙ్గరతనపటిలాభస్స.

“సువణ్ణదణ్డా వీతిపతన్తి చామరా”తి, ఏత్థ వుత్తచామరుక్ఖేపో పన సబ్బతిత్థియనిమ్మద్దనస్స.

సేతచ్ఛత్తధారణం, అరహత్తవిముత్తివరవిమలసేతచ్ఛత్తపటిలాభస్స.

సత్తమపదూపరి ఠత్వా సబ్బదిసానువిలోకనం, సబ్బఞ్ఞుతానావరణఞాణపటిలాభస్స.

ఆసభివాచాభాసనం అప్పటివత్తియవరధమ్మచక్కప్పవత్తనస్స పుబ్బనిమిత్తం.

తథా అయం భగవాపి గతో, తఞ్చస్స గమనం తథం అహోసి, అవితథం, తేసంయేవ విసేసాధిగమానం పుబ్బనిమిత్తభావేన.

తేనాహు పోరాణా –

“ముహుత్తజాతోవ గవమ్పతీ యథా,
సమేహి పాదేహి ఫుసీ వసున్ధరం;
సో విక్కమీ సత్త పదాని గోతమో,
సేతఞ్చ ఛత్తం అనుధారయుం మరూ.

గన్త్వాన సో సత్త పదాని గోతమో,
దిసా విలోకేసి సమా సమన్తతో;
అట్ఠఙ్గుపేతం గిరమబ్భుదీరయి,
సీహో యథా పబ్బతముద్ధనిట్ఠితో”తి.

ఏవం తథా గతోతి తథాగతో.

అథ వా యథా విపస్సీ భగవా…పే… యథా కస్సపో భగవా, అయమ్పి భగవా తథేవ నేక్ఖమ్మేన కామచ్ఛన్దం పహాయ గతో , అబ్యాపాదేన బ్యాపాదం, ఆలోకసఞ్ఞాయ థినమిద్ధం, అవిక్ఖేపేన ఉద్ధచ్చకుక్కుచ్చం, ధమ్మవవత్థానేన విచికిచ్ఛం పహాయ ఞాణేన అవిజ్జం పదాలేత్వా, పామోజ్జేన అరతిం వినోదేత్వా, పఠమజ్ఝానేన నీవరణకవాటం ఉగ్ఘాటేత్వా, దుతియజ్ఝానేన వితక్కవిచారం వూపసమేత్వా, తతియజ్ఝానేన పీతిం విరాజేత్వా, చతుత్థజ్ఝానేన సుఖదుక్ఖం పహాయ, ఆకాసానఞ్చాయతనసమాపత్తియా రూపసఞ్ఞాపటిఘసఞ్ఞానానత్తసఞ్ఞాయో సమతిక్కమిత్వా, విఞ్ఞాణఞ్చాయతనసమాపత్తియా ఆకాసానఞ్చాయతనసఞ్ఞం, ఆకిఞ్చఞ్ఞాయతనసమాపత్తియా విఞ్ఞాణఞ్చాయతనసఞ్ఞం, నేవసఞ్ఞానాసఞ్ఞాయతనసమాపత్తియా ఆకిఞ్చఞ్ఞాయతనసఞ్ఞం సమతిక్కమిత్వా గతో.

అనిచ్చానుపస్సనాయ నిచ్చసఞ్ఞం పహాయ, దుక్ఖానుపస్సనాయ సుఖసఞ్ఞం, అనత్తానుపస్సనాయ అత్తసఞ్ఞం, నిబ్బిదానుపస్సనాయ నన్దిం, విరాగానుపస్సనాయ రాగం, నిరోధానుపస్సనాయ సముదయం, పటినిస్సగ్గానుపస్సనాయ ఆదానం, ఖయానుపస్సనాయ ఘనసఞ్ఞం, వయానుపస్సనాయ ఆయూహనం, విపరిణామానుపస్సనాయ ధువసఞ్ఞం, అనిమిత్తానుపస్సనాయ నిమిత్తం, అప్పణిహితానుపస్సనాయ పణిధిం, సుఞ్ఞతానుపస్సనాయ అభినివేసం,

అధిపఞ్ఞాధమ్మవిపస్సనాయ సారాదానాభినివేసం, యథాభూతఞాణదస్సనేన సమ్మోహాభినివేసం, ఆదీనవానుపస్సనాయ ఆలయాభినివేసం, పటిసఙ్ఖానుపస్సనాయ అప్పటిసఙ్ఖం, వివట్టానుపస్సనాయ సంయోగాభినివేసం, సోతాపత్తిమగ్గేన దిట్ఠేకట్ఠే కిలేసే భఞ్జిత్వా, సకదాగామిమగ్గేన ఓళారికే కిలేసే పహాయ, అనాగామిమగ్గేన అణుసహగతే కిలేసే సముగ్ఘాటేత్వా, అరహత్తమగ్గేన సబ్బకిలేసే సముచ్ఛిన్దిత్వా గతో. ఏవమ్పి తథా గతోతి తథాగతో.

కథం **తథలక్ఖణం ఆగతోతి తథాగతో?**పథవీధాతుయా కక్ఖళత్తలక్ఖణం తథం అవితథం. ఆపోధాతుయా పగ్ఘరణలక్ఖణం. తేజోధాతుయా ఉణ్హత్తలక్ఖణం. వాయోధాతుయా విత్థమ్భనలక్ఖణం. ఆకాసధాతుయా అసమ్ఫుట్ఠలక్ఖణం. విఞ్ఞాణధాతుయా విజాననలక్ఖణం.

రూపస్స రుప్పనలక్ఖణం. వేదనాయ వేదయితలక్ఖణం. సఞ్ఞాయ సఞ్జాననలక్ఖణం. సఙ్ఖారానం అభిసఙ్ఖరణలక్ఖణం. విఞ్ఞాణస్స విజాననలక్ఖణం.

వితక్కస్స అభినిరోపనలక్ఖణం. విచారస్స అనుమజ్జనలక్ఖణం పీతియా ఫరణలక్ఖణం. సుఖస్స సాతలక్ఖణం. చిత్తేకగ్గతాయ అవిక్ఖేపలక్ఖణం. ఫస్సస్స ఫుసనలక్ఖణం.

సద్ధిన్ద్రియస్స అధిమోక్ఖలక్ఖణం. వీరియిన్ద్రియస్స పగ్గహలక్ఖణం. సతిన్ద్రియస్స ఉపట్ఠానలక్ఖణం. సమాధిన్ద్రియస్స అవిక్ఖేపలక్ఖణం. పఞ్ఞిన్ద్రియస్స పజాననలక్ఖణం.

సద్ధాబలస్స అస్సద్ధియే అకమ్పియలక్ఖణం. వీరియబలస్స కోసజ్జే, సతిబలస్స ముట్ఠస్సచ్చే. సమాధిబలస్స ఉద్ధచ్చే, పఞ్ఞాబలస్స అవిజ్జాయ అకమ్పియలక్ఖణం.

సతిసమ్బోజ్ఝఙ్గస్స ఉపట్ఠానలక్ఖణం. ధమ్మవిచయసమ్బోజ్ఝఙ్గస్స పవిచయలక్ఖణం. వీరియసమ్బోజ్ఝఙ్గస్స పగ్గహలక్ఖణం. పీతిసమ్బోజ్ఝఙ్గస్స ఫరణలక్ఖణం. పస్సద్ధిసమ్బోజ్ఝఙ్గస్స వూపసమలక్ఖణం. సమాధిసమ్బోజ్ఝఙ్గస్స అవిక్ఖేపలక్ఖణం. ఉపేక్ఖాసమ్బోజ్ఝఙ్గస్స పటిసఙ్ఖానలక్ఖణం.

సమ్మాదిట్ఠియా దస్సనలక్ఖణం. సమ్మాసఙ్కప్పస్స అభినిరోపనలక్ఖణం. సమ్మావాచాయ పరిగ్గహలక్ఖణం. సమ్మాకమ్మన్తస్స సముట్ఠానలక్ఖణం. సమ్మాఆజీవస్స వోదానలక్ఖణం. సమ్మావాయామస్స పగ్గహలక్ఖణం. సమ్మాసతియా ఉపట్ఠానలక్ఖణం. సమ్మాసమాధిస్స అవిక్ఖేపలక్ఖణం.

అవిజ్జాయ అఞ్ఞాణలక్ఖణం. సఙ్ఖారానం చేతనాలక్ఖణం. విఞ్ఞాణస్స విజాననలక్ఖణం. నామస్స నమనలక్ఖణం. రూపస్స రుప్పనలక్ఖణం. సళాయతనస్స ఆయతనలక్ఖణం. ఫస్సస్స ఫుసనలక్ఖణం. వేదనాయ వేదయితలక్ఖణం. తణ్హాయ హేతులక్ఖణం. ఉపాదానస్స గహణలక్ఖణం. భవస్స ఆయూహనలక్ఖణం. జాతియా నిబ్బత్తిలక్ఖణం. జరాయ జీరణలక్ఖణం. మరణస్స చుతిలక్ఖణం.

ధాతూనం సుఞ్ఞతాలక్ఖణం. ఆయతనానం ఆయతనలక్ఖణం. సతిపట్ఠానానం ఉపట్ఠానలక్ఖణం. సమ్మప్పధానానం పదహనలక్ఖణం. ఇద్ధిపాదానం ఇజ్ఝనలక్ఖణం. ఇన్ద్రియానం అధిపతిలక్ఖణం. బలానం అకమ్పియలక్ఖణం. బోజ్ఝఙ్గానం నియ్యానలక్ఖణం. మగ్గస్స హేతులక్ఖణం.

సచ్చానం తథలక్ఖణం. సమథస్స అవిక్ఖేపలక్ఖణం. విపస్సనాయ అనుపస్సనాలక్ఖణం. సమథవిపస్సనానం ఏకరసలక్ఖణం. యుగనద్ధానం అనతివత్తనలక్ఖణం.

సీలవిసుద్ధియా సంవరలక్ఖణం. చిత్తవిసుద్ధియా అవిక్ఖేపలక్ఖణం. దిట్ఠివిసుద్ధియా దస్సనలక్ఖణం.

ఖయే ఞాణస్స సముచ్ఛేదనలక్ఖణం. అనుప్పాదే ఞాణస్స పస్సద్ధిలక్ఖణం.

ఛన్దస్స మూలలక్ఖణం. మనసికారస్స సముట్ఠాపనలక్ఖణం. ఫస్సస్స సమోధానలక్ఖణం. వేదనాయ సమోసరణలక్ఖణం. సమాధిస్స పముఖలక్ఖణం. సతియా ఆధిపతేయ్యలక్ఖణం. పఞ్ఞాయ తతుత్తరియలక్ఖణం. విముత్తియా సారలక్ఖణం... అమతోగధస్స నిబ్బానస్స పరియోసానలక్ఖణం తథం అవితథం. ఏవం తథలక్ఖణం ఞాణగతియా ఆగతో అవిరజ్ఝిత్వా పత్తో అనుప్పత్తోతి తథాగతో. ఏవం తథలక్ఖణం ఆగతోతి తథాగతో.

కథం **తథధమ్మే యాథావతో అభిసమ్బుద్ధోతి తథాగతో?** తథధమ్మా నామ చత్తారి అరియసచ్చాని. యథాహ – "చత్తారిమాని, భిక్ఖవే, తథాని అవితథాని అనఞ్ఞథాని. కతమాని చత్తారి? 'ఇదం దుక్ఖ'న్తి భిక్ఖవే, తథమేతం అవితథమేతం అనఞ్ఞథమేత"న్తి (సం॰ ని॰ ౫.౧౦౯౦) విత్థారో. తాని చ భగవా అభిసమ్బుద్ధో, తస్మా తథానం ధమ్మానం అభిసమ్బుద్ధత్తా తథాగతోతి వుచ్చతి. అభిసమ్బుద్ధత్థో హేత్థ గతసద్దో.

అపి చ జరామరణస్స జాతిపచ్చయసమ్భూతసముదాగతట్ఠో తథో అవితథో అనఞ్ఞథో...పే॰..., సఙ్ఖారానం అవిజ్జాపచ్చయసమ్భూతసముదాగతట్ఠో తథో అవితథో అనఞ్ఞథో...పే॰..., తథా అవిజ్జాయ సఙ్ఖారానం పచ్చయట్ఠో, సఙ్ఖారానం విఞ్ఞాణస్స పచ్చయట్ఠో...పే॰..., జాతియా జరామరణస్స పచ్చయట్ఠో తథో అవితథో అనఞ్ఞథో. తం సబ్బం భగవా అభిసమ్బుద్ధో, తస్మాపి తథానం ధమ్మానం అభిసమ్బుద్ధత్తా తథాగతోతి వుచ్చతి. ఏవం తథధమ్మే యాథావతో అభిసమ్బుద్ధోతి తథాగతో.

కథం **తథదస్సితాయ తథాగతో?** భగవా యం సదేవకే లోకే...పే॰..., సదేవమనుస్సాయ పజాయ అపరిమాణాసు లోకధాతూసు అపరిమాణానం సత్తానం చక్ఖుద్వారే ఆపాథమాగచ్ఛన్తం రూపారమ్మణం నామ అత్థి, తం సబ్బాకారతో జానాతి పస్సతి. ఏవం జానతా పస్సతా చ, తేన తం ఇట్ఠానిట్ఠాదివసేన వా దిట్ఠసుతముతవిఞ్ఞాతేసు లబ్భమానకపదవసేన వా. "కతమం తం రూపం రూపాయతనం? యం రూపం చతున్నం మహాభూతానం ఉపాదాయ వణ్ణనిభా సనిదస్సనం సప్పటిఘం నీలం పీతక"న్తిఆదినా (ధ॰ స॰ ౬౧౬) నయేన అనేకేహి నామేహి తేరసహి వారేహి ద్వేపఞ్ఞాసాయ నయేహి విభజ్జమానం తథమేవ హోతి, వితథం నత్థి. ఏస నయో సోతద్వారాదీసుపి ఆపాథం ఆగచ్ఛన్తేసు సద్దాదీసు. వుత్తఞ్హేతం భగవతా – "యం భిక్ఖవే, సదేవకస్స లోకస్స...పే॰... సదేవమనుస్సాయ పజాయ దిట్ఠం సుతం ముతం విఞ్ఞాతం పత్తం పరియేసితం అనువిచరితం మనసా, తమహం జానామి. తమహం అబ్భఞ్ఞాసిం, తం తథాగతస్స విదితం, తం తథాగతో న ఉపట్ఠాసీ"తి (అ॰ ని॰ ౪.౨౪). ఏవం తథదస్సితాయ తథాగతో. తత్థ తథదస్సీ అత్థే తథాగతోతి పదసమ్భవో వేదితబ్బో.

కథం **తథవాదితాయ తథాగతో?** యం రత్తిం భగవా బోధిమణ్డే అపరాజితపల్లఙ్కే నిసిన్నో తిణ్ణం మారానం మత్థకం మద్దిత్వా అనుత్తరం సమ్మాసమ్బోధిం అభిసమ్బుద్ధో, యఞ్చ రత్తిం యమకసాలానమన్తరే అనుపాదిసేసాయ

నిబ్బానధాతుయా పరినిబ్బాయి, ఏత్థన్తరే పఞ్చచత్తాలీసవస్సపరిమాణే కాలే పఠమబోధియాపి మజ్ఝిమబోధియాపి పచ్ఛిమబోధియాపి యం భగవతా భాసితం – సుత్తం, గేయ్యం...పే॰... వేదల్లం, తం సబ్బం అత్థతో చ బ్యఞ్జనతో చ అనుపవజ్జం, అనూనమనధికం, సబ్బాకారపరిపుణ్ణం, రాగమదనిమ్మదనం, దోసమోహమదనిమ్మదనం. నత్థి తత్థ వాలగ్గమత్తమ్పి అవక్ఖలితం, సబ్బం తం ఏకముద్దికాయ లఞ్ఛితం వియ, ఏకనాళియా మితం వియ, ఏకతులాయ తులితం వియ చ, తథమేవ హోతి అవితథం అనఞ్ఞథం. తేనాహ – ‘‘యఞ్చ, చున్ద, రత్తిం తథాగతో అనుత్తరం సమ్మాసమ్బోధిం అభిసమ్బుజ్ఝతి, యఞ్చ రత్తిం అనుపాదిసేసాయ నిబ్బానధాతుయా పరినిబ్బాయతి, యం ఏతస్మిం అన్తరే భాసతి లపతి నిద్దిసతి, సబ్బం తం తథేవ హోతి, నో అఞ్ఞథా. తస్మా ‘తథాగతో’తి వుచ్చతీ’’తి (అ॰ ని॰ ౪.౨౩). గదత్థో హేత్థ గతసద్దో. ఏవం తథవాదితాయ తథాగతో.

అపి చ ఆగదనం ఆగదో, వచనన్తి అత్థో. తయో అవిపరీతో ఆగదో అస్సాతి, ద-కారస్స త-కారం కత్వా తథాగతోతి ఏవమేతస్మిం అత్థే పదసిద్ధి వేదితబ్బా.

కథం **తథాకారితాయ తథాగతో?** భగవతో హి వాచాయ కాయో అనులోమేతి, కాయస్సపి వాచా, తస్మా యథావాదీ తథాకారీ, యథాకారీ తథావాదీ చ హోతి. ఏవంభూతస్స చస్స యథావాచా, కాయోపి తథా గతో పవత్తోతి అత్థో. యథా చ కాయో, వాచాపి తథా గతా పవత్తాతి తథాగతో. తేనేవాహ – ‘‘యథావాదీ, భిక్ఖవే, తథాగతో తథాకారీ, యథాకారీ తథావాదీ . ఇతి యథావాదీ తథాకారీ యథాకారీ తథావాదీ. తస్మా ‘తథాగతో’తి వుచ్చతీ’’తి (అ॰ ని॰ ౪.౨౩). ఏవం తథాకారితాయ తథాగతో.

కథం **అభిభవనట్ఠేన తథాగతో?** ఉపరి భవగ్గం హేట్ఠా అవీచిం పరియన్తం కత్వా తిరియం అపరిమాణాసు లోకధాతూసు సబ్బసత్తే అభిభవతి సీలేనపి సమాధినాపి పఞ్ఞాయపి విముత్తియాపి, విముత్తిఞాణదస్సనేనపి న తస్స తులా వా పమాణం వా అత్థి; అతులో అప్పమేయ్యో అనుత్తరో రాజాతిరాజా దేవదేవో సక్కానం అతిసక్కో బ్రహ్మానం అతిబ్రహ్మా. తేనాహ – ‘‘సదేవకే, భిక్ఖవే, లోకే...పే॰... సదేవమనుస్సాయ పజాయ తథాగతో అభిభూ అనభిభూతో అఞ్ఞదత్థుదసో వసవత్తీ, తస్మా ‘తథాగతో’తి వుచ్చతీ’’తి.

తత్రేవం పదసిద్ధి వేదితబ్బా. అగదో వియ అగదో. కో పనేస? దేసనావిలాసమయో చేవ పుఞ్ఞుస్సయో చ. తేన హేస మహానుభావో భిసక్కో దిబ్బాగదేన సప్పే వియ సబ్బపరప్పవాదినో సదేవకఞ్చ లోకం అభిభవతి. ఇతి సబ్బాలోకాభిభవనే తథో అవిపరీతో దేసనావిలాసమయో చేవ పుఞ్ఞుస్సయో చ అగదో అస్సాతి. ద-కారస్స త-కారం కత్వా తథాగతోతి వేదితబ్బో. ఏవం అభిభవనట్ఠేన తథాగతో.

అపి చ తథాయ గతోతిపి తథాగతో, తథం గతోతిపి తథాగతో. **గతో**తి అవగతో, అతీతో పత్తో పటిపన్నోతి అత్థో.

తత్థ సకలలోకం తీరణపరిఞ్ఞాయ తథాయ గతో అవగతోతి తథాగతో. లోకసముదయం పహానపరిఞ్ఞాయ తథాయ గతో అతీతోతి తథాగతో. లోకనిరోధం సచ్ఛికిరియాయ తథాయ గతో పత్తోతి తథాగతో. లోకనిరోధగామినిం పటిపదం తథం గతో పటిపన్నోతి తథాగతో. తేన వుత్తం భగవతా –

“లోకో, భిక్ఖవే, తథాగతేన అభిసమ్బుద్ధో, లోకస్మా తథాగతో విసంయుత్తో. లోకసముదయో, భిక్ఖవే, తథాగతేన అభిసమ్బుద్ధో, లోకసముదయో తథాగతస్స పహీనో. లోకనిరోధో, భిక్ఖవే, తథాగతేన అభిసమ్బుద్ధో, లోకనిరోధో తథాగతస్స సచ్ఛికతో. లోకనిరోధగామినీ పటిపదా, భిక్ఖవే, తథాగతేన అభిసమ్బుద్ధా, లోకనిరోధగామినీ పటిపదా తథాగతస్స భావితా. యం భిక్ఖవే, సదేవకస్స లోకస్స...పే.... సబ్బం తం తథాగతేన అభిసమ్బుద్ధం. తస్మా, తథాగతోతి వుచ్చతీ”తి (అ. నిం ౪.౨౩).

తస్సపి ఏవం అత్థో వేదితబ్బో. ఇదమ్పి చ తథాగతస్స తథాగతభావదీపనే ముఖమత్తమేవ. సబ్బాకారేన పన తథాగతోవ తథాగతస్స తథాగతభావం వణ్ణేయ్య.

కతమఞ్చ తం భిక్ఖవేతి యేన అప్పమత్తకేన ఓరమత్తకేన సీలమత్తకేన పుథుజ్జనో తథాగతస్స వణ్ణం వదమానో వదేయ్య, తం కతమన్తి పుచ్ఛతి? తత్థ పుచ్ఛా నామ అదిట్ఠజోతనా పుచ్ఛా, దిట్ఠసంసన్దనా పుచ్ఛా, విమతిచ్ఛేదనా పుచ్ఛా, అనుమతిపుచ్ఛా, కథేతుకమ్యతా పుచ్ఛాతి పఞ్చవిధా హోతి.

తత్థ కతమా **అదిట్ఠజోతనా పుచ్ఛా?** పకతియా లక్ఖణం అఞ్ఞాతం హోతి, అదిట్ఠం అతులితం అతీరితం అవిభూతం అవిభావితం, తస్స ఞాణాయ దస్సనాయ తులనాయ తీరణాయ విభావనాయ పఞ్హం పుచ్ఛతి, అయం అదిట్ఠజోతనా పుచ్ఛా.

కతమా **దిట్ఠసంసన్దనా పుచ్ఛా?** పకతియా లక్ఖణం ఞాతం హోతి, దిట్ఠం తులితం తీరితం విభూతం విభావితం, తస్స అఞ్ఞేహి పణ్డితేహి సద్ధిం సంసన్దనత్థాయ పఞ్హం పుచ్ఛతి, అయం దిట్ఠసంసన్దనా పుచ్ఛా.

కతమా **విమతిచ్ఛేదనా పుచ్ఛా?** పకతియా సంసయపక్ఖన్దో హోతి, విమతిపక్ఖన్దో, ద్వేళ్హకజాతో, “ఏవం ను ఖో, న ను ఖో, కిన్ను ఖో, కథం ను ఖో”తి. సో విమతిచ్ఛేదనత్థాయ పఞ్హం పుచ్ఛతి. అయం విమతిచ్ఛేదనా పుచ్ఛా.

కతమా **అనుమతిపుచ్ఛా?** భగవా భిక్ఖూనం అనుమతియా పఞ్హం పుచ్ఛతి – “తం కిం మఞ్ఞథ, భిక్ఖవే, రూపం నిచ్చం వా అనిచ్చం వా”తి. అనిచ్చం, భన్తే. యం పనానిచ్చం , దుక్ఖం వా తం సుఖం వాతి? దుక్ఖం భన్తేతి (మహావం ౨౧) సబ్బం వత్తబ్బం, అయం అనుమతిపుచ్ఛా.

కతమా **కథేతుకమ్యతా పుచ్ఛా?** భగవా భిక్ఖూనం కథేతుకమ్యతాయ పఞ్హం పుచ్ఛతి. చత్తారోమే, భిక్ఖవే, సతిపట్ఠానా. కతమే చత్తారో?...పే.... అట్ఠిమే భిక్ఖవే మగ్గఙ్గా. కతమే అట్ఠాతి, అయం కథేతుకమ్యతా పుచ్ఛా.

ఇతి ఇమాసు పఞ్చసు పుచ్ఛాసు అదిట్ఠస్స తావ కస్సచి ధమ్మస్స అభావతో తథాగతస్స అదిట్ఠజోతనా పుచ్ఛా నత్థి. “ఇదం నామ అఞ్ఞేహి పణ్డితేహి సమణబ్రాహ్మణేహి సద్ధిం సంసన్దిత్వా దేసేస్సామీ”తి సమన్నాహారస్సేవ అనుప్పజ్జనతో దిట్ఠసంసన్దనా పుచ్ఛాపి నత్థి. యస్మా పన బుద్ధానం ఏకధమ్మేపి ఆసప్పనా పరిసప్పనా నత్థి, బోధిమణ్డేయేవ సబ్బా కఙ్ఖా ఛిన్నా; తస్మా విమతిచ్ఛేదనా పుచ్ఛాపి నత్థియేవ. అవసేసా పన ద్వే పుచ్ఛా బుద్ధానం అత్థి, తాసు అయం కథేతుకమ్యతా పుచ్ఛా నామ.

౮. ఇదాని తం కథేతుకమ్యతాయ పుచ్ఛాయ పుచ్ఛితమత్థం కథేతుం “పాణాతిపాతం పహాయా”తిఆదిమాహ.

తత్థ పాణస్స అతిపాతో పాణాతిపాతో, పాణవధో, పాణఘాతోతి వుత్తం హోతి. **పాణో**తి చేత్థ వోహారతో సత్తో, పరమత్థతో జీవితిన్ద్రియం, తస్మిం పన పాణే పాణసఞ్ఞినో జీవితిన్ద్రియుపచ్ఛేదకఉపక్కమసముట్ఠాపికా కాయవచీద్వారానం అఞ్ఞతరద్వారప్పవత్తా వధకచేతనా పాణాతిపాతో. సో గుణవిరహితేసు తిరచ్ఛానగతాదీసు పాణేసు ఖుద్దకే పాణే అప్పసావజ్జో, మహాసరీరే మహాసావజ్జో, కస్మా? పయోగమహన్తతాయ. పయోగసమత్తేపి వత్థుమహన్తతాయ. గుణవన్తేసు మనుస్సాదీసు అప్పగుణే పాణే అప్పసావజ్జో, మహాగుణే మహాసావజ్జో. సరీరగుణానం పన సమభావే సతి కిలేసానం ఉపక్కమానఞ్చ ముదుతాయ అప్పసావజ్జో, తిబ్బతాయ మహాసావజ్జోతి వేదితబ్బో.

తస్స పఞ్చ సమ్భారా హోన్తి – పాణో, పాణసఞ్ఞితా, వధకచిత్తం, ఉపక్కమో, తేన మరణన్తి . ఛ పయోగా – సాహత్థికో, ఆణత్తికో, నిస్సగ్గియో, థావరో, విజ్జామయో, ఇద్ధిమయోతి. ఇమస్మిం పనత్థే విత్థారియమానే అతివియ పపఞ్చో హోతి, తస్మా తం న విత్థారయామ, అఞ్ఞఞ్చ ఏవరూపం. అత్థికేహి పన సమన్తపాసాదికం వినయట్ఠకథం ఓలోకేత్వా గహేతబ్బం.

పహాయాతి ఇమం పాణాతిపాతచేతనాసఙ్ఖాతం దుస్సీల్యం పజహిత్వా. **పటివిరతో**తి పహీనకాలతో పట్ఠాయ తతో దుస్సీల్యతో ఓరతో విరతోవ. నత్థి తస్స వీతిక్కమిస్సామీతి చక్ఖుసోతవిఞ్ఞేయ్యా ధమ్మా పగేవ కాయికాతి ఇమినావ నయేన అఞ్ఞేసుపి ఏవరూపేసు పదేసు అత్థో వేదితబ్బో.

సమణోతి భగవా సమితపాపతాయ లద్ధవోహారో. **గోతమో**తి గోత్తవసేన. న కేవలఞ్చ భగవాయేవ పాణాతిపాతా పటివిరతో, భిక్ఖుసఙ్ఘోపి పటివిరతో, దేసనా పన ఆదితో పట్ఠాయ ఏవం ఆగతా, అత్థం పన దీపేన్తేన భిక్ఖుసఙ్ఘవసేనాపి దీపేతుం వట్టతి.

నిహితదణ్డో నిహితసత్థోతి పరూపఘాతత్థాయ దణ్డం వా సత్థం వా ఆదాయ అవత్తనతో నిక్ఖిత్తదణ్డో చేవ నిక్ఖిత్తసత్థో చాతి అత్థో. ఏత్థ చ ఠపేత్వా దణ్డం సబ్బమ్పి అవసేసం ఉపకరణం సత్తానం విహింసనభావతో సత్థన్తి వేదితబ్బం. యం పన భిక్ఖూ కత్తరదణ్డం వా దన్తకట్ఠం వా వాసిం పిప్ఫలికం వా గహేత్వా విచరన్తి, న తం పరూపఘాతత్థాయ. తస్మా నిహితదణ్డో నిహితసత్థో త్వేవ సఙ్ఖ్యం గచ్ఛతి.

లజ్జీతి పాపజిగుచ్ఛనలక్ఖణాయ లజ్జాయ సమన్నాగతో. **దయాపన్నో**తి దయం మేత్తచిత్తతం ఆపన్నో. **సబ్బపాణభూతహితానుకమ్పీ**తి; సబ్బే పాణభూతే హితేన అనుకమ్పకో. తాయ దయాపన్నతాయ సబ్బేసం పాణభూతానం హితచిత్తకోతి అత్థో. **విహరతీ**తి ఇరియతి యపేతి యాపేతి పాలేతి . **ఇతి వా హి, భిక్ఖవే**తి ఏవం వా భిక్ఖవే. వా సద్దో ఉపరి “అదిన్నాదానం పహాయా”తిఆదీని అపేక్ఖిత్వా వికప్పత్థో వుత్తో, ఏవం సబ్బత్థ పురిమం వా పచ్ఛిమం వా అపేక్ఖిత్వా వికప్పభావో వేదితబ్బో.

అయం పనేత్థ సఙ్ఖేపో – భిక్ఖవే, పుథుజ్జనో తథాగతస్స వణ్ణం వదమానో ఏవం వదేయ్య – “సమణో గోతమో పాణం న హనతి, న ఘాతేతి, న తత్థ సమనుఞ్ఞో హోతి, విరతో ఇమస్మా దుస్సీల్యా; అహో, వత రే బుద్ధగుణా మహన్తా”తి, ఇతి మహన్తం ఉస్సాహం కత్వా వణ్ణం వత్తుకామోపి అప్పమత్తకం ఓరమత్తకం ఆచారసీలమత్తకమేవ వక్ఖతి. ఉపరి అసాధారణభావం నిస్సాయ వణ్ణం వత్తుం న సక్ఖిస్సతి. న కేవలఞ్చ పుథుజ్జనోవ సోతాపన్నసకదాగామిఅనాగామిఅరహన్తోపి

పచ్చేకబుద్ధాపి న సక్కోన్తియేవ; తథాగతోయేవ పన సక్కోతి, తం వో ఉపరి వక్ఖామీతి, అయమేత్థ సాధిప్పాయా అత్థవణ్ణనా. ఇతో పరం పన అపుబ్బపదమేవ వణ్ణయిస్సామ.

అదిన్నాదానం పహాయాతి ఏత్థ అదిన్నస్స ఆదానం అదిన్నాదానం, పరసంహరణం, థేయ్యం, చోరికాతి వుత్తం హోతి. తత్థ **అదిన్న**న్తి పరపరిగ్గహితం, యత్థ పరో యథాకామకారితం ఆపజ్జన్తో అదణ్డారహో అనుపవజ్జో చ హోతి. తస్మిం పరపరిగ్గహితే పరపరిగ్గహితసఞ్ఞినో, తదాదాయకఉపక్కమసముట్ఠాపికా థేయ్యచేతనా అదిన్నాదానం. తం హీనే పరసన్తకే అప్పసావజ్జం, పణీతే మహాసావజ్జం, కస్మా? వత్థుపణీతతాయ. వత్థుసమత్తే సతి గుణాధికానం సన్తకే వత్థుస్మిం మహాసావజ్జం . తం తం గుణాధికం ఉపాదాయ తతో తతో హీనగుణస్స సన్తకే వత్థుస్మిం అప్పసావజ్జం.

తస్స పఞ్చ సమ్భారా హోన్తి – పరపరిగ్గహితం, పరపరిగ్గహితసఞ్ఞితా, థేయ్యచిత్తం, ఉపక్కమో, తేన హరణన్తి. ఛ పయోగా – సాహత్థికాదయోవ. తే చ ఖో యథానురూపం థేయ్యావహారో, పసయ్హావహారో, పటిచ్ఛన్నావహారో, పరికప్పావహారో, కుసావహారోతి ఇమేసం అవహారానం వసేన పవత్తా, అయమేత్థ సఙ్ఖేపో. విత్థారో పన సమన్తపాసాదికాయం వుత్తో.

దిన్నమేవ ఆదియతీతి **దిన్నాదాయీ.** చిత్తేనపి దిన్నమేవ పటికఙ్ఖతీతి **దిన్నపాటికఙ్ఖీ.** థేనేతీతి థేనో. న థేనేన **అథేనేన.** అథేనత్తాయేవ **సుచిభూతేన. అత్తనా**తి అత్తభావేన. అథేనం సుచిభూతం అత్తానం కత్వా విహరతీతి వుత్తం హోతి. సేసం పఠమసిక్ఖాపదే వుత్తనయేనేవ యోజేతబ్బం. యథా చ ఇధ, ఏవం సబ్బత్థ.

అబ్రహ్మచరియన్తి అసేట్ఠచరియం. బ్రహ్మం సేట్ఠం ఆచారం చరతీతి బ్రహ్మచారీ. **ఆరాచారీ**తి అబ్రహ్మచరియతో దూరచారీ. **మేథునా**తి రాగపరియుట్ఠానవసేన సదిసత్తా మేథునకాతి లద్ధవోహారేహి పటిసేవితబ్బతో మేథునాతి సఙ్ఖ్యం గతా అసద్ధమ్మా. **గామధమ్మా**తి గామవాసీనం ధమ్మా.

౯. **ముసావాదం పహాయా**తి ఏత్థ **ముసా**తి విసంవాదనపురేక్ఖారస్స అత్థభఞ్జనకో వచీపయోగో కాయపయోగో, వా విసంవాదనాధిప్పాయేన పనస్స పరవిసంవాదకకాయవచీపయోగసముట్ఠాపికా చేతనా ముసావాదో.

అపరో నయో, ‘**ముసా**’తి అభూతం అతచ్ఛం వత్థు. ‘**వాదో**’తి తస్స భూతతో తచ్ఛతో విఞ్ఞాపనం. లక్ఖణతో పన అతథం వత్థుం తథతో పరం విఞ్ఞాపేతుకామస్స తథావిఞ్ఞత్తిసముట్ఠాపికా చేతనా ముసావాదో. సో యమత్థం భఞ్జతి, తస్స అప్పతాయ అప్పసావజ్జో, మహన్తతాయ మహాసావజ్జో.

అపి చ గహట్ఠానం అత్తనో సన్తకం అదాతుకామతాయ నత్థీతిఆదినయప్పవత్తో అప్పసావజ్జో, సక్ఖినా హుత్వా అత్థభఞ్జనత్థం వుత్తో మహాసావజ్జో, పబ్బజితానం అప్పకమ్పి తేలం వా సప్పిం వా లభిత్వా హసాధిప్పాయేన – “అజ్జ గామే తేలం నదీ మఞ్ఞే సన్దతీ”తి పూరణకథానయేన పవత్తో అప్పసావజ్జో, అదిట్ఠంయేవ పన దిట్ఠన్తిఆదినా నయేన వదన్తానం మహాసావజ్జో.

తస్స చత్తారో సమ్భారా హోన్తి – అతథం వత్థు, విసంవాదనచిత్తం, తజ్జో వాయామో, పరస్స తదత్థవిజాననన్తి. ఏకో పయోగో సాహత్థికోవ. సో కాయేన వా కాయపటిబద్ధేన వా వాచాయ వా పరవిసంవాదనకిరియాకరణేన దట్ఠబ్బో. తాయ చే

కిరియాయ పరో తమత్థం జానాతి, అయం కిరియసముట్ఠాపికచేతనాక్ఖణేయేవ ముసావాదకమ్మునా బజ్ఝతి.

యస్మా పన యథా కాయకాయపటిబద్ధవాచాహి పరం విసంవాదేతి, తథా "ఇదమస్స భణాహీ"తి ఆణాపేన్తోపి పణ్ణం లిఖిత్వా పురతో నిస్సజ్జన్తోపి, "అయమత్థో ఏవం దట్ఠబ్బో"తి కుడ్డాదీసు లిఖిత్వా ఠపేన్తోపి. తస్మా ఏత్థ ఆణత్తికనిస్సగ్గియథావరాపి పయోగా యుజ్జన్తి, అట్ఠకథాసు పన అనాగతత్తా వీమంసిత్వా గహేతబ్బా.

సచ్చం వదతీతి **సచ్చవాదీ.** సచ్చేన సచ్చం సన్దహతి ఘటేతీతి **సచ్చసన్ధో.** న అన్తరన్తరా ముసా వదతీతి అత్థో. యో హి పురిసో కదాచి ముసా వదతి, కదాచి సచ్చం, తస్స ముసావాదేన అన్తరితత్తా సచ్చం సచ్చేన న ఘటీయతి; తస్మా సో న సచ్చసన్ధో. అయం పన న తాదిసో, జీవితహేతుపి ముసా అవత్వా సచ్చేన సచ్చం సన్దహతి యేవాతి సచ్చసన్ధో.

థేతోతి థిరో థిరకథోతి అత్థో. ఏకో హి పుగ్గలో హలిద్దిరాగో వియ, థుసరాసిమ్హి నిఖాతఖాణు వియ, అస్సపిట్ఠే ఠపితకుమ్భణ్డమివ చ న థిరకథో హోతి, ఏకో పాసాణలేఖా వియ, ఇన్దఖీలో వియ చ థిరకథో హోతి, అసినా సీసం ఛిన్దన్తేపి ద్వే కథా న కథేతి, అయం వుచ్చతి థేతో.

పచ్చయికోతి పత్తియాయితబ్బకో, సద్ధాయితబ్బకోతి అత్థో. ఏకచ్చో హి పుగ్గలో న పచ్చయికో హోతి, "ఇదం కేన వుత్తం, అసుకేనా"తి వుత్తే "మా తస్స వచనం సద్దహథా"తి వత్తబ్బతం ఆపజ్జతి. ఏకో పచ్చయికో హోతి, "ఇదం కేన వుత్తం, అసుకేనా"తి వుత్తే "యది తేన వుత్తం, ఇదమేవ పమాణం, ఇదాని ఉపపరిక్ఖితబ్బం నత్థి, ఏవమేవ ఇద"న్తి వత్తబ్బతం ఆపజ్జతి, అయం వుచ్చతి పచ్చయికో. **అవిసంవాదకో లోకస్సా**తి తాయ సచ్చవాదితాయ లోకం న విసంవాదేతీతి అత్థో.

పిసుణం వాచం పహాయాతిఆదీసు యాయ వాచాయ యస్స తం వాచం భాసతి, తస్స హదయే అత్తనో పియభావం, పరస్స చ సుఞ్ఞభావం కరోతి, సా పిసుణా వాచా.

యాయ పన అత్తానమ్పి పరమ్పి ఫరుసం కరోతి, యా వాచా సయమ్పి ఫరుసా, నేవ కణ్ణసుఖా న హదయఙ్గమా, అయం ఫరుసా వాచా.

యేన సమ్ఫం పలపతి నిరత్థకం, సో సమ్ఫప్పలాపో.

తేసం మూలభూతా చేతనాపి పిసుణవాచాదినామేవ లభతి, సా ఏవ చ ఇధాధిప్పేతాతి.

తత్థ సంకిలిట్ఠచిత్తస్స పరేసం వా భేదాయ అత్తనో పియకమ్యతాయ వా కాయవచీపయోగసముట్ఠాపికా చేతనా పిసుణవాచా. సా యస్స భేదం కరోతి, తస్స అప్పగుణతాయ అప్పసావజ్జా, మహాగుణతాయ మహాసావజ్జా.

తస్సా చత్తారో సమ్భారా – భిన్దితబ్బో పరో, "ఇతి ఇమే నానా భవిస్సన్తి, వినా భవిస్సన్తీ"తి భేదపురేక్ఖారతా వా, "ఇతి అహం పియో భవిస్సామి విస్సాసికో"తి పియకమ్యతా వా, తజ్జో వాయామో, తస్స తదత్థవిజాననన్తి. **ఇమేసం భేదాయా**తి, యేసం ఇతోతి వుత్తానం సన్తికే సుతం తేసం భేదాయ.

భిన్నానం వా సన్ధాతాతి ద్విన్నం మిత్తానం వా సమానుపజ్ఝాయకాదీనం వా కేనచిదేవ కారణేన భిన్నానం ఏకమేకం ఉపసఙ్కమిత్వా "తుమ్హాకం ఈదిసే కులే జాతానం ఏవం బహుస్సుతానం ఇదం న యుత్త"న్తిఆదీని వత్వా సన్ధానం కత్తా

అనుకత్తా. **అనుప్పదాతాతి** సన్ధానానుప్పదాతా. ద్వే జనే సమగ్గే దిస్వా – “తుమ్హాకం ఏవరూపే కులే జాతానం ఏవరూపేహి గుణేహి సమన్నాగతానం అనుచ్ఛవికమేత”న్తిఆదీని వత్వా దళ్హీకమ్మం కత్తాతి అత్థో. సమగ్గో ఆరామో అస్సాతి **సమగ్గారామో.** యత్థ సమగ్గా నత్థి, తత్థ వసితుమ్పి న ఇచ్ఛతీతి అత్థో. సమగ్గరామోతిపి పాళి, అయమేవేత్థ అత్థో. **సమగ్గరతోతి** సమగ్గేసు రతో, తే పహాయ అఞ్ఞత్థ గన్తుమ్పి న ఇచ్ఛతీతి అత్థో. సమగ్గే దిస్వాపి సుత్వాపి నన్దతీతి **సమగ్గనన్దీ, సమగ్గకరణిం వాచం భాసితాతి** యా వాచా సత్తే సమగ్గేయేవ కరోతి , తం సామగ్గిగుణపరిదీపికమేవ వాచం భాసతి, న ఇతరన్తి.

పరస్స మమ్మచ్ఛేదకకాయవచీపయోగసముట్ఠాపికా ఏకన్తఫరుసచేతనా ఫరుసావాచా. తస్సా ఆవిభావత్థమిదం వత్థు – ఏకో కిర దారకో మాతువచనం అనాదియిత్వా అరఞ్ఞం గచ్ఛతి, తం మాతా నివత్తేతుమసక్కోన్తీ – “చణ్డా తం మహింసీ అనుబన్ధతూ”తి అక్కోసి. అథస్స తథేవ అరఞ్ఞే మహింసీ ఉట్ఠాసి. దారకో “యం మమ మాతా ముఖేన కథేసి, తం మా హోతు, యం చిత్తేన చిన్తేసి తం హోతూ”తి, సచ్చకిరియమకాసి. మహింసీ తత్థేవ బద్ధా వియ అట్ఠాసి. ఏవం మమ్మచ్ఛేదకోపి పయోగో చిత్తసణ్హతాయ న ఫరుసా వాచా హోతి. మాతాపితరో హి కదాచి పుత్తకే ఏవం వదన్తి – “చోరా వో ఖణ్డాఖణ్డం కరోన్తూ”తి, ఉప్పలపత్తమ్పి చ నేసం ఉపరి పతన్తం న ఇచ్ఛన్తి. ఆచరియుపజ్ఝాయా చ కదాచి నిస్సితకే ఏవం వదన్తి – “కిం ఇమే అహిరికా అనోత్తప్పినో చరన్తి, నిద్ధమథ నే”తి, అథ చ నేసం ఆగమాధిగమసమ్పత్తిం ఇచ్ఛన్తి. యథా చ చిత్తసణ్హతాయ ఫరుసా వాచా న హోతి, ఏవం వచనసణ్హతాయ అఫరుసా వాచా న హోతి. న హి మారాపేతుకామస్స – “ఇమం సుఖం సయాపేథా”తి వచనం అఫరుసా వాచా హోతి, చిత్తఫరుసతాయ పనేసా ఫరుసా వాచావ. సా యం సన్ధాయ పవత్తితా, తస్స అప్పగుణతాయ అప్పసావజ్జా, మహాగుణతాయ మహాసావజ్జా. తస్సా తయో సమ్భారా – అక్కోసితబ్బో పరో, కుపితచిత్తం, అక్కోసనాతి.

నేలాతి ఏలం వుచ్చతి దోసో, నాస్సా ఏలన్తి నేలా, నిద్దోసాతి అత్థో. “నేలఙ్గో సేతపచ్ఛాదో”తి, (ఉదా॰ ౬౫) ఏత్థ వుత్తనేలం వియ. **కణ్ణసుఖాతి** బ్యఞ్జనమధురతాయ కణ్ణానం సుఖా, సూచివిజ్ఝనం వియ కణ్ణసూలం న జనేతి. అత్థమధురతాయ సకలసరీరే కోపం అజనేత్వా పేమం జనేతీతి **పేమనీయా.** హదయం గచ్ఛతి, అప్పటిహఞ్ఞమానా సుఖేన చిత్తం పవిసతీతి **హదయఙ్గమా.** గుణపరిపుణ్ణతాయ పురే భవాతి **పోరీ** పురే సంవడ్ఢనారీ వియ సుకుమారాతిపి **పోరీ.** పురస్స ఏసాతిపి **పోరీ.** నగరవాసీనం కథాతి అత్థో. నగరవాసినో హి యుత్తకథా హోన్తి. పితిమత్తం పితాతి వదన్తి, భాతిమత్తం భాతాతి వదన్తి, మాతిమత్తం మాతాతి వదన్తి. ఏవరూపీ కథా బహునో జనస్స కన్తా హోతీతి **బహుజనకన్తా.** కన్తభావేనేవ బహునో జనస్స మనాపా చిత్తవుడ్ఢికరాతి **బహుజనమనాపా.**

అనత్థవిఞ్ఞాపికా కాయవచీపయోగసముట్ఠాపికా అకుసలచేతనా సమ్ఫప్పలాపో. సో ఆసేవనమన్దతాయ అప్పసావజ్జో, ఆసేవనమహన్తతాయ మహాసావజ్జో, తస్స ద్వే సమ్భారా – భారతయుద్ధసీతాహరణాదినిరత్థకకథాపురేక్ఖారతా, తథారూపీ కథా కథనఞ్చ.

కాలేన వదతీతి **కాలవాదీ** వత్తబ్బయుత్తకాలం సల్లక్ఖేత్వా వదతీతి అత్థో. భూతం తథం తచ్ఛం సభావమేవ వదతీతి **భూతవాదీ.** దిట్ఠధమ్మికసమ్పరాయికత్థసన్నిస్సితమేవ కత్వా వదతీతి **అత్థవాదీ.** నవలోకుత్తరధమ్మసన్నిస్సితం కత్వా వదతీతి **ధమ్మవాదీ** సంవరవినయపహానవినయసన్నిస్సితం కత్వా వదతీతి **వినయవాదీ.**

నిధానం వుచ్చతి రతనోకాసో, నిధానమస్సా అత్థీతి **నిధానవతీ.** హదయే నిధాతబ్బయుత్తకం వాచం భాసితాతి అత్థో. **కాలేనాతి** ఏవరూపిం భాసమానోపి చ – "అహం నిధానవతిం వాచం భాసిస్సామీ"తి న అకాలేన భాసతి, యుత్తకాలం పన అపేక్ఖిత్వావ భాసతీతి అత్థో. **సాపదేసన్తి** సఉపమం, సకారణన్తి అత్థో. **పరియన్తవతిన్తి** పరిచ్ఛేదం దస్సేత్వా యథాస్సా పరిచ్ఛేదో పఞ్ఞాయతి, ఏవం భాసతీతి అత్థో. **అత్థసంహితన్తి** అనేకేహిపి నయేహి విభజన్తేన పరియాదాతుం అసక్కుణేయ్యతాయ అత్థసమ్పన్నం భాసతి. యం వా సో అత్థవాదీ అత్థం వదతి, తేన అత్థేన సహితత్తా అత్థసంహితం వాచం భాసతి, న అఞ్ఞం నిక్ఖిపిత్వా అఞ్ఞం భాసతీతి వుత్తం హోతి.

౧౦. **బీజగామభూతగామసమారమ్భాతి** మూలబీజం ఖన్ధబీజం ఫళుబీజం అగ్గబీజం బీజబీజన్తి పఞ్చవిధస్స బీజగామస్స చేవ, యస్స కస్సచి నీలతిణరుక్ఖాదికస్స భూతగామస్స చ సమారమ్భా, ఛేదనభేదనపచనాదిభావేన వికోపనా పటివిరతోతి అత్థో.

ఏకభత్తికోతి పాతరాసభత్తం సాయమాసభత్తన్తి ద్వే భత్తాని, తేసు పాతరాసభత్తం అన్తోమజ్ఝన్హికేన పరిచ్ఛిన్నం, ఇతరం మజ్ఝన్హికతో ఉద్ధం అన్తో అరుణేన. తస్మా అన్తోమజ్ఝన్హికే దసక్ఖత్తుం భుఞ్జమానోపి ఏకభత్తికోవ హోతి. తం సన్ధాయ వుత్తం "ఏకభత్తికో"తి.

రత్తియా భోజనం రత్తి, తతో ఉపరతోతి **రత్తూపరతో.** అతిక్కన్తే మజ్ఝన్హికే యావ సూరియత్థఙ్గమనా భోజనం వికాలభోజనం నామ. తతో విరతత్తా **విరతో వికాలభోజనా.** కదా విరతో? అనోమానదీతీరే పబ్బజితదివసతో పట్ఠాయ.

సాసనస్స అననులోమత్తా విసూకం పటాణీభూతం దస్సనన్తి విసూకదస్సనం. అత్తనా నచ్చననచ్చాపనాదివసేన నచ్చా చ గీతా చ వాదితా చ అన్తమసో మయూరనచ్చాదివసేనపి పవత్తానం నచ్చాదీనం విసూకభూతా దస్సనా చాతి **నచ్చగీతవాదితవిసూకదస్సనా.** నచ్చాదీని హి అత్తనా పయోజేతుం వా పరేహి పయోజాపేతుం వా పయుత్తాని పస్సితుం వా నేవ భిక్ఖూనం న భిక్ఖునీనఞ్చ వట్టన్తి.

మాలాదీసు **మాలాతి** యం కిఞ్చి పుప్ఫం. **గన్ధన్తి** యం కిఞ్చి గన్ధజాతం. **విలేపనన్తి** ఛవిరాగకరణం. తత్థ పిళన్ధన్తో ధారేతి నామ, ఊనట్ఠానం పూరేన్తో మణ్డేతి నామ, గన్ధవసేన ఛవిరాగవసేన చ సాదియన్తో విభూసేతి నామ. **ఠానం** వుచ్చతి కారణం. తస్మా యాయ దుస్సీల్యచేతనాయ తాని మాలాధారణాదీని మహాజనో కరోతి, తతో పటివిరతోతి అత్థో.

ఉచ్చాసయనం వుచ్చతి పమాణాతిక్కన్తం. **మహాసయనన్తి** అకప్పియపచ్చత్థరణం. తతో విరతోతి అత్థో.

జాతరూపన్తి సువణ్ణం. **రజతన్తి** కహాపణో, లోహమాసకో, జతుమాసకో, దారుమాసకోతి యే వోహారం గచ్ఛన్తి. తస్స ఉభయస్సాపి పటిగ్గహణా పటివిరతో, నేవ నం ఉగ్గణ్హాతి, న ఉగ్గణ్హాపేతి, న ఉపనిక్ఖిత్తం సాదియతీతి అత్థో.

ఆమకధఞ్ఞపటిగ్గహణాతి, సాలివీహియవగోధూమకఙ్గువరకకుద్రూసకసఙ్ఖాతస్స సత్తవిధస్సాపి ఆమకధఞ్ఞస్స పటిగ్గహణా. న కేవలఞ్చ ఏతేసం పటిగ్గహణమేవ, ఆమసనమ్పి భిక్ఖూనం న వట్టతియేవ. **ఆమకమంసపటిగ్గహణాతి** ఏత్థ అఞ్ఞత్ర ఓదిస్స అనుఞ్ఞాతా ఆమకమంసమచ్ఛానం పటిగ్గహణమేవ భిక్ఖూనం న వట్టతి, నో ఆమసనం.

ఇత్థికుమారికపటిగ్గహణాతి ఏత్థ **ఇత్థీ**తి పురిసన్తరగతా, ఇతరా కుమారికా నామ, తాసం పటిగ్గహణమ్పి ఆమసనమ్పి అకప్పియమేవ.

దాసిదాసపటిగ్గహణాతి ఏత్థ దాసిదాసవసేనేవ తేసం పటిగ్గహణం న వట్టతి. "కప్పియకారకం దమ్మి, ఆరామికం దమ్మీ"తి ఏవం వుత్తే పన వట్టతి.

అజేళకాదీసు ఖేత్తవత్థుపరియోసానేసు కప్పియాకప్పియనయో వినయవసేన ఉపపరిక్ఖితబ్బో. తత్థ **ఖేత్తం** నామ యస్మిం పుబ్బణ్ణం రుహతి. **వత్థు** నామ యస్మిం అపరణ్ణం రుహతి. యత్థ వా ఉభయమ్పి రుహతి, తం ఖేత్తం. తదత్థాయ అకతభూమిభాగో **వత్థు.** ఖేత్తవత్థుసీసేన చేత్థ వాపితళాకాదీనిపి సఙ్గహితానేవ.

దూతేయ్యం వుచ్చతి దూతకమ్మం, గిహీనం పహితం పణ్ణం వా సాసనం వా గహేత్వా తత్థ తత్థ గమనం. **పహిణగమనం** వుచ్చతి ఘరా ఘరం పేసితస్స ఖుద్దకగమనం. అనుయోగో నామ తదుభయకరణం. తస్మా దూతేయ్యపహిణగమనానం అనుయోగాతి. ఏవమేత్థ అత్థో వేదితబ్బో.

కయవిక్కయాతి కయా చ విక్కయా చ. తులాకూటాదీసు **కూట**న్తి వఞ్చనం. తత్థ తులాకూటం నామ రూపకూటం అఙ్గకూటం, గహణకూటం, పటిచ్ఛన్నకూటన్తి చతుబ్బిధం హోతి. తత్థ **రూపకూటం** నామ ద్వే తులా సమరూపా కత్వా గణ్హన్తో మహతియా గణ్హాతి, దదన్తో ఖుద్దికాయ దేతి. **అఙ్గకూటం** నామ గణ్హన్తో పచ్ఛాభాగే హత్థేన తులం అక్కమతి, దదన్తో పుబ్బభాగే. **గహణకూటం** నామ గణ్హన్తో మూలే రజ్జుం గణ్హాతి, దదన్తో అగ్గే. **పటిచ్ఛన్నకూటం** నామ తులం సుసిరం కత్వా అన్తో అయచుణ్ణం పక్ఖిపిత్వా గణ్హన్తో తం పచ్ఛాభాగే కరోతి, దదన్తో అగ్గభాగే.

కంసో వుచ్చతి సువణ్ణపాతి, తాయ వఞ్చనం **కంసకూటం.** కథం? ఏకం సువణ్ణపాతిం కత్వా అఞ్ఞా ద్వే తిస్సో లోహపాతియో సువణ్ణవణ్ణే కరోతి, తతో జనపదం గన్త్వా కిఞ్చిదేవ అడ్ఢం కులం పవిసిత్వా – "సువణ్ణభాజనాని కిణథా"తి వత్వా అగ్ఘే పుచ్ఛితే సమగ్ఘతరం దాతుకామా హోన్తి. తతో తేహి – "కథం ఇమేసం సువణ్ణభావో జానితబ్బో"తి వుత్తే, "వీమంసిత్వా గణ్హథా"తి సువణ్ణపాతిం పాసాణే ఘంసిత్వా సబ్బా పాతియో దత్వా గచ్ఛతి.

మానకూటం నామ హదయభేదసిఖాభేదరజ్జుభేదవసేన తివిధం హోతి. తత్థ **హదయభేదో** సప్పితేలాదిమిననకాలే లబ్భతి. తాని హి గణ్హన్తో హేట్ఠాఛిద్దేన మానేన – "సణికం ఆసిఞ్చా"తి వత్వా అన్తోభాజనే బహుం పఘరాపేత్వా గణ్హాతి, దదన్తో ఛిద్దం పిధాయ సీఘం పూరేత్వా దేతి.

సిఖాభేదో తిలతణ్డులాదిమిననకాలే లబ్భతి. తాని హి గణ్హన్తో సణికం సిఖం ఉస్సాపేత్వా గణ్హాతి, దదన్తో వేగేన పూరేత్వా సిఖం ఛిన్దన్తో దేతి.

రజ్జుభేదో ఖేత్తవత్థుమిననకాలే లబ్భతి. లఞ్జం అలభన్తా హి ఖేత్తం అమహన్తమ్పి మహన్తం కత్వా మినన్తి.

ఉక్కోటనాదీసు **ఉక్కోటన**న్తి అస్సామికే సామికే కాతుం లఞ్జగ్గహణం. **వఞ్చన**న్తి తేహి తేహి ఉపాయేహి పరేసం వఞ్చనం. తత్రిదమేకం వత్థు – ఏకో కిర లుద్దకో మిగఞ్చ మిగపోతకఞ్చ గహేత్వా ఆగచ్ఛతి , తమేకో ధుత్తో – "కిం భో, మిగో అగ్ఘతి, కిం మిగపోతకో"తి ఆహ. "మిగో ద్వే కహాపణే, మిగపోతకో ఏక"న్తి చ వుత్తే ఏకం కహాపణం దత్వా మిగపోతకం

గహేత్వా థోకం గన్త్వా నివత్తో – “న మే భో, మిగపోతకేన అత్థో, మిగం మే దేహీ”తి ఆహ. తేన హి – ద్వే కహాపణే దేహీతి. సో ఆహ – “నను తే భో, మయా పఠమం ఏకో కహాపణో దిన్నో”తి? “ఆమ, దిన్నో”తి. “ఇదం మిగపోతకం గణ్హ, ఏవం సో చ కహాపణో, అయఞ్చ కహాపణగ్ఘనకో మిగపోతకోతి ద్వే కహాపణా భవిస్సన్తీ”తి. సో “కారణం వదతీ”తి సల్లక్ఖేత్వా మిగపోతకం గహేత్వా మిగం అదాసీతి. **నికతీ**తి యోగవసేన వా మాయావసేన వా అపామఙ్గం పామఙ్గన్తి, అమణిం మణిన్తి, అసువణ్ణం సువణ్ణన్తి కత్వా పతిరూపకేన వఞ్చనం. **సాచియోగో**తి కుటిలయోగో, ఏతేసంయేవ ఉక్కోటనాదీనమేతం నామం. తస్మా – ఉక్కోటనసాచియోగో, వఞ్చనసాచియోగో, నికతిసాచియోగోతి, ఏవమేత్థ అత్థో దట్ఠబ్బో. కేచి అఞ్ఞం దస్సేత్వా అఞ్ఞస్స పరివత్తనం సాచియోగోతి వదన్తి. తం పన వఞ్చనేనేవ సఙ్గహితం.

ఛేదనాదీసు **ఛేదన**న్తి హత్థచ్ఛేదనాది. **వధో**తి మారణం. **బన్ధో**తి రజ్జుబన్ధనాదీహి బన్ధనం. **విపరామోసో**తి హిమవిపరామోసో, గుమ్బవిపరామోసోతి దువిధో. యం హిమపాతసమయే హిమేన పటిచ్ఛన్నా హుత్వా మగ్గప్పటిపన్నం జనం ముసన్తి, అయం హిమవిపరామోసో. యం గుమ్బాదీహి పటిచ్ఛన్నా ముసన్తి, అయం గుమ్బవిపరామోసో. **ఆలోపో** వుచ్చతి గామనిగమాదీనం విలోపకరణం. **సహసాకారో**తి సాహసికకిరియా. గేహం పవిసిత్వా మనుస్సానం ఉరే సత్థం ఠపేత్వా ఇచ్ఛితభణ్డానం గహణం. ఏవమేతస్మా ఛేదన...పే.... సహసాకారా పటివిరతో సమణో గోతమోతి. ఇతి వా హి, భిక్ఖవే, పుథుజ్జనో తథాగతస్స వణ్ణం వదమానో వదేయ్యాతి.

ఏత్తావతా చూళసీలం నిట్ఠితం హోతి.

మజ్ఝిమసీలవణ్ణనా

౧౧. ఇదాని మజ్ఝిమసీలం విత్థారేన్తో “యథా వా పనేకే భోన్తో”తిఆదిమాహ. తత్రాయం అనుత్తానపదవణ్ణనా. **సద్ధాదేయ్యానీ**తి కమ్మఞ్చ ఫలఞ్చ ఇధలోకఞ్చ పరలోకఞ్చ సద్దహిత్వా దిన్నాని. ‘అయం మే ఞాతీ’తి వా, ‘మిత్తో’తి వా, ఇదం పటికరిస్సతి, ఇదం వా తేన కతపుబ్బన్తి వా, ఏవం న దిన్నానీతి అత్థో. ఏవం దిన్నాని హి న సద్ధాదేయ్యాని నామ హోన్తి . **భోజనానీ**తి దేసనాసీసమత్తమేతం, అత్థతో పన సద్ధాదేయ్యాని భోజనాని భుఞ్జిత్వా చీవరాని పారుపిత్వా సేనాసనాని సేవమానా గిలానభేసజ్జం పరిభుఞ్జమానాతి సబ్బమేతం వుత్తమేవ హోతి.

సేయ్యథిదన్తి నిపాతో. తస్సత్థో కతమో సో బీజగామభూతగామో, యస్స సమారమ్భం అనుయుత్తా విహరన్తీతి. తతో తం దస్సేన్తో **మూలబీజ**న్తిఆదిమాహ. తత్థ **మూలబీజం** నామ హలిద్ది, సిఙ్గివేరం, వచా, వచత్తం, అతివిసా, కటుకరోహిణీ, ఉసీరం, భద్దముత్తకన్తి ఏవమాది. **ఖన్ధబీజం** నామ అస్సత్థో, నిగ్రోధో, పిలక్ఖో, ఉదుమ్బరో, కచ్ఛకో, కపిత్థనోతి ఏవమాది. **ఫళుబీజం** నామ ఉచ్ఛు, నళో, వేళూతి ఏవమాది. **అగ్గబీజం** నామ అజ్జకం, ఫణిజ్జకం, హిరివేరన్తి ఏవమాది. **బీజబీజం** నామ పుబ్బణ్ణం అపరణ్ణన్తి ఏవమాది. సబ్బఞ్హేతం రుక్ఖతో వియోజితం విరుహనసమత్థమేవ “బీజగామో”తి వుచ్చతి. రుక్ఖతో పన అవియోజితం అసుక్ఖం “భూతగామో”తి వుచ్చతి. తత్థ భూతగామసమారమ్భో పాచిత్తియవత్థు, బీజగామసమారమ్భో దుక్కటవత్థూతి వేదితబ్బో.

౧౨. **సన్నిధికారపరిభోగ**న్తి సన్నిధికతస్స పరిభోగం. తత్థ దువిధా కథా, వినయవసేన చ సల్లేఖవసేన చ. వినయవసేన తావ యం కిఞ్చి అన్నం అజ్జ పటిగ్గహితం అపరజ్జు సన్నిధికారకం హోతి, తస్స పరిభోగే పాచిత్తియం . అత్తనా

లద్ధం పన సామణేరానం దత్వా, తేహి లద్ధం ఠపాపేత్వా దుతియదివసే భుఞ్జితుం వట్టతి, సల్లేఖో పన న హోతి.

పానసన్నిధిమ్హిపి ఏసేవ నయో. తత్థ పానం నామ అమ్బపానాదీని అట్ఠ పానాని, యాని చ తేసం అనులోమాని. తేసం వినిచ్ఛయో సమన్తపాసాదికాయం వుత్తో.

వత్థసన్నిధిమ్హి అనధిట్ఠితం అవికప్పితం సన్నిధి చ హోతి, సల్లేఖఞ్చ కోపేతి, అయం పరియాయకథా. నిప్పరియాయతో పన తిచీవరసన్తుట్ఠేన భవితబ్బం, చతుత్థం లభిత్వా అఞ్ఞస్స దాతబ్బం. సచే యస్స కస్సచి దాతుం న సక్కోతి, యస్స పన దాతుకామో హోతి, సో ఉద్దేసత్థాయ వా పరిపుచ్ఛత్థాయ వా గతో, ఆగతమత్తే దాతబ్బం, అదాతుం న వట్టతి. చీవరే పన అప్పహోన్తే సతియా పచ్చాసాయ అనుఞ్ఞాతకాలం ఠపేతుం వట్టతి. సూచిసుత్తచీవరకారకానం అలాభేన తతో పరమ్పి వినయకమ్మం కత్వా ఠపేతుం వట్టతి. "ఇమస్మిం జిణ్ణే పున ఈదిసం కుతో లభిస్సామీ"తి పన ఠపేతుం న వట్టతి, సన్నిధి చ హోతి, సల్లేఖఞ్చ కోపేతి.

యానసన్నిధిమ్హి యానం నామ వయ్హం, రథో, సకటం, సన్దమానికా, సివికా, పాటఙ్కీతి; నేతం పబ్బజితస్స యానం. ఉపాహనా పన పబ్బజితస్స యానంయేవ. ఏకభిక్ఖుస్స హి ఏకో అరఞ్ఞత్థాయ, ఏకో ధోతపాదకత్థాయాతి, ఉక్కంసతో ద్వే ఉపాహనసఙ్ఘాటా వట్టన్తి. తతియం లభిత్వా అఞ్ఞస్స దాతబ్బో. "ఇమస్మిం జిణ్ణే అఞ్ఞం కుతో లభిస్సామీ"తి హి ఠపేతుం న వట్టతి, సన్నిధి చ హోతి, సల్లేఖఞ్చ కోపేతి.

సయనసన్నిధిమ్హి సయనన్తి మఞ్చో. ఏకస్స భిక్ఖునో ఏకో గబ్భే, ఏకో దివాఠానేతి ఉక్కంసతో ద్వే మఞ్చా వట్టన్తి. తతో ఉత్తరి లభిత్వా అఞ్ఞస్స భిక్ఖునో వా గణస్స వా దాతబ్బో; అదాతుం న వట్టతి. సన్నిధి చ హోతి, సల్లేఖఞ్చ కోపేతి.

గన్ధసన్నిధిమ్హి భిక్ఖునో కణ్డుకచ్ఛుఛవిదోసాదిఆబాధే సతి గన్ధా వట్టన్తి. తే గన్ధే ఆహరాపేత్వా తస్మిం రోగే వూపసన్తే అఞ్ఞేసం వా ఆబాధికానం దాతబ్బా, ద్వారే పఞ్చఙ్గులిఘరధూపనాదీసు వా ఉపనేతబ్బా. "పున రోగే సతి భవిస్సన్తీ"తి పన ఠపేతుం న వట్టతి, సన్నిధి చ హోతి, సల్లేఖఞ్చ కోపేతి.

ఆమిసన్తి వుత్తావసేసం దట్ఠబ్బం. సేయ్యథిదం, ఇధేకచ్చో భిక్ఖు – "తథారూపే కాలే ఉపకారాయ భవిస్సతీ"తి తిలతణ్డులముగ్గమాసనాళికేరలోణమచ్ఛమంసవల్లూరసప్పితేలగుళభాజనాదీని ఆహరాపేత్వా ఠపేతి. సో వస్సకాలే కాలస్సేవ సామణేరేహి యాగుం పచాపేత్వా పరిభుఞ్జిత్వా "సామణేర, ఉదకకద్దమే దుక్ఖం గామం పవిసితుం, గచ్ఛ అసుకం కులం గన్త్వా మయ్హం విహారే నిసిన్నభావం ఆరోచేహి; అసుకకులతో దధిఆదీని ఆహరా"తి పేసేతి. భిక్ఖూహి – "కిం, భన్తే, గామం పవిసిస్సథా"తి వుత్తేపి, "దుప్పవేసో, ఆవుసో, ఇదాని గామో"తి వదతి. తే – "హోతు, భన్తే, అచ్ఛథ తుమ్హే, మయం భిక్ఖం పరియేసిత్వా ఆహరిస్సామా"తి గచ్ఛన్తి. అథ సామణేరోపి దధిఆదీని ఆహరిత్వా భత్తఞ్చ బ్యఞ్జనఞ్చ సమ్పాదేత్వా ఉపనేతి, తం భుఞ్జన్తస్సేవ ఉపట్ఠాకా భత్తం పహిణన్తి, తతోపి మనాపం మనాపం భుఞ్జతి. అథ భిక్ఖూ పిణ్డపాతం గహేత్వా ఆగచ్ఛన్తి, తతోపి మనాపం మనాపం గీవాయామకం భుఞ్జతియేవ. ఏవం చతుమాసమ్పి వీతినామేతి. అయం వుచ్చతి – "భిక్ఖు ముణ్డకుటుమ్బికజీవికం జీవతి, న సమణజీవిక"న్తి. ఏవరూపో ఆమిససన్నిధి నామ హోతి.

భిక్ఖునో పన వసనట్ఠానే ఏకా తణ్డులనాళి, ఏకో గుళపిణ్డో, చతుభాగమత్తం సప్పీతి ఏత్తకం నిధేతుం వట్టతి, అకాలే సమ్పత్తచోరానం అత్థాయ. తే హి ఏత్తకమ్పి ఆమిసపటిసన్థారం అలభన్తా జీవితాపి వోరోపేయ్యుం, తస్మా సచే ఏత్తకం నత్థి,

ఆహరాపేత్వాపి ఠపేతుం వట్టతి. అఫాసుకకాలే చ యదేత్థ కప్పియం, తం అత్తనాపి పరిభుఞ్జితుం వట్టతి. కప్పియకుటియం పన బహుం ఠపేన్తస్సాపి సన్నిధి నామ నత్థి. తథాగతస్స పన తణ్డులనాళిఆదీసు వా యం కిఞ్చి చతురతనమత్తం వా పిలోతికఖణ్డం "ఇదం మే అజ్జ వా స్వే వా భవిస్సతీ"తి ఠపితం నామ నత్థి.

౧౩. విసూకదస్సనేసు **నచ్చం** నామ యం కిఞ్చి నచ్చం, తం మగ్గం గచ్ఛన్తేనాపి గీవం పసారేత్వా దట్ఠుం న వట్టతి. విత్థారవినిచ్ఛయో పనేత్థ సమన్తపాసాదికాయం వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బో. యథా చేత్థ, ఏవం సబ్బేసు సిక్ఖాపదపటిసంయుత్తేసు సుత్తపదేసు. ఇతో పరఞ్హి ఏత్తకమ్పి అవత్వా తత్థ తత్థ పయోజనమత్తమేవ వణ్ణయిస్సామాతి.

పేక్ఖన్తి నటసమజ్జం. **అక్ఖానన్తి** భారతయుజ్ఝనాదికం. యస్మిం ఠానే కథీయతి, తత్థ గన్తుమ్పి న వట్టతి. **పాణిస్సరన్తి** కంసతాళం, పాణితాళన్తిపి వదన్తి. **వేతాళన్తి** ఘనతాళం, మన్తేన మతసరీరుట్ఠాపనన్తిపి ఏకే. **కుమ్భథూణన్తి** చతురస్సఅమ్బణకతాళం, కుమ్భసద్దన్తిపి ఏకే. **సోభనకన్తి** నటానం అబ్భోక్కిరణం, సోభనకరం వా, పటిభానచిత్తన్తి వుత్తం హోతి. **చణ్డాలన్తి** అయోగుళకీళా, చణ్డాలానం సాణధోవనకీళాతిపి వదన్తి. **వంసన్తి** వేళుం ఉస్సాపేత్వా కీళనం.

ధోవనన్తి అట్ఠిధోవనం, ఏకచ్చేసు కిర జనపదేసు కాలఙ్కతే ఞాతకే న ఝాపేన్తి, నిఖణిత్వా ఠపేన్తి. అథ నేసం పూతిభూతం కాయం ఞత్వా నీహరిత్వా అట్ఠీని ధోవిత్వా గన్ధేహి మక్ఖేత్వా ఠపేన్తి. తే నక్ఖత్తకాలే ఏకస్మిం ఠానే అట్ఠీని ఠపేత్వా ఏకస్మిం ఠానే సురాదీని ఠపేత్వా రోదన్తా పరిదేవన్తా సురం పివన్తి. వుత్తమ్పి చేతం – "అత్థి, భిక్ఖవే , దక్ఖిణేసు జనపదేసు అట్ఠిధోవనం నామ, తత్థ హోతి అన్నమ్పి పానమ్పి ఖజ్జమ్పి భోజ్జమ్పి లేయ్యమ్పి పేయ్యమ్పి నచ్చమ్పి గీతమ్పి వాదితమ్పి. అత్థేతం, భిక్ఖవే, ధోవనం, నేతం నత్థీతి వదామీ"తి (అ॰ ని॰ ౧౦.౧౦౭). ఏకచ్చే పన ఇన్దజాలేన అట్ఠిధోవనం ధోవనన్తిపి వదన్తి.

హత్థియుద్ధాదీసు భిక్ఖునో నేవ హత్థిఆదీహి సద్ధిం యుజ్ఝితుం, న తే యుజ్ఝాపేతుం, న యుజ్ఝన్తే దట్ఠుం వట్టతి. **నిబ్బుద్ధన్తి** మల్లయుద్ధం. **ఉయ్యోధికన్తి** యత్థ సమ్పహారో దిస్సతి. **బలగ్గన్తి** బలగణనట్ఠానం. **సేనాబ్యూహన్తి** సేనానివేసో, సకటబ్యూహాదివసేన సేనాయ నివేసనం. **అనీకదస్సనన్తి** – "తయో హత్థీ పచ్ఛిమం హత్థానీక"న్తిఆదినా (పాచి॰ ౩౨౪) నయేన వుత్తస్స అనీకస్స దస్సనం.

౧౪. పమాదో ఏత్థ తిట్ఠతీతి పమాదట్ఠానం. జూతఞ్చ తం పమాదట్ఠానఞ్చాతి **జూతప్పమాదట్ఠానం**. ఏకేకాయ పన్తియా అట్ఠ అట్ఠ పదాని అస్సాతి **అట్ఠపదం** దసపదేపి ఏసేవ నయో. **ఆకాసన్తి** అట్ఠపదదసపదేసు వియ ఆకాసేయేవ కీళనం. **పరిహారపథన్తి** భూమియం నానాపథమణ్డలం కత్వా తత్థ తత్థ పరిహరితబ్బం, పథం పరిహరన్తానం కీళనం. **సన్తికన్తి** సన్తికకీళనం. ఏకజ్ఝం ఠపితా సారియో వా సక్ఖరాయో వా అచాలేన్తా నఖేనేవ అపనేన్తి చ ఉపనేన్తి చ, సచే తత్థ కాచి చలతి, పరాజయో హోతి, ఏవరూపాయ కీళాయేతం అధివచనం. **ఖలికన్తి** జూతఫలకే పాసకకీళనం. **ఘటికా** వుచ్చతి దీఘదణ్డకేన రస్సదణ్డకం పహరణకీళనం. **సలాకహత్థన్తి** లాఖాయ వా మఞ్జిట్ఠికాయ వా పిట్ఠోదకేన వా సలాకహత్థం తేమేత్వా – "కిం హోతూ"తి భూమియం వా భిత్తియం వా తం పహరిత్వా హత్థిఅస్సాదిరూపదస్సనకీళనం. **అక్ఖన్తి** గుళకీళా. **పఙ్గచీరం** వుచ్చతి పణ్ణనాళికం, తం ధమన్తా కీళన్తి. **వఙ్కకన్తి** గామదారకానం కీళనకం ఖుద్దకనఙ్గలం. **మోక్ఖచికా** వుచ్చతి సమ్పరివత్తనకీళా, ఆకాసే వా దణ్డకం గహేత్వా భూమియం వా సీసం ఠపేత్వా హేట్ఠుపరియభావేన పరివత్తనకీళాతి వుత్తం హోతి. **చిఙ్గులికం** వుచ్చతి తాలపణ్ణాదీహి కతం వాతప్పహారేన పరిబ్భమనచక్కం. **పత్తాళ్హకం** వుచ్చతి పణ్ణనాళికా. తాయ

వాలుకాదీని మినన్తా కీళన్తి. **రథకన్తి** ఖుద్దకరథం. **ధనుకన్తి** ఖుద్దకధనుమేవ. **అక్ఖరికా** వుచ్చతి ఆకాసే వా పిట్ఠియం వా అక్ఖరజాననకీళా. **మనేసికా** నామ మనసా చిన్తితజాననకీళా. **యథావజ్జం** నామ కాణకుణిఖుజ్జాదీనం యం యం వజ్జం, తం తం పయోజేత్వా దస్సనకీళా.

౧౫. ఆసన్దిన్తి పమాణాతిక్కన్తాసనం. అనుయుత్తా విహరన్తీతి ఇదం అపేక్ఖిత్వా పన సబ్బపదేసు ఉపయోగవచనం కతం. **పల్లఙ్కో**తి పాదేసు వాళరూపాని ఠపేత్వా కతో. **గోనకో**తి దీఘలోమకో మహాకోజవో, చతురఙ్గులాధికాని కిర తస్స లోమాని. **చిత్తకన్తి** వానవిచిత్తం ఉణ్ణామయత్థరణం. **పటికా**తి ఉణ్ణామయో సేతత్థరణో. **పటలికా**తి ఘనపుప్ఫకో ఉణ్ణామయత్థరణో. యో ఆమలకపత్తోతిపి వుచ్చతి. **తూలికా**తి తిణ్ణం తూలానం అఞ్ఞతరపుణ్ణా తూలికా. **వికతికా**తి సీహబ్యగ్ఘాదిరూపవిచిత్రో ఉణ్ణామయత్థరణో. **ఉద్దలోమీ**తి ఉభయతోదసం ఉణ్ణామయత్థరణం, కేచి "ఏకతోఉగ్గతపుప్ఫ"న్తి వదన్తి. **ఏకన్తలోమీ**తి ఏకతోదసం ఉణ్ణామయత్థరణం. కేచి "ఉభతోఉగ్గతపుప్ఫ"న్తి వదన్తి. **కట్టిస్సన్తి** రతనపరిసిబ్బితం కోసేయ్యకట్టిస్సమయపచ్చత్థరణం. **కోసేయ్యన్తి** రతనపరిసిబ్బితమేవ కోసియసుత్తమయపచ్చత్థరణం. సుద్ధకోసేయ్యం పన వట్టతీతి వినయే వుత్తం. దీఘనికాయట్ఠకథాయం పన "ఠపేత్వా తూలికం సబ్బానేవ గోనకాదీని రతనపరిసిబ్బితాని న వట్టన్తీ"తి వుత్తం.

కుత్తకన్తి సోళసన్నం నాటకిత్థీనం ఠత్వా నచ్చనయోగ్గం ఉణ్ణామయత్థరణం. **హత్థత్థరం అస్సత్థరన్తి** హత్థిఅస్సపిట్ఠీసు అత్థరణఅత్థరకాయేవ. రథత్థరేపి ఏసేవ నయో. **అజినప్పవేణీ**తి అజినచమ్మేహి మఞ్చప్పమాణేన సిబ్బిత్వా కతా పవేణీ. **కదలీమిగపవరపచ్చత్థరణన్తి** కదలీమిగచమ్మం నామ అత్థి, తేన కతం పవరపచ్చత్థరణం; ఉత్తమపచ్చత్థరణన్తి అత్థో. తం కిర సేతవత్థస్స ఉపరి కదలీమిగచమ్మం పత్థరిత్వా సిబ్బేత్వా కరోన్తి. **సఉత్తరచ్ఛదన్తి** సహ ఉత్తరచ్ఛదేన, ఉపరిబద్ధేన రత్తవితానేన సద్ధిన్తి అత్థో. సేతవితానమ్పి హేట్ఠా అకప్పియపచ్చత్థరణే సతి న వట్టతి, అసతి పన వట్టతి. **ఉభతోలోహితకూపధానన్తి** సీసూపధానఞ్చ పాదూపధానఞ్చాతి మఞ్చస్స ఉభతోలోహితకం ఉపధానం, ఏతం న కప్పతి. యం పన ఏకమేవ ఉపధానం ఉభోసు పస్సేసు రత్తం వా హోతి పదుమవణ్ణం వా విచిత్రం వా, సచే పమాణయుత్తం, వట్టతి. మహాఉపధానం పన పటిక్ఖిత్తం. అలోహితకాని ద్వేపి వట్టన్తియేవ. తతో ఉత్తరి లభిత్వా అఞ్ఞేసం దాతబ్బాని. దాతుం అసక్కోన్తో మఞ్చే తిరియం అత్థరిత్వా ఉపరి పచ్చత్థరణం దత్వా నిపజ్జితుమ్పి లభతి. ఆసన్దీఆదీసు పన వుత్తనయేనేవ పటిపజ్జితబ్బం. వుత్తఞ్హేతం – "అనుజానామి, భిక్ఖవే, ఆసన్దియా పాదే ఛిన్దిత్వా పరిభుఞ్జితుం, పల్లఙ్కస్స వాళే భిన్దిత్వా పరిభుఞ్జితుం, తూలికం విజటేత్వా బిమ్బోహనం కాతుం, అవసేసం భుమ్మత్థరణం కాతు"న్తి (చూళవ. ౨౯౭).

౧౬. ఉచ్ఛాదనాదీసు మాతుకుచ్ఛితో నిక్ఖన్తదారకానం సరీరగన్ధో ద్వాదసవస్సపత్తకాలే నస్సతి, తేసం సరీరదుగ్గన్ధహరణత్థాయ గన్ధచుణ్ణాదీహి ఉచ్ఛాదేన్తి, ఏవరూపం ఉచ్ఛాదనం న వట్టతి. పుఞ్ఞవన్తే పన దారకే ఊరూసు నిపజ్జాపేత్వా తేలేన మక్ఖేత్వా హత్థపాదఊరునాభిఆదీనం సణ్ఠానసమ్పాదనత్థం పరిమద్దన్తి, ఏవరూపం పరిమద్దనం న వట్టతి.

న్హాపనన్తి తేసంయేవ దారకానం గన్ధాదీహి న్హాపనం. **సమ్బాహనన్తి** మహామల్లానం వియ హత్థపాదే ముగ్గరాదీహి పహరిత్వా బాహువడ్ఢనం. **ఆదాసన్తి** యం కిఞ్చి ఆదాసం పరిహరితుం న వట్టతి. **అఞ్జనన్తి** అలఙ్కారఞ్జనమేవ. **మాలా**తి బద్ధమాలా వా అబద్ధమాలా వా. **విలేపనన్తి** యం కిఞ్చి ఛవిరాగకరణం. **ముఖచుణ్ణం ముఖలేపనన్తి** ముఖే కాళపీళకాదీనం

హరణత్థాయ మత్తికకక్కం దేన్తి, తేన లోహితే చలితే సాసపకక్కం దేన్తి, తేన దోసే ఖాదితే తిలకక్కం దేన్తి, తేన లోహితే సన్నిసిన్నే హలిద్దికక్కం దేన్తి, తేన ఛవివణ్ణే ఆరుళ్హే ముఖచుణ్ణకేన ముఖం చుణ్ణేన్తి, తం సబ్బం న వట్టతి.

హత్థబన్ధాదీసు హత్థే విచిత్రసఙ్ఖకపాలాదీని బన్ధిత్వా విచరన్తి, తం వా అఞ్ఞం వా సబ్బమ్పి హత్థాభరణం న వట్టతి, అపరే సిఖం బన్ధిత్వా విచరన్తి. సువణ్ణచీరకముత్తలతాదీహి చ తం పరిక్ఖిపన్తి; తం సబ్బం న వట్టతి. అపరే చతుహత్థదణ్డం వా అఞ్ఞం వా పన అలఙ్కతదణ్డకం గహేత్వా విచరన్తి, తథా ఇత్థిపురిసరూపాదివిచిత్తం భేసజ్జనాళికం సుపరిక్ఖిత్తం వామపస్సే ఓలగ్గితం; అపరే కణ్ణికరతనపరిక్ఖిత్తకోసం అతితిఖిణం అసిం, పఞ్చవణ్ణసుత్తసిబ్బితం మకరదన్తకాదివిచిత్తం ఛత్తం, సువణ్ణరజతాదివిచిత్రా మోరపిఞ్ఛాదిపరిక్ఖిత్తా ఉపాహనా, కేచి రతనమత్తాయామం చతురఙ్గులవిత్థతం కేసన్తపరిచ్ఛేదం దస్సేత్వా మేఘముఖే విజ్జులతం వియ నలాటే ఉణ్హీసపట్టం బన్ధన్తి, చూళామణిం ధారేన్తి, చామరవాలబీజనిం ధారేన్తి, తం సబ్బం న వట్టతి.

౧౭. అనియ్యానికత్తా సగ్గమోక్ఖమగ్గానం తిరచ్ఛానభూతా కథాతి **తిరచ్ఛానకథా.** తత్థ రాజానం ఆరబ్భ మహాసమ్మతో మన్ధాతా ధమ్మాసోకో ఏవం మహానుభావోతిఆదినా నయేన పవత్తా కథా **రాజకథా.** ఏస నయో **చోరకథాదీసు.** తేసు అసుకో రాజా అభిరూపో దస్సనీయోతిఆదినా నయేన గేహస్సితకథావ **తిరచ్ఛానకథా** హోతి. సోపి నామ ఏవం మహానుభావో ఖయం గతోతి ఏవం పవత్తా పన కమ్మట్ఠానభావే తిట్ఠతి. చోరేసు మూలదేవో ఏవం మహానుభావో, మేఘమాలో ఏవం మహానుభావోతి తేసం కమ్మం పటిచ్చ అహో సూరాతి గేహస్సితకథావ **తిరచ్ఛానకథా.** యుద్ధేపి భారతయుద్ధాదీసు అసుకేన అసుకో ఏవం మారితో, ఏవం విద్ధోతి కామస్సాదవసేనేవ కథా **తిరచ్ఛానకథా.** తేపి నామ ఖయం గతాతి ఏవం పవత్తా పన సబ్బత్థ కమ్మట్ఠానమేవ హోతి. అపి చ అన్నాదీసు ఏవం వణ్ణవన్తం గన్ధవన్తం రసవన్తం ఫస్ససమ్పన్నం ఖాదిమ్హ భుఞ్జిమ్హాతి కామస్సాదవసేన కథేతుం న వట్టతి. సాత్థకం పన కత్వా పుబ్బే ఏవం వణ్ణాదిసమ్పన్నం అన్నం పానం వత్థం సయనం మాలం గన్ధం సీలవన్తానం అదమ్హ, చేతియే పూజం కరిమ్హాతి కథేతుం వట్టతి. **ఞాతికథాదీసు** పన "అమ్హాకం ఞాతకా సూరా సమత్థా"తి వా "పుబ్బే మయం ఏవం విచిత్రేహి యానేహి విచరిమ్హా"తి వా అస్సాదవసేన వత్తుం న వట్టతి. సాత్థకం పన కత్వా "తేపి నో ఞాతకా ఖయం గతా"తి వా "పుబ్బే మయం ఏవరూపా ఉపాహనా సఙ్ఘస్స అదమ్హా"తి వా కథేతుం వట్టతి. **గామకథాపి** సునివిట్ఠదున్నివిట్ఠసుభిక్ఖదుబ్భిక్ఖాదివసేన వా "అసుకగామవాసినో సూరా సమత్థా"తి వా ఏవం అస్సాదవసేన న వట్టతి. సాత్థకం పన కత్వా "సద్ధా పసన్నా"తి వా "ఖయవయం గతా"తి వా వత్తుం వట్టతి. **నిగమనగరజనపదకథాదీసుపి** ఏసేవ నయో.

ఇత్థికథాపి వణ్ణసణ్ఠానాదీని పటిచ్చ అస్సాదవసేన న వట్టతి, సద్ధా పసన్నా ఖయవయం గతాతి ఏవమేవ వట్టతి. **సూరకథాపి** 'నన్దిమిత్తో నామ యోధో సూరో అహోసీ'తి అస్సాదవసేన న వట్టతి. సద్ధో అహోసి ఖయం గతోతి ఏవమేవ వట్టతి. **విసిఖాకథాపి** "అసుకా విసిఖా సునివిట్ఠా దున్నివిట్ఠా సూరా సమత్థా"తి అస్సాదవసేన న వట్టతి. సద్ధా పసన్నా ఖయవయం గతాతి ఏవమేవ వట్టతి.

కుమ్భట్ఠానకథాతి ఉదకట్ఠానకథా, ఉదకతిత్థకథాతిపి వుచ్చతి, కుమ్భదాసికథా వా, సాపి "పాసాదికా నచ్చితుం గాయితుం ఛేకా"తి అస్సాదవసేన న వట్టతి; సద్ధా పసన్నాతిఆదినా నయేనేవ వట్టతి. **పుబ్బపేతకథాతి** అతీతఞాతికథా. తత్థ వత్తమానఞాతికథాసదిసో వినిచ్ఛయో.

నానత్తకథాతి పురిమపచ్ఛిమకథాహి విముత్తా అవసేసా నానాసభావా నిరత్థకకథా. **లోకక్ఖాయికాతి** అయం లోకో కేన నిమ్మితో, అసుకేన నామ నిమ్మితో. కాకో సేతో, అట్ఠీనం సేతత్తా; బలాకా రత్తా. లోహితస్స రత్తత్తాతి ఏవమాదికా లోకాయతవితణ్డసల్లాపకథా.

సముద్దక్ఖాయికా నామ కస్మా సముద్దో సాగరో? సాగరదేవేన ఖతో, తస్మా సాగరో. ఖతో మేతి హత్థముద్దాయ సయం నివేదితత్తా "సముద్దో"తి ఏవమాదికా నిరత్థకా సముద్దక్ఖాయనకథా. **భవోతి** వుడ్ఢి. **అభవోతి** హాని. ఇతి భవో, ఇతి అభవోతి యం వా తం వా నిరత్థకకారణం వత్వా పవత్తితకథా **ఇతిభవాభవకథా.**

౧౮. **విగ్గాహికకథాతి** విగ్గహకథా, సారమ్భకథా. తత్థ **సహితం మేతి** మయ్హం వచనం సహితం సిలిట్ఠం అత్థయుత్తం కారణయుత్తన్తి అత్థో. **అసహితం తేతి** తుయ్హం వచనం అసహితం అసిలిట్ఠం. **అధిచిణ్ణం తే విపరావత్తన్తి** యం తుయ్హం దీఘరత్తాచిణ్ణవసేన సుప్పగుణం, తం మయ్హం ఏకవచనేనేవ విపరావత్తం పరివత్తిత్వా ఠితం, న కిఞ్చి జానాసీతి అత్థో.

ఆరోపితో తే వాదోతి మయా తవ దోసో ఆరోపితో. **చర వాదప్పమోక్ఖాయాతి** దోసమోచనత్థం చర, విచర; తత్థ తత్థ గన్త్వా సిక్ఖాతి అత్థో. **నిబ్బేఠేహి వా సచే పహోసీతి** అథ సయం పహోసి, ఇదానిమేవ నిబ్బేఠేహీతి.

౧౯. దూతేయ్యకథాయం **ఇధ గచ్ఛాతి** ఇతో అసుకం నామ ఠానం గచ్ఛ. **అముత్రాగచ్ఛాతి** తతో అసుకం నామ ఠానం ఆగచ్ఛ. **ఇదం హరాతి** ఇతో ఇదం నామ హర. **అముత్ర ఇదం ఆహరాతి** అసుకట్ఠానతో ఇదం నామ ఇధ ఆహర. సఙ్ఖేపతో పన ఇదం దూతేయ్యం నామ ఠపేత్వా పఞ్చ సహధమ్మికే రతనత్తయస్స ఉపకారపటిసంయుత్తఞ్చ గిహీసాసనం అఞ్ఞేసం న వట్టతి.

౨౦. **కుహకాతిఆదీసు** తివిధేన కుహనవత్థునా లోకం కుహయన్తి, విమ్హాపయన్తీతి కుహకా. లాభసక్కారత్థికా హుత్వా లపన్తీతి **లపకా.** నిమిత్తం సీలమేతేసన్తి **నేమిత్తికా.** నిప్పేసో సీలమేతేసన్తి **నిప్పేసికా.** లాభేన లాభం నిజిగీసన్తి మగ్గన్తి పరియేసన్తీతి **లాభేన లాభం నిజిగీసితారో.** కుహనా, లపనా, నేమిత్తికతా, నిప్పేసికతా, లాభేన లాభం నిజిగీసనతాతి ఏతాహి సమన్నాగతానం పుగ్గలానం ఏతం అధివచనం. అయమేత్థ సఙ్ఖేపో. విత్థారేన పనేతా కుహనాదికా విసుద్ధిమగ్గే సీలనిద్దేసేయేవ పాళిఞ్చ అట్ఠకథఞ్చ ఆహరిత్వా పకాసితాతి.

ఏత్తావతా మజ్ఝిమసీలం నిట్ఠితం హోతి.

మహాసీలవణ్ణనా

౨౧. ఇతో పరం మహాసీలం హోతి. **అఙ్గన్తి** హత్థపాదాదీసు యేన కేనచి ఏవరూపేన అఙ్గేన సమన్నాగతో దీఘాయు యసవా హోతీతిఆదినయప్పవత్తం అఙ్గసత్థం. **నిమిత్తన్తి** నిమిత్తసత్థం. పణ్డురాజా కిర తిస్సో ముత్తాయో ముట్ఠియం కత్వా నేమిత్తికం పుచ్ఛి – "కిం మే హత్థే"తి? సో ఇతో చితో చ విలోకేసి, తస్మిఞ్చ సమయే ఘరగోలికాయ మక్ఖికా గయ్హన్తీ ముత్తా, సో "ముత్తా"తి ఆహ. పున "కతీ"తి పుట్ఠో కుక్కుటస్స తిక్ఖత్తుం రవన్తస్స సద్దం సుత్వా "తిస్సో"తి ఆహ. ఏవం తం తం ఆదిసిత్వా నిమిత్తమనుయుత్తా విహరన్తి.

ఉప్పాతన్తి అసనిపాతాదీనం మహన్తానం ఉప్పతితం, తఞ్హి దిస్వా "ఇదం భవిస్సతి, ఏవం భవిస్సతీ"తి ఆదిసన్తి. **సుపిన**న్తి యో పుబ్బణ్హసమయే సుపినం పస్సతి, ఏవం విపాకో హోతి; యో ఇదం నామ పస్సతి, తస్స ఇదం నామ హోతీతిఆదినా నయేన సుపినకం అనుయుత్తా విహరన్తి. **లక్ఖణ**న్తి ఇమినా లక్ఖణేన సమన్నాగతో రాజా హోతి, ఇమినా ఉపరాజాతిఆదికం. **మూసికచ్ఛిన్న**న్తి ఉన్దూరఖాయితం. తేనాపి హి అహతే వా వత్థే అనహతే వా వత్థే ఇతో పట్ఠాయ ఏవం ఛిన్నే ఇదం నామ హోతీతి ఆదిసన్తి. **అగ్గిహోమ**న్తి ఏవరూపేన దారునా ఏవం హుతే ఇదం నామ హోతీతి అగ్గిజుహనం. దబ్బిహోమాదీనిపి అగ్గిహోమానేవ, ఏవరూపాయ దబ్బియా ఈదిసేహి కణాదీహి హుతే ఇదం నామ హోతీతి ఏవం పవత్తివసేన పన విసుం వుత్తాని.

తత్థ **కణో**తి కుణ్డకో. **తణ్డులా**తి సాలిఆదీనఞ్చేవ తిణజాతీనఞ్చ తణ్డులా. **సప్పీ**తి గోసప్పిఆదికం. **తేల**న్తి తిలతేలాదికం. సాసపాదీని పన ముఖేన గహేత్వా అగ్గిమ్హి పక్ఖిపనం, విజ్జం పరిజప్పిత్వా జుహనం వా **ముఖహోమం.** దక్ఖిణక్ఖకజణ్ణులోహితాదీహి జుహనం **లోహితహోమం. అఙ్గవిజ్జా**తి పుబ్బే అఙ్గమేవ దిస్వా బ్యాకరణవసేన అఙ్గం వుత్తం, ఇధ అఙ్గలట్ఠిం దిస్వా విజ్జం పరిజప్పిత్వా అయం కులపుత్తో వా నో వా, సిరీసమ్పన్నో వా నో వాతిఆదిబ్యాకరణవసేన అఙ్గవిజ్జా వుత్తా. **వత్థువిజ్జా**తి ఘరవత్థుఆరామవత్థాదీనం గుణదోససల్లక్ఖణవిజ్జా. మత్తికాదివిసేసం దిస్వాపి హి విజ్జం పరిజప్పిత్వా హేట్ఠా పథవియం తింసరతనమత్తే, ఆకాసే చ అసీతిరతనమత్తే పదేసే గుణదోసం పస్సన్తి. **ఖత్తవిజ్జా**తి అబ్భేయ్యమాసురక్ఖరాజసత్థాదిసత్థం. **సివవిజ్జా**తి సుసానే పవిసిత్వా సన్తికరణవిజ్జా, సిఙ్గాలరుతవిజ్జాతిపి వదన్తి. **భూతవిజ్జా**తి భూతవేజ్జమన్తో. **భూరివిజ్జా**తి భూరిఘరే వసన్తేన ఉగ్గహేతబ్బమన్తో. **అహివిజ్జా**తి సప్పదట్ఠతికిచ్ఛనవిజ్జా చేవ సప్పావ్హాయనవిజ్జా చ. **విసవిజ్జా**తి యాయ, పురాణవిసం వా రక్ఖన్తి, నవవిసం వా కరోన్తి విసవన్తమేవ వా. **విచ్ఛికవిజ్జా**తి విచ్ఛికదట్ఠతికిచ్ఛనవిజ్జా. **మూసికవిజ్జాయ**పి ఏసేవ నయో. **సకుణవిజ్జా**తి సపక్ఖకఅపక్ఖకద్విపదచతుప్పదానం రుతగతాదివసేన సకుణఞాణం. **వాయసవిజ్జా**తి కాకరుతఞాణం, తం విసుఞ్ఞేవ సత్థం, తస్మా విసుం వుత్తం.

పక్కజ్ఝానన్తి పరిపాకగతచిన్తా. ఇదాని "అయం ఏత్తకం జీవిస్సతి, అయం ఏత్తక"న్తి ఏవం పవత్తం ఆదిట్ఠఞాణన్తి అత్థో. **సరపరిత్తాణ**న్తి సరరక్ఖణం, యథా అత్తనో ఉపరి న ఆగచ్ఛతి, ఏవం కరణవిజ్జా. **మిగచక్క**న్తి ఇదం సబ్బసఙ్గాహికం సబ్బసకుణచతుప్పదానం రుతఞాణవసేన వుత్తం.

౨౨. మణిలక్ఖణాదీసు ఏవరూపో మణి పసత్థో, ఏవరూపో అపసత్థో, సామినో ఆరోగ్యఇస్సరియాదీనం హేతు హోతి, న హోతీతి, ఏవం వణ్ణసణ్ఠానాదివసేన మణిఆదీనం లక్ఖణం అనుయుత్తా విహరన్తీతి అత్థో. తత్థ **ఆవుధ**న్తి ఠపేత్వా అసిఆదీని అవసేసం ఆవుధం. **ఇత్థిలక్ఖణాదీనిపి** యమ్హి కులే తే ఇత్థిపురిసాదయో వసన్తి, తస్స వుడ్ఢిహానివసేనేవ వేదితబ్బాని. **అజలక్ఖణాదీసు** పన ఏవరూపానం అజాదీనం మంసం ఖాదితబ్బం, ఏవరూపానం న ఖాదితబ్బన్తి అయం విసేసో వేదితబ్బో.

అపి చేత్థ **గోధాయ లక్ఖణే** చిత్తకమ్మపిళన్ధనాదీసుపి ఏవరూపాయ గోధాయ సతి ఇదం నామ హోతీతి అయం విసేసో వేదితబ్బో. ఇదఞ్చేత్థ వత్థు – ఏకస్మిం కిర విహారే చిత్తకమ్మే గోధం అగ్గిం ధమమానం అకంసు. తతో పట్ఠాయ భిక్ఖూనం మహావివాదో జాతో. ఏకో ఆగన్తుకభిక్ఖు తం దిస్వా మక్ఖేసి. తతో పట్ఠాయ వివాదో మన్దీభూతో హోతి. **కణ్ణికలక్ఖణం** పిళన్ధనకణ్ణికాయపి గేహకణ్ణికాయపి వసేన వేదితబ్బం. **కచ్ఛపలక్ఖణం** గోధాలక్ఖణసదిసమేవ. **మిగలక్ఖణం** సబ్బసఙ్గాహికం సబ్బచతుప్పదానం లక్ఖణవసేన వుత్తం.

౨౩. రఞ్ఞం నియ్యానం భవిస్సతీతి అసుకదివసే అసుకనక్ఖత్తేన అసుకస్స నామ రఞ్ఞో నిగ్గమనం భవిస్సతీతి ఏవం రాజూనం పవాసగమనం బ్యాకరోతి. ఏస నయో సబ్బత్థ. కేవలం పనేత్థ **అనియ్యాన**న్తి విప్పవుత్థానం పున ఆగమనం. **అబ్భన్తరానం రఞ్ఞం ఉపయానం భవిస్సతి , బాహిరానం రఞ్ఞం అపయాన**న్తి అన్తోనగరే అమ్హాకం రాజా పటివిరుద్ధం బహిరాజానం ఉపసఙ్కమిస్సతి, తతో తస్స పటిక్కమనం భవిస్సతీతి ఏవం రఞ్ఞం ఉపయానాపయానం బ్యాకరోతి. దుతియపదేపి ఏసేవ నయో. జయపరాజయా పాకటాయేవ.

౨౪. చన్దగ్గాహాదయో అసుకదివసే రాహు చన్దం గహేస్సతీతి బ్యాకరణవసేనేవ వేదితబ్బా. అపి చ నక్ఖత్తస్స అఙ్గారకాదిగాహసమాయోగోపి నక్ఖత్తగాహోయేవ. **ఉక్కాపాతో**తి ఆకాసతో ఉక్కానం పతనం. **దిసాడాహో**తి దిసాకాలుసియం అగ్గిసిఖధూమసిఖాదీహి ఆకులభావో వియ. **దేవదుద్రభీ**తి సుక్ఖవలాహకగజ్జనం. **ఉగ్గమన**న్తి ఉదయనం. **ఓక్కమన**న్తి అత్థఙ్గమనం. **సంకిలేస**న్తి అవిసుద్ధతా. **వోదాన**న్తి విసుద్ధతా. **ఏవం విపాకో**తి లోకస్స ఏవం వివిధసుఖదుక్ఖావహో.

౨౫. సువుట్ఠికాతి దేవస్స సమ్మాధారానుప్పవేచ్ఛనం. **దుబ్బుట్ఠికా**తి అవగ్గాహో, వస్సవిబన్ధోతి వుత్తం హోతి. **ముద్దా**తి హత్థముద్దా. **గణనా** వుచ్చతి అచ్ఛిద్దకగణనా. **సఙ్ఖాన**న్తి సఙ్కలనపటుప్పాదనాదివసేన పిణ్డగణనా. యస్స సా పగుణా హోతి, సో రుక్ఖమ్పి దిస్వా ఏత్తకాని ఏత్థ పణ్ణానీతి జానాతి. **కావేయ్య**న్తి "చత్తారోమే, భిక్ఖవే, కవీ. కతమే చత్తారో? చిన్తాకవి, సుతకవి, అత్థకవి, పటిభానకవీ"తి (అ॰ ని॰ ౪.౨౩౧). ఇమేసం చతున్నం కవీనం అత్తనో చిన్తావసేన వా; "వేస్సన్తరో నామ రాజా అహోసీ"తిఆదీని సుత్వా సుతవసేన వా; ఇమస్స అయం అత్థో, ఏవం తం యోజేస్సామీతి ఏవం అత్థవసేన వా; కిఞ్చిదేవ దిస్వా తప్పటిభాగం కత్తబ్బం కరిస్సామీతి ఏవం ఠానుప్పత్తికపటిభానవసేన వా; జీవికత్థాయ కబ్యకరణం. లోకాయతం వుత్తమేవ.

౨౬. ఆవాహనం నామ ఇమస్స దారకస్స అసుకకులతో అసుకనక్ఖత్తేన దారికం ఆనేథాతి ఆవాహకరణం. **వివాహన**న్తి ఇమం దారికం అసుకస్స నామ దారకస్స అసుకనక్ఖత్తేన దేథ, ఏవమస్సా వుడ్ఢి భవిస్సతీతి వివాహకరణం. **సంవరణ**న్తి సంవరణం నామ 'అజ్జ నక్ఖత్తం సున్దరం, అజ్జేవ సమగ్గా హోథ, ఇతి వో వియోగో న భవిస్సతీ'తి ఏవం సమగ్గకరణం. వివరణం నామ 'సచే వియుజ్జితుకామత్థ, అజ్జేవ వియుజ్జథ , ఇతి వో పున సంయోగో న భవిస్సతీ'తి ఏవం విసంయోగకరణం. **సఙ్కిరణ**న్తి 'ఉట్ఠానం వా ఇణం వా దిన్నం ధనం అజ్జ సఙ్కడ్ఢథ, అజ్జ సఙ్కడ్ఢితఞ్హి తం థావరం హోతీ'తి ఏవం ధనపిణ్డాపనం. **వికిరణ**న్తి 'సచే పయోగఉద్ధారాదివసేన ధనం పయోజితుకామత్థ, అజ్జ పయోజితం దిగుణచతుగ్గుణం హోతీ'తి ఏవం ధనపయోజాపనం. **సుభగకరణ**న్తి పియమనాపకరణం వా సస్సిరీకకరణం వా. **దుబ్భగకరణ**న్తి తబ్బిపరీతం. **విరుద్ధగబ్భకరణ**న్తి విరుద్ధస్స విలీనస్స అట్ఠితస్స మతస్స గబ్భస్స కరణం. పున అవినాసాయ భేసజ్జదానన్తి అత్థో. గబ్భో హి వాతేన, పాణకేహి, కమ్మునా చాతి తీహి కారణేహి వినస్సతి. తత్థ వాతేన వినస్సన్తే నిబ్బాపనీయం సీతలం భేసజ్జం దేతి, పాణకేహి వినస్సన్తే పాణకానం పటికమ్మం కరోతి, కమ్మునా వినస్సన్తే పన బుద్ధాపి పటిబాహితుం న సక్కోన్తి.

జివ్హానిబన్ధనన్తి మన్తేన జివ్హాయ బన్ధకరణం. **హనుసంహనన**న్తి ముఖబన్ధమన్తేన యథా హనుకం చాలేతుం న సక్కోన్తి, ఏవం బన్ధకరణం. **హత్థాభిజప్పన**న్తి హత్థానం పరివత్తనత్థం మన్తజప్పనం. తస్మిం కిర మన్తే సత్తపదన్తరే ఠత్వా జప్పితే ఇతరో హత్థే పరివత్తేత్వా ఖిపతి. **కణ్ణజప్పన**న్తి కణ్ణేహి సద్దం అస్సవనత్థాయ విజ్జాయ జప్పనం. తం కిర జప్పిత్వా వినిచ్ఛయట్ఠానే యం ఇచ్ఛతి, తం భణతి, పచ్చత్థికో తం న సుణాతి, తతో పటివచనం సమ్పాదేతుం న సక్కోతి. **ఆదాసపఞ్హ**న్తి ఆదాసే దేవతం ఓతారేత్వా పఞ్హపుచ్ఛనం. **కుమారికపఞ్హ**న్తి కుమారికాయ సరీరే దేవతం ఓతారేత్వా

పఞ్హపుచ్ఛనం. **దేవపఞ్హన్తి** దాసియా సరీరే దేవతం ఓతారేత్వా పఞ్హపుచ్ఛనం. **ఆదిచ్చుపట్ఠానన్తి** జీవికత్థాయ ఆదిచ్చపారిచరియా. **మహతుపట్ఠానన్తి** తథేవ మహాబ్రహ్మపారిచరియా. **అబ్భుజ్జలనన్తి** మన్తేన ముఖతో అగ్గిజాలానీహరణం. **సిరివ్హాయనన్తి** “ఏహి సిరి, మయ్హం సిరే పతిట్ఠాహీ”తి ఏవం సిరేన సిరియా అవ్హాయనం.

౨౭. **సన్తికమ్మన్తి** దేవట్ఠానం గన్త్వా సచే మే ఇదం నామ సమిజ్ఝిస్సతి, తుమ్హాకం ఇమినా చ ఇమినా చ ఉపహారం కరిస్సామీతి సమిద్ధికాలే కత్తబ్బం సన్తిపటిస్సవకమ్మం. తస్మిం పన సమిద్ధే తస్స కరణం **పణిధికమ్మం** నామ. **భూరికమ్మన్తి** భూరిఘరే వసిత్వా గహితమన్తస్స పయోగకరణం. **వస్సకమ్మం వోస్సకమ్మన్తి** ఏత్థ వస్సోతి పురిసో, వోస్సోతి పణ్డకో . ఇతి వోస్సస్స వస్సకరణం వస్సకమ్మం, వస్సస్స వోస్సకరణం వోస్సకమ్మం. తం పన కరోన్తో అచ్ఛన్దికభావమత్తం పాపేతి, న లిఙ్గం అన్తరధాపేతుం సక్కోతి. **వత్థుకమ్మన్తి** అకతవత్థుస్మిం గేహపతిట్ఠాపనం. **వత్థుపరికమ్మన్తి** “ఇదఞ్చిదఞ్చాహరథా”తి వత్వా వత్థుబలికమ్మకరణం. **ఆచమనన్తి** ఉదకేన ముఖసుద్ధికరణం. **న్హాపనన్తి** అఞ్ఞేసం న్హాపనం. **జుహనన్తి** తేసం అత్థాయ అగ్గిజుహనం. **వమనన్తి** యోగం దత్వా వమనకరణం. **విరేచనేపి** ఏసేవ నయో. **ఉద్ధంవిరేచనన్తి** ఉద్ధం దోసానం నీహరణం. **అధోవిరేచనన్తి** అధో దోసానం నీహరణం. **సీసవిరేచనన్తి** సిరోవిరేచనం. **కణ్ణతేలన్తి** కణ్ణానం బన్ధనత్థం వా వణహరణత్థం వా భేసజ్జతేలపచనం. **నేత్తతప్పనన్తి** అక్ఖితప్పనతేలం. **నత్థుకమ్మన్తి** తేలేన యోజేత్వా నత్థుకరణం. **అఞ్జనన్తి** ద్వే వా తీణి వా పటలాని నీహరణసమత్థం ఖారఞ్జనం. **పచ్చఞ్జనన్తి** నిబ్బాపనీయం సీతలభేసజ్జఞ్జనం. **సాలాకియన్తి** సలాకవేజ్జకమ్మం. **సల్లకత్తియన్తి** సల్లకత్తవేజ్జకమ్మం. **దారకతికిచ్ఛా** వుచ్చతి కోమారభచ్చవేజ్జకమ్మం. **మూలభేసజ్జానం అనుప్పాదనన్తి** ఇమినా కాయతికిచ్ఛనం దస్సేతి. **ఓసధీనం పటిమోక్ఖోతి** ఖారాదీని దత్వా తదనురూపే వణే గతే తేసం అపనయనం.

ఏత్తావతా మహాసీలం నిట్ఠితం హోతి.

పుబ్బన్తకప్పికససతవాదవణ్ణనా

౨౮. ఏవం బ్రహ్మదత్తేన వుత్తవణ్ణస్స అనుసన్ధివసేన తివిధం సీలం విత్థారేత్వా ఇదాని భిక్ఖుసఙ్ఘేన వుత్తవణ్ణస్స అనుసన్ధివసేన – “అత్థి, భిక్ఖవే, అఞ్ఞేవ ధమ్మా గమ్భీరా దుద్దసా”తిఆదినా నయేన సుఞ్ఞతాపకాసనం ఆరభి. తత్థ **ధమ్మాతి** గుణే, దేసనాయం, పరియత్తియం, నిస్సత్తేతి ఏవమాదీసు ధమ్మసద్దో వత్తతి.

“న హి ధమ్మో అధమ్మో చ, ఉభో సమవిపాకినో;

అధమ్మో నిరయం నేతి, ధమ్మో పాపేతి సుగ్గతి”న్తి. (థేరగా॰ ౩౦౪);

ఆదీసు హి గుణే ధమ్మసద్దో. “ధమ్మం, వో భిక్ఖవే, దేసేస్సామి ఆదికల్యాణ”న్తిఆదీసు (మ॰ ని॰ ౩.౪౨౦) దేసనాయం. “ఇధ భిక్ఖు ధమ్మం పరియాపుణాతి సుత్తం , గేయ్య”న్తిఆదీసు (అ॰ ని॰ ౫.౭౩) పరియత్తియం. “తస్మిం ఖో పన సమయే ధమ్మా హోన్తి, ఖన్ధా హోన్తీ”తిఆదీసు (ధ॰ స॰ ౧౨౧) నిస్సత్తే. ఇధ పన గుణే వత్తతి. తస్మా అత్థి, భిక్ఖవే, అఞ్ఞేవ తథాగతస్స గుణాతి ఏవమేత్థ అత్థో దట్ఠబ్బో.

గమ్భీరాతి మహాసముద్దో వియ మకసతుణ్డసూచియా అఞ్ఞత్ర తథాగతా అఞ్ఞేసం ఞాణేన అలబ్భనేయ్యపతిట్ఠా, గమ్భీరత్తాయేవ **దుద్దసా.** దుద్దసత్తాయేవ **దురనుబోధా.** నిబ్బుతసబ్బపరిళాహత్తా **సన్తా,** సన్తారమ్మణేసు పవత్తనతోపి సన్తా.

అతిత్తికరణట్ఠేన **పణీతా,** సాదురసభోజనం వియ. ఉత్తమఞాణవిసయత్తా న తక్కేన అవచరితబ్బాతి **అతక్కావచరా. నిపుణాతి** సణ్హసుఖుమసభావత్తా. బాలానం అవిసయత్తా, పణ్డితేహియేవ వేదితబ్బాతి **పణ్డితవేదనీయా.**

యే తథాగతో సయం అభిఞ్ఞా సచ్ఛికత్వా పవేదేతీతి యే ధమ్మే తథాగతో అనఞ్ఞనేయ్యో హుత్వా సయమేవ అభివిసిట్ఠేన ఞాణేన పచ్చక్ఖం కత్వా పవేదేతి, దీపేతి, కథేతి, పకాసేతీతి అత్థో. **యేహీతి** యేహి గుణధమ్మేహి. **యథాభుచ్చన్తి** యథాభూతం. **వణ్ణం సమ్మా వదమానా వదేయ్యున్తి** తథాగతస్స వణ్ణం వత్తుకామా సమ్మా వదేయ్యుం, అహాపేత్వా వత్తుం సక్కుణేయ్యున్తి అత్థో. కతమే చ పన తే ధమ్మా భగవతా ఏవం థోమితాతి? సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణం. యది ఏవం, కస్మా బహువచననిద్దేసో కతోతి? పుథుచిత్తసమాయోగతో చేవ, పుథుఆరమ్మణతో చ. తఞ్హి చతూసు ఞాణసమ్పయుత్తమహాకిరియచిత్తేసు లబ్భతి, న చస్స కోచి ధమ్మో ఆరమ్మణం నామ న హోతి. యథాహ – “అతీతం సబ్బం జానాతీతి సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణం, తత్థ ఆవరణం నత్థీతి అనావరణఞాణ”న్తిఆది (పటి॰ మ॰ ౧.౧౨౦). ఇతి పుథుచిత్తసమాయోగతో పునప్పునం ఉప్పత్తివసేన పుథుఆరమ్మణతో చ బహువచననిద్దేసో కతోతి.

“అఞ్ఞేవా”తి ఇదం పనేత్థ వవత్థాపనవచనం, “అఞ్ఞేవ, న పాణాతిపాతా వేరమణిఆదయో. గమ్భీరావ న ఉత్తానా”తి ఏవం సబ్బపదేహి యోజేతబ్బం. సావకపారమీఞాణఞ్హి గమ్భీరం, పచ్చేకబోధిఞాణం పన తతో గమ్భీరతరన్తి తత్థ వవత్థానం నత్థి, సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణఞ్చ తతోపి గమ్భీరతరన్తి తత్థాపి వవత్థానం నత్థి, ఇతో పనఞ్ఞం గమ్భీరతరం నత్థి; తస్మా గమ్భీరా వాతి వవత్థానం లబ్భతి. తథా దుద్దసావ దురనుబోధా వాతి సబ్బం వేదితబ్బం.

కతమే చ తే భిక్ఖవేతి అయం పన తేసం ధమ్మానం కథేతుకమ్యతా పుచ్ఛా. **సన్తి, భిక్ఖవే, ఏకే సమణబ్రాహ్మణాతిఆది** పుచ్ఛావిస్సజ్జనం. కస్మా పనేతం ఏవం ఆరద్ధన్తి చే? బుద్ధానఞ్హి చత్తారి ఠానాని పత్వా గజ్జితం మహన్తం హోతి, ఞాణం అనుపవిసతి, బుద్ధఞాణస్స మహన్తభావో పఞ్ఞాయతి, దేసనా గమ్భీరా హోతి, తిలక్ఖణాహతా, సుఞ్ఞతాపటిసంయుత్తా. కతమాని చత్తారి? వినయపఞ్ఞత్తిం, భూమన్తరం, పచ్చయాకారం, సమయన్తరన్తి. తస్మా – “ఇదం లహుకం, ఇదం గరుకం, ఇదం సతేకిచ్ఛం, ఇదం అతేకిచ్ఛం, అయం ఆపత్తి, అయం అనాపత్తి, అయం ఛేజ్జగామినీ, అయం వుట్ఠానగామినీ, అయం దేసనాగామినీ, అయం లోకవజ్జా, అయం పణ్ణత్తివజ్జా, ఇమస్మిం వత్థుస్మిం ఇదం పఞ్ఞపేతబ్బ”న్తి యం ఏవం ఓతిణ్ణే వత్థుస్మిం సిక్ఖాపదపఞ్ఞాపనం నామ, తత్థ అఞ్ఞేసం థామో వా బలం వా నత్థి; అవిసయో ఏస అఞ్ఞేసం, తథాగతస్సేవ విసయో. ఇతి వినయపఞ్ఞత్తిం పత్వా బుద్ధానం గజ్జితం మహన్తం హోతి, ఞాణం అనుపవిసతి...పే॰... సుఞ్ఞతాపటిసంయుత్తాతి.

తథా ఇమే చత్తారో సతిపట్ఠానా నామ...పే॰... అరియో అట్ఠఙ్గికో మగ్గో నామ, పఞ్చ ఖన్ధా నామ, ద్వాదస ఆయతనాని నామ, అట్ఠారస ధాతుయో నామ, చత్తారి అరియసచ్చాని నామ, బావీసతిన్ద్రియాని నామ, నవ హేతూ నామ, చత్తారో ఆహారా నామ, సత్త ఫస్సా నామ, సత్త వేదనా నామ, సత్త సఞ్ఞా నామ, సత్త చేతనా నామ, సత్త చిత్తాని నామ. ఏతేసు ఏత్తకా కామావచరా ధమ్మా నామ, ఏత్తకా రూపావచరఅరూపావచరపరియాపన్నా ధమ్మా నామ, ఏత్తకా లోకియా ధమ్మా నామ, ఏత్తకా లోకుత్తరా ధమ్మా నామాతి చతువీసతిసమన్తపట్ఠానం అనన్తనయం అభిధమ్మపిటకం విభజిత్వా కథేతుం అఞ్ఞేసం థామో వా బలం వా నత్థి, అవిసయో ఏస అఞ్ఞేసం, తథాగతస్సేవ విసయో. ఇతి భూమన్తరపరిచ్ఛేదం పత్వా బుద్ధానం గజ్జితం మహన్తం హోతి, ఞాణం అనుపవిసతి...పే॰... సుఞ్ఞతాపటిసంయుత్తాతి.

తథా అయం అవిజ్జా సఙ్ఖారానం నవహాకారేహి పచ్చయో హోతి, ఉప్పాదో హుత్వా పచ్చయో హోతి, పవత్తం హుత్వా, నిమిత్తం, ఆయూహనం, సంయోగో, పలిబోధో, సముదయో, హేతు, పచ్చయో హుత్వా పచ్చయో హోతి, తథా సఙ్ఖారాదయో విఞ్ఞాణాదీనం. యథాహ – "కథం పచ్చయపరిగ్గహే పఞ్ఞా ధమ్మట్ఠితిఞాణం? అవిజ్జా సఙ్ఖారానం ఉప్పాదట్ఠితి చ పవత్తట్ఠితి చ, నిమిత్తట్ఠితి చ, ఆయూహనట్ఠితి చ, సంయోగట్ఠితి చ, పలిబోధట్ఠితి చ, సముదయట్ఠితి చ, హేతుట్ఠితి చ, పచ్చయట్ఠితి చ, ఇమేహి నవహాకారేహి అవిజ్జా పచ్చయో, సఙ్ఖారా పచ్చయసముప్పన్నా, ఉభోపేతే ధమ్మా పచ్చయసముప్పన్నాతి పచ్చయపరిగ్గహే పఞ్ఞా ధమ్మట్ఠితిఞాణం. అతీతమ్పి అద్ధానం, అనాగతమ్పి అద్ధానం అవిజ్జా సఙ్ఖారానం ఉప్పాదట్ఠితి చ...పే.... జాతి జరామరణస్స ఉప్పాదట్ఠితి చ...పే.... పచ్చయట్ఠితి చ, ఇమేహి నవహాకారేహి జాతి పచ్చయో, జరామరణం పచ్చయసముప్పన్నం, ఉభోపేతే ధమ్మా పచ్చయసముప్పన్నాతి పచ్చయపరిగ్గహే పఞ్ఞా ధమ్మట్ఠితిఞాణ"న్తి (పటి. మ. ౧.౪౫). ఏవమిమం తస్స తస్స ధమ్మస్స తథా తథా పచ్చయభావేన పవత్తం తివట్టం తియద్ధం తిసన్ధిం చతుసఙ్ఖేపం వీసతాకారం పటిచ్చసముప్పాదం విభజిత్వా కథేతుం అఞ్ఞేసం థామో వా బలం వా నత్థి, అవిసయో ఏస అఞ్ఞేసం, తథాగతస్సేవ విసయో, ఇతి పచ్చయాకారం పత్వా బుద్ధానం గజ్జితం మహన్తం హోతి, ఞాణం అనుపవిసతి...పే.... సుఞ్ఞతాపటిసంయుత్తాతి.

తథా చత్తారో జనా సస్సతవాదా నామ, చత్తారో ఏకచ్చసస్సతవాదా, చత్తారో అన్తానన్తికా, చత్తారో అమరావిక్ఖేపికా, ద్వే అధిచ్చసముప్పన్నికా, సోళస సఞ్ఞీవాదా, అట్ఠ అసఞ్ఞీవాదా, అట్ఠ నేవసఞ్ఞీనాసఞ్ఞీవాదా, సత్త ఉచ్ఛేదవాదా, పఞ్చ దిట్ఠధమ్మనిబ్బానవాదా నామ. తే ఇదం నిస్సాయ ఇదం గణ్హన్తీతి ద్వాసట్ఠి దిట్ఠిగతాని భిన్దిత్వా నిజ్జటం నిగ్గుమ్బం కత్వా కథేతుం అఞ్ఞేసం థామో వా బలం వా నత్థి, అవిసయో ఏస అఞ్ఞేసం, తథాగతస్సేవ విసయో. ఇతి సమయన్తరం పత్వా బుద్ధానం గజ్జితం మహన్తం హోతి, ఞాణం అనుపవిసతి, బుద్ధఞాణస్స మహన్తతా పఞ్ఞాయతి, దేసనా గమ్భీరా హోతి, తిలక్ఖణాహతా, సుఞ్ఞతాపటిసంయుత్తాతి.

ఇమస్మిం పన ఠానే సమయన్తరం లబ్భతి, తస్మా సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణస్స మహన్తభావదస్సనత్థం దేసనాయ చ సుఞ్ఞతాపకాసనవిభావనత్థం సమయన్తరం అనుపవిసన్తో ధమ్మరాజా – "సన్తి, భిక్ఖవే, ఏకే సమణబ్రాహ్మణా"తి ఏవం పుచ్ఛావిస్సజ్జనం ఆరభి.

౨౮. తత్థ **సన్తీ**తి అత్థి సంవిజ్జన్తి ఉపలబ్భన్తి. **భిక్ఖవే**తి ఆలపనవచనం. **ఏకే**తి ఏకచ్చే. **సమణబ్రాహ్మణా**తి పబ్బజ్జుపగతభావేన సమణా, జాతియా బ్రాహ్మణా. లోకేన వా సమణాతి చ బ్రాహ్మణాతి చ ఏవం సమ్మతా. పుబ్బన్తం కప్పేత్వా వికప్పేత్వా గణ్హన్తీతి **పుబ్బన్తకప్పికా.** పుబ్బన్తకప్పో వా ఏతేసం అత్థీతి పుబ్బన్తకప్పికా. తత్థ అన్తోతి అయం సద్దో అన్తఅబ్భన్తరమరియాదలామకపరభాగకోట్ఠాసేసు దిస్సతి. "అన్తపూరో ఉదరపూరో"తిఆదీసు హి అన్తే అన్తసద్దో. "చరన్తి లోకే పరివారఛన్నా అన్తో అసుద్ధా బహి సోభమానా"తిఆదీసు (సం. ని. ౧.౧౨౨) అబ్భన్తరే. "కాయబన్ధనస్స అన్తో జీరతి (చూళవ. ౨౭౮). "సా హరితన్తం వా పన్థన్తం వా సేలన్తం వా ఉదకన్తం వా"తిఆదీసు (మ. ని. ౧.౩౦౪) మరియాదాయం. "అన్తమిదం, భిక్ఖవే, జీవికానం యదిదం పిణ్డోల్య"న్తిఆదీసు (సం. ని. ౩.౮౦) లామకే. "ఏసేవన్తో దుక్ఖస్సా"తిఆదీసు (సం. ని. ౨.౫౧) పరభాగే. సబ్బపచ్చయసఙ్ఖయో హి దుక్ఖస్స పరభాగో కోటీతి వుచ్చతి. "సక్కాయో ఖో, ఆవుసో, ఏకో అన్తో"తిఆదీసు (అ. ని. ౬.౬౧) కోట్ఠాసే. స్వాయం ఇధాపి కోట్ఠాసే వత్తతి.

కప్పసద్దోపి – “తిట్ఠతు, భన్తే భగవా కప్పం” (దీ. ని. ౨.౧౬౭), “అత్థి కప్పో నిపజ్జితుం” (అ. ని. ౮.౮౦), “కప్పకతేన అకప్పకతం సంసిబ్బితం హోతీ”తి, (పాచి. ౩౭౧) ఏవం ఆయుకప్పలేసకప్పవినయకప్పాదీసు సమ్బహులేసు అత్థేసు వత్తతి. ఇధ తణ్హాదిట్ఠీసు వత్తతీతి వేదితబ్బో. వుత్తమ్పి చేతం – “కప్పాతి ద్వే కప్పా, తణ్హాకప్పో చ దిట్ఠికప్పో చా”తి (మహాని. ౨౮). తస్మా తణ్హాదిట్ఠివసేన అతీతం ఖన్ధకోట్ఠాసం కప్పేత్వా పకప్పేత్వా ఠితాతి పుబ్బన్తకప్పికాతి ఏవమేత్థ అత్థో వేదితబ్బో. తేసం ఏవం పుబ్బన్తం కప్పేత్వా ఠితానం పునప్పునం ఉప్పజ్జనవసేన పుబ్బన్తమేవ అనుగతా దిట్ఠీతి పుబ్బన్తానుదిట్ఠినో. తే ఏవందిట్ఠినో తం పుబ్బన్తం ఆరబ్భ ఆగమ్మ పటిచ్చ అఞ్ఞమ్పి జనం దిట్ఠిగతికం కరోన్తా అనేకవిహితాని అధిముత్తిపదాని అభివదన్తి అట్ఠారసహి వత్థూహి.

తత్థ **అనేకవిహితానీ**తి అనేకవిధాని. **అధిముత్తిపదానీ**తి అధివచనపదాని. అథ వా భూతం అత్థం అభిభవిత్వా యథాసభావతో అగ్గహేత్వా పవత్తనతో అధిముత్తియోతి దిట్ఠియో వుచ్చన్తి. అధిముత్తీనం పదాని అధిముత్తిపదాని, దిట్ఠిదీపకాని వచనానీతి అత్థో. **అట్ఠారసహి వత్థూహీ**తి అట్ఠారసహి కారణేహి.

౩౦. ఇదాని యేహి అట్ఠారసహి వత్థూహి అభివదన్తి, తేసం కథేతుకమ్యతాయ పుచ్ఛాయ “తే చ ఖో భోన్తో”తిఆదినా నయేన పుచ్ఛిత్వా తాని వత్థూని విభజిత్వా దస్సేతుం “సన్తి, భిక్ఖవే”తిఆదిమాహ. తత్థ వదన్తి ఏతేనాతి వాదో, దిట్ఠిగతస్సేతం అధివచనం. సస్సతో వాదో ఏతేసన్తి **సస్సతవాదా,** సస్సతదిట్ఠినోతి అత్థో. ఏతేనేవ నయేన ఇతో పరేసమ్పి ఏవరూపానం పదానం అత్థో వేదితబ్బో. **సస్సతం అత్తానఞ్చ లోకఞ్చా**తి రూపాదీసు అఞ్ఞతరం అత్తాతి చ లోకోతి చ గహేత్వా తం సస్సతం అమరం నిచ్చం ధువం పఞ్ఞపేన్తి. యథాహ – “రూపం అత్తా చేవ లోకో చ సస్సతో చాతి అత్తానఞ్చ లోకఞ్చ పఞ్ఞపేన్తి తథా వేదనం, సఞ్ఞం, సఙ్ఖారే, విఞ్ఞాణం అత్తా చేవ లోకో చ సస్సతో చాతి అత్తానఞ్చ లోకఞ్చ పఞ్ఞపేన్తీ”తి.

౩౧. ఆతప్పమన్వాయాతిఆదీసు వీరియం కిలేసానం ఆతాపనభావేన ఆతప్పన్తి వుత్తం. తదేవ పదహానవసేన **పధానం.** పునప్పునం యుత్తవసేన **అనుయోగో**తి. ఏవం తిప్పభేదం వీరియం అన్వాయ ఆగమ్మ పటిచ్చాతి అత్థో. **అప్పమాదో** వుచ్చతి సతియా అవిప్పవాసో. **సమ్మా మనసికారో**తి ఉపాయమనసికారో, పథమనసికారో, అత్థతో ఞాణన్తి వుత్తం హోతి. యస్మిఞ్హి మనసికారే ఠితస్స పుబ్బేనివాసానుస్సతి ఞాణం ఇజ్ఝతి, అయం ఇమస్మిం ఠానే మనసికారోతి అధిప్పేతో. తస్మా వీరియఞ్చ సతిఞ్చ ఞాణఞ్చ ఆగమ్మాతి అయమేత్థ సఙ్ఖేపత్థో. **తథారూప**న్తి తథాజాతికం. **చేతోసమాధి**న్తి చిత్తసమాధిం. **ఫుసతీ**తి విన్దతి పటిలభతి. **యథా సమాహితే చిత్తే**తి యేన సమాధినా సమ్మా ఆహితే సుట్ఠు ఠపితే చిత్తమ్హి **అనేకవిహితం పుబ్బేనివాస**న్తిఆదీనం అత్థో విసుద్ధిమగ్గే వుత్తో.

సో ఏవమాహాతి సో ఏవం ఝానానుభావసమ్పన్నో హుత్వా దిట్ఠిగతికో ఏవం వదతి. **వఞ్ఝో**తి వఞ్ఝపసువఞ్ఝతాలాదయో వియ అఫలో కస్సచి అజనకోతి. ఏతేన “అత్తా”తి చ “లోకో”తి చ గహితానం ఝానాదీనం రూపాదిజనకభావం పటిక్ఖిపతి. పబ్బతకూటం వియ ఠితోతి **కూటట్ఠో. ఏసికట్ఠాయిట్ఠితో**తి ఏసికట్ఠాయీ వియ హుత్వా ఠితోతి ఏసికట్ఠాయిట్ఠితో. యథా సునిఖాతో ఏసికత్థమ్భో నిచ్చలో తిట్ఠతి, ఏవం ఠితోతి అత్థో. ఉభయేనపి లోకస్స వినాసాభావం దీపేతి. కేచి పన ఈసికట్ఠాయిట్ఠితోతి పాళిం వత్వా ముఞ్జే ఈసికా వియ ఠితోతి వదన్తి . తత్రాయమధిప్పాయో – యదిదం జాయతీతి వుచ్చతి, తం ముఞ్జతో ఈసికా వియ విజ్జమానమేవ నిక్ఖమతి. యస్మా చ ఈసికట్ఠాయిట్ఠితో, తస్మా తేవ సత్తా సన్ధావన్తి, ఇతో అఞ్ఞత్థ గచ్ఛన్తీతి అత్థో.

సంసరన్తీతి అపరాపరం సఞ్చరన్తి. **చవన్తీ**తి ఏవం సఙ్ఖ్యం గచ్ఛన్తి. తథా **ఉపపజ్జన్తీ**తి. అట్ఠకథాయం పన పుబ్బే "సస్సతో అత్తా చ లోకో చా"తి వత్వా ఇదాని తే చ సత్తా సన్ధావన్తీతిఆదినా వచనేన అయం దిట్ఠిగతికో అత్తనాయేవ అత్తనో వాదం భిన్దతి, దిట్ఠిగతికస్స దస్సనం నామ న నిబద్ధం, థుసరాసిమ్హి నిఖాతఖాణు వియ చఞ్చలం, ఉమ్మత్తకపచ్ఛియం పూవఖణ్డగూథగోమయాదీని వియ చేత్థ సున్దరమ్పి అసున్దరమ్పి హోతి యేవాతి వుత్తం. **అత్థిత్వేవ సస్సతిసమ**న్తి ఏత్థ **సస్సతీ**తి నిచ్చం విజ్జమానతాయ మహాపథవింవ మఞ్ఞతి, తథా సినేరుపబ్బతచన్దిమసూరియే. తతో తేహి సమం అత్తానం మఞ్ఞమానా అత్థి త్వేవ సస్సతిసమన్తి వదన్తి.

ఇదాని **సస్సతో అత్తా చ లోకో చా**తిఆదికాయ పటిఞ్ఞాయ సాధనత్థం హేతుం దస్సేన్తో "తం కిస్స హేతు? అహఞ్హి ఆతప్పమన్వాయా"తిఆదిమాహ. తత్థ **ఇమినామహం ఏతం జానామీ**తి ఇమినా విసేసాధిగమేన అహం ఏతం పచ్చక్ఖతో జానామి, న కేవలం సద్ధామత్తకేనేవ వదామీతి దస్సేతి, మకారో పనేత్థ పదసన్ధికరణత్థం వుత్తో. **ఇదం, భిక్ఖవే, పఠమం ఠాన**న్తి చతూహి వత్థూహీతి వత్థుసద్దేన వుత్తేసు చతూసు ఠానేసు ఇదం పఠమం ఠానం, ఇదం జాతిసతసహస్సమత్తానుస్సరణం పఠమం కారణన్తి అత్థో.

౩౨-౩౩. ఉపరి వారద్వయేపి ఏసేవ నయో. కేవలఞ్హి అయం వారో అనేకజాతిసతసహస్సానుస్సరణవసేన వుత్తో. ఇతరే దసచత్తాలీససంవట్టవివట్టకప్పానుస్సరణవసేన. మన్దపఞ్ఞో హి తిత్థియో అనేకజాతిసతసహస్సమత్తం అనుస్సరతి, మజ్ఝిమపఞ్ఞో దససంవట్టవివట్టకప్పాని, తిక్ఖపఞ్ఞో చత్తాలీసం, న తతో ఉద్ధం.

౩౪. చతుత్థవారే తక్కయతీతి **తక్కీ**, తక్కో వా అస్స అత్థీతి **తక్కీ.** తక్కేత్వా వితక్కేత్వా దిట్ఠిగాహినో ఏతం అధివచనం. వీమంసాయ సమన్నాగతోతి **వీమంసీ.** వీమంసా నామ తులనా రుచ్చనా ఖమనా. యథా హి పురిసో యట్ఠియా ఉదకం వీమంసిత్వా ఓతరతి, ఏవమేవ యో తులయిత్వా రుచ్చిత్వా ఖమాపేత్వా దిట్ఠిం గణ్హాతి, సో "వీమంసీ"తి వేదితబ్బో. **తక్కపరియాహత**న్తి తక్కేన పరియాహతం, తేన తేన పరియాయేన తక్కేత్వాతి అత్థో. **వీమంసానుచరిత**న్తి తాయ వుత్తప్పకారాయ వీమంసాయ అనుచరితం. **సయంపటిభాన**న్తి అత్తనో పటిభానమత్తసఞ్జాతం. **ఏవమాహా**తి సస్సతదిట్ఠిం గహేత్వా ఏవం వదతి.

తత్థ చతుబ్బిధో తక్కీ – అనుస్సుతికో, జాతిస్సరో, లాభీ, సుద్ధతక్కికోతి. తత్థ యో "వేస్సన్తరో నామ రాజా అహోసీ"తిఆదీని సుత్వా "తేన హి యది వేస్సన్తరోవ భగవా, సస్సతో అత్తా"తి తక్కయన్తో దిట్ఠిం గణ్హాతి, అయం అనుస్సుతికో నామ. ద్వే తిస్సో జాతియో సరిత్వా – "అహమేవ పుబ్బే అసుకస్మిం నామ అహోసిం, తస్మా సస్సతో అత్తా"తి తక్కయన్తో జాతిస్సరతక్కికో నామ. యో పన లాభితాయ "యథా మే ఇదాని అత్తా సుఖీ హోతి, అతీతేపి ఏవం అహోసి, అనాగతేపి భవిస్సతీ"తి తక్కయిత్వా దిట్ఠిం గణ్హాతి, అయం లాభీతక్కికో నామ. "ఏవం సతి ఇదం హోతీ"తి తక్కమత్తేనేవ గణ్హన్తో పన సుద్ధతక్కికో నామ.

౩౫. ఏతేసం వా అఞ్ఞతరేనాతి ఏతేసంయేవ చతున్నం వత్థూనం అఞ్ఞతరేన ఏకేన వా ద్వీహి వా తీహి వా. **నత్థి ఇతో బహిద్ధా**తి ఇమేహి పన వత్థూహి బహి అఞ్ఞం ఏకం కారణమ్పి సస్సతపఞ్ఞత్తియా నత్థీతి అప్పటివత్తియం సీహనాదం నదతి.

౩౬. తయిదం, భిక్ఖవే, తథాగతో పజానాతీతి భిక్ఖవే, తం ఇదం చతుబ్బిధమ్పి దిట్ఠిగతం తథాగతో నానప్పకారతో జానాతి. తతో తం పజాననాకారం దస్సేన్తో ఇమే దిట్ఠిట్ఠానాతిఆదిమాహ. తత్థ దిట్ఠియోవ దిట్ఠిట్ఠానా నామ. అపి చ దిట్ఠీనం

కారణమ్పి దిట్ఠిట్ఠానమేవ. యథాహ “కతమాని అట్ఠ దిట్ఠిట్ఠానాని? ఖన్ధాపి దిట్ఠిట్ఠానం, అవిజ్జాపి, ఫస్సోపి , సఞ్ఞాపి, వితక్కోపి, అయోనిసోమనసికారోపి, పాపమిత్తోపి, పరతోఘోసోపి దిట్ఠిట్ఠాన”న్తి. “ఖన్ధా హేతు, ఖన్ధా పచ్చయో దిట్ఠిట్ఠానం ఉపాదాయ సముట్ఠానట్ఠేన, ఏవం ఖన్ధాపి దిట్ఠిట్ఠానం. అవిజ్జా హేతు...పే.... పాపమిత్తో హేతు. పరతోఘోసో హేతు, పరతోఘోసో పచ్చయో దిట్ఠిట్ఠానం ఉపాదాయ సముట్ఠానట్ఠేన, ఏవం పరతోఘోసోపి దిట్ఠిట్ఠాన”న్తి (పటిం మం ౧.౧౨౪). **ఏవంగహితాతి** దిట్ఠిసఙ్ఖాతా తావ దిట్ఠిట్ఠానా – “సస్సతో అత్తా చ లోకో చా”తి ఏవంగహితా ఆదిన్నా, పవత్తితాతి అత్థో. **ఏవంపరామట్ఠాతి** నిరాసఙ్కచిత్తతాయ పునప్పునం ఆమట్ఠా పరామట్ఠా, ‘ఇదమేవ సచ్చం, మోఘమఞ్ఞ’న్తి పరినిట్ఠాపితా . కారణసఙ్ఖాతా పన దిట్ఠిట్ఠానా యథా గయ్హమానా దిట్ఠియో సముట్ఠాపేన్తి, ఏవం ఆరమ్మణవసేన చ పవత్తనవసేన చ ఆసేవనవసేన చ గహితా. అనాదీనవదస్సితాయ పునప్పునం గహణవసేన పరామట్ఠా. **ఏవంగతికాతి** ఏవం నిరయతిరచ్ఛానపేత్తివిసయగతికానం అఞ్ఞతరగతికా. **ఏవం అభిసమ్పరాయాతి** ఇదం పురిమపదస్సేవ వేవచనం, ఏవంవిధపరలోకాతి వుత్తం హోతి.

తఞ్చ తథాగతో పజానాతీతి న కేవలఞ్చ తథాగతో సకారణం సగతికం దిట్ఠిగతమేవ పజానాతి, అథ ఖో తఞ్చ సబ్బం పజానాతి, తతో చ ఉత్తరితరం సీలఞ్చేవ సమాధిఞ్చ సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణఞ్చ పజానాతి. **తఞ్చ పజాననం న పరామసతీతి** తఞ్చ ఏవంవిధం అనుత్తరం విసేసం పజానన్తోపి అహం పజానామీతి తణ్హాదిట్ఠిమానపరామాసవసేన తఞ్చ న పరామసతి. **అపరామసతో చస్స పచ్చత్తఞ్ఞేవ నిబ్బుతి విదితాతి** ఏవం అపరామసతో చస్స అపరామాసపచ్చయా సయమేవ అత్తనాయేవ తేసం పరామాసకిలేసానం నిబ్బుతి విదితా. పాకటం, భిక్ఖవే, తథాగతస్స నిబ్బానన్తి దస్సేతి.

ఇదాని యథాపటిపన్నేన తథాగతేన సా నిబ్బుతి అధిగతా, తం పటిపత్తిం దస్సేతుం యాసు వేదనాసు రత్తా తిత్థియా “ఇధ సుఖినో భవిస్సామ, ఏత్థ సుఖినో భవిస్సామా”తి దిట్ఠిగహనం పవిసన్తి, తాసంయేవ వేదనానం వసేన కమ్మట్ఠానం ఆచిక్ఖన్తో వేదనానం సముదయఞ్చాతిఆదిమాహ. తత్థ **యథాభూతం విదిత్వాతి** “అవిజ్జాసముదయా వేదనాసముదయోతి పచ్చయసముదయట్ఠేన వేదనాక్ఖన్ధస్స ఉదయం పస్సతి, తణ్హాసముదయా వేదనాసముదయోతి పచ్చయసముదయట్ఠేన వేదనాక్ఖన్ధస్స ఉదయం పస్సతి, కమ్మసముదయా వేదనాసముదయోతి పచ్చయసముదయట్ఠేన వేదనాక్ఖన్ధస్స ఉదయం పస్సతి, ఫస్ససముదయా వేదనాసముదయోతి పచ్చయసముదయట్ఠేన వేదనాక్ఖన్ధస్స ఉదయం పస్సతి (పటిం మం ౧.౫౦). నిబ్బత్తిలక్ఖణం పస్సన్తోపి వేదనాక్ఖన్ధస్స ఉదయం పస్సతీ”తి ఇమేసం పఞ్చన్నం లక్ఖణానం వసేన వేదనానం సముదయం యథాభూతం విదిత్వా; “అవిజ్జానిరోధా వేదనానిరోధోతి పచ్చయనిరోధట్ఠేన వేదనాక్ఖన్ధస్స వయం పస్సతి, తణ్హానిరోధా వేదనానిరోధోతి పచ్చయనిరోధట్ఠేన వేదనాక్ఖన్ధస్స వయం పస్సతి , కమ్మనిరోధా వేదనానిరోధోతి పచ్చయనిరోధట్ఠేన వేదనాక్ఖన్ధస్స వయం పస్సతి, ఫస్సనిరోధా వేదనానిరోధోతి పచ్చయనిరోధట్ఠేన వేదనాక్ఖన్ధస్స వయం పస్సతి. విపరిణామలక్ఖణం పస్సన్తోపి వేదనాక్ఖన్ధస్స వయం పస్సతీ”తి (పటిం మం ౧.౫౦) ఇమేసం పఞ్చన్నం లక్ఖణానం వసేన వేదనానం అత్థఙ్గమం యథాభూతం విదిత్వా, “యం వేదనం పటిచ్చ ఉప్పజ్జతి సుఖం సోమనస్సం, అయం వేదనాయ అస్సాదో”తి (సం. నిం ౩.౨౬) ఏవం అస్సాదఞ్చ యథాభూతం విదిత్వా, “యం వేదనా అనిచ్చా దుక్ఖా విపరిణామధమ్మా, అయం వేదనాయ ఆదీనవో”తి ఏవం ఆదీనవఞ్చ యథాభూతం విదిత్వా, “యో వేదనాయ ఛన్దరాగవినయో ఛన్దరాగప్పహానం, ఇదం వేదనాయ నిస్సరణ”న్తి ఏవం నిస్సరణఞ్చ యథాభూతం విదిత్వా

విగతఛన్దరాగతాయ అనుపాదానో అనుపాదావిముత్తో, భిక్ఖవే, తథాగతో; యస్మిం ఉపాదానే సతి కిఞ్చి ఉపాదియేయ్య, ఉపాదిన్నత్తా చ ఖన్ధో భవేయ్య, తస్స అభావా కిఞ్చి ధమ్మం అనుపాదియిత్వావ విముత్తో భిక్ఖవే తథాగతోతి.

౩౭. **ఇమే ఖో తే, భిక్ఖవేతి** యే తే అహం – "కతమే, చ తే, భిక్ఖవే, ధమ్మా గమ్భీరా"తి అపుచ్ఛిం, "ఇమే ఖో తే, భిక్ఖవే, తఞ్చ తథాగతో పజానాతి తతో చ ఉత్తరితరం పజానాతీ"తి ఏవం నిద్దిట్ఠా సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణధమ్మా గమ్భీరా దుద్దసా...పే.... పణ్డితవేదనీయాతి వేదితబ్బా. యేహి తథాగతస్స నేవ పుథుజ్జనో, న సోతాపన్నాదీసు అఞ్ఞతరో వణ్ణం యథాభూతం వత్తుం సక్కోతి, అథ ఖో తథాగతోవ యథాభూతం వణ్ణం సమ్మా వదమానో వదేయ్యాతి ఏవం పుచ్ఛమానేనాపి సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణమేవ పుట్ఠం, నియ్యాతేన్తేనాపి తదేవ నియ్యాతితం, అన్తరా పన దిట్ఠియో విభత్తాతి.

పఠమభాణవారవణ్ణనా నిట్ఠితా.

ఏకచ్చసస్సతవాదవణ్ణనా

౩౮. **ఏకచ్చసస్సతికాతి** ఏకచ్చసస్సతవాదా. తే దువిధా హోన్తి – సత్తేకచ్చసస్సతికా, సఙ్ఖారేకచ్చసస్సతికాతి. దువిధాపి ఇధ గహితాయేవ.

౩౯. యన్తి నిపాతమత్తం. **కదాచీతి** కిస్మిఞ్చి కాలే. **కరహచీతి** తస్సేవ వేవచనం. **దీఘస్స అద్ధునోతి** దీఘస్స కాలస్స. **అచ్చయేనాతి** అతిక్కమేన . **సంవట్టతీతి** వినస్సతి. **యేభుయ్యేనాతి** యే ఉపరిబ్రహ్మలోకేసు వా అరూపేసు వా నిబ్బత్తన్తి, తదవసేసే సన్ధాయ వుత్తం. ఝానమనేన నిబ్బత్తత్తా **మనోమయా.** పీతి తేసం భక్ఖో ఆహారోతి **పీతిభక్ఖా.** అత్తనోవ తేసం పభాతి **సయంపభా.** అన్తలిక్ఖే చరన్తీతి **అన్తలిక్ఖచరా.** సుభేసు ఉయ్యానవిమానకప్పరుక్ఖాదీసు తిట్ఠన్తీతి, **సుభట్ఠాయినో** సుభా వా మనోరమ్మవత్థాభరణా హుత్వా తిట్ఠన్తీతి **సుభట్ఠాయినో. చిరం దీఘమద్ధానన్తి** ఉక్కంసేన అట్ఠ కప్పే.

౪౦. **వివట్టతీతి** సణ్ఠాతి. **సుఞ్ఞం బ్రహ్మవిమానన్తి** పకతియా నిబ్బత్తసత్తానం నత్థితాయ సుఞ్ఞం, బ్రహ్మకాయికభూమి నిబ్బత్తతీతి అత్థో. తస్స కత్తా వా కారేతా వా నత్థి, విసుద్ధిమగ్గే వుత్తనయేన పన కమ్మపచ్చయఉతుసముట్ఠానా రతనభూమి నిబ్బత్తతి. పకతినిబ్బత్తిట్ఠానేసుయేవ చేత్థ ఉయ్యానకప్పరుక్ఖాదయో నిబ్బత్తన్తి. అథ సత్తానం పకతియా వసితట్ఠానే నికన్తి ఉప్పజ్జతి, తే పఠమజ్ఝానం భావేత్వా తతో ఓతరన్తి, తస్మా అథ ఖో అఞ్ఞతరో సత్తోతిఆదిమాహ. **ఆయుక్ఖయా వా పుఞ్ఞక్ఖయా వాతి** యే ఉళారం పుఞ్ఞకమ్మం కత్వా యత్థ కత్థచి అప్పాయుకే దేవలోకే నిబ్బత్తన్తి, తే అత్తనో పుఞ్ఞబలేన ఠాతుం న సక్కోన్తి, తస్స పన దేవలోకస్స ఆయుప్పమాణేనేవ చవన్తీతి ఆయుక్ఖయా చవన్తీతి వుచ్చన్తి. యే పన పరిత్తం పుఞ్ఞకమ్మం కత్వా దీఘాయుకదేవలోకే నిబ్బత్తన్తి, తే యావతాయుకం ఠాతుం న సక్కోన్తి, అన్తరావ చవన్తీతి పుఞ్ఞక్ఖయా చవన్తీతి వుచ్చన్తి. **దీఘమద్ధానం తిట్ఠతీతి** కప్పం వా ఉపడ్ఢకప్పం వా.

౪౧. **అనభిరతీతి** అపరస్సాపి సత్తస్స ఆగమనపత్థనా. యా పన పటిఘసమ్పయుత్తా ఉక్కణ్ఠితా, సా బ్రహ్మలోకే నత్థి. **పరితస్సనాతి** ఉబ్బిజ్జనా ఫన్దనా, సా పనేసా తాసతస్సనా, తణ్హాతస్సనా, దిట్ఠితస్సనా, ఞాణతస్సనాతి చతుబ్బిధా హోతి. తత్థ "జాతిం పటిచ్చ భయం భయానకం ఛమ్భితత్తం లోమహంసో చేతసో ఉత్రాసో. జరం... బ్యాధిం... మరణం పటిచ్చ... పే.... ఉత్రాసో"తి (విభ. ౯౨౧) అయం **తాసతస్సనా** నామ. "అహో వత అఞ్ఞేపి సత్తా ఇత్థత్తం ఆగచ్ఛేయ్యు"న్తి (దీ. ని. ౩.౩౮) అయం **తణ్హాతస్సనా** నామ. "పరితస్సితవిప్ఫన్దితమేవా"తి అయం **దిట్ఠితస్సనా** నామ. "తేపి తథాగతస్స

ధమ్మదేసనం సుత్వా యేభుయ్యేన భయం సంవేగం సన్తాసం ఆపజ్జన్తీ”తి (అం. ని. ౪.౩౩) అయం **ఞాణతస్సనా** నామ. ఇధ పన తణ్హాతస్సనాపి దిట్ఠితస్సనాపి వట్టతి. **బ్రహ్మవిమానన్తి** ఇధ పన పఠమాభినిబ్బత్తస్స అత్థితాయ సుఞ్ఞన్తి న వుత్తం. **ఉపపజ్జన్తీ**తి ఉపపత్తివసేన ఉపగచ్ఛన్తి. **సహబ్యత**న్తి సహభావం.

౪౨. అభిభూతి అభిభవిత్వా ఠితో జేట్ఠకోహమస్మీతి. **అనభిభూతో**తి అఞ్ఞేహి అనభిభూతో. **అఞ్ఞదత్థూ**తి ఏకంసవచనే నిపాతో. దస్సనవసేన **దసో**, సబ్బం పస్సామీతి అత్థో. **వసవత్తీ**తి సబ్బం జనం వసే వత్తేమి. **ఇస్సరో కత్తా నిమ్మాతా**తి అహం లోకే ఇస్సరో, అహం లోకస్స కత్తా చ నిమ్మాతా చ, పథవీ – హిమవన్త-సినేరు-చక్కవాళ-మహాసముద్ద-చన్దిమ-సూరియా మయా నిమ్మితాతి. **సేట్ఠో సజితా**తి అహం లోకస్స ఉత్తమో చ సజితా చ, “త్వం ఖత్తియో నామ హోహి, త్వం బ్రాహ్మణో, వేస్సో, సుద్దో, గహట్ఠో, పబ్బజితో నామ. అన్తమసో త్వం ఓట్ఠో హోహి, గోణో హోహీ”తి “ఏవం సత్తానం సంవిసజేతా అహ”న్తి మఞ్ఞతి. **వసీ పితా భూతభబ్యాన**న్తి (దీ. ని. ౧.౧౭) అహమస్మి చిణ్ణవసితాయ వసీ, అహం పితా భూతానఞ్చ భబ్యానఞ్చాతి మఞ్ఞతి. తత్థ అణ్డజజలాబుజా సత్తా అన్తోఅణ్డకోసే చేవ అన్తోవత్థిమ్హి చ భబ్యా నామ, బహి నిక్ఖన్తకాలతో పట్ఠాయ భూతా నామ. సంసేదజా పఠమచిత్తక్ఖణే భబ్యా, దుతియతో పట్ఠాయ భూతా. ఓపపాతికా పఠమఇరియాపథే భబ్యా, దుతియతో పట్ఠాయ భూతాతి వేదితబ్బా. తే సబ్బేపి మయ్హం పుత్తాతి సఞ్ఞాయ “అహం పితా భూతభబ్యాన”న్తి మఞ్ఞతి.

ఇదాని కారణతో సాధేతుకామో – “మయా ఇమే సత్తా నిమ్మితా”తి పటిఞ్ఞం కత్వా “తం కిస్స హేతూ”తిఆదిమాహ. **ఇత్థత్త**న్తి ఇత్థభావం, బ్రహ్మభావన్తి అత్థో. **ఇమినా మయ**న్తి అత్తనో కమ్మవసేన చుతాపి ఉపపన్నాపి చ కేవలం మఞ్ఞనామత్తేనేవ “ఇమినా మయం నిమ్మితా”తి మఞ్ఞమానా వఙ్కచ్ఛిద్దే వఙ్కఆణీ వియ ఓనమిత్వా తస్సేవ పాదమూలం గచ్ఛన్తీతి.

౪౩. వణ్ణవన్తతరో చాతి వణ్ణవన్తతరో, అభిరూపో పాసాదికోతి అత్థో. **మహేసక్ఖతరో**తి ఇస్సరియపరివారవసేన మహాయసతరో.

౪౪. ఠానం ఖో పనేతన్తి కారణం ఖో పనేతం. సో తతో చవిత్వా అఞ్ఞత్ర న గచ్ఛతి, ఇధేవ ఆగచ్ఛతి, తం సన్ధాయేతం వుత్తం. **అగారస్మా**తి గేహా. **అనగారియ**న్తి పబ్బజ్జం. పబ్బజ్జా హి యస్మా అగారస్స హి తం కసిగోరక్ఖాదికమ్మం తత్థ నత్థి, తస్మా అనగారియన్తి వుచ్చతి. **పబ్బజతీ**తి ఉపగచ్ఛతి. **తతో పరం నానుస్సరతీ**తి తతో పుబ్బేనివాసా పరం న సరతి, సరితుం అసక్కోన్తో తత్థ ఠత్వా దిట్ఠిం గణ్హాతి.

నిచ్చోతిఆదీసు తస్స ఉపపత్తిం అపస్సన్తో **నిచ్చో**తి వదతి, మరణం అపస్సన్తో **ధువో**తి, సదాభావతో **సస్సతో**తి, జరావసేనాపి విపరిణామస్స అభావతో అవిపరిణామధమ్మోతి. సేసమేత్థ పఠమవారే ఉత్తానమేవాతి.

౪౫-౪౬. దుతియవారే ఖిడ్డాయ పదుస్సన్తి వినస్సన్తీతి **ఖిడ్డాపదోసికా**, పదూసికాతిపి పాళిం లిఖన్తి, సా అట్ఠకథాయం నత్థి. **అతివేల**న్తి అతికాలం, అతిచిరన్తి అత్థో. **హస్సఖిడ్డారతిధమ్మసమాపన్నా**తి హస్సరతి ధమ్మఞ్చేవ ఖిడ్డారతిధమ్మఞ్చ సమాపన్నా అనుయుత్తా, కేళిహస్ససుఖఞ్చేవ కాయికవాచసికకీళాసుఖఞ్చ అనుయుత్తా, వుత్తప్పకారరతిధమ్మసమఙ్గినో హుత్వా విహరన్తీతి అత్థో.

సతి సమ్ముస్సతీతి ఖాదనీయభోజనీయేసు సతి సమ్ముస్సతి. తే కిర పుఞ్ఞవిసేసాధిగతేన మహన్తేన అత్తనో సిరివిభవేన నక్ఖత్తం కీళన్తా తాయ సమ్పత్తిమహన్తతాయ – "ఆహారం పరిభుఞ్జిమ్హ, న పరిభుఞ్జిమ్హా"తిపి న జానన్తి. అథ ఏకాహారాతిక్కమనతో పట్ఠాయ నిరన్తరం ఖాదన్తాపి పివన్తాపి చవన్తియేవ, న తిట్ఠన్తి. కస్మా? కమ్మజతేజస్స బలవతాయ, కరజకాయస్స మన్దతాయ, మనుస్సానఞ్హి కమ్మజతేజో మన్దో, కరజకాయో బలవా. తేసం తేజస్స మన్దతాయ కరజకాయస్స బలవతాయ సత్తాహమ్పి అతిక్కమిత్వా ఉణ్హోదకఅచ్ఛయాగుఆదీహి సక్కా వత్థుం ఉపత్థమ్భేతుం. దేవానం పన తేజో బలవా హోతి, కరజం మన్దం. తే ఏకం ఆహారవేలం అతిక్కమిత్వావ సణ్ఠాతుం న సక్కోన్తి. యథా నామ గిమ్హానం మజ్ఝన్హికే తత్తపాసాణే ఠపితం పదుమం వా ఉప్పలం వా సాయన్హసమయే ఘటసతేనాపి సిఞ్చియమానం పాకతికం న హోతి, వినస్సతియేవ. ఏవమేవ పచ్ఛా నిరన్తరం ఖాదన్తాపి పివన్తాపి చవన్తియేవ, న తిట్ఠన్తి. తేనాహ **''సతియా సమ్మోసా తే దేవా తమ్హా కాయా చవన్తీ''**తి. కతమే పన తే దేవాతి? ఇమే దేవాతి అట్ఠకథాయం విచారణా నత్థి, "దేవానం కమ్మజతేజో బలవా హోతి, కరజం మన్ద"న్తి అవిసేసేన వుత్తత్తా పన యే కేచి కబళీకారాహారూపజీవినో దేవా ఏవం కరోన్తి, తేయేవ చవన్తీతి వేదితబ్బా. కేచి పనాహు – "నిమ్మానరతిపరనిమ్మితవసవత్తినో తే దేవా"తి. ఖిడ్డాపదుస్సనమత్తేనేవ హేతే ఖిడ్డాపదోసికాతి వుత్తా. సేసమేత్థ పురిమనయేనేవ వేదితబ్బం.

౪౭-౪౯. తతియవారే మనేన పదుస్సన్తి వినస్సన్తీతి **మనోపదోసికా,** ఏతే చాతుమహారాజికా. తేసు కిర ఏకో దేవపుత్తో – నక్ఖత్తం కీళిస్సామీతి సపరివారో రథేన వీథిం పటిపజ్జతి, అథఞ్ఞో నిక్ఖమన్తో తం పురతో గచ్ఛన్తం దిస్వా – 'భో అయం కపణో', అదిట్ఠపుబ్బం వియ ఏతం దిస్వా – "పీతియా ఉద్ధుమాతో వియ భిజ్జమానో వియ చ గచ్ఛతీ"తి కుజ్ఝతి. పురతో గచ్ఛన్తోపి నివత్తిత్వా తం కుద్ధం దిస్వా – కుద్ధా నామ సువిదితా హోన్తీతి కుద్ధభావమస్స ఞత్వా – "త్వం కుద్ధో, మయ్హం కిం కరిస్ససి, అయం సమ్పత్తి మయా దానసీలాదీనం వసేన లద్ధా, న తుయ్హం వసేనా"తి పటికుజ్ఝతి. ఏకస్మిఞ్హి కుద్ధే ఇతరో అకుద్ధో రక్ఖతి, ఉభోసు పన కుద్ధేసు ఏకస్స కోధో ఇతరస్స పచ్చయో హోతి. తస్సపి కోధో ఇతరస్స పచ్చయో హోతీతి ఉభో కన్దన్తానంయేవ ఓరోధానం చవన్తి. అయమేత్థ ధమ్మతా. సేసం వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బం.

౪౯-౫౨. తక్కీవాదే అయం చక్ఖాదీనం భేదం పస్సతి, చిత్తం పన యస్మా పురిమం పురిమం పచ్ఛిమస్స పచ్ఛిమస్స పచ్చయం దత్వావ నిరుజ్ఝతి, తస్మా చక్ఖాదీనం భేదతో బలవతరమ్పి చిత్తస్స భేదం న పస్సతి. సో తం అపస్సన్తో యథా నామ సకుణో ఏకం రుక్ఖం జహిత్వా అఞ్ఞస్మిం నిలీయతి, ఏవమేవ ఇమస్మిం అత్తభావే భిన్నే చిత్తం అఞ్ఞత్ర గచ్ఛతీతి గహేత్వా ఏవమాహ. సేసమేత్థ వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బం.

అన్తానన్తవాదవణ్ణనా

౫౩. అన్తానన్తికాతి అన్తానన్తవాదా, అన్తం వా అనన్తం వా అన్తానన్తం వా నేవన్తానానన్తం వా ఆరబ్భ పవత్తవాదాతి అత్థో.

౫౪-౬౦. అన్తసఞ్ఞీ లోకస్మిం విహరతీతి పటిభాగనిమిత్తం చక్కవాళపరియన్తం అవడ్ఢేత్వా తం – "లోకో"తి గహేత్వా అన్తసఞ్ఞీ లోకస్మిం విహరతి, చక్కవాళపరియన్తం కత్వా వడ్ఢితకసిణో పన అనన్తసఞ్ఞీ హోతి, ఉద్ధమధో అవడ్ఢేత్వా పన తిరియం వడ్ఢేత్వా ఉద్ధమధో అన్తసఞ్ఞీ, తిరియం అనన్తసఞ్ఞీ. తక్కీవాదో వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బో. ఇమే చత్తారోపి అత్తనా దిట్ఠపుబ్బానుసారేనేవ దిట్ఠియా గహితత్తా పుబ్బన్తకప్పికేసు పవిట్ఠా.

అమరావిక్ఖేపవాదవణ్ణనా

೬౧. న మరతీతి **అమరా.** కా సా? ఏవన్తిపి మే నోతిఆదినా నయేన పరియన్తరహితా దిట్ఠిగతికస్స దిట్ఠి చేవ వాచా చ. వివిధో ఖేపోతి **విక్ఖేపో**, అమరాయ దిట్ఠియా వాచాయ చ విక్ఖేపోతి **అమరావిక్ఖేపో**, సో ఏతేసం అత్థీతి **అమరావిక్ఖేపికా**, అపరో నయో – అమరా నామ ఏకా మచ్ఛజాతి, సా ఉమ్ముజ్జననిముజ్జనాదివసేన ఉదకే సన్ధావమానా గహేతుం న సక్కాతి, ఏవమేవ అయమ్పి వాదో ఇతోచితో చ సన్ధావతి, గాహం న ఉపగచ్ఛతీతి **అమరావిక్ఖేపో**తి వుచ్చతి. సో ఏతేసం అత్థీతి **అమరావిక్ఖేపికా.**

೬౨. ''ఇదం కుసల''న్తి యథాభూతం నప్పజానాతీతి దస కుసలకమ్మపథే యథాభూతం నప్పజానాతీతి అత్థో. అకుసలేపి దస అకుసలకమ్మపథావ అధిప్పేతా. **సో మమస్స విఘాతో**తి "ముసా మయా భణిత"న్తి విప్పటిసారుప్పత్తియా మమ విఘాతో అస్స, దుక్ఖం భవేయ్యాతి అత్థో. **సో మమస్స అన్తరాయో**తి సో మమ సగ్గస్స చేవ మగ్గస్స చ అన్తరాయో అస్స. **ముసావాదభయా ముసావాదపరిజేగుచ్ఛా**తి ముసావాదే ఓత్తప్పేన చేవ హిరియా చ. **వాచావిక్ఖేపం ఆపజ్జతీ**తి వాచాయ విక్ఖేపం ఆపజ్జతి. కీదిసం? అమరావిక్ఖేపం, అపరియన్తవిక్ఖేపన్తి అత్థో.

ఏవన్తిపి మే నోతిఆదీసు ఏవన్తిపి మే నోతి అనియమితవిక్ఖేపో . **తథాతిపి మే నో**తి "సస్సతో అత్తా చ లోకో చా"తి వుత్తం సస్సతవాదం పటిక్ఖిపతి. **అఞ్ఞథాతిపి మే నో**తి సస్సతతో అఞ్ఞథా వుత్తం ఏకచ్చసస్సతం పటిక్ఖిపతి. **నోతిపి మే నో**తి – "న హోతి తథాగతో పరం మరణా"తి వుత్తం ఉచ్ఛేదం పటిక్ఖిపతి. **నో నోతిపి మే నో**తి "నేవ హోతి న న హోతీ"తి వుత్తం తక్కీవాదం పటిక్ఖిపతి. సయం పన "ఇదం కుసల"న్తి వా "అకుసల"న్తి వా పుట్ఠో న కిఞ్చి బ్యాకరోతి. "ఇదం కుసల"న్తి పుట్ఠో "ఏవన్తిపి మే నో"తి వదతి. తతో "కిం అకుసల"న్తి వుత్తే "తథాతిపి మే నో"తి వదతి. "కిం ఉభయతో అఞ్ఞథా"తి వుత్తే "అఞ్ఞథాతిపి మే నో"తి వదతి. తతో "తివిధేనాపి న హోతి, కిం తే లద్ధీ"తి వుత్తే "నోతిపి మే నో"తి వదతి. తతో "కిం నో నోతి తే లద్ధీ"తి వుత్తే "నో నోతిపి మే నో"తి ఏవం విక్ఖేపమేవ ఆపజ్జతి, ఏకస్మిమ్పి పక్ఖే న తిట్ఠతి.

೬౩. ఛన్దో వా రాగో వాతి అజానన్తోపి సహసా కుసలమేవ "కుసల"న్తి వత్వా అకుసలమేవ "అకుసల"న్తి వత్వా మయా అసుకస్స నామ ఏవం బ్యాకతం, కిం తం సుబ్యాకతన్తి అఞ్ఞే పణ్డితే పుచ్ఛిత్వా తేహి – "సుబ్యాకతం, భద్రముఖ, కుసలమేవ తయా కుసలం, అకుసలమేవ అకుసలన్తి బ్యాకత"న్తి వుత్తే నత్థి మయా సదిసో పణ్డితోతి ఏవం మే తత్థ ఛన్దో వా రాగో వా అస్సాతి అత్థో. ఏత్థ చ ఛన్దో దుబ్బలరాగో, రాగో బలవరాగో. **దోసో వా పటిఘో వా**తి కుసలం పన "అకుసల"న్తి, అకుసలం వా "కుసల"న్తి వత్వా అఞ్ఞే పణ్డితే పుచ్ఛిత్వా తేహి – "దుబ్యాకతం తయా"తి వుత్తే ఏత్తకమ్పి నామ న జానామీతి తత్థ మే అస్స దోసో వా పటిఘో వాతి అత్థో. ఇధాపి దోసో దుబ్బలకోధో, పటిఘో బలవకోధో.

తం మమస్స ఉపాదానం, సో మమస్స విఘాతోతి తం ఛన్దరాగద్వయం మమ ఉపాదానం అస్స, దోసపటిఘద్వయం విఘాతో. ఉభయమ్పి వా దళ్హగ్గహణవసేన ఉపాదానం , విహననవసేన విఘాతో. రాగో హి అముఞ్చితుకామతాయ ఆరమ్మణం గణ్హాతి జలూకా వియ. దోసో వినాసేతుకామతాయ ఆసీవిసో వియ. ఉభోపి చేతే సన్తాపకట్ఠేన విహనన్తి యేవాతి "ఉపాదాన"న్తి చ "విఘాతో"తి చ వుత్తా. సేసం పఠమవారసదిసమేవ.

೬౪. పణ్డితాతి పణ్డిచ్చేన సమన్నాగతా. **నిపుణా**తి సణ్హసుఖుమబుద్ధినో సుఖుమఅత్థన్తరం పటివిజ్ఝనసమత్థా. **కతపరప్పవాదా**తి విఞ్ఞాతపరప్పవాదా చేవ పరేహి సద్ధిం కతవాదపరిచయా చ. **వాలవేధిరూపా**తి వాలవేధిధనుగ్గహసదిసా. **తే భిన్దన్తా మఞ్ఞే**తి వాలవేధి వియ వాలం సుఖుమానిపి పరేసం దిట్ఠిగతాని అత్తనో పఞ్ఞాగతేన భిన్దన్తా వియ చరన్తీతి అత్థో.

తే మం తత్థాతి తే సమణబ్రాహ్మణా మం తేసు కుసలాకుసలేసు. **సమనుయుఞ్జేయ్యు**న్తి "కిం కుసలం, కిం అకుసల"న్తి అత్తనో లద్ధిం వదా"తి లద్ధిం పుచ్ఛేయ్యుం. **సమనుగాహేయ్యు**న్తి "ఇదం నామా"తి వుత్తే "కేన కారణేన ఏతమత్థం గాహేయ్యు"న్తి కారణం పుచ్ఛేయ్యుం. **సమనుభాసేయ్యు**న్తి "ఇమినా నామ కారణేనా"తి వుత్తే కారణే దోసం దస్సేత్వా "న త్వం ఇదం జానాసి, ఇదం పన గణ్హ, ఇదం విస్సజ్జేహీ"తి ఏవం సమనుయుఞ్జేయ్యుం. **న సమ్పాయేయ్య**న్తి న సమ్పాదేయ్యం, సమ్పాదేత్వా కథేతుం న సక్కుణేయ్యన్తి అత్థో. **సో మమస్స విఘాతో**తి యం తం పునప్పునం వత్వాపి అసమ్పాయనం నామ, సో మమ విఘాతో అస్స, ఓట్ఠతాలుజివ్హాగలసోసనదుక్ఖమేవ అస్సాతి అత్థో. సేసమేత్థాపి పఠమవారసదిసమేవ.

౬౫-౬౬. మన్దోతి మన్దపఞ్ఞో అపఞ్ఞస్సేవేతం నామం. **మోమూహో**తి అతిసమ్మూళ్హో. **హోతి తథాగతో**తిఆదీసు సత్తో "తథాగతో"తి అధిప్పేతో. సేసమేత్థ ఉత్తానమేవ. ఇమేపి చత్తారో పుబ్బే పవత్తధమ్మానుసారేనేవ దిట్ఠియా గహితత్తా పుబ్బన్తకప్పికేసు పవిట్ఠా.

అధిచ్చసముప్పన్నవాదవణ్ణనా

౬౭. "అధిచ్చసముప్పన్నో అత్తా చ లోకో చా"తి దస్సనం అధిచ్చసముప్పన్నం. తం ఏతేసం అత్థీతి **అధిచ్చసముప్పన్నికా. అధిచ్చసముప్పన్న**న్తి అకారణసముప్పన్నం.

౬౮-౭౩. అసఞ్ఞసత్తాతి దేసనాసీసమేతం, అచిత్తుప్పాదా రూపమత్తకఅత్తభావాతి అత్థో. తేసం ఏవం ఉప్పత్తి వేదితబ్బా – ఏకచ్చో హి తిత్థాయతనే పబ్బజిత్వా వాయోకసిణే పరికమ్మం కత్వా చతుత్థజ్ఝానం నిబ్బత్తేత్వా ఝానా వుట్ఠాయ – "చిత్తే దోసం పస్సతి, చిత్తే సతి హత్థచ్ఛేదాదిదుక్ఖఞ్చేవ సబ్బభయాని చ హోన్తి, అలం ఇమినా చిత్తేన, అచిత్తకభావోవ సన్తో"తి, ఏవం చిత్తే దోసం పస్సిత్వా అపరిహీనజ్ఝానో కాలం కత్వా అసఞ్ఞసత్తేసు నిబ్బత్తతి, చిత్తమస్స చుతిచిత్తనిరోధేన ఇధేవ నివత్తతి, రూపక్ఖన్ధమత్తమేవ తత్థ పాతుభవతి. తే తత్థ యథా నామ జియావేగక్ఖిత్తో సరో యత్తకో జియావేగో, తత్తకమేవ ఆకాసే గచ్ఛతి. ఏవమేవ ఝానవేగక్ఖిత్తా ఉపపజ్జిత్వా యత్తకో ఝానవేగో, తత్తకమేవ కాలం తిట్ఠన్తి, ఝానవేగే పన పరిహీనే తత్థ రూపక్ఖన్ధో అన్తరధాయతి, ఇధ పన పటిసన్ధిసఞ్ఞా ఉప్పజ్జతి. యస్మా పన తాయ ఇధ ఉప్పన్నసఞ్ఞాయ తేసం తత్థ చుతి పఞ్ఞాయతి, తస్మా "సఞ్ఞుప్పాదా చ పన తే దేవా తమ్హా కాయా చవన్తీ"తి వుత్తం. **సన్తతాయా**తి సన్తభావాయ. సేసమేత్థ ఉత్తానమేవ. తక్కీవాదోపి వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బోతి.

అపరన్తకప్పికవణ్ణనా

౭౪. ఏవం అట్ఠారస పుబ్బన్తకప్పికే దస్సేత్వా ఇదాని చతుచత్తారీసం అపరన్తకప్పికే దస్సేతుం – "సన్తి, భిక్ఖవే"తిఆదిమాహ. తత్థ అనాగతకోట్ఠాససఙ్ఖాతం అపరన్తం కప్పేత్వా గణ్హన్తీతి **అపరన్తకప్పికా,** అపరన్తకప్పో వా ఏతేసం అత్థీతి **అపరన్తకప్పికా.** ఏవం సేసమ్పి పుబ్బే వుత్తప్పకారనయేనేవ వేదితబ్బం.

సఞ్ఞీవాదవణ్ణనా

౭౫. ఉద్ధమాఘాతనికాతి ఆఘాతనం వుచ్చతి మరణం, ఉద్ధమాఘాతనా అత్తానం వదన్తీతి **ఉద్ధమాఘాతనికా.** సఞ్ఞీతి పవత్తో వాదో, సఞ్ఞీవాదో, సో ఏతేసం అత్థీతి **సఞ్ఞీవాదా.**

౭౬-౭౭. రూపీ అత్తాతిఆదీసు కసిణరూపం “అత్తా”తి తత్థ పవత్తసఞ్ఞఞ్చస్స “సఞ్ఞా”తి గహేత్వా వా ఆజీవకాదయో వియ తక్కమత్తేనేవ వా “రూపీ అత్తా హోతి, అరోగో పరం మరణా సఞ్ఞీ”తి నం పఞ్ఞపేన్తి. తత్థ **అరోగో**తి నిచ్చో. అరూపసమాపత్తినిమిత్తం పన “అత్తా”తి సమాపత్తిసఞ్ఞఞ్చస్స “సఞ్ఞా”తి గహేత్వా వా నిగణ్ఠాదయో వియ తక్కమత్తేనేవ వా “అరూపీ అత్తా హోతి, అరోగో పరం మరణా సఞ్ఞీ”తి నం పఞ్ఞపేన్తి. తతియా పన మిస్సకగాహవసేన పవత్తా దిట్ఠి. చతుత్థా తక్కగాహేనేవ. దుతియచతుక్కం అన్తానన్తికవాదే వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బం. తతియచతుక్కే సమాపన్నకవసేన ఏకత్తసఞ్ఞీ , అసమాపన్నకవసేన నానత్తసఞ్ఞీ, పరిత్తకసిణవసేన పరిత్తసఞ్ఞీ, విపులకసిణవసేన అప్పమాణసఞ్ఞీతి వేదితబ్బా. చతుత్థచతుక్కే పన దిబ్బేన చక్ఖునా తికచతుక్కజ్ఝానభూమియం నిబ్బత్తమానం దిస్వా “ఏకన్తసుఖీ”తి గణ్హాతి. నిరయే నిబ్బత్తమానం దిస్వా “ఏకన్తదుక్ఖీ”తి. మనుస్సేసు నిబ్బత్తమానం దిస్వా “సుఖదుక్ఖీ”తి. వేహప్ఫలదేవేసు నిబ్బత్తమానం దిస్వా “అదుక్ఖమసుఖీ”తి గణ్హాతి. విసేసతో హి పుబ్బేనివాసానుస్సతిఞాణలాభినో పుబ్బన్తకప్పికా హోన్తి, దిబ్బచక్ఖుకా అపరన్తకప్పికాతి.

అసఞ్ఞీవాదవణ్ణనా

౭౮-౮౩. అసఞ్ఞీవాదో సఞ్ఞీవాదే ఆదిమ్హి వుత్తానం ద్విన్నం చతుక్కానం వసేన వేదితబ్బో. తథా నేవసఞ్ఞీనాసఞ్ఞీవాదో. కేవలఞ్హి తత్థ “సఞ్ఞీ అత్తా”తి గణ్హన్తానం తా దిట్ఠియో, ఇధ “అసఞ్ఞీ”తి చ “నేవసఞ్ఞీనాసఞ్ఞీ”తి చ. తత్థ న ఏకన్తేన కారణం పరియేసితబ్బం. దిట్ఠిగతికస్స హి గాహో ఉమ్మత్తకపచ్ఛిసదిసోతి వుత్తమేతం.

ఉచ్ఛేదవాదవణ్ణనా

౮౪. ఉచ్ఛేదవాదే **సతో**తి విజ్జమానస్స. **ఉచ్ఛేద**న్తి ఉపచ్ఛేదం . **వినాస**న్తి అదస్సనం. **విభవ**న్తి భావవిగమం. సబ్బానేతాని అఞ్ఞమఞ్ఞవేవచనానేవ. తత్థ ద్వే జనా ఉచ్ఛేదదిట్ఠిం గణ్హన్తి, లాభీ చ అలాభీ చ. లాభీ అరహతో దిబ్బేన చక్ఖునా చుతిం దిస్వా ఉపపత్తిం అపస్సన్తో, యో వా చుతిమత్తమేవ దట్ఠుం సక్కోతి, న ఉపపాతం; సో ఉచ్ఛేదదిట్ఠిం గణ్హాతి. అలాభీ చ “కో పరలోకం న జానాతీ”తి కామసుఖగిద్ధతాయ వా. “యథా రుక్ఖతో పణ్ణాని పతితాని న పున విరుహన్తి, ఏవమేవ సత్తా”తిఆదినా తక్కేన వా ఉచ్ఛేదం గణ్హాతి. ఇధ పన తణ్హాదిట్ఠీనం వసేన తథా చ అఞ్ఞథా చ వికప్పేత్వావ ఇమా సత్త దిట్ఠియో ఉప్పన్నాతి వేదితబ్బా.

౮౫. తత్థ **రూపీ**తి రూపవా. **చాతుమహాభూతికో**తి చతుమహాభూతమయో. మాతాపితూనం ఏతన్తి మాతాపేత్తికం. కిం తం? సుక్కసోణితం. మాతాపేత్తికే సమ్భూతో జాతోతి **మాతాపేత్తికసమ్భవో.** ఇతి రూపకాయసీసేన మనుస్సత్తభావం “అత్తా”తి వదతి. **ఇత్థేకే**తి ఇత్థం ఏకే ఏవమేకేతి అత్థో.

౮౬. దుతియో తం పటిక్ఖిపిత్వా దిబ్బత్తభావం వదతి. **దిబ్బో**తి దేవలోకే సమ్భూతో. **కామావచరో**తి ఛ కామావచరదేవపరియాపన్నో. కబళీకారం ఆహారం భక్ఖతీతి కబళీకారాహారభక్ఖో.

౮౭. **మనోమయో**తి ఝానమనేన నిబ్బత్తో. **సబ్బఙ్గపచ్చఙ్గీ**తి సబ్బఙ్గపచ్చఙ్గయుత్తో. **అహీనిన్ద్రియో**తి పరిపుణ్ణిన్ద్రియో. యాని బ్రహ్మలోకే అత్థి, తేసం వసేన ఇతరేసఞ్చ సణ్ఠానవసేనేతం వుత్తం.

౮౮-౯౨. సబ్బసో రూపసఞ్ఞానం సమతిక్కమాతిఆదీనం అత్థో విసుద్ధిమగ్గే వుత్తో. **ఆకాసానఞ్చాయతనూపగోతిఆదీసు** పన ఆకాసానఞ్చాయతనభవం ఉపగతోతి, ఏవమత్థో వేదితబ్బో. సేసమేత్థ ఉత్తానమేవాతి.

దిట్ఠధమ్మనిబ్బానవాదవణ్ణనా

౯౩. దిట్ఠధమ్మనిబ్బానవాదే **దిట్ఠధమ్మోతి** పచ్చక్ఖధమ్మో వుచ్చతి, తత్థ తత్థ పటిలద్ధత్తభావస్సేతం అధివచనం. దిట్ఠధమ్మే నిబ్బానం దిట్ఠధమ్మనిబ్బానం, ఇమస్మింయేవ అత్తభావే దుక్ఖవూపసమనన్తి అత్థో. తం వదన్తీతి **దిట్ఠధమ్మనిబ్బానవాదా.** పరమదిట్ఠధమ్మనిబ్బానన్తి పరమం దిట్ఠధమ్మనిబ్బానం ఉత్తమన్తి అత్థో.

౯౪. **పఞ్చహి కామగుణేహీతి** మనాపియరూపాదీహి పఞ్చహి కామకోట్ఠాసేహి బన్ధనేహి వా. **సమప్పితోతి** సుట్ఠు అప్పితో అల్లీనో హుత్వా. **సమఙ్గీభూతోతి** సమన్నాగతో. **పరిచారేతీతి** తేసు కామగుణేసు యథాసుఖం ఇన్ద్రియాని చారేతి సఞ్చారేతి ఇతోచితో చ ఉపనేతి. అథ వా లళతి రమతి కీళతి. ఏత్థ చ దువిధా కామగుణా – మానుసకా చేవ దిబ్బా చ. మానుసకా మన్ధాతుకామగుణసదిసా దట్ఠబ్బా, దిబ్బా పరనిమ్మితవసవత్తిదేవరాజస్స కామగుణసదిసాతి. ఏవరూపే కామే ఉపగతానఞ్హి తే దిట్ఠధమ్మనిబ్బానసమ్పత్తిం పఞ్ఞపేన్తి.

౯౫. దుతియవాదే హుత్వా అభావట్ఠేన **అనిచ్చా** పటిపీళనట్ఠేన **దుక్ఖా,** పకతిజహనట్ఠేన **విపరిణామధమ్మాతి** వేదితబ్బా. **తేసం విపరిణామఞ్ఞథాభావాతి** తేసం కామానం విపరిణామసఙ్ఖాతా అఞ్ఞథాభావా, యమ్పి మే అహోసి, తమ్పి మే నత్థీతి వుత్తనయేన **ఉప్పజ్జన్తి సోకపరిదేవదుక్ఖదోమనస్సుపాయాసా.** తత్థ అన్తోనిజ్ఝాయనలక్ఖణో సోకో, తన్నిస్సితలాలప్పనలక్ఖణో పరిదేవో, కాయప్పటిపీళనలక్ఖణం దుక్ఖం, మనోవిఘాతలక్ఖణం దోమనస్సం, విసాదలక్ఖణో ఉపాయాసో, వివిచ్చేవ కామేహీతిఆదీనమత్థో విసుద్ధిమగ్గే వుత్తో.

౯౬. **వితక్కితన్తి** అభినిరోపనవసేన పవత్తో వితక్కో. **విచారితన్తి** అనుమజ్జనవసేన పవత్తో విచారో. **ఏతేనేతన్తి** ఏతేన వితక్కితేన చ విచారితేన చ ఏతం పఠమజ్ఝానం ఓళారికం సకణ్డకం వియ ఖాయతి.

౯౭-౯౮. **పీతిగతన్తి** పీతియేవ. **చేతసో ఉప్పిలావితత్తన్తి** చిత్తస్స ఉప్పిలభావకరణం. **చేతసో ఆభోగోతి** ఝానా వుట్ఠాయ తస్మిం సుఖే పునప్పునం చిత్తస్స ఆభోగో మనసికారో సమన్నాహారోతి. సేసమేత్థ దిట్ఠధమ్మనిబ్బానవాదే ఉత్తానమేవ.

ఏత్తావతా సబ్బాపి ద్వాసట్ఠిదిట్ఠియో కథితా హోన్తి. యాసం సత్తేవ ఉచ్ఛేదదిట్ఠియో, సేసా సస్సతదిట్ఠియో.

౧౦౦-౧౦౪. ఇదాని – "ఇమేహి ఖో తే, భిక్ఖవే"తి ఇమినా వారేన సబ్బేపి తే అపరన్తకప్పికే ఏకజ్ఝం నియ్యాతేత్వా సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణం విస్సజ్జేతి. పున – "ఇమేహి, ఖో తే భిక్ఖవే"తిఆదినా వారేన సబ్బేపి తే పుబ్బన్తాపరన్తకప్పికే ఏకజ్ఝం నియ్యాతేత్వా తదేవ ఞాణం విస్సజ్జేతి. ఇతి "కతమే చ తే, భిక్ఖవే, ధమ్మా"తిఆదిమ్హి పుచ్ఛమానోపి సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణమేవ పుచ్ఛిత్వా విస్సజ్జమానోపి సత్తానం అజ్ఝాసయం తులాయ తులయన్తో వియ సినేరుపాదతో వాలుకం ఉద్ధరన్తో వియ ద్వాసట్ఠి దిట్ఠిగతాని ఉద్ధరిత్వా సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణమేవ విస్సజ్జేతి. ఏవమయం యథానుసన్ధివసేన దేసనా ఆగతా.

తయో హి సుత్తస్స అనుసన్ధీ – పుచ్ఛానుసన్ధి, అజ్ఝాసయానుసన్ధి, యథానుసన్ధీతి. తత్థ "ఏవం వుత్తే అఞ్ఞతరో భిక్ఖు భగవన్తం ఏతదవోచ – కిం ను ఖో, భన్తే, ఓరిమం తీరం, కిం పారిమం తీరం, కో మజ్ఝే సంసీదో, కో థలే ఉస్సాదో, కో

మనుస్సగ్గాహో, కో అమనుస్సగ్గాహో, కో ఆవట్టగ్గాహో, కో అన్తోపూతిభావో"తి (సం. ని. ४.३४१) ఏవం పుచ్ఛన్తానం భగవతా విస్సజ్జితసుత్తవసేన పుచ్ఛానుసన్ధి వేదితబ్బో.

అథ ఖో అఞ్ఞతరస్స భిక్ఖునో ఏవం చేతసో పరివితక్కో ఉదపాది – "ఇతి కిర భో రూపం అనత్తా..., వేదనా..., సఞ్ఞా..., సఙ్ఖారా ..., విఞ్ఞాణం అనత్తా, అనత్తకతాని కిర కమ్మాని కమత్తానం ఫుసిస్సన్తీ"తి. అథ ఖో భగవా తస్స భిక్ఖునో చేతసా చేతో పరివితక్కమఞ్ఞాయ భిక్ఖూ ఆమన్తేసి – "ఠానం ఖో పనేతం, భిక్ఖవే, విజ్జతి, యం ఇధేకచ్చో మోఘపురిసో అవిద్వా అవిజ్జాగతో తణ్హాధిపతేయ్యేన చేతసా సత్థుసాసనం అతిధావితబ్బం మఞ్ఞేయ్య – "ఇతి కిర భో రూపం అనత్తా...పే.... ఫుసిస్సన్తీ"తి. తం కిం మఞ్ఞథ, భిక్ఖవే, రూపం నిచ్చం వా అనిచ్చం వా"తి (మ. ని. ३.९०). ఏవం పరేసం అజ్ఝాసయం విదిత్వా భగవతా వుత్తసుత్తవసేన అజ్ఝాసయానుసన్ధి వేదితబ్బో.

యేన పన ధమ్మేన ఆదిమ్హి దేసనా ఉట్ఠితా, తస్స ధమ్మస్స అనురూపధమ్మవసేన వా పటిపక్ఖవసేన వా యేసు సుత్తేసు ఉపరి దేసనా ఆగచ్ఛతి, తేసం వసేన యథానుసన్ధి వేదితబ్బో. సేయ్యథిదం, ఆకఙ్ఖేయ్యసుత్తే హేట్ఠా సీలేన దేసనా ఉట్ఠితా, ఉపరి ఛ అభిఞ్ఞా ఆగతా. వత్థసుత్తే హేట్ఠా కిలేసేన దేసనా ఉట్ఠితా, ఉపరి బ్రహ్మవిహారా ఆగతా. కోసమ్బకసుత్తే హేట్ఠా భణ్డనేన ఉట్ఠితా, ఉపరి సారణీయధమ్మా ఆగతా. కకచూపమే హేట్ఠా అక్ఖన్తియా ఉట్ఠితా, ఉపరి కకచూపమా ఆగతా. ఇమస్మిమ్పి బ్రహ్మజాలే హేట్ఠా దిట్ఠివసేన దేసనా ఉట్ఠితా, ఉపరి సుఞ్ఞతాపకాసనం ఆగతం. తేన వుత్తం – "ఏవమయం యథానుసన్ధివసేన దేసనా ఆగతా"తి.

పరితస్సితవిప్ఫన్దితవారవణ్ణనా

౧౦౫-౧౧౭. ఇదాని మరియాదవిభాగదస్సనత్థం – "తత్ర భిక్ఖవే"తిఆదికా దేసనా ఆరద్ధా. **తదపి తేసం భవతం సమణబ్రాహ్మణానం అజానతం అపస్సతం వేదయితం తణ్హాగతానం పరితస్సితవిప్ఫన్దితమేవా**తి యేన దిట్ఠిఅస్సాదేన దిట్ఠిసుఖేన దిట్ఠివేదయితేన తే సోమనస్సజాతా సస్సతం అత్తానఞ్చ లోకఞ్చ పఞ్ఞపేన్తి చతూహి వత్థూహి, తదపి తేసం భవన్తానం సమణబ్రాహ్మణానం యథాభూతం ధమ్మానం సభావం అజానన్తానం అపస్సన్తానం వేదయితం తణ్హాగతానం కేవలం తణ్హాగతానంయేవ తం వేదయితం, తఞ్చ ఖో పనేతం పరితస్సితవిప్ఫన్దితమేవ. దిట్ఠిసఙ్ఖాతేన చేవ తణ్హాసఙ్ఖాతేన చ పరితస్సితేన విప్ఫన్దితమేవ చలితమేవ కమ్పితమేవ థుసరాసిమ్హి నిఖాతఖాణుసదిసం, న సోతాపన్నస్స దస్సనమివ నిచ్చలన్తి దస్సేతి. ఏస నయో ఏకచ్చసస్సతవాదాదీసుపి.

ఫస్సపచ్చయవారవణ్ణనా

౧౧౮-౧౩౦. పున – "తత్ర, భిక్ఖవే, యే తే సమణబ్రాహ్మణా సస్సతవాదా"తిఆది పరమ్పరపచ్చయదస్సనత్థం ఆరద్ధం . తత్థ **తదపి ఫస్సపచ్చయా**తి యేన దిట్ఠిఅస్సాదేన దిట్ఠిసుఖేన దిట్ఠివేదయితేన తే సోమనస్సజాతా సస్సతం అత్తానఞ్చ లోకఞ్చ పఞ్ఞపేన్తి చతూహి వత్థూహి, తదపి తణ్హాదిట్ఠిపరిఫన్దితం వేదయితం ఫస్సపచ్చయాతి దస్సేతి. ఏస నయో సబ్బత్థ.

౧౩౧-౧౪౩. ఇదాని తస్స పచ్చయస్స దిట్ఠివేదయితే బలవభావదస్సనత్థం పున – "తత్ర, భిక్ఖవే, యే తే సమణబ్రాహ్మణా సస్సతవాదా"తిఆదిమాహ. తత్థ **తే వత అఞ్ఞత్ర ఫస్సా**తి తే వత సమణబ్రాహ్మణా తం వేదయితం వినా ఫస్సేన పటిసంవేదిస్సన్తీతి కారణమేతం నత్థీతి. యథా హి పతతో గేహస్స ఉపత్థమ్భనత్థాయ థూణా నామ బలవపచ్చయో

హోతి, న తం ఘానాయ అనుపత్థమ్భితం ఠాతుం సక్కోతి, ఏవమేవ ఫస్సోపి వేదనాయ బలవపచ్చయో, తం వినా ఇదం దిట్ఠివేదయితం నత్థీతి దస్సేతి. ఏస నయో సబ్బత్థ.

దిట్ఠిగతికాధిట్ఠానవట్టకథావణ్ణనా

౧౪౪. ఇదాని తత్ర భిక్ఖవే, యే తే సమణబ్రాహ్మణా సస్సతవాదా సస్సతం అత్తానఞ్చ లోకఞ్చ పఞ్ఞపేన్తి చతూహి వత్థూహి, యేపి తే సమణబ్రాహ్మణా ఏకచ్చసస్సతికాతిఆదినా నయేన సబ్బదిట్ఠివేదయితాని సమ్పిణ్డేతి. కస్మా? ఉపరి ఫస్సే పక్ఖిపనత్థాయ. కథం? సబ్బే తే ఛహి ఫస్సాయతనేహి ఫుస్స ఫుస్స పటిసంవేదేన్తీతి. తత్థ ఛ ఫస్సాయతనాని నామ – చక్ఖుఫస్సాయతనం, సోతఫస్సాయతనం, ఘానఫస్సాయతనం, జివ్హాఫస్సాయతనం, కాయఫస్సాయతనం, మనోఫస్సాయతనన్తి ఇమాని ఛ. సఞ్జాతి-సమోసరణ-కారణ-పణ్ణత్తిమత్తత్థేసు హి అయం ఆయతనసద్దో పవత్తతి. తత్థ – ‘‘కమ్బోజో అస్సానం ఆయతనం, గున్నం దక్ఖిణాపథో’’తి సఞ్జాతియం పవత్తతి, సఞ్జాతిట్ఠానేతి అత్థో. ‘‘మనోరమే ఆయతనే, సేవన్తి నం విహఙ్గమా’’తి (అ. ని. ౫.౩౮) సమోసరణే. ‘‘సతి సతిఆయతనే’’తి (అ. ని. ౩.౧౦౨) కారణే. ‘‘అరఞ్ఞాయతనే పణ్ణకుటీసు సమ్మన్తీ’’తి (సం. ని. ౧.౨౩౫) పణ్ణత్తిమత్తే. స్వాయమిధ సఞ్జాతిఆదిఅత్థత్తయేపి యుజ్జతి. చక్ఖాదీసు హి ఫస్సపఞ్చమకా ధమ్మా సఞ్జాయన్తి సమోసరన్తి, తాని చ తేసం కారణన్తి ఆయతనాని. ఇధ పన ‘‘చక్ఖుఞ్చ పటిచ్చ రూపే చ ఉప్పజ్జతి చక్ఖువిఞ్ఞాణం, తిణ్ణం సఙ్గతి ఫస్సో’’తి (సం. ని. ౨.౪౩) ఇమినా నయేన ఫస్ససీసేనేవ దేసనం ఆరోపేత్వా ఫస్సం ఆదిం కత్వా పచ్చయపరమ్పరం దస్సేతుం ఫస్సాయతనాదీని వుత్తాని.

ఫుస్స ఫుస్స పటిసంవేదేన్తీతి ఫుసిత్వా ఫుసిత్వా పటిసంవేదేన్తి. ఏత్థ చ కిఞ్చాపి ఆయతనానం ఫుసనకిచ్చం వియ వుత్తం, తథాపి న తేసం ఫుసనకిచ్చతా వేదితబ్బా. న హి ఆయతనాని ఫుసన్తి, ఫస్సోవ తం తం ఆరమ్మణం ఫుసతి, ఆయతనాని పన ఫస్సే ఉపనిక్ఖిపిత్వా దస్సితాని; తస్మా సబ్బే తే ఛ ఫస్సాయతనసమ్భవేన ఫస్సేన రూపాదీని ఆరమ్మణాని ఫుసిత్వా తం దిట్ఠివేదనం పటిసంవేదయన్తీతి ఏవమేత్థ అత్థో వేదితబ్బో.

తేసం వేదనాపచ్చయా తణ్హాతిఆదీసు **వేదనా**తి ఛ ఫస్సాయతనసమ్భవా వేదనా. సా రూపతణ్హాదిభేదాయ తణ్హాయ ఉపనిస్సయకోటియా పచ్చయో హోతి. తేన వుత్తం – ‘‘తేసం వేదనాపచ్చయా తణ్హా’’తి. సా పన చతుబ్బిధస్స ఉపాదానస్స ఉపనిస్సయకోటియా చేవ సహజాతకోటియా చ పచ్చయో హోతి. తథా ఉపాదానం భవస్స. భవో జాతియా ఉపనిస్సయకోటియా పచ్చయో హోతి.

జాతీతి పనేత్థ సవికారా పఞ్చక్ఖన్ధా దట్ఠబ్బా, జాతి జరామరణస్స చేవ సోకాదీనఞ్చ ఉపనిస్సయకోటియా పచ్చయో హోతి. అయమేత్థ సఙ్ఖేపో, విత్థారతో పన పటిచ్చసముప్పాదకథా విసుద్ధిమగ్గే వుత్తా. ఇధ పనస్స పయోజనమత్తమేవ వేదితబ్బం. భగవా హి వట్టకథం కథేన్తో – ‘‘పురిమా, భిక్ఖవే, కోటి న పఞ్ఞాయతి అవిజ్జాయ, ‘ఇతో పుబ్బే అవిజ్జా నాహోసి, అథ పచ్ఛా సమభవీ’తి ఏవఞ్చేతం, భిక్ఖవే, వుచ్చతి, అథ చ పన పఞ్ఞాయతి ‘‘ఇదప్పచ్చయా అవిజ్జా’’తి (అ. ని. ౧౦.౬౧) ఏవం అవిజ్జాసీసేన వా, పురిమా, భిక్ఖవే, కోటి న పఞ్ఞాయతి భవతణ్హాయ…పే… ‘‘ఇదప్పచ్చయా భవతణ్హా’’తి (అ. ని. ౧౦.౬౨) ఏవం తణ్హాసీసేన వా, పురిమా, భిక్ఖవే, కోటి న పఞ్ఞాయతి భవదిట్ఠియా…పే… ‘‘ఇదప్పచ్చయా భవదిట్ఠీ’’తి ఏవం దిట్ఠిసీసేన వా కథేసి’’. ఇధ పన దిట్ఠిసీసేన కథేన్తో వేదనారాగేన ఉప్పజ్జమానా దిట్ఠియో కథేత్వా వేదనామూలకం

పటిచ్చసముప్పాదం కథేసి. తేన ఇదం దస్సేతి – “ఏవమేతే దిట్ఠిగతికా, ఇదం దస్సనం గహేత్వా తీసు భవేసు చతూసు యోనీసు పఞ్చసు గతీసు సత్తసు విఞ్ఞాణట్ఠితీసు నవసు సత్తావాసేసు ఇతో ఏత్థ ఏత్తో ఇధాతి సన్ధావన్తా సంసరన్తా యన్తే యుత్తగోణో వియ, థమ్భే ఉపనిబద్ధకుక్కురో వియ, వాతేన విప్పన్నట్ఠనావా వియ చ వట్టదుక్ఖమేవ అనుపరివత్తన్తి, వట్టదుక్ఖతో సీసం ఉక్ఖిపితుం న సక్కోన్తీ”తి.

వివట్టకథాదివణ్ణనా

౧౪౫. ఏవం దిట్ఠిగతికాధిట్ఠానం వట్టం కథేత్వా ఇదాని యుత్తయోగభిక్ఖుఅధిట్ఠానం కత్వా వివట్టం దస్సేన్తో – “యతో ఖో, భిక్ఖవే, భిక్ఖూ”తిఆదిమాహ. తత్థ **యతోతి** యదా. **ఛన్నం ఫస్సాయతనానన్తి** యేహి ఛహి ఫస్సాయతనేహి ఫుసిత్వా పటిసంవేదయమానానం దిట్ఠిగతికానం వట్టం వత్తతి, తేసంయేవ ఛన్నం ఫస్సాయతనానం. **సముదయన్తిఆదీసు** అవిజ్జాసముదయా చక్ఖుసముదయోతిఆదినా వేదనాకమ్మట్ఠానే వుత్తనయేన ఫస్సాయతనానం సముదయాదయో వేదితబ్బా. యథా పన తత్థ “ఫస్ససముదయా ఫస్సనిరోధా”తి వుత్తం, ఏవమిధ, తం చక్ఖాదీసు – “ఆహారసముదయా ఆహారనిరోధా”తి వేదితబ్బం. మనాయతనే “నామరూపసముదయా నామరూపనిరోధా”తి.

ఉత్తరితరం పజానాతీతి దిట్ఠిగతికో దిట్ఠిమేవ జానాతి. అయం పన దిట్ఠిఞ్చ దిట్ఠితో చ ఉత్తరితరం సీలసమాధిపఞ్ఞావిముత్తిన్తి యావ అరహత్తా జానాతి. కో ఏవం జానాతీతి? ఖీణాసవో జానాతి, అనాగామీ, సకదాగామీ, సోతాపన్నో, బహుస్సుతో, గన్థధరో భిక్ఖు జానాతి, ఆరద్ధవిపస్సకో జానాతి. దేసనా పన అరహత్తనికూటేనేవ నిట్ఠాపితాతి.

౧౪౬. ఏవం వివట్టం కథేత్వా ఇదాని “దేసనాజాలవిముత్తో దిట్ఠిగతికో నామ నత్థీ”తి దస్సనత్థం పున – “యే హి కేచి, భిక్ఖవే”తి ఆరభి. తత్థ **అన్తోజాలీకతాతి** ఇమస్స మయ్హం దేసనాజాలస్స అన్తోయేవ కతా. **ఏత్థ సితా వాతి** ఏతస్మిం మమ దేసనాజాలే సితా నిస్సితా అవసితావ. **ఉమ్ముజ్జమానా ఉమ్ముజ్జన్తీతి** కిం వుత్తం హోతి? తే అధో ఓసీదన్తాపి ఉద్ధం ఉగ్గచ్ఛన్తాపి మమ దేసనాజాలే సితావ హుత్వా ఓసీదన్తి చ ఉగ్గచ్ఛన్తి చ. **ఏత్థ పరియాపన్నాతి** ఏత్థ మయ్హం దేసనాజాలే పరియాపన్నా, ఏతేన ఆబద్ధా అన్తోజాలీకతా చ హుత్వా ఉమ్ముజ్జమానా ఉమ్ముజ్జన్తి, న హేత్థ అసఙ్గహితో దిట్ఠిగతికో నామ అత్థీతి.

సుఖుమచ్ఛికేనాతి సణ్హఅచ్ఛికేన సుఖుమచ్ఛిద్దేనాతి అత్థో. కేవట్టో వియ హి భగవా, జాలం వియ దేసనా, పరిత్తఉదకం వియ దససహస్సిలోకధాతు, ఓళారికా పాణా వియ ద్వాసట్ఠిదిట్ఠిగతికా. తస్స తీరే ఠత్వా ఓలోకేన్తస్స ఓళారికానం పాణానం అన్తోజాలీకతభావదస్సనం వియ భగవతో సబ్బదిట్ఠిగతానం దేసనాజాలస్స అన్తోకతభావదస్సనన్తి ఏవమేత్థ ఓపమ్మసంసన్దనం వేదితబ్బం.

౧౪౭. ఏవం ఇమాహి ద్వాసట్ఠియా దిట్ఠీహి సబ్బదిట్ఠీనం సఙ్గహితత్తా సబ్బేసం దిట్ఠిగతికానం ఏతస్మిం దేసనాజాలే పరియాపన్నభావం దస్సేత్వా ఇదాని అత్తనో కత్థచి అపరియాపన్నభావం దస్సేన్తో – “ఉచ్ఛిన్నభవనేత్తికో, భిక్ఖవే, తథాగతస్స కాయో”తిఆదిమాహ. తత్థ నయన్తి ఏతాయాతి నేత్తి. **నయన్తీతి** గీవాయ బన్ధిత్వా ఆకడ్ఢన్తి, రజ్జుయా ఏతం నామం. ఇధ పన నేత్తిసదిసతాయ భవతణ్హా నేత్తీతి అధిప్పేతా. సా హి మహాజనం గీవాయ బన్ధిత్వా తం తం భవం నేతి ఉపనేతీతి భవనేత్తి. అరహత్తమగ్గసత్థేన ఉచ్ఛిన్నా భవనేత్తి అస్సాతి **ఉచ్ఛిన్నభవనేత్తికో.**

కాయస్స భేదా ఉద్ధన్తి కాయస్స భేదతో ఉద్ధం. **జీవితపరియాదానాతి** జీవితస్స సబ్బసో పరియాదిన్నత్తా పరిక్ఖీణత్తా, పున అప్పటిసన్ధికభావాతి అత్థో. **న తం దక్ఖన్తీతి** తం తథాగతం. దేవా వా మనుస్సా వా న దక్ఖిస్సన్తి, అపణ్ణత్తికభావం గమిస్సతీతి అత్థో.

సేయ్యథాపి , భిక్ఖవేతి, ఉపమాయం పన ఇదం సంసన్దనం. అమ్బరుక్ఖో వియ హి తథాగతస్స కాయో, రుక్ఖే జాతమహావణ్టో వియ తం నిస్సాయ పుబ్బే పవత్తతణ్హా. తస్మిం వణ్టే ఉపనిబద్ధా పఞ్చపక్కద్వాదసపక్కఅట్ఠారసపక్కపరిమాణా అమ్బపిణ్డీ వియ తణ్హాయ సతి తణ్హూపనిబన్ధనా హుత్వా ఆయతిం నిబ్బత్తనకా పఞ్చక్ఖన్ధా ద్వాదసాయతనాని అట్ఠారస ధాతుయో. యథా పన తస్మిం వణ్టే ఛిన్నే సబ్బాని తాని అమ్బాని తదన్వయాని హోన్తి, తంయేవ వణ్టం అనుగతాని, వణ్టచ్ఛేదా ఛిన్నాని యేవాతి అత్థో; ఏవమేవ యే భవనేత్తివణ్టస్స అనుపచ్ఛిన్నత్తా ఆయతిం ఉప్పజ్జేయ్యుం పఞ్చక్ఖన్ధా ద్వాదసాయతనాని అట్ఠారసధాతుయో, సబ్బే తే ధమ్మా తదన్వయా హోన్తి భవనేత్తిం అనుగతా, తాయ ఛిన్నాయ ఛిన్నా యేవాతి అత్థో.

యథా పన తస్మిమ్పి రుక్ఖే మణ్డూకకణ్టకవిససమ్ఫస్సం ఆగమ్మ అనుపుబ్బేన సుస్సిత్వా మతే – “ఇమస్మిం ఠానే ఏవరూపో నామ రుక్ఖో అహోసీ”తి వోహారమత్తమేవ హోతి, న తం రుక్ఖం కోచి పస్సతి, ఏవం అరియమగ్గసమ్ఫస్సం ఆగమ్మ తణ్హాసినేహస్స పరియాదిన్నత్తా అనుపుబ్బేన సుస్సిత్వా వియ భిన్నే ఇమస్మిం కాయే, కాయస్స భేదా ఉద్ధం జీవితపరియాదానా న తం దక్ఖన్తి, తథాగతమ్పి దేవమనుస్సా న దక్ఖిస్సన్తి, ఏవరూపస్స నామ కిర సత్థునో ఇదం సాసనన్తి వోహారమత్తమేవ భవిస్సతీతి అనుపాదిసేసనిబ్బానధాతుం పాపేత్వా దేసనం నిట్ఠపేసి.

౧౪౭. **ఏవం వుత్తే ఆయస్మా ఆనన్దోతి** ఏవం భగవతా ఇమస్మిం సుత్తే వుత్తే థేరో ఆదితో పట్ఠాయ సబ్బం సుత్తం సమన్నాహరిత్వా ఏవం బుద్ధబలం దీపేత్వా కథితసుత్తస్స న భగవతా నామం గహితం, హన్దస్స నామం గణ్హాపేస్సామీతి చిన్తేత్వా భగవన్తం ఏతదవోచ.

తస్మాతిహ త్వన్తిఆదీసు అయమత్థయోజనా – ఆనన్ద, యస్మా ఇమస్మిం ధమ్మపరియాయే ఇధత్థోపి పరత్థోపి విభత్తో, తస్మాతిహ త్వం ఇమం ధమ్మపరియాయం “అత్థజాల”న్తిపి నం ధారేహి; యస్మా పనేత్థ బహూ తన్తిధమ్మా కథితా, తస్మా “ధమ్మజాల”న్తిపి నం ధారేహి; యస్మా చ ఏత్థ సేట్ఠట్ఠేన బ్రహ్మం సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణం విభత్తం, తస్మా “బ్రహ్మజాల”న్తిపి నం ధారేహి; యస్మా ఏత్థ ద్వాసట్ఠిదిట్ఠియో విభత్తా, తస్మా “దిట్ఠిజాల”న్తిపి నం ధారేహి; యస్మా పన ఇమం ధమ్మపరియాయం సుత్వా దేవపుత్తమారమ్పి ఖన్ధమారమ్పి మచ్చుమారమ్పి కిలేసమారమ్పి సక్కా మద్దితుం, తస్మా “అనుత్తరో సఙ్గామవిజయోతిపి నం ధారేహీ”తి.

ఇదమవోచ భగవాతి ఇదం నిదానావసానతో పభుతి యావ “అనుత్తరో సఙ్గామవిజయోతిపి నం ధారేహీ”తి సకలం సుత్తన్తం భగవా పరేసం పఞ్ఞాయ అలబ్భనేయ్యపతిట్ఠం పరమగమ్భీరం సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణం పకాసేన్తో సూరియో వియ అన్ధకారం దిట్ఠిగతమహన్ధకారం విధమన్తో అవోచ.

౧౪౮. **అత్తమనా తే భిక్ఖూతి** తే భిక్ఖూ అత్తమనా సకమనా, బుద్ధగతాయ పీతియా ఉదగ్గచిత్తా హుత్వాతి వుత్తం హోతి. **భగవతో భాసితన్తి** ఏవం విచిత్రనయదేసనావిలాసయుత్తం ఇదం సుత్తం కరవీకరుతమఞ్జునా కణ్ణసుఖేన పణ్డితజనహదయానం అమతాభిసేకసదిసేన బ్రహ్మస్సరేన భాసమానస్స భగవతో వచనం. **అభినన్దున్తి** అనుమోదింసు చేవ

సమ్పటిచ్ఛింసు చ. అయఞ్హి **అభినన్ద**సద్దో – “అభినన్దతి అభివదతీ”తిఆదీసు (సం॰ ని॰ ౩.౧) తణ్హాయమ్పి ఆగతో. “అన్నమేవాభినన్దన్తి, ఉభయే దేవమానుసా”తిఆదీసు (సం॰ ని॰ ౧.౪౩) ఉపగమనేపి.

“చిరప్పవాసిం పురిసం, దూరతో సోత్థిమాగతం;

ఞాతిమిత్తా సుహజ్జా చ, అభినన్దన్తి ఆగత”న్తి. (ధ॰ ప॰ ౨౧౯);

ఆదీసు సమ్పటిచ్ఛనేపి. “అభినన్దిత్వా అనుమోదిత్వా”తిఆదీసు (మ॰ ని॰ ౧.౨౦౧) అనుమోదనేపి. స్వాయమిధ అనుమోదనసమ్పటిచ్ఛనేసు యుజ్జతి. తేన వుత్తం – “అభినన్దున్తి అనుమోదింసు చేవ సమ్పటిచ్ఛింసు చా”తి.

సుభాసితం సులపితం, “సాధు సాధూ”తి తాదినో;

అనుమోదమానా సిరసా, సమ్పటిచ్ఛింసు భిక్ఖవోతి.

ఇమస్మిఞ్చ పన వేయ్యాకరణస్మిన్తి ఇమస్మిం నిగ్గాథకసుత్తే. నిగ్గాథకత్తా హి ఇదం వేయ్యాకరణన్తి వుత్తం.

దససహస్సీ లోకధాతూతి దససహస్సచక్కవాళపరిమాణా లోకధాతు. **అకమ్పిత్థా**తి న సుత్తపరియోసానేయేవ అకమ్పిత్థాతి వేదితబ్బా. భఞ్ఞమానేతి హి వుత్తం. తస్మా ద్వాసట్ఠియా దిట్ఠిగతేసు వినివేఠేత్వా దేసియమానేసు తస్స తస్స దిట్ఠిగతస్స పరియోసానే పరియోసానేతి ద్వాసట్ఠియా ఠానేసు అకమ్పిత్థాతి వేదితబ్బా.

తత్థ అట్ఠహి కారణేహి పథవీకమ్పో వేదితబ్బో – ధాతుక్ఖోభేన, ఇద్ధిమతో ఆనుభావేన, బోధిసత్తస్స గబ్భోక్కన్తియా, మాతుకుచ్ఛితో నిక్ఖమనేన, సమ్బోధిప్పత్తియా, ధమ్మచక్కప్పవత్తనేన, ఆయుసఙ్ఖారోస్సజ్జనేన, పరినిబ్బానేనాతి. తేసం వినిచ్ఛయం – “అట్ఠ ఖో ఇమే, ఆనన్ద, హేతూ అట్ఠ పచ్చయా మహతో భూమిచాలస్స పాతుభావాయా”తి ఏవం మహాపరినిబ్బానే ఆగతాయ తన్తియా వణ్ణనాకాలే వక్ఖామ. అయం పన మహాపథవీ అపరేసుపి అట్ఠసు ఠానేసు అకమ్పిత్థ – మహాభినిక్ఖమనే, బోధిమణ్డూపసఙ్కమనే, పంసుకూలగ్గహణే, పంసుకూలధోవనే, కాళకారామసుత్తే, గోతమకసుత్తే, వేస్సన్తరజాతకే, ఇమస్మిం బ్రహ్మజాలేతి. తత్థ మహాభినిక్ఖమనబోధిమణ్డూపసఙ్కమనేసు వీరియబలేన అకమ్పిత్థ. పంసుకూలగ్గహణే ద్విసహస్సదీపపరివారే చత్తారో మహాదీపే పహాయ పబ్బజిత్వా సుసానం గన్త్వా పంసుకూలం గణ్హన్తేన దుక్కరం భగవతా కతన్తి అచ్ఛరియవేగాభిహతా అకమ్పిత్థ. పంసుకూలధోవనవేస్సన్తరజాతకేసు అకాలకమ్పనేన అకమ్పిత్థ. కాళకారామగోతమకసుత్తేసు – “అహం సక్ఖీ భగవా”తి సక్ఖిభావేన అకమ్పిత్థ. ఇమస్మిం పన బ్రహ్మజాలే ద్వాసట్ఠియా దిట్ఠిగతేసు విజటేత్వా నిగ్గుమ్బం కత్వా దేసియమానేసు సాధుకారదానవసేన అకమ్పిత్థాతి వేదితబ్బా.

న కేవలఞ్చ ఏతేసు ఠానేసుయేవ పథవీ అకమ్పిత్థ, అథ ఖో తీసు సఙ్గహేసుపి మహామహిన్దత్థేరస్స ఇమం దీపం ఆగన్త్వా జోతివనే నిసీదిత్వా ధమ్మం దేసితదివసేపి అకమ్పిత్థ. కల్యాణియవిహారే చ పిణ్డపాతియత్థేరస్స చేతియఙ్గణం సమ్మజ్జిత్వా తత్థేవ నిసీదిత్వా బుద్ధారమ్మణం పీతిం గహేత్వా ఇమం సుత్తన్తం ఆరద్ధస్స సుత్తపరియోసానే ఉదకపరియన్తం కత్వా అకమ్పిత్థ. లోహపాసాదస్స పాచీనఅమ్బలట్ఠికట్ఠానం నామ అహోసి. తత్థ నిసీదిత్వా దీఘభాణకత్థేరా బ్రహ్మజాలసుత్తం ఆరభింసు, తేసం సజ్ఝాయపరియోసానేపి ఉదకపరియన్తమేవ కత్వా పథవీ అకమ్పిత్థాతి.

ఏవం యస్సానుభావేన, అకమ్పిత్థ అనేకసో;

మేదనీ సుత్తసేట్ఠస్స, దేసితస్స సయమ్భునా.

బ్రహ్మజాలస్స తస్సీధ, ధమ్మం అత్థఞ్చ పణ్డితా;
సక్కచ్చం ఉగ్గహేత్వాన, పటిపజ్జన్తు యోనిసోతి.

ఇతి సుమఙ్గలవిలాసినియా దీఘనికాయట్ఠకథాయం

బ్రహ్మజాలసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౨. సామఞ్ఞఫలసుత్తవణ్ణనా

రాజామచ్చకథావణ్ణనా

౧౫౦. ఏవం మే సుతం...పే.... రాజగహేతి సామఞ్ఞఫలసుత్తం. తత్రాయం అపుబ్బపదవణ్ణనా – **రాజగహేతి** ఏవంనామకే నగరే. తఞ్హి మన్ధాతుమహాగోవిన్దాదీహి పరిగ్గహితత్తా రాజగహన్తి వుచ్చతి. అఞ్ఞేపి ఏత్థ పకారే వణ్ణయన్తి, కిం తేహి? నామమత్తమేతం తస్స నగరస్స. తం పనేతం బుద్ధకాలే చ చక్కవత్తికాలే చ నగరం హోతి, సేసకాలే సుఞ్ఞం హోతి యక్ఖపరిగ్గహితం, తేసం వసనవనం హుత్వా తిట్ఠతి. **విహరతీతి** అవిసేసేన ఇరియాపథదిబ్బబ్రహ్మఅరియవిహారేసు అఞ్ఞతరవిహారసమఙ్గిపరిదీపనమేతం. ఇధ పన ఠానగమననిసజ్జసయనప్పభేదేసు ఇరియాపథేసు అఞ్ఞతరఇరియాపథసమాయోగపరిదీపనం. తేన ఠితోపి గచ్ఛన్తోపి నిసిన్నోపి సయానోపి భగవా విహరతి చేవ వేదితబ్బో. సో హి ఏకం ఇరియాపథబాధనం అఞ్ఞేన ఇరియాపథేన విచ్ఛిన్దిత్వా అపరిపతన్తం అత్తభావం హరతి పవత్తేతి, తస్మా విహరతీతి వుచ్చతి.

జీవకస్స కోమారభచ్చస్స అమ్బవనేతి ఇదమస్స యం గోచరగామం ఉపనిస్సాయ విహరతి, తస్స సమీపనివాసనట్ఠానపరిదీపనం. తస్మా – రాజగహే విహరతి జీవకస్స కోమారభచ్చస్స అమ్బవనేతి రాజగహసమీపే జీవకస్స కోమారభచ్చస్స అమ్బవనే విహరతీతి ఏవమేత్థ అత్థో వేదితబ్బో. సమీపత్థే హేతం భుమ్మవచనం. తత్థ జీవతీతి **జీవకో,** కుమారేన భతోతి **కోమారభచ్చో.** యథాహ – "కిం భణే, ఏతం కాకేహి సమ్పరికిణ్ణన్తి? దారకో దేవాతి. జీవతి భణేతి? జీవతి, దేవాతి. తేన హి, భణే తం దారకం అమ్హాకం అన్తేపురం నేత్వా ధాతీనం దేథ పోసేతున్తి. తస్స జీవతీతి జీవకోతి నామం అకంసు. కుమారేన పోసాపితోతి కోమారభచ్చోతి నామం అకంసూ"తి (మహావ. ౩౨౮) అయం పనేత్థ సఙ్ఖేపో. విత్థారేన పన జీవకవత్థుఖన్ధకే ఆగతమేవ. వినిచ్ఛయకథాపిస్స సమన్తపాసాదికాయ వినయట్ఠకథాయం వుత్తా.

అయం పన జీవకో ఏకస్మిం సమయే భగవతో దోసాభిసన్నం కాయం విరేచేత్వా సివేయ్యకం దుస్సయుగం దత్వా వత్థానుమోదనాపరియోసానే సోతాపత్తిఫలే పతిట్ఠాయ చిన్తేసి – "మయా దివసస్స ద్వత్తిక్ఖత్తుం బుద్ధుపట్ఠానం గన్తబ్బం, ఇదఞ్చ వేళువనం అతిదూరే, మయ్హం పన అమ్బవనం ఉయ్యానం ఆసన్నతరం, యంనూనాహం ఏత్థ భగవతో విహారం కారేయ్య"న్తి. సో తస్మిం అమ్బవనే రత్తిట్ఠానదివాఠానలేణకుటిమణ్డపాదీని సమ్పాదేత్వా భగవతో అనుచ్ఛవికం గన్ధకుటిం కారాపేత్వా అమ్బవనం అట్ఠారసహత్థుబ్బేధేన తమ్బపట్టవణ్ణేన పాకారేన పరిక్ఖిపాపేత్వా బుద్ధప్పముఖం భిక్ఖుసఙ్ఘం సచీవరభత్తేన సన్తప్పేత్వా దక్ఖిణోదకం పాతేత్వా విహారం నియ్యాతేసి. తం సన్ధాయ వుత్తం – "జీవకస్స కోమారభచ్చస్స అమ్బవనే"తి.

అడ్ఢతేళసేహి భిక్ఖుసతేహీతి అడ్ఢసతేన ఊనేహి తేరసహి భిక్ఖుసతేహి. **రాజాతిఆదీసు** రాజతి అత్తనో ఇస్సరియసమ్పత్తియా చతూహి సఙ్గహవత్థూహి మహాజనం రఞ్జేతి వడ్ఢేతీతి **రాజా.** మగధానం ఇస్సరోతి **మాగధో.** అజాతోయేవ రఞ్ఞో సత్తు భవిస్సతీతి నేమిత్తకేహి నిద్దిట్ఠోతి **అజాతసత్తు.**

తస్మిం కిర కుచ్ఛిగతే దేవియా ఏవరూపో దోహళో ఉప్పజ్జి – "అహో వతాహం రఞ్ఞో దక్ఖిణబాహులోహితం పివేయ్య"న్తి, సా "భారియే ఠానే దోహళో ఉప్పన్నో, న సక్కా కస్సచి ఆరోచేతు"న్తి తం కథేతుం అసక్కోన్తీ కిసా దుబ్బణ్ణా అహోసి. తం

రాజా పుచ్ఛి – “భద్దే, తుయ్హం అత్తభావో న పకతివణ్ణో, కిం కారణ”న్తి? “మా పుచ్ఛ, మహారాజాతి”. “భద్దే, త్వం అత్తనో అజ్ఝాసయం మయ్హం అకథేన్తీ కస్స కథేస్ససీ”తి తథా తథా నిబన్ధిత్వా కథాపేసి. సుత్వా చ – “బాలే, కిం ఏత్థ తుయ్హం భారియసఞ్ఞా అహోసీ”తి వేజ్జం పక్కోసాపేత్వా సువణ్ణసత్థకేన బాహుం ఫాలాపేత్వా సువణ్ణసరకేన లోహితం గహేత్వా ఉదకేన సమ్భిన్దిత్వా పాయేసి. నేమిత్తకా తం సుత్వా – “ఏస గబ్భో రఞ్ఞో సత్తు భవిస్సతి, ఇమినా రాజా హఞ్ఞిస్సతీ”తి బ్యాకరింసు. దేవీ సుత్వా – “మయ్హం కిర కుచ్ఛితో నిక్ఖన్తో రాజానం మారేస్సతీ”తి గబ్భం పాతేతుకామా ఉయ్యానం గన్త్వా కుచ్ఛిం మద్దాపేసి, గబ్భో న పతతి. సా పునప్పునం గన్త్వా తథేవ కారేసి. రాజా కిమత్థం అయం అభిణ్హం ఉయ్యానం గచ్ఛతీతి పరివీమంసన్తో తం కారణం సుత్వా – “భద్దే, తవ కుచ్ఛియం పుత్తోతి వా ధీతాతి వా న పఞ్ఞాయతి, అత్తనో నిబ్బత్తదారకం ఏవమకాసీతి మహా అగుణరాసిపి నో జమ్బుదీపతలే ఆవిభవిస్సతి, మా త్వం ఏవం కరోహీ”తి నివారేత్వా ఆరక్ఖం అదాసి. సా గబ్భవుట్ఠానకాలే “మారేస్సామీ”తి చిన్తేసి. తదాపి ఆరక్ఖమనుస్సా దారకం అపనయింసు. అథాపరేన సమయేన వుడ్ఢిప్పత్తం కుమారం దేవియా దస్సేసుం. సా తం దిస్వావ పుత్తసినేహం ఉప్పాదేసి, తేన నం మారేతుం నాసక్ఖి. రాజాపి అనుక్కమేన పుత్తస్స ఓపరజ్జమదాసి.

అథేకస్మిం సమయే దేవదత్తో రహోగతో చిన్తేసి – “సారిపుత్తస్స పరిసా మహామోగ్గల్లానస్స పరిసా మహాకస్సపస్స పరిసాతి, ఏవమిమే విసుం విసుం ధురా, అహమ్పి ఏకం ధురం నీహరామీ”తి. సో “న సక్కా వినా లాభేన పరిసం ఉప్పాదేతుం, హన్దాహం లాభం నిబ్బత్తేమీ”తి చిన్తేత్వా ఖన్ధకే ఆగతనయేన అజాతసత్తుం కుమారం ఇద్ధిపాటిహారియేన పసాదేత్వా సాయం పాతం పఞ్చహి రథసతేహి ఉపట్ఠానం ఆగచ్ఛన్తం అతివిస్సత్థం ఞత్వా ఏకదివసం ఉపసఙ్కమిత్వా ఏతదవోచ – “పుబ్బే ఖో, కుమార, మనుస్సా దీఘాయుకా, ఏతరహి అప్పాయుకా, తేన హి త్వం కుమార, పితరం హన్త్వా రాజా హోహి, అహం భగవన్తం హన్త్వా బుద్ధో భవిస్సామీ”తి కుమారం పితువధే ఉయ్యోజేతి.

సో – “అయ్యో దేవదత్తో మహానుభావో, ఏతస్స అవిదితం నామ నత్థీ”తి ఊరుయా పోత్థనియం బన్ధిత్వా దివా దివస్స భీతో ఉబ్బిగ్గో ఉస్సఙ్కీ ఉత్రస్తో అన్తేపురం పవిసిత్వా వుత్తప్పకారం విప్పకారం అకాసి. అథ నం అమచ్చా గహేత్వా అనుయుఞ్జిత్వా – “కుమారో చ హన్తబ్బో, దేవదత్తో చ, సబ్బే చ భిక్ఖూ హన్తబ్బా”తి సమ్మన్తయిత్వా రఞ్ఞో ఆణావసేన కరిస్సామాతి రఞ్ఞో ఆరోచేసుం.

రాజా యే అమచ్చా మారేతుకామా అహేసుం, తేసం ఠానన్తరాని అచ్ఛిన్దిత్వా, యే న మారేతుకామా, తే ఉచ్చేసు ఠానేసు ఠపేత్వా కుమారం పుచ్ఛి – “కిస్స పన త్వం, కుమార, మం మారేతుకామోసీ”తి? “రజ్జేనమ్హి, దేవ, అత్థికో”తి. రాజా తస్స రజ్జం అదాసి.

సో మయ్హం మనోరథో నిప్ఫన్నోతి దేవదత్తస్స ఆరోచేసి. తతో నం సో ఆహ – “త్వం సిఙ్గాలం అన్తోకత్వా భేరిపరియోనద్ధపురిసో వియ సుకిచ్చకారిమ్హీతి మఞ్ఞసి, కతిపాహేనేవ తే పితా తయా కతం అవమానం చిన్తేత్వా సయమేవ రాజా భవిస్సతీ”తి. అథ, భన్తే, కిం కరోమీతి? మూలఘచ్చం ఘాతేహీతి. నను, భన్తే, మయ్హం పితా న సత్థవజ్ఝోతి? ఆహారుపచ్ఛేదేన నం మారేహీతి. సో పితరం తాపనగేహే పక్ఖిపాపేసి, తాపనగేహం నామ కమ్మకరణత్థాయ కతం ధూమఘరం. “మమ మాతరం ఠపేత్వా అఞ్ఞస్స దట్ఠుం మా దేథా”తి ఆహ. దేవీ సువణ్ణసరకే భత్తం పక్ఖిపిత్వా ఉచ్ఛఙ్గేనాదాయ పవిసతి. రాజా తం భుఞ్జిత్వా యాపేతి. సో – “మయ్హం పితా కథం యాపేతీ”తి పుచ్ఛిత్వా తం పవత్తిం సుత్వా – “మయ్హం మాతు ఉచ్ఛఙ్గం కత్వా పవిసితుం మా దేథా”తి ఆహ. తతో పట్ఠాయ దేవీ మోళియం పక్ఖిపిత్వా

పవిసతి. తమ్పి సుత్వా “మోళిం బన్ధిత్వా పవిసితుం మా దేథా”తి. తతో సువణ్ణపాదుకాసు భత్తం ఠపేత్వా పిదహిత్వా పాదుకా ఆరుయ్హ పవిసతి. రాజా తేన యాపేతి. పున “కథం యాపేతీ”తి పుచ్ఛిత్వా తమత్థం సుత్వా “పాదుకా ఆరుయ్హ పవిసితుమ్పి మా దేథా”తి ఆహ. తతో పట్ఠాయ దేవీ గన్ధోదకేన న్హాయిత్వా సరీరం చతుమధురేన మక్ఖేత్వా పారుపిత్వా పవిసతి. రాజా తస్సా సరీరం లేహిత్వా యాపేతి. పున పుచ్ఛిత్వా తం పవత్తిం సుత్వా “ఇతో పట్ఠాయ మయ్హం మాతు పవేసనం నివారేథా”తి ఆహ. దేవీ ద్వారమూలే ఠత్వా “సామి, బిమ్బిసార, ఏతం దహరకాలే మారేతుం న అదాసి, అత్తనో సత్తుం అత్తనావ పోసేసి, ఇదం పన దాని తే పచ్ఛిమదస్సనం, నాహం ఇతో పట్ఠాయ తుమ్హే పస్సితుం లభామి, సచే మయ్హం దోసో అత్థి, ఖమథ దేవా”తి రోదిత్వా కన్దిత్వా నివత్తి.

తతో పట్ఠాయ రఞ్ఞో ఆహారో నత్థి. రాజా మగ్గఫలసుఖేన చఙ్కమేన యాపేతి. అతివియ అస్స అత్తభావో విరోచతి. సో – “కథం, మే భణే, పితా యాపేతీ”తి పుచ్ఛిత్వా “చఙ్కమేన, దేవ, యాపేతి; అతివియ చస్స అత్తభావో విరోచతీ”తి సుత్వా ‘చఙ్కమం దానిస్స హారేస్సామీ’తి చిన్తేత్వా – “మయ్హం పితు పాదే ఖురేన ఫాలేత్వా లోణతేలేన మక్ఖేత్వా ఖదిరఙ్గారేహి వీతచ్చితేహి పచథా”తి న్హాపితే పేసేసి. రాజా తే దిస్వా – “నూన మయ్హం పుత్తో కేనచి సఞ్ఞత్తో భవిస్సతి, ఇమే మమ మస్సుకరణత్థాయాగతా”తి చిన్తేసి. తే గన్త్వా వన్దిత్వా అట్ఠంసు. ‘కస్మా ఆగతత్థా’తి చ పుట్ఠా తం సాసనం ఆరోచేసుం. “తుమ్హాకం రఞ్ఞో మనం కరోథా”తి చ వుత్తా ‘నిసీద, దేవా’తి వత్వా చ రాజానం వన్దిత్వా – “దేవ, మయం రఞ్ఞో ఆణం కరోమ, మా అమ్హాకం కుజ్ఝిత్థ, నయిదం తుమ్హాదిసానం ధమ్మరాజూనం అనుచ్ఛవిక”న్తి వత్వా వామహత్థేన గోప్ఫకే గహేత్వా దక్ఖిణహత్థేన ఖురం గహేత్వా పాదతలాని ఫాలేత్వా లోణతేలేన మక్ఖేత్వా ఖదిరఙ్గారేహి వీతచ్చితేహి పచింసు. రాజా కిర పుబ్బే చేతియఙ్గణే సఉపాహనో అగమాసి, నిసజ్జనత్థాయ పఞ్ఞత్తకటసారకఞ్చ అధోతేహి పాదేహి అక్కమి, తస్సాయం నిస్సన్దోతి వదన్తి. రఞ్ఞో బలవవేదనా ఉప్పన్నా. సో – “అహో బుద్ధో, అహో ధమ్మో, అహో సఙ్ఘో”తి అనుస్సరన్తోయేవ చేతియఙ్గణే ఖిత్తమాలా వియ మిలాయిత్వా చాతుమహారాజికదేవలోకే వేస్సవణస్స పరిచారకో జనవసభో నామ యక్ఖో హుత్వా నిబ్బత్తి.

తం దివసమేవ అజాతసత్తుస్స పుత్తో జాతో, పుత్తస్స జాతభావఞ్చ పితుమతభావఞ్చ నివేదేతుం ద్వే లేఖా ఏకక్ఖణేయేవ ఆగతా. అమచ్చా – “పఠమం పుత్తస్స జాతభావం ఆరోచేస్సామా”తి తం లేఖం రఞ్ఞో హత్థే ఠపేసుం. రఞ్ఞో తఙ్ఖణేయేవ పుత్తసినేహో ఉప్పజ్జిత్వా సకలసరీరం ఖోభేత్వా అట్ఠిమిఞ్జం ఆహచ్చ అట్ఠాసి. తస్మిం ఖణే పితుగుణమఞ్ఞాసి – “మయి జాతేపి మయ్హం పితు ఏవమేవ సినేహో ఉప్పన్నో”తి. సో – “గచ్ఛథ, భణే, మయ్హం పితరం విస్సజ్జేథా”తి ఆహ. “కిం విస్సజ్జాపేథ, దేవా”తి ఇతరం లేఖం హత్థే ఠపయింసు.

సో తం పవత్తిం సుత్వా రోదమానో మాతుసమీపం గన్త్వా – “అహోసి ను, ఖో, అమ్మ, మయ్హం పితు మయి జాతే సినేహో”తి? సా ఆహ – “బాలపుత్త, కిం వదేసి, తవ దహరకాలే అఙ్గులియా పీళకా ఉట్ఠహి. అథ తం రోదమానం సఞ్ఞాపేతుం అసక్కోన్తా తం గహేత్వా వినిచ్ఛయట్ఠానే నిసిన్నస్స తవ పితు సన్తికం అగమంసు. పితా తే అఙ్గులిం ముఖే ఠపేసి. పీళకా ముఖేయేవ భిజ్జి. అథ ఖో పితా తవ సినేహేన తం లోహితమిస్సకం పుబ్బం అనిట్ఠుభిత్వావ అజ్ఝోహరి. ఏవరూపో తే పితు సినేహో”తి. సో రోదిత్వా పరిదేవిత్వా పితు సరీరకిచ్చం అకాసి.

దేవదత్తోపి అజాతసత్తుం ఉపసఙ్కమిత్వా – “పురిసే, మహారాజ, ఆణాపేహి, యే సమణం గోతమం జీవితా వోరోపేస్సన్తీ”తి వత్వా తేన దిన్నే పురిసే పేసేత్వా సయం గిజ్ఝకూటం ఆరుయ్హ యన్తేన సిలం పవిజ్ఝిత్వా నాళాగిరిహత్థిం

ముఞ్చాపేత్వాపి కేనచి ఉపాయేన భగవన్తం మారేతుం అసక్కోన్తో పరిహీనలాభసక్కారో పఞ్చ వత్థూని యాచిత్వా తాని అలభమానో తేహి జనం సఞ్ఞాపేస్సామీతి సఙ్ఘభేదం కత్వా సారిపుత్తమోగ్గల్లానేసు పరిసం ఆదాయ పక్కన్తేసు ఉణ్హలోహితం ముఖేన ఛడ్డేత్వా నవమాసే గిలానమఞ్చే నిపజ్జిత్వా విప్పటిసారజాతో – "కుహిం ఏతరహి సత్థా వసతీ"తి పుచ్ఛిత్వా "జేతవనే"తి వుత్తే మఞ్చకేన మం ఆహరిత్వా సత్థారం దస్సేథాతి వత్వా ఆహరియమానో భగవతో దస్సనారహస్స కమ్మస్స అకతత్తా జేతవనే పోక్ఖరణీసమీపేయేవ ద్వేధా భిన్నం పథవిం పవిసిత్వా మహానిరయే పతిట్ఠితోతి. అయమేత్థ సఙ్ఖేపో. విత్థారకథానయో ఖన్ధకే ఆగతో. ఆగతత్తా పన సబ్బం న వుత్తన్తి. ఏవం అజాతోయేవ రఞ్ఞో సత్తు భవిస్సతీతి నేమిత్తకేహి నిద్దిట్ఠోతి అజాతసత్తు.

వేదేహిపుత్తోతి అయం కోసలరఞ్ఞో ధీతాయ పుత్తో, న విదేహరఞ్ఞో. వేదేహీతి పన పణ్డితాధివచనమేతం. యథాహ – "వేదేహికా గహపతానీ (మ॰ ని॰ ౧.౨౨౬), అయ్యో ఆనన్దో వేదేహమునీ"తి (సం॰ ని॰ ౨.౧౫౪). తత్రాయం వచనత్థో – విదన్తి ఏతేనాతి వేదో, ఞాణస్సేతం అధివచనం. వేదేన ఈహతి ఘటతి వాయమతీతి వేదేహీ. వేదేహియా పుత్తో వేదేహిపుత్తో.

తదహూతి తస్మిం అహు, తస్మిం దివసేతి అత్థో. ఉపవసన్తి ఏత్థాతి ఉపోసథో, ఉపవసన్తీతి సీలేన వా అనసనేన వా ఉపేతా హుత్వా వసన్తీతి అత్థో. అయం పనేత్థ అత్థుద్ధారో – "ఆయామావుసో, కప్పిన, ఉపోసథం గమిస్సామా"తిఆదీసు పాతిమోక్ఖుద్దేసో ఉపోసథో. "ఏవం అట్ఠఙ్గసమన్నాగతో ఖో, విసాఖే, ఉపోసథో ఉపవుత్థో"తిఆదీసు (అ॰ ని॰ ౮.౪౩) సీలం. "సుద్ధస్స వే సదా ఫగ్గు, సుద్ధస్సుపోసథో సదా"తిఆదీసు (మ॰ ని॰ ౧.౭౯) ఉపవాసో. "ఉపోసథో నామ నాగరాజా"తిఆదీసు (దీ॰ ని॰ ౨.౨౪౬) పఞ్ఞత్తి . "న, భిక్ఖవే, తదహుపోసథే సభిక్ఖుకా ఆవాసా"తిఆదీసు (మహావ॰ ౧౮౧) ఉపవసితబ్బదివసో. ఇధాపి సోయేవ అధిప్పేతో. సో పనేస అట్ఠమీ చాతుద్దసీ పన్నరసీభేదేన తివిధో. తస్మా సేసద్వయనివారణత్థం పన్నరసేతి వుత్తం. తేనేవ వుత్తం – "ఉపవసన్తి ఏత్థాతి ఉపోసథో"తి.

కోముదియాతి కుముదవతియా. తదా కిర కుముదాని సుపుప్ఫితాని హోన్తి, తాని ఏత్థ సన్తీతి కోముదీ. **చాతుమాసినియా**తి చాతుమాసియా, సా హి చతున్నం మాసానం పరియోసానభూతాతి చాతుమాసీ. ఇధ పన చాతుమాసినీతి వుచ్చతి. మాసపుణ్ణతాయ ఉతుపుణ్ణతాయ సంవచ్ఛరపుణ్ణతాయ పుణ్ణా సమ్పుణ్ణాతి పుణ్ణా. మా ఇతి చన్దో వుచ్చతి, సో ఏత్థ పుణ్ణోతి పుణ్ణమా. ఏవం పుణ్ణాయ పుణ్ణమాయాతి ఇమస్మిం పదద్వయే చ అత్థో వేదితబ్బో.

రాజామచ్చపరివుతోతి ఏవరూపాయ రజతఘటవినిగ్గతాహి ఖీరధారాహి ధోవియమానదిసాభాగాయ వియ, రజతవిమానవిచ్చుతేహి ముత్తావళిసుమనకుసుమదామసేతదుకూలకుముదవిసరేహి సమ్పరికిణ్ణాయ వియ చ, చతురుపక్కిలేసవిముత్తపుణ్ణచన్దప్పభాసముదయోభాసితాయ రత్తియా రాజామచ్చేహి పరివుతోతి అత్థో. **ఉపరిపాసాదవరగతో**తి పాసాదవరస్స ఉపరిగతో. మహారహే సముస్సితసేతచ్ఛత్తే కఞ్చనాసనే నిసిన్నో హోతి. కస్మా నిసిన్నో? నిద్దావినోదనత్థం. అయఞ్హి రాజా పితరి ఉపక్కన్తదివసతో పట్ఠాయ – "నిద్దం ఓక్కమిస్సామీ"తి నిమీలితమత్తేసుయేవ అక్ఖీసు సత్తిసతఅబ్భాహతో వియ కన్దమానోయేవ పబుజ్ఝి. కిమేతన్తి చ వుత్తే, న కిఞ్చీతి వదతి. తేనస్స అమనాపా నిద్దా, ఇతి నిద్దావినోదనత్థం నిసిన్నో. అపి చ తస్మిం దివసే నక్ఖత్తం సఙ్ఘుట్ఠం హోతి. సబ్బం నగరం సిత్తసమ్మట్ఠం విప్పకిణ్ణవాలుకం పఞ్చవణ్ణకుసుమలాజపుణ్ణఘటపటిమణ్డితఘరద్వారం సముస్సితధజపటాకవిచిత్రసముజ్జలితదీపమాలాలఙ్కతసబ్బదిసాభాగం వీథిసభాగేన రచ్ఛాసభాగేన నక్ఖత్తకీళం

అనుభవమానేన మహాజనేన సమాకిణ్ణం హోతి. ఇతి నక్ఖత్తదివసతాయపి నిసిన్నోతి వదన్తి. ఏవం పన వత్వాపి – “రాజకులస్స నామ సదాపి నక్ఖత్తమేవ, నిద్దావినోదనత్థంయేవ పనేస నిసిన్నో”తి సన్నిట్ఠానం కతం.

ఉదానం ఉదానేసీతి ఉదాహారం ఉదాహరి, యథా హి యం తేలం మానం గహేతుం న సక్కోతి, విస్సన్దిత్వా గచ్ఛతి, తం అవసేకోతి వుచ్చతి. యఞ్చ జలం తళాకం గహేతుం న సక్కోతి, అజ్ఝోత్థరిత్వా గచ్ఛతి, తం ఓఘోతి వుచ్చతి; ఏవమేవ యం పీతివచనం హదయం గహేతుం న సక్కోతి, అధికం హుత్వా అన్తో అసణ్ఠహిత్వా బహినిక్ఖమతి, తం ఉదానన్తి వుచ్చతి. ఏవరూపం పీతిమయం వచనం నిచ్ఛారేసీతి అత్థో.

దోసినాతి దోసాపగతా, అబ్భా, మహికా, ధూమో, రజో, రాహూతి ఇమేహి పఞ్చహి ఉపక్కిలేసేహి విరహితాతి వుత్తం హోతి. తస్మా **రమణీయా**తిఆదీని పఞ్చ థోమనవచనాని. సా హి మహాజనస్స మనం రమయతీతి **రమణీయా.** వుత్తదోసవిముత్తాయ చన్దప్పభాయ ఓభాసితత్తా అతివియ సురూపాతి **అభిరూపా.** దస్సితుం యుత్తాతి **దస్సనీయా.** చిత్తం పసాదేతీతి **పాసాదికా.** దివసమాసాదీనం లక్ఖణం భవితుం యుత్తాతి **లక్ఖఞ్ఞా.**

కం ను ఖ్వజ్జాతి కం ను ఖో అజ్జ. **సమణం వా బ్రాహ్మణం వా**తి సమితపాపతాయ సమణం. బాహితపాపతాయ బ్రాహ్మణం. **యం నో పయిరుపాసతో**తి వచనబ్యత్తయో ఏస, యం అమ్హాకం పఞ్హపుచ్ఛనవసేన పయిరుపాసన్తానం మధురం ధమ్మం సుత్వా చిత్తం పసీదేయ్యాతి అత్థో. ఇతి రాజా ఇమినా సబ్బేనపి వచనేన ఓభాసనిమిత్తకమ్మం అకాసి. కస్స అకాసీతి? జీవకస్స. కిమత్థం? భగవతో దస్సనత్థం. కిం భగవన్తం సయం దస్సనాయ ఉపగన్తుం న సక్కోతీతి? ఆమ, న సక్కోతి. కస్మా? మహాపరాధతాయ.

తేన హి భగవతో ఉపట్ఠాకో అరియసావకో అత్తనో పితా మారితో, దేవదత్తో చ తమేవ నిస్సాయ భగవతో బహుం అనత్థమకాసి, ఇతి మహాపరాధో ఏస, తాయ మహాపరాధతాయ సయం గన్తుం న సక్కోతి. జీవకో పన భగవతో ఉపట్ఠాకో, తస్స పిట్ఠిఛాయాయ భగవన్తం పస్సిస్సామీతి ఓభాసనిమిత్తకమ్మం అకాసి. కిం జీవకో పన – “మయ్హం ఇదం ఓభాసనిమిత్తకమ్మ”న్తి జానాతీతి? ఆమ జానాతి. అథ కస్మా తుణ్హీ అహోసీతి? విక్ఖేపపచ్ఛేదనత్థం.

తస్సఞ్హి పరిసతి ఛన్నం సత్థారానం ఉపట్ఠాకా బహూ సన్నిపతితా, తే అసిక్ఖితానం పయిరుపాసనేన సయమ్పి అసిక్ఖితావ. తే మయి భగవతో గుణకథం ఆరద్ధే అన్తరన్తరా ఉట్ఠాయుట్ఠాయ అత్తనో సత్థారానం గుణం కథేస్సన్తి, ఏవం మే సత్థు గుణకథా పరియోసానం న గమిస్సతి. రాజా పన ఇమేసం కులూపకే ఉపసఙ్కమిత్వా గహితాసారతాయ తేసం గుణకథాయ అనత్తమనో హుత్వా మం పటిపుచ్ఛిస్సతి, అథాహం నిబ్బిక్ఖేపం సత్థు గుణం కథేత్వా రాజానం సత్థు సన్తికం గహేత్వా గమిస్సామీతి జానన్తోవ విక్ఖేపపచ్ఛేదనత్థం తుణ్హీ అహోసీతి.

తేపి అమచ్చా ఏవం చిన్తేసుం – “అజ్జ రాజా పఞ్చహి పదేహి రత్తిం థోమేతి, అద్ధా కిఞ్చి సమణం వా బ్రాహ్మణం వా ఉపసఙ్కమిత్వా పఞ్హం పుచ్ఛిత్వా ధమ్మం సోతుకామో, యస్స చేస ధమ్మం సుత్వా పసీదిస్సతి, తస్స చ మహన్తం సక్కారం కరిస్సతి, యస్స పన కులూపకో సమణో రాజకులూపకో హోతి, భద్దం తస్సా”తి.

౧౭౨-౧౭౭. తే ఏవం చిన్తేత్వా – “అహం అత్తనో కులూపకసమణస్స వణ్ణం వత్వా రాజానం గహేత్వా గమిస్సామి, అహం గమిస్సామీ”తి అత్తనో అత్తనో కులూపకానం వణ్ణం కథేతుం ఆరద్ధా. తేనాహ – **“ఏవం వుత్తే అఞ్ఞతరో**

రాజామచ్చో''తిఆది. తత్థ **పూరణో**తి తస్స సత్థుపటిఞ్ఞస్స నామం. **కస్సపో**తి గోత్తం. సో కిర అఞ్ఞతరస్స కులస్స ఏకూనదాససతం పూరయమానో జాతో, తేనస్స పూరణోతి నామం అకంసు. మఙ్గలదాసత్తా చస్స "దుక్కట"న్తి వత్తా నత్థి, అకతం వా న కతన్తి. సో "కిమహం ఏత్థ వసామీ"తి పలాయి. అథస్స చోరా వత్థాని అచ్ఛిన్దింసు, సో పణ్ణేన వా తిణేన వా పటిచ్ఛాదేతుమ్పి అజానన్తో జాతరూపేనేవ ఏకం గామం పావిసి. మనుస్సా తం దిస్వా "అయం సమణో అరహా అప్పిచ్ఛో, నత్థి ఇమినా సదిసో"తి పూవభత్తాదీని గహేత్వా ఉపసఙ్కమన్తి. సో – "మయ్హం సాటకం అనివత్థభావేన ఇదం ఉప్పన్న"న్తి తతో పట్ఠాయ సాటకం లభిత్వాపి న నివాసేసి, తదేవ పబ్బజ్జం అగ్గహేసి, తస్స సన్తికే అఞ్ఞోపి అఞ్ఞోపీతి పఞ్చసతమనుస్సా పబ్బజింసు. తం సన్ధాయాహ – "పూరణో కస్సపో"తి.

పబ్బజితసమూహసఙ్ఖాతో సఙ్ఘో అస్స అత్థీతి **సఙ్ఘీ.** స్వేవ గణో అస్స అత్థీతి **గణీ.** ఆచారసిక్ఖాపనవసేన తస్స గణస్స ఆచరియోతి **గణాచరియో. ఞాతో**తి పఞ్ఞాతో పాకటో. "అప్పిచ్ఛో సన్తుట్ఠో. అప్పిచ్ఛతాయ వత్థమ్పి న నివాసేతీ"తి ఏవం సముగ్గతో యసో అస్స అత్థీతి **యసస్సీ. తిత్థకరో**తి లద్ధికరో. **సాధుసమ్మతో**తి అయం సాధు, సున్దరో, సప్పురిసోతి ఏవం సమ్మతో. **బహుజనస్సా**తి అస్సుతవతో అన్ధబాలపుథుజ్జనస్స. పబ్బజితతో పట్ఠాయ అతిక్కన్తా బహూ రత్తియో జానాతీతి **రత్తఞ్ఞూ.** చిరం పబ్బజితస్స అస్సాతి **చిరపబ్బజితో,** అచిరపబ్బజితస్స హి కథా ఓకప్పనీయా న హోతి, తేనాహ "చిరపబ్బజితో"తి. **అద్ధగతో**తి అద్ధానం గతో, ద్వే తయో రాజపరివట్టే అతీతోతి అధిప్పాయో. **వయోఅనుప్పత్తో**తి పచ్ఛిమవయం అనుప్పత్తో. ఇదం ఉభయమ్పి – "దహరస్స కథా ఓకప్పనీయా న హోతీ"తి ఏతం సన్ధాయ వుత్తం.

తుణ్హీ అహోసీతి సువణ్ణవణ్ణం మధురరసం అమ్బపక్కం ఖాదితుకామో పురిసో ఆహరిత్వా హత్థే ఠపితం కాజరపక్కం దిస్వా వియ ఝానాభిఞ్ఞాదిగుణయుత్తం తిలక్ఖణబ్భాహతం మధురం ధమ్మకథం సోతుకామో పుబ్బే పూరణస్స దస్సనేనాపి అనత్తమనో ఇదాని గుణకథాయ సుట్ఠుతరం అనత్తమనో హుత్వా తుణ్హీ అహోసి. అనత్తమనో సమానోపి పన "సచాహం ఏతం తజ్జేత్వా గీవాయం గహేత్వా నీహరాపేస్సామి, 'యో యో కథేసి, తం తం రాజా ఏవం కరోతీ'తి భీతో అఞ్ఞోపి కోచి కిఞ్చి న కథేస్సతీ"తి అమనాపమ్పి తం కథం అధివాసేత్వా తుణ్హీ ఏవ అహోసి. అథఞ్ఞో – "అహం అత్తనో కులూపకస్స వణ్ణం కథేస్సామీ"తి చిన్తేత్వా వత్తుం ఆరభి. తేన వుత్తం – అఞ్ఞతరోపి ఖోతిఆది. తం సబ్బం వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బం.

ఏత్థ పన **మక్ఖలీ**తి తస్స నామం. గోసాలాయ జాతత్తా **గోసాలో**తి దుతియం నామం. తం కిర సకద్దమాయ భూమియా తేలఘటం గహేత్వా గచ్ఛన్తం – "తాత, మా ఖలీ"తి సామికో ఆహ. సో పమాదేన ఖలిత్వా పతిత్వా సామికస్స భయేన పలాయితుం ఆరద్ధో. సామికో ఉపధావిత్వా దుస్సకణ్ణే అగ్గహేసి. సో సాటకం ఛడ్డేత్వా అచేలకో హుత్వా పలాయి. సేసం పూరణసదిసమేవ.

౧౭౩. **అజితో**తి తస్స నామం. కేసకమ్బలం ధారేతీతి **కేసకమ్బలో.** ఇతి నామద్వయం సంసన్దిత్వా అజితో కేసకమ్బలోతి వుచ్చతి . తత్థ **కేసకమ్బలో నామ** మనుస్సకేసేహి కతకమ్బలో. తతో పటికిట్ఠతరం వత్థం నామ నత్థి. యథాహ – "సేయ్యథాపి, భిక్ఖవే, యాని కానిచి తన్తావుతానం వత్థానం, కేసకమ్బలో తేసం పటికిట్ఠో అక్ఖాయతి. కేసకమ్బలో, భిక్ఖవే, సీతే సీతో, ఉణ్హే ఉణ్హో, దుబ్బణ్ణో దుగ్గన్ధో దుక్ఖసమ్ఫస్సో"తి (అ॰ ని॰ ౩.౧౩౮).

౧౭౪. **పకుధో**తి తస్స నామం. **కచ్చాయనో**తి గోత్తం. ఇతి నామగోత్తం సంసన్దిత్వా పకుధో కచ్చాయనోతి వుచ్చతి. సీతుదకపటిక్ఖిత్తకో ఏస, వచ్చం కత్వాపి ఉదకకిచ్చం న కరోతి, ఉణ్హోదకం వా కఞ్జియం వా లభిత్వా కరోతి, నదిం వా

మగ్గోదకం వా అతిక్కమ్మ – “సీలం మే భిన్న”న్తి వాలికథూపం కత్వా సీలం అధిట్ఠాయ గచ్ఛతి. ఏవరూపో నిస్సిరీకలద్ధికో ఏస.

౧౭౫. **సఞ్చయోతి** తస్స నామం. బేలట్ఠస్స పుత్తోతి **బేలట్ఠపుత్తో.**

౧౭౬. అమ్హాకం గణ్ఠనకిలేసో పలిబన్ధనకిలేసో నత్థి, కిలేసగణ్ఠరహితా మయన్తి ఏవంవాదితాయ లద్ధనామవసేన **నిగణ్ఠో**. నాటస్స పుత్తో **నాటపుత్తో.**

కోమారభచ్చజీవకకథావణ్ణనా

౧౭౭. **అథ ఖో రాజాతి** రాజా కిర తేసం వచనం సుత్వా చిన్తేసి – “అహం యస్స యస్స వచనం న సోతుకామో, సో సో ఏవ కథేసి. యస్స పనమ్హి వచనం సోతుకామో, ఏస నాగవసం పివిత్వా ఠితో సుపణ్ణో వియ తుణ్హీభూతో, అనత్థో వత మే”తి. అథస్స ఏతదహోసి – “జీవకో ఉపసన్తస్స బుద్ధస్స భగవతో ఉపట్ఠాకో, సయమ్పి ఉపసన్తో, తస్మా వత్తసమ్పన్నో భిక్ఖు వియ తుణ్హీభూతోవ నిసిన్నో, న ఏస మయి అకథేన్తే కథేస్సతి, హత్థిమ్హి ఖో పన మద్దన్తే హత్థిస్సేవ పాదో గహేతబ్బో”తి తేన సద్ధిం సయం మన్తేతుమారద్ధో. తేన వుత్తం – “అథ ఖో రాజా”తి. తత్థ **కిం తుణ్హీతి** కేన కారణేన తుణ్హీ. ఇమేసం అమచ్చానం అత్తనో అత్తనో కులూపకసమణస్స వణ్ణం కథేన్తానం ముఖం నప్పహోతి . కిం యథా ఏతేసం, ఏవం తవ కులూపకసమణో నత్థి, కిం త్వం దలిద్దో, న తే మమ పితరా ఇస్సరియం దిన్నం, ఉదాహు అస్సద్ధోతి పుచ్ఛతి.

తతో జీవకస్స ఏతదహోసి – “అయం రాజా మం కులూపకసమణస్స గుణం కథాపేతి, న దాని మే తుణ్హీభావస్స కాలో, యథా ఖో పనిమే రాజానం వన్దిత్వా నిసిన్నావ అత్తనో కులూపకసమణానం గుణం కథయింసు, న మయ్హం ఏవం సత్థుగుణే కథేతుం యుత్త”న్తి ఉట్ఠాయాసనా భగవతో విహారాభిముఖో పఞ్చపతిట్ఠితేన వన్దిత్వా దసనఖసమోధానసముజ్జలం అఞ్జలిం సిరసి పగ్గహేత్వా – “మహారాజ, మా మం ఏవం చిన్తయిత్థ, ‘అయం యం వా తం వా సమణం ఉపసఙ్కమతీ’తి, మమ సత్థునో హి మాతుకుచ్ఛిఓక్కమనే, మాతుకుచ్ఛితో నిక్ఖమనే, మహాభినిక్ఖమనే, సమ్బోధియం, ధమ్మచక్కప్పవత్తనే చ, దససహస్సిలోకధాతు కమ్పిత్థ, ఏవం యమకపాటిహారియం అకాసి, ఏవం దేవోరోహణం, అహం సత్థునో గుణే కథయిస్సామి, ఏకగ్గచిత్తో సుణ, మహారాజా”తి వత్వా – “అయం దేవ, భగవా అరహం సమ్మాసమ్బుద్ధో”తిఆదిమాహ. తత్థ **తం ఖో పన భగవన్తన్తి** ఇత్థమ్భూతాఖ్యానత్థే ఉపయోగవచనం, తస్స ఖో పన భగవతోతి అత్థో. **కల్యాణోతి** కల్యాణగుణసమన్నాగతో, సేట్ఠోతి వుత్తం హోతి. **కిత్తిసద్దోతి** కిత్తియేవ. థుతిఘోసో వా. **అబ్భుగ్గతోతి** సదేవకం లోకం అజ్ఝోత్థరిత్వా ఉగ్గతో. కిన్తి? “ఇతిపి సో భగవా అరహం సమ్మాసమ్బుద్ధో…పే.… భగవా”తి.

తత్రాయం పదసమ్బన్ధో – సో భగవా ఇతిపి అరహం ఇతిపి సమ్మాసమ్బుద్ధో…పే.… ఇతిపి భగవాతి. ఇమినా చ ఇమినా చ కారణేనాతి వుత్తం హోతి. తత్థ ఆరకత్తా అరీనం, అరానఞ్చ హతత్తా, పచ్చయాదీనం అరహత్తా, పాపకరణే రహాభావాతి, ఇమేహి తావ కారణేహి సో భగవా అరహన్తి వేదితబ్బోతిఆదినా నయేన మాతికం నిక్ఖిపిత్వా సబ్బానేవ చేతాని పదాని విసుద్ధిమగ్గే బుద్ధానుస్సతినిద్దేసే విత్థారితానీతి తతో నేసం విత్థారో గహేతబ్బో.

జీవకో పన ఏకమేకస్స పదస్స అత్థం నిట్ఠాపేత్వా – “ఏవం, మహారాజ, అరహం మయ్హం సత్థా, ఏవం సమ్మాసమ్బుద్ధో…పే.… ఏవం భగవా”తి వత్వా – “తం, దేవో, భగవన్తం పయిరుపాసతు, అప్పేవ నామ దేవస్స తం

భగవన్తం పయిరుపాసతో చిత్తం పసీదేయ్యా"తి ఆహ. ఏత్థ చ **తం దేవో పయిరుపాసతూతి** వదన్తో "మహారాజ, తుమ్హాదిసానఞ్హి సతేనపి సహస్సేనపి సతసహస్సేనపి పుట్ఠస్స మయ్హం సత్థునో సబ్బేసం చిత్తం గహేత్వా కథేతుం థామో చ బలఞ్చ అత్థి, విస్సత్థో ఉపసఙ్కమిత్వా పుచ్ఛేయ్యాసి మహారాజా"తి ఆహ.

రఞ్ఞోపి భగవతో గుణకథం సుణన్తస్స సకలసరీరం పఞ్చవణ్ణాయ పీతియా నిరన్తరం ఫుటం అహోసి. సో తఙ్ఖణఞ్ఞేవ గన్తుకామో హుత్వా – "ఇమాయ ఖో పన వేలాయ మయ్హం దసబలస్స సన్తికం గచ్ఛతో న అఞ్ఞో కోచి ఖిప్పం యానాని యోజేతుం సక్ఖిస్సతి అఞ్ఞత్ర జీవకా"తి చిన్తేత్వా – "తేన హి, సమ్మ జీవక, హత్థియానాని కప్పాపేహీ"తి ఆహ.

౧౫౮. తత్థ **తేన హీతి** ఉయ్యోజనత్థే నిపాతో. గచ్ఛ, సమ్మ జీవకాతి వుత్తం హోతి. **హత్థియానానీతి** అనేకేసు అస్సరథాదీసు యానేసు విజ్జమానేసుపి హత్థియానం ఉత్తమం; ఉత్తమస్స సన్తికం ఉత్తమయానేనేవ గన్తబ్బన్తి చ, అస్సయానరథయానాని ససద్దాని, దూరతోవ తేసం సద్దో సుయ్యతి, హత్థియానస్స పదానుపదం గచ్ఛన్తాపి సద్దం న సుణన్తి. నిబ్బుతస్స పన ఖో భగవతో సన్తికే నిబ్బుతేహేవ యానేహి గన్తబ్బన్తి చ చిన్తయిత్వా హత్థియానానీతి ఆహ.

పఞ్చమత్తాని హత్థినికాసతానీతి పఞ్చ కరేణుసతాని. **కప్పాపేత్వాతి** ఆరోహణసజ్జాని కారేత్వా. **ఆరోహణీయన్తి** ఆరోహణయోగ్గం, ఓపగుయ్హన్తి అత్థో. కిం పనేస రఞ్ఞా వుత్తం అకాసి అవుత్తన్తి? అవుత్తం. కస్మా? పణ్డితతాయ. ఏవం కిరస్స అహోసి – రాజా ఇమాయ వేలాయ గచ్ఛామీతి వదతి, రాజానో చ నామ బహుపచ్చత్థికా. సచే అన్తరామగ్గే కోచి అన్తరాయో హోతి, మమ్పి గరహిస్సన్తి – "జీవకో రాజా మే కథం గణ్హాతీతి అకాలేపి రాజానం గహేత్వా నిక్ఖమతీ"తి. భగవన్తమ్పి గరహిస్సన్తి "సమణో గోతమో, 'మయ్హం కథా వత్తతీ'తి కాలం అసల్లక్ఖేత్వావ ధమ్మం కథేతీ"తి. తస్మా యథా నేవ మయ్హం, న భగవతో, గరహా ఉప్పజ్జతి; రఞ్ఞో చ రక్ఖా సుసంవిహితా హోతి, తథా కరిస్సామీ"తి.

తతో ఇత్థియో నిస్సాయ పురిసానం భయం నామ నత్థి, 'సుఖం ఇత్థిపరివుతో గమిస్సామీ'తి పఞ్చ హత్థినికాసతాని కప్పాపేత్వా పఞ్చ ఇత్థిసతాని పురిసవేసం గాహాపేత్వా – "అసితోమరహత్థా రాజానం పరివారేయ్యాథా"తి వత్వా పున చిన్తేసి – "ఇమస్స రఞ్ఞో ఇమస్మిం అత్తభావే మగ్గఫలానం ఉపనిస్సయో నత్థి, బుద్ధా చ నామ ఉపనిస్సయం దిస్వావ ధమ్మం కథేన్తి. హన్దాహం, మహాజనం సన్నిపాతాపేమి, ఏవఞ్హి సతి సత్థా కస్సచిదేవ ఉపనిస్సయేన ధమ్మం దేసేస్సతి, సా మహాజనస్స ఉపకారాయ భవిస్సతీ"తి. సో తత్థ తత్థ సాసనం పేసేసి, భేరిం చరాపేసి – "అజ్జ రాజా భగవతో సన్తికం గచ్ఛతి, సబ్బే అత్తనో విభవానురూపేన రఞ్ఞో ఆరక్ఖం గణ్హన్తూ"తి.

తతో మహాజనో చిన్తేసి – "రాజా కిర సత్థుదస్సనత్థం గచ్ఛతి, కీదిసీ వత భో ధమ్మదేసనా భవిస్సతి, కిం నో నక్ఖత్తకీళాయ, తత్థేవ గమిస్సామా"తి. సబ్బే గన్ధమాలాదీని గహేత్వా రఞ్ఞో ఆగమనం ఆకఙ్ఖమానా మగ్గే అట్ఠంసు. జీవకోపి రఞ్ఞో పటివేదేసి – "కప్పితాని ఖో తే, దేవ, హత్థియానాని, యస్స దాని కాలం మఞ్ఞసీ"తి. తత్థ **యస్స దాని కాలం మఞ్ఞసీతి** ఉపచారవచనమేతం. ఇదం వుత్తం హోతి – "యం తయా ఆణత్తం, తం మయా కతం, ఇదాని త్వం యస్స గమనస్స వా అగమనస్స వా కాలం మఞ్ఞసి, తదేవ అత్తనో రుచియా కరోహీ"తి.

౧౫౯. **పచ్చేకా ఇత్థియోతి** పాటియేక్కా ఇత్థియో, ఏకేకిస్సా హత్థినియా ఏకేకం ఇత్థిన్తి వుత్తం హోతి. **ఉక్కాసు ధారియమానాసూతి** దణ్డదీపికాసు ధారియమానాసు. **మహచ్చ రాజానుభావేనాతి** మహతా రాజానుభావేన. మహచ్చాతిపి పాళి, మహతియాతి అత్థో, లిఙ్గవిపరియాయో ఏస. **రాజానుభావో** వుచ్చతి రాజిద్ధి. కా పనస్స రాజిద్ధి? తియోజనసతానం

ద్విన్నం మహారట్ఠానం ఇస్సరియసిరీ. తస్స హి అసుకదివసం రాజా తథాగతం ఉపసఙ్కమిస్సతీతి పఠమతరం సంవిదహనే అసతిపి తఙ్ఖణఞ్ఞేవ పఞ్చ ఇత్థిసతాని పురిసవేసం గహేత్వా పటిముక్కవేఠనాని అంసే ఆసత్తఖగ్గాని మణిదణ్డతోమరే గహేత్వా నిక్ఖమింసు. యం సన్ధాయ వుత్తం – "పచ్చేకా ఇత్థియో ఆరోపేత్వా"తి.

అపరాపి సోళససహస్సఖత్తియనాటకిత్థియో రాజానం పరివారేసుం. తాసం పరియన్తే ఖుజ్జవామనకకిరాతాదయో. తాసం పరియన్తే అన్తేపురపాలకా విస్సాసికపురిసా. తేసం పరియన్తే విచిత్రవేసవిలాసినో సట్ఠిసహస్సమత్తా మహామత్తా. తేసం పరియన్తే వివిధాలఙ్కారపటిమణ్డితా నానప్పకారఆవుధహత్థా విజ్జాధరతరుణా వియ నవుతిసహస్సమత్తా రట్ఠియపుత్తా. తేసం పరియన్తే సతగ్ఘనికాని నివాసేత్వా పఞ్చసతగ్ఘనికాని ఏకంసం కత్వా సున్హాతా సువిలిత్తా కఞ్చనమాలాదినానాభరణసోభితా దససహస్సమత్తా బ్రాహ్మణా దక్ఖిణహత్థం ఉస్సాపేత్వా జయసద్దం ఘోసన్తా గచ్ఛన్తి. తేసం పరియన్తే పఞ్చఙ్గికాని తూరియాని. తేసం పరియన్తే ధనుపన్తిపరిక్ఖేపో. తస్స పరియన్తే హత్థిఘటా. హత్థీనం పరియన్తే గీవాయ గీవం పహరమానా అస్సపన్తి. అస్సపరియన్తే అఞ్ఞమఞ్ఞం సఙ్ఘట్టనరథా. రథపరియన్తే బాహాయ బాహం పహరయమానా యోధా. తేసం పరియన్తే అత్తనో అత్తనో అనురూపాయ ఆభరణసమ్పత్తియా విరోచమానా అట్ఠారస సేనియో. ఇతి యథా పరియన్తే ఠత్వా ఖిత్తో సరో రాజానం న పాపుణాతి, ఏవం జీవకో కోమారభచ్చో రఞ్ఞో పరిసం సంవిదహిత్వా అత్తనా రఞ్ఞో అవిదూరేనేవ గచ్ఛతి – "సచే కోచి ఉపద్దవో హోతి, పఠమతర రఞ్ఞో జీవితదానం దస్సామీ"తి. ఉక్కానం పన ఏత్తకాని సతాని వా సహస్సాని వాతి పరిచ్ఛేదో నత్థీతి ఏవరూపిం రాజిద్ధిం సన్ధాయ వుత్తం – "మహచ్చరాజానుభావేన యేన జీవకస్స కోమారభచ్చస్స అమ్బవనం, తేన పాయాసీ"తి.

అహుదేవ భయన్తి ఏత్థ చిత్తుత్రాసభయం, ఞాణభయం, ఆరమ్మణభయం, ఓత్తప్పభయన్తి చతుబ్బిధం భయం, తత్థ "జాతిం పటిచ్చ భయం భయానక"న్తిఆదినా నయేన వుత్తం చిత్తుత్రాసభయం నామ. "తేపి తథాగతస్స ధమ్మదేసనం సుత్వా యేభుయ్యేన భయం సంవేగం సన్తాసం ఆపజ్జన్తీ"తి (సం॰ ని॰ ౩.౭౮) ఏవమాగతం ఞాణభయం నామ. "ఏతం నూన తం భయభేరవం ఆగచ్ఛతీ"తి (మ॰ ని॰ ౧.౪౮) ఏత్థ వుత్తం ఆరమ్మణభయం నామ.

> "భీరుం పసంసన్తి, న హి తత్థ సూరం;
> భయా హి సన్తో, న కరోన్తి పాప"న్తి . (సం॰ ని॰ ౧.౩౩);

ఇదం ఓత్తప్పభయం నామ. తేసు ఇధ చిత్తుత్రాసభయం, అహు అహోసీతి అత్థో. **ఛమ్భితత్త**న్తి ఛమ్భితస్స భావో. సకలసరీరచలనన్తి అత్థో. **లోమహంసో**తి లోమహంసనం, ఉద్ధం ఠితలోమతాతి అత్థో. సో పనాయం లోమహంసో ధమ్మస్సవనాదీసు పీతిఉప్పత్తికాలే పీతియాపి హోతి . భీరుకజాతికానం సమ్పహారపిసాచాదిదస్సనేసు భయేనాపి. ఇధ భయలోమహంసోతి వేదితబ్బో.

కస్మా పనేస భీతోతి? అన్ధకారేనాతి ఏకే వదన్తి. రాజగహే కిర ద్వత్తింస మహాద్వారాని, చతుసట్ఠి ఖుద్దకద్వారాని. జీవకస్స అమ్బవనం పాకారస్స చ గిజ్ఝకూటస్స చ అన్తరా హోతి. సో పాచీనద్వారేన నిక్ఖమిత్వా పబ్బతచ్ఛాయాయ పావిసి, తత్థ పబ్బతకూటేన చన్దో ఛాదితో, పబ్బతచ్ఛాయాయ చ రుక్ఖచ్ఛాయాయ చ అన్ధకారం అహోసీతి, తమ్పి అకారణం. తదా హి ఉక్కానం సతసహస్సానమ్పి పరిచ్ఛేదో నత్థి.

అయం పన అప్పసద్దతం నిస్సాయ జీవకే ఆసఙ్కాయ భీతో. జీవకో కిరస్స ఉపరిపాసాదేయేవ ఆరోచేసి – "మహారాజ అప్పసద్దకామో భగవా, అప్పసద్దేనేవ ఉపసఙ్కమితబ్బో"తి. తస్మా రాజా తూరియసద్దం నివారేసి. తూరియాని కేవలం గహితమత్తానేవ హోన్తి, వాచమ్పి ఉచ్చం అనిచ్ఛారయమానా అచ్ఛరాసఞ్ఞాయ గచ్ఛన్తి. అమ్బవనేపి కస్సచి ఖిపితసద్దోపి న సుయ్యతి. రాజానో చ నామ సద్దాభిరతా హోన్తి. సో తం అప్పసద్దతం నిస్సాయ ఉక్కణ్ఠితో జీవకేపి ఆసఙ్కం ఉప్పాదేసి. "అయం జీవకో మయ్హం అమ్బవనే అడ్ఢతేళసాని భిక్ఖుసతానీ"తి ఆహ. ఏత్థ చ ఖిపితసద్దమత్తమ్పి న సుయ్యతి, అభూతం మఞ్ఞే, ఏస వఞ్చేత్వా మం నగరతో నీహరిత్వా పురతో బలకాయం ఉపట్ఠపేత్వా మం గణ్హిత్వా అత్తనా ఛత్తం ఉస్సాపేతుకామో. అయఞ్హి పఞ్చన్నం హత్థీనం బలం ధారేతి. మమ చ అవిదూరేనేవ గచ్ఛతి, సన్తికే చ మే ఆవుధహత్థో ఏకపురిసోపి నత్థి. అహో వత మే అనత్థో"తి. ఏవం భాయిత్వా చ పన అభీతో వియ సన్ధారేతుమ్పి నాసక్ఖి. అత్తనో భీతభావం తస్స ఆవి అకాసి. తేన వుత్తం. "అథ ఖో రాజా...పే.... న నిగ్ఘోసో"తి. తత్థ **సమ్మా**తి వయస్సాభిలాపో ఏస, కచ్చి మం వయస్సాతి వుత్తం హోతి. **న పలమ్భేసీ**తి యం నత్థి తం అత్థీతి వత్వా కచ్చి మం న విప్పలమ్భయసి. **నిగ్ఘోసో**తి కథాసల్లాపనిగ్ఘోసో.

మా భాయి, మహారాజాతి జీవకో – "అయం రాజా మం న జానాతి 'నాయం పరం జీవితా వోరోపేతీ'తి; సచే ఖో పన నం న అస్సాసేస్సామి, వినస్సేయ్యా"తి చిన్తయిత్వా దళ్హం కత్వా సమస్సాసేన్తో "మా భాయి మహారాజా"తి వత్వా "**న తం దేవా**"తిఆదిమాహ. **అభిక్కమా**తి అభిముఖో కమ గచ్ఛ, పవిసాతి అత్థో. సకిం వుత్తే పన దళ్హం న హోతీతి తరమానోవ ద్విక్ఖత్తుం ఆహ. **ఏతే మణ్డలమాళే దీపా ఝాయన్తీ**తి మహారాజ, చోరబలం నామ న దీపే జాలేత్వా తిట్ఠతి, ఏతే చ మణ్డలమాళే దీపా జలన్తి. ఏతాయ దీపసఞ్ఞాయ యాహి మహారాజాతి వదతి.

సామఞ్ఞఫలపుచ్ఛావణ్ణనా

౧౬౦. **నాగస్స భూమీ**తి యత్థ సక్కా హత్థిం అభిరూళ్హేన గన్తుం, అయం నాగస్స భూమి నామ. **నాగా పచ్చోరోహిత్వా**తి విహారస్స బహిద్వారకోట్ఠకే హత్థితో ఓరోహిత్వా. భూమియం పతిట్ఠితసమకాలమేవ పన భగవతో తేజో రఞ్ఞో సరీరం ఫరి. అథస్స తావదేవ సకలసరీరతో సేదా ముచ్చింసు, సాటకా పీళేత్వా అపనేతబ్బా వియ అహేసుం. అత్తనో అపరాధం సరిత్వా మహాభయం ఉప్పజ్జి. సో ఉజుకం భగవతో సన్తికం గన్తుం అసక్కోన్తో జీవకం హత్థే గహేత్వా ఆరామచారికం చరమానో వియ "ఇదం తే సమ్మ జీవక సుట్ఠు కారితం ఇదం సుట్ఠు కారిత"న్తి విహారస్స వణ్ణం భణమానో అనుక్కమేన యేన మణ్డలమాళస్స ద్వారం తేనుపసఙ్కమి, సమ్పత్తోతి అత్థో.

కహం పన సమ్మాతి కస్మా పుచ్ఛతి. ఏకే తావ "అజానన్తో"తి వదన్తి. ఇమినా కిర దహరకాలే పితరా సద్ధిం ఆగమ్మ భగవా దిట్ఠపుబ్బో, పచ్ఛా పన పాపమిత్తసంసగ్గేన పితుఘాతం కత్వా అభిమారే పేసేత్వా ధనపాలం ముఞ్చాపేత్వా మహాపరాధో హుత్వా భగవతో సమ్ముఖీభావం న ఉపగతపుబ్బోతి అసఞ్జానన్తో పుచ్ఛతీతి. తం అకారణం, భగవా హి ఆకిణ్ణవరలక్ఖణో అనుబ్యఞ్జనపటిమణ్డితో ఛబ్బణ్ణాహి రస్మీహి సకలం ఆరామం ఓభాసేత్వా తారాగణపరివుతో వియ పుణ్ణచన్దో భిక్ఖుగణపరివుతో మణ్డలమాళమజ్ఝే నిసిన్నో, తం కో న జానేయ్య. అయం పన అత్తనో ఇస్సరియలీలాయ పుచ్ఛతి. పకతి హేసా రాజకులానం, యం జానన్తాపి అజానన్తా వియ పుచ్ఛన్తి. జీవకో పన తం సుత్వా – 'అయం రాజా పథవియం ఠత్వా కుహిం పథవీతి, నభం ఉల్లోకేత్వా కుహిం చన్దిమసూరియాతి, సినేరుమూలే ఠత్వా కుహిం సినేరూతి వదమానో వియ

దసబలస్స పురతో ఠత్వా కుహిం భగవా’తి పుచ్ఛతి. “హన్దస్స భగవన్తం దస్సేస్సామీ”తి చిన్తేత్వా యేన భగవా తేనఞ్జలిం పణామేత్వా “ఏసో మహారాజా”తిఆదిమాహ. **పురక్ఖతోతి** పరివారేత్వా నిసిన్నస్స పురతో నిసిన్నో.

౧౬౧. **యేన భగవా తేనుపసఙ్కమీతి** యత్థ భగవా తత్థ గతో, భగవతో సన్తికం ఉపగతోతి అత్థో. **ఏకమన్తం అట్ఠాసీతి** భగవన్తం వా భిక్ఖుసంఘం వా అసఙ్ఘట్టయమానో అత్తనో ఠాతుం అనుచ్ఛవికే ఏకస్మిం పదేసే భగవన్తం అభివాదేత్వా ఏకోవ అట్ఠాసి. **తుణ్హీభూతం తుణ్హీభూతన్తి** యతో యతో అనువిలోకేతి, తతో తతో తుణ్హీభూతమేవాతి అత్థో. తత్థ హి ఏకభిక్ఖుస్సపి హత్థకుక్కుచ్చం వా పాదకుక్కుచ్చం వా ఖిపితసద్దో వా నత్థి, సబ్బాలఙ్కారపటిమణ్డితం నాటకపరివారం భగవతో అభిముఖే ఠితం రాజానం వా రాజపరిసం వా ఏకభిక్ఖుపి న ఓలోకేసి. సబ్బే భగవన్తంయేవ ఓలోకయమానా నిసీదింసు.

రాజా తేసం ఉపసమే పసీదిత్వా విగతపఙ్కతాయ విప్పసన్నరహదమివ ఉపసన్తిన్ద్రియం భిక్ఖుసఙ్ఘం పునప్పునం అనువిలోకేత్వా ఉదానం ఉదానేసి. తత్థ **ఇమినాతి** యేన కాయికేన చ వాచసికేన చ మానసికేన చ సీలూపసమేన భిక్ఖుసఙ్ఘో ఉపసన్తో, ఇమినా ఉపసమేనాతి దీపేతి. తత్థ “అహో వత మే పుత్తో పబ్బజిత్వా ఇమే భిక్ఖూ వియ ఉపసన్తో భవేయ్యా”తి నయిదం సన్ధాయ ఏస ఏవమాహ. అయం పన భిక్ఖుసఙ్ఘం దిస్వా పసన్నో పుత్తం అనుస్సరి. దుల్లభఞ్హి లద్ధా అచ్ఛరియం వా దిస్వా పియానం ఞాతిమిత్తాదీనం అనుస్సరణం నామ లోకస్స పకతియేవ. ఇతి భిక్ఖుసఙ్ఘం దిస్వా పుత్తం అనుస్సరమానో ఏస ఏవమాహ.

అపి చ పుత్తే ఆసఙ్కాయ తస్స ఉపసమం ఇచ్ఛమానో పేస ఏవమాహ. ఏవం కిరస్స అహోసి, పుత్తో మే పుచ్ఛిస్సతి – “మయ్హం పితా దహరో. అయ్యకో మే కుహి”న్తి. సో “పితరా తే ఘాతితో”తి సుత్వా “అహమ్పి పితరం ఘాతేత్వా రజ్జం కారేస్సామీ”తి మఞ్ఞిస్సతి. ఇతి పుత్తే ఆసఙ్కాయ తస్స ఉపసమం ఇచ్ఛమానో పేస ఏవమాహ. కిఞ్చాపి హి ఏస ఏవమాహ. అథ ఖో నం పుత్తో ఘాతేస్సతియేవ. తస్మిఞ్హి వంసే పితువధో పఞ్చపరివట్టే గతో. అజాతసత్తు బిమ్బిసారం ఘాతేసి, ఉదయో అజాతసత్తుం . తస్స పుత్తో మహాముణ్డికో నామ ఉదయం. తస్స పుత్తో అనురుద్ధో నామ మహాముణ్డికం. తస్స పుత్తో నాగదాసో నామ అనురుద్ధం. నాగదాసం పన – “వంసచ్ఛేదకరాజానో ఇమే, కిం ఇమేహీ”తి రట్ఠవాసినో కుపితా ఘాతేసుం.

అగమా ఖో త్వన్తి కస్మా ఏవమాహ? భగవా కిర రఞ్ఞో వచీభేదే అకతేయేవ చిన్తేసి – “అయం రాజా ఆగన్త్వా తుణ్హీ నిరవో ఠితో, కిం ను ఖో చిన్తేసీ”తి. అథస్స చిత్తం ఞత్వా – “అయం మయా సద్ధిం సల్లపితుం అసక్కోన్తో భిక్ఖుసఙ్ఘం అనువిలోకేత్వా పుత్తం అనుస్సరి, న ఖో పనాయం మయి అనాలపన్తే కిఞ్చి కథేతుం సక్ఖిస్సతి, కరోమి తేన సద్ధిం కథాసల్లాప”న్తి. తస్మా రఞ్ఞో వచనానన్తరం **‘‘అగమా ఖో త్వం, మహారాజ, యథాపేమ’’**న్తి ఆహ. తస్సత్థో – మహారాజ, యథా నామ ఉన్నమే వుట్ఠం ఉదకం యేన నిన్నం తేన గచ్ఛతి, ఏవమేవ త్వం భిక్ఖుసఙ్ఘం అనువిలోకేత్వా యేన పేమం తేన గతోతి.

అథ రఞ్ఞో ఏతదహోసి – “అహో అచ్ఛరియా బుద్ధగుణా, మయా సదిసో భగవతో అపరాధకారకో నామ నత్థి, మయా హిస్స అగ్గుపట్ఠాకో ఘాతితో, దేవదత్తస్స చ కథం గహేత్వా అభిమారా పేసితా, నాళాగిరి ముత్తో, మం నిస్సాయ దేవదత్తేన సిలా పవిద్ధా, ఏవం మహాపరాధం నామ మం ఆలపతో దసబలస్స ముఖం నప్పహోతి; అహో భగవా పఞ్చహాకారేహి

తాదిలక్ఖణే సుప్పతిట్ఠితో. ఏవరూపం నామ సత్థారం పహాయ బహిద్ధా న పరియేసిస్సామా”తి సో సోమనస్సజాతో భగవన్తం ఆలపన్తో “పియో మే, భన్తే”తిఆదిమాహ.

౧౬౨. **భిక్ఖుసఙ్ఘస్స అఞ్జలిం పణామేత్వా**తి ఏవం కిరస్స అహోసి భగవన్తం వన్దిత్వా ఇతోచితో చ గన్త్వా భిక్ఖుసఙ్ఘం వన్దన్తేన చ భగవా పిట్ఠితో కాతబ్బో హోతి, గరుకారోపి చేస న హోతి. రాజానం వన్దిత్వా ఉపరాజానం వన్దన్తేనపి హి రఞ్ఞో అగారవో కతో హోతి. తస్మా భగవన్తం వన్దిత్వా ఠితట్ఠానేయేవ భిక్ఖుసఙ్ఘస్స అఞ్జలిం పణామేత్వా ఏకమన్తం నిసీది. **కఞ్చిదేవ దేస**న్తి కఞ్చి ఓకాసం.

అథస్స భగవా పఞ్హపుచ్ఛనే ఉస్సాహం జనేన్తో ఆహ – **‘‘పుచ్ఛ, మహారాజ, యదాకఙ్ఖసీ’’**తి. తస్సత్థో – “పుచ్ఛ యది ఆకఙ్ఖసి, న మే పఞ్హవిస్సజ్జనే భారో అత్థి”. అథ వా “పుచ్ఛ, యం ఆకఙ్ఖసి, సబ్బం తే విస్సజ్జేస్సామీ”తి సబ్బఞ్ఞుపవారణం పవారేసి, అసాధారణం పచ్చేకబుద్ధఅగ్గసావకమహాసావకేహి. తే హి యదాకఙ్ఖసీతి న వదన్తి, సుత్వా వేదిస్సామాతి వదన్తి. బుద్ధా పన – “పుచ్ఛ, ఆవుసో, యదాకఙ్ఖసీ”తి (సం॰ ని॰ ౧.౨౩౭), వా “పుచ్ఛ, మహారాజ, యదాకఙ్ఖసీ”తి వా,

“పుచ్ఛ, వాసవ, మం పఞ్హం, యం కిఞ్చి మనసిచ్ఛసి;
తస్స తస్సేవ పఞ్హస్స, అహం అన్తం కరోమి తే”తి. (దీ॰ ని॰ ౨.౩౫౬) వా;

తేన హి త్వం, భిక్ఖు, సకే ఆసనే నిసీదిత్వా పుచ్ఛ, యదాకఙ్ఖసీతి వా,

“బావరిస్స చ తుయ్హం వా, సబ్బేసం సబ్బసంసయం;
కతావకాసా పుచ్ఛవ్హో, యం కిఞ్చి మనసిచ్ఛథా”తి. (సు॰ ని॰ ౧౦౩౬) వా;

“పుచ్ఛ మం, సభియ, పఞ్హం, యం కిఞ్చి మనసిచ్ఛసి;
తస్స తస్సేవ పఞ్హస్స, అహం అన్తం కరోమి తే”తి. (సు॰ ని॰ ౫౧౭) వా;

తేసం తేసం యక్ఖనరిన్దదేవసమణబ్రాహ్మణపరిబ్బాజకానం సబ్బఞ్ఞుపవారణం పవారేన్తి. అనచ్ఛరియఞ్చేతం, యం భగవా బుద్ధభూమిం పత్వా ఏతం పవారణం పవారేయ్య. యో బోధిసత్తభూమియం పదేసఞాణే ఠితో –

“కోణ్డఞ్ఞ , పఞ్హాని వియాకరోహి;
యాచన్తి తం ఇసయో సాధురూపా.
కోణ్డఞ్ఞ, ఏసో మనుజేసు ధమ్మో;
యం వుద్ధమాగచ్ఛతి ఏస భారో”తి. (జా॰ ౨.౧౭.౬౦);

ఏవం సక్కాదీనం అత్థాయ ఇసీహి యాచితో –

“కతావకాసా పుచ్ఛన్తు భోన్తో,
యం కిఞ్చి పఞ్హం మనసాభిపత్థితం;
అహఞ్హి తం తం వో వియాకరిస్సం,

ఞత్వా సయం లోకమిమం పరఞ్చా”తి. (జా॰ ౨.౧౭.౬౧);

ఏవం సరభఙ్గకాలే. సమ్భవజాతకే చ సకలజమ్బుదీపం తిక్ఖత్తుం విచరిత్వా పఞ్హానం అన్తకరం అదిస్వా సుచిరతేన బ్రాహ్మణేన, పఞ్హం పుట్ఠుం ఓకాసే కారితే జాతియా సత్తవస్సికో రథికాయ పంసుం కీళన్తో పల్లఙ్కమాభుజిత్వా అన్తరవీథియం నిసిన్నోవ –

“తగ్ఘ తే అహమక్ఖిస్సం, యథాపి కుసలో తథా;

రాజా చ ఖో తం జానాతి, యది కాహతి వా న వా”తి. (జా॰ ౧.౧౬.౧౭౨);

సబ్బఞ్ఞుపవారణం పవారేసి.

౧౬౩. ఏవం భగవతా సబ్బఞ్ఞుపవారణాయ పవారితాయ అత్తమనో రాజా పఞ్హం పుచ్ఛన్తో – “యథా ను ఖో ఇమాని, భన్తే”తిఆదిమాహ. తత్థ సిప్పమేవ సిప్పాయతనం. **పుథుసిప్పాయతనానీ**తి బహూని సిప్పాని. **సేయ్యథిదన్తి** కతమే పన తే. **హత్థారోహా**తిఆదీహి యే తం తం సిప్పం నిస్సాయ జీవన్తి, తే దస్సేతి. అయఞ్హి అస్సాధిప్పాయో – “యథా ఇమేసం సిప్పూపజీవీనం తం తం సిప్పం నిస్సాయ సన్దిట్ఠికం సిప్పఫలం పఞ్ఞాయతి. సక్కా ను ఖో ఏవం సన్దిట్ఠికం సామఞ్ఞఫలం పఞ్ఞాపేతు”న్తి. తస్మా సిప్పాయతనాని ఆహరిత్వా సిప్పూపజీవినో దస్సేతి.

తత్థ **హత్థారోహా**తి సబ్బేపి హత్థాచరియహత్థివేజ్జహత్థిమేణ్డాదయో దస్సేతి. **అస్సారోహా**తి సబ్బేపి అస్సాచరియఅస్సవేజ్జఅస్సమేణ్డాదయో. **రథికా**తి సబ్బేపి రథాచరియరథయోధరథరక్ఖాదయో. **ధనుగ్గహా**తి ధనుఆచరియా ఇస్సాసా. **చేలకా**తి యే యుద్ధే జయధజం గహేత్వా పురతో గచ్ఛన్తి. **చలకా**తి ఇధ రఞ్ఞో ఠానం హోతు, ఇధ అసుకమహామత్తస్సాతి ఏవం సేనాబ్యూహకారకా. **పిణ్డదాయకా**తి సాహసికమహాయోధా. తే కిర పరసేనం పవిసిత్వా పరసీసం పిణ్డమివ ఛేత్వా ఛేత్వా దయన్తి, ఉప్పతిత్వా ఉప్పతిత్వా నిగ్గచ్ఛన్తీతి అత్థో. యే వా సఙ్గామమజ్ఝే యోధానం భత్తపాతిం గహేత్వా పరివిసన్తి, తేసమ్పేతం నామం. **ఉగ్గా రాజపుత్తా**తి ఉగ్గతుగ్గతా సఙ్గామావచరా రాజపుత్తా. **పక్ఖన్దినో**తి యే “కస్స సీసం వా ఆవుధం వా ఆహరామా”తి “వత్వా అసుకస్సా”తి వుత్తా సఙ్గామం పక్ఖన్దిత్వా తదేవ ఆహరన్తి, ఇమే పక్ఖన్దన్తీతి పక్ఖన్దినో. **మహానాగా**తి మహానాగా వియ మహానాగా, హత్థిఆదీసుపి అభిముఖం ఆగచ్ఛన్తేసు అనివత్తితయోధానమేతం అధివచనం. **సూరా**తి ఏకన్తసూరా, యే సజాలికాపి సచమ్మికాపి సముద్దం తరితుం సక్కోన్తి. **చమ్మయోధినో**తి యే చమ్మకఞ్చుకం వా పవిసిత్వా సరపరిత్తాణచమ్మం వా గహేత్వా యుజ్ఝన్తి. **దాసికపుత్తా**తి బలవసినేహా ఘరదాసయోధా. **ఆళారికా**తి పూవికా. **కప్పకా**తి న్హాపికా. **న్హాపకా**తి యే న్హాపేన్తి. **సూదా**తి భత్తకారకా. మాలాకారాదయో పాకటాయేవ. **గణకా**తి అచ్ఛిద్దకపాఠకా. **ముద్దికా**తి హత్థముద్దాయ గణనం నిస్సాయ జీవినో. **యాని వా పనఞ్ఞానిపీ**తి అయకారదన్తకారచిత్తకారాదీని. **ఏవంగతానీ**తి ఏవం పవత్తాని. **తే దిట్ఠేవ ధమ్మే**తి తే హత్థారోహాదయో తాని పుథుసిప్పాయతనాని దస్సేత్వా రాజకులతో మహాసమ్పత్తిం లభమానా సన్దిట్ఠికమేవ సిప్పఫలం ఉపజీవన్తి. **సుఖేన్తీ**తి సుఖితం కరోన్తి. **పీణేన్తీ**తి పీణితం థామబలూపేతం కరోన్తి. **ఉద్ధగ్గికా**దీసు ఉపరి ఫలనిబ్బత్తనతో ఉద్ధం అగ్గమస్సా అత్థీతి **ఉద్ధగ్గికా.** సగ్గం అరహతీతి **సోవగ్గికా.** సుఖో విపాకో అస్సాతి **సుఖవిపాకా.** సుట్ఠు అగ్గే రూపసద్దగన్ధరసఫోట్ఠబ్బఆయువణ్ణసుఖయసఆధిపతేయ్యసఙ్ఖాతే దస ధమ్మే సంవత్తేతి నిబ్బత్తేతీతి **సగ్గసంవత్తనికా.** తం ఏవరూపం దక్ఖిణం దానం పతిట్ఠపేన్తీతి అత్థో. **సామఞ్ఞఫలన్తి** ఏత్థ పరమత్థతో మగ్గో సామఞ్ఞం. అరియఫలం సామఞ్ఞఫలం.

యథాహ – “కతమఞ్చ, భిక్ఖవే, సామఞ్ఞం? అయమేవ అరియో అట్ఠఙ్గికో మగ్గో. సేయ్యథిదం, సమ్మాదిట్ఠి…పే…. సమ్మాసమాధి. ఇదం వుచ్చతి, భిక్ఖవే, సామఞ్ఞం. కతమాని చ, భిక్ఖవే, సామఞ్ఞఫలాని? సోతాపత్తిఫలం…పే…. అరహత్తఫల”న్తి (సం॰ ని॰ ౫.౩౫). తం ఏస రాజా న జానాతి. ఉపరి ఆగతం పన దాసకస్సకోపమం సన్ధాయ పుచ్ఛతి.

అథ భగవా పఞ్హం అవిస్సజ్జేత్వావ చిన్తేసి – “ఇమే బహూ అఞ్ఞతిత్థియసావకా రాజామచ్చా ఇధాగతా, తే కణ్హపక్ఖఞ్చ సుక్కపక్ఖఞ్చ దీపేత్వా కథీయమానే అమ్హాకం రాజా మహన్తేన ఉస్సాహేన ఇధాగతో, తస్సాగతకాలతో పట్ఠాయ సమణో గోతమో సమణకోలాహలం సమణభణ్డనమేవ కథేతీతి ఉజ్ఝాయిస్సన్తి, న సక్కచ్చం ధమ్మం సోస్సన్తి, రఞ్ఞా పన కథీయమానే ఉజ్ఝాయితుం న సక్ఖిస్సన్తి, రాజానమేవ అనువత్తిస్సన్తి. ఇస్సరానువత్తకో హి లోకో. ‘హన్దాహం రఞ్ఞోవ భారం కరోమీ’తి రఞ్ఞో భారం కరోన్తో “**అభిజానాసి నో త్వ**”న్తిఆదిమాహ.

౧౬౪. తత్థ **అభిజానాసి నో త్వ**న్తి అభిజానాసి ను త్వం. అయఞ్చ నో-సద్దో పరతో పుచ్ఛితాతి పదేన యోజేతబ్బో. ఇదఞ్హి వుత్తం హోతి – “మహారాజ, త్వం ఇమం పఞ్హం అఞ్ఞే సమణబ్రాహ్మణే పుచ్ఛితా ను, అభిజానాసి చ నం పుట్ఠభావం, న తే సమ్ముట్ఠ”న్తి. **సచే తే అగరూ**తి సచే తుయ్హం యథా తే బ్యాకరింసు, తథా ఇధ భాసితుం భారియం న హోతి, యది న కోచి అఫాసుకభావో అత్థి, భాసస్సూతి అత్థో. **న ఖో మే భన్తే**తి కిం సన్ధాయాహ? పణ్డితపతిరూపకానఞ్హి సన్తికే కథేతుం దుక్ఖం హోతి, తే పదే పదే అక్ఖరే అక్ఖరే దోసమేవ వదన్తి. ఏకన్తపణ్డితా పన కథం సుత్వా సుకథితం పసంసన్తి, దుక్కథితేసు పాళిపదఅత్థబ్యఞ్జనేసు యం యం విరుజ్ఝతి, తం తం ఉజుకం కత్వా దేన్తి. భగవతా చ సదిసో ఏకన్తపణ్డితో నామ నత్థి. తేనాహ – “న ఖో మే, భన్తే, గరు; యత్థస్స భగవా నిసిన్నో భగవన్తరూపో వా”తి.

పూరణకస్సపవాదవణ్ణనా

౧౬౫. **ఏకమిదాహన్తి** ఏకం ఇధ అహం. **సమ్మోదనీయం కథం సారణీయం వీతిసారేత్వా**తి సమ్మోదజనకం సరితబ్బయుత్తకం కథం పరియోసాపేత్వా.

౧౬౬. “**కరోతో ఖో, మహారాజ, కారయతో**”తిఆదీసు **కరోతో**తి సహత్థా కరోన్తస్స. **కారయతో**తి ఆణత్తియా కారేన్తస్స. **ఛిన్దతో**తి పరేసం హత్థాదీని ఛిన్దన్తస్స. **పచతో**తి పరే దణ్డేన పీళేన్తస్స. **సోచయతో**తి పరస్స భణ్డహరణాదీహి సోచయతో. **సోచాపయతో**తి సోకం సయం కరోన్తస్సపి పరేహి కారాపేన్తస్సపి . **కిలమతో**తి ఆహారుపచ్ఛేదబన్ధనాగారప్పవేసనాదీహి సయం కిలమన్తస్సపి పరేహి కిలమాపేన్తస్సపి. **ఫన్దతో ఫన్దాపయతో**తి పరం ఫన్దన్తం ఫన్దనకాలే సయమ్పి ఫన్దతో పరమ్పి ఫన్దాపయతో. **పాణమతిపాతాపయతో**తి పాణం హనన్తస్సపి హనాపేన్తస్సపి. ఏవం సబ్బత్థ కరణకారణవసేనేవ అత్థో వేదితబ్బో.

సన్ధిన్తి ఘరసన్ధిం. **నిల్లోప**న్తి మహావిలోపం. **ఏకాగారిక**న్తి ఏకమేవ ఘరం పరివారేత్వా విలుప్పనం. **పరిపన్థే**తి ఆగతాగతానం అచ్ఛిన్దనత్థం మగ్గే తిట్ఠతో. **కరోతో న కరీయతి పాప**న్తి యం కిఞ్చి పాపం కరోమీతి సఞ్ఞాయ కరోతోపి పాపం న కరీయతి, నత్థి పాపం. సత్తా పన పాపం కరోమాతి ఏవంసఞ్ఞినో హోన్తీతి దీపేతి. **ఖురపరియన్తేనా**తి ఖురనేమినా, ఖురధారసదిసపరియన్తేన వా. **ఏకం మంసఖల**న్తి ఏకం మంసరాసిం. **పుఞ్జ**న్తి తస్సేవ వేవచనం. **తతోనిదాన**న్తి ఏకమంసఖలకరణనిదానం.

దక్ఖిణన్తి దక్ఖిణతీరే మనుస్సా కక్ఖళా దారుణా, తే సన్ధాయ “హనన్తో”తిఆదిమాహ. ఉత్తరతీరే సత్తా సద్ధా హోన్తి పసన్నా బుద్ధమామకా ధమ్మమామకా సఙ్ఘమామకా, తే సన్ధాయ దదన్తోతిఆదిమాహ. తత్థ **యజన్తో**తి మహాయాగం కరోన్తో. **దమేనా**తి ఇన్ద్రియదమేన ఉపోసథకమ్మేన వా. **సంయమేనా**తి సీలసంయమేన. **సచ్చవజ్జేనా**తి సచ్చవచనేన. **ఆగమో**తి ఆగమనం, పవత్తీతి అత్థో. సబ్బథాపి పాపపుఞ్ఞానం కిరియమేవ పటిక్ఖిపతి.

అమ్బం పుట్ఠో లబుజం బ్యాకరోతి నామ, యో కీదిసో అమ్బో కీదిసాని వా అమ్బస్స ఖన్ధపణ్ణపుప్ఫఫలానీతి వుత్తే ఏదిసో లబుజో ఏదిసాని వా లబుజస్స ఖన్ధపణ్ణపుప్ఫఫలానీతి బ్యాకరోతి. **విజితే**తి ఆణాపవత్తిదేసే. **అపసాదేతబ్బన్తి** విహేఠేతబ్బం. **అనభినన్దిత్వా**తి “సాధు సాధూ”తి ఏవం పసంసం అకత్వా. **అప్పటిక్కోసిత్వా**తి బాలదుబ్భాసితం తయా భాసితన్తి ఏవం అప్పటిబాహిత్వా. **అనుగ్గణ్హన్తో**తి సారతో అగ్గణ్హన్తో. **అనిక్కుజ్జన్తో**తి సారవసేనేవ ఇదం నిస్సరణం, అయం పరమత్థోతి హదయే అట్ఠపేన్తో. బ్యఞ్జనం పన తేన ఉగ్గహితఞ్చేవ నిక్కుజ్జితఞ్చ.

మక్ఖలిగోసాలవాదవణ్ణనా

౧౬౭-౧౬౮. మక్ఖలివాదే పచ్చయోతి హేతువేవచనమేవ, ఉభయేనాపి విజ్జమానమేవ కాయదుచ్చరితాదీనం సంకిలేసపచ్చయం, కాయసుచరితాదీనఞ్చ విసుద్ధిపచ్చయం పటిక్ఖిపతి. **అత్తకారే**తి అత్తకారో. యేన అత్తనా కతకమ్మేన ఇమే సత్తా దేవత్తమ్పి మారత్తమ్పి బ్రహ్మత్తమ్పి సావకబోధిమ్పి పచ్చేకబోధిమ్పి సబ్బఞ్ఞుతమ్పి పాపుణన్తి, తమ్పి పటిక్ఖిపతి. దుతియపదేన యం పరకారం పరస్స ఓవాదానుసాసనిం నిస్సాయ ఠపేత్వా మహాసత్తం అవసేసో జనో మనుస్ససోభగ్యతం ఆదిం కత్వా యావ అరహత్తం పాపుణాతి, తం పరకారం పటిక్ఖిపతి. ఏవమయం బాలో జినచక్కే పహారం దేతి నామ. **నత్థి పురిసకారే**తి యేన పురిసకారేన సత్తా వుత్తప్పకారా సమ్పత్తియో పాపుణన్తి , తమ్పి పటిక్ఖిపతి. **నత్థి బలన్తి** యమ్హి అత్తనో బలే పతిట్ఠితా సత్తా వీరియం కత్వా తా సమ్పత్తియో పాపుణన్తి, తం బలం పటిక్ఖిపతి. **నత్థి వీరియన్తి**ఆదీని సబ్బాని పురిసకారవేవచనానేవ. “ఇదం నో వీరియేన ఇదం పురిసథామేన, ఇదం పురిసపరక్కమేన పవత్త”న్తి ఏవం పవత్తవచనపటిక్ఖేపకరణవసేన పనేతాని విసుం ఆదియన్తి.

సబ్బే సత్తాతి ఓట్ఠగోణగద్రభాదయో అనవసేసే పరిగ్గణ్హాతి. **సబ్బే పాణా**తి ఏకిన్ద్రియో పాణో, ద్విన్ద్రియో పాణోతిఆదివసేన వదతి. **సబ్బే భూతా**తి అణ్డకోసవత్థికోసేసు భూతే సన్ధాయ వదతి. **సబ్బే జీవా**తి సాలియవగోధుమాదయో సన్ధాయ వదతి. తేసు హి సో విరూహనభావేన జీవసఞ్ఞీ. **అవసా అబలా అవీరియా**తి తేసం అత్తనో వసో వా బలం వా వీరియం వా నత్థి. **నియతిసఙ్గతిభావపరిణతా**తి ఏత్థ **నియతీ**తి నియతా. **సఙ్గతీ**తి ఛన్నం అభిజాతీనం తత్థ తత్థ గమనం. **భావో**తి సభావోయేవ. ఏవం నియతియా చ సఙ్గతియా చ భావేన చ పరిణతా నానప్పకారతం పత్తా. యేన హి యథా భవితబ్బం, సో తథేవ భవతి. యేన న భవితబ్బం, సో న భవతీతి దస్సేతి. **ఛస్వేవాభిజాతీసూ**తి ఛసు ఏవ అభిజాతీసు ఠత్వా సుఖఞ్చ దుక్ఖఞ్చ పటిసంవేదేన్తి. అఞ్ఞా సుఖదుక్ఖభూమి నత్థీతి దస్సేతి.

యోనిపముఖసతసహస్సానీతి పముఖయోనీనం ఉత్తమయోనీనం చుద్దససతసహస్సాని అఞ్ఞాని చ సట్ఠిసతాని అఞ్ఞాని చ ఛసతాని. **పఞ్చ చ కమ్మునో సతానీ**తి పఞ్చకమ్మసతాని చ. కేవలం తక్కమత్తకేన నిరత్థకం దిట్ఠిం దీపేతి. పఞ్చ చ కమ్మాని తీణి చ కమ్మానీతిఆదీసుపి ఏసేవ నయో. కేచి పనాహు – “పఞ్చ చ కమ్మానీతి పఞ్చిన్ద్రియవసేన భణతి. తీణీతి కాయకమ్మాదివసేనా”తి. **కమ్మే చ ఉపడ్ఢకమ్మే చా**తి ఏత్థ పనస్స కాయకమ్మఞ్చ వచీకమ్మఞ్చ కమ్మన్తి లద్ధి,

మనోకమ్మం ఉపడ్ఢకమ్మన్తి. **ద్వట్ఠిపటిపదాతి** ద్వాసట్ఠి పటిపదాతి వదతి. **ద్వట్ఠన్తరకప్పాతి** ఏకస్మిం కప్పే చతుసట్ఠి అన్తరకప్పా నామ హోన్తి. అయం పన అఞ్ఞే ద్వే అజానన్తో ఏవమాహ.

ఛళాభిజాతియోతి కణ్హాభిజాతి, నీలాభిజాతి, లోహితాభిజాతి, హలిద్దాభిజాతి, సుక్కాభిజాతి, పరమసుక్కాభిజాతీతి ఇమా ఛ అభిజాతియో వదతి. తత్థ ఓరబ్భికా, సాకుణికా, మాగవికా, సూకరికా, లుద్దా, మచ్ఛఘాతకా చోరా, చోరఘాతకా, బన్ధనాగారికా, యే వా పనఞ్ఞేపి కేచి కురూరకమ్మన్తా, అయం కణ్హాభిజాతీతి (అ॰ ని॰ ౬.౫౭) వదతి. భిక్ఖూ నీలాభిజాతీతి వదతి, తే కిర చతూసు పచ్చయేసు కణ్టకే పక్ఖిపిత్వా ఖాదన్తి. "భిక్ఖూ కణ్టకవుత్తికా"తి (అ॰ ని॰ ౬.౫౭) అయఞ్హిస్స పాళియేవ. అథ వా కణ్టకవుత్తికా ఏవ నామ ఏకే పబ్బజితాతి వదతి. లోహితాభిజాతి నామ నిగణ్ఠా ఏకసాటకాతి వదతి. ఇమే కిర పురిమేహి ద్వీహి పణ్డరతరా. గిహీ ఓదాతవసనా అచేలకసావకా హలిద్దాభిజాతీతి వదతి. ఏవం అత్తనో పచ్చయదాయకే నిగణ్ఠేహిపి జేట్ఠకతరే కరోతి. ఆజీవకా ఆజీవకినియో సుక్కాభిజాతీతి వదతి. తే కిర పురిమేహి చతూహి పణ్డరతరా. నన్దో, వచ్ఛో, కిసో, సఙ్కిచ్చో, మక్ఖలిగోసాలో, పరమసుక్కాభిజాతీతి (అ॰ ని॰ ౬.౫౭) వదతి. తే కిర సబ్బేహి పణ్డరతరా.

అట్ఠ పురిసభూమియోతి మన్దభూమి, ఖిడ్డాభూమి, పదవీమంసభూమి, ఉజుగతభూమి, సేక్ఖభూమి, సమణభూమి , జినభూమి, పన్నభూమీతి ఇమా అట్ఠ పురిసభూమియోతి వదతి. తత్థ జాతదివసతో పట్ఠాయ సత్తదివసే సమ్బాధట్ఠానతో నిక్ఖన్తత్తా సత్తా మన్దా హోన్తి మోమూహా, అయం మన్దభూమీతి వదతి. యే పన దుగ్గతితో ఆగతా హోన్తి, తే అభిణ్హం రోదన్తి చేవ విరవన్తి చ, సుగతితో ఆగతా తం అనుస్సరిత్వా హసన్తి, అయం ఖిడ్డాభూమి నామ. మాతాపితూనం హత్థం వా పాదం వా మఞ్చం వా పీఠం వా గహేత్వా భూమియం పదనిక్ఖిపనం పదవీమంసభూమి నామ. పదసా గన్తుం సమత్థకాలే ఉజుగతభూమి నామ. సిప్పాని సిక్ఖితకాలే సేక్ఖభూమి నామ. ఘరా నిక్ఖమ్మ పబ్బజితకాలే సమణభూమి నామ. ఆచరియం సేవిత్వా జాననకాలే జినభూమి నామ. భిక్ఖు చ పన్నకో జినో న కిఞ్చి ఆహాతి ఏవం అలాభిం సమణం పన్నభూమీతి వదతి.

ఏకూనపఞ్ఞాస ఆజీవకసతేతి ఏకూనపఞ్ఞాసఆజీవకవుత్తిసతాని. **పరిబ్బాజకసతేతి** పరిబ్బాజకపబ్బజ్జాసతాని. **నాగావాససతేతి** నాగమణ్డలసతాని. **వీసే ఇన్ద్రియసతేతి** వీసతిన్ద్రియసతాని. **తింసే నిరయసతేతి** తింస నిరయసతాని. **రజోధాతుయోతి** రజఓకిరణట్ఠానాని, హత్థపిట్ఠిపాదపిట్ఠాదీని సన్ధాయ వదతి. **సత్త సఞ్ఞీగబ్భాతి** ఓట్ఠగోణగద్రభఅజపసుమిగమహింసే సన్ధాయ వదతి. **సత్త అసఞ్ఞీగబ్భాతి** సాలివీహియవగోధూమకఙ్గువరకకుద్రూసకే సన్ధాయ వదతి. **నిగణ్ఠిగబ్భాతి** గణ్ఠిమ్హి జాతగబ్భా, ఉచ్ఛువేళునళాదయో సన్ధాయ వదతి. **సత్త దేవాతి** బహూ దేవా. నో పన సత్తాతి వదతి. మనుస్సాపి అనన్తా, నో సత్తాతి వదతి. **సత్త పిసాచాతి** పిసాచా మహన్తమహన్తా సత్తాతి వదతి. **సరాతి** మహాసరా, కణ్ణముణ్డరథకారఅనోతత్తసీహప్పపాతఛద్దన్తమన్దాకినీకుణాలదహే గహేత్వా వదతి.

పవుటాతి గణ్ఠికా. **పపాతాతి** మహాపపాతా. **పపాతసతానీతి** ఖుద్దకపపాతసతాని. **సుపినాతి** మహాసుపినా. **సుపినసతానీతి** ఖుద్దకసుపినసతాని. **మహాకప్పినోతి** మహాకప్పానం. తత్థ ఏకమ్హా మహాసరా వస్ససతే వస్ససతే కుసగ్గేన ఏకం ఉదకబిన్దుం నీహరిత్వా సత్తక్ఖత్తుం తమ్హి సరే నిరుదకే కతే ఏకో మహాకప్పోతి వదతి. ఏవరూపానం మహాకప్పానం

చతురాసీతిసతసహస్సాని ఖేపేత్వా బాలే చ పణ్డితే చ దుక్ఖస్సన్తం కరోన్తీతి అయమస్స లద్ధి. పణ్డితోపి కిర అన్తరా విసుజ్ఝితుం న సక్కోతి. బాలోపి తతో ఉద్ధం న గచ్ఛతి.

సీలేనాతి అచేలకసీలేన వా అఞ్ఞేన వా యేన కేనచి. **వతేనా**తి తాదిసేనేవ వతేన. **తపేనా**తి తపోకమ్మేన. అపరిపక్కం పరిపాచేతి నామ, యో "అహం పణ్డితో"తి అన్తరా విసుజ్ఝతి. పరిపక్కం ఫుస్స ఫుస్స బ్యన్తిం కరోతి నామ యో "అహం బాలో"తి వుత్తపరిమాణం కాలం అతిక్కమిత్వా యాతి. **హేవం నత్థీ**తి ఏవం నత్థి. తఞ్హి ఉభయమ్పి న సక్కా కాతున్తి దీపేతి. **దోణమితే**తి దోణేన మితం వియ. **సుఖదుక్ఖే**తి సుఖదుక్ఖం. **పరియన్తకతే**తి వుత్తపరిమాణేన కాలేన కతపరియన్తే. **నత్థి హాయనవడ్ఢనే**తి నత్థి హాయనవడ్ఢనాని. న సంసారో పణ్డితస్స హాయతి, న బాలస్స వడ్ఢతీతి అత్థో. **ఉక్కంసావకంసే**తి ఉక్కంసావకంసా. హాయనవడ్ఢనానమేతం అధివచనం.

ఇదాని తమత్థం ఉపమాయ సాధేన్తో "సేయ్యథాపి నామా"తిఆదిమాహ. తత్థ **సుత్తగుళే**తి వేఠేత్వా కతసుత్తగుళే. **నిబ్బేఠియమానమేవ పలేతీ**తి పబ్బతే వా రుక్ఖగ్గే వా ఠత్వా ఖిత్తం సుత్తప్పమాణేన నిబ్బేఠియమానమేవ గచ్ఛతి, సుత్తే ఖీణే తత్థేవ తిట్ఠతి, న గచ్ఛతి. ఏవమేవ వుత్తకాలతో ఉద్ధం న గచ్ఛతీతి దస్సేతి.

అజితకేసకమ్బలవాదవణ్ణనా

౧౭౦-౧౭౨. అజితవాదే **నత్థి దిన్న**న్తి దిన్నఫలాభావం సన్ధాయ వదతి. యిట్ఠం వుచ్చతి మహాయాగో. **హుత**న్తి పహేణకసక్కారో అధిప్పేతో. తమ్పి ఉభయం ఫలాభావమేవ సన్ధాయ పటిక్ఖిపతి. **సుకతదుక్కటాన**న్తి సుకతదుక్కటానం, కుసలాకుసలానన్తి అత్థో. **ఫలం విపాకో**తి యం ఫలన్తి వా విపాకోతి వా వుచ్చతి, తం నత్థీతి వదతి. **నత్థి అయం లోకో**తి పరలోకే ఠితస్స అయం లోకో నత్థి, **నత్థి పరో లోకో**తి ఇధ లోకే ఠితస్సాపి పరో లోకో నత్థి, సబ్బే తత్థ తత్థేవ ఉచ్ఛిజ్జన్తీతి దస్సేతి. **నత్థి మాతా నత్థి పితా**తి తేసు సమ్మాపటిపత్తిమిచ్ఛాపటిపత్తీనం ఫలాభావవసేన వదతి. **నత్థి సత్తా ఓపపాతికా**తి చవిత్వా ఉపపజ్జనకా సత్తా నామ నత్థీతి వదతి.

చాతుమహాభూతికోతి చతుమహాభూతమయో. **పథవీ పథవికాయ**న్తి అజ్ఝత్తికపథవీధాతు బాహిరపథవీధాతుం. **అనుపేతీ**తి అనుయాయతి. **అనుపగచ్ఛతీ**తి తస్సేవ వేవచనం. అనుగచ్ఛతీతిపి అత్థో. ఉభయేనాపి ఉపేతి, ఉపగచ్ఛతీతి దస్సేతి. ఆపాదీసుపి ఏసేవ నయో. **ఇన్ద్రియానీ**తి మనచ్ఛట్ఠాని ఇన్ద్రియాని ఆకాసం పక్ఖన్దన్తి. **ఆసన్దిపఞ్చమా**తి నిపన్నమఞ్చేన పఞ్చమా, మఞ్చో చేవ చత్తారో మఞ్చపాదే గహేత్వా ఠితా చత్తారో పురిసా చాతి అత్థో. **యావాళాహనా**తి యావ సుసానా. **పదానీ**తి 'అయం ఏవం సీలవా అహోసి, ఏవం దుస్సీలో'తిఆదినా నయేన పవత్తాని గుణాగుణపదాని, సరీరమేవ వా ఏత్థ పదానీతి అధిప్పేతం. **కాపోతకానీ**తి కపోతవణ్ణాని, పారావతపక్ఖవణ్ణానీతి అత్థో. **భస్సన్తా**తి భస్మన్తా, అయమేవ వా పాళి. **ఆహుతియో**తి యం పహేణకసక్కారాదిభేదం దిన్నదానం, సబ్బం తం ఛారికావసానమేవ హోతి, న తతో పరం ఫలదాయకం హుత్వా గచ్ఛతీతి అత్థో. **దత్తుపఞ్ఞత్త**న్తి దత్తూహి బాలమనుస్సేహి పఞ్ఞత్తం. ఇదం వుత్తం హోతి – 'బాలేహి అబుద్ధీహి పఞ్ఞత్తమిదం దానం, న పణ్డితేహి. బాలా దేన్తి, పణ్డితా గణ్హన్తీ'తి దస్సేతి.

తత్థ పూరణో "కరోతో న కరీయతి పాప"న్తి వదన్తో కమ్మం పటిబాహతి. అజితో "కాయస్స భేదా ఉచ్ఛిజ్జతీ"తి వదన్తో విపాకం పటిబాహతి. మక్ఖలి "నత్థి హేతూ"తి వదన్తో ఉభయం పటిబాహతి. తత్థ కమ్మం పటిబాహన్తేనాపి విపాకో పటిబాహితో

హోతి, విపాకం పటిబాహన్తేనాపి కమ్మం పటిబాహితం హోతి. ఇతి సబ్బేపేతే అత్థతో ఉభయప్పటిబాహకా అహేతుకవాదా చేవ అకిరియవాదా చ నత్థికవాదా చ హోన్తి.

యే వా పన తేసం లద్ధిం గహేత్వా రత్తిట్ఠానే దివాఠానే నిసిన్నా సజ్ఝాయన్తి వీమంసన్తి, తేసం "కరోతో న కరీయతి పాపం, నత్థి హేతు, నత్థి పచ్చయో, మతో ఉచ్ఛిజ్జతీ"తి తస్మిం ఆరమ్మణే మిచ్ఛాసతి సన్తిట్ఠతి, చిత్తం ఏకగ్గం హోతి, జవనాని జవన్తి, పఠమజవనే సతేకిచ్ఛా హోన్తి, తథా దుతియాదీసు, సత్తమే బుద్ధానమ్పి అతేకిచ్ఛా అనివత్తినో అరిట్ఠకణ్టకసదిసా. తత్థ కోచి ఏకం దస్సనం ఓక్కమతి, కోచి ద్వే, కోచి తీణిపి, ఏకస్మిం ఓక్కన్తేపి, ద్వీసు తీసు ఓక్కన్తేసుపి, నియతమిచ్ఛాదిట్ఠికోవ హోతి; పత్తో సగ్గమగ్గావరణఞ్చేవ మోక్ఖమగ్గావరణఞ్చ, అభబ్బో తస్సత్తభావస్స అనన్తరం సగ్గమ్పి గన్తుం, పగేవ మోక్ఖం. వట్టఖాణు నామేస సత్తో పథవిగోపకో, యేభుయ్యేన ఏవరూపస్స భవతో వుట్ఠానం నత్థి.

"తస్మా అకల్యాణజనం, ఆసీవిసమివోరగం;
ఆరకా పరివజ్జేయ్య, భూతికామో విచక్ఖణో"తి.

పకుధకచ్చాయనవాదవణ్ణనా

౧౭౪-౧౭౬. పకుధవాదే **అకటా**తి అకతా. **అకటవిధా**తి అకతవిధానా. **ఏవం కరోహీ**తి కేనచి కారాపితాపి న హోన్తీతి అత్థో. **అనిమ్మితా**తి ఇద్ధియాపి న నిమ్మితా. **అనిమ్మాతా**తి అనిమ్మాపితా, కేచి అనిమ్మాపేతబ్బాతి పదం వదన్తి, తం నేవ పాళియం, న అట్ఠకథాయం దిస్సతి. వఞ్ఝాదిపదత్తయం వుత్తత్థమేవ. **న ఇఞ్జన్తీ**తి ఏసికత్థమ్భో వియ ఠితత్తా న చలన్తి. **న విపరిణమన్తీ**తి పకతిం న జహన్తి. **న అఞ్ఞమఞ్ఞం బ్యాబాధేన్తీ**తి న అఞ్ఞమఞ్ఞం ఉపహనన్తి. **నాలన్తి** న సమత్థా. **పథవికాయో**తిఆదీసు పథవీయేవ పథవికాయో, పథవిసమూహో వా. **తత్థా**తి తేసు జీవసత్తమేసు కాయేసు. **సత్తన్నం త్వేవ కాయానన్తి** యథా ముగ్గరాసిఆదీసు పహతం సత్థం ముగ్గాదీనం అన్తరేన పవిసతి, ఏవం సత్తన్నం కాయానం అన్తరేన ఛిద్దేన వివరేన సత్థం పవిసతి. తత్థ అహం ఇమం జీవితా వోరోపేమీతి కేవలం సఞ్ఞామత్తమేవ హోతీతి దస్సేతి.

నిగణ్ఠనాటపుత్తవాదవణ్ణనా

౧౭౭-౧౭౯. నాటపుత్తవాదే **చాతుయామసంవరసంవుతో**తి చతుకోట్ఠాసేన సంవరేన సంవుతో. **సబ్బవారివారితో చా**తి వారితసబ్బఉదకో పటిక్ఖిత్తసబ్బసీతోదకోతి అత్థో. సో కిర సీతోదకే సత్తసఞ్ఞీ హోతి, తస్మా న తం వళఞ్జేతి. **సబ్బవారియుత్తో**తి సబ్బేన పాపవారణేన యుత్తో. **సబ్బవారిధుతో**తి సబ్బేన పాపవారణేన ధుతపాపో. **సబ్బవారిఫుటో**తి సబ్బేన పాపవారణేన ఫుట్ఠో. **గతత్తో**తి కోటిప్పత్తచిత్తో. **యతత్తో**తి సంయతచిత్తో. **ఠితత్తో**తి సుప్పతిట్ఠితచిత్తో. ఏతస్స వాదే కిఞ్చి సాసనానులోమమ్పి అత్థి, అసుద్ధలద్ధితాయ పన సబ్బా దిట్ఠియేవ జాతా.

సఞ్చయబేలట్ఠపుత్తవాదవణ్ణనా

౧౮౦-౧౮౧. సఞ్చయవాదో అమరావిక్ఖేపే వుత్తనయో ఏవ.

పఠమసన్దిట్ఠికసామఞ్ఞఫలవణ్ణనా

౧౮౨. సోహం , భన్తేతి సో అహం భన్తే, వాలుకం పీళేత్వా తేలం అలభమానో వియ తిత్థియవాదేసు సారం అలభన్తో భగవన్తం పుచ్ఛామీతి అత్థో.

౧౮౩. యథా తే ఖమేయ్యాతి యథా తే రుచ్చేయ్య. **దాసోతి** అన్తోజాతధనక్కీతకరమరానీతసామందాసబ్యోపగతానం అఞ్ఞతరో. **కమ్మకారోతి** అనలసో కమ్మకరణసీలోయేవ. దూరతో దిస్వా పఠమమేవ ఉట్ఠహతీతి **పుబ్బుట్ఠాయీ.** ఏవం ఉట్ఠితో సామినో ఆసనం పఞ్ఞపేత్వా పాదధోవనాదికత్తబ్బకిచ్చం కత్వా పచ్ఛా నిపతతి నిసీదతీతి **పచ్ఛానిపాతీ.** సామికమ్హి వా సయనతో అవుట్ఠితే పుబ్బేయేవ వుట్ఠాతీతి **పుబ్బుట్ఠాయీ.** పచ్చూసకాలతో పట్ఠాయ యావ సామినో రత్తిం నిద్దోక్కమనం, తావ సబ్బకిచ్చాని కత్వా పచ్ఛా నిపతతి, సేయ్యం కప్పేతీతి **పచ్ఛానిపాతీ.** కిం కరోమి, కిం కరోమీతి ఏవం కింకారమేవ పటిసుణన్తో విచరతీతి **కిం కారపటిస్సావీ.** మనాపమేవ కిరియం కరోతీతి **మనాపచారీ.** పియమేవ వదతీతి **పియవాదీ.** సామినో తుట్ఠపహట్ఠం ముఖం ఉల్లోకయమానో విచరతీతి **ముఖుల్లోకకో.**

దేవో మఞ్ఞేతి దేవో వియ. **సో వతస్సాహం పుఞ్ఞాని కరేయ్యన్తి** సో వత అహం ఏవరూపో అస్సం, యది పుఞ్ఞాని కరేయ్యన్తి అత్థో. "సో వతస్స'స్స"న్తిపి పాఠో, అయమేవత్థో. **యంనూనాహన్తి** సచే దానం దస్సామి, యం రాజా ఏకదివసం దేతి, తతో సతభాగమ్పి యావజీవం న సక్ఖిస్సామి దాతున్తి పబ్బజ్జాయం ఉస్సాహం కత్వా ఏవం చిన్తనభావం దస్సేతి.

కాయేన సంవుతోతి కాయేన పిహితో హుత్వా అకుసలస్స పవేసనద్వారం థకేత్వాతి అత్థో. ఏసేవ నయో సేసపదద్వయేపి. **ఘాసచ్ఛాదనపరమతాయాతి** ఘాసచ్ఛాదనేన పరమతాయ ఉత్తమతాయ, ఏతదత్థమ్పి అనేసనం పహాయ అగ్గసల్లేఖేన సన్తుట్ఠోతి అత్థో. **అభిరతో పవివేకేతి** "కాయవివేకో చ వివేకట్ఠకాయానం, చిత్తవివేకో చ నేక్ఖమ్మాభిరతానం, పరమవోదానప్పత్తానం ఉపధివివేకో చ నిరుపధీనం పుగ్గలానం విసఙ్ఖారగతాన"న్తి ఏవం వుత్తే తివిధేపి వివేకే రతో; గణసఙ్గణికం పహాయ కాయేన ఏకో విహరతి, చిత్తకిలేససఙ్గణికం పహాయ అట్ఠసమాపత్తివసేన ఏకో విహరతి, ఫలసమాపత్తిం వా నిరోధసమాపత్తిం వా పవిసిత్వా నిబ్బానం పత్వా విహరతీతి అత్థో. **యగ్ఘేతి** చోదనత్థే నిపాతో.

౧౮౪. ఆసనేనపి నిమన్తేయ్యామాతి నిసిన్నాసనం పప్ఫోటేత్వా ఇధ నిసీదథాతి వదేయ్యామ. **అభినిమన్తేయ్యామపి నన్తి** అభిహరిత్వాపి నం నిమన్తేయ్యామ. తత్థ దువిధో అభిహారో – వాచాయ చేవ కాయేన చ. తుమ్హాకం ఇచ్ఛితిచ్ఛితక్ఖణే అమ్హాకం చీవరాదీహి వదేయ్యాథ యేనత్థోతి వదన్తో హి వాచాయ అభిహరిత్వా నిమన్తేతి నామ. చీవరాదివేకల్లం సల్లక్ఖేత్వా ఇదం గణ్హథాతి తాని దేన్తో పన కాయేన అభిహరిత్వా నిమన్తేతి నామ. తదుభయమ్పి సన్ధాయ అభినిమన్తేయ్యామపి నన్తి ఆహ. ఏత్థ చ **గిలానపచ్చయభేసజ్జపరిక్ఖారోతి** యం కిఞ్చి గిలానస్స సప్పాయం ఓసధం. వచనత్థో పన విసుద్ధిమగ్గే వుత్తో. **రక్ఖావరణగుత్తిన్తి** రక్ఖాసఙ్ఖాతఞ్చేవ ఆవరణసఙ్ఖాతఞ్చ గుత్తిం. సా పనేసా న ఆవుధహత్థే పురిసే ఠపేన్తేన ధమ్మికా నామ సంవిదహితా హోతి. యథా పన అవేలాయ కట్ఠహారికపణ్ణహారికాదయో విహారం న పవిసన్తి, మిగలుద్దకాదయో విహారసీమాయ మిగే వా మచ్ఛే వా న గణ్హన్తి, ఏవం సంవిదహన్తేన ధమ్మికా నామ రక్ఖా సంవిహితా హోతి, తం సన్ధాయాహ – "ధమ్మిక"న్తి.

౧౮౫. యది ఏవం సన్తేతి యది తవ దాసో తుయ్హం సన్తికా అభివాదనాదీని లభేయ్య. ఏవం సన్తే. **అద్ధాతి** ఏకంసవచనమేతం. **పఠమన్తి** భణన్తో అఞ్ఞస్సాపి అత్థితం దీపేతి. తేనేవ చ రాజా **సక్కా పన, భన్తే, అఞ్ఞమ్పీ**తిఆదిమాహ.

దుతియసన్దిట్ఠికసామఞ్ఞఫలవణ్ణనా

౧౮౬-౧౮౮. కసతీతి **కస్సకో.** గేహస్స పతి, ఏకగేహమత్తే జేట్ఠకోతి **గహపతికో.** బలిసఙ్ఖాతం కరం కరోతీతి **కరకారకో.** ధఞ్ఞరాసిం ధనరాసిఞ్చ వడ్ఢేతీతి **రాసివడ్ఢకో.**

అప్పం వాతి పరిత్తకం వా అన్తమసో తణ్డులనాళిమత్తకమ్పి. **భోగక్ఖన్ధ**న్తి భోగరాసిం. **మహన్తం వా**తి విపులం వా. యథా హి మహన్తం పహాయ పబ్బజితుం దుక్కరం, ఏవం అప్పమ్పీతి దస్సనత్థం ఉభయమాహ. దాసవారే పన యస్మా దాసో అత్తనోపి అనిస్సరో, పగేవ భోగానం. యఞ్హి తస్స ధనం, తం సామికానఞ్ఞేవ హోతి, తస్మా భోగగ్గహణం న కతం. ఞాతియేవ ఞాతిపరివట్టో.

పణీతతరసామఞ్ఞఫలవణ్ణనా

౧౮౯. సక్కా పన, భన్తే, అఞ్ఞమ్పి దిట్ఠేవ ధమ్మేతి ఇధ ఏవమేవాతి న వుత్తం. తం కస్మాతి చే, ఏవమేవాతి హి వుచ్చమానే పహోతి భగవా సకలమ్పి రత్తిన్దివం తతో వా భియ్యోపి ఏవరూపాహి ఉపమాహి సామఞ్ఞఫలం దీపేతుం. తత్థ కిఞ్చాపి ఏతస్స భగవతో వచనసవనే పరియన్తం నామ నత్థి, తథాపి అత్థో తాదిసోయేవ భవిస్సతీతి చిన్తేత్వా ఉపరి విసేసం పుచ్ఛన్తో ఏవమేవాతి అవత్వా – ''అభిక్కన్తతరఞ్చ పణీతతరఞ్చా''తి ఆహ. తత్థ **అభిక్కన్తతర**న్తి అభిమనాపతరం అతిసేట్ఠతరన్తి అత్థో. **పణీతతర**న్తి ఉత్తమతరం. **తేన హీ**తి ఉయ్యోజనత్థే నిపాతో. సవనే ఉయ్యోజేన్తో హి నం ఏవమాహ. **సుణోహీ**తి అభిక్కన్తతరఞ్చ పణీతతరఞ్చ సామఞ్ఞఫలం సుణాతి.

సాధుకం మనసికరోహీతి ఏత్థ పన సాధుకం సాధూతి ఏకత్థమేతం. అయఞ్హి సాధు-సద్దో ఆయాచనసమ్పటిచ్ఛనసమ్పహంసనసున్దర దళ్హీకమ్మాదీసు దిస్సతి. ''సాధు మే, భన్తే, భగవా సఙ్ఖిత్తేన ధమ్మం దేసేతూ''తిఆదీసు (సం॰ ని॰ ౪.౯౫) హి ఆయాచనే దిస్సతి. ''సాధు, భన్తేతి ఖో సో భిక్ఖు భగవతో భాసితం అభినన్దిత్వా అనుమోదిత్వా''తిఆదీసు (మ॰ ని॰ ౩.౮౬) సమ్పటిచ్ఛనే. ''సాధు సాధు, సారిపుత్తా''తిఆదీసు (దీ॰ ని॰ ౩.౩౪౯) సమ్పహంసనే.

> ''సాధు ధమ్మరుచి రాజా, సాధు పఞ్ఞాణవా నరో;
> సాధు మిత్తానమద్దుబ్భో, పాపస్సాకరణం సుఖ''న్తి. (జా॰ ౨.౧౮.౧౦౧);

ఆదీసు సున్దరే. ''తేన హి, బ్రాహ్మణ, సుణోహి సాధుకం మనసి కరోహీ''తిఆదీసు (అ॰ ని॰ ౫.౧౯౨) సాధుకసద్దోయేవ దళ్హీకమ్మే, ఆణత్తియన్తిపి వుచ్చతి . ఇధాపి అస్స ఏత్థేవ దళ్హీకమ్మే చ ఆణత్తియఞ్చ వేదితబ్బో. సున్దరేపి వట్టతి. దళ్హీకమ్మత్థేన హి దళ్హమిమం ధమ్మం సుణాహి, సుగ్గహితం గణ్హన్తో. ఆణత్తిఅత్థేన మమ ఆణత్తియా సుణాహి, సున్దరత్థేన సున్దరమిమం భద్దకం ధమ్మం సుణాహీతి ఏవం దీపితం హోతి.

మనసి కరోహీతి ఆవజ్జ, సమన్నాహరాతి అత్థో, అవిక్ఖిత్తచిత్తో హుత్వా నిసామేహి, చిత్తే కరోహీతి అధిప్పాయో. అపి చేత్థ సుణోహీతి సోతిన్ద్రియవిక్ఖేపనివారణమేతం. సాధుకం మనసి కరోహీతి మనసికారే దళ్హీకమ్మనియోజనేన మనిన్ద్రియవిక్ఖేపనివారణం. పురిమఞ్చేత్థ బ్యఞ్జనవిపల్లాసగ్గాహవారణం, పచ్ఛిమం అత్థవిపల్లాసగ్గాహవారణం. పురిమేన చ ధమ్మస్సవనే నియోజేతి, పచ్ఛిమేన సుతానం ధమ్మానం ధారణూపపరిక్ఖాదీసు. పురిమేన చ సబ్యఞ్జనో అయం ధమ్మో,

తస్మా సవనీయోతి దీపేతి . పచ్ఛిమేన సత్థో, తస్మా సాధుకం మనసి కాతబ్బోతి. సాధుకపదం వా ఉభయపదేహి యోజేత్వా యస్మా అయం ధమ్మో ధమ్మగమ్భీరో చేవ దేసనాగమ్భీరో చ, తస్మా సుణాహి సాధుకం, యస్మా అత్థగమ్భీరో చ పటివేధగమ్భీరో చ, తస్మా సాధుకం మనసి కరోహీతి ఏవం యోజనా వేదితబ్బా. **భాసిస్సామీ**తి సక్కా మహారాజాతి ఏవం పటిఞ్ఞాతం సామఞ్ఞఫలదేసనం విత్థారతో భాసిస్సామి. "దేసేస్సామీ"తి హి సఙ్ఖిత్తదీపనం హోతి. భాసిస్సామీతి విత్థారదీపనం. తేనాహ వఙ్గీసత్థేరో –

"సఙ్ఖిత్తేనపి దేసేతి, విత్థారేనపి భాసతి;

సాళికాయివ నిగ్ఘోసో, పటిభానం ఉదీరయీ"తి. (సం॰ ని॰ ౧.౨౧౪);

ఏవం వుత్తే ఉస్సాహజాతో హుత్వా – **"ఏవం, భన్తే"తి ఖో రాజా మాగధో అజాతసత్తు వేదేహిపుత్తో భగవతో పచ్చస్సోసి** భగవతో వచనం సమ్పటిచ్ఛి, పటిగ్గహేసీతి వుత్తం హోతి.

౧౯౦. అథస్స భగవా ఏతదవోచ, ఏతం అవోచ, ఇదాని వత్తబ్బం "ఇధ మహారాజా"తిఆదిం సకలం సుత్తం అవోచాతి అత్థో. తత్థ **ఇధా**తి దేసాపదేసే నిపాతో, స్వాయం కత్థచి లోకం ఉపాదాయ వుచ్చతి. యథాహ – "ఇధ తథాగతో లోకే ఉప్పజ్జతీ"తి. కత్థచి సాసనం యథాహ – "ఇధేవ, భిక్ఖవే, పఠమో సమణో, ఇధ దుతియో సమణో"తి (అ॰ ని॰ ౪.౨౪౧). కత్థచి ఓకాసం. యథాహ –

"ఇధేవ తిట్ఠమానస్స, దేవభూతస్స మే సతో;

పునరాయు చ మే లద్ధో, ఏవం జానాహి మారిసా"తి. (దీ॰ ని॰ ౨.౩౬౯);

కత్థచి పదపూరణమత్తమేవ. యథాహ "ఇధాహం, భిక్ఖవే, భుత్తావీ అస్సం పవారితో"తి (మ॰ ని॰ ౧.౩౦). ఇధ పన లోకం ఉపాదాయ వుత్తోతి వేదితబ్బో. **మహారాజా**తి యథా పటిఞ్ఞాతం దేసనం దేసేతుం పున మహారాజాతి ఆలపతి. ఇదం వుత్తం హోతి – "మహారాజ ఇమస్మిం లోకే తథాగతో ఉప్పజ్జతి అరహం…పే.… బుద్ధో భగవా"తి. తత్థ తథాగతసద్దో బ్రహ్మజాలే వుత్తో. అరహన్తిఆదయో విసుద్ధిమగ్గే విత్థారితా. **లోకే ఉప్పజ్జతీ**తి ఏత్థ పన **లోకో**తి – ఓకాసలోకో సత్తలోకో సఙ్ఖారలోకోతి తివిధో. ఇధ పన సత్తలోకో అధిప్పేతో. సత్తలోకే ఉప్పజ్జమానోపి చ తథాగతో న దేవలోకే, న బ్రహ్మలోకే, మనుస్సలోకేవ ఉప్పజ్జతి. మనుస్సలోకేపి న అఞ్ఞస్మిం చక్కవాళే, ఇమస్మింయేవ చక్కవాళే. తత్రాపి న సబ్బట్ఠానేసు, "పురత్థిమాయ దిసాయ గజఙ్గలం నామ నిగమో తస్సాపరేన మహాసాలో, తతో పరా పచ్చన్తిమా జనపదా ఓరతో మజ్ఝే, పురత్థిమదక్ఖిణాయ దిసాయ సలళవతీ నామ నదీ. తతో పరా పచ్చన్తిమా జనపదా, ఓరతో మజ్ఝే, దక్ఖిణాయ దిసాయ సేతకణ్ణికం నామ నిగమో, తతో పరా పచ్చన్తిమా జనపదా, ఓరతో మజ్ఝే, పచ్ఛిమాయ దిసాయ థూణం నామ బ్రాహ్మణగామో, తతో పరా పచ్చన్తిమా జనపదా, ఓరతో మజ్ఝే, ఉత్తరాయ దిసాయ ఉసిరద్ధజో నామ పబ్బతో, తతో పరా పచ్చన్తిమా జనపదా ఓరతో మజ్ఝే"తి ఏవం పరిచ్ఛిన్నే ఆయామతో తియోజనసతే, విత్థారతో అడ్ఢతేయ్యయోజనసతే, పరిక్ఖేపతో నవయోజనసతే మజ్ఝిమపదేసే ఉప్పజ్జతి. న కేవలఞ్చ తథాగతో, పచ్చేకబుద్ధా, అగ్గసావకా, అసీతిమహాథేరా, బుద్ధమాతా, బుద్ధపితా, చక్కవత్తీ రాజా అఞ్ఞే చ సారప్పత్తా బ్రాహ్మణగహపతికా ఏత్థేవుప్పజ్జన్తి.

తత్థ తథాగతో సుజాతాయ దిన్నమధుపాయాసభోజనతో యావ అరహత్తమగ్గో, తావ ఉప్పజ్జతి నామ, అరహత్తఫలే ఉప్పన్నో నామ. మహాభినిక్ఖమనతో వా యావ అరహత్తమగ్గో. తుసితభవనతో వా యావ అరహత్తమగ్గో. దీపఙ్కరపాదమూలతో వా యావ అరహత్తమగ్గో, తావ ఉప్పజ్జతి నామ, అరహత్తఫలే ఉప్పన్నో నామ. ఇధ సబ్బపఠమం ఉప్పన్నభావం సన్ధాయ ఉప్పజ్జతీతి వుత్తం. తథాగతో లోకే ఉప్పన్నో హోతీతి అయఞ్హేత్థ అత్థో.

సో ఇమం లోకన్తి సో భగవా ఇమం లోకం. ఇదాని వత్తబ్బం నిదస్సేతి. **సదేవక**న్తి సహ దేవేహి సదేవకం. ఏవం సహ మారేన **సమారకం,** సహ బ్రహ్మునా **సబ్రహ్మకం,** సహ సమణబ్రాహ్మణేహి **సస్సమణబ్రాహ్మణిం.** పజాతత్తా పజా, తం పజం. సహ దేవమనుస్సేహి **సదేవమనుస్సం.** తత్థ సదేవకవచనేన పఞ్చ కామావచరదేవగ్గహణం వేదితబ్బం. సమారక – వచనేన ఛట్ఠకామావచరదేవగ్గహణం. సబ్రహ్మకవచనేన బ్రహ్మకాయికాదిబ్రహ్మగ్గహణం. సస్సమణబ్రాహ్మణీవచనేన సాసనస్స పచ్చత్థికపచ్చామిత్తసమణబ్రాహ్మణగ్గహణం, సమితపాపబాహితపాపసమణబ్రాహ్మణగ్గహణఞ్చ. పజావచనేన సత్తలోకగ్గహణం. సదేవమనుస్సవచనేన సమ్ముతిదేవఅవసేసమనుస్సగ్గహణం. ఏవమేత్థ తీహి పదేహి ఓకాసలోకేన సద్ధిం సత్తలోకో. ద్వీహి పజావసేన సత్తలోకోవ గహితోతి వేదితబ్బో.

అపరో నయో, సదేవకగ్గహణేన అరూపావచరదేవలోకో గహితో. సమారకగ్గహణేన ఛ కామావచరదేవలోకో. సబ్రహ్మకగ్గహణేన రూపీ బ్రహ్మలోకో. సస్సమణబ్రాహ్మణాదిగ్గహణేన చతుపరిసవసేన సమ్ముతిదేవేహి వా సహ మనుస్సలోకో, అవసేససబ్బసత్తలోకో వా.

అపి చేత్థ సదేవకవచనేన ఉక్కట్ఠపరిచ్ఛేదతో సబ్బస్స లోకస్స సచ్ఛికతభావమాహ. తతో యేసం అహోసి – "మారో మహానుభావో ఛ కామావచరిస్సరో వసవత్తీ, కిం సోపి ఏతేన సచ్ఛికతో"తి, తేసం విమతిం విధమన్తో "**సమారక**"న్తి ఆహ. యేసం పన అహోసి – "బ్రహ్మా మహానుభావో ఏకఙ్గులియా ఏకస్మిం చక్కవాళసహస్సే ఆలోకం ఫరతి, ద్వీహి ...పే.... దసహి అఙ్గులీహి దససు చక్కవాళసహస్సేసు ఆలోకం ఫరతి. అనుత్తరఞ్చ ఝానసమాపత్తిసుఖం పటిసంవేదేతి, కిం సోపి సచ్ఛికతో"తి, తేసం విమతిం విధమన్తో **సబ్రహ్మక**న్తి ఆహ. తతో యే చిన్తేసుం – "పుథూ సమణబ్రాహ్మణా సాసనస్స పచ్చత్థికా, కిం తేపి సచ్ఛికతా"తి, తేసం విమతిం విధమన్తో **సస్సమణబ్రాహ్మణిం పజ**న్తి ఆహ. ఏవం ఉక్కట్ఠుక్కట్ఠానం సచ్ఛికతభావం పకాసేత్వా అథ సమ్ముతిదేవే అవసేసమనుస్సే చ ఉపాదాయ ఉక్కట్ఠపరిచ్ఛేదవసేన సేససత్తలోకస్స సచ్ఛికతభావం పకాసేన్తో **సదేవమనుస్స**న్తి ఆహ. అయమేత్థ భావానుక్కమో.

పోరాణా పనాహు **సదేవక**న్తి దేవేహి సద్ధిం అవసేసలోకం. **సమారక**న్తి మారేన సద్ధిం అవసేసలోకం. **సబ్రహ్మక**న్తి బ్రహ్మేహి సద్ధిం అవసేసలోకం. ఏవం సబ్బేపి తిభవూపగే సత్తే తీహాకారేహి తీసు పదేసు పక్ఖిపిత్వా పున ద్వీహి పదేహి పరియాదియన్తో **సస్సమణబ్రాహ్మణిం పజం సదేవమనుస్స**న్తి ఆహ. ఏవం పఞ్చహిపి పదేహి తేన తేనాకారేన తేధాతుకమేవ పరియాదిన్నన్తి.

సయం అభిఞ్ఞా సచ్ఛికత్వా పవేదేతీతి ఏత్థ పన **సయ**న్తి సామం అపరనేయ్యో హుత్వా. **అభిఞ్ఞా**తి అభిఞ్ఞాయ, అధికేన ఞాణేన ఞత్వాతి అత్థో. **సచ్ఛికత్వా**తి పచ్చక్ఖం కత్వా, ఏతేన అనుమానాదిపటిక్ఖేపో కతో హోతి. **పవేదేతీ**తి బోధేతి విఞ్ఞాపేతి పకాసేతి.

సో ధమ్మం దేసేతి ఆదికల్యాణం...పే.... పరియోసానకల్యాణన్తి సో భగవా సత్తేసు కారుఞ్ఞతం పటిచ్చ హిత్వాపి అనుత్తరం వివేకసుఖం ధమ్మం దేసేతి. తఞ్చ ఖో అప్పం వా బహుం వా దేసేన్తో ఆదికల్యాణాదిప్పకారమేవ దేసేతి. ఆదిమ్హిపి, కల్యాణం భద్దకం అనవజ్జమేవ కత్వా దేసేతి, మజ్ఝేపి, పరియోసానేపి, కల్యాణం భద్దకం అనవజ్జమేవ కత్వా దేసేతీతి వుత్తం హోతి. తత్థ అత్థి దేసనాయ ఆదిమజ్ఝపరియోసానం, అత్థి సాసనస్స. దేసనాయ తావ చతుప్పదికాయపి గాథాయ పఠమపాదో ఆది నామ, తతో ద్వే మజ్ఝం నామ, అన్తే ఏకో పరియోసానం నామ. ఏకానుసన్ధికస్స సుత్తస్స నిదానం ఆది, ఇదమవోచాతి పరియోసానం, ఉభిన్నమన్తరా మజ్ఝం. అనేకానుసన్ధికస్స సుత్తస్స పఠమానుసన్ధి ఆది, అన్తే అనుసన్ధి పరియోసానం, మజ్ఝే ఏకో వా ద్వే వా బహూ వా మజ్ఝమేవ.

సాసనస్స పన సీలసమాధివిపస్సనా ఆది నామ. వుత్తమ్పి చేతం – "కో చాది కుసలానం ధమ్మానం? సీలఞ్చ సువిసుద్ధం దిట్ఠి చ ఉజుకా"తి (సం॰ ని॰ ౫.౩౮౯). "అత్థి, భిక్ఖవే, మజ్ఝిమా పటిపదా తథాగతేన అభిసమ్బుద్ధా"తి ఏవం వుత్తో పన అరియమగ్గో మజ్ఝం నామ. ఫలఞ్చేవ నిబ్బానఞ్చ పరియోసానం నామ. "ఏతదత్థమిదం, బ్రాహ్మణ, బ్రహ్మచరియం, ఏతం సారం, ఏతం పరియోసాన"న్తి (మ॰ ని॰ ౧.౩౨౪) హి ఏత్థ ఫలం పరియోసానన్తి వుత్తం. "నిబ్బానోగధం హి, ఆవుసో విసాఖ, బ్రహ్మచరియం వుస్సతి, నిబ్బానపరాయనం నిబ్బానపరియోసాన"న్తి (మ॰ ని॰ ౧.౪౬౬) ఏత్థ నిబ్బానం పరియోసానన్తి వుత్తం. ఇధ దేసనాయ ఆదిమజ్ఝపరియోసానం అధిప్పేతం. భగవా హి ధమ్మం దేసేన్తో ఆదిమ్హి సీలం దస్సేత్వా మజ్ఝే మగ్గం పరియోసానే నిబ్బానం దస్సేతి. తేన వుత్తం – "సో ధమ్మం దేసేతి ఆదికల్యాణం మజ్ఝేకల్యాణం పరియోసానకల్యాణ"న్తి. తస్మా అఞ్ఞోపి ధమ్మకథికో ధమ్మం కథేన్తో –

"ఆదిమ్హి సీలం దస్సేయ్య, మజ్ఝే మగ్గం విభావయే;
పరియోసానమ్హి నిబ్బానం, ఏసా కథికసణ్ఠితీ"తి.

సాత్థం సబ్యఞ్జనన్తి యస్స హి యాగుభత్తఇత్థిపురిసాదివణ్ణనానిస్సితా దేసనా హోతి, న సో సాత్థం దేసేతి. భగవా పన తథారూపం దేసనం పహాయ చతుసతిపట్ఠానాదినిస్సితం దేసనం దేసేతి. తస్మా సాత్థం దేసేతీతి వుచ్చతి. యస్స పన దేసనా ఏకబ్యఞ్జనాదియుత్తా వా సబ్బనిరోట్ఠబ్యఞ్జనా వా సబ్బవిస్సట్ఠసబ్బనిగ్గహీతబ్యఞ్జనా వా, తస్స దమిళకిరాతసవరాదిమిలక్ఖూనం భాసా వియ బ్యఞ్జనపారిపూరియా అభావతో అబ్యఞ్జనా నామ దేసనా హోతి. భగవా పన –

"సిథిలం ధనితఞ్చ దీఘరస్సం, గరుకం లహుకఞ్చ నిగ్గహీతం;
సమ్బన్ధవవత్థితం విముత్తం, దసధా బ్యఞ్జనబుద్ధియా పభేదో"తి.

ఏవం వుత్తం దసవిధం బ్యఞ్జనం అమక్ఖేత్వా పరిపుణ్ణబ్యఞ్జనమేవ కత్వా ధమ్మం దేసేతి, తస్మా సబ్యఞ్జనం ధమ్మం దేసేతీతి వుచ్చతి. **కేవలపరిపుణ్ణ**న్తి ఏత్థ **కేవల**న్తి సకలాధివచనం. **పరిపుణ్ణ**న్తి అనూనాధికవచనం. ఇదం వుత్తం హోతి సకలపరిపుణ్ణమేవ దేసేతి, ఏకదేసనాపి అపరిపుణ్ణా నత్థీతి. ఉపనేతబ్బఅపనేతబ్బస్స అభావతో కేవలపరిపుణ్ణన్తి వేదితబ్బం. **పరిసుద్ధ**న్తి నిరుపక్కిలేసం. యో హి ఇమం ధమ్మదేసనం నిస్సాయ లాభం వా సక్కారం వా లభిస్సామీతి దేసేతి, తస్స అపరిసుద్ధా దేసనా హోతి. భగవా పన లోకామిసనిరపేక్ఖో హితఫరణేన మేత్తాభావనాయ ముదుహదయో ఉల్లుమ్పనసభావసణ్ఠితేన చిత్తేన దేసేతి. తస్మా పరిసుద్ధం ధమ్మం దేసేతీతి వుచ్చతి.

బ్రహ్మచరియం పకాసేతీతి ఏత్థ పనాయం బ్రహ్మచరియ-సద్దో దానే వేయ్యావచ్చే పఞ్చసిక్ఖాపదసీలే అప్పమఞ్ఞాసు మేథునవిరతియం సదారసన్తోసే వీరియే ఉపోసథఙ్గేసు అరియమగ్గే సాసనేతి ఇమేస్వత్థేసు దిస్సతి.

“కిం తే వతం కిం పన బ్రహ్మచరియం,
కిస్స సుచిణ్ణస్స అయం విపాకో;
ఇద్ధీ జుతీ బలవీరియూపపత్తి,
ఇదఞ్చ తే నాగ, మహావిమానం.

అహఞ్చ భరియా చ మనుస్సలోకే,
సద్ధా ఉభో దానపతీ అహుమ్హా;
ఓపానభూతం మే ఘరం తదాసి,
సన్తప్పితా సమణబ్రాహ్మణా చ.

తం మే వతం తం పన బ్రహ్మచరియం,
తస్స సుచిణ్ణస్స అయం విపాకో;
ఇద్ధీ జుతీ బలవీరియూపపత్తి,
ఇదఞ్చ మే ధీర మహావిమాన”న్తి. (జా॰ ౨.౧౭.౧౫౯-౧౬౧);

ఇమస్మిఞ్హి పుణ్ణకజాతకే దానం బ్రహ్మచరియన్తి వుత్తం.

“కేన పాణి కామదదో, కేన పాణి మధుస్సవో;
కేన తే బ్రహ్మచరియేన, పుఞ్ఞం పాణిమ్హి ఇజ్ఝతి.

తేన పాణి కామదదో, తేన పాణి మధుస్సవో;
తేన మే బ్రహ్మచరియేన, పుఞ్ఞం పాణిమ్హి ఇజ్ఝతీ”తి. (పే॰ వ॰ ౨౭౫,౨౭౭);

ఇమస్మిం అఙ్కురపేతవత్థుమ్హి వేయ్యావచ్చం బ్రహ్మచరియన్తి వుత్తం. “ఏవం, ఖో తం భిక్ఖవే, తిత్తిరియం నామ బ్రహ్మచరియం అహోసీ”తి (చూళవ॰ ౩౧౧) ఇమస్మిం తిత్తిరజాతకే పఞ్చసిక్ఖాపదసీలం బ్రహ్మచరియన్తి వుత్తం. “తం ఖో పన మే, పఞ్చసిఖ, బ్రహ్మచరియం నేవ నిబ్బిదాయ న విరాగాయ న నిరోధాయ...పే.... యావదేవ బ్రహ్మలోకూపపత్తియా”తి (దీ॰ ని॰ ౨.౩౨౯) ఇమస్మిం మహాగోవిన్దసుత్తే చతస్సో అప్పమఞ్ఞాయో బ్రహ్మచరియన్తి వుత్తా. “పరే అబ్రహ్మచారీ భవిస్సన్తి, మయమేత్థ బ్రహ్మచారీ భవిస్సామా”తి (మ॰ ని॰ ౧.౮౩) ఇమస్మిం సల్లేఖసుత్తే మేథునవిరతి బ్రహ్మచరియన్తి వుత్తా.

“మయఞ్చ భరియా నాతిక్కమామ,
అమ్హే చ భరియా నాతిక్కమన్తి;
అఞ్ఞత్ర తాహి బ్రహ్మచరియం చరామ,

తస్మా హి అప్పం దహరా న మీయరే”తి. (జా. ౧.౪.౯౭);

మహాధమ్మపాలజాతకే సదారసన్తోసో బ్రహ్మచరియన్తి వుత్తో. “అభిజానామి ఖో పనాహం, సారిపుత్త, చతురఙ్గసమన్నాగతం బ్రహ్మచరియం చరితా, తపస్సీ సుదం హోమీ”తి (మ. ని. ౧.౧౫౫) లోమహంసనసుత్తే వీరియం బ్రహ్మచరియన్తి వుత్తం.

“హీనేన బ్రహ్మచరియేన, ఖత్తియే ఉపపజ్జతి;

మజ్ఝిమేన చ దేవత్తం, ఉత్తమేన విసుజ్ఝతీ”తి. (జా. ౧.౮.౭౫);

ఏవం నిమిజాతకే అత్తదమనవసేన కతో అట్ఠఙ్గికో ఉపోసథో బ్రహ్మచరియన్తి వుత్తో. “ఇదం ఖో పన మే, పఞ్చసిఖ, బ్రహ్మచరియం ఏకన్తనిబ్బిదాయ విరాగాయ నిరోధాయ…పే.… అయమేవ అరియో అట్ఠఙ్గికో మగ్గో”తి (దీ. ని. ౨.౩౨౯) మహాగోవిన్దసుత్తస్మింయేవ అరియమగ్గో బ్రహ్మచరియన్తి వుత్తో. “తయిదం బ్రహ్మచరియం ఇద్ధఞ్చేవ ఫీతఞ్చ విత్థారికం బాహుజఞ్ఞం పుథుభూతం యావ దేవమనుస్సేహి సుప్పకాసిత”న్తి (దీ. ని. ౩.౧౭౪) పాసాదికసుత్తే సిక్ఖత్తయసఙ్గహితం సకలసాసనం బ్రహ్మచరియన్తి వుత్తం. ఇమస్మిమ్పి ఠానే ఇదమేవ బ్రహ్మచరియన్తి అధిప్పేతం. తస్మా బ్రహ్మచరియం పకాసేతీతి సో ధమ్మం దేసేతి ఆదికల్యాణం…పే.… పరిసుద్ధం. ఏవం దేసేన్తో చ సిక్ఖత్తయసఙ్గహితం సకలసాసనం బ్రహ్మచరియం పకాసేతీతి ఏవమేత్థ అత్థో దట్ఠబ్బో. **బ్రహ్మచరియ**న్తి సేట్ఠట్ఠేన బ్రహ్మభూతం చరియం. బ్రహ్మభూతానం వా బుద్ధాదీనం చరియన్తి వుత్తం హోతి.

౧౯౧. **తం ధమ్మ**న్తి తం వుత్తప్పకారసమ్పదం ధమ్మం. **సుణాతి గహపతి వా**తి కస్మా పఠమం గహపతిం నిద్దిసతి? నిహతమానత్తా, ఉస్సన్నత్తా చ. యేభుయ్యేన హి ఖత్తియకులతో పబ్బజితా జాతిం నిస్సాయ మానం కరోన్తి. బ్రాహ్మణకులా పబ్బజితా మన్తే నిస్సాయ మానం కరోన్తి. హీనజచ్చకులా పబ్బజితా అత్తనో అత్తనో విజాతితాయ పతిట్ఠాతుం న సక్కోన్తి. గహపతిదారకా పన కచ్ఛేహి సేదం ముఞ్చన్తేహి పిట్ఠియా లోణం పుప్ఫమానాయ భూమిం కసిత్వా తాదిసస్స మానస్స అభావతో నిహతమానదప్పా హోన్తి. తే పబ్బజిత్వా మానం వా దప్పం వా అకత్వా యథాబలం సకలబుద్ధవచనం ఉగ్గహేత్వా విపస్సనాయ కమ్మం కరోన్తా సక్కోన్తి అరహత్తే పతిట్ఠాతుం. ఇతరేహి చ కులేహి నిక్ఖమిత్వా పబ్బజితా నామ న బహుకా, గహపతికావ బహుకా. ఇతి నిహతమానత్తా ఉస్సన్నత్తా చ పఠమం గహపతిం నిద్దిసతీతి.

అఞ్ఞతరస్మిం వాతి ఇతరేసం వా కులానం అఞ్ఞతరస్మిం. **పచ్చాజాతో**తి పతిజాతో. **తథాగతే సద్ధం పటిలభతీ**తి పరిసుద్ధం ధమ్మం సుత్వా ధమ్మస్సామిమ్హి తథాగతే – “సమ్మాసమ్బుద్ధో వత సో భగవా”తి సద్ధం పటిలభతి. **ఇతి పటిసఞ్చిక్ఖతీ**తి ఏవం పచ్చవేక్ఖతి. **సమ్బాధో ఘరావాసో**తి సచేపి సట్ఠిహత్థే ఘరే యోజనసతన్తరేపి వా ద్వే జాయమ్పతికా వసన్తి, తథాపి నేసం సకిఞ్చనసపలిబోధట్ఠేన ఘరావాసో సమ్బాధోయేవ. **రజోపథో**తి రాగరజాదీనం **ఉట్ఠానట్ఠాన**న్తి మహాఅట్ఠకథాయం వుత్తం. ఆగమనపథోతిపి వదన్తి. అలగ్గనట్ఠేన అబ్భోకాసో వియాతి **అబ్భోకాసో.** పబ్బజితో హి కూటాగారరతనపాసాదదేవవిమానాదీసు పిహితద్వారవాతపానేసు పటిచ్ఛన్నేసు వసన్తోపి నేవ లగ్గతి, న సజ్జతి, న బజ్ఝతి. తేన వుత్తం – “అబ్భోకాసో పబ్బజ్జా”తి. అపి చ సమ్బాధో ఘరావాసో కుసలకిరియాయ ఓకాసాభావతో. రజోపథో

అసంవుతసబ్బొరట్ఠానం వియ రజానం కిలేసరజానం సన్నిపాతట్ఠానతో. అబ్భోకాసో పబ్బజ్జా కుసలకిరియాయ యథాసుఖం ఓకాససబ్భావతో.

నయిదం సుకరం...పే... పబ్బజేయ్యన్తి ఏత్థాయం సఙ్ఖేపకథా, యదేతం సిక్ఖత్తయబ్రహ్మచరియం ఏకమ్పి దివసం అఖణ్డం కత్వా చరిమకచిత్తం పాపేతబ్బతాయ ఏకన్తపరిపుణ్ణం, చరితబ్బం ఏకదివసమ్పి చ కిలేసమలేన అమలీనం కత్వా చరిమకచిత్తం పాపేతబ్బతాయ ఏకన్తపరిసుద్ధం . **సఙ్ఖలిఖితన్తి** లిఖితసఙ్ఖసదిసం ధోతసఙ్ఖసప్పటిభాగం చరితబ్బం. ఇదం న సుకరం అగారం అజ్ఝావసతా అగారమజ్ఝే వసన్తేన ఏకన్తపరిపుణ్ణం...పే... చరితుం, యంనూనాహం కేసే చ మస్సుఞ్చ ఓహారేత్వా కసాయరసపీతతాయ కాసాయాని బ్రహ్మచరియం చరన్తానం అనుచ్ఛవికాని వత్థాని అచ్ఛాదేత్వా పరిదహిత్వా అగారస్మా నిక్ఖమిత్వా అనగారియం పబ్బజేయ్యన్తి. ఏత్థ చ యస్మా అగారస్స హితం కసివాణిజ్జాదికమ్మం అగారియన్తి వుచ్చతి, తఞ్చ పబ్బజ్జాయ నత్థి, తస్మా పబ్బజ్జా అనగారియన్తి ఞాతబ్బా, తం అనగారియం. **పబ్బజేయ్యన్తి** పటిపజ్జేయ్యం.

౧౯౨-౧౯౩. **అప్పం వాతి** సహస్సతో హేట్ఠా భోగక్ఖన్ధో అప్పో నామ హోతి, సహస్సతో పట్ఠాయ మహా. ఆబన్ధనట్ఠేన ఞాతియేవ ఞాతిపరివట్టో. సోపి వీసతియా హేట్ఠా అప్పో నామ హోతి, వీసతియా పట్ఠాయ మహా. **పాతిమోక్ఖసంవరసంవుతోతి** పాతిమోక్ఖసంవరేన సమన్నాగతో. **ఆచారగోచరసమ్పన్నోతి** ఆచారేన చేవ గోచరేన చ సమ్పన్నో. **అణుమత్తేసూతి** అప్పమత్తకేసు. **వజ్జేసూతి** అకుసలధమ్మేసు. **భయదస్సావీతి** భయదస్సీ. **సమాదాయాతి** సమ్మా ఆదియిత్వా. **సిక్ఖతి సిక్ఖాపదేసూతి** సిక్ఖాపదేసు తం తం సిక్ఖాపదం సమాదియిత్వా సిక్ఖతి. అయమేత్థ సఙ్ఖేపో, విత్థారో పన విసుద్ధిమగ్గే వుత్తో.

కాయకమ్మవచీకమ్మేన సమన్నాగతో కుసలేన పరిసుద్ధాజీవోతి ఏత్థ ఆచారగోచరగ్గహణేనేవ చ కుసలే కాయకమ్మవచీకమ్మే గహితేపి యస్మా ఇదం ఆజీవపారిసుద్ధిసీలం నామ న ఆకాసే వా రుక్ఖగ్గాదీసు వా ఉప్పజ్జతి, కాయవచీద్వారేసుయేవ పన ఉప్పజ్జతి; తస్మా తస్స ఉప్పత్తిద్వారదస్సనత్థం కాయకమ్మవచీకమ్మేన సమన్నాగతో కుసలేనాతి వుత్తం. యస్మా పన తేన సమన్నాగతో, తస్మా పరిసుద్ధాజీవో. సమణముణ్డికపుత్తసుత్తన్తవసేన (మ. ని. ౨.౨౬౦) వా ఏవం వుత్తం. తత్థ హి "కతమే చ, థపతి, కుసలా సీలా? కుసలం కాయకమ్మం, కుసలం వచీకమ్మం, పరిసుద్ధం ఆజీవమ్పి ఖో అహం థపతి సీలస్మిం వదామీ"తి వుత్తం. యస్మా పన తేన సమన్నాగతో, తస్మా పరిసుద్ధాజీవోతి వేదితబ్బో.

సీలసమ్పన్నోతి బ్రహ్మజాలే వుత్తేన తివిధేన సీలేన సమన్నాగతో హోతి. **ఇన్ద్రియేసు గుత్తద్వారోతి** మనచ్ఛట్ఠేసు ఇన్ద్రియేసు పిహితద్వారో హోతి. **సతిసమ్పజఞ్ఞేన సమన్నాగతోతి** అభిక్కన్తే పటిక్కన్తేతిఆదీసు సత్తసు ఠానేసు సతియా చేవ సమ్పజఞ్ఞేన చ సమన్నాగతో హోతి. **సన్తుట్ఠోతి** చతూసు పచ్చయేసు తివిధేన సన్తోసేన సన్తుట్ఠో హోతి.

చూళసీలవణ్ణనా

౧౯౪-౨౧౧. ఏవం మాతికం నిక్ఖిపిత్వా అనుపుబ్బేన భాజేన్తో "**కథఞ్చ, మహారాజ, భిక్ఖు సీలసమ్పన్నో హోతీ**"తిఆదిమాహ. తత్థ **ఇదమ్పిస్స హోతి సీలస్మిన్తి** ఇదమ్పి అస్స భిక్ఖునో పాణాతిపాతా వేరమణి సీలస్మిం ఏకం సీలం

హోతీతి అత్థో. పచ్చత్తవచనత్థే వా ఏతం భుమ్మం. మహాఅట్ఠకథాయఞ్హి ఇదమ్పి తస్స సమణస్స సీలన్తి అయమేవ అత్థో వుత్తో. సేసం బ్రహ్మజాలే వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బం. **ఇదమస్స హోతి సీలస్మిన్తి** ఇదం అస్స సీలం హోతీతి అత్థో.

౨౧౨. **న కుతోచి భయం సమనుపస్సతి, యదిదం సీలసంవరతోతి** యాని అసంవరమూలకాని భయాని ఉప్పజ్జన్తి, తేసు యం ఇదం భయం సీలసంవరతో భవేయ్య, తం కుతోచి ఏకసంవరతోపి న సమనుపస్సతి. కస్మా? సంవరతో అసంవరమూలకస్స భయస్స అభావా. **ముద్ధాభిసిత్తోతి** యథావిధానవిహితేన ఖత్తియాభిసేకేన ముద్ధని అవసిత్తో. **యదిదం పచ్చత్థికతోతి** యం కుతోచి ఏకపచ్చత్థికతోపి భయం భవేయ్య, తం న సమనుపస్సతి. కస్మా? యస్మా నిహతపచ్చామిత్తో. **అజ్ఝత్తన్తి** నియకజ్ఝత్తం, అత్తనో సన్తానేతి అత్థో. **అనవజ్జసుఖన్తి** అనవజ్జం అనిన్దితం కుసలం సీలపదట్ఠానేహి అవిప్పటిసారపామోజ్జపీతిపస్సద్ధిధమ్మేహి పరిగ్గహితం కాయికచేతసికసుఖం పటిసంవేదేతి. **ఏవం ఖో, మహారాజ, భిక్ఖు సీలసమ్పన్నో హోతీతి** ఏవం నిరన్తరం విత్థారేత్వా దస్సితేన తివిధేన సీలేన సమన్నాగతో భిక్ఖు సీలసమ్పన్నో నామ హోతీతి సీలకథం నిట్ఠాపేసి.

ఇన్ద్రియసంవరకథా

౨౧౩. ఇన్ద్రియేసు గుత్తద్వారభాజనీయే **చక్ఖునా రూపన్తి** అయం చక్ఖుసద్దో కత్థచి బుద్ధచక్ఖుమ్హి వత్తతి, యథాహ – "బుద్ధచక్ఖునా లోకం వోలోకేసీ"తి (మహావ. ౯). కత్థచి సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణసఙ్ఖాతే సమన్తచక్ఖుమ్హి, యథాహ – "తథూపమం ధమ్మమయం, సుమేధ, పాసాదమారుయ్హ సమన్తచక్ఖూ"తి (మహావ. ౮). కత్థచి ధమ్మచక్ఖుమ్హి "విరజం వీతమలం ధమ్మచక్ఖుం ఉదపాదీ"తి (మహావ. ౧౬) హి ఏత్థ అరియమగ్గత్తయపఞ్ఞా. "చక్ఖుం ఉదపాది ఞాణం ఉదపాదీ"తి (మహావ. ౧౫) ఏత్థ పుబ్బేనివాసాదిఞాణం పఞ్ఞాచక్ఖూతి వుచ్చతి. "దిబ్బేన చక్ఖునా"తి (మ. ని. ౧.౨౮౪) ఆగతట్ఠానేసు దిబ్బచక్ఖుమ్హి వత్తతి. "చక్ఖుఞ్చ పటిచ్చ రూపే చా"తి ఏత్థ పసాదచక్ఖుమ్హి వత్తతి. ఇధ పనాయం పసాదచక్ఖువోహారేన చక్ఖువిఞ్ఞాణే వత్తతి, తస్మా చక్ఖువిఞ్ఞాణేన రూపం దిస్వాతి అయమేత్థత్థో. సేసపదేసు యం వత్తబ్బం సియా, తం సబ్బం విసుద్ధిమగ్గే వుత్తం. **అబ్యాసేకసుఖన్తి** కిలేసబ్యాసేకవిరహితత్తా అబ్యాసేకం అసమ్మిస్సం పరిసుద్ధం అధిచిత్తసుఖం పటిసంవేదేతీతి.

సతిసమ్పజఞ్ఞకథా

౨౧౪. సతిసమ్పజఞ్ఞభాజనీయమ్హి **అభిక్కన్తే పటిక్కన్తేతి** ఏత్థ తావ అభిక్కన్తం వుచ్చతి గమనం, పటిక్కన్తం నివత్తనం, తదుభయమ్పి చతూసు ఇరియాపథేసు లబ్భతి. గమనే తావ పురతో కాయం అభిహరన్తో అభిక్కమతి నామ . పటినివత్తన్తో పటిక్కమతి నామ. ఠానేపి ఠితకోవ కాయం పురతో ఓనామేన్తో అభిక్కమతి నామ, పచ్ఛతో అపనామేన్తో పటిక్కమతి నామ. నిసజ్జాయ నిసిన్నకోవ ఆసనస్స పురిమఅఙ్గాభిముఖో సంసరన్తో అభిక్కమతి నామ, పచ్ఛిమఅఙ్గపదేసం పచ్చాసంసరన్తో పటిక్కమతి నామ. నిపజ్జనేపి ఏసేవ నయో.

సమ్పజానకారీ హోతీతి సమ్పజఞ్ఞేన సబ్బకిచ్చకారీ. సమ్పజఞ్ఞమేవ వా కారీ. సో హి అభిక్కన్తాదీసు సమ్పజఞ్ఞం కరోతేవ. న కత్థచి సమ్పజఞ్ఞవిరహితో హోతి. తత్థ సాత్థకసమ్పజఞ్ఞం, సప్పాయసమ్పజఞ్ఞం, గోచరసమ్పజఞ్ఞం అసమ్మోహసమ్పజఞ్ఞన్తి చతుబ్బిధం సమ్పజఞ్ఞం. తత్థ అభిక్కమనచిత్తే ఉప్పన్నే చిత్తవసేనేవ అగన్త్వా – "కిన్ను మే ఏత్థ గతేన అత్థో అత్థి నత్థీ"తి అత్థానత్థం పరిగ్గహేత్వా అత్థపరిగ్గణ్హనం సాత్థకసమ్పజఞ్ఞం. తత్థ చ అత్థోతి

చేతియదస్సనబోధిసఙ్ఘథేరఅసుభదస్సనాదివసేన ధమ్మతో వుడ్ఢి. చేతియం వా బోధిం వా దిస్వాపి హి బుద్ధారమ్మణం, సఙ్ఘదస్సనేన సఙ్ఘారమ్మణం, పీతిం ఉప్పాదేత్వా తదేవ ఖయవయతో సమ్మసన్తో అరహత్తం పాపుణాతి. థేరే దిస్వా తేసం ఓవాదే పతిట్ఠాయ, అసుభం దిస్వా తత్థ పఠమజ్ఝానం ఉప్పాదేత్వా తదేవ ఖయవయతో సమ్మసన్తో అరహత్తం పాపుణాతి. తస్మా ఏతేసం దస్సనం సాత్థకన్తి వుత్తం. కేచి పన ఆమిసతోపి వుడ్ఢి అత్థోయేవ, తం నిస్సాయ బ్రహ్మచరియానుగ్గహాయ పటిపన్నత్తాతి వదన్తి.

తస్మిం పన గమనే సప్పాయాసప్పాయం పరిగ్గహేత్వా సప్పాయపరిగ్గణ్హనం సప్పాయసమ్పజఞ్ఞం. సేయ్యథిదం – చేతియదస్సనం తావ సాత్థకం, సచే పన చేతియస్స మహాపూజాయ దసద్వాదసయోజనన్తరే పరిసా సన్నిపతన్తి, అత్తనో విభవానురూపా ఇత్థియోపి పురిసాపి అలఙ్కతపటియత్తా చిత్తకమ్మరూపకాని వియ సఞ్చరన్తి. తత్ర చస్స ఇట్ఠే ఆరమ్మణే లోభో హోతి, అనిట్ఠే పటిఘో, అసమపేక్ఖనే మోహో ఉప్పజ్జతి, కాయసంసగ్గాపత్తిం వా ఆపజ్జతి. జీవితబ్రహ్మచరియానం వా అన్తరాయో హోతి, ఏవం తం ఠానం అసప్పాయం హోతి. వుత్తప్పకారఅన్తరాయాభావే సప్పాయం. బోధిదస్సనేపి ఏసేవ నయో. సఙ్ఘదస్సనమ్పి సాత్థం. సచే పన అన్తోగామే మహామణ్డపం కారేత్వా సబ్బరత్తిం ధమ్మస్సవనం కరోన్తేసు మనుస్సేసు వుత్తప్పకారేనేవ జనసన్నిపాతో చేవ అన్తరాయో చ హోతి, ఏవం తం ఠానం అసప్పాయం హోతి. అన్తరాయాభావే సప్పాయం. మహాపరిసపరివారానం థేరానం దస్సనేపి ఏసేవ నయో.

అసుభదస్సనమ్పి సాత్థం, తదత్థదీపనత్థఞ్చ ఇదం వత్థు – ఏకో కిర దహరభిక్ఖు సామణేరం గహేత్వా దన్తకట్ఠత్థాయ గతో. సామణేరో మగ్గా ఓక్కమిత్వా పురతో గచ్ఛన్తో అసుభం దిస్వా పఠమజ్ఝానం నిబ్బత్తేత్వా తదేవ పాదకం కత్వా సఙ్ఖారే సమ్మసన్తో తీణి ఫలాని సచ్ఛికత్వా ఉపరిమగ్గత్థాయ కమ్మట్ఠానం పరిగ్గహేత్వా అట్ఠాసి. దహరో తం అపస్సన్తో సామణేరాతి పక్కోసి. సో 'మయా పబ్బజితదివసతో పట్ఠాయ భిక్ఖునా సద్ధిం ద్వే కథా నామ న కథితపుబ్బా. అఞ్ఞస్మిమ్పి దివసే ఉపరి విసేసం నిబ్బత్తేస్సామీ'తి చిన్తేత్వా కిం, భన్తేతి పటివచనమదాసి. 'ఏహీ'తి చ వుత్తే ఏకవచనేనేవ ఆగన్త్వా, 'భన్తే, ఇమినా తావ మగ్గేనేవ గన్త్వా మయా ఠితోకాసే ముహుత్తం పురత్థాభిముఖో ఠత్వా ఓలోకేథా'తి ఆహ. సో తథా కత్వా తేన పత్తవిసేసమేవ పాపుణి. ఏవం ఏకం అసుభం ద్విన్నం జనానం అత్థాయ జాతం. ఏవం సాత్థమ్పి పనేతం పురిసస్స మాతుగామాసుభం అసప్పాయం, మాతుగామస్స చ పురిసాసుభం అసప్పాయం, సభాగమేవ సప్పాయన్తి ఏవం సప్పాయపరిగ్గణ్హనం సప్పాయసమ్పజఞ్ఞం నామ.

ఏవం పరిగ్గహితసాత్థకసప్పాయస్స పన అట్ఠతింసాయ కమ్మట్ఠానేసు అత్తనో చిత్తరుచియం కమ్మట్ఠానసఙ్ఖాతం గోచరం ఉగ్గహేత్వా భిక్ఖాచారగోచరే తం గహేత్వావ గమనం గోచరసమ్పజఞ్ఞం నామ. తస్సావిభావనత్థం ఇదం చతుక్కం వేదితబ్బం –

ఇధేకచ్చో భిక్ఖు హరతి, న పచ్చాహరతి; ఏకచ్చో పచ్చాహరతి, న హరతి; ఏకచ్చో పన నేవ హరతి, న పచ్చాహరతి; ఏకచ్చో హరతి చ, పచ్చాహరతి చాతి. తత్థ యో భిక్ఖు దివసం చఙ్కమేన నిసజ్జాయ చ ఆవరణీయేహి ధమ్మేహి చిత్తం పరిసోధేత్వా తథా రత్తియా పఠమయామే, మజ్ఝిమయామే సేయ్యం కప్పేత్వా పచ్ఛిమయామేపి నిసజ్జచఙ్కమేహి వీతినామేత్వా పగేవ చేతియఙ్గణబోధియఙ్గణవత్తం కత్వా బోధిరుక్ఖే ఉదకం ఆసిఞ్చిత్వా, పానీయం పరిభోజనీయం పచ్చుపట్ఠపేత్వా ఆచరియుపజ్ఝాయవత్తాదీని సబ్బాని ఖన్ధకవత్తాని సమాదాయ వత్తతి. సో సరీరపరికమ్మం కత్వా సేనాసనం పవిసిత్వా ద్వే తయో పల్లఙ్కే ఉసుమం గాహాపేన్తో కమ్మట్ఠానం అనుయుఞ్జిత్వా భిక్ఖాచారవేలాయం ఉట్ఠహిత్వా

కమ్మట్ఠానసీసేనేవ పత్తచీవరమాదాయ సేనాసనతో నిక్ఖమిత్వా కమ్మట్ఠానం మనసికరోన్తోవ చేతియఙ్గణం గన్త్వా, సచే బుద్ధానుస్సతికమ్మట్ఠానం హోతి, తం అవిస్సజ్జేత్వావ చేతియఙ్గణం పవిసతి. అఞ్ఞం చే కమ్మట్ఠానం హోతి, సోపానమూలే ఠత్వా హత్థేన గహితభణ్డం వియ తం ఠపేత్వా బుద్ధారమ్మణం పీతిం గహేత్వా చేతియఙ్గణం ఆరుయ్హ, మహన్తం చేతియం చే, తిక్ఖత్తుం పదక్ఖిణం కత్వా చతూసు ఠానేసు వన్దితబ్బం. ఖుద్దకం చేతియం చే, తథేవ పదక్ఖిణం కత్వా అట్ఠసు ఠానేసు వన్దితబ్బం. చేతియం వన్దిత్వా బోధియఙ్గణం పత్తేనాపి బుద్ధస్స భగవతో సమ్ముఖా వియ నిపచ్చాకారం దస్సేత్వా బోధి వన్దితబ్బా. సో ఏవం చేతియఞ్చ బోధిఞ్చ వన్దిత్వా పటిసామితట్ఠానం గన్త్వా పటిసామితభణ్డకం హత్థేన గణ్హన్తో వియ నిక్ఖిత్తకమ్మట్ఠానం గహేత్వా గామసమీపే కమ్మట్ఠానసీసేనేవ చీవరం పారుపిత్వా గామం పిణ్డాయ పవిసతి. అథ నం మనుస్సా దిస్వా అయ్యో నో ఆగతోతి పచ్చుగ్గన్త్వా పత్తం గహేత్వా ఆసనసాలాయ వా గేహే వా నిసీదాపేత్వా యాగుం దత్వా యావ భత్తం న నిట్ఠాతి, తావ పాదే ధోవిత్వా తేలేన మక్ఖేత్వా పురతో తే నిసీదిత్వా పఞ్హం వా పుచ్ఛన్తి, ధమ్మం వా సోతుకామా హోన్తి. సచేపి న కథాపేన్తి, జనసఙ్గహత్థం ధమ్మకథా నామ కాతబ్బా యేవాతి అట్ఠకథాచరియా వదన్తి. ధమ్మకథా హి కమ్మట్ఠానవినిముత్తా నామ నత్థి, తస్మా కమ్మట్ఠానసీసేనేవ ధమ్మకథం కథేత్వా కమ్మట్ఠానసీసేనేవ ఆహారం పరిభుఞ్జిత్వా అనుమోదనం కత్వా నివత్తియమానేహిపి మనుస్సేహి అనుగతోవ గామతో నిక్ఖమిత్వా తత్థ తే నివత్తేత్వా మగ్గం పటిపజ్జతి.

అథ నం పురేతరం నిక్ఖమిత్వా బహిగామే కతభత్తకిచ్చా సామణేరదహరభిక్ఖూ దిస్వా పచ్చుగ్గన్త్వా పత్తచీవరమస్స గణ్హన్తి. పోరాణకభిక్ఖూ కిర అమ్హాకం ఉపజ్ఝాయో ఆచరియోతి న ముఖం ఓలోకేత్వా వత్తం కరోన్తి, సమ్పత్తపరిచ్ఛేదేనేవ కరోన్తి. తే తం పుచ్ఛన్తి – "భన్తే, ఏతే మనుస్సా తుమ్హాకం కిం హోన్తి, మాతిపక్ఖతో సమ్బన్ధా పితిపక్ఖతో"తి? కిం దిస్వా పుచ్ఛథాతి? తుమ్హేసు ఏతేసం పేమం బహుమానన్తి. ఆవుసో, యం మాతాపితూహిపి దుక్కరం, తం ఏతే అమ్హాకం కరోన్తి, పత్తచీవరమ్పి నో ఏతేసం సన్తకమేవ, ఏతేసం ఆనుభావేన నేవ భయే భయం, న ఛాతకే ఛాతకం జానామ. ఈదిసా నామ అమ్హాకం ఉపకారినో నత్థీతి తేసం గుణే కథేన్తో గచ్ఛతి. అయం వుచ్చతి **హరతి న పచ్చాహరతీ**తి.

యస్స పన పగేవ వుత్తప్పకారం వత్తపటిపత్తిం కరోన్తస్స కమ్మజతేజోధాతు పజ్జలతి, అనుపాదిన్నకం ముఞ్చిత్వా ఉపాదిన్నకం గణ్హాతి, సరీరతో సేదా ముఞ్చన్తి, కమ్మట్ఠానం వీథిం నారోహతి, సో పగేవ పత్తచీవరమాదాయ వేగసా చేతియం వన్దిత్వా గోరూపానం నిక్ఖమనవేలాయమేవ గామం యాగుభిక్ఖాయ పవిసిత్వా యాగుం లభిత్వా ఆసనసాలం గన్త్వా పివతి, అథస్స ద్విత్తిక్ఖత్తుం అజ్ఝోహరణమత్తేనేవ కమ్మజతేజోధాతు ఉపాదిన్నకం ముఞ్చిత్వా అనుపాదిన్నకం గణ్హాతి, ఘటసతేన న్హాతో వియ తేజోధాతు పరిళాహనిబ్బానం పత్వా కమ్మట్ఠానసీసేన యాగుం పరిభుఞ్జిత్వా పత్తఞ్చ ముఖఞ్చ ధోవిత్వా అన్తరాభత్తే కమ్మట్ఠానం మనసికత్వా అవసేసట్ఠానే పిణ్డాయ చరిత్వా కమ్మట్ఠానసీసేన ఆహారఞ్చ పరిభుఞ్జిత్వా తతో పట్ఠాయ పోఙ్ఖానుపోఙ్ఖం ఉపట్ఠహమానం కమ్మట్ఠానం గహేత్వా ఆగచ్ఛతి, అయం వుచ్చతి **పచ్చాహరతి న హరతీ**తి. ఏదిసా చ భిక్ఖూ యాగుం పివిత్వా విపస్సనం ఆరభిత్వా బుద్ధసాసనే అరహత్తప్పత్తా నామ గణనపథం వీతివత్తా. సీహళదీపేయేవ తేసు తేసు గామేసు ఆసనసాలాయం వా న తం ఆసనమత్థి, యత్థ యాగుం పివిత్వా అరహత్తప్పత్తా భిక్ఖూ నత్థీతి.

యో పన పమాదవిహారీ హోతి, నిక్ఖిత్తధురో సబ్బవత్తాని భిన్దిత్వా పఞ్చవిధచేతోఖీలవినిబన్ధచిత్తో విహరన్తో – "కమ్మట్ఠానం నామ అత్థీ"తి సఞ్ఞమ్పి అకత్వా గామం పిణ్డాయ పవిసిత్వా అననులోమికేన గిహిసంసగ్గేన సంసట్ఠో చరిత్వా చ భుఞ్జిత్వా చ తుచ్ఛో నిక్ఖమతి, అయం వుచ్చతి **నేవ హరతి న పచ్చాహరతీ**తి.

యో పనాయం – “హరతి చ పచ్చాహరతి చా”తి వుత్తో, సో గతపచ్చాగతవత్తవసేనేవ వేదితబ్బో. అత్తకామా హి కులపుత్తా సాసనే పబ్బజిత్వా దసపి వీసమ్పి తింసమ్పి చత్తాలీసమ్పి పఞ్ఞాసమ్పి సతమ్పి ఏకతో వసన్తా కతికవత్తం కత్వా విహరన్తి, “ఆవుసో, తుమ్హే న ఇణట్టా, న భయట్టా, న జీవికాపకతా పబ్బజితా, దుక్ఖా ముచ్చితుకామా పనేత్థ పబ్బజితా, తస్మా గమనే ఉప్పన్నకిలేసం గమనేయేవ నిగ్గణ్హథ, తథా ఠానే, నిసజ్జాయ, సయనే ఉప్పన్నకిలేసం సయనేవ నిగ్గణ్హథా”తి.

తే ఏవం కతికవత్తం కత్వా భిక్ఖాచారం గచ్ఛన్తా అడ్ఢఉసభఉసభఅడ్ఢగావుతగావుతన్తరేసు పాసాణా హోన్తి, తాయ సఞ్ఞాయ కమ్మట్ఠానం మనసికరోన్తావ గచ్ఛన్తి. సచే కస్సచి గమనే కిలేసో ఉప్పజ్జతి, తత్థేవ నం నిగ్గణ్హాతి. తథా అసక్కోన్తో తిట్ఠతి, అథస్స పచ్ఛతో ఆగచ్ఛన్తోపి తిట్ఠతి. సో “అయం భిక్ఖు తుయ్హం ఉప్పన్నవితక్కం జానాతి, అననుచ్ఛవికం తే ఏత”న్తి అత్తానం పటిచోదేత్వా విపస్సనం వడ్ఢేత్వా తత్థేవ అరియభూమిం ఓక్కమతి; తథా అసక్కోన్తో నిసీదతి. అథస్స పచ్ఛతో ఆగచ్ఛన్తోపి నిసీదతీతి సోయేవ నయో. అరియభూమిం ఓక్కమితుం అసక్కోన్తోపి తం కిలేసం విక్ఖమ్భేత్వా కమ్మట్ఠానం మనసికరోన్తోవ గచ్ఛతి, న కమ్మట్ఠానవిప్పయుత్తేన చిత్తేన పాదం ఉద్ధరతి, ఉద్ధరతి చే, పటినివత్తిత్వా పురిమపదేసంయేవ ఏతి. ఆలిన్దకవాసీ **మహాఫుస్సదేవత్థేరో** వియ.

సో కిర ఏకూనవీసతివస్సాని గతపచ్చాగతవత్తం పూరేన్తో ఏవ విహాసి, మనుస్సాపి అద్దసంసు అన్తరామగ్గే కసన్తా చ వపన్తా చ మద్దన్తా చ కమ్మాని చ కరోన్తా థేరం తథాగచ్ఛన్తం దిస్వా – “అయం థేరో పునప్పునం నివత్తిత్వా గచ్ఛతి, కిన్ను ఖో మగ్గమూళ్హో, ఉదాహు కిఞ్చి పముట్ఠో”తి సముల్లపన్తి. సో తం అనాదియిత్వా కమ్మట్ఠానయుత్తచిత్తేనేవ సమణధమ్మం కరోన్తో వీసతివస్సబ్భన్తరే అరహత్తం పాపుణి, అరహత్తప్పత్తదివసే చస్స చఙ్కమనకోటియం అధివత్థా దేవతా అఙ్గులీహి దీపం ఉజ్జాలేత్వా అట్ఠాసి. చత్తారోపి మహారాజానో సక్కో చ దేవానమిన్దో బ్రహ్మా చ సహమ్పతి ఉపట్ఠానం అగమంసు. తఞ్చ ఓభాసం దిస్వా వనవాసీ మహాతిస్సత్థేరో తం దుతియదివసే పుచ్ఛి – “రత్తిభాగే ఆయస్మతో సన్తికే ఓభాసో అహోసి, కిం సో ఓభాసో”తి? థేరో విక్ఖేపం కరోన్తో ఓభాసో నామ దీపోభాసోపి హోతి, మణిఓభాసోపీతి ఏవమాదిమాహ. తతో ‘పటిచ్ఛాదేథ తుమ్హే’తి నిబద్ధో ‘ఆమా’తి పటిజానిత్వా ఆరోచేసి. కాళవల్లిమణ్డపవాసీ **మహానాగత్థేరో** వియ చ.

సోపి కిర గతపచ్చాగతవత్తం పూరేన్తో – పఠమం తావ భగవతో మహాపధానం పూజేస్సామీతి సత్తవస్సాని ఠానచఙ్కమమేవ అధిట్ఠాసి. పున సోళసవస్సాని గతపచ్చాగతవత్తం పూరేత్వా అరహత్తం పాపుణి. సో కమ్మట్ఠానయుత్తేనేవ చిత్తేన పాదం ఉద్ధరన్తో, వియుత్తేన ఉద్ధటే పటినివత్తేన్తో గామసమీపం గన్త్వా “గావీ ను పబ్బజితో నూ”తి ఆసఙ్కనీయపదేసే ఠత్వా చీవరం పారుపిత్వా కచ్ఛకన్తరతో ఉదకేన పత్తం ధోవిత్వా ఉదకగణ్డూసం కరోతి. కిం కారణా? మా మే భిక్ఖం దాతుం వా వన్దితుం వా ఆగతే మనుస్సే ‘దీఘాయుకా హోథా’తి వచనమత్తేనాపి కమ్మట్ఠానవిక్ఖేపో అహోసీతి. “అజ్జ, భన్తే, కతిమీ”తి దివసం వా భిక్ఖుగణనం వా పఞ్హం వా పుచ్ఛితో పన ఉదకం గిలిత్వా ఆరోచేతి. సచే దివసాదీని పుచ్ఛకా న హోన్తి, నిక్ఖమనవేలాయ గామద్వారే నిట్ఠుభిత్వావ యాతి.

కలమ్బతిత్థవిహారే వస్సూపగతా **పఞ్ఞాసభిక్ఖూ** వియ చ. తే కిర ఆసళ్హిపుణ్ణమాయం కతికవత్తం అకంసు – “అరహత్తం అప్పత్వా అఞ్ఞమఞ్ఞం నాలపిస్సామా”తి, గామఞ్చ పిణ్డాయ పవిసన్తా ఉదకగణ్డూసం కత్వా పవిసింసు. దివసాదీసు పుచ్ఛితేసు వుత్తనయేనేవ పటిపజ్జింసు. తత్థ మనుస్సా నిట్ఠుభనం దిస్వా జానింసు – “అజ్జేకో ఆగతో, అజ్జ ద్వే”తి. ఏవఞ్చ చిన్తేసుం – “కిన్ను ఖో ఏతే అమ్హేహియేవ సద్ధిం న సల్లపన్తి, ఉదాహు అఞ్ఞమఞ్ఞమ్పి. సచే అఞ్ఞమఞ్ఞమ్పి న సల్లపన్తి, అద్ధా వివాదజాతా భవిస్సన్తి. ఏథ నే అఞ్ఞమఞ్ఞం ఖమాపేస్సామా”తి, సబ్బే విహారం గన్త్వా పఞ్ఞాసాయ భిక్ఖూసు ద్వేపి భిక్ఖూ

ఏకోకాసే నాద్దసంసు. తతో యో తేసు చక్ఖుమా పురిసో, సో ఆహ – "న భో కలహకారకానం వసనోకాసో ఈదిసో హోతి, సుసమ్మట్ఠం చేతియఙ్గణబోధియఙ్గణం, సునిక్ఖిత్తా సమ్మజ్జనియో, సూపట్ఠపితం పానీయం పరిభోజనీయ"న్తి, తే తతోవ నివత్తా. తేపి భిక్ఖూ అన్తో తేమాసేయేవ అరహత్తం పత్వా మహాపవారణాయ విసుద్ధిపవారణం పవారేసుం.

ఏవం కాళవల్లిమణ్డపవాసీ మహానాగత్థేరో వియ, కలమ్బతిత్థవిహారే వస్సూపగతభిక్ఖూ వియ చ కమ్మట్ఠానయుత్తేనేవ చిత్తేన పాదం ఉద్ధరన్తో గామసమీపం గన్త్వా ఉదకగణ్డూసం కత్వా వీథియో సల్లక్ఖేత్వా, యత్థ సురాసోణ్డధుత్తాదయో కలహకారకా చణ్డహత్థిఅస్సాదయో వా నత్థి, తం వీథిం పటిపజ్జతి. తత్థ చ పిణ్డాయ చరమానో న తురితతురితో వియ జవేన గచ్ఛతి. న హి జవేన పిణ్డపాతియధుతఙ్గం నామ కిఞ్చి అత్థి. విసమభూమిభాగప్పత్తం పన ఉదకసకటం వియ నిచ్చలో హుత్వా గచ్ఛతి. అనుఘరం పవిట్ఠో చ దాతుకామం వా అదాతుకామం వా సల్లక్ఖేత్వా తదనురూపం కాలం ఆగమేన్తో భిక్ఖం పటిలభిత్వా ఆదాయ అన్తోగామే వా బహిగామే వా విహారమేవ వా ఆగన్త్వా యథా ఫాసుకే పతిరూపే ఓకాసే నిసీదిత్వా కమ్మట్ఠానం మనసికరోన్తో ఆహారే పటికూలసఞ్ఞం ఉపట్ఠపేత్వా అక్ఖబ్భఞ్జన – వణలేపనపుత్తమంసూపమవసేన పచ్చవేక్ఖన్తో అట్ఠఙ్గసమన్నాగతం ఆహారం ఆహారేతి, నేవ దవాయ న మదాయ న మణ్డనాయ న విభూసనాయ...పే.... భుత్తావీ చ ఉదకకిచ్చం కత్వా ముహుత్తం భత్తకిలమథం పటిప్పస్సమ్భేత్వా యథా పురేభత్తం, ఏవం పచ్ఛాభత్తం పురిమయామం పచ్ఛిమయామఞ్చ కమ్మట్ఠానమేవ మనసి కరోతి, అయం వుచ్చతి **హరతి చ పచ్చాహరతి చాతి**.

ఇదం పన హరణపచ్చాహరణసఙ్ఖాతం గతపచ్చాగతవత్తం పూరేన్తో యది ఉపనిస్సయసమ్పన్నో హోతి, పఠమవయే ఏవ అరహత్తం పాపుణాతి. నో చే పఠమవయే పాపుణాతి, అథ మజ్ఝిమవయే; నో చే మజ్ఝిమవయే పాపుణాతి, అథ మరణసమయే; నో చే మరణసమయే పాపుణాతి, అథ దేవపుత్తో హుత్వా; నో చే దేవపుత్తో హుత్వా పాపుణాతి, అనుప్పన్నే బుద్ధే నిబ్బత్తో పచ్చేకబోధిం సచ్ఛికరోతి. నో చే పచ్చేకబోధిం సచ్ఛికరోతి, అథ బుద్ధానం సమ్ముఖీభావే ఖిప్పాభిఞ్ఞో హోతి; సేయ్యథాపి థేరో బాహియో దారుచీరియో మహాపఞ్ఞో వా, సేయ్యథాపి థేరో సారిపుత్తో మహిద్ధికో వా, సేయ్యథాపి థేరో మహామోగ్గల్లానో ధుతవాదో వా, సేయ్యథాపి థేరో మహాకస్సపో దిబ్బచక్ఖుకో వా, సేయ్యథాపి థేరో అనురుద్ధో వినయధరో వా, సేయ్యథాపి థేరో ఉపాలి ధమ్మకథికో వా, సేయ్యథాపి థేరో పుణ్ణో మన్తాణిపుత్తో ఆరఞ్ఞికో వా, సేయ్యథాపి థేరో రేవతో బహుస్సుతో వా, సేయ్యథాపి థేరో ఆనన్దో భిక్ఖాకామో వా, సేయ్యథాపి థేరో రాహులో బుద్ధపుత్తోతి. ఇతి ఇమస్మిం చతుక్కే య్వాయం హరతి చ పచ్చాహరతి చ, తస్స గోచరసమ్పజఞ్ఞం సిఖాపత్తం హోతి.

అభిక్కమాదీసు పన అసమ్ముయ్హనం **అసమ్మోహసమ్పజఞ్ఞం**, తం ఏవం వేదితబ్బం – ఇధ భిక్ఖు అభిక్కమన్తో వా పటిక్కమన్తో వా యథా అన్ధబాలపుథుజ్జనా అభిక్కమాదీసు – "అత్తా అభిక్కమతి, అత్తనా అభిక్కమో నిబ్బత్తితో"తి వా, "అహం అభిక్కమామి, మయా అభిక్కమో నిబ్బత్తితో"తి వా సమ్ముయ్హన్తి, తథా అసమ్ముయ్హన్తో "అభిక్కమామీ"తి చిత్తే ఉప్పజ్జమానే తేనేవ చిత్తేన సద్ధిం చిత్తసముట్ఠానా వాయోధాతు విఞ్ఞత్తిం జనయమానా ఉప్పజ్జతి. ఇతి చిత్తకిరియవాయోధాతువిప్ఫారవసేన అయం కాయసమ్మతో అట్ఠిసఙ్ఘాతో అభిక్కమతి. తస్సేవం అభిక్కమతో ఏకేకపాదుద్ధరణే పథవీధాతు ఆపోధాతూతి ద్వే ధాతుయో ఓమత్తా హోన్తి మన్దా, ఇతరా ద్వే అధిమత్తా హోన్తి బలవతియో; తథా అతిహరణవీతిహరణేసు. వోస్సజ్జనే తేజోధాతు వాయోధాతూతి ద్వే ధాతుయో ఓమత్తా హోన్తి మన్దా, ఇతరా ద్వే అధిమత్తా బలవతియో, తథా సన్నిక్ఖేపనసన్నిరుజ్ఝనేసు. తత్థ ఉద్ధరణే పవత్తా రూపారూపధమ్మా అతిహరణం న పాపుణన్తి, తథా అతిహరణే పవత్తా వీతిహరణం, వీతిహరణే పవత్తా వోస్సజ్జనం, వోస్సజ్జనే పవత్తా సన్నిక్ఖేపనం, సన్నిక్ఖేపనే పవత్తా

సన్నిరుజ్ఝనం న పాపుణన్తి. తత్థ తత్థేవ పబ్బం పబ్బం సన్ధి సన్ధి ఓధి ఓధి హుత్వా తత్తకపాలే పక్ఖిత్తతిలాని వియ పటపటాయన్తా భిజ్జన్తి. తత్థ కో ఏకో అభిక్కమతి, కస్స వా ఏకస్స అభిక్కమనం? పరమత్థతో హి ధాతూనంయేవ గమనం, ధాతూనం ఠానం, ధాతూనం నిసజ్జనం, ధాతూనం సయనం. తస్మిం తస్మిం కోట్ఠాసే సద్ధిం రూపేన.

> అఞ్ఞం ఉప్పజ్జతే చిత్తం, అఞ్ఞం చిత్తం నిరుజ్ఝతి;
> అవీచిమనుసమ్బన్ధో, నదీసోతోవ వత్తతీతి.

ఏవం అభిక్కమాదీసు అసమ్ముయ్హనం అసమ్మోహసమ్పజఞ్ఞం నామాతి.

నిట్ఠితో అభిక్కన్తే పటిక్కన్తే సమ్పజానకారీ హోతీతి పదస్స అత్థో.

ఆలోకితే విలోకితేతి ఏత్థ పన **ఆలోకితం** నామ పురతో పేక్ఖణం. **విలోకితం** నామ అనుదిసాపేక్ఖణం. అఞ్ఞానిపి హేట్ఠా ఉపరి పచ్ఛతో పేక్ఖణవసేన ఓలోకితఉల్లోకితాపలోకితాని నామ హోన్తి, తాని ఇధ న గహితాని. సారుప్పవసేన పన ఇమానేవ ద్వే గహితాని, ఇమినా వా ముఖేన సబ్బానిపి తాని గహితానేవాతి.

తత్థ "ఆలోకేస్సామీ"తి చిత్తే ఉప్పన్నే చిత్తవసేనేవ అనోలోకేత్వా అత్థపరిగ్గణ్హనం సాత్థకసమ్పజఞ్ఞం, తం ఆయస్మన్తం నన్దం కాయసక్ఖిం కత్వా వేదితబ్బం. వుత్తఞ్హేతం భగవతా – "సచే, భిక్ఖవే, నన్దస్స పురత్థిమా దిసా ఆలోకేతబ్బా హోతి, సబ్బం చేతసా సమన్నాహరిత్వా నన్దో పురత్థిమం దిసం ఆలోకేతి – 'ఏవం మే పురత్థిమం దిసం ఆలోకయతో న అభిజ్ఝాదోమనస్సా పాపకా అకుసలా ధమ్మా అన్వాస్సవిస్సన్తీ'తి. ఇతిహ తత్థ సమ్పజానో హోతి (అ. ని. ౮.౯). సచే, భిక్ఖవే, నన్దస్స పచ్ఛిమా దిసా…పే॰… ఉత్తరా దిసా…పే॰… దక్ఖిణా దిసా…పే॰… ఉద్ధం…పే॰… అధో…పే॰… అనుదిసా అనువిలోకేతబ్బా హోతి, సబ్బం చేతసా సమన్నాహరిత్వా నన్దో అనుదిసం అనువిలోకేతి – 'ఏవం మే అనుదిసం అనువిలోకయతో న అభిజ్ఝాదోమనస్సా పాపకా అకుసలా ధమ్మా అన్వాస్సవిస్సన్తీ'తి. ఇతిహ తత్థ సమ్పజానో హోతీ"తి.

అపి చ ఇధాపి పుబ్బే వుత్తచేతియదస్సనాదివసేనేవ సాత్థకతా చ సప్పాయతా చ వేదితబ్బా, కమ్మట్ఠానస్స పన అవిజహనమేవ గోచరసమ్పజఞ్ఞం. తస్మా ఏత్థ ఖన్ధధాతుఆయతనకమ్మట్ఠానికేహి అత్తనో కమ్మట్ఠానవసేనేవ, కసిణాదికమ్మట్ఠానికేహి వా పన కమ్మట్ఠానసీసేనేవ ఆలోకనం విలోకనం కాతబ్బం. అబ్భన్తరే అత్తా నామ ఆలోకేతా వా విలోకేతా వా నత్థి, 'ఆలోకేస్సామీ'తి పన చిత్తే ఉప్పజ్జమానే తేనేవ చిత్తేన సద్ధిం చిత్తసముట్ఠానా వాయోధాతు విఞ్ఞత్తిం జనయమానా ఉప్పజ్జతి. ఇతి చిత్తకిరియవాయోధాతువిప్ఫారవసేన హేట్ఠిమం అక్ఖిదలం అధో సీదతి, ఉపరిమం ఉద్ధం లఙ్ఘేతి. కోచి యన్తకేన వివరన్తో నామ నత్థి. తతో చక్ఖువిఞ్ఞాణం దస్సనకిచ్చం సాధేన్తం ఉప్పజ్జతీతి ఏవం పజాననం పనేత్థ అసమ్మోహసమ్పజఞ్ఞం నామ. అపి చ మూలపరిఞ్ఞా ఆగన్తుకతావ కాలికభావవసేన పేత్థ అసమ్మోహసమ్పజఞ్ఞం వేదితబ్బం. మూలపరిఞ్ఞావసేన తావ –

> భవఙ్గావజ్జనఞ్చేవ, దస్సనం సమ్పటిచ్ఛనం;
> సన్తీరణం వోట్ఠబ్బనం, జవనం భవతి సత్తమం.

తత్థ భవఙ్గం ఉపపత్తిభవస్స అఙ్గకిచ్చం సాధయమానం పవత్తతి, తం ఆవట్టేత్వా కిరియమనోధాతు ఆవజ్జనకిచ్చం సాధయమానా, తంనిరోధా చక్ఖువిఞ్ఞాణం దస్సనకిచ్చం సాధయమానం, తంనిరోధా విపాకమనోధాతు సమ్పటిచ్ఛనకిచ్చం సాధయమానా, తంనిరోధా విపాకమనోవిఞ్ఞాణధాతు సన్తీరణకిచ్చం సాధయమానా, తంనిరోధా కిరియమనోవిఞ్ఞాణధాతు వోట్ఠబ్బనకిచ్చం సాధయమానా , తంనిరోధా సత్తక్ఖత్తుం జవనం జవతి. తత్థ పఠమజవనేపి – "అయం ఇత్థీ, అయం పురిసో"తి రజ్జనదుస్సనముయ్హనవసేన ఆలోకితవిలోకితం నామ న హోతి. దుతియజవనేపి...పే.... సత్తమజవనేపి. ఏతేసు పన యుద్ధమణ్డలే యోధేసు వియ హేట్ఠుపరియవసేన భిజ్జిత్వా పతితేసు – "అయం ఇత్థీ, అయం పురిసో"తి రజ్జనాదివసేన ఆలోకితవిలోకితం హోతి. ఏవం తావేత్థ మూలపరిఞ్ఞావసేన అసమ్మోహసమ్పజఞ్ఞం వేదితబ్బం.

చక్ఖుద్వారే పన రూపే ఆపాథమాగతే భవఙ్గచలనతో ఉద్ధం సకకిచ్చనిప్ఫాదనవసేన ఆవజ్జనాదీసు ఉప్పజ్జిత్వా నిరుద్ధేసు అవసానే జవనం ఉప్పజ్జతి, తం పుబ్బే ఉప్పన్నానం ఆవజ్జనాదీనం గేహభూతే చక్ఖుద్వారే ఆగన్తుకపురిసో వియ హోతి. తస్స యథా పరగేహే కిఞ్చి యాచితుం పవిట్ఠస్స ఆగన్తుకపురిసస్స గేహస్సామికేసు తుణ్హీమాసినేసు ఆణాకరణం న యుత్తం, ఏవం ఆవజ్జనాదీనం గేహభూతే చక్ఖుద్వారే ఆవజ్జనాదీసుపి అరజ్జన్తేసు అదుస్సన్తేసు అముయ్హన్తేసు చ రజ్జనదుస్సనముయ్హనం అయుత్తన్తి ఏవం ఆగన్తుకభావవసేన అసమ్మోహసమ్పజఞ్ఞం వేదితబ్బం.

యాని పనేతాని చక్ఖుద్వారే వోట్ఠబ్బనపరియోసానాని చిత్తాని ఉప్పజ్జన్తి, తాని సద్ధిం సమ్పయుత్తధమ్మేహి తత్థ తత్థేవ భిజ్జన్తి, అఞ్ఞమఞ్ఞం న పస్సన్తీతి, ఇత్తరాని తావకాలికాని హోన్తి. తత్థ యథా ఏకస్మిం ఘరే సబ్బేసు మానుసకేసు మతేసు అవసేసస్స ఏకస్స తఙ్ఖణఞ్ఞేవ మరణధమ్మస్స న యుత్తా నచ్చగీతాదీసు అభిరతి నామ. ఏవమేవ ఏకద్వారే ససమ్పయుత్తేసు ఆవజ్జనాదీసు తత్థ తత్థేవ మతేసు అవసేసస్స తఙ్ఖణేయేవ మరణధమ్మస్స జవనస్సాపి రజ్జనదుస్సనముయ్హనవసేన అభిరతి నామ న యుత్తాతి. ఏవం తావకాలికభావవసేన అసమ్మోహసమ్పజఞ్ఞం వేదితబ్బం.

అపి చ ఖన్ధాయతనధాతుపచ్చయపచ్చవేక్ఖణవసేన పేతం వేదితబ్బం. ఏత్థ హి చక్ఖు చేవ రూపా చ రూపక్ఖన్ధో, దస్సనం విఞ్ఞాణక్ఖన్ధో, తంసమ్పయుత్తా వేదనా వేదనాక్ఖన్ధో, సఞ్ఞా సఞ్ఞాక్ఖన్ధో, ఫస్సాదికా సఙ్ఖారక్ఖన్ధో. ఏవమేతేసం పఞ్చన్నం ఖన్ధానం సమవాయే ఆలోకనవిలోకనం పఞ్ఞాయతి. తత్థ కో ఏకో ఆలోకేతి, కో విలోకేతి?

తథా చక్ఖు చక్ఖాయతనం, రూపం రూపాయతనం, దస్సనం మనాయతనం, వేదనాదయో సమ్పయుత్తధమ్మా ధమ్మాయతనం. ఏవమేతేసం చతున్నం ఆయతనానం సమవాయే ఆలోకనవిలోకనం పఞ్ఞాయతి. తత్థ కో ఏకో ఆలోకేతి, కో విలోకేతి?

తథా చక్ఖు చక్ఖుధాతు, రూపం రూపధాతు, దస్సనం చక్ఖువిఞ్ఞాణధాతు, తంసమ్పయుత్తా వేదనాదయో ధమ్మా ధమ్మధాతు. ఏవమేతాసం చతున్నం ధాతూనం సమవాయే ఆలోకనవిలోకనం పఞ్ఞాయతి. తత్థ కో ఏకో ఆలోకేతి, కో విలోకేతి?

తథా చక్ఖు నిస్సయపచ్చయో, రూపా ఆరమ్మణపచ్చయో, ఆవజ్జనం అనన్తరసమనన్తరూపనిస్సయనత్థివిగతపచ్చయో , ఆలోకో ఉపనిస్సయపచ్చయో, వేదనాదయో సహజాతపచ్చయో.

ఏవమేతేసం పచ్చయానం సమవాయే ఆలోకనవిలోకనం పఞ్ఞాయతి. తత్థ కో ఏకో ఆలోకేతి, కో విలోకేతీతి? ఏవమేత్థ ఖన్ధాయతనధాతుపచ్చయపచ్చవేక్ఖణవసేనపి అసమ్మోహసమ్పజఞ్ఞం వేదితబ్బం.

సమిఞ్జితే పసారితేతి పబ్బానం సమిఞ్జనపసారణే. తత్థ చిత్తవసేనేవ సమిఞ్జనపసారణం అకత్వా హత్థపాదానం సమిఞ్జనపసారణపచ్చయా అత్థానత్థం పరిగ్గణ్హిత్వా అత్థపరిగ్గణ్హనం సాత్థకసమ్పజఞ్ఞం. తత్థ హత్థపాదే అతిచిరం సమిఞ్జేత్వా వా పసారేత్వా వా ఠితస్స ఖణే ఖణే వేదనా ఉప్పజ్జతి, చిత్తం ఏకగ్గతం న లభతి, కమ్మట్ఠానం పరిపతతి, విసేసం నాధిగచ్ఛతి. కాలే సమిఞ్జేన్తస్స కాలే పసారేన్తస్స పన తా వేదనా నుప్పజ్జన్తి, చిత్తం ఏకగ్గం హోతి, కమ్మట్ఠానం ఫాతిం గచ్ఛతి, విసేసమధిగచ్ఛతీతి , ఏవం అత్థానత్థపరిగ్గణ్హనం వేదితబ్బం.

అత్థే పన సతిపి సప్పాయాసప్పాయం పరిగ్గణ్హిత్వా సప్పాయపరిగ్గణ్హనం సప్పాయసమ్పజఞ్ఞం. తత్రాయం నయో –

మహాచేతియఙ్గణే కిర దహరభిక్ఖూ సజ్ఝాయం గణ్హన్తి, తేసం పిట్ఠిపస్సేసు దహరభిక్ఖునియో ధమ్మం సుణన్తి. తత్రేకో దహరో హత్థం పసారేన్తో కాయసంసగ్గం పత్వా తేనేవ కారణేన గిహీ జాతో. అపరో భిక్ఖు పాదం పసారేన్తో అగ్గిమ్హి పసారేసి, అట్ఠిమాహచ్చ పాదో ఝాయి. అపరో వమ్మికే పసారేసి, సో ఆసీవిసేన డట్ఠో. అపరో చీవరకుటిదణ్డకే పసారేసి, తం మణిసప్పో డంసి. తస్మా ఏవరూపే అసప్పాయే అపసారేత్వా సప్పాయే పసారేతబ్బం. ఇదమేత్థ సప్పాయసమ్పజఞ్ఞం.

గోచరసమ్పజఞ్ఞం పన మహాథేరవత్థునా దీపేతబ్బం – **మహాథేరో** కిర దివాఠానే నిసిన్నో అన్తేవాసికేహి సద్ధిం కథయమానో సహసా హత్థం సమిఞ్జేత్వా పున యథాఠానే ఠపేత్వా సణికం సమిఞ్జేసి. తం అన్తేవాసికా పుచ్ఛింసు – “కస్మా, భన్తే, సహసా హత్థం సమిఞ్జిత్వా పున యథాఠానే ఠపేత్వా సణికం సమిఞ్జయిత్థా”తి? యతో పట్ఠాయాహం, ఆవుసో, కమ్మట్ఠానం మనసికాతుం ఆరద్ధో, న మే కమ్మట్ఠానం ముఞ్చిత్వా హత్థో సమిఞ్జితపుబ్బో, ఇదాని పన మే తుమ్హేహి సద్ధిం కథయమానేన కమ్మట్ఠానం ముఞ్చిత్వా సమిఞ్జితో. తస్మా పున యథాఠానే ఠపేత్వా సమిఞ్జేసిన్తి. సాధు , భన్తే, భిక్ఖునా నామ ఏవరూపేన భవితబ్బన్తి. ఏవమేత్థాపి కమ్మట్ఠానావిజహనమేవ గోచరసమ్పజఞ్ఞన్తి వేదితబ్బం.

అబ్భన్తరే అత్తా నామ కోచి సమిఞ్జేన్తో వా పసారేన్తో వా నత్థి, వుత్తప్పకారచిత్తకిరియవాయోధాతువిప్ఫారేన పన సుత్తాకడ్ఢనవసేన దారుయన్తస్స హత్థపాదలచలనం వియ సమిఞ్జనపసారణం హోతీతి ఏవం పరిజాననం పనేత్థ అసమ్మోహసమ్పజఞ్ఞన్తి వేదితబ్బం.

సఙ్ఘాటిపత్తచీవరధారణేతి ఏత్థ సఙ్ఘాటిచీవరానం నివాసనపారుపనవసేన పత్తస్స భిక్ఖాపటిగ్గహణాదివసేన పరిభోగో ధారణం నామ. తత్థ సఙ్ఘాటిచీవరధారణే తావ నివాసేత్వా వా పారుపిత్వా వా పిణ్డాయ చరతో ఆమిసలాభో సీతస్స పటిఘాతాయాతిఆదినా నయేన భగవతా వుత్తప్పకారోయేవ చ అత్థో అత్థో నామ. తస్స వసేన సాత్థకసమ్పజఞ్ఞం వేదితబ్బం.

ఉణ్హపకతికస్స పన దుబ్బలస్స చ చీవరం సుఖుమం సప్పాయం, సీతాలుకస్స ఘనం దుపట్టం. విపరీతం అసప్పాయం. యస్స కస్సచి జిణ్ణం అసప్పాయమేవ, అగ్గళాదిదానేన హిస్స తం పలిబోధకరం హోతి. తథా పట్టుణ్ణదుకూలాదిభేదం లోభనీయచీవరం. తాదిసఞ్హి అరఞ్ఞే ఏకకస్స నివాసన్తరాయకరం జీవితన్తరాయకరఞ్చాపి హోతి. నిప్పరియాయేన పన యం నిమిత్తకమ్మాదిమిచ్ఛాజీవవసేన ఉప్పన్నం, యఞ్చస్స సేవమానస్స అకుసలా ధమ్మా

అభివడ్ఢన్తి, కుసలా ధమ్మా పరిహాయన్తి, తం అసప్పాయం. విపరీతం సప్పాయం. తస్స వసేనేత్థ సప్పాయసమ్పజఞ్ఞం. కమ్మట్ఠానావిజహనవసేనేవ గోచరసమ్పజఞ్ఞం వేదితబ్బం.

అబ్భన్తరే అత్తా నామ కోచి చీవరం పారుపేన్తో నత్థి, వుత్తప్పకారేన చిత్తకిరియవాయోధాతువిప్ఫారేనేవ పన చీవరపారుపనం హోతి. తత్థ చీవరమ్పి అచేతనం, కాయోపి అచేతనో. చీవరం న జానాతి – “మయా కాయో పారుపితో”తి. కాయోపి న జానాతి – “అహం చీవరేన పారుపితో”తి. ధాతుయోవ ధాతుసమూహం పటిచ్ఛాదేన్తి పటపిలోతికాయపోత్థకరూపపటిచ్ఛాదనే వియ. తస్మా నేవ సున్దరం చీవరం లభిత్వా సోమనస్సం కాతబ్బం, న అసున్దరం లభిత్వా దోమనస్సం.

నాగవమ్మికచేతియరుక్ఖాదీసు హి కేచి మాలాగన్ధధూమవత్థాదీహి సక్కారం కరోన్తి, కేచి గూథముత్తకద్దమదణ్డసత్థప్పహారాదీహి అసక్కారం. న తేహి నాగవమ్మికరుక్ఖాదయో సోమనస్సం వా దోమనస్సం వా కరోన్తి. ఏవమేవ నేవ సున్దరం చీవరం లభిత్వా సోమనస్సం కాతబ్బం , న అసున్దరం లభిత్వా దోమనస్సన్తి, ఏవం పవత్తపటిసఙ్ఖానవసేనేత్థ అసమ్మోహసమ్పజఞ్ఞం వేదితబ్బం.

పత్తధారణేపి పత్తం సహసావ అగ్గహేత్వా ఇమం గహేత్వా పిణ్డాయ చరమానో భిక్ఖం లభిస్సామీతి, ఏవం పత్తగ్గహణపచ్చయా పటిలభితబ్బం అత్థవసేన సాత్థకసమ్పజఞ్ఞం వేదితబ్బం.

కిసదుబ్బలసరీరస్స పన గరుపత్తో అసప్పాయో, యస్స కస్సచి చతుపఞ్చగణ్ఠికాహతో దుబ్బిసోధనీయో అసప్పాయోవ. దుద్ధోతపత్తోపి న వట్టతి, తం ధోవన్తస్సేవ చస్స పలిబోధో హోతి. మణివణ్ణపత్తో పన లోభనీయో, చీవరే వుత్తనయేనేవ అసప్పాయో, నిమిత్తకమ్మాదివసేన లద్ధో పన యఞ్చస్స సేవమానస్స అకుసలా ధమ్మా అభివడ్ఢన్తి, కుసలా ధమ్మా పరిహాయన్తి, అయం ఏకన్తఅసప్పాయోవ. విపరీతో సప్పాయో. తస్స వసేనేత్థ సప్పాయసమ్పజఞ్ఞం. కమ్మట్ఠానావిజహనవసేనేవ చ గోచరసమ్పజఞ్ఞం వేదితబ్బం.

అబ్భన్తరే అత్తా నామ కోచి పత్తం గణ్హన్తో నత్థి, వుత్తప్పకారేన చిత్తకిరియవాయోధాతువిప్ఫారవసేనేవ పత్తగ్గహణం నామ హోతి. తత్థ పత్తోపి అచేతనో, హత్థాపి అచేతనా. పత్తో న జానాతి – “అహం హత్థేహి గహితో”తి. హత్థాపి న జానన్తి – “అమ్హేహి పత్తో గహితో”తి. ధాతుయోవ ధాతుసమూహం గణ్హన్తి, సణ్డాసేన అగ్గివణ్ణపత్తగ్గహణే వియాతి. ఏవం పవత్తపటిసఙ్ఖానవసేనేత్థ అసమ్మోహసమ్పజఞ్ఞం వేదితబ్బం.

అపి చ యథా ఛిన్నహత్థపాదే వణముఖేహి పగ్ఘరితపుబ్బలోహితకిమికులే నీలమక్ఖికసమ్పరికిణ్ణే అనాథసాలాయం నిపన్నే అనాథమనుస్సే దిస్వా, యే దయాలుకా పురిసా, తే తేసం వణమత్తచోళకాని చేవ కపాలాదీహి చ భేసజ్జాని ఉపనామేన్తి. తత్థ చోళకానిపి కేసఞ్చి సణ్హాని, కేసఞ్చి థూలాని పాపుణన్తి. భేసజ్జకపాలకానిపి కేసఞ్చి సుసణ్ఠానాని, కేసఞ్చి దుస్సణ్ఠానాని పాపుణన్తి, న తే తత్థ సుమనా వా దుమ్మనా వా హోన్తి . వణపటిచ్ఛాదనమత్తేనేవ హి చోళకేన, భేసజ్జపటిగ్గహణమత్తేనేవ చ కపాలకేన తేసం అత్థో. ఏవమేవ యో భిక్ఖు వణచోళకం వియ చీవరం, భేసజ్జకపాలకం వియ చ పత్తం, కపాలే భేసజ్జమివ చ పత్తే లద్ధం భిక్ఖం సల్లక్ఖేతి, అయం సఙ్ఘాటిపత్తచీవరధారణే అసమ్మోహసమ్పజఞ్ఞేన ఉత్తమసమ్పజానకారీతి వేదితబ్బో.

అసితాదీసు **అసితే**తి పిణ్డపాతభోజనే. **పీతే**తి యాగుఆదిపానే. **ఖాయితే**తి పిట్ఠఖజ్జాదిఖాదనే. **సాయితే**తి మధుఫాణితాదిసాయనే. తత్థ సేవ దవాయాతిఆదినా నయేన వుత్తో అట్ఠవిధోపి అత్థో అత్థో నామ. తస్సేవ వసేన సాత్థకసమ్పజఞ్ఞం వేదితబ్బం.

లూఖపణీతతిత్తమధురరసాదీసు పన యేన భోజనేన యస్స ఫాసు న హోతి, తం తస్స అసప్పాయం. యం పన నిమిత్తకమ్మాదివసేన పటిలద్ధం, యఞ్చస్స భుఞ్జతో అకుసలా ధమ్మా అభివడ్ఢన్తి, కుసలా ధమ్మా పరిహాయన్తి, తం ఏకన్తఅసప్పాయమేవ, విపరీతం సప్పాయం. తస్స వసేనేత్థ సప్పాయసమ్పజఞ్ఞం. కమ్మట్ఠానావిజహనవసేనేవ చ గోచరసమ్పజఞ్ఞం వేదితబ్బం.

అబ్భన్తరే అత్తా నామ కోచి భుఞ్జకో నత్థి, వుత్తప్పకారచిత్తకిరియవాయోధాతువిప్ఫారేనేవ పత్తప్పటిగ్గహణం నామ హోతి. చిత్తకిరియవాయోధాతువిప్ఫారేనేవ హత్థస్స పత్తే ఓతారణం నామ హోతి. చిత్తకిరియవాయోధాతువిప్ఫారేనేవ ఆలోపకరణం ఆలోపఉద్ధారణం ముఖవివరణఞ్చ హోతి, న కోచి కుఞ్చికాయ యన్తకేన వా హనుకట్ఠీని వివరతి. చిత్తకిరియవాయోధాతువిప్ఫారేనేవ ఆలోపస్స ముఖే ఠపనం, ఉపరిదన్తానం ముసలకిచ్చసాధనం, హేట్ఠిమదన్తానం ఉదుక్ఖలకిచ్చసాధనం, జివ్హాయ హత్థకిచ్చసాధనఞ్చ హోతి. ఇతి తత్థ అగ్గజివ్హాయ తనుకఖేళో మూలజివ్హాయ బహలఖేళో మక్ఖేతి. తం హేట్ఠాదన్తఉదుక్ఖలే జివ్హాహత్థపరివత్తకం ఖేళోదకేన తేమితం ఉపరిదన్తముసలసఞ్చుణ్ణితం కోచి కటచ్ఛునా వా దబ్బియా వా అన్తోపవేసేన్తో నామ నత్థి, వాయోధాతుయావ పవిసతి. పవిట్ఠం పవిట్ఠం కోచి పలాలసన్థారం కత్వా ధారేన్తో నామ నత్థి, వాయోధాతువసేనేవ తిట్ఠతి. ఠితం ఠితం కోచి ఉద్ధనం కత్వా అగ్గిం జాలేత్వా పచన్తో నామ నత్థి, తేజోధాతుయావ పచ్చతి. పక్కం పక్కం కోచి దణ్డకేన వా యట్ఠియా వా బహి నీహారకో నామ నత్థి, వాయోధాతుయేవ నీహరతి. ఇతి వాయోధాతు పటిహరతి చ, వీతిహరతి చ, ధారేతి చ, పరివత్తేతి చ, సఞ్చుణ్ణేతి చ, విసోసేతి చ, నీహరతి చ. పథవీధాతు ధారేతి చ, పరివత్తేతి చ, సఞ్చుణ్ణేతి చ, విసోసేతి చ. ఆపోధాతు సినేహేతి చ, అల్లత్తఞ్చ అనుపాలేతి. తేజోధాతు అన్తోపవిట్ఠం పరిపాచేతి. ఆకాసధాతు అఞ్జసో హోతి. విఞ్ఞాణధాతు తత్థ తత్థ సమ్మాపయోగమన్వాయ ఆభుజతీతి. ఏవం పవత్తపటిసఙ్ఖానవసేనేత్థ అసమ్మోహసమ్పజఞ్ఞం వేదితబ్బం.

అపి చ గమనతో పరియేసనతో పరిభోగతో ఆసయతో నిధానతో అపరిపక్కతో పరిపక్కతో ఫలతో నిస్సన్దతో సమ్మక్ఖనతోతి, ఏవం దసవిధపటికూలభావపచ్చవేక్ఖణతో పేత్థ అసమ్మోహసమ్పజఞ్ఞం వేదితబ్బం. విత్థారకథా పనేత్థ విసుద్ధిమగ్గే ఆహారపటికూలసఞ్ఞానిద్దేసతో గహేతబ్బా.

ఉచ్చారపస్సావకమ్మేతి ఉచ్చారస్స చ పస్సావస్స చ కరణే. తత్థ పత్తకాలే ఉచ్చారపస్సావం అకరోన్తస్స సకలసరీరతో సేదా ముచ్చన్తి, అక్ఖీని భమన్తి, చిత్తం న ఏకగ్గం హోతి, అఞ్ఞే చ రోగా ఉప్పజ్జన్తి. కరోన్తస్స పన సబ్బం తం న హోతీతి అయమేత్థ అత్థో. తస్స వసేన సాత్థకసమ్పజఞ్ఞం వేదితబ్బం.

అట్ఠానే ఉచ్చారపస్సావం కరోన్తస్స పన ఆపత్తి హోతి, అయసో వడ్ఢతి, జీవితన్తరాయో హోతి, పతిరూపే ఠానే కరోన్తస్స సబ్బం తం న హోతీతి ఇదమేత్థ సప్పాయం తస్స వసేన సప్పాయసమ్పజఞ్ఞం. కమ్మట్ఠానావిజహనవసేనేవ చ గోచరసమ్పజఞ్ఞం వేదితబ్బం.

అబ్భన్తరే అత్తా నామ ఉచ్చారపస్సావకమ్మం కరోన్తో నత్థి, చిత్తకిరియవాయోధాతువిప్ఫారేనేవ పన ఉచ్చారపస్సావకమ్మం హోతి . యథా వా పన పక్కే గణ్డే గణ్డభేదేన పుబ్బలోహితం అకామతాయ నిక్ఖమతి. యథా చ అతిభరితా ఉదకభాజనా ఉదకం అకామతాయ నిక్ఖమతి. ఏవం పక్కాసయముత్తవత్థీసు సన్నిచితా ఉచ్చారపస్సావా వాయువేగసముప్పీళితా అకామతాయపి నిక్ఖమన్తి. సో పనాయం ఏవం నిక్ఖమన్తో ఉచ్చారపస్సావో నేవ తస్స భిక్ఖునో అత్తనో హోతి, న పరస్స, కేవలం సరీరనిస్సన్దోవ హోతి. యథా కిం? యథా ఉదకతుమ్బతో పురాణుదకం ఛడ్డేన్తస్స నేవ తం అత్తనో హోతి, న పరేసం; కేవలం పటిజగ్గనమత్తమేవ హోతి; ఏవం పవత్తపటిసఙ్ఖానవసేనేత్థ అసమ్మోహసమ్పజఞ్ఞం వేదితబ్బం.

గతాదీసు **గతే**తి గమనే. **ఠితే**తి ఠానే. **నిసిన్నే**తి నిసజ్జాయ. **సుత్తే**తి సయనే. **జాగరితే**తి జాగరణే. **భాసితే**తి కథనే. **తుణ్హీభావే**తి అకథనే. "గచ్ఛన్తో వా గచ్ఛామీతి పజానాతి, ఠితో వా ఠితోమ్హీతి పజానాతి, నిసిన్నో వా నిసిన్నోమ్హీతి పజానాతి, సయానో వా సయానోమ్హీతి పజానాతీ"తి ఇమస్మిఞ్హి సుత్తే అద్ధానఇరియాపథా కథితా. "అభిక్కన్తే పటిక్కన్తే ఆలోకితే విలోకితే సమిఞ్జితే పసారితే"తి ఇమస్మిం మజ్ఝిమా. "గతే ఠితే నిసిన్నే సుత్తే జాగరితే"తి ఇధ పన ఖుద్దకచుణ్ణియఇరియాపథా కథితా. తస్మా తేసుపి వుత్తనయేనేవ సమ్పజానకారితా వేదితబ్బా.

తిపిటకమహాసివత్థేరో పనాహ – యో చిరం గన్త్వా వా చఙ్కమిత్వా వా అపరభాగే ఠితో ఇతి పటిసఞ్చిక్ఖతి – "చఙ్కమనకాలే పవత్తా రూపారూపధమ్మా ఏత్థేవ నిరుద్ధా"తి . అయం గతే సమ్పజానకారీ నామ.

యో సజ్ఝాయం వా కరోన్తో, పఞ్హం వా విస్సజ్జేన్తో, కమ్మట్ఠానం వా మనసికరోన్తో చిరం ఠత్వా అపరభాగే నిసిన్నో ఇతి పటిసఞ్చిక్ఖతి – "ఠితకాలే పవత్తా రూపారూపధమ్మా ఏత్థేవ నిరుద్ధా"తి. అయం ఠితే సమ్పజానకారీ నామ.

యో సజ్ఝాయాదికరణవసేనేవ చిరం నిసీదిత్వా అపరభాగే ఉట్ఠాయ ఇతి పటిసఞ్చిక్ఖతి – "నిసిన్నకాలే పవత్తా రూపారూపధమ్మా ఏత్థేవ నిరుద్ధా"తి. అయం నిసిన్నే సమ్పజానకారీ నామ.

యో పన నిపన్నకో సజ్ఝాయం వా కరోన్తో కమ్మట్ఠానం వా మనసికరోన్తో నిద్దం ఓక్కమిత్వా అపరభాగే ఉట్ఠాయ ఇతి పటిసఞ్చిక్ఖతి – "సయనకాలే పవత్తా రూపారూపధమ్మా ఏత్థేవ నిరుద్ధా"తి. అయం సుత్తే జాగరితే చ సమ్పజానకారీ నామ. కిరియమయచిత్తానఞ్హి అప్పవత్తనం సోప్పం నామ, పవత్తనం జాగరితం నామ.

యో పన భాసమానో – "అయం సద్దో నామ ఓట్ఠే చ పటిచ్చ, దన్తే చ జివ్హఞ్చ తాలుఞ్చ పటిచ్చ, చిత్తస్స చ తదనురూపం పయోగం పటిచ్చ జాయతీ"తి సతో సమ్పజానోవ భాసతి. చిరం వా పన కాలం సజ్ఝాయం వా కత్వా, ధమ్మం వా కథేత్వా, కమ్మట్ఠానం వా పవత్తేత్వా, పఞ్హం వా విస్సజ్జేత్వా, అపరభాగే తుణ్హీభూతో ఇతి పటిసఞ్చిక్ఖతి – "భాసితకాలే ఉప్పన్నా రూపారూపధమ్మా ఏత్థేవ నిరుద్ధా"తి. అయం భాసితే సమ్పజానకారీ నామ.

యో తుణ్హీభూతో చిరం ధమ్మం వా కమ్మట్ఠానం వా మనసికత్వా అపరభాగే ఇతి పటిసఞ్చిక్ఖతి – "తుణ్హీభూతకాలే పవత్తా రూపారూపధమ్మా ఏత్థేవ నిరుద్ధా"తి. ఉపాదారూపప్పవత్తియఞ్హి సతి భాసతి నామ, అసతి తుణ్హీ భవతి నామాతి. అయం తుణ్హీభావే సమ్పజానకారీ నామాతి.

తయిదం మహాసివత్థేరేన వుత్తం అసమ్మోహధురం మహాసతిపట్ఠానసుత్తే అధిప్పేతం. ఇమస్మిం పన సామఞ్ఞఫలే సబ్బమ్పి చతుబ్బిధం సమ్పజఞ్ఞం లబ్భతి. తస్మా వుత్తనయేనేవ చేత్థ చతున్నం సమ్పజఞ్ఞానం వసేన సమ్పజానకారితా వేదితబ్బా. సమ్పజానకారీతి చ సబ్బపదేసు సతిసమ్పయుత్తస్సేవ సమ్పజఞ్ఞస్స వసేన అత్థో వేదితబ్బో. సతిసమ్పజఞ్ఞేన సమన్నాగతోతి ఏతస్స హి పదస్స అయం విత్థారో. విభఙ్గప్పకరణే పన – “సతో సమ్పజానో అభిక్కమతి, సతో సమ్పజానో పటిక్కమతీ”తి ఏవం ఏతాని పదాని విభత్తానేవ. **ఏవం, ఖో మహారాజా**తి ఏవం సతిసమ్పయుత్తస్స సమ్పజఞ్ఞస్స వసేన అభిక్కమాదీని పవత్తేన్తో సతిసమ్పజఞ్ఞేన సమన్నాగతో నామ హోతీతి అత్థో.

సన్తోసకథా

౨౧౫. ఇధ, మహారాజ, భిక్ఖు సన్తుట్ఠో హోతీతి ఏత్థ **సన్తుట్ఠో**తి ఇతరీతరపచ్చయసన్తోసేన సమన్నాగతో. సో పనేస **సన్తోసో ద్వాదసవిధో** హోతి, సేయ్యథిదం – చీవరే యథాలాభసన్తోసో, యథాబలసన్తోసో, యథాసారుప్పసన్తోసోతి తివిధో. ఏవం పిణ్డపాతాదీసు. తస్సాయం పభేదవణ్ణనా –

ఇధ భిక్ఖు చీవరం లభతి, సున్దరం వా అసున్దరం వా. సో తేనేవ యాపేతి, అఞ్ఞం న పత్థేతి, లభన్తోపి న గణ్హాతి. అయమస్స చీవరే యథాలాభసన్తోసో. అథ పన పకతిదుబ్బలో వా హోతి, ఆబాధజరాభిభూతో వా, గరుచీవరం పారుపన్తో కిలమతి. సో సభాగేన భిక్ఖునా సద్ధిం తం పరివత్తేత్వా లహుకేన యాపేన్తోపి సన్తుట్ఠోవ హోతి. అయమస్స చీవరే యథాబలసన్తోసో. అపరో పణీతపచ్చయలాభీ హోతి. సో పత్తచీవరాదీనం అఞ్ఞతరం మహగ్ఘపత్తచీవరం బహూని వా పన పత్తచీవరాని లభిత్వా ఇదం థేరానం చిరపబ్బజితానం, ఇదం బహుస్సుతానం అనురూపం, ఇదం గిలానానం, ఇదం అప్పలాభీనం హోతూతి దత్వా తేసం పురాణచీవరం వా గహేత్వా సఙ్కారకూటాదితో వా నన్తకాని ఉచ్చినిత్వా తేహి సఙ్ఘాటిం కత్వా ధారేన్తోపి సన్తుట్ఠోవ హోతి. అయమస్స చీవరే యథాసారుప్పసన్తోసో.

ఇధ పన భిక్ఖు పిణ్డపాతం లభతి లూఖం వా పణీతం వా, సో తేనేవ యాపేతి, అఞ్ఞం న పత్థేతి, లభన్తోపి న గణ్హాతి. అయమస్స పిణ్డపాతే యథాలాభసన్తోసో. యో పన అత్తనో పకతివిరుద్ధం వా బ్యాధివిరుద్ధం వా పిణ్డపాతం లభతి, యేనస్స పరిభుత్తేన అఫాసు హోతి. సో సభాగస్స భిక్ఖునో తం దత్వా తస్స హత్థతో సప్పాయభోజనం భుఞ్జిత్వా సమణధమ్మం కరోన్తోపి సన్తుట్ఠోవ హోతి. అయమస్స పిణ్డపాతే యథాబలసన్తోసో. అపరో బహుం పణీతం పిణ్డపాతం లభతి. సో తం చీవరం వియ థేరచిరపబ్బజితబహుస్సుతఅప్పలాభీగిలానానం దత్వా తేసం వా సేసకం పిణ్డాయ వా చరిత్వా మిస్సకాహారం భుఞ్జన్తోపి సన్తుట్ఠోవ హోతి. అయమస్స పిణ్డపాతే యథాసారుప్పసన్తోసో.

ఇధ పన భిక్ఖు సేనాసనం లభతి, మనాపం వా అమనాపం వా, సో తేన నేవ సోమనస్సం, న దోమనస్సం ఉప్పాదేతి; అన్తమసో తిణసన్థారకేనపి యథాలద్ధేనేవ తుస్సతి. అయమస్స సేనాసనే యథాలాభసన్తోసో. యో పన అత్తనో పకతివిరుద్ధం వా బ్యాధివిరుద్ధం వా సేనాసనం లభతి, యత్థస్స వసతో అఫాసు హోతి, సో తం సభాగస్స భిక్ఖునో దత్వా తస్స సన్తకే సప్పాయసేనాసనే వసన్తోపి సన్తుట్ఠోవ హోతి. అయమస్స సేనాసనే యథాబలసన్తోసో.

అపరో మహాపుఞ్ఞో లేణమణ్డపకూటాగారాదీని బహూని పణీతసేనాసనాని లభతి. సో తాని చీవరం వియ థేరచిరపబ్బజితబహుస్సుతఅప్పలాభీగిలానానం దత్వా యత్థ కత్థచి వసన్తోపి సన్తుట్ఠోవ హోతి. అయమస్స సేనాసనే యథాసారుప్పసన్తోసో. యోపి – “ఉత్తమసేనాసనం నామ పమాదట్ఠానం, తత్థ నిసిన్నస్స థినమిద్ధం ఓక్కమతి,

నిద్దాభిభూతస్స పున పటిబుజ్ఝతో కామవితక్కా పాతుభవన్తీ”తి పటిసఞ్చిక్ఖిత్వా తాదిసం సేనాసనం పత్తమ్పి న సమ్పటిచ్ఛతి. సో తం పటిక్ఖిపిత్వా అబ్భోకాసరుక్ఖమూలాదీసు వసన్తోపి సన్తుట్ఠోవ హోతి. అయమ్పిస్స సేనాసనే యథాసారుప్పసన్తోసో.

ఇధ పన భిక్ఖు భేసజ్జం లభతి, లూఖం వా పణీతం వా, సో యం లభతి, తేనేవ తుస్సతి, అఞ్ఞం న పత్థేతి, లభన్తోపి న గణ్హాతి. అయమస్స గిలానపచ్చయే యథాలాభసన్తోసో. యో పన తేలేన అత్థికో ఫాణితం లభతి. సో తం సభాగస్స భిక్ఖునో దత్వా తస్స హత్థతో తేలం గహేత్వా అఞ్ఞదేవ వా పరియేసిత్వా భేసజ్జం కరోన్తోపి సన్తుట్ఠోవ హోతి. అయమస్స గిలానపచ్చయే యథాబలసన్తోసో.

అపరో మహాపుఞ్ఞో బహుం తేలమధుఫాణితాదిపణీతభేసజ్జం లభతి. సో తం చీవరం వియ థేరచిరపబ్బజితబహుస్సుతఅప్పలాభీగిలానానం దత్వా తేసం ఆభతేన యేన కేనచి యాపేన్తోపి సన్తుట్ఠోవ హోతి. యో పన ఏకస్మిం భాజనే ముత్తహరీటకం ఠపేత్వా ఏకస్మిం చతుమధురం – “గణ్హాహి, భన్తే, యదిచ్ఛసీ”తి వుచ్చమానో సచస్స తేసు అఞ్ఞతరేనపి రోగో వూపసమ్మతి, అథ ముత్తహరీటకం నామ బుద్ధాదీహి వణ్ణితన్తి చతుమధురం పటిక్ఖిపిత్వా ముత్తహరీటకేనేవ భేసజ్జం కరోన్తో పరమసన్తుట్ఠోవ హోతి. అయమస్స గిలానపచ్చయే యథాసారుప్పసన్తోసో.

ఇమినా పన ద్వాదసవిధేన ఇతరీతరపచ్చయసన్తోసేన సమన్నాగతస్స భిక్ఖునో అట్ఠ పరిక్ఖారా వట్టన్తి. తీణి చీవరాని, పత్తో, దన్తకట్ఠచ్ఛేదనవాసి, ఏకా సూచి, కాయబన్ధనం పరిస్సావనన్తి. వుత్తమ్పి చేతం –

“తిచీవరఞ్చ పత్తో చ, వాసి సూచి చ బన్ధనం;
పరిస్సావనేన అట్ఠేతే, యుత్తయోగస్స భిక్ఖునో”తి.

తే సబ్బే కాయపరిహారికాపి హోన్తి కుచ్ఛిపరిహారికాపి. కథం? తిచీవరం తావ నివాసేత్వా చ పారుపిత్వా చ విచరణకాలే కాయం పరిహరతి, పోసేతీతి కాయపరిహారికం హోతి. చీవరకణ్ణేన ఉదకం పరిస్సావేత్వా పివనకాలే ఖాదితబ్బఫలాఫలగహణకాలే చ కుచ్ఛిం పరిహరతి; పోసేతీతి కుచ్ఛిపరిహారికం హోతి.

పత్తోపి తేన ఉదకం ఉద్ధరిత్వా న్హానకాలే కుటిపరిభణ్డకరణకాలే చ కాయపరిహారికో హోతి. ఆహారం గహేత్వా భుఞ్జనకాలే కుచ్ఛిపరిహారికో.

వాసిపి తాయ దన్తకట్ఠచ్ఛేదనకాలే మఞ్చపీఠానం అఙ్గపాదచీవరకుటిదణ్డకసజ్జనకాలే చ కాయపరిహారికా హోతి. ఉచ్ఛుఛేదననాళికేరాదితచ్ఛనకాలే కుచ్ఛిపరిహారికా.

సూచిపి చీవరసిబ్బనకాలే కాయపరిహారికా హోతి. పూవం వా ఫలం వా విజ్ఝిత్వా ఖాదనకాలే కుచ్ఛిపరిహారికా.

కాయబన్ధనం బన్ధిత్వా విచరణకాలే కాయపరిహారికం. ఉచ్ఛుఆదీని బన్ధిత్వా గహణకాలే కుచ్ఛిపరిహారికం.

పరిస్సావనం తేన ఉదకం పరిస్సావేత్వా న్హానకాలే, సేనాసనపరిభణ్డకరణకాలే చ కాయపరిహారికం. పానీయం పరిస్సావనకాలే, తేనేవ తిలతణ్డులపుథుకాదీని గహేత్వా ఖాదనకాలే చ కుచ్ఛిపరిహారియం. అయం తావ అట్ఠపరిక్ఖారికస్స

పరిక్ఖారమత్తా. నవపరిక్ఖారికస్స పన సేయ్యం పవిసన్తస్స తత్రట్ఠకం పచ్చత్థరణం వా కుఞ్చికా వా వట్టతి. దసపరిక్ఖారికస్స నిసీదనం వా చమ్మఖణ్డం వా వట్టతి. ఏకాదసపరిక్ఖారికస్స పన కత్తరయట్ఠి వా తేలనాళికా వా వట్టతి. ద్వాదసపరిక్ఖారికస్స ఛత్తం వా ఉపాహనం వా వట్టతి. ఏతేసు చ అట్ఠపరిక్ఖారికోవ సన్తుట్ఠో, ఇతరే అసన్తుట్ఠా మహిచ్ఛా మహాభారాతి న వత్తబ్బా. ఏతేపి హి అప్పిచ్ఛావ సన్తుట్ఠావ సుభరావ సల్లహుకవుత్తినోవ. భగవా పన న యిమం సుత్తం తేసం వసేన కథేసి, అట్ఠపరిక్ఖారికస్స వసేన కథేసి. సో హి ఖుద్దకవాసిఞ్చ సూచిఞ్చ పరిస్సావనే పక్ఖిపిత్వా పత్తస్స అన్తో ఠపేత్వా పత్తం అంసకూటే లగ్గేత్వా తిచీవరం కాయపటిబద్ధం కత్వా యేనిచ్ఛకం సుఖం పక్కమతి. పటినివత్తేత్వా గహేతబ్బం నామస్స న హోతి. ఇతి ఇమస్స భిక్ఖునో సల్లహుకవుత్తితం దస్సేన్తో భగవా – “సన్తుట్ఠో హోతి కాయపరిహారికేన చీవరేనా”తిఆదిమాహ.

తత్థ **కాయపరిహారికేనాతి** కాయపరిహరణమత్తకేన. **కుచ్ఛిపరిహారికేనాతి** కుచ్ఛిపరిహరణమత్తకేన. **సమాదాయేవ పక్కమతీతి** అట్ఠపరిక్ఖారమత్తకం సబ్బం గహేత్వావ కాయపటిబద్ధం కత్వావ గచ్ఛతి. “మమ విహారో పరివేణం ఉపట్ఠాకో”తి ఆసఙ్గో వా బన్ధో వా న హోతి. సో జియా ముత్తో సరో వియ, యూథా అపక్కన్తో మదహత్థీ వియ చ ఇచ్ఛితిచ్ఛితం సేనాసనం వనసణ్డం రుక్ఖమూలం వనపబ్భారం పరిభుఞ్జన్తో ఏకోవ తిట్ఠతి, ఏకోవ నిసీదతి. సబ్బిరియాపథేసు ఏకోవ అదుతియో.

> “చాతుద్దిసో అప్పటిఘో చ హోతి,
> సన్తుస్సమానో ఇతరీతరేన;
> పరిస్సయానం సహితా అఛమ్భీ,
> ఏకో చరే ఖగ్గవిసాణకప్పో”తి. (సు॰ ని॰ ౪౨);

ఏవం వణ్ణితం ఖగ్గవిసాణకప్పతం ఆపజ్జతి.

ఇదాని తమత్థం ఉపమాయ సాధేన్తో – “సేయ్యథాపీ”తిఆదిమాహ. తత్థ **పక్ఖీ సకుణోతి** పక్ఖయుత్తో సకుణో. **డేతీతి** ఉప్పతతి. అయం పనేత్థ సఙ్ఖేపత్థో – సకుణా నామ “అసుకస్మిం పదేసే రుక్ఖో పరిపక్కఫలో”తి ఞత్వా నానాదిసాహి ఆగన్త్వా నఖపత్తతుణ్డాదీహి తస్స ఫలాని విజ్ఝన్తా విధునన్తా ఖాదన్తి. ‘ఇదం అజ్జతనాయ, ఇదం స్వాతనాయ భవిస్సతీ’తి తేసం న హోతి. ఫలే పన ఖీణే నేవ రుక్ఖస్స ఆరక్ఖం ఠపేన్తి, న తత్థ పత్తం వా నఖం వా తుణ్డం వా ఠపేన్తి. అథ ఖో తస్మిం రుక్ఖే అనపేక్ఖో హుత్వా, యో యం దిసాభాగం ఇచ్ఛతి, సో తేన సపత్తభారోవ ఉప్పతిత్వా గచ్ఛతి. ఏవమేవ అయం భిక్ఖు నిస్సఙ్గో నిరపేక్ఖోయేన కామం పక్కమతి. తేన వుత్తం “సమాదాయేవ పక్కమతీ”తి.

నీవరణప్పహానకథా

౨౧౬. సో ఇమినా చాతిఆదినా కిం దస్సేతి? అరఞ్ఞవాసస్స పచ్చయసమ్పత్తిం దస్సేతి. యస్స హి ఇమే చత్తారో పచ్చయా నత్థి, తస్స అరఞ్ఞవాసో న ఇజ్ఝతి. తిరచ్ఛానగతేహి వా వనచరకేహి వా సద్ధిం వత్తబ్బతం ఆపజ్జతి. అరఞ్ఞే అధివత్థా దేవతా – “కిం ఏవరూపస్స పాపభిక్ఖునో అరఞ్ఞవాసేనా”తి భేరవసద్దం సావేన్తి, హత్థేహి సీసం పహరిత్వా పలాయనాకారం కరోన్తి. “అసుకో భిక్ఖు అరఞ్ఞం పవిసిత్వా ఇదఞ్చిదఞ్చ పాపకమ్మం అకాసీ”తి అయసో పత్థరతి. యస్స పనేతే చత్తారో పచ్చయా అత్థి, తస్స అరఞ్ఞవాసో ఇజ్ఝతి. సో హి అత్తనో సీలం పచ్చవేక్ఖన్తో కిఞ్చి కాళకం వా తిలకం వా అపస్సన్తో పీతిం ఉప్పాదేత్వా తం ఖయవయతో సమ్మసన్తో అరియభూమిం ఓక్కమతి. అరఞ్ఞే అధివత్థా దేవతా అత్తమనా వణ్ణం భణన్తి. ఇతిస్స ఉదకే పక్ఖిత్తతేలబిన్దు వియ యసో విత్థారికో హోతి.

తత్థ **వివిత్త**న్తి సుఞ్ఞం, అప్పసద్దం, అప్పనిగ్ఘోసన్తి అత్థో. ఏతదేవ హి సన్ధాయ విభఙ్గే – “వివిత్తన్తి సన్తికే చేపి సేనాసనం హోతి, తఞ్చ అనాకిణ్ణం గహట్ఠేహి పబ్బజితేహి. తేన తం వివిత్త”న్తి వుత్తం. సేతి చేవ ఆసతి చ ఏత్థాతి సేనాసనం మఞ్చపీఠాదీనమేతం అధివచనం. తేనాహ – “సేనాసనన్తి మఞ్చోపి సేనాసనం , పీఠమ్పి, భిసిపి, బిమ్బోహనమ్పి, విహారోపి, అడ్ఢయోగోపి, పాసాదోపి, హమ్మియమ్పి, గుహాపి, అట్టోపి, మాళోపి లేణమ్పి, వేళుగుమ్బోపి, రుక్ఖమూలమ్పి, మణ్డపోపి, సేనాసనం, యత్థ వా పన భిక్ఖూ పటిక్కమన్తి, సబ్బమేతం సేనాసన”న్తి (విభ. ౫౨౬).

అపి చ – “విహారో అడ్ఢయోగో పాసాదో హమ్మియం గుహా”తి ఇదం విహారసేనాసనం నామ. “మఞ్చో పీఠం భిసి బిమ్బోహన”న్తి ఇదం మఞ్చపీఠసేనాసనం నామ. “చిమిలికా చమ్మఖణ్డో తిణసన్థారో పణ్ణసన్థారో”తి ఇదం సన్థతసేనాసనం నామ. “యత్థ వా పన భిక్ఖూ పటిక్కమన్తీ”తి ఇదం ఓకాససేనాసనం నామాతి. ఏవం చతుబ్బిధం సేనాసనం హోతి, తం సబ్బం సేనాసనగ్గహణేన సఙ్గహితమేవ.

ఇధ పనస్స సకుణసదిసస్స చాతుద్దిసస్స భిక్ఖునో అనుచ్ఛవికసేనాసనం దస్సేన్తో అరఞ్ఞం రుక్ఖమూలన్తిఆదిమాహ. తత్థ **అరఞ్ఞ**న్తి నిక్ఖమిత్వా బహి ఇన్దఖీలా సబ్బమేతం అరఞ్ఞన్తి. ఇదం భిక్ఖునీనం వసేన ఆగతం. “ఆరఞ్ఞకం నామ సేనాసనం పఞ్చధనుసతికం పచ్ఛిమ”న్తి (పారా. ౬౫౪) ఇదం పన ఇమస్స భిక్ఖునో అనురూపం. తస్స లక్ఖణం విసుద్ధిమగ్గే ధుతఙ్గనిద్దేసే వుత్తం. **రుక్ఖమూల**న్తి యం కిఞ్చి సన్దచ్ఛాయం వివిత్తరుక్ఖమూలం. **పబ్బత**న్తి సేలం. తత్థ హి ఉదకసోణ్డీసు ఉదకకిచ్చం కత్వా సీతాయ రుక్ఖచ్ఛాయాయ నిసిన్నస్స నానాదిసాసు ఖాయమానాసు సీతేన వాతేన బీజియమానస్స చిత్తం ఏకగ్గం హోతి. **కన్దర**న్తి కం వుచ్చతి ఉదకం, తేన దారితం, ఉదకేన భిన్నం పబ్బతపదేసం. యం నదీతుమ్బన్తిపి, నదీకుఞ్జన్తిపి వదన్తి. తత్థ హి రజతపట్టసదిసా వాలికా హోతి, మత్థకే మణివితానం వియ వనగహణం, మణిఖన్ధసదిసం ఉదకం సన్దతి. ఏవరూపం కన్దరం ఓరుయ్హ పానీయం పివిత్వా గత్తాని సీతాని కత్వా వాలికం ఉస్సాపేత్వా పంసుకూలచీవరం పఞ్ఞపేత్వా నిసిన్నస్స సమణధమ్మం కరోతో చిత్తం ఏకగ్గం హోతి. **గిరిగుహ**న్తి ద్విన్నం పబ్బతానం అన్తరే, ఏకస్మింయేవ వా ఉమఙ్గసదిసం మహావివరం సుసానలక్ఖణం విసుద్ధిమగ్గే వుత్తం. **వనపత్థ**న్తి గామన్తం అతిక్కమిత్వా మనుస్సానం అనుపచారట్ఠానం, యత్థ న కసన్తి న వపన్తి, తేనేవాహ – “వనపత్థన్తి దూరానమేతం సేనాసనానం అధివచన”న్తిఆది. **అబ్భోకాస**న్తి అచ్ఛన్నం. ఆకఙ్ఖమానో పనేత్థ చీవరకుటిం కత్వా వసతి. **పలాలపుఞ్జ**న్తి పలాలరాసి. మహాపలాలపుఞ్జతో హి పలాలం నిక్కడ్ఢిత్వా పబ్భారలేణసదిసే ఆలయే కరోన్తి, గచ్ఛగుమ్బాదీనమ్పి ఉపరి పలాలం పక్ఖిపిత్వా హేట్ఠా నిసిన్నా సమణధమ్మం కరోన్తి. తం సన్ధాయేతం వుత్తం.

పచ్ఛాభత్తన్తి భత్తస్స పచ్ఛతో. **పిణ్డపాతపటిక్కన్తో**తి పిణ్డపాతపరియేసనతో పటిక్కన్తో. **పల్లఙ్క**న్తి సమన్తతో ఊరుబద్ధాసనం. **ఆభుజిత్వా**తి బన్ధిత్వా. **ఉజుం కాయం పణిధాయా**తి ఉపరిమం సరీరం ఉజుం ఠపేత్వా అట్ఠారస పిట్ఠికణ్టకట్ఠికే కోటియా కోటిం పటిపాదేత్వా. ఏవఞ్హి నిసిన్నస్స చమ్మమంసన్హారూని న పణమన్తి. అథస్స యా తేసం పణమనపచ్చయా ఖణే ఖణే వేదనా ఉప్పజ్జేయ్యుం, తా నుప్పజ్జన్తి. తాసు అనుప్పజ్జమానాసు చిత్తం ఏకగ్గం హోతి, కమ్మట్ఠానం న పరిపతతి, వుడ్ఢిం ఫాతిం వేపుల్లం ఉపగచ్ఛతి. **పరిముఖం సతిం ఉపట్ఠపేత్వా**తి కమ్మట్ఠానాభిముఖం సతిం ఠపయిత్వా. ముఖసమీపే వా కత్వాతి అత్థో. తేనేవ విభఙ్గే వుత్తం – “అయం సతి ఉపట్ఠితా హోతి సూపట్ఠితా నాసికగ్గే వా ముఖనిమిత్తే వా, తేన వుచ్చతి పరిముఖం సతిం ఉపట్ఠపేత్వా”తి (విభ. ౫౩౭). అథవా **పరీ**తి పరిగ్గహట్ఠో. **ముఖ**న్తి నియ్యానట్ఠో. **సతీ**తి

ఉపట్ఠానట్ఠో. తేన వుచ్చతి – "పరిముఖం సతి"న్తి. ఏవం పటిసమ్భిదాయం వుత్తనయేనపేత్థ అత్థో దట్ఠబ్బో. తత్రాయం సఙ్ఖేపో – "పరిగ్గహితనియ్యానసతిం కత్వా"తి.

౨౧౭. **అభిజ్ఝం లోకే**తి ఏత్థ లుజ్జనపలుజ్జనట్ఠేన పఞ్చుపాదానక్ఖన్ధా లోకో, తస్మా పఞ్చసు ఉపాదానక్ఖన్ధేసు రాగం పహాయ కామచ్ఛన్దం విక్ఖమ్భేత్వాతి అయమేత్థత్థో. **విగతాభిజ్ఝేనా**తి విక్ఖమ్భనవసేన పహీనత్తా విగతాభిజ్ఝేన, న చక్ఖువిఞ్ఞాణసదిసేనాతి అత్థో. **అభిజ్ఝాయ చిత్తం పరిసోధేతీ**తి అభిజ్ఝాతో చిత్తం పరిమోచేతి. యథా తం సా ముఞ్చతి చేవ, ముఞ్చిత్వా చ న పున గణ్హాతి, ఏవం కరోతీతి అత్థో. **బ్యాపాదపదోసం పహాయా**తిఆదీసుపి ఏసేవ నయో. బ్యాపజ్జతి ఇమినా చిత్తం పూతికుమ్మాసాదయో వియ పురిమపకతిం విజహతీతి బ్యాపాదో. వికారాపత్తియా పదుస్సతి, పరం వా పదూసేతి వినాసేతీతి పదోసో. ఉభయమేతం కోధస్సేవాధివచనం . థినం చిత్తగేలఞ్ఞం. మిద్ధం చేతసికగేలఞ్ఞం, థినఞ్చ మిద్ధఞ్చ థినమిద్ధం. **ఆలోకసఞ్ఞీ**తి రత్తిమ్పి దివాదిట్ఠాలోకసఞ్జాననసమత్థాయ విగతనీవరణాయ పరిసుద్ధాయ సఞ్ఞాయ సమన్నాగతో. **సతో సమ్పజానో**తి సతియా చ ఞాణేన చ సమన్నాగతో. ఇదం ఉభయం ఆలోకసఞ్ఞాయ ఉపకారత్తా వుత్తం. ఉద్ధచ్చఞ్చ కుక్కుచ్చఞ్చ ఉద్ధచ్చకుక్కుచ్చం. **తిణ్ణవిచికిచ్ఛో**తి విచికిచ్ఛం తరిత్వా అతిక్కమిత్వా ఠితో. "కథమిదం కథమిద"న్తి ఏవం నప్పవత్తతీతి అకథంకథీ. **కుసలేసు ధమ్మేసూ**తి అనవజ్జేసు ధమ్మేసు. "ఇమే ను ఖో కుసలా కథమిమే కుసలా"తి ఏవం న విచికిచ్ఛతి. న కఙ్ఖతీతి అత్థో. అయమేత్థ సఙ్ఖేపో. ఇమేసు పన నీవరణేసు వచనత్థలక్ఖణాదిభేదతో యం వత్తబ్బం సియా, తం సబ్బం విసుద్ధిమగ్గే వుత్తం.

౨౧౮. యా పనాయం **సేయ్యథాపి మహారాజా**తి ఉపమా వుత్తా. తత్థ **ఇణం ఆదాయా**తి వడ్ఢియా ధనం గహేత్వా. **బ్యన్తిం కరేయ్యా**తి విగతన్తం కరేయ్య , యథా తేసం కాకణికమత్తోపి పరియన్తో నామ నావసిస్సతి, ఏవం కరేయ్య; సబ్బసో పటినియ్యాతేయ్యాతి అత్థో. **తతో నిదాన**న్తి ఆణణ్యనిదానం. సో హి "అణణోమ్హీ"తి ఆవజ్జన్తో బలవపామోజ్జం లభతి, సోమనస్సం అధిగచ్ఛతి, తేన వుత్తం – "**లభేథ పామోజ్జం, అధిగచ్ఛేయ్య సోమనస్స**"న్తి.

౨౧౯. విసభాగవేదనుప్పత్తియా కకచేనేవ చతుఇరియాపథం ఛిన్దన్తో ఆబాధతీతి ఆబాధో, స్వాస్స అత్థీతి **ఆబాధికో.** తం సముట్ఠానేన దుక్ఖేన **దుక్ఖితో. అధిమత్తగిలానో**తి బాళ్హగిలానో. **నచ్ఛాదేయ్యా**తి అధిమత్తబ్యాధిపరేతతాయ న రుచ్చేయ్య. **బలమత్తా**తి బలమేవ, బలఞ్చస్స కాయే న భవేయ్యాతి అత్థో. **తతోనిదాన**న్తి ఆరోగ్యనిదానం. తస్స హి – "అరోగోమ్హీ"తి ఆవజ్జయతో తదుభయం హోతి. తేన వుత్తం – "**లభేథ పామోజ్జం, అధిగచ్ఛేయ్య సోమనస్స**"న్తి.

౨౨౦. **న చస్స కిఞ్చి భోగానం వయో**తి కాకణికమత్తమ్పి భోగానం వయో న భవేయ్య. **తతోనిదాన**న్తి బన్ధనామోక్ఖనిదానం. సేసం వుత్తనయేనేవ సబ్బపదేసు యోజేతబ్బం.

౨౨౧-౨౨౨. **అనత్తాధీనో**తి న అత్తని అధీనో, అత్తనో రుచియా కిఞ్చి కాతుం న లభతి. **పరాధీనో**తి పరేసు అధీనో పరస్సేవ రుచియా వత్తతి. **న యేన కామం గమో**తి యేన దిసాభాగేనస్స గన్తుకామతా హోతి, ఇచ్ఛా ఉప్పజ్జతి గమనాయ, తేన గన్తుం న లభతి. **దాసబ్యా**తి దాసభావా. **భుజిస్సో**తి అత్తనో సన్తకో. **తతోనిదాన**న్తి భుజిస్సనిదానం. **కన్తారద్ధానమగ్గ**న్తి కన్తారం అద్ధానమగ్గం, నిరుదకం దీఘమగ్గన్తి అత్థో. **తతోనిదాన**న్తి ఖేమన్తభూమినిదానం.

౨౨౩. **ఇమే పఞ్చ నీవరణే అప్పహీనే**తి ఏత్థ భగవా అప్పహీనకామచ్ఛన్దనీవరణం ఇణసదిసం, సేసాని రోగాదిసదిసాని కత్వా దస్సేతి. తత్రాయం సదిసతా. యో హి పరేసం ఇణం గహేత్వా వినాసేతి, సో తేహి ఇణం దేహీతి వుచ్చమానోపి

ఫరుసం వుచ్చమానోపి బజ్ఝమానోపి వధీయమానోపి కిఞ్చి పటిబాహితుం న సక్కోతి, సబ్బం తితిక్ఖతి. తితిక్ఖాకారణం హిస్స తం ఇణం హోతి. ఏవమేవ యో యమ్హి కామచ్ఛన్దేన రజ్జతి, తణ్హాసహగతేన తం వత్థుం గణ్హాతి, సో తేన ఫరుసం వుచ్చమానోపి బజ్ఝమానోపి వధీయమానోపి సబ్బం తితిక్ఖతి, తితిక్ఖాకారణం హిస్స సో కామచ్ఛన్దో హోతి, ఘరసామికేహి వధీయమానానం ఇత్థీనం వియాతి, ఏవం ఇణం వియ కామచ్ఛన్దో దట్ఠబ్బో.

యథా పన పిత్తరోగాతురో మధుసక్కరాదీసుపి దిన్నేసు పిత్తరోగాతురతాయ తేసం రసం న విన్దతి, "తిత్తకం తిత్తక"న్తి ఉగ్గిరతియేవ. ఏవమేవ బ్యాపన్నచిత్తో హితకామేహి ఆచరియుపజ్ఝాయేహి అప్పమత్తకమ్పి ఓవదియమానో ఓవాదం న గణ్హాతి. "అతి వియ మే తుమ్హే ఉపద్దవేథా"తిఆదీని వత్వా విబ్భమతి. పిత్తరోగాతురతాయ సో పురిసో మధుసక్కరాదీనం వియ కోధాతురతాయ ఝానసుఖాదిభేదం సాసనరసం న విన్దతీతి. ఏవం రోగో వియ బ్యాపాదో దట్ఠబ్బో.

యథా పన నక్ఖత్తదివసే బన్ధనాగారే బద్ధో పురిసో నక్ఖత్తస్స నేవ ఆదిం న మజ్ఝం న పరియోసానం పస్సతి. సో దుతియదివసే ముత్తో అహో హియ్యో నక్ఖత్తం మనాపం, అహో నచ్చం, అహో గీతన్తిఆదీని సుత్వాపి పటివచనం న దేతి. కిం కారణా? నక్ఖత్తస్స అననుభూతత్తా. ఏవమేవ థినమిద్ధాభిభూతో భిక్ఖు విచిత్తనయేపి ధమ్మస్సవనే పవత్తమానే నేవ తస్స ఆదిం న మజ్ఝం న పరియోసానం జానాతి. సోపి ఉట్ఠితే ధమ్మస్సవనే అహో ధమ్మస్సవనం, అహో కారణం, అహో ఉపమాతి ధమ్మస్సవనస్స వణ్ణం భణమానానం సుత్వాపి పటివచనం న దేతి. కిం కారణా? థినమిద్ధవసేన ధమ్మకథాయ అననుభూతత్తా. ఏవం బన్ధనాగారం వియ **థినమిద్ధం** దట్ఠబ్బం.

యథా పన నక్ఖత్తం కీళన్తోపి దాసో – "ఇదం నామ అచ్చాయికం కరణీయం అత్థి, సీఘం తత్థ గచ్ఛాహి. నో చే గచ్ఛసి, హత్థపాదం వా తే ఛిన్దామి కణ్ణనాసం వా"తి వుత్తో సీఘం గచ్ఛతియేవ . నక్ఖత్తస్స ఆదిమజ్ఝపరియోసానం అనుభవితుం న లభతి, కస్మా? పరాధీనతాయ, ఏవమేవ వినయే అపకతఞ్ఞునా వివేకత్థాయ అరఞ్ఞం పవిట్ఠేనాపి కిస్మిఞ్చిదేవ అన్తమసో కప్పియమంసేపి అకప్పియమంససఞ్ఞాయ ఉప్పన్నాయ వివేకం పహాయ సీలవిసోధనత్థం వినయధరస్స సన్తికం గన్తబ్బం హోతి, వివేకసుఖం అనుభవితుం న లభతి, కస్మా? ఉద్ధచ్చకుక్కుచ్చాభిభూతతాయాతి. ఏవం దాసబ్యం వియ **ఉద్ధచ్చకుక్కుచ్చం** దట్ఠబ్బం.

యథా పన కన్తారద్ధానమగ్గప్పటిపన్నో పురిసో చోరేహి మనుస్సానం విలుత్తోకాసం పహతోకాసఞ్చ దిస్వా దణ్డకసద్దేనపి సకుణసద్దేనపి "చోరా ఆగతా"తి ఉస్సఙ్కితపరిసఙ్కితోవ హోతి, గచ్ఛతిపి తిట్ఠతిపి నివత్తతిపి, గతట్ఠానతో అగతట్ఠానమేవ బహుతరం హోతి. సో కిచ్ఛేన కసిరేన ఖేమన్తభూమిం పాపుణాతి వా న వా పాపుణాతి. ఏవమేవ యస్స అట్ఠసు ఠానేసు విచికిచ్ఛా ఉప్పన్నా హోతి, సో – "బుద్ధో ను ఖో, నో ను ఖో బుద్ధో"తిఆదినా నయేన విచికిచ్ఛన్తో అధిముచ్చిత్వా సద్ధాయ గణ్హితుం న సక్కోతి. అసక్కోన్తో మగ్గం వా ఫలం వా న పాపుణాతీతి. యథా కన్తారద్ధానమగ్గే – "చోరా అత్థి నత్థీ"తి పునప్పునం ఆసప్పనపరిసప్పనం అపరియోగాహనం ఛమ్భితత్తం చిత్తస్స ఉప్పాదేన్తో ఖేమన్తపత్తియా అన్తరాయం కరోతి, ఏవం విచికిచ్ఛాపి – "బుద్ధో ను ఖో, న బుద్ధో"తిఆదినా నయేన పునప్పునం ఆసప్పనపరిసప్పనం అపరియోగాహనం ఛమ్భితత్తం చిత్తస్స ఉప్పాదయమానా అరియభూమిప్పత్తియా అన్తరాయం కరోతీతి కన్తారద్ధానమగ్గో వియ **విచికిచ్ఛా** దట్ఠబ్బా.

౨౨౪. ఇదాని – "**సేయ్యథాపి, మహారాజ, ఆణణ్య**"న్తి ఏత్థ భగవా పహీనకామచ్ఛన్దనీవరణం ఆణణ్యసదిసం, సేసాని ఆరోగ్యాదిసదిసాని కత్వా దస్సేతి. తత్రాయం సదిసతా, యథా హి పురిసో ఇణం ఆదాయ కమ్మన్తే పయోజేత్వా సమిద్ధతం పత్తో – "ఇదం ఇణం నామ పలిబోధమూల"న్తి చిన్తేత్వా సవడ్ఢికం ఇణం నియ్యాతేత్వా పణ్ణం ఫాలాపేయ్య. అథస్స తతో పట్ఠాయ నేవ కోచి దూతం పేసేతి, న పణ్ణం. సో ఇణసామికే దిస్వాపి సచే ఇచ్ఛతి, ఆసనా ఉట్ఠహతి, నో చే న ఉట్ఠహతి, కస్మా? తేహి సద్ధిం నిల్లేపతాయ అలగ్గతాయ. ఏవమేవ భిక్ఖు – "అయం **కామచ్ఛన్దో** నామ పలిబోధమూల"న్తి చిన్తేత్వా ఛ ధమ్మే భావేత్వా కామచ్ఛన్దనీవరణం పజహతి. తే పన ఛ ధమ్మే మహాసతిపట్ఠానే వణ్ణయిస్సామ. తస్సేవం పహీనకామచ్ఛన్దస్స యథా ఇణముత్తస్స పురిసస్స ఇణసామికే దిస్వా నేవ భయం న ఛమ్భితత్తం హోతి. ఏవమేవ పరవత్థుమ్హి నేవ సఙ్గో న బద్ధో హోతి. దిబ్బానిపి రూపాని పస్సతో కిలేసో న సముదాచరతి. తస్మా భగవా ఆణణ్యమివ కామచ్ఛన్దప్పహానం ఆహ.

యథా పన సో పిత్తరోగాతురో పురిసో భేసజ్జకిరియాయ తం రోగం వూపసమేత్వా తతో పట్ఠాయ మధుసక్కరాదీనం రసం విన్దతి. ఏవమేవ భిక్ఖు "అయం **బ్యాపాదో** నామ మహా అనత్థకరో"తి ఛ ధమ్మే భావేత్వా బ్యాపాదనీవరణం పజహతి. సబ్బనీవరణేసు ఛ ధమ్మే మహాసతిపట్ఠానేయేవ వణ్ణయిస్సామ. న కేవలఞ్చ తేయేవ, యేపి థినమిద్ధాదీనం పహానాయ భావేతబ్బా, తేపి సబ్బే తత్థేవ వణ్ణయిస్సామ. సో ఏవం పహీనబ్యాపాదో యథా పిత్తరోగవిముత్తో పురిసో మధుసక్కరాదీనం రసం సమ్పియాయమానో పటిసేవతి, ఏవమేవ ఆచారపణ్ణత్తిఆదీని సిక్ఖాపదాని సిరసా సమ్పటిచ్ఛిత్వా సమ్పియాయమానో సిక్ఖతి. తస్మా భగవా ఆరోగ్యమివ బ్యాపాదప్పహానం ఆహ.

యథా సో నక్ఖత్తదివసే బన్ధనాగారం పవేసితో పురిసో అపరస్మిం నక్ఖత్తదివసే – "పుబ్బేపి అహం పమాదదోసేన బద్ధో, తేన నక్ఖత్తం నానుభవిం. ఇదాని అప్పమత్తో భవిస్సామీ"తి యథాస్స పచ్చత్థికా ఓకాసం న లభన్తి, ఏవం అప్పమత్తో హుత్వా నక్ఖత్తం అనుభవిత్వా – 'అహో నక్ఖత్తం, అహో నక్ఖత్త'న్తి ఉదానం ఉదానేసి, ఏవమేవ భిక్ఖు – "ఇదం **థినమిద్ధం** నామ మహాఅనత్థకర"న్తి ఛ ధమ్మే భావేత్వా థినమిద్ధనీవరణం పజహతి, సో ఏవం పహీనథినమిద్ధో యథా బన్ధనా ముత్తో పురిసో సత్తాహమ్పి నక్ఖత్తస్స ఆదిమజ్ఝపరియోసానం అనుభవతి, ఏవమేవ ధమ్మనక్ఖత్తస్స ఆదిమజ్ఝపరియోసానం అనుభవన్తో సహ పటిసమ్భిదాహి అరహత్తం పాపుణాతి. తస్మా భగవా బన్ధనా మోక్ఖమివ థినమిద్ధప్పహానం ఆహ.

యథా పన దాసో కిఞ్చిదేవ మిత్తం ఉపనిస్సాయ సామికానం ధనం దత్వా అత్తానం భుజిస్సం కత్వా తతో పట్ఠాయ యం ఇచ్ఛతి, తం కరోతి. ఏవమేవ భిక్ఖు – "ఇదం **ఉద్ధచ్చకుక్కుచ్చం** నామ మహా అనత్థకర"న్తి ఛ ధమ్మే భావేత్వా ఉద్ధచ్చకుక్కుచ్చం పజహతి. సో ఏవం పహీనఉద్ధచ్చకుక్కుచ్చో యథా భుజిస్సో పురిసో యం ఇచ్ఛతి, తం కరోతి, న తం కోచి బలక్కారేన తతో నివత్తేతి , ఏవమేవ యథా సుఖం నేక్ఖమ్మపటిపదం పటిపజ్జతి, న తం ఉద్ధచ్చకుక్కుచ్చం బలక్కారేన తతో నివత్తేతి. తస్మా భగవా భుజిస్సం వియ ఉద్ధచ్చకుక్కుచ్చప్పహానం ఆహ.

యథా బలవా పురిసో హత్థసారం గహేత్వా సజ్జావుధో సపరివారో కన్తారం పటిపజ్జేయ్య, తం చోరా దూరతోవ దిస్వా పలాయేయ్యుం. సో సోత్థినా తం కన్తారం నిత్థరిత్వా ఖేమన్తం పత్తో హట్ఠతుట్ఠో అస్స. ఏవమేవ భిక్ఖు "అయం **విచికిచ్ఛా** నామ మహా అనత్థకారికా"తి ఛ ధమ్మే భావేత్వా విచికిచ్ఛం పజహతి . సో ఏవం పహీనవిచికిచ్ఛో యథా బలవా పురిసో సజ్జావుధో సపరివారో నిబ్భయో చోరే తిణం వియ అగణేత్వా సోత్థినా నిక్ఖమిత్వా ఖేమన్తభూమిం పాపుణాతి, ఏవమేవ భిక్ఖు

దుచ్చరితకన్తారం నిత్థరిత్వా పరమం ఖేమన్తభూమిం అమతం మహానిబ్బానం పాపుణాతి. తస్మా భగవా ఖేమన్తభూమిం వియ విచికిచ్ఛాపహానం ఆహ.

౨౨౫. **పామోజ్జం జాయతీ**తి తుట్ఠాకారో జాయతి. **పముదితస్స పీతి జాయతీ**తి తుట్ఠస్స సకలసరీరం ఖోభయమానా పీతి జాయతి. **పీతిమనస్స కాయో పస్సమ్భతీ**తి పీతిసమ్పయుత్తచిత్తస్స పుగ్గలస్స నామకాయో పస్సమ్భతి, విగతదరథో హోతి. **సుఖం వేదేతీ**తి కాయికమ్పి చేతసికమ్పి సుఖం వేదయతి. **చిత్తం సమాధియతీ**తి ఇమినా నేక్ఖమ్మసుఖేన సుఖితస్స ఉపచారవసేనపి అప్పనావసేనపి చిత్తం సమాధియతి.

పఠమజ్ఝానకథా

౨౨౬. **సో వివిచ్చేవ కామేహి...పే.... పఠమం ఝానం ఉపసమ్పజ్జ విహరతీ**తిఆది పన ఉపచారసమాధినా సమాహితే చిత్తే ఉపరివిసేసదస్సనత్థం అప్పనాసమాధినా సమాహితే చిత్తే తస్స సమాధినో పభేదదస్సనత్థం వుత్తన్తి వేదితబ్బం. **ఇమమేవ కాయ**న్తి ఇమం కరజకాయం. **అభిసన్దేతీ**తి తేమేతి స్నేహేతి, సబ్బత్థ పవత్తపీతిసుఖం కరోతి. **పరిసన్దేతీ**తి సమన్తతో సన్దేతి. **పరిపూరేతీ**తి వాయునా భస్తం వియ పూరేతి. **పరిప్ఫరతీ**తి సమన్తతో ఫుసతి. **సబ్బావతో కాయస్సా**తి అస్స భిక్ఖునో సబ్బకోట్ఠాసవతో కాయస్స కిఞ్చి ఉపాదిన్నకసన్తతిపవత్తిట్ఠానే ఛవిమంసలోహితానుగతం అణుమత్తమ్పి ఠానం పఠమజ్ఝానసుఖేన అఫుటం నామ న హోతి.

౨౨౭. **దక్ఖో**తి ఛేకో పటిబలో న్హానీయచుణ్ణాని కాతుఞ్చేవ పయోజేతుఞ్చ సన్నేతుఞ్చ. **కంసథాలే**తి యేన కేనచి లోహేన కతభాజనే. మత్తికభాజనం పన థిరం న హోతి. సన్నేన్తస్స భిజ్జతి. తస్మా తం న దస్సేతి. **పరిప్ఫోసకం పరిప్ఫోసక**న్తి సిఞ్చిత్వా సిఞ్చిత్వా. **సన్నేయ్యా**తి వామహత్థేన కంసథాలం గహేత్వా దక్ఖిణహత్థేన పమాణయుత్తం ఉదకం సిఞ్చిత్వా సిఞ్చిత్వా పరిమద్దన్తో పిణ్డం కరేయ్య. **స్నేహానుగతా**తి ఉదకసినేహేన అనుగతా. **స్నేహపరేతా**తి ఉదకసినేహేన పరిగ్గహితా. **సన్తరబాహిరా**తి సద్ధిం అన్తోపదేసేన చేవ బహిపదేసేన చ సబ్బత్థకమేవ ఉదకసినేహేన ఫుటాతి అత్థో. **న చ పగ్ఘరణీ**తి న చ బిన్దు బిన్దు ఉదకం పగ్ఘరతి, సక్కా హోతి హత్థేనపి ద్వీహిపి తీహిపి అఙ్గులీహి గహేతుం ఓవట్టికాయపి కాతున్తి అత్థో.

దుతియజ్ఝానకథా

౨౨౮-౨౨౯. దుతియజ్ఝానసుఖూపమాయం **ఉబ్భిదోదకో**తి ఉబ్భిన్నఉదకో, న హేట్ఠా ఉబ్భిజ్జిత్వా ఉగ్గచ్ఛనకఉదకో. అన్తోయేవ పన ఉబ్భిజ్జనకఉదకోతి అత్థో. **ఆయముఖ**న్తి ఆగమనమగ్గో. **దేవో**తి మేఘో. **కాలేన కాల**న్తి కాలే కాలే, అన్వద్ధమాసం వా అనుదసాహం వాతి అత్థో. **ధార**న్తి వుట్ఠిం. **న అనుప్పవేచ్ఛేయ్యా**తి న చ పవేసేయ్య, న వస్సేయ్యాతి అత్థో. **సీతా వారిధారా ఉబ్భిజ్జిత్వా**తి సీతం ధారం ఉగ్గన్త్వా రహదం పూరయమానం ఉబ్భిజ్జిత్వా. హేట్ఠా ఉగ్గచ్ఛనఉదకఞ్హి ఉగ్గన్త్వా ఉగ్గన్త్వా భిజ్జన్తం ఉదకం ఖోభేతి, చతూహి దిసాహి పవిసనఉదకం పురాణపణ్ణతిణకట్ఠదణ్డకాదీహి ఉదకం ఖోభేతి, వుట్ఠిఉదకం ధారానిపాతపుబ్బుళకేహి ఉదకం ఖోభేతి. సన్నిసిన్నమేవ పన హుత్వా ఇద్ధినిమ్మితమివ ఉప్పజ్జమానం ఉదకం ఇమం పదేసం ఫరతి, ఇమం పదేసం న ఫరతీతి నత్థి, తేన అఫుటోకాసో నామ న హోతీతి. తత్థ రహదో వియ కరజకాయో. ఉదకం వియ దుతియజ్ఝానసుఖం. సేసం పురిమనయేనేవ వేదితబ్బం.

తతియజ్ఝానకథా

౨౩౦-౨౩౧. తతియజ్ఝానసుఖూపమాయం ఉప్పలాని ఏత్థ సన్తీతి ఉప్పలినీ. సేసపదద్వయేపి ఏసేవ నయో. ఏత్థ చ సేతరత్తనీలేసు యం కిఞ్చి ఉప్పలం ఉప్పలమేవ. ఊనకసతపత్తం పుణ్డరీకం, సతపత్తం పదుమం. పత్తనియమం వా వినాపి సేతం పదుమం, రత్తం పుణ్డరీకన్తి అయమేత్థ వినిచ్ఛయో. **ఉదకానుగ్గతానీ**తి ఉదకతో న ఉగ్గతాని. **అన్తో నిముగ్గపోసీనీ**తి ఉదకతలస్స అన్తో నిముగ్గానియేవ హుత్వా పోసీని, వడ్ఢీనీతి అత్థో. సేసం పురిమనయేనేవ వేదితబ్బం.

చతుత్థజ్ఝానకథా

౨౩౨-౨౩౩. చతుత్థజ్ఝానసుఖూపమాయం **పరిసుద్ధేన చేతసా పరియోదాతేనా**తి ఏత్థ నిరుపక్కిలేసట్ఠేన పరిసుద్ధం, పభస్సరట్ఠేన పరియోదాతన్తి వేదితబ్బం. **ఓదాతేన వత్థేనా**తి ఇదం ఉతుఫరణత్థం వుత్తం. కిలిట్ఠవత్థేన హి ఉతుఫరణం న హోతి, తఙ్ఖణధోతపరిసుద్ధేన ఉతుఫరణం బలవం హోతి. ఇమిస్సాయ హి ఉపమాయ వత్థం వియ కరజకాయో, ఉతుఫరణం వియ చతుత్థజ్ఝానసుఖం. తస్మా యథా సున్హాతస్స పురిసస్స పరిసుద్ధం వత్థం ససీసం పారుపిత్వా నిసిన్నస్స సరీరతో ఉతు సబ్బమేవ వత్థం ఫరతి. న కోచి వత్థస్స అఫుటోకాసో హోతి. ఏవం చతుత్థజ్ఝానసుఖేన భిక్ఖునో కరజకాయస్స న కోచి ఓకాసో అఫుటో హోతీతి. ఏవమేత్థ అత్థో దట్ఠబ్బో. ఇమేసం పన చతున్నం ఝానానం అనుపదవణ్ణనా చ భావనానయో చ విసుద్ధిమగ్గే వుత్తోతి ఇధ న విత్థారితో.

ఏత్తావతా చేస రూపజ్ఝానలాభీయేవ, న అరూపజ్ఝానలాభీతి న వేదితబ్బో. న హి అట్ఠసు సమాపత్తీసు చుద్దసహాకారేహి చిణ్ణవసీభావం వినా ఉపరి అభిఞ్ఞాధిగమో హోతి. పాళియం పన రూపజ్ఝానానియేవ ఆగతాని. అరూపజ్ఝానాని ఆహరిత్వా కథేతబ్బాని.

విపస్సనాఞాణకథా

౨౩౪. సో ఏవం సమాహితే చిత్తే...పే.... ఆనేఞ్జప్పత్తేతి సో చుద్దసహాకారేహి అట్ఠసు సమాపత్తీసు చిణ్ణవసీభావో భిక్ఖూతి దస్సేతి . సేసమేత్థ విసుద్ధిమగ్గే వుత్తనయేన వేదితబ్బం. **ఞాణదస్సనాయ చిత్తం అభినీహరతీ**తి ఏత్థ **ఞాణదస్సన**న్తి మగ్గఞాణమ్పి, వుచ్చతి ఫలఞాణమ్పి, సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణమ్పి, పచ్చవేక్ఖణఞాణమ్పి, విపస్సనాఞాణమ్పి. "కిం ను ఖో, ఆవుసో, ఞాణదస్సనవిసుద్ధత్థం భగవతి బ్రహ్మచరియం వుస్సతీ"తి (మ॰ని॰ ౧.౨౫౭) ఏత్థ హి మగ్గఞాణం ఞాణదస్సనన్తి వుత్తం. "అయమఞ్ఞో ఉత్తరిమనుస్సధమ్మో అలమరియఞాణదస్సనవిసేసో అధిగతో ఫాసువిహారో"తి (మ॰ ని॰ ౧.౩౨౮) ఏత్థ ఫలఞాణం. "భగవతోపి ఖో ఞాణదస్సనం ఉదపాది సత్తాహకాలఙ్కతో ఆళారో కాలామో"తి (మహావ॰ ౧౦) ఏత్థ సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణం. "ఞాణఞ్చ పన మే దస్సనం ఉదపాది అకుప్పా మే విముత్తి, అయమన్తిమా జాతీ"తి (మహావ॰ ౧౬) ఏత్థ పచ్చవేక్ఖణఞాణం ఇధ పన ఞాణదస్సనాయ చిత్తన్తి ఇదం విపస్సనాఞాణం ఞాణదస్సనన్తి వుత్తన్తి.

అభినీహరతీతి విపస్సనాఞాణస్స నిబ్బత్తనత్థాయ తన్నిన్నం తప్పోణం తప్పబ్భారం కరోతి. **రూపీ**తి ఆదీనమత్థో వుత్తోయేవ. **ఓదనకుమ్మాసూపచయో**తి ఓదనేన చేవ కుమ్మాసేన చ ఉపచితో వడ్ఢితో. **అనిచ్చుచ్ఛాదనపరిమద్దనభేదనవిద్ధంసనధమ్మో**తి హుత్వా అభావట్ఠేన అనిచ్చధమ్మో. దుగ్గన్ధవిఘాతత్థాయ తనువిలేపనేన ఉచ్ఛాదనధమ్మో. అఙ్గపచ్చఙ్గాబాధవినోదనత్థాయ ఖుద్దకసమ్బాహనేన పరిమద్దనధమ్మో. దహరకాలే వా ఊరూసు సయాపేత్వా గబ్భావాసేన దుస్సణ్ఠితానం తేసం తేసం అఙ్గానం సణ్ఠానసమ్పాదనత్థం అఞ్ఛనపీళనాదివసేన

పరిమద్దనధమ్మో. ఏవం పరిహారితోపి భేదనవిద్ధంసనధమ్మో భిజ్జతి చేవ వికిరతి చ, ఏవం సభావోతి అత్థో. తత్థ **రూపీ చాతుమహాభూతికో**తిఆదీసు ఛహి పదేహి సముదయో కథితో. అనిచ్చపదేన సద్ధిం పచ్ఛిమేహి ద్వీహి అత్థఙ్గమో. **ఏత్థ సితం ఏత్థ పటిబద్ధ**న్తి ఏత్థ చాతుమహాభూతికే కాయే నిస్సితఞ్చ పటిబద్ధఞ్చ.

౨౩౫. సుభోతి సున్దరో. **జాతిమా**తి పరిసుద్ధాకరసముట్ఠితో. **సుపరికమ్మకతో**తి సుట్ఠు కతపరికమ్మో అపనీతపాసాణసక్ఖరో. **అచ్ఛో**తి తనుచ్ఛవి. **విప్పసన్నో**తి సుట్ఠు పసన్నో. **సబ్బాకారసమ్పన్నో**తి ధోవనవేధనాదీహి సబ్బేహి ఆకారేహి సమ్పన్నో. **నీల**న్తిఆదీహి వణ్ణసమ్పత్తిం దస్సేతి. తాదిసఞ్హి ఆవుతం పాకటం హోతి. **ఏవమేవ ఖో**తి ఏత్థ ఏవం ఉపమాసంసన్దనం వేదితబ్బం. మణి వియ హి కరజకాయో. ఆవుతసుత్తం వియ విపస్సనాఞాణం. చక్ఖుమా పురిసో వియ విపస్సనాలాభీ భిక్ఖు, హత్థే కరిత్వా పచ్చవేక్ఖతో అయం ఖో మణీతి మణినో ఆవిభూతకాలో వియ విపస్సనాఞాణం, అభినీహరిత్వా నిసిన్నస్స భిక్ఖునో చాతుమహాభూతికకాయస్స ఆవిభూతకాలో, తత్రిదం సుత్తం ఆవుతన్తి సుత్తస్సావిభూతకాలో వియ విపస్సనాఞాణం, అభినీహరిత్వా నిసిన్నస్స భిక్ఖునో తదారమ్మణానం ఫస్సపఞ్చమకానం వా సబ్బచిత్తచేతసికానం వా విపస్సనాఞాణస్సేవ వా ఆవిభూతకాలోతి.

ఇదఞ్చ విపస్సనాఞాణం మగ్గఞాణానన్తరం. ఏవం సన్తేపి యస్మా అభిఞ్ఞావారే ఆరద్ధే ఏతస్స అన్తరావారో నత్థి తస్మా ఇధేవ దస్సితం. యస్మా చ అనిచ్చాదివసేన అకతసమ్మసనస్స దిబ్బాయ సోతధాతుయా భేరవం సద్దం సుణతో, పుబ్బేనివాసానుస్సతియా భేరవే ఖన్ధే అనుస్సరతో, దిబ్బేన చక్ఖునా భేరవమ్పి రూపం పస్సతో భయసన్తాసో ఉప్పజ్జతి, న అనిచ్చాదివసేన కతసమ్మసనస్స తస్మా అభిఞ్ఞం పత్తస్స భయవినోదనహేతుసమ్పాదనత్థమ్పి ఇదం ఇధేవ దస్సితం. అపి చ యస్మా విపస్సనాసుఖం నామేతం మగ్గఫలసుఖసమ్పాదకం పాటియేక్కం సన్దిట్ఠికం సామఞ్ఞఫలం తస్మాపి ఆదితోవ ఇదం ఇధ దస్సితన్తి వేదితబ్బం.

మనోమయిద్ధిఞాణకథా

౨౩౬-౨౩౭. మనోమయన్తి మనేన నిబ్బత్తితం. **సబ్బఙ్గపచ్చఙ్గి**న్తి సబ్బేహి అఙ్గేహి చ పచ్చఙ్గేహి చ సమన్నాగతం. **అహీనిన్ద్రియ**న్తి సణ్ఠానవసేన అవికలిన్ద్రియం. ఇద్ధిమతా నిమ్మితరూపఞ్హి సచే ఇద్ధిమా ఓదాతో తమ్పి ఓదాతం. సచే అవిద్ధకణ్ణో తమ్పి అవిద్ధకణ్ణన్తి ఏవం సబ్బాకారేహి తేన సదిసమేవ హోతి. **ముఞ్జమ్హా ఈసిక**న్తిఆది ఉపమాత్తయమ్పి హి సదిసభావదస్సనత్థమేవ వుత్తం. ముఞ్జసదిసా ఏవ హి తస్స అన్తో ఈసికా హోతి. కోససదిసోయేవ అసి, వట్టాయ కోసియా వట్టం అసిమేవ పక్ఖిపన్తి, పత్థటాయ పత్థటం . **కరణ్డా**తి ఇదమ్పి అహికఞ్చుకస్స నామం, న విలీవకరణ్డకస్స. అహికఞ్చుకో హి అహినా సదిసోవ హోతి. తత్థ కిఞ్చాపి “పురిసో అహిం కరణ్డా ఉద్ధరేయ్యా”తి హత్థేన ఉద్ధరమానో వియ దస్సితో, అథ ఖో చిత్తేనేవస్స ఉద్ధరణం వేదితబ్బం. అయఞ్హి అహి నామ సజాతియం ఠితో, కట్ఠన్తరం వా రుక్ఖన్తరం వా నిస్సాయ, తచతో సరీరం నిక్కడ్ఢనప్పయోగసఙ్ఖాతేన థామేన, సరీరం ఖాదయమానం వియ పురాణతచం జిగుచ్ఛన్తోతి ఇమేహి చతూహి కారణేహి సయమేవ కఞ్చుకం పజహాతి, న సక్కా తతో అఞ్ఞేన ఉద్ధరితుం, తస్మా చిత్తేన ఉద్ధరణం సన్ధాయ ఇదం వుత్తన్తి వేదితబ్బం. ఇతి ముఞ్జాదిసదిసం ఇమస్స భిక్ఖునో సరీరం, ఈసికాదిసదిసం నిమ్మితరూపన్తి. ఇదమేత్థ ఓపమ్మసంసన్దనం. నిమ్మానవిధానం పనేత్థ పరతో చ ఇద్ధివిధాదిపఞ్చఅభిఞ్ఞాకథా సబ్బాకారేన విసుద్ధిమగ్గే విత్థారితాతి తత్థ వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బా. ఉపమామత్తమేవ హి ఇధ అధికం.

ఇద్ధివిధఞాణాదికథా

౨౩౮-౨౩౯. తత్థ ఛేకకుమ్భకారాదయో వియ ఇద్ధివిధఞాణలాభీ భిక్ఖు దట్ఠబ్బో. సుపరికమ్మకతమత్తికాదయో వియ ఇద్ధివిధఞాణం దట్ఠబ్బం. ఇచ్ఛితిచ్ఛితభాజనవికతిఆదికరణం వియ తస్స భిక్ఖునో వికుబ్బనం దట్ఠబ్బం.

౨౪౦-౨౪౧. దిబ్బసోతధాతుఉపమాయం యస్మా కన్తారద్ధానమగ్గో సాసఙ్కో హోతి సప్పటిభయో. తత్థ ఉస్సఙ్కితపరిసఙ్కితేన 'అయం భేరిసద్దో', 'అయం ముదిఙ్గసద్దో'తి న సక్కా వవత్థపేతుం, తస్మా కన్తారగ్గహణం అకత్వా ఖేమమగ్గం దస్సేన్తో **అద్ధానమగ్గప్పటిపన్నో**తి ఆహ. అప్పటిభయఞ్హి ఖేమమగ్గం సీసే సాటకం కత్వా సణికం పటిపన్నో వుత్తప్పకారే సద్దే సుఖం వవత్థపేతి. తస్స సవనేన తేసం తేసం సద్దానం ఆవిభూతకాలో వియ యోగినో దూరసన్తికభేదానం దిబ్బానఞ్చేవ మానుస్సకానఞ్చ సద్దానం ఆవిభూతకాలో వేదితబ్బో.

౨౪౨-౨౪౩. చేతోపరియఞాణూపమాయం **దహరో**తి తరుణో. **యువా**తి యోబ్బనేన సమన్నాగతో. **మణ్డనకజాతికో**తి యువాపి సమానో న ఆలసియో న కిలిట్ఠవత్థసరీరో, అథ ఖో మణ్డనపకతికో, దివసస్స ద్వే తయో వారే న్హాయిత్వా సుద్ధవత్థపరిదహనఅలఙ్కారకరణసీలోతి అత్థో. **సకణికన్తి** కాళతిలకవఙ్గముఖదూసిపీళకాదీనం అఞ్ఞతరేన సదోసం. తత్థ యథా తస్స ముఖనిమిత్తం పచ్చవేక్ఖతో ముఖే దోసో పాకటో హోతి, ఏవం చేతోపరియఞాణాయ చిత్తం అభినీహరిత్వా నిసిన్నస్స భిక్ఖునో పరేసం సోళసవిధం చిత్తం పాకటం హోతీతి వేదితబ్బం.

౨౪౪-౨౪౫. పుబ్బేనివాసఞాణూపమాయం తం దివసం కతకిరియా పాకటా హోతీతి తం దివసం గతగామత్తయమేవ గహితం. తత్థ గామత్తయగతపురిసో వియ పుబ్బేనివాసఞాణలాభీ దట్ఠబ్బో, తయో గామా వియ తయో భవా దట్ఠబ్బా, తస్స పురిసస్స తీసు గామేసు తం దివసం కతకిరియాయ ఆవిభావో వియ పుబ్బేనివాసాయ చిత్తం అభినీహరిత్వా నిసిన్నస్స భిక్ఖునో తీసు భవేసు కతకిరియాయ పాకటభావో దట్ఠబ్బో.

౨౪౬-౨౪౭. దిబ్బచక్ఖూపమాయం **వీథిం సఞ్చరన్తే**తి అపరాపరం సఞ్చరన్తే. వీథిం చరన్తేతిపి పాఠో. అయమేవత్థో. తత్థ నగరమజ్ఝే సిఙ్ఘాటకమ్హి పాసాదో వియ ఇమస్స భిక్ఖునో కరజకాయో దట్ఠబ్బో, పాసాదే ఠితో చక్ఖుమా పురిసో వియ అయమేవ దిబ్బచక్ఖుం పత్వా ఠితో భిక్ఖు, గేహం పవిసన్తా వియ పటిసన్ధివసేన మాతుకుచ్ఛియం పవిసన్తా, గేహా నిక్ఖమన్తా వియ మాతుకుచ్ఛితో నిక్ఖమన్తా, రథికాయ వీథిం సఞ్చరన్తా వియ అపరాపరం సఞ్చరణకసత్తా, పురతో అబ్భోకాసట్ఠానే మజ్ఝే సిఙ్ఘాటకే నిసిన్నా వియ తీసు భవేసు తత్థ తత్థ నిబ్బత్తసత్తా, పాసాదతలే ఠితపురిసస్స తేసం మనుస్సానం ఆవిభూతకాలో వియ దిబ్బచక్ఖుఞాణాయ చిత్తం అభినీహరిత్వా నిసిన్నస్స భిక్ఖునో తీసు భవేసు నిబ్బత్తసత్తానం ఆవిభూతకాలో దట్ఠబ్బో. ఇదఞ్చ దేసనాసుఖత్థమేవ వుత్తం. ఆరుప్పే పన దిబ్బచక్ఖుస్స గోచరో నత్థీతి.

ఆసవక్ఖయఞాణకథా

౨౪౮. **సో ఏవం సమాహితే చిత్తే**తి ఇధ విపస్సనాపాదకం చతుత్థజ్ఝానచిత్తం వేదితబ్బం. **ఆసవానం ఖయఞాణాయా**తి ఆసవానం ఖయఞాణనిబ్బత్తనత్థాయ. ఏత్థ చ **ఆసవానం ఖయో** నామ మగ్గోపి ఫలమ్పి నిబ్బానమ్పి భఙ్గోపి వుచ్చతి. "ఖయే ఞాణం, అనుప్పాదే ఞాణ"న్తి ఏత్థ హి మగ్గో ఆసవానం ఖయోతి వుత్తో. "ఆసవానం ఖయా సమణో హోతీ"తి (మ॰ ని॰ ౧.౪౩౮) ఏత్థ ఫలం.

“పరవజ్జానుపస్సిస్స, నిచ్చం ఉజ్ఝానసఞ్ఞినో;

ఆసవా తస్స వడ్ఢన్తి, ఆరా సో ఆసవక్ఖయా”తి. (ధ. ప. ౨౫౩);

ఏత్థ నిబ్బానం. “ఆసవానం ఖయో వయో భేదో అనిచ్చతా అన్తరధాన”న్తి ఏత్థ భఙ్గో. ఇధ పన నిబ్బానం అధిప్పేతం. అరహత్తమగ్గోపి వట్టతియేవ.

చిత్తం అభినీహరతీతి విపస్సనా చిత్తం తన్నిన్నం తప్పోణం తప్పబ్భారం కరోతి. **సో ఇదం దుక్ఖ**న్తిఆదీసు “ఏత్తకం దుక్ఖం, న ఇతో భియ్యో”తి సబ్బమ్పి దుక్ఖసచ్చం సరసలక్ఖణపటివేధేన యథాభూతం పజానాతీతి అత్థో. తస్స చ దుక్ఖస్స నిబ్బత్తికం తణ్హం “అయం దుక్ఖసముదయో”తి. తదుభయమ్పి యం ఠానం పత్వా నిరుజ్ఝతి, తం తేసం అప్పవత్తిం నిబ్బానం “అయం దుక్ఖనిరోధో”తి; తస్స చ సమ్పాపకం అరియమగ్గం “అయం దుక్ఖనిరోధగామినీ పటిపదా”తి సరసలక్ఖణపటివేధేన యథాభూతం పజానాతీతి అత్థో.

ఏవం సరూపతో సచ్చాని దస్సేత్వా పున కిలేసవసేన పరియాయతో దస్సేన్తో **‘‘ఇమే ఆసవా’’**తిఆదిమాహ. **తస్స ఏవం జానతో ఏవం పస్సతో**తి తస్స భిక్ఖునో ఏవం జానన్తస్స ఏవం పస్సన్తస్స, సహ విపస్సనాయ కోటిప్పత్తం మగ్గం కథేసి. **కామాసవా**తి కామాసవతో. **విముచ్చతీ**తి ఇమినా మగ్గక్ఖణం దస్సేతి. **విముత్తస్మి**న్తి ఇమినా ఫలక్ఖణం. **విముత్తమితి ఞాణం హోతీ**తి ఇమినా పచ్చవేక్ఖణఞాణం. **ఖీణా జాతీ**తిఆదీహి తస్స భూమిం. తేన హి ఞాణేన ఖీణాసవో పచ్చవేక్ఖన్తో ఖీణా జాతీతిఆదీని పజానాతి.

కతమా పనస్స జాతి ఖీణా? కథఞ్చ నం పజానాతీతి? న తావస్స అతీతా జాతి ఖీణా, పుబ్బేవ ఖీణత్తా. న అనాగతా, అనాగతే వాయామాభావతో. న పచ్చుప్పన్నా, విజ్జమానత్తా. యా పన మగ్గస్స అభావితత్తా ఉప్పజ్జేయ్య ఏకచతుపఞ్చవోకారభవేసు ఏకచతుపఞ్చక్ఖన్ధప్పభేదా జాతి, సా మగ్గస్స భావితత్తా ఆయతిం అనుప్పాదధమ్మతం ఆపజ్జనేన ఖీణా. తం సో మగ్గభావనాయ పహీనకిలేసే పచ్చవేక్ఖిత్వా “కిలేసాభావే విజ్జమానమ్పి కమ్మం ఆయతిం అప్పటిసన్ధికంవ హోతీ”తి జానన్తో పజానాతి.

వుసితన్తి వుత్థం పరివుత్థం. **బ్రహ్మచరియ**న్తి మగ్గబ్రహ్మచరియం. పుథుజ్జనకల్యాణకేన హి సద్ధిం సత్త సేక్ఖా బ్రహ్మచరియవాసం వసన్తి నామ, ఖీణాసవో వుత్థవాసో, తస్మా సో అత్తనో బ్రహ్మచరియవాసం పచ్చవేక్ఖన్తో వుసితం బ్రహ్మచరియన్తి పజానాతి. **కతం కరణీయ**న్తి చతూసు సచ్చేసు చతూహి మగ్గేహి పరిఞ్ఞాపహానసచ్ఛికిరియాభావనావసేన సోళసవిధం కిచ్చం నిట్ఠాపితం. తేన తేన మగ్గేన పహాతబ్బకిలేసా పహీనా, దుక్ఖమూలం సముచ్ఛిన్నన్తి అత్థో. పుథుజ్జనకల్యాణకాదయో హి తం కిచ్చం కరోన్తి, ఖీణాసవో కతకరణీయో. తస్మా సో అత్తనో కరణీయం పచ్చవేక్ఖన్తో కతం కరణీయన్తి పజానాతి. **నాపరం ఇత్థత్తాయా**తి ఇదాని పున ఇత్థభావాయ ఏవం సోళసకిచ్చభావాయ కిలేసక్ఖయభావాయ వా కత్తబ్బం మగ్గభావనాకిచ్చం మే నత్థీతి పజానాతి. అథ వా **ఇత్థత్తాయా**తి ఇత్థభావతో ఇమస్మా ఏవం పకారా. ఇదాని వత్తమానఖన్ధసన్తానా అపరం ఖన్ధసన్తానం మయ్హం నత్థి. ఇమే పన పఞ్చక్ఖన్ధా పరిఞ్ఞాతా తిట్ఠన్తి ఛిన్నమూలకా రుక్ఖా వియ, తే చరిమకచిత్తనిరోధేన అనుపాదానో వియ జాతవేదో నిబ్బాయిస్సన్తి అపణ్ణత్తికభావఞ్చ గమిస్సన్తీతి పజానాతి.

౨౪౯. **పబ్బతసఙ్ఖేపే**తి పబ్బతమత్థకే. **అనావిలో**తి నిక్కద్దమో. సిప్పియో చ సమ్బుకా చ **సిప్పిసమ్బుకం.** సక్ఖరా చ కథలాని చ **సక్ఖరకథలం.** మచ్ఛానం గుమ్బా ఘటాతి **మచ్ఛగుమ్బం. తిట్ఠన్తమ్పి చరన్తమ్పీ**తి ఏత్థ సక్ఖరకథలం తిట్ఠతియేవ, ఇతరాని చరన్తిపి తిట్ఠన్తిపి. యథా పన అన్తరన్తరా ఠితాసుపి నిసిన్నాసుపి విజ్జమానాసుపి "ఏతా గావో చరన్తీ"తి చరన్తియో ఉపాదాయ ఇతరాపి చరన్తీతి వుచ్చన్తి. ఏవం తిట్ఠన్తమేవ సక్ఖరకథలం ఉపాదాయ ఇతరమ్పి ద్వయం తిట్ఠన్తన్తి వుత్తం. ఇతరఞ్చ ద్వయం చరన్తం ఉపాదాయ సక్ఖరకథలమ్పి చరన్తన్తి వుత్తం. తత్థ చక్ఖుమతో పురిసస్స తీరే ఠత్వా పస్సతో సిప్పికసమ్బుకాదీనం విభూతకాలో వియ ఆసవానం ఖయాయ చిత్తం అభినీహరిత్వా నిసిన్నస్స భిక్ఖునో చతున్నం సచ్చానం విభూతకాలో దట్ఠబ్బోతి.

ఏత్తావతా విపస్సనాఞాణం, మనోమయఞాణం, ఇద్ధివిధఞాణం, దిబ్బసోతఞాణం, చేతోపరియఞాణం, పుబ్బేనివాసఞాణం, దిబ్బచక్ఖువసేన నిప్ఫన్నం అనాగతంసఞాణయథాకమ్మూపగఞాణద్వయం, దిబ్బచక్ఖుఞాణం, ఆసవక్ఖయఞాణన్తి దస ఞాణాని నిద్దిట్ఠాని హోన్తి. తేసం ఆరమ్మణవిభాగో జానితబ్బో – తత్థ విపస్సనాఞాణం పరిత్తమహగ్గతఅతీతానాగతపచ్చుప్పన్నఅజ్ఝత్తబహిద్ధావసేన సత్తవిధారమ్మణం. మనోమయఞాణం నిమ్మితబ్బరూపాయతనమత్తమేవ ఆరమ్మణం కరోతీతి పరిత్తపచ్చుప్పన్నబహిద్ధారమ్మణం. ఆసవక్ఖయఞాణం అప్పమాణబహిద్ధానవత్తబ్బారమ్మణం. అవసేసానం ఆరమ్మణభేదో విసుద్ధిమగ్గే వుత్తో. **ఉత్తరితరం వా పణీతతరం వా**తి యేన కేనచి పరియాయేన ఇతో సేట్ఠతరం సామఞ్ఞఫలం నామ నత్థీతి భగవా అరహత్తనికూటేన దేసనం నిట్ఠాపేసి.

అజాతసత్తుఉపాసకత్తపటివేదనాకథా

౨౫౦. రాజా తత్థ తత్థ సాధుకారం పవత్తేన్తో ఆదిమజ్ఝపరియోసానం సక్కచ్చం సుత్వా "చిరం వతమ్హి ఇమే పఞ్హే పుథూ సమణబ్రాహ్మణే పుచ్ఛన్తో, థుసే కోట్టేన్తో వియ కిఞ్చి సారం నాలత్థం, అహో వత భగవతో గుణసమ్పదా, యో మే దీపసహస్సం జాలేన్తో వియ మహన్తం ఆలోకం కత్వా ఇమే పఞ్హే విస్సజ్జేసి. సుచిరం వతమ్హి దసబలస్స గుణానుభావం అజానన్తో వఞ్చితో"తి చిన్తేత్వా బుద్ధగుణానుస్సరణసమ్భూతాయ పఞ్చవిధాయ పీతియా ఫుటసరీరో అత్తనో పసాదం ఆవికరోన్తో ఉపాసకత్తం పటివేదేసి. తం దస్సేతుం "ఏవం వుత్తే రాజా"తిఆది ఆరద్ధం.

తత్థ **అభిక్కన్తం, భన్తే**తి అయం అభిక్కన్తసద్దో ఖయసున్దరాభిరూపఅబ్భనుమోదనేసు దిస్సతి. "అభిక్కన్తా భన్తే, రత్తి, నిక్ఖన్తో పఠమో యామో, చిరనిసిన్నో భిక్ఖుసఙ్ఘో"తిఆదీసు (అ॰ ని॰ ౮.౨౦) హి ఖయే దిస్సతి. "అయం మే పుగ్గలో ఖమతి, ఇమేసం చతున్నం పుగ్గలానం అభిక్కన్తతరో చ పణీతతరో చా"తిఆదీసు (అ॰ ని॰ ౪.౧౦౦) సున్దరే.

"కో మే వన్దతి పాదాని, ఇద్ధియా యససా జలం;
అభిక్కన్తేన వణ్ణేన, సబ్బా ఓభాసయం దిసా"తి. (వి॰ వ॰ ౮౫౭);

ఆదీసు అభిరూపే. "అభిక్కన్తం భో, గోతమా"తిఆదీసు (పారా॰ ౧౫) అబ్భనుమోదనే. ఇధాపి అబ్భనుమోదనేయేవ. యస్మా చ అబ్భనుమోదనే, తస్మా 'సాధు సాధు భన్తే'తి వుత్తం హోతీతి వేదితబ్బో.

భయే కోధే పసంసాయం, తురితే కోతూహలచ్ఛరే;

హాసే సోకే పసాదే చ, కరే ఆమేడితం బుధోతి.

ఇమినా చ లక్ఖణేన ఇధ పసాదవసేన, పసంసావసేన చాయం ద్విక్ఖత్తుం వుత్తోతి వేదితబ్బో. అథవా **అభిక్కన్త**న్తి అభికన్తం అతిఇట్ఠం అతిమనాపం అతిసున్దరన్తి వుత్తం హోతి.

ఏత్థ ఏకేన అభిక్కన్తసద్దేన దేసనం థోమేతి, ఏకేన అత్తనో పసాదం. అయఞ్హేత్థ అధిప్పాయో, అభిక్కన్తం భన్తే, యదిదం భగవతో ధమ్మదేసనా, 'అభిక్కన్తం' యదిదం భగవతో ధమ్మదేసనం ఆగమ్మ మమ పసాదోతి. భగవతోయేవ వా వచనం ద్వే ద్వే అత్థే సన్ధాయ థోమేతి. భగవతో వచనం అభిక్కన్తం దోసనాసనతో, అభిక్కన్తం గుణాధిగమనతో. తథా సద్ధాజననతో, పఞ్ఞాజననతో, సాత్థతో, సబ్యఞ్జనతో, ఉత్తానపదతో, గమ్భీరత్థతో, కణ్ణసుఖతో, హదయఙ్గమతో, అనత్తుక్కంసనతో , అపరవమ్భనతో, కరుణాసీతలతో, పఞ్ఞావదాతతో, ఆపాథరమణీయతో, విమద్దక్ఖమతో, సుయ్యమానసుఖతో, వీమంసియమానహితతోతి ఏవమాదీహి యోజేతబ్బం.

తతో పరమ్పి చతూహి ఉపమాహి దేసనంయేవ థోమేతి. తత్థ **నిక్కుజ్జిత**న్తి అధోముఖఠపితం హేట్ఠాముఖజాతం వా. **ఉక్కుజ్జేయ్యా**తి ఉపరి ముఖం కరేయ్య. **పటిచ్ఛన్న**న్తి తిణపణ్ణాదిఛాదితం. **వివరేయ్యా**తి ఉగ్ఘాటేయ్య. **మూళ్హస్స వా**తి దిసామూళ్హస్స. **మగ్గం ఆచిక్ఖేయ్యా**తి హత్థే గహేత్వా "ఏస మగ్గో"తి వదేయ్య, **అన్ధకారే**తి కాళపక్ఖచాతుద్దసీ అడ్ఢరత్తఘనవనసణ్డమేఘపటలేహి చతురఙ్గే తమే. అయం తావ అనుత్తానపదత్థో. అయం పన సాధిప్పాయయోజనా. యథా కోచి నిక్కుజ్జితం ఉక్కుజ్జేయ్య, ఏవం సద్ధమ్మవిముఖం అసద్ధమ్మే పతితం మం అసద్ధమ్మా వుట్ఠాపేన్తేన. యథా పటిచ్ఛన్నం వివరేయ్య, ఏవం కస్సపస్స భగవతో సాసనన్తరధానా పభుతి మిచ్ఛాదిట్ఠిగహనపటిచ్ఛన్నం సాసనం వివరన్తేన, యథా మూళ్హస్స మగ్గం ఆచిక్ఖేయ్య, ఏవం కుమ్మగ్గమిచ్ఛామగ్గప్పటిపన్నస్స మే సగ్గమోక్ఖమగ్గం ఆవికరోన్తేన, యథా అన్ధకారే తేలపజ్జోతం ధారేయ్య, ఏవం మోహన్ధకారనిముగ్గస్స మే బుద్ధాదిరతనరూపాని అపస్సతో తప్పటిచ్ఛాదకమోహన్ధకారవిద్ధంసకదేసనాపజ్జోతధారకేన మయ్హం భగవతా ఏతేహి పరియాయేహి పకాసితత్తా అనేకపరియాయేన ధమ్మో పకాసితోతి.

ఏవం దేసనం థోమేత్వా ఇమాయ దేసనాయ రతనత్తయే పసన్నచిత్తో పసన్నాకారం కరోన్తో **ఏసాహ**న్తిఆదిమాహ. తత్థ **ఏసాహ**న్తి ఏసో అహం . **భగవన్తం సరణం గచ్ఛామీ**తి భగవా మే సరణం, పరాయనం, అఘస్స తాతా, హితస్స చ విధాతాతి. ఇమినా అధిప్పాయేన భగవన్తం గచ్ఛామి భజామి సేవామి పయిరుపాసామి, ఏవం వా జానామి బుజ్ఝామీతి. యేసఞ్హి ధాతూనం గతిఅత్థో, బుద్ధిపి తేసం అత్థో. తస్మా గచ్ఛామీతి ఇమస్స జానామి బుజ్ఝామీతి అయమ్పి అత్థో వుత్తో. **ధమ్మఞ్చ భిక్ఖుసఙ్ఘఞ్చా**తి ఏత్థ పన అధిగతమగ్గే సచ్ఛికతనిరోధే యథానుసిట్ఠం పటిపజ్జమానే చతూసు అపాయేసు అపతమానే ధారేతీతి ధమ్మో, సో అత్థతో అరియమగ్గో చేవ నిబ్బానఞ్చ. వుత్తఞ్హేతం – "యావతా, భిక్ఖవే, ధమ్మా సఙ్ఖతా, అరియో అట్ఠఙ్గికో మగ్గో తేసం అగ్గమక్ఖాయతీ"తి (అ. ని. ౪.౩౪) విత్థారో. న కేవలఞ్చ అరియమగ్గో చేవ నిబ్బానఞ్చ. అపి చ ఖో అరియఫలేహి సద్ధిం పరియత్తిధమ్మోపి . వుత్తఞ్హేతం ఛత్తమాణవకవిమానే –

"రాగవిరాగమనేజమసోకం, ధమ్మమసఙ్ఖతమప్పటికూలం;

మధురమిమం పగుణం సువిభత్తం, ధమ్మమిమం సరణత్థముపేహీ"తి. (వి. వ. ౮౮౭);

ఏత్థ హి **రాగవిరాగో**తి మగ్గో కథితో. **అనేజమసోక**న్తి ఫలం. **ధమ్మమసఙ్ఖత**న్తి నిబ్బానం. **అప్పటికూలం మధురమిమం పగుణం సువిభత్త**న్తి పిటకత్తయేన విభత్తా ధమ్మక్ఖన్ధాతి. దిట్ఠిసీలసంఘాతేన సంహతోతి సఙ్ఘో, సో అత్థతో అట్ఠ అరియపుగ్గలసమూహో. వుత్తఞ్హేతం తస్మిఞ్ఞేవ విమానే –

> "యత్థ చ దిన్నమహప్ఫలమాహు, చతూసు సుచీసు పురిసయుగేసు;
>
> అట్ఠ చ పుగ్గలధమ్మదసా తే, సఙ్ఘమిమం సరణత్థముపేహీ"తి. (వి॰ వ॰ ౮౮౮);

భిక్ఖూనం సఙ్ఘో భిక్ఖుసఙ్ఘో. ఏత్తావతా రాజా తీణి సరణగమనాని పటివేదేసి.

సరణగమనకథా

ఇదాని తేసు సరణగమనేసు కోసల్లత్థం సరణం, సరణగమనం, యో చ సరణం గచ్ఛతి, సరణగమనప్పభేదో, సరణగమనఫలం, సఙ్కిలేసో, భేదోతి, అయం విధి వేదితబ్బో. సేయ్యథిదం – సరణత్థతో తావ హింసతీతి సరణం. సరణగతానం తేనేవ సరణగమనేన భయం సన్తాసం దుక్ఖం దుగ్గతిపరికిలేసం హనతి వినాసేతీతి అత్థో, రతనత్తయస్సేవేతం అధివచనం.

అథ వా హితే పవత్తనేన అహితా చ నివత్తనేన సత్తానం భయం హింసతి బుద్ధో. భవకన్తారా ఉత్తారణేన అస్సాసదానేన చ ధమ్మో; అప్పకానమ్పి కారానం విపులఫలపటిలాభకరణేన సఙ్ఘో . తస్మా ఇమినాపి పరియాయేన రతనత్తయం సరణం. తప్పసాదతగ్గరుతాహి విహతకిలేసో తప్పరాయణతాకారప్పవత్తో చిత్తుప్పాదో సరణగమనం. తం సమఙ్గీసత్తో సరణం గచ్ఛతి. వుత్తప్పకారేన చిత్తుప్పాదేన ఏతాని మే తీణి రతనాని సరణం, ఏతాని పరాయణన్తి ఏవం ఉపేతీతి అత్థో. ఏవం తావ సరణం, సరణగమనం, యో చ సరణం గచ్ఛతి, ఇదం తయం వేదితబ్బం.

సరణగమనప్పభేదే పన దువిధం సరణగమనం – లోకుత్తరం లోకియఞ్చ. తత్థ లోకుత్తరం దిట్ఠసచ్చానం మగ్గక్ఖణే సరణగమనుపక్కిలేససముచ్ఛేదేన ఆరమ్మణతో నిబ్బానారమ్మణం హుత్వా కిచ్చతో సకలేపి రతనత్తయే ఇజ్ఝతి. లోకియం పుథుజ్జనానం సరణగమనుపక్కిలేసవిక్ఖమ్భనేన ఆరమ్మణతో బుద్ధాదిగుణారమ్మణం హుత్వా ఇజ్ఝతి. తం అత్థతో బుద్ధాదీసు వత్థూసు సద్ధాపటిలాభో సద్ధామూలికా చ సమ్మాదిట్ఠి దససు పుఞ్ఞకిరియవత్థూసు దిట్ఠిజుకమ్మన్తి వుచ్చతి. తయిదం చతుధా వత్తతి – అత్తసన్నియ్యాతనేన, తప్పరాయణతాయ, సిస్సభావూపగమనేన, పణిపాతేనాతి.

తత్థ **అత్తసన్నియ్యాతనం** నామ – "అజ్జాదిం కత్వా అహం అత్తానం బుద్ధస్స నియ్యాతేమి, ధమ్మస్స, సఙ్ఘస్సా"తి ఏవం బుద్ధాదీనం అత్తపరిచ్చజనం. **తప్పరాయణతా** నామ "అజ్జాదిం కత్వా 'అహం బుద్ధపరాయణో, ధమ్మపరాయణో, సఙ్ఘపరాయణో'తి. మం ధారేథా"తి ఏవం తప్పరాయణభావో. **సిస్సభావూపగమనం** నామ – "అజ్జాదిం కత్వా – 'అహం బుద్ధస్స అన్తేవాసికో, ధమ్మస్స, సఙ్ఘస్స అన్తేవాసికో'తి మం ధారేథా"తి ఏవం సిస్సభావూపగమో. **పణిపాతో** నామ – "అజ్జాదిం కత్వా అహం అభివాదనపచ్చుట్ఠానఅఞ్జలికమ్మసామీచికమ్మం బుద్ధాదీనంయేవ తిణ్ణం వత్థూనం కరోమీ'తి మం ధారేథా"తి ఏవం బుద్ధాదీసు పరమనిపచ్చాకారో. ఇమేసఞ్హి చతున్నం ఆకారానం అఞ్ఞతరమ్పి కరోన్తేన గహితంయేవ హోతి సరణం.

అపి చ భగవతో అత్తానం పరిచ్చజామి, ధమ్మస్స, సఙ్ఘస్స, అత్తానం పరిచ్చజామి, జీవితం పరిచ్చజామి, పరిచ్చత్తోయేవ మే అత్తా, పరిచ్చత్తంయేవ జీవితం, జీవితపరియన్తికం బుద్ధం సరణం గచ్ఛామి, బుద్ధో మే సరణం లేణం తాణన్తి ; ఏవమ్పి అత్తసన్నియ్యాతనం వేదితబ్బం. "సత్థారఞ్చ వతాహం పస్సేయ్యం, భగవన్తమేవ పస్సేయ్యం, సుగతఞ్చ వతాహం పస్సేయ్యం, భగవన్తమేవ పస్సేయ్యం, సమ్మాసమ్బుద్ధఞ్చ వతాహం పస్సేయ్యం, భగవన్తమేవ పస్సేయ్య"న్తి (సం॰ ని॰ ౨.౧౫౪). ఏవమ్పి మహాకస్సపస్స సరణగమనం వియ సిస్సభావూపగమనం వేదితబ్బం.

"సో అహం విచరిస్సామి, గామా గామం పురా పురం;

నమస్సమానో సమ్బుద్ధం, ధమ్మస్స చ సుధమ్మత"న్తి. (సు॰ ని॰ ౧౯౪);

ఏవమ్పి ఆళవకాదీనం సరణగమనం వియ తప్పరాయణతా వేదితబ్బా. అథ ఖో బ్రహ్మాయు బ్రాహ్మణో ఉట్ఠాయాసనా ఏకంసం ఉత్తరాసఙ్గం కరిత్వా భగవతో పాదేసు సిరసా నిపతిత్వా భగవతో పాదాని ముఖేన చ పరిచుమ్బతి, పాణీహి చ పరిసమ్బాహతి, నామఞ్చ సావేతి – "బ్రహ్మాయు అహం, భో గోతమ బ్రాహ్మణో, బ్రహ్మాయు అహం, భో గోతమ బ్రాహ్మణో"తి (మ॰ ని॰ ౨.౩౯౪) ఏవమ్పి పణిపాతో దట్ఠబ్బో.

సో పనేస ఞాతిభయాచరియదక్ఖిణేయ్యవసేన చతుబ్బిధో హోతి. తత్థ దక్ఖిణేయ్యపణిపాతేన సరణగమనం హోతి, న ఇతరేహి. సేట్ఠవసేనేవ హి సరణం గణ్హాతి, సేట్ఠవసేన చ భిజ్జతి. తస్మా యో సాకియో వా కోలియో వా – "బుద్ధో అమ్హాకం ఞాతకో"తి వన్దతి, అగ్గహితమేవ హోతి సరణం. యో వా – "సమణో గోతమో రాజపూజితో మహానుభావో అవన్దియమానో అనత్థమ్పి కరేయ్యా"తి భయేన వన్దతి, అగ్గహితమేవ హోతి సరణం. యో వా బోధిసత్తకాలే భగవతో సన్తికే కిఞ్చి ఉగ్గహితం సరమానో బుద్ధకాలే వా –

"చతుధా విభజే భోగే, పణ్డితో ఘరమావసం;

ఏకేన భోగం భుఞ్జేయ్య, ద్వీహి కమ్మం పయోజయే;

చతుత్థఞ్చ నిధాపేయ్య, ఆపదాసు భవిస్సతీ"తి. (దీ॰ ని॰ ౩.౨౬౫);

ఏవరూపం అనుసాసనిం ఉగ్గహేత్వా – "ఆచరియో మే"తి వన్దతి, అగ్గహితమేవ హోతి సరణం. యో పన – "అయం లోకే అగ్గదక్ఖిణేయ్యో"తి వన్దతి, తేనేవ గహితం హోతి సరణం.

ఏవం గహితసరణస్స చ ఉపాసకస్స వా ఉపాసికాయ వా అఞ్ఞతిత్థియేసు పబ్బజితమ్పి ఞాతిం – "ఞాతకో మే అయ"న్తి వన్దతో సరణగమనం న భిజ్జతి, పగేవ అపబ్బజితం. తథా రాజానం భయవసేన వన్దతో. సో హి రట్ఠపూజితత్తా అవన్దియమానో అనత్థమ్పి కరేయ్యాతి. తథా యం కిఞ్చి సిప్పం సిక్ఖాపకం తిత్థియమ్పి – "ఆచరియో మే అయ"న్తి వన్దతోపి న భిజ్జతి, ఏవం సరణగమనప్పభేదో వేదితబ్బో.

ఏత్థ చ లోకుత్తరస్స సరణగమనస్స చత్తారి సామఞ్ఞఫలాని విపాకఫలం, సబ్బదుక్ఖక్ఖయో ఆనిసంసఫలం. వుత్తఞ్హేతం –

"యో చ బుద్ధఞ్చ ధమ్మఞ్చ, సఙ్ఘఞ్చ సరణం గతో;

చత్తారి అరియసచ్చాని, సమ్మప్పఞ్ఞాయ పస్సతి.

దుక్ఖం దుక్ఖసముప్పాదం, దుక్ఖస్స చ అతిక్కమం;
అరియం అట్ఠఙ్గికం మగ్గం, దుక్ఖూపసమగామినం.

ఏతం ఖో సరణం ఖేమం, ఏతం సరణముత్తమం;
ఏతం సరణమాగమ్మ, సబ్బదుక్ఖా పముచ్చతీ''తి. (ధ. ప. ౧౮౯);

అపి చ నిచ్చాదితో అనుపగమనాదివసేన పేతస్స ఆనిసంసఫలం వేదితబ్బం. వుత్తఞ్హేతం – ''అట్ఠానమేతం అనవకాసో, యం దిట్ఠిసమ్పన్నో పుగ్గలో కఞ్చి సఙ్ఖారం నిచ్చతో ఉపగచ్ఛేయ్య...పే.... కఞ్చి సఙ్ఖారం సుఖతో...పే.... కఞ్చి ధమ్మం అత్తతో ఉపగచ్ఛేయ్య...పే.... మాతరం జీవితా వోరోపేయ్య...పే.... పితరం...పే.... అరహన్తం...పే.... పదుట్ఠచిత్తో తథాగతస్స లోహితం ఉప్పాదేయ్య...పే..... సఙ్ఘం భిన్దేయ్య...పే.... అఞ్ఞం సత్థారం ఉద్దిసేయ్య, నేతం ఠానం విజ్జతీ''తి (అ. ని. ౧.౨౬౮). లోకియస్స పన సరణగమనస్స భవసమ్పదాపి భోగసమ్పదాపి ఫలమేవ. వుత్తఞ్హేతం –

''యే కేచి బుద్ధం సరణం గతాసే, న తే గమిస్సన్తి అపాయభూమిం;
పహాయ మానుసం దేహం, దేవకాయం పరిపూరేస్సన్తీ''తి. (సం. ని. ౧.౩౭);

అపరమ్పి వుత్తం – ''అథ ఖో సక్కో దేవానమిన్దో అసీతియా దేవతాసహస్సేహి సద్ధిం యేనాయస్మా మహామోగ్గల్లానో తేనుపసఙ్కమి...పే.... ఏకమన్తం ఠితం ఖో సక్కం దేవానమిన్దం ఆయస్మా మహామోగ్గల్లానో ఏతదవోచ – ''సాధు ఖో, దేవానమిన్ద, బుద్ధం సరణగమనం హోతి. బుద్ధం సరణగమనహేతు ఖో, దేవానమిన్ద, ఏవమిధేకచ్చే సత్తా కాయస్స భేదా పరం మరణా సుగతిం సగ్గం లోకం ఉపపజ్జన్తి...పే.... తే అఞ్ఞే దేవే దసహి ఠానేహి అధిగణ్హన్తి – దిబ్బేన ఆయునా, దిబ్బేన వణ్ణేన, దిబ్బేన సుఖేన, దిబ్బేన యసేన, దిబ్బేన ఆధిపతేయ్యేన, దిబ్బేహి రూపేహి సద్దేహి గన్ధేహి రసేహి ఫోట్ఠబ్బేహీ''తి (సం. ని. ౪.౩౪౧). ఏస నయో ధమ్మే చ సఙ్ఘే చ. అపి చ వేలామసుత్తాదీనం వసేనాపి సరణగమనస్స ఫలవిసేసో వేదితబ్బో. ఏవం సరణగమనస్స ఫలం వేదితబ్బం.

తత్థ చ లోకియసరణగమనం తీసు వత్థూసు అఞ్ఞాణసంసయమిచ్ఛాఞాణాదీహి సంకిలిస్సతి, న మహాజుతికం హోతి, న మహావిప్ఫారం. లోకుత్తరస్స నత్థి సంకిలేసో. లోకియస్స చ సరణగమనస్స దువిధో భేదో – సావజ్జో చ అనవజ్జో చ. తత్థ సావజ్జో అఞ్ఞసత్థారాదీసు అత్తసన్నియ్యాతనాదీహి హోతి, సో చ అనిట్ఠఫలో హోతి. అనవజ్జో కాలకిరియాయ హోతి, సో అవిపాకత్తా అఫలో. లోకుత్తరస్స పన నేవత్థి భేదో. భవన్తరేపి హి అరియసావకో అఞ్ఞం సత్థారం న ఉద్దిసతీతి. ఏవం సరణగమనస్స సంకిలేసో చ భేదో చ వేదితబ్బోతి.

ఉపాసకం మం భన్తే భగవా ధారేతూతి మం భగవా ''ఉపాసకో అయ''న్తి ఏవం ధారేతు, జానాతూతి అత్థో. ఉపాసకవిధికోసల్లత్థం పనేత్థ – కో ఉపాసకో? కస్మా ఉపాసకోతి వుచ్చతి ? కిమస్స సీలం? కో ఆజీవో? కా విపత్తి? కా సమ్పత్తీతి? ఇదం పకిణ్ణకం వేదితబ్బం.

తత్థ **కో ఉపాసకో**తి యో కోచి సరణగతో గహట్ఠో. వుత్తఞ్హేతం – “యతో ఖో, మహానామ, బుద్ధం సరణం గతో హోతి, ధమ్మం సరణం గతో హోతి, సఙ్ఘం సరణం గతో హోతి. ఏత్తావతా ఖో, మహానామ, ఉపాసకో హోతీ”తి (సం॰ ని॰ ౫.౧౦౩౩).

కస్మా ఉపాసకోతి రతనత్తయం ఉపాసనతో. సో హి బుద్ధం ఉపాసతీతి ఉపాసకో, తథా ధమ్మం సంఘం.

కిమస్స సీలన్తి పఞ్చ వేరమణియో. యథాహ – “యతో ఖో, మహానామ, ఉపాసకో పాణాతిపాతా పటివిరతో హోతి, అదిన్నాదానా... కామేసుమిచ్ఛాచారా... ముసావాదా... సురామేరయమజ్జపమాదట్ఠానా పటివిరతో హోతి, ఏత్తావతా ఖో, మహానామ, ఉపాసకో సీలవా హోతీ”తి (సం॰ ని॰ ౫.౧౦౩౩).

కో ఆజీవోతి పఞ్చ మిచ్ఛావణిజ్జా పహాయ ధమ్మేన సమేన జీవితకప్పనం. వుత్తఞ్హేతం – “పఞ్చిమా, భిక్ఖవే, వణిజ్జా ఉపాసకేన అకరణీయా. కతమా పఞ్చ? సత్థవణిజ్జా, సత్తవణిజ్జా, మంసవణిజ్జా, మజ్జవణిజ్జా, విసవణిజ్జా. ఇమా ఖో, భిక్ఖవే, పఞ్చ వణిజ్జా ఉపాసకేన అకరణీయా”తి (అ॰ ని॰ ౫.౧౭౭).

కా విపత్తీతి యా తస్సేవ సీలస్స చ ఆజీవస్స చ విపత్తి, అయమస్స విపత్తి. అపి చ యాయ ఏస చణ్డాలో చేవ హోతి, మలఞ్చ పతికుట్ఠో చ, సాపిస్స విపత్తీతి వేదితబ్బా. తే చ అత్థతో అస్సద్ధియాదయో పఞ్చ ధమ్మా హోన్తి. యథాహ – “పఞ్చహి, భిక్ఖవే, ధమ్మేహి సమన్నాగతో ఉపాసకో ఉపాసకచణ్డాలో చ హోతి, ఉపాసకమలఞ్చ, ఉపాసకపతికుట్ఠో చ. కతమేహి పఞ్చహి? అస్సద్ధో హోతి, దుస్సీలో హోతి, కోతూహలమఙ్గలికో హోతి, మఙ్గలం పచ్చేతి, నో కమ్మం, ఇతో చ బహిద్ధా దక్ఖిణేయ్యం పరియేసతి, తత్థ చ పుబ్బకారం కరోతీ”తి (అ॰ ని॰ ౫.౧౭౫).

కా సమ్పత్తీతి యా చస్స సీలసమ్పదా చేవ ఆజీవసమ్పదా చ, సా సమ్పత్తి; యే చస్స రతనభావాదికరా సద్ధాదయో పఞ్చ ధమ్మా. యథాహ – “పఞ్చహి, భిక్ఖవే, ధమ్మేహి సమన్నాగతో ఉపాసకో ఉపాసకరతనఞ్చ హోతి, ఉపాసకపదుమఞ్చ, ఉపాసకపుణ్డరీకఞ్చ. కతమేహి పఞ్చహి? సద్ధో హోతి, సీలవా హోతి, న కోతూహలమఙ్గలికో హోతి, కమ్మం పచ్చేతి, నో మఙ్గలం, న ఇతో బహిద్ధా దక్ఖిణేయ్యం గవేసతి, ఇధ చ పుబ్బకారం కరోతీ”తి (అ॰ ని॰ ౫.౧౭౫).

అజ్జతగ్గేతి ఏత్థాయం **అగ్గ**సద్దో ఆదికోటికోట్ఠాససేట్ఠేసు దిస్సతి. “అజ్జతగ్గే, సమ్మ దోవారిక, ఆవరామి ద్వారం నిగణ్ఠానం నిగణ్ఠీన”న్తిఆదీసు (మ॰ ని॰ ౨.౭౦) హి ఆదిమ్హి దిస్సతి. “తేనేవ అఙ్గులగ్గేన తం అఙ్గులగ్గం పరామసేయ్య . ఉచ్ఛగ్గం వేళగ్గ”న్తిఆదీసు (కథా॰ ౨౮౧) కోటియం. “అమ్బిలగ్గం వా మధురగ్గం వా తిత్తకగ్గం వా విహారగ్గేన వా పరివేణగ్గేన వా భాజేతు”న్తిఆదీసు (చూళవ॰ ౩౧౮) కోట్ఠాసే. “యావతా, భిక్ఖవే, సత్తా అపదా వా...పే॰... తథాగతో తేసం అగ్గమక్ఖాయతీ”తిఆదీసు (అ॰ ని॰ ౪.౩౪) సేట్ఠే. ఇధ పనాయం ఆదిమ్హి దట్ఠబ్బో. తస్మా అజ్జతగ్గేతి అజ్జతం ఆదిం కత్వాతి ఏవమేత్థత్థో వేదితబ్బో. **అజ్జత**న్తి అజ్జభావం. అజ్జదగ్గేతి వా పాఠో, దకారో పదసన్ధికరో. అజ్జ అగ్గన్తి అత్థో.

పాణుపేతన్తి పాణేహి ఉపేతం. యావ మే జీవితం పవత్తతి, తావ ఉపేతం అనఞ్ఞసత్థుకం తీహి సరణగమనేహి సరణం గతం ఉపాసకం కప్పియకారకం మం భగవా ధారేతు జానాతు. అహఞ్హి సచేపి మే తిఖిణేన అసినా సీసం ఛిన్దేయ్య, నేవ బుద్ధం “న బుద్ధో”తి వా, ధమ్మం “న ధమ్మో”తి వా, సఙ్ఘం “న సఙ్ఘో”తి వా వదేయ్యన్తి.

ఏవం అత్తసన్నియ్యాతనేన సరణం గన్త్వా అత్తనా కతం అపరాధం పకాసేన్తో అచ్చయో మం, భన్తేతిఆదిమాహ. తత్థ **అచ్చయోతి** అపరాధో. **మం అచ్చగమాతి** మం అతిక్కమ్మ అభిభవిత్వా పవత్తో. **ధమ్మికం ధమ్మరాజానన్తి** ఏత్థ ధమ్మం చరతీతి ధమ్మికో. ధమ్మేనేవ రాజా జాతో, న పితుఘాతనాదినా అధమ్మేనాతి ధమ్మరాజా. **జీవితా వోరోపేసిన్తి** జీవితా వియోజేసిం. **పటిగ్గణ్హాతూతి** ఖమతు. **ఆయతిం సంవరాయాతి** అనాగతే సంవరత్థాయ. పున ఏవరూపస్స అపరాధస్స దోసస్స ఖలితస్స అకరణత్థాయ.

౨౫౧. తగ్ఘాతి ఏకంసే నిపాతో. **యథా ధమ్మం పటికరోసీతి** యథా ధమ్మో ఠితో తథేవ కరోసి, ఖమాపేసీతి వుత్తం హోతి. **తం తే మయం పటిగ్గణ్హామాతి** తం తవ అపరాధం మయం ఖమామ. **వుడ్ఢిహేసా, మహారాజ అరియస్స వినయేతి** ఏసా, మహారాజ, అరియస్స వినయే బుద్ధస్స భగవతో సాసనే వుడ్ఢి నామ. కతమా? యాయం అచ్చయం అచ్చయతో దిస్వా యథాధమ్మం పటికరిత్వా ఆయతిం సంవరాపజ్జనా, దేసనం పన పుగ్గలాధిట్ఠానం కరోన్తో – “యో అచ్చయం అచ్చయతో దిస్వా యథాధమ్మం పటికరోతి, ఆయతిం సంవరం ఆపజ్జతీ”తి ఆహ.

౨౫౨. ఏవం వుత్తేతి ఏవం భగవతా వుత్తే. **హన్ద చ దాని మయం భన్తేతి** ఏత్థ హన్దాతి వచసాయత్థే నిపాతో. సో హి గమనవచసాయం కత్వా ఏవమాహ. **బహుకిచ్చాతి** బలవకిచ్చా. **బహుకరణీయాతి** తస్సేవ వేవచనం. **యస్సదాని త్వన్తి** యస్స ఇదాని త్వం మహారాజ గమనస్స కాలం మఞ్ఞసి జానాసి, తస్స కాలం త్వమేవ జానాసీతి వుత్తం హోతి. **పదక్ఖిణం కత్వా పక్కామీతి** తిక్ఖత్తుం పదక్ఖిణం కత్వా దసనఖసమోధానసముజ్జలం అఞ్జలిం సిరసి పతిట్ఠపేత్వా యావ దస్సనవిసయం భగవతో అభిముఖోవ పటిక్కమిత్వా దస్సనవిజహనట్ఠానభూమియం పఞ్చపతిట్ఠితేన వన్దిత్వా పక్కామి.

౨౫౩. ఖతాయం, భిక్ఖవే, రాజాతి ఖతో అయం, భిక్ఖవే, రాజా. **ఉపహతాయన్తి** ఉపహతో అయం. ఇదం వుత్తం హోతి – అయం, భిక్ఖవే, రాజా ఖతో ఉపహతో భిన్నపతిట్ఠో జాతో, తథానేన అత్తనావ అత్తా ఖతో, యథా అత్తనో పతిట్ఠా న జాతాతి. **విరజన్తి** రాగరజాదివిరహితం. రాగమలాదీనంయేవ విగతత్తా **వీతమలం. ధమ్మచక్ఖున్తి** ధమ్మేసు వా చక్ఖుం, ధమ్మమయం వా చక్ఖుం, అఞ్ఞేసు ఠానేసు తిణ్ణం మగ్గానమేతం అధివచనం. ఇధ పన సోతాపత్తిమగ్గస్సేవ. ఇదం వుత్తం హోతి – సచే ఇమినా పితా ఘాతితో నాభవిస్స, ఇదాని ఇధేవాసనే నిసిన్నో సోతాపత్తిమగ్గం పత్తో అభవిస్స, పాపమిత్తసంసగ్గేన పనస్స అన్తరాయో జాతో. ఏవం సన్తేపి యస్మా అయం తథాగతం ఉపసఙ్కమిత్వా రతనత్తయం సరణం గతో, తస్మా మమ సాసనమహన్తతాయ యథా నామ కోచి పురిసస్స వధం కత్వా పుప్ఫముట్ఠిమత్తేన దణ్డేన ముచ్చేయ్య, ఏవమేవ లోహకుమ్భియం నిబ్బత్తిత్వా తింసవస్ససహస్సాని అధో పతన్తో హేట్ఠిమతలం పత్వా తింసవస్ససహస్సాని ఉద్ధం గచ్ఛన్తో పునపి ఉపరిమతలం పాపుణిత్వా ముచ్చిస్సతీతి ఇదమ్పి కిర భగవతా వుత్తమేవ, పాళియం పన న ఆరూళ్హం.

ఇదం పన సుత్తం సుత్వా రఞ్ఞో కోచి ఆనిసంసో లద్ధోతి? మహాఆనిసంసో లద్ధో. అయఞ్హి పితు మారితకాలతో పట్ఠాయ నేవ రత్తిం న దివా నిద్దం లభతి, సత్థారం పన ఉపసఙ్కమిత్వా ఇమాయ మధురాయ ఓజవన్తియా ధమ్మదేసనాయ సుతకాలతో పట్ఠాయ నిద్దం లభి. తిణ్ణం రతనానం మహాసక్కారం అకాసి. పోథుజ్జనికాయ సద్ధాయ సమన్నాగతో నామ ఇమినా రఞ్ఞా సదిసో నాహోసి. అనాగతే పన **విజితావీ నామ పచ్చేకబుద్ధో** హుత్వా పరినిబ్బాయిస్సతీతి . ఇదమవోచ భగవా. అత్తమనా తే భిక్ఖూ భగవతో భాసితం అభినన్దున్తి.

ఇతి సుమఙ్గలవిలాసినియా దీఘనికాయట్ఠకథాయం

సామఞ్ఞఫలసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౩. అమ్బట్ఠసుత్తవణ్ణనా

అద్ధానగమనవణ్ణనా

౨౫౪. ఏవం మే సుతం…పే.… కోసలేసూతి అమ్బట్ఠసుత్తం. తత్రాయం అపుబ్బపదవణ్ణనా. **కోసలేసూతి** కోసలా నామ జానపదినో రాజకుమారా. తేసం నివాసో ఏకోపి జనపదో రూళ్హీసద్దేన కోసలాతి వుచ్చతి, తస్మిం కోసలేసు జనపదే. పోరాణా పనాహు – యస్మా పుబ్బే మహాపనాదం రాజకుమారం నానానాటకాదీని దిస్వా సితమత్తమ్పి అకరోన్తం సుత్వా రాజా ఆహ – ''యో మమ పుత్తం హసాపేతి, సబ్బాలఙ్కారేన నం అలఙ్కరోమీ''తి. తతో నఙ్గలానిపి ఛడ్డేత్వా మహాజనకాయే సన్నిపతితే మనుస్సా సాతిరేకాని సత్తవస్సాని నానాకీళాయో దస్సేత్వాపి తం హసాపేతుం నాసక్ఖింసు, తతో సక్కో దేవరాజా నాటకం పేసేసి, సో దిబ్బనాటకం దస్సేత్వా హసాపేసి. అథ తే మనుస్సా అత్తనో అత్తనో వసనోకాసాభిముఖా పక్కమింసు. తే పటిపథే మిత్తసుహజ్జాదయో దిస్వా పటిసన్థారం కరోన్తా – ''కచ్చి భో కుసలం, కచ్చి భో కుసల''న్తి ఆహంసు. తస్మా తం ''కుసల''న్తి వచనం ఉపాదాయ సో పదేసో కోసలాతి వుచ్చతీతి.

చారికం చరమానోతి అద్ధానగమనం గచ్ఛన్తో. చారికా చ నామేసా భగవతో దువిధా హోతి – తురితచారికా చ, అతురితచారికా చ. తత్థ దూరేపి బోధనేయ్యపుగ్గలం దిస్వా తస్స బోధనత్థాయ సహసా గమనం **తురితచారికా** నామ, సా మహాకస్సపస్స పచ్చుగ్గమనాదీసు దట్ఠబ్బా. భగవా హి మహాకస్సపత్థేరం పచ్చుగ్గచ్ఛన్తో ముహుత్తేన తిగావుతం మగ్గం అగమాసి. ఆళవకస్సత్థాయ తింసయోజనం, తథా అఙ్గులిమాలస్స. పుక్కుసాతిస్స పన పఞ్చచత్తాలీసయోజనం. మహాకప్పినస్స వీసయోజనసతం. ధనియస్సత్థాయ సత్తయోజనసతాని అగమాసి. ధమ్మసేనాపతినో సద్ధివిహారికస్స వనవాసీతిస్ససామణేరస్స తిగావుతాధికం వీసయోజనసతం.

ఏకదివసం కిర థేరో – ''తిస్ససామణేరస్స సన్తికం, భన్తే, గచ్ఛామీ''తి ఆహ. భగవా – ''అహమ్పి గమిస్సామీ''తి వత్వా ఆయస్మన్తం ఆనన్దం ఆమన్తేసి – ''ఆనన్ద, వీసతిసహస్సానం ఛళభిఞ్ఞానం ఆరోచేహి, భగవా కిర వనవాసిస్స తిస్ససామణేరస్స సన్తికం గమిస్సతీ''తి. తతో దుతియదివసే వీసతిసహస్సఖీణాసవపరివారో ఆకాసే ఉప్పతిత్వా వీసతియోజనసతమత్థకే తస్స గోచరగామద్వారే ఓతరిత్వా చీవరం పారుపి. తం కమ్మన్తం గచ్ఛమానా మనుస్సా దిస్వా – ''సత్థా నో ఆగతో, మా కమ్మన్తం అగమిత్థా''తి వత్వా ఆసనాని పఞ్ఞపేత్వా యాగుం దత్వా పాతరాసభత్తం కరోన్తా – ''కుహిం, భన్తే, భగవా గచ్ఛతీ''తి దహరభిక్ఖూ పుచ్ఛింసు. ఉపాసకా న భగవా అఞ్ఞత్థ గచ్ఛతి, ఇధేవ తిస్ససామణేరస్స దస్సనత్థాయాగతోతి. తే – ''అమ్హాకం కులూపకస్స కిర థేరస్స దస్సనత్థాయ సత్థా ఆగతో, నో వత నో థేరో ఓరమత్తకో''తి సోమనస్సజాతా అహేసుం.

అథ ఖో భగవతో భత్తకిచ్చపరియోసానే సామణేరో గామే పిణ్డాయ చరిత్వా – ''ఉపాసకా, మహాభిక్ఖుసఙ్ఘో''తి పుచ్ఛి. అథస్స తే ''సత్థా, భన్తే, ఆగతో''తి ఆరోచేసుం. సో భగవన్తం ఉపసఙ్కమిత్వా పిణ్డపాతేన ఆపుచ్ఛి. సత్థా తస్స పత్తం హత్థేన గహేత్వా – ''అలం, తిస్స, నిట్ఠితం భత్తకిచ్చ''న్తి ఆహ. తతో ఉపజ్ఝాయం ఆపుచ్ఛిత్వా అత్తనో పత్తాసనే నిసీదిత్వా భత్తకిచ్చమకాసి. అథస్స భత్తకిచ్చపరియోసానే సత్థా మఙ్గలం వత్వా నిక్ఖమిత్వా గామద్వారే ఠత్వా – ''కతరో తే, తిస్స,

వసనట్ఠానం గతమగ్గో”తి ఆహ. అయం భగవాతి. మగ్గం దేసయమానో పురతో యాహి తిస్సాతి. భగవా కిర సదేవకస్స లోకస్స మగ్గదేసకోపి సమానో సకలే తిగావుతే మగ్గే ‘సామణేరం దట్ఠుం లచ్ఛామీ’తి తం మగ్గదేసకం అకాసి.

సో అత్తనో వసనట్ఠానం గన్త్వా భగవతో వత్తమకాసి. అథ నం భగవా – “కతరో తే, తిస్స, చఙ్కమో”తి పుచ్ఛిత్వా తత్థ గన్త్వా సామణేరస్స నిసీదనపాసాణే నిసీదిత్వా – “తిస్స, ఇమస్మిం ఠానే సుఖం వసీ”తి పుచ్ఛి. సో ఆహ – “ఆమ, భన్తే, ఇమస్మిం ఠానే వసన్తస్స సీహబ్యగ్ఘహత్థిమిగమోరాదీనం సద్దం సుణతో అరఞ్ఞసఞ్ఞా ఉప్పజ్జతి, తాయ సుఖం వసామీ”తి. అథ నం భగవా – “తిస్స, భిక్ఖుసఙ్ఘం సన్నిపాతేహి, బుద్ధదాయజ్జం తే దస్సామీ”తి వత్వా సన్నిపతితే భిక్ఖుసఙ్ఘే ఉపసమ్పాదేత్వా అత్తనో వసనట్ఠానమేవ అగమాసీతి. అయం **తురితచారికా** నామ. యం పన గామనిగమపటిపాటియా దేవసికం యోజనద్వియోజనవసేన పిణ్డపాతచరియాదీహి లోకం అనుగ్గణ్హన్తస్స గమనం, అయం **అతురితచారికా** నామ.

ఇమం పన చారికం చరన్తో భగవా మహామణ్డలం, మజ్ఝిమమణ్డలం, అన్తోమణ్డలన్తి ఇమేసం తిణ్ణం మణ్డలానం అఞ్ఞతరస్మిం చరతి. తత్థ మహామణ్డలం నవయోజనసతికం, మజ్ఝిమమణ్డలం ఛయోజనసతికం , అన్తోమణ్డలం తియోజనసతికం. యదా మహామణ్డలే చారికం చరితుకామో హోతి, మహాపవారణాయ పవారేత్వా పాటిపదదివసే మహాభిక్ఖుసఙ్ఘపరివారో నిక్ఖమతి. సమన్తా యోజనసతం ఏకకోలాహలం హోతి. పురిమం పురిమం ఆగతా నిమన్తేతుం లభన్తి. ఇతరేసు ద్వీసు మణ్డలేసు సక్కారో మహామణ్డలే ఓసరతి. తత్థ భగవా తేసు తేసు గామనిగమేసు ఏకాహం ద్వీహం వసన్తో మహాజనం ఆమిసప్పటిగ్గహేన అనుగ్గణ్హన్తో ధమ్మదానేన చస్స వివట్టసన్నిస్సితం కుసలం వడ్ఢేన్తో నవహి మాసేహి చారికం పరియోసాపేతి. సచే పన అన్తోవస్సే భిక్ఖూనం సమథవిపస్సనా తరుణా హోన్తి, మహాపవారణాయ అపవారేత్వా పవారణాసఙ్గహం దత్వా కత్తికపుణ్ణమాయం పవారేత్వా మిగసిరస్స పఠమపాటిపదదివసే మహాభిక్ఖుసఙ్ఘపరివారో నిక్ఖమిత్వా మజ్ఝిమమణ్డలే ఓసరతి. అఞ్ఞేనపి కారణేన మజ్ఝిమమణ్డలే చారికం చరితుకామో చతుమాసం వసిత్వావ నిక్ఖమతి. వుత్తనయేనేవ ఇతరేసు ద్వీసు మణ్డలేసు సక్కారో మజ్ఝిమమణ్డలే ఓసరతి. భగవా పురిమనయేనేవ లోకం అనుగ్గణ్హన్తో అట్ఠహి మాసేహి చారికం పరియోసాపేతి. సచే పన చతుమాసం వుత్థవస్సస్సాపి భగవతో వేనేయ్యసత్తా అపరిపక్కిన్ద్రియా హోన్తి, తేసం ఇన్ద్రియపరిపాకం ఆగమయమానో అపరమ్పి ఏకమాసం వా ద్వితిచతుమాసం వా తత్థేవ వసిత్వా మహాభిక్ఖుసఙ్ఘపరివారో నిక్ఖమతి. వుత్తనయేనేవ ఇతరేసు ద్వీసు మణ్డలేసు సక్కారో అన్తోమణ్డలే ఓసరతి. భగవా పురిమనయేనేవ లోకం అనుగ్గణ్హన్తో సత్తహి వా ఛహి వా పఞ్చహి వా చతూహి వా మాసేహి చారికం పరియోసాపేతి. ఇతి ఇమేసు తీసు మణ్డలేసు యత్థ కత్థచి చారికం చరన్తో న చీవరాదిహేతు చరతి. అథ ఖో యే దుగ్గతబాలజిణ్ణబ్యాధితా, తే కదా తథాగతం ఆగన్త్వా పస్సిస్సన్తి. మయి పన చారికం చరన్తే మహాజనో తథాగతస్స దస్సనం లభిస్సతి. తత్థ కేచి చిత్తాని పసాదేస్సన్తి , కేచి మాలాదీహి పూజేస్సన్తి, కేచి కటచ్ఛుభిక్ఖం దస్సన్తి, కేచి మిచ్ఛాదస్సనం పహాయ సమ్మాదిట్ఠికా భవిస్సన్తి. తం నేసం భవిస్సతి దీఘరత్తం హితాయ సుఖాయాతి. ఏవం లోకానుకమ్పాయ చారికం చరతి.

అపి చ చతూహి కారణేహి బుద్ధా భగవన్తో చారికం చరన్తి, జఙ్ఘవిహారవసేన సరీరఫాసుకత్థాయ, అత్థుప్పత్తికాలాభికఙ్ఖనత్థాయ, భిక్ఖూనం సిక్ఖాపదపఞ్ఞాపనత్థాయ, తత్థ తత్థ పరిపాకగతిన్ద్రియే బోధనేయ్యసత్తే బోధనత్థాయాతి. అపరేహిపి చతూహి కారణేహి బుద్ధా భగవన్తో చారికం చరన్తి బుద్ధం సరణం గచ్ఛిస్సన్తీతి వా, ధమ్మం, సఙ్ఘం సరణం గచ్ఛిస్సన్తీతి వా, మహతా ధమ్మవస్సేన చతస్సో పరిసా సన్తప్పేస్సామీతి వా. అపరేహిపి పఞ్చహి కారణేహి బుద్ధా భగవన్తో చారికం చరన్తి పాణాతిపాతా విరమిస్సన్తీతి వా, అదిన్నాదానా , కామేసుమిచ్ఛాచారా, ముసావాదా,

సురామేరయమజ్జపమాదట్ఠానా విరమిస్సన్తీతి వా. అపరేహిపి అట్ఠహి కారణేహి బుద్ధా భగవన్తో చారికం చరన్తి – పఠమం ఝానం పటిలభిస్సన్తీతి వా, దుతియం ఝానం...పే॰... నేవసఞ్ఞానాసఞ్ఞాయతనసమాపత్తిం పటిలభిస్సన్తీతి వా. అపరేహిపి అట్ఠహి కారణేహి బుద్ధా భగవన్తో చారికం చరన్తి – సోతాపత్తిమగ్గం అధిగమిస్సన్తీతి వా, సోతాపత్తిఫలం...పే॰... అరహత్తఫలం సచ్ఛికరిస్సన్తీతి వాతి. అయం అతురితచారికా, ఇధ చారికాతి అధిప్పేతా. సా పనేసా దువిధా హోతి – అనిబద్ధచారికా చ నిబద్ధచారికా చ. తత్థ యం గామనిగమనగరపటిపాటివసేన చరతి, అయం అనిబద్ధచారికా నామ. యం పనేకస్సేవ బోధనేయ్యసత్తస్సత్థాయ గచ్ఛతి, అయం నిబద్ధచారికా నామ. ఏసా ఇధ అధిప్పేతా.

తదా కిర భగవతో పచ్ఛిమయామకిచ్చపరియోసానే దససహస్సిలోకధాతుయా ఞాణజాలం పత్థరిత్వా బోధనేయ్యబన్ధవే ఓలోకేన్తస్స పోక్ఖరసాతిబ్రాహ్మణో సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణజాలస్స అన్తో పవిట్ఠో. అథ భగవా అయం బ్రాహ్మణో మయ్హం ఞాణజాలే పఞ్ఞాయతి, "అత్థి ను ఖ్వస్స ఉపనిస్సయో"తి వీమంసన్తో సోతాపత్తిమగ్గస్స ఉపనిస్సయం దిస్వా – "ఏసో మయి ఏతం జనపదం గతే లక్ఖణపరియేసనత్థం అమ్బట్ఠం అన్తేవాసిం పహిణిస్సతి, సో మయా సద్ధిం వాదపటివాదం కత్వా నానప్పకారం అసబ్భివాక్యం వక్ఖతి, తమహం దమేత్వా నిబ్బిసేవనం కరిస్సామి. సో ఆచరియస్స కథేస్సతి, అథస్సాచరియో తం కథం సుత్వా ఆగమ్మ మమ లక్ఖణాని పరియేసిస్సతి, తస్సాహం ధమ్మం దేసేస్సామి. సో దేసనాపరియోసానే సోతాపత్తిఫలే పతిట్ఠహిస్సతి. దేసనా మహాజనస్స సఫలా భవిస్సతీ"తి పఞ్చభిక్ఖుసతపరివారో తం జనపదం పటిపన్నో. తేన వుత్తం – "కోసలేసు చారికం చరమానో మహతా భిక్ఖుసఙ్ఘేన సద్ధిం పఞ్చమత్తేహి భిక్ఖుసతేహీ"తి.

యేన ఇచ్ఛానఙ్గలన్తి యేన దిసాభాగేన ఇచ్ఛానఙ్గలం అవసరితబ్బం. యస్మిం వా పదేసే ఇచ్ఛానఙ్గలం. ఇఞ్ఞానఙ్గలన్తిపి పాఠో. **తదవసరీతి** తేన అవసరి, తం వా అవసరి. తేన దిసాభాగేన గతో, తం వా పదేసం గతోతి అత్థో. **ఇచ్ఛానఙ్గలే విహరతి ఇచ్ఛానఙ్గలవనసణ్డేతి** ఇచ్ఛానఙ్గలం ఉపనిస్సాయ ఇచ్ఛానఙ్గలవనసణ్డే సీలఖన్ధావారం బన్ధిత్వా సమాధికోన్తం ఉస్సాపేత్వా సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణసరం పరివత్తయమానో ధమ్మరాజా యథాభిరుచితేన విహారేన విహరతి.

పోక్ఖరసాతివత్థువణ్ణనా

౨౫౫. తేన ఖో పన సమయేనాతి యేన సమయేన భగవా తత్థ విహరతి, తేన సమయేన, తస్మిం సమయేతి అయమత్థో. బ్రహ్మం అణతీతి **బ్రాహ్మణో,** మన్తే సజ్ఝాయతీతి అత్థో. ఇదమేవ హి జాతిబ్రాహ్మణానం నిరుత్తివచనం. అరియా పన బాహితపాపత్తా బ్రాహ్మణాతి వుచ్చన్తి. **పోక్ఖరసాతీతి** ఇదం తస్స నామం. కస్మా పోక్ఖరసాతీతి వుచ్చతి. తస్స కిర కాయో సేతపోక్ఖరసదిసో, దేవనగరే ఉస్సాపితరజతతోరణం వియ సోభతి. సీసం పనస్స కాళవణ్ణం ఇన్దనీలమణిమయం వియ. మస్సుపి చన్దమణ్డలే కాళమేఘరాజి వియ ఖాయతి. అక్ఖీని నీలుప్పలసదిసాని. నాసా రజతపనాళికా వియ సువట్టితా సుపరిసుద్ధా. హత్థపాదతలాని చేవ ముఖద్వారఞ్చ కతలాఖారసపరికమ్మం వియ సోభతి, అతివియ సోభగ్గప్పత్తో బ్రాహ్మణస్స అత్తభావో. అరాజకే ఠానే రాజానం కాతుం యుత్తమిమం బ్రాహ్మణం. ఏవమేస సస్సిరికో. ఇతి నం పోక్ఖరసదిసత్తా పోక్ఖరసాతీతి సఞ్జానన్తి.

అయం పన కస్సపసమ్మాసమ్బుద్ధకాలే తిణ్ణం వేదానం పారగూ దసబలస్స దానం దత్వా ధమ్మదేసనం సుత్వా దేవలోకే నిబ్బత్తి. సో తతో మనుస్సలోకమాగచ్ఛన్తో మాతుకుచ్ఛివాసం జిగుచ్ఛిత్వా హిమవన్తపదేసే మహాసరే పదుమగబ్భే నిబ్బత్తి. తస్స చ సరస్స అవిదూరే తాపసో పణ్ణసాలాయ వసతి. సో తీరే ఠితో తం పదుమం దిస్వా – "ఇదం

పదుమం అవసేసపదుమేహి మహన్తతరం. పుప్ఫితకాలే నం గహేస్సామీ”తి చిన్తేసి. తం సత్తాహేనాపి న పుప్ఫతి. తాపసో కస్మా ను ఖో ఇదం సత్తాహేనాపి న పుప్ఫతి. హన్ద నం గహేస్సామీతి ఓతరిత్వా గణ్హి. తం తేన నాళతో ఛిన్నమత్తంయేవ పుప్ఫితం. అథస్సబ్భన్తరే సువణ్ణచుణ్ణపిఞ్జరం వియ రజతబిమ్బకం పదుమరేణుపిఞ్జరం సేతవణ్ణం దారకం అద్దస. సో మహాపుఞ్ఞో ఏస భవిస్సతి. హన్ద నం పటిజగ్గామీతి పణ్ణసాలం నేత్వా పటిజగ్గిత్వా సత్తవస్సకాలతో పట్ఠాయ తయో వేదే ఉగ్గణ్హాపేసి. దారకో తిణ్ణం వేదానం పారం గన్త్వా పణ్డితో బ్యత్తో జమ్బుదీపే అగ్గబ్రాహ్మణో అహోసి. సో అపరేన సమయేన రఞ్ఞో కోసలస్స సిప్పం దస్సేసి. అథస్స సిప్పే పసన్నో రాజా ఉక్కట్ఠం నామ మహానగరం బ్రహ్మదేయ్యం అదాసి. ఇతి నం పోక్ఖరే సయితత్తా పోక్ఖరసాతీతి సఞ్జానన్తి.

ఉక్కట్ఠం అజ్ఝావసతీతి ఉక్కట్ఠనామకే నగరే వసతి. అభిభవిత్వా వా ఆవసతి. తస్స నగరస్స సామికో హుత్వా యాయ మరియాదాయ తత్థ వసితబ్బం, తాయ మరియాదాయ వసి. తస్స కిర నగరస్స వత్థుం ఉక్కా ఠపేత్వా ఉక్కాసు జలమానాసు అగ్గహేసుం, తస్మా తం ఉక్కట్ఠన్తి వుచ్చతి. ఓక్కట్ఠన్తిపి పాఠో, సోయేవత్థో. ఉపసగ్గవసేన పనేత్థ భుమ్మత్థే ఉపయోగవచనం వేదితబ్బం. తస్స అనుపయోగత్తా చ సేసపదేసు. తత్థ లక్ఖణం సద్దసత్థతో పరియేసితబ్బం.

సత్తుస్సదన్తి సత్తేహి ఉస్సదం, ఉస్సన్నం బహుజనం ఆకిణ్ణమనుస్సం.
పోసావనియహత్థిఅస్సమోరమిగాదిఅనేకసత్తసమాకిణ్ణఞ్చాతి అత్థో. యస్మా పనేతం నగరం బహి ఆవిజ్ఝిత్వా జాతేన హత్థిఅస్సాదీనం ఘాసతిణేన చేవ గేహచ్ఛాదనతిణేన చ సమ్పన్నం. తథా దారుకట్ఠేహి చేవ గేహసమ్భారకట్ఠేహి చ. యస్మా చస్సబ్భన్తరే వట్టచతురస్సాదిసణ్ఠానా బహూ పోక్ఖరణియో జలజకుసుమవిచిత్తాని చ బహూని అనేకాని తళాకాని ఉదకస్స నిచ్చభరితానేవ హోన్తి, తస్మా **సతిణకట్ఠోదక**న్తి వుత్తం. సహ ధఞ్ఞేనాతి **సధఞ్ఞం** పుబ్బణ్ణాపరణ్ణాదిభేదం బహుధఞ్ఞసన్నిచయన్తి అత్థో . ఏత్తావతా యస్మిం నగరే బ్రాహ్మణో సేతచ్ఛత్తం ఉస్సాపేత్వా రాజలీలాయ వసతి, తస్స సమిద్ధిసమ్పత్తి దీపితా హోతి.

రాజతో లద్ధం భోగ్గం **రాజభోగ్గం.** కేన దిన్నన్తి చే? రఞ్ఞా పసేనదినా కోసలేన దిన్నం. **రాజదాయ**న్తి రఞ్ఞో దాయభూతం, దాయజ్జన్తి అత్థో. **బ్రహ్మదేయ్య**న్తి సేట్ఠదేయ్యం, ఛత్తం ఉస్సాపేత్వా రాజసఙ్ఖేపేన భుఞ్జితబ్బన్తి అత్థో. అథ వా **రాజభోగ్గ**న్తి సబ్బం ఛేజ్జభేజ్జం అనుసాసన్తేన నదీతిత్థపబ్బతాదీసు సుఙ్కం గణ్హన్తేన సేతచ్ఛత్తం ఉస్సాపేత్వా రఞ్ఞా హుత్వా భుఞ్జితబ్బం. రఞ్ఞా పసేనదినా కోసలేన దిన్నం రాజదాయన్తి ఏత్థ తం నగరం రఞ్ఞా దిన్నత్తా **రాజదాయం** దాయకరాజదీపనత్థం పనస్స ‘‘**రఞ్ఞా పసేనదినా కోసలేన దిన్న**’’న్తి ఇదం వుత్తం. **బ్రహ్మదేయ్య**న్తి సేట్ఠదేయ్యం. యథా దిన్నం న పున గహేతబ్బం హోతి, నిస్సట్ఠం పరిచ్చత్తం. ఏవం దిన్నన్తి అత్థో.

అస్సోసీతి సుణి ఉపలభి, సోతద్వారసమ్పత్తవచననిగ్ఘోసానుసారేన అఞ్ఞాసి. **ఖో**తి అవధారణత్థే పదపూరణమత్తే వా నిపాతో. తత్థ అవధారణత్థేన అస్సోసి ఏవ, నాస్స కోచి సవనన్తరాయో అహోసీతి అయమత్థో వేదితబ్బో. పదపూరణేన పన పదబ్యఞ్జనసిలిట్ఠతామత్తమేవ.

ఇదాని యమత్థం బ్రాహ్మణో పోక్ఖరసాతి అస్సోసి, తం పకాసేన్తో – “సమణో ఖలు భో గోతమో”తిఆదిమాహ. తత్థ సమితపాపత్తా **సమణో**తి వేదితబ్బో. వుత్తఞ్హేతం – “సమితాస్స హోన్తి పాపకా అకుసలా ధమ్మా”తిఆది (మ॰ ని॰ ౧.౪౩౪). భగవా చ అనుత్తరేన అరియమగ్గేన సమితపాపో. తేనస్స యథాభూతగుణాధిగతమేతం నామం, యదిదం సమణోతి.

ఖలూతి అనుస్సవనత్థే నిపాతో. **భో**తి బ్రాహ్మణజాతిసముదాగతం ఆలపనమత్తం. వుత్తమ్పి చేతం – "భోవాదీ నామ సో హోతి, సచే హోతి సకిఞ్చనో"తి (ధ. ప. ౩౯౬). **గోతమో**తి భగవన్తం గోత్తవసేన పరికిత్తేతి. తస్మా సమణో ఖలు భో గోతమోతి ఏత్థ సమణో కిర భో గోతమగోత్తోతి ఏవమత్థో దట్ఠబ్బో.

సక్యపుత్తోతి ఇదం పన భగవతో ఉచ్చాకులపరిదీపనం . **సక్యకులా పబ్బజితో**తి సద్ధాపబ్బజితభావపరిదీపనం. కేనచి పారిజుఞ్ఞేన అనభిభూతో అపరిక్ఖీణంయేవ తం కులం పహాయ సద్ధాయ పబ్బజితోతి వుత్తం హోతి. తతో పరం వుత్తత్థమేవ. **తం ఖో పనా**తిఆది సామఞ్ఞఫలే వుత్తమేవ. **సాధు ఖో పనా**తి సున్దరం ఖో పన. అత్థావహం సుఖావహన్తి వుత్తం హోతి. **తథారూపానం అరహత**న్తి యథారూపో సో భవం గోతమో, ఏవరూపానం యథాభూతగుణాధిగమేన లోకే అరహన్తోతి లద్ధసద్ధానం అరహతం. **దస్సనం హోతీ**తి పసాదసోమ్మాని అక్ఖీని ఉమ్మీలేత్వా దస్సనమత్తమ్పి సాధు హోతీతి, ఏవం అజ్ఝాసయం కత్వా.

అమ్బట్ఠమాణవకథా

౨౫౬. **అజ్ఝాయకో**తి ఇదం – "న దానిమే ఝాయన్తి, న దానిమే ఝాయన్తీతి ఖో, వాసేట్ఠ, అజ్ఝాయకా అజ్ఝాయకా త్వేవ తతియం అక్ఖరం ఉపనిబ్బత్త"న్తి, ఏవం పఠమకప్పికకాలే ఝానవిరహితానం బ్రాహ్మణానం గరహవచనం. ఇదాని పన తం అజ్ఝాయతీతి అజ్ఝాయకో. మన్తే పరివత్తేతీతి ఇమినా అత్థేన పసంసావచనం కత్వా వోహరన్తి. మన్తే ధారేతీతి **మన్తధరో.**

తిణ్ణం వేదానన్తి ఇరువేదయజువేదసామవేదానం. ఓట్ఠపహతకరణవసేన పారం గతోతి **పారగూ.** సహ నిఘణ్డునా చ కేటుభేన చ **సనిఘణ్డుకేటుభానం. నిఘణ్డూ**తి నిఘణ్డురుక్ఖాదీనం వేవచనపకాసకం సత్థం. **కేటుభ**న్తి కిరియాకప్పవికప్పో కవీనం ఉపకారావహం సత్థం. సహ అక్ఖరప్పభేదేన **సాక్ఖరప్పభేదానం. అక్ఖరప్పభేదో**తి సిక్ఖా చ నిరుత్తి చ. **ఇతిహాసపఞ్చమాన**న్తి ఆథబ్బణవేదం చతుత్థం కత్వా ఇతిహ ఆస, ఇతిహ ఆసాతి ఈదిసవచనపటిసంయుత్తో పురాణకథాసఙ్ఖాతో ఇతిహాసో పఞ్చమో ఏతేసన్తి ఇతిహాసపఞ్చమా, తేసం ఇతిహాసపఞ్చమానం వేదానం.

పదం తదవసేసఞ్చ బ్యాకరణం అధీయతి వేదేతి చాతి **పదకో వేయ్యాకరణో.** లోకాయతం వుచ్చతి వితణ్డవాదసత్థం. **మహాపురిసలక్ఖణ**న్తి మహాపురిసానం బుద్ధాదీనం లక్ఖణదీపకం ద్వాదససహస్సగన్థపమాణం సత్థం. యత్థ సోళససహస్సగాథాపరిమాణా బుద్ధమన్తా నామ అహేసుం, యేసం వసేన ఇమినా లక్ఖణేన సమన్నాగతా బుద్ధా నామ హోన్తి, ఇమినా పచ్చేకబుద్ధా, ఇమినా ద్వే అగ్గసావకా, అసీతి మహాసావకా , బుద్ధమాతా, బుద్ధపితా, అగ్గుపట్ఠాకో, అగ్గుపట్ఠాయికా, రాజా చక్కవత్తీతి అయం విసేసో పఞ్ఞాయతి.

అనవయోతి ఇమేసు లోకాయతమహాపురిసలక్ఖణేసు అనూనో పరిపూరకారీ, అవయో న హోతీతి వుత్తం హోతి. అవయో నామ యో తాని అత్థతో చ గన్థతో చ సన్ధారేతుం న సక్కోతి. **అనుఞ్ఞాతపటిఞ్ఞాతో**తి అనుఞ్ఞాతో చేవ పటిఞ్ఞాతో చ. ఆచరియేనస్స "యం అహం జానామి, తం త్వం జానాసీ"తిఆదినా అనుఞ్ఞాతో. "ఆమ ఆచరియా"తి అత్తనా తస్స పటివచనదానపటిఞ్ఞాయ పటిఞ్ఞాతోతి అత్థో. కతరస్మిం అధికారే? సకే ఆచరియకే తేవిజ్జకే పావచనే. ఏస కిర బ్రాహ్మణో చిన్తేసి "ఇమస్మిం లోకే 'అహం బుద్ధో, అహం బుద్ధో'తి ఉగ్గతస్స నామం గహేత్వా బహూ జనా విచరన్తి. తస్మా న మే అనుస్సవమత్తేనేవ ఉపసఙ్కమితుం యుత్తం. ఏకచ్చఞ్హి ఉపసఙ్కమన్తస్స అపక్కమనమ్పి గరు హోతి, అనత్థోపి ఉప్పజ్జతి.

యంనూనాహం మమ అన్తేవాసికం పేసేత్వా – ‘బుద్ధో వా, నో వా’తి జానిత్వావ ఉపసఙ్కమేయ్య”న్తి, తస్మా మాణవం ఆమన్తేత్వా అయం తాతాతిఆదిమాహ.

౨౨౭. **తం భవన్త**న్తి తస్స భోతో గోతమస్స. **తథా సన్తం యేవా**తి తథా సతోయేవ. ఇధాపి హి ఇత్థమ్భూతాఖ్యానత్థవసేనేవ ఉపయోగవచనం.

౨౨౮. **యథా కథం పనాహం, భో, త**న్తి ఏత్థ కథం పనాహం భో తం భవన్తం గోతమం జానిస్సామి, యథా సక్కా సో ఞాతుం, తథా మే ఆచిక్ఖాహీతి అత్థో. **యథా**తి వా నిపాతమత్తమేవేతం. **కథ**న్తి అయం ఆకారపుచ్ఛా. కేనాకారేనాహం తం భవన్తం గోతమం జానిస్సామీతి అత్థో. ఏవం వుత్తే కిర నం ఉపజ్ఝాయో “కిం త్వం, తాత, పథవియం ఠితో, పథవిం న పస్సామీతి వియ; చన్దిమసూరియానం ఓభాసే ఠితో, చన్దిమసూరియే న పస్సామీతి వియ వదసీ”తిఆదీని వత్వా జాననాకారం దస్సేన్తో ఆగతాని ఖో, తాతాతిఆదిమాహ.

తత్థ **మన్తేసూ**తి వేదేసు. తథాగతో కిర ఉప్పజ్జిస్సతీతి పటికచ్చేవ సుద్ధావాసా దేవా వేదేసు లక్ఖణాని పక్ఖిపిత్వా బుద్ధమన్తా నామేతేతి బ్రాహ్మణవేసేనేవ వేదే వాచేన్తి. తదనుసారేన మహేసక్ఖా సత్తా తథాగతం జానిస్సన్తీతి. తేన పుబ్బే వేదేసు మహాపురిసలక్ఖణాని ఆగచ్ఛన్తి. పరినిబ్బుతే పన తథాగతే అనుక్కమేన అన్తరధాయన్తి. తేనేతరహి నత్థీతి. **మహాపురిసస్సా**తి పణిధిసమాదానఞాణకరుణాదిగుణమహతో పురిసస్స. **ద్వేయేవ గతియో**తి ద్వేయేవ నిట్ఠా. కామఞ్చాయం గతిసద్దో “పఞ్చ ఖో ఇమా, సారిపుత్త, గతియో”తిఆదీసు (మ॰ ని॰ ౧.౧౫౩) భవభేదే వత్తతి. “గతి మిగానం పవన”న్తిఆదీసు (పరి॰ ౩౩౯) నివాసట్ఠానే. “ఏవం అధిమత్తగతిమన్తో”తిఆదీసు పఞ్ఞాయం. “గతిగత”న్తిఆదీసు విసటభావే. ఇధ పన నిట్ఠాయం వత్తతీతి వేదితబ్బో.

తత్థ కిఞ్చాపి యేహి లక్ఖణేహి సమన్నాగతో రాజా చక్కవత్తీ హోతి, న తేహేవ బుద్ధో హోతి; జాతిసామఞ్ఞతో పన తానియేవ తానీతి వుచ్చన్తి. తేన వుత్తం – “యేహి సమన్నాగతస్సా”తి. **సచే అగారం అజ్ఝావసతీ**తి యది అగారే వసతి. **రాజా హోతి చక్కవత్తీ**తి చతూహి అచ్ఛరియధమ్మేహి, సఙ్గహవత్థూహి చ లోకం రఞ్జనతో రాజా, చక్కరతనం వత్తేతి, చతూహి సమ్పత్తిచక్కేహి వత్తతి, తేహి చ పరం వత్తేతి, పరహితాయ చ ఇరియాపథచక్కానం వత్తో ఏతస్మిం అత్థీతి చక్కవత్తీ. ఏత్థ చ రాజాతి సామఞ్ఞం. చక్కవత్తీతి విసేసం. ధమ్మేన చరతీతి **ధమ్మికో.** ఞాయేన సమేన వత్తతీతి అత్థో. ధమ్మేన రజ్జం లభిత్వా రాజా జాతోతి **ధమ్మరాజా.** పరహితధమ్మకరణేన వా **ధమ్మికో.** అత్తహితధమ్మకరణేన **ధమ్మరాజా.** చతురన్తాయ ఇస్సరోతి **చాతురన్తో,** చతుసముద్దఅన్తాయ, చతుబ్బిధదీపవిభూసితాయ పథవియా ఇస్సరోతి అత్థో. అజ్ఝత్తం కోపాదిపచ్చత్థికే బహిద్ధా చ సబ్బరాజానో విజేతీతి **విజితావీ. జనపదత్థావరియప్పత్తో**తి జనపదే ధువభావం థావరభావం పత్తో, న సక్కా కేనచి చాలేతుం. జనపదో వా తమ్హి థావరియప్పత్తో అనుయుత్తో సకమ్మనిరతో అచలో అసమ్పవేధీతి జనపదత్థావరియప్పత్తో.

సేయ్యథిదన్తి నిపాతో, తస్స చేతాని కతమానీతి అత్థో. **చక్కరతన**న్తిఆదీసు చక్కఞ్చ, తం రతిజననట్ఠేన రతనఞ్చాతి చక్కరతనం. ఏస నయో సబ్బత్థ. ఇమేసు పన రతనేసు అయం చక్కవత్తిరాజా చక్కరతనేన అజితం జినాతి, హత్థిఅస్సరతనేహి విజితే యథాసుఖం అనుచరతి, పరిణాయకరతనేన విజితమనురక్ఖతి, అవసేసేహి ఉపభోగసుఖమనుభవతి. పఠమేన చస్స ఉస్సాహసత్తియోగో, పచ్ఛిమేన మన్తసత్తియోగో, హత్థిఅస్సగహపతిరతనేహి

పభుసత్తియోగో సుపరిపుణ్ణో హోతి, ఇద్ధిమణిరతనేహి తివిధసత్తియోగఫలం. సో ఇద్ధిమణిరతనేహి భోగసుఖమనుభవతి, సేసేహి ఇస్సరియసుఖం. విసేసతో చస్స పురిమాని తీణి అదోసకుసలమూలజనితకమ్మానుభావేన సమ్పజ్జన్తి, మజ్ఝిమాని అలోభకుసలమూలజనితకమ్మానుభావేన, పచ్ఛిమమేకం అమోహకుసలమూలజనితకమ్మానుభావేనాతి వేదితబ్బం. అయమేత్థ సఙ్ఖేపో. విత్థారో పన బోజ్ఝఙ్గసంయుత్తే రతనసుత్తస్స ఉపదేసతో గహేతబ్బో.

పరోసహస్సన్తి అతిరేకసహస్సం. **సూరాతి** అభీరుకజాతికా. **వీరఙ్గరూపాతి** దేవపుత్తసదిసకాయా. ఏవం తావ ఏకే వణ్ణయన్తి. అయం పనేత్థ సభావో. **వీరాతి** ఉత్తమసూరా వుచ్చన్తి, వీరానం అఙ్గం వీరఙ్గం, వీరకారణం వీరియన్తి వుత్తం హోతి. వీరఙ్గరూపం ఏతేసన్తి **వీరఙ్గరూపా,** వీరియమయసరీరా వియాతి వుత్తం హోతి. **పరసేనప్పమద్దనాతి** సచే పటిముఖం తిట్ఠేయ్య పరసేనా తం పరిమద్దితుం సమత్థాతి అధిప్పాయో. **ధమ్మేనాతి** "పాణో న హన్తబ్బో"తిఆదినా పఞ్చసీలధమ్మేన . **అరహం హోతి సమ్మాసమ్బుద్ధో లోకే వివట్టచ్ఛదోతి** ఏత్థ రాగదోసమోహమానదిట్ఠిఅవిజ్జాదుచ్చరితఛదనేహి సత్తహి పటిచ్ఛన్నే కిలేసన్ధకారే లోకే తం ఛదనం వివట్టేత్వా సమన్తతో సఞ్జాతాలోకో హుత్వా ఠితోతి వివట్టచ్ఛదో. తత్థ పఠమేన పదేన పూజారహతా. దుతియేన తస్సా హేతు, యస్మా సమ్మాసమ్బుద్ధోతి, తతియేన బుద్ధత్తహేతుభూతా వివట్టచ్ఛదతా వుత్తాతి వేదితబ్బా. అథ వా వివట్టో చ విచ్ఛదో చాతి వివట్టచ్ఛదో, వట్టరహితో ఛదనరహితో చాతి వుత్తం హోతి. తేన అరహం వట్టాభావేన, సమ్మాసమ్బుద్ధో ఛదనాభావేనాతి ఏవం పురిమపదద్వయస్సేవ హేతుద్వయం వుత్తం హోతి, దుతియేన వేసారజ్జేన చేత్థ పురిమసిద్ధి, పఠమేన దుతియసిద్ధి, తతియచతుత్థేహి తతియసిద్ధి హోతి. పురిమఞ్చ ధమ్మచక్ఖుం, దుతియం బుద్ధచక్ఖుం, తతియం సమన్తచక్ఖుం సాధేతీతి వేదితబ్బం. **త్వం మన్తానం పటిగ్గహేతాతి** ఇమినా'స్స మన్తేసు సూరభావం జనేతి.

౨౫౯. సోపి తాయ ఆచరియకథాయ లక్ఖణేసు విగతసమ్మోహో ఏకోభాసజాతే వియ బుద్ధమన్తే సమ్పస్సమానో **ఏవం భోతి** ఆహ. తస్సత్థో – 'యథా, భో, త్వం వదసి, ఏవం కరిస్సామీ'తి. **వళవారథమారుయ్హాతి** వళవాయుత్తం రథం అభిరుహిత్వా. బ్రాహ్మణో కిర యేన రథేన సయం విచరతి, తమేవ రథం దత్వా మాణవం పేసేసి. మాణవాపి పోక్ఖరసాతిస్సేవ అన్తేవాసికా. సో కిర తేసం – "అమ్బట్ఠేన సద్ధిం గచ్ఛథా"తి సఞ్ఞం అదాసి.

యావతికా యానస్స భూమీతి యత్తకం సక్కా హోతి యానేన గన్తుం, అయం యానస్స భూమి నామ. **యానా పచ్చోరోహిత్వాతి** అయానభూమిం, ద్వారకోట్ఠకసమీపం గన్త్వా యానతో పటిఓరోహిత్వా.

తేన ఖో పన సమయేనాతి యస్మిం సమయే అమ్బట్ఠో ఆరామం పావిసి. తస్మిం పన సమయే, ఠితమజ్ఝన్హికసమయే. కస్మా పన తస్మిం సమయే చఙ్కమన్తీతి? పణీతభోజనపచ్చయస్స థినమిద్ధస్స వినోదనత్థం, దివాపధానికా వా తే. తాదిసానఞ్హి పచ్ఛాభత్తం చఙ్కమిత్వా న్హాయిత్వా సరీరం ఉతుం గాహాపేత్వా నిసజ్జ సమణధమ్మం కరోన్తానం చిత్తం ఏకగ్గం హోతి. **యేన తే భిక్ఖూతి** సో కిర – "కుహిం సమణో గోతమో"తి పరివేణతో పరివేణం అనాగన్త్వా "పుచ్ఛిత్వావ పవిసిస్సామీ"తి విలోకేన్తో అరఞ్ఞహత్థీ వియ మహాచఙ్కమే చఙ్కమమానే పంసుకూలికే భిక్ఖూ దిస్వా తేసం సన్తికం అగమాసి. తం సన్ధాయ **యేన తే భిక్ఖూతి**ఆది వుత్తం. **దస్సనాయాతి** దట్ఠుం, పస్సితుకామా హుత్వాతి అత్థో.

౨౬౦. **అభిఞ్ఞాతకోలఞ్ఞోతి** పాకటకులజో. తదా కిర జమ్బుదీపే అమ్బట్ఠకులం నామ పాకటకులమహోసి . **అభిఞ్ఞాతస్సాతి** రూపజాతిమన్తకులాపదేసేహి పాకటస్స. **అగరూతి** అభారికో. యో హి అమ్బట్ఠం ఞాపేతుం న సక్కుణేయ్య,

తస్స తేన సద్ధిం కథాసల్లాపో గరు భవేయ్య. భగవతో పన తాదిసానం మాణవానం సతేనాపి సహస్సేనాపి పఞ్హం పుట్ఠస్స విస్సజ్జనే దన్ధాయితత్తం నత్థీతి మఞ్ఞమానా – "అగరు ఖో పనా"తి చిన్తయింసు. **విహారో**తి గన్ధకుటిం సన్ధాయ ఆహంసు.

అతరమానోతి అతురితో, సణికం పదప్పమాణట్ఠానే పదం నిక్ఖిపన్తో వత్తం కత్వా సుసమ్మట్ఠం ముత్తాదలసిన్దువారసన్థరసదిసం వాలికం అవినాసేన్తోతి అత్థో. **ఆళిన్ద**న్తి పముఖం. **ఉక్కాసిత్వా**తి ఉక్కాసితసద్దం కత్వా. **అగ్గళ**న్తి ద్వారకవాటం. **ఆకోటేహీ**తి అగ్గనఖేహి సణికం కుఞ్చికచ్ఛిద్దసమీపే ఆకోటేహీతి వుత్తం హోతి. ద్వారం కిర అతిఉపరి అమనుస్సా, అతిహేట్ఠా దీఘజాతికా కోటేన్తి. తథా అనాకోటేత్వా మజ్ఝే ఛిద్దసమీపే కోటేతబ్బన్తి ఇదం ద్వారాకోటనవత్తన్తి దీపేన్తా వదన్తి.

౨౮౧. వివరి భగవా ద్వారన్తి న భగవా ఉట్ఠాయ ద్వారం వివరి. వివరియతూతి పన హత్థం పసారేసి. తతో "భగవా తుమ్హేహి అనేకాసు కప్పకోటీసు దానం దదమానేహి న సహత్థా ద్వారవివరణకమ్మం కత"న్తి సయమేవ ద్వారం వివటం. తం పన యస్మా భగవతో మనేన వివటం, తస్మా వివరి భగవా ద్వారన్తి వత్తుం వట్టతి.

భగవతా సద్ధిం సమ్మోదింసూతి యథా ఖమనీయాదీని పుచ్ఛన్తో భగవా తేహి, ఏవం తేపి భగవతా సద్ధిం సమప్పవత్తమోదా అహేసుం. సీతోదకం వియ ఉణ్హోదకేన సమ్మోదితం ఏకీభావం అగమంసు. యాయ చ "కచ్చి, భో గోతమ, ఖమనీయం; కచ్చి యాపనీయం, కచ్చి భోతో చ గోతమస్స సావకానఞ్చ అప్పాబాధం, అప్పాతఙ్కం, లహుట్ఠానం, బలం, ఫాసువిహారో"తిఆదికాయ కథాయ సమ్మోదింసు, తం పీతిపామోజ్జసఙ్ఖాతసమ్మోదజననతో సమ్మోదితుం యుత్తభావతో చ సమ్మోదనీయం, అత్థబ్యఞ్జనమధురతాయ సుచిరమ్పి కాలం సారేతుం నిరన్తరం పవత్తేతుం అరహభావతో సరితబ్బభావతో చ సారణీయం. సుయ్యమానసుఖతో సమ్మోదనీయం, అనుస్సరియమానసుఖతో చ సారణీయం. తథా బ్యఞ్జనపరిసుద్ధతాయ సమ్మోదనీయం, అత్థపరిసుద్ధతాయ సారణీయం. ఏవం అనేకేహి పరియాయేహి సమ్మోదనీయం కథం సారణీయం వీతిసారేత్వా పరియోసాపేత్వా నిట్ఠపేత్వా ఏకమన్తం నిసీదింసు.

అమ్బట్ఠో పన మాణవోతి సో కిర భగవతో రూపసమ్పత్తియం చిత్తప్పసాదమత్తమ్పి అకత్వా "దసబలం అపసాదేస్సామీ"తి ఉదరే బద్ధసాటకం ముఞ్చిత్వా కణ్ఠే ఓలమ్బేత్వా ఏకేన హత్థేన దుస్సకణ్ణం గహేత్వా చఙ్కమం అభిరూహిత్వా కాలేన బాహుం, కాలేన ఉదరం, కాలేన పిట్ఠిం దస్సేన్తో, కాలేన హత్థవికారం, కాలేన భముకవికారం కరోన్తో, "కచ్చి తే భో, గోతమ, ధాతుసమతా, కచ్చి భిక్ఖాహారేన న కిలమథ, అకిలమథాకారోయేవ పన తే పఞ్ఞాయతి; థూలాని హి తే అఙ్గపచ్చఙ్గాని, పాసాదికత్థ గతగతట్ఠానే. 'తే బహూజనా రాజపబ్బజితోతి చ బుద్ధో'తి చ ఉప్పన్నబహుమానా పణీతం ఓజవన్తమాహారం దేన్తి. పస్సథ, భో, గేహం, చిత్తసాలా వియ, దిబ్బపాసాదో వియ. ఇమం మఞ్చం పస్సథ, బిమ్బోహనం పస్సథ, కిం ఏవరూపే ఠానే వసన్తస్స సమణధమ్మం కాతుం దుక్కర"న్తి ఏవరూపం ఉప్పణ్డనకథం అనాచారభావసారణీయం కథేతి, తేన వుత్తం – "అమ్బట్ఠో పన మాణవో చఙ్కమన్తోపి నిసిన్నేన భగవతా కిఞ్చి కిఞ్చి కథం సారణీయం వీతిసారేతి, ఠితోపి నిసిన్నేన భగవతా కిఞ్చి కిఞ్చి కథం సారణీయం వీతిసారేతీ"తి.

౨౮౨. అథ ఖో భగవాతి అథ భగవా – "అయం మాణవో హత్థం పసారేత్వా భవగ్గం గహేతుకామో వియ, పాదం పసారేత్వా అవీచిం విచరితుకామో వియ, మహాసముద్దం తరితుకామో వియ, సినేరుం ఆరోహితుకామో వియ చ అట్ఠానే

వాయమతి, హన్ద, తేన సద్ధిం మన్తేమీ”తి అమ్బట్ఠం మాణవం ఏతదవోచ. **ఆచరియపాచరియేహీ**తి ఆచరియేహి చ తేసం ఆచరియేహి చ.

పఠమఇబ్భవాదవణ్ణనా

౨౬౩. గచ్ఛన్తో వాతి ఏత్థ కామం తీసు ఇరియాపథేసు బ్రాహ్మణో ఆచరియబ్రాహ్మణేన సద్ధిం సల్లపితుమరహతి. అయం పన మాణవో మానథద్ధతాయ కథాసల్లాపం కరోన్తో చత్తారోపి ఇరియాపథే యోజేస్సామీతి “సయానో వా హి, భో గోతమ, సయానేనా”తి ఆహ.

తతో కిర తం భగవా – “అమ్బట్ఠ, గచ్ఛన్తస్స వా గచ్ఛన్తేన, ఠితస్స వా ఠితేన, నిసిన్నస్స వా నిసిన్నేనాచరియేన సద్ధిం కథా నామ సబ్బాచరియేసు లబ్భతి. త్వం పన సయానో సయానేనాచరియేన సద్ధిం కథేసి, కిం తే ఆచరియో గోరూపం, ఉదాహు త్వ”న్తి ఆహ. సో కుజ్ఝిత్వా – “యే చ ఖో తే, భో గోతమ, ముణ్డకా”తిఆదిమాహ. తత్థ ముణ్డే ముణ్డాతి సమణే చ సమణాతి వత్తుం వట్టేయ్య. అయం పన హీళేన్తో ముణ్డకా సమణకాతి ఆహ. **ఇబ్భా**తి గహపతికా. **కణ్హా**తి కణ్హా, కాళకాతి అత్థో. **బన్ధుపాదాపచ్చా**తి ఏత్థ బన్ధూతి బ్రహ్మా అధిప్పేతో. తఞ్హి బ్రాహ్మణా పితామహోతి వోహరన్తి. పాదానం అపచ్చా పాదాపచ్చా, బ్రహ్మునో పిట్ఠిపాదతో జాతాతి అధిప్పాయో. తస్స కిర అయం లద్ధి – బ్రాహ్మణా బ్రహ్మునో ముఖతో నిక్ఖన్తా, ఖత్తియా ఉరతో, వేస్సా నాభితో, సుద్దా జాణుతో, సమణా పిట్ఠిపాదతోతి. ఏవం కథేన్తో చ పనేస కిఞ్చాపి అనియమేత్వా కథేతి. అథ ఖో భగవన్తమేవ వదామీతి కథేతి.

అథ ఖో భగవా – “అయం అమ్బట్ఠో ఆగతకాలతో పట్ఠాయ మయా సద్ధిం కథయమానో మానమేవ నిస్సాయ కథేసి, ఆసీవిసం గీవాయం గణ్హన్తో వియ, అగ్గిక్ఖన్ధం ఆలిఙ్గన్తో వియ, మత్తవారణం సోణ్డాయ పరామసన్తో వియ, అత్తనో పమాణం న జానాతి. హన్ద నం జానాపేస్సామీ”తి చిన్తేత్వా “అత్థికవతో ఖో పన తే, అమ్బట్ఠా”తిఆదిమాహ. తత్థ ఆగన్త్వా కత్తబ్బకిచ్చసఙ్ఖాతో అత్థో, ఏతస్స అత్థీతి అత్థికం, తస్స మాణవస్స చిత్తం. అత్థికమస్స అత్థీతి అత్థికవా, తస్స అత్థికవతో తవ ఇధాగమనం అహోసీతి అత్థో.

ఖో పనాతి నిపాతమత్తం. **యాయేవ ఖో పనత్థాయా**తి యేనేవ ఖో పనత్థేన. **ఆగచ్ఛేయ్యాథా**తి మమ వా అఞ్ఞేసం వా సన్తికం యదా కదాచి ఆగచ్ఛేయ్యాథ. **తమేవ అత్థ**న్తి ఇదం పురిసలిఙ్గవసేనేవ వుత్తం. **మనసి కరేయ్యాథా**తి చిత్తే కరేయ్యాథ. ఇదం వుత్తం హోతి – త్వం ఆచరియేన అత్తనో కరణీయేన పేసితో, న అమ్హాకం పరిభవనత్థాయ, తస్మా తమేవ కిచ్చం మనసి కరోహీతి. ఏవమస్స అఞ్ఞేసం సన్తికం ఆగతానం వత్తం దస్సేత్వా మాననిగ్గణ్హనత్థం “అవుసితవాయేవ ఖో పనా”తిఆదిమాహ. తస్సత్థో పస్సథ భో అయం అమ్బట్ఠో మాణవో ఆచరియకులే అవుసితవా అసిక్ఖితో అప్పస్సుతోవ సమానో. **వుసితమానీ**తి “అహం వుసితవా సిక్ఖితో బహుస్సుతో”తి అత్తానం మఞ్ఞతి. ఏతస్స హి ఏవం ఫరుసవచనసముదాచారే కారణం కిమఞ్ఞత్ర అవుసితత్తాతి ఆచరియకులే అసంవుద్ధా అసిక్ఖితా అప్పస్సుతాయేవ హి ఏవం వదన్తీతి.

౨౬౪. కుపితోతి కుద్ధో. **అనత్తమనో**తి అసకమనో, కిం పన భగవా తస్స కుజ్ఝనభావం ఞత్వా ఏవమాహ ఉదాహు అఞత్వాతి? ఞత్వా ఆహాతి. కస్మా ఞత్వా ఆహాతి? తస్స మాననిమ్మదనత్థం. భగవా హి అఞ్ఞాసి – “అయం మయా ఏవం వుత్తే కుజ్ఝిత్వా మమ ఞాతకే అక్కోసిస్సతి. అథస్సాహం యథా నామ కుసలో భిసక్కో దోసం ఉగ్గిలేత్వా నీహరతి, ఏవమేవ

గోత్తేన గోత్తం, కులాపదేసేన కులాపదేసం , ఉట్ఠాపేత్వా భవగ్గప్పమాణేన వియ ఉట్ఠితం మానద్ధజం మూలే ఛేత్వా నిపాతేస్సామీ"తి. **ఖుంసేన్తో**తి ఘట్టేన్తో. **వమ్భేన్తో**తి హీళేన్తో. **పాపితో భవిస్సతీ**తి చణ్డభావాదిదోసం పాపితో భవిస్సతి.

చణ్డాతి మాననిస్సితకోధయుత్తా. **ఫరుసా**తి ఖరా. **లహుసా**తి లహుకా. అప్పకేనేవ తుస్సన్తి వా దుస్సన్తి వా ఉదకపిట్ఠే అలాబుకటాహం వియ అప్పకేనేవ ఉప్లవన్తి. **భస్సా**తి బహుభాణినో. సక్యానం ముఖే వివటే అఞ్ఞస్స వచనోకాసో నత్థీతి అధిప్పాయేనేవ వదతి. **సమానా**తి ఇదం సన్తాతి పురిమపదస్స వేవచనం. **న సక్కరోన్తీ**తి న బ్రాహ్మణానం సున్దరేనాకారేన కరోన్తి. **న గరుం కరోన్తీ**తి బ్రాహ్మణేసు గారవం న కరోన్తి. **న మానేన్తీ**తి న మనేన పియాయన్తి. **న పూజేన్తీ**తి మాలాదీహి నేసం పూజం న కరోన్తి. **న అపచాయన్తీ**తి అభివాదనాదీహి నేసం అపచితికమ్మం నీచవుత్తిం న దస్సేన్తి **తయిదన్తి** తం ఇదం. **యదిమే సక్యా**తి యం ఇమే సక్యా న బ్రాహ్మణే సక్కరోన్తి...పే.... న అపచాయన్తి, తం తేసం అసక్కారకరణాది సబ్బం న యుత్తం, నానులోమన్తి అత్థో.

దుతియఇబ్భవాదవణ్ణనా

౨౬౫. **అపరద్ధు**న్తి అపరజ్ఝింసు. **ఏకమిదాహ**న్తి ఏత్థ ఇదన్తి నిపాతమత్తం. ఏకం అహన్తి అత్థో. **సన్థాగార**న్తి రజ్జఅనుసాసనసాలా. **సక్యా**తి అభిసిత్తరాజానో . **సక్యకుమారా**తి అనభిసిత్తా. **ఉచ్చేసూ**తి యథానురూపేసు పల్లఙ్కపీఠకపేత్తాసనఫలకచిత్తత్థరణాదిభేదేసు. **సఞ్జగ్ఘన్తా**తి ఉప్పణ్డనవసేన మహాహసితం హసన్తా. **సంకీళన్తా**తి హసితమత్త కరణఅఙ్గులిసఙ్ఘట్టనపాణిప్పహారదానాదీని కరోన్తా. **మమఞ్ఞేవ మఞ్ఞే**తి ఏవమహం మఞ్ఞామి, మమఞ్ఞేవ అనుహసన్తి, న అఞ్ఞన్తి.

కస్మా పన తే ఏవమకంసూతి? తే కిర అమ్బట్ఠస్స కులవంసం జానన్తి. అయఞ్చ తస్మిం సమయే యావ పాదన్తా ఓలమ్బేత్వా నివత్థసాటకస్స ఏకేన హత్థేన దుస్సకణ్ణం గహేత్వా ఖన్ధట్ఠికం నామేత్వా మానమదేన మత్తో వియ ఆగచ్ఛతి. తతో – "పస్సథ భో అమ్హాకం దాసస్స కణ్హాయనగోత్తస్స అమ్బట్ఠస్స ఆగమనకారణ"న్తి వదన్తా ఏవమకంసు. సోపి అత్తనో కులవంసం జానాతి. తస్మా "మమఞ్ఞేవ మఞ్ఞే"తి తక్కయిత్థ.

ఆసనేనాతి "ఇదమాసనం, ఏత్థ నిసీదాహీ"తి ఏవం ఆసనేన నిమన్తనం నామ హోతి, తథా న కోచి అకాసి.

తతియఇబ్భవాదవణ్ణనా

౨౬౬. **లటుకికా**తి ఖేత్తలేడ్డూనం అన్తరేనివాసినీ ఖుద్దకసకుణికా. **కులావకే**తి నివాసనట్ఠానే. **కామలాపినీ**తి యదిచ్ఛకభాణినీ, యం యం ఇచ్ఛతి తం తం లపతి, న తం కోచి హంసో వా కోఞ్చో వా మోరో వా ఆగన్త్వా "కిం త్వం లపసీ'తి నిసేధేతి. **అభిసజ్జితు**న్తి కోధవసేన లగ్గితుం.

ఏవం వుత్తే మాణవో – "అయం సమణో గోతమో అత్తనో ఞాతకే లటుకికసదిసే కత్వా అమ్హే హంసకోఞ్చమోరసదిసే కరోతి, నిమ్మానో దాని జాతో"తి మఞ్ఞమానో ఉత్తరి చత్తారో వణ్ణే దస్సేతి.

దాసిపుత్తవాదవణ్ణనా

೨೬೭. **నిమ్మాదేతీ**తి నిమ్మదేతి నిమ్మానే కరోతి. **యంనూనాహన్తి** యది పనాహం. "కణ్హాయనోహమస్మి, భో గోతమా"తి ఇదం కిర వచనం అమ్బట్ఠో తిక్ఖత్తుం మహాసద్దేన అవోచ. కస్మా అవోచ? కిం అసుద్ధభావం న జానాతీతి? ఆమ జానాతి. జానన్తోపి భవపటిచ్ఛన్నమేతం కారణం, తం అనేన న దిట్ఠం. అపస్సన్తో మహాసమణో కిం వక్ఖతీతి మఞ్ఞమానో మానథద్ధతాయ అవోచ. **మాతాపేత్తికన్తి** మాతాపితూనం సన్తకం. **నామగోత్తన్తి** పణ్ణత్తివసేన నామం, పవేణీవసేన గోత్తం. **అనుస్సరతో**తి అనుస్సరన్తస్స కులకోటిం సోధేన్తస్స. **అయ్యపుత్తా**తి సామినో పుత్తా. **దాసిపుత్తో**తి ఘరదాసియావ పుత్తో. తస్మా యథా దాసేన సామినో ఉపసఙ్కమితబ్బా, ఏవం అనుపసఙ్కమన్తం తం దిస్వా సక్యా అనుజగ్ఘింసూతి దస్సేతి.

ఇతో పరం తస్స దాసభావం సక్యానఞ్చ సామిభావం పకాసేత్వా అత్తనో చ అమ్బట్ఠస్స చ కులవంసం ఆహరన్తో సక్యా ఖో పనాతిఆదిమాహ. తత్థ **దహన్తీ**తి ఠపేన్తి, ఓక్కాకో నో పుబ్బపురిసోతి, ఏవం కరోన్తీతి అత్థో. తస్స కిర రఞ్ఞో కథనకాలే ఉక్కా వియ ముఖతో పభా నిచ్ఛరతి, తస్మా తం "ఓక్కాకో"తి సఞ్జానింసూతి. **పబ్బాజేసీ**తి నీహరి.

ఇదాని తే నామవసేన దస్సేన్తో – "ఓక్కాముఖ"న్తిఆదిమాహ. తత్రాయం అనుపుబ్బీ కథా – పఠమకప్పికానం కిర రఞ్ఞో మహాసమ్మతస్స రోజో నామ పుత్తో అహోసి. రోజస్స వరరోజో, వరరోజస్స కల్యాణో, కల్యాణస్స వరకల్యాణో, వరకల్యాణస్స మన్ధాతా, మన్ధాతుస్స వరమన్ధాతా , వరమన్ధాతుస్స ఉపోసథో, ఉపోసథస్స వరో, వరస్స ఉపవరో, ఉపవరస్స మఘదేవో, మఘదేవస్స పరమ్పరాయ చతురాసీతిఖత్తియసహస్సాని అహేసుం. తేసం పచ్ఛతో తయో ఓక్కాకవంసా అహేసుం. తేసు తతియఓక్కాకస్స పఞ్చ మహేసియో అహేసుం – హత్థా, చిత్తా, జన్తు, జాలినీ, విసాఖాతి. ఏకేకిస్సా పఞ్చపఞ్చఇత్థిసతపరివారా. సబ్బజేట్ఠాయ చత్తారో పుత్తా – ఓక్కాముఖో, కరకణ్డు, హత్థినికో, సినిసూరోతి. పఞ్చ ధీతరో – పియా, సుప్పియా, ఆనన్దా, విజితా, విజితసేనాతి. ఇతి సా నవ పుత్తే విజాయిత్వా కాలమకాసి.

అథ రాజా అఞ్ఞం దహరిం అభిరూపం రాజధీతరం ఆనేత్వా అగ్గమహేసిట్ఠానే ఠపేసి. సా జన్తుం నామ పుత్తం విజాయి. అథ నం పఞ్చమదివసే అలఙ్కరిత్వా రఞ్ఞో దస్సేసి. రాజా తుట్ఠో తస్సా వరం అదాసి. సా ఞాతకేహి సద్ధిం మన్తేత్వా పుత్తస్స రజ్జం యాచి. రాజా – "నస్స, వసలి, మమ పుత్తానం అన్తరాయం ఇచ్ఛసీ"తి తజ్జేసి. సా పునప్పునం రహో రాజానం పరితోసేత్వా – "మహారాజ, ముసావాదో నామ న వట్టతీ"తిఆదీని వత్వా యాచతియేవ. అథ రాజా పుత్తే ఆమన్తేసి – "అహం తాతా, తుమ్హాకం కనిట్ఠం జన్తుకుమారం దిస్వా తస్స మాతుయా సహసా వరం అదాసిం , సా పుత్తస్స రజ్జం పరిణామేతుం ఇచ్ఛతి. తుమ్హే ఠపేత్వా మఙ్గలహత్థిం మఙ్గలఅస్సం మఙ్గలరథఞ్చ యత్తకే ఇచ్ఛథ, తత్తకే హత్థిఅస్సరథే గహేత్వా గచ్ఛథ. మమచ్చయేన ఆగన్త్వా రజ్జం కరేయ్యాథా"తి, అట్ఠహి అమచ్చేహి సద్ధిం ఉయ్యోజేసి.

తే నానప్పకారం రోదిత్వా కన్దిత్వా – "తాత, అమ్హాకం దోసం ఖమథా"తి రాజానఞ్చేవ రాజోరోధే చ ఖమాపేత్వా, "మయమ్పి భాతూహి సద్ధిం గచ్ఛామా"తి రాజానం ఆపుచ్ఛిత్వా నగరా నిక్ఖన్తా భగినియో ఆదాయ చతురఙ్గినియా సేనాయ పరివుతా నగరా నిక్ఖమింసు. "కుమారా పితుఅచ్చయేన ఆగన్త్వా రజ్జం కారేస్సన్తి, గచ్ఛామ నే ఉపట్ఠహామా"తి చిన్తేత్వా బహూ మనుస్సా అనుబన్ధింసు. పఠమదివసే యోజనమత్తా సేనా అహోసి, దుతియే ద్వియోజనమత్తా, తతియే తియోజనమత్తా. కుమారా మన్తయింసు – "మహా బలకాయో, సచే మయం కఞ్చి సామన్తరాజానం మద్దిత్వా జనపదం గణ్హేయ్యామ, సోపి నో నప్పసహేయ్య. కిం పరేసం పీళాయ కతాయ, మహా అయం జమ్బుదీపో, అరఞ్ఞే నగరం మాపేస్సామా"తి హిమవన్తాభిముఖా గన్త్వా నగరవత్థుం పరియేసింసు.

తస్మిఞ్చ సమయే అమ్హాకం బోధిసత్తో బ్రాహ్మణమహాసాలకులే నిబ్బత్తిత్వా కపిలబ్రాహ్మణో నామ హుత్వా నిక్ఖమ్మ ఇసిపబ్బజ్జం పబ్బజిత్వా హిమవన్తపస్సే పోక్ఖరణియా తీరే సాకవనసణ్డే పణ్ణసాలం మాపేత్వా వసతి. సో కిర భుమ్మజాలం నామ విజ్జం జానాతి, యాయ ఉద్ధం అసీతిహత్థే ఆకాసే, హేట్ఠా చ భూమియమ్పి గుణదోసం పస్సతి. ఏతస్మిం పదేసే తిణగుమ్బలతా దక్ఖిణావట్టా పాచీనాభిముఖా జాయన్తి. సీహబ్యగ్ఘాదయో మిగసూకరే సప్పబిళారా చ మణ్డూకమూసికే అనుబన్ధమానా తం పదేసం పత్వా న సక్కోన్తి తే అనుబన్ధితుం. తేహి తే అజ్ఝోత్థటా సన్తజ్జితా నివత్తన్తియేవ. సో – "అయం పథవియా అగ్గపదేసో"తి ఞత్వా తత్థ అత్తనో పణ్ణసాలం మాపేసి.

అథ తే కుమారే నగరవత్థుం పరియేసమానే అత్తనో వసనోకాసం ఆగతే దిస్వా పుచ్ఛిత్వా తం పవత్తిం ఞత్వా తేసు అనుకమ్పం జనేత్వా అవోచ – "ఇమస్మిం పణ్ణసాలట్ఠానే మాపితం నగరం జమ్బుదీపే అగ్గనగరం భవిస్సతి. ఏత్థ జాతపురిసేసు ఏకేకో పురిససతమ్పి పురిససహస్సమ్పి అభిభవితుం సక్ఖిస్సతి. ఏత్థ నగరం మాపేథ, పణ్ణసాలట్ఠానే రఞ్ఞో ఘరం కరోథ. ఇమస్మిఞ్హి ఓకాసే ఠత్వా చణ్డాలపుత్తోపి చక్కవత్తిబలేన అతిసేయ్యా"తి. నను, భన్తే, అయ్యస్స వసనోకాసోతి? "మమ వసనోకాసో"తి మా చిన్తయిత్థ. మయ్హం ఏకపస్సే పణ్ణసాలం కత్వా నగరం మాపేత్వా **కపిలవత్థు**న్తి నామం కరోథా"తి. తే తథా కత్వా తత్థ నివాసం కప్పేసుం.

అథామచ్చా – "ఇమే దారకా వయప్పత్తా, సచే నేసం పితా సన్తికే భవేయ్య, సో ఆవాహవివాహం కరేయ్య. ఇదాని పన అమ్హాకం భారో"తి చిన్తేత్వా కుమారేహి సద్ధిం మన్తయింసు. కుమారా అమ్హాకం సదిసా ఖత్తియధీతరో నామ న పస్సామ, నాపి భగినీనం సదిసే ఖత్తియకుమారకే, అసదిససంయోగే చ నో ఉప్పన్నా పుత్తా మాతితో వా పితితో వా అపరిసుద్ధా జాతిసమ్భేదం పాపుణిస్సన్తి. తస్మా మయం భగినీహియేవ సద్ధిం సంవాసం రోచేమాతి. తే జాతిసమ్భేదభయేన జేట్ఠకభగినిం మాతుట్ఠానే ఠపేత్వా అవసేసాహి సంవాసం కప్పేసుం.

తేసం పుత్తేహి చ ధీతాహి చ వడ్ఢమానానం అపరేన సమయేన జేట్ఠకభగినియా కుట్ఠరోగో ఉదపాది, కోవిళారపుప్ఫసదిసాని గత్తాని అహేసుం. రాజకుమారా ఇమాయ సద్ధిం ఏకతో నిసజ్జట్ఠానభోజనాదీని కరోన్తానమ్పి ఉపరి అయం రోగో సఙ్కమతీతి చిన్తేత్వా ఏకదివసం ఉయ్యానకీళం గచ్ఛన్తా వియ తం యానే ఆరోపేత్వా అరఞ్ఞం పవిసిత్వా భూమియం పోక్ఖరణిం ఖణాపేత్వా తత్థ ఖాదనీయభోజనీయేన సద్ధిం తం పక్ఖిపిత్వా ఘరసఙ్ఖేపేన ఉపరి పదరం పటిచ్ఛాదేత్వా పంసుం దత్వా పక్కమింసు.

తేన చ సమయేన రామో నామ బారాణసిరాజా కుట్ఠరోగో నాటకిత్థీహి చ ఓరోధేహి చ జిగుచ్ఛియమానో తేన సంవేగేన జేట్ఠపుత్తస్స రజ్జం దత్వా అరఞ్ఞం పవిసిత్వా తత్థ పణ్ణసాలం మాపేత్వా మూలఫలాని పరిభుఞ్జన్తో నచిరస్సేవ అరోగో సువణ్ణవణ్ణో హుత్వా ఇతో చితో చ విచరన్తో మహన్తం సుసిరరుక్ఖం దిస్వా తస్సబ్భన్తరే సోళసహత్థప్పమాణం ఓకాసం సోధేత్వా ద్వారఞ్చ వాతపానఞ్చ యోజేత్వా నిస్సేణిం బన్ధిత్వా తత్థ వాసం కప్పేసి. సో అఙ్గారకటాహే అగ్గిం కత్వా రత్తిం మిగసూకరాదీనం సద్దే సుణన్తో సయతి. సో – "అసుకస్మిం పదేసే సీహో సద్దమకాసి, అసుకస్మిం బ్యగ్ఘో"తి సల్లక్ఖేత్వా పభాతే తత్థ గన్త్వా విఘాసమంసం ఆదాయ పచిత్వా ఖాదతి.

అథేకదివసం తస్మిం పచ్చూససమయే అగ్గిం జాలేత్వా నిసిన్నే రాజధీతాయ సరీరగన్ధేన ఆగన్త్వా బ్యగ్ఘో తస్మిం పదేసే పంసుం వియూహన్తో పదరే వివరమకాసి, తేన చ వివరేన సా బ్యగ్ఘం దిస్వా భీతా విస్సరమకాసి. సో తం సద్దం సుత్వా –

“ఇత్థిసద్దో ఏసో”తి చ సల్లక్ఖేత్వా పాతోవ తత్థ గన్త్వా – “కో ఏత్థా”తి ఆహ. మాతుగామో సామీతి. కిం జాతికాసీతి? ఓక్కాకమహారాజస్స ధీతా సామీతి. నిక్ఖమాతి? న సక్కా సామీతి. కిం కారణాతి? ఛవిరోగో మే అత్థీతి. సో సబ్బం పవత్తిం పుచ్ఛిత్వా ఖత్తియమానేన అనిక్ఖమన్తిం – “అహమ్పి ఖత్తియో”తి అత్తనో ఖత్తియభావం జానాపేత్వా నిస్సేణిం దత్వా ఉద్ధరిత్వా అత్తనో వసనోకాసం నేత్వా సయం పరిభుత్తభేసజ్జానియేవ దత్వా నచిరస్సేవ అరోగం సువణ్ణవణ్ణం కత్వా తాయ సద్ధిం సంవాసం కప్పేసి. సా పఠమసంవాసేనేవ గబ్భం గణ్హిత్వా ద్వే పుత్తే విజాయి, పునపి ద్వేతి, ఏవం సోళసక్ఖత్తుమ్పి విజాయి. ఏవం ద్వత్తింస భాతరో అహేసుం. తే అనుపుబ్బేన వుడ్ఢిప్పత్తే పితా సబ్బసిప్పాని సిక్ఖాపేసి.

అథేకదివసం ఏకో రామరఞ్ఞో నగరవాసీ వనచరకో పబ్బతే రతనాని గవేసన్తో రాజానం దిస్వా సఞ్జానిత్వా ఆహ – “జానామహం, దేవ, తుమ్హే”తి. తతో నం రాజా సబ్బం పవత్తిం పుచ్ఛి. తస్మింయేవ చ ఖణే తే దారకా ఆగమింసు. సో తే దిస్వా – “కే ఇమే”తి ఆహ. “పుత్తా మే”తి చ వుత్తే తేసం మాతికవంసం పుచ్ఛిత్వా – “లద్ధం దాని మే పాభత”న్తి నగరం గన్త్వా రఞ్ఞో ఆరోచేసి. సో ‘పితరం ఆనయిస్సామీ’తి చతురఙ్గినియా సేనాయ తత్థ గన్త్వా పితరం వన్దిత్వా – “రజ్జం, దేవ, సమ్పటిచ్ఛా”తి యాచి. సో – “అలం, తాత, న తత్థ గచ్ఛామి, ఇధేవ మే ఇమం రుక్ఖం అపనేత్వా నగరం మాపేహీ”తి ఆహ. సో తథా కత్వా తస్స నగరస్స కోలరుక్ఖం అపనేత్వా కతత్తా కోలనగరన్తి చ బ్యగ్ఘపథే కతత్తా బ్యగ్ఘపథన్తి చాతి ద్వే నామాని ఆరోపేత్వా పితరం వన్దిత్వా అత్తనో నగరం అగమాసి.

తతో వయప్పత్తే కుమారే మాతా ఆహ – “తాతా, తుమ్హాకం కపిలవత్థువాసినో సక్యా మాతులా సన్తి. మాతులధీతానం పన వో ఏవరూపం నామ కేసగ్గహణం హోతి, ఏవరూపం దుస్సగహణం. యదా తా న్హానతిత్థం ఆగచ్ఛన్తి, తదా గన్త్వా యస్స యా రుచ్చతి, సో తం గణ్హతూ”తి. తే తథేవ గన్త్వా తాసు న్హత్వా సీసం సుక్ఖాపయమానాసు యం యం ఇచ్ఛింసు, తం తం గహేత్వా నామం సావేత్వా అగమింసు. సక్యరాజానో సుత్వా “హోతు, భణే, అమ్హాకం ఞాతకా ఏవ తే”తి తుణ్హీ అహేసుం. అయం సక్యకోలియానం ఉప్పత్తి. ఏవం తేసం సక్యకోలియానం అఞ్ఞమఞ్ఞం ఆవాహవివాహం కరోన్తానం యావ బుద్ధకాలా అనుపచ్ఛిన్నోవ వంసో ఆగతో. తత్థ భగవా సక్యవంసం దస్సేతుం – “తే రట్ఠస్మా పబ్బాజితా హిమవన్తపస్సే పోక్ఖరణియా తీరే”తిఆదిమాహ. తత్థ **సమ్మన్తీ**తి వసన్తి. **సక్యా వత భో**తి రట్ఠస్మా పబ్బాజితా అరఞ్ఞే వసన్తాపి జాతిసమ్భేదమకత్వా కులవంసం అనురక్ఖితుం సక్యా, సమత్థా, పటిబలాతి అత్థో. **తదగ్గే**తి తం అగ్గం కత్వా, తతో పట్ఠాయాతి అత్థో. **సో చ నేసం పుబ్బపురిసో**తి సో ఓక్కాకో రాజా ఏతేసం పుబ్బపురిసో. నత్థి ఏతేసం గహపతివంసేన సమ్భేదమత్తమ్పీతి.

ఏవం సక్యవంసం పకాసేత్వా ఇదాని అమ్బట్ఠవంసం పకాసేన్తో – “రఞ్ఞో ఖో పనా”తిఆదిమాహ. **కణ్హం నామ జనేసీ**తి కాళవణ్ణం అన్తోకుచ్ఛియంయేవ సఞ్జాతదన్తం పరూళ్హమస్సుదాఠికం పుత్తం విజాయి. **పబ్యాహాసీ**తి యక్ఖో జాతోతి భయేన పలాయిత్వా ద్వారం పిధాయ ఠితేసు ఘరమానుసకేసు ఇతో చితో చ విచరన్తో ధోవథ మన్తిఆదీని వదన్తో ఉచ్చాసద్దమకాసి.

౨౬౮. తే మాణవకా భగవన్తం ఏతదవోచున్తి అత్తనో ఉపారమ్భమోచనత్థాయ – “ఏతం మా భవ”న్తిఆదివచనం అవోచుం. తేసం కిర ఏతదహోసి – “అమ్బట్ఠో అమ్హాకం ఆచరియస్స జేట్ఠన్తేవాసీ, సచే మయం ఏవరూపే ఠానే ఏకద్వేవచనమత్తమ్పి న వక్ఖామ, అయం నో ఆచరియస్స సన్తికే అమ్హే పరిభిన్దిస్సతీ”తి ఉపారమ్భమోచనత్థం ఏవం అవోచుం. చిత్తేన పనస్స నిమ్మదభావం ఆకఙ్ఖన్తి. అయం కిర మాననిస్సితత్తా తేసమ్పి అప్పియోవ. **కల్యాణవాక్కరణో**తి మధురవచనో. **అస్మిం వచనే**తి అత్తనా ఉగ్గహితే వేదత్తయవచనే. **పటిమన్తేతు**న్తి పుచ్ఛితం పఞ్హం పటికథేతుం, విస్సజ్జేతున్తి అత్థో. ఏతస్మిం వా దాసిపుత్తవచనే. **పటిమన్తేతు**న్తి ఉత్తరం కథేతుం.

౨౮౯. అథ ఖో భగవాతి అథ ఖో భగవా – “సచే ఇమే మాణవకా ఏత్థ నిసిన్నా ఏవం ఉచ్చాసద్దం కరిస్సన్తి, అయం కథా పరియోసానం న గమిస్సతి. హన్ద, నే నిస్సద్దే కత్వా అమ్బట్ఠేనేవ సద్ధిం కథేమీ”తి తే మాణవకే ఏతదవోచ. తత్థ **మన్తవ్హో**తి మన్తయథ. **మయా సద్ధిం పటిమన్తేతూ**తి మయా సహ కథేతు. ఏవం వుత్తే మాణవకా చిన్తయింసు – “అమ్బట్ఠో తావ దాసిపుత్తోసీతి వుత్తే పున సీసం ఉక్ఖిపితుం నాసక్ఖి. అయం ఖో జాతి నామ దుజ్జానా, సచే అఞ్ఞమ్పి కిఞ్చి సమణో గోతమో ‘త్వం దాసో’తి వక్ఖతి, కో తేన సద్ధిం అడ్డం కరిస్సతి. అమ్బట్ఠో అత్తనా బద్ధం పుటకం అత్తనావ మోచేతూ”తి అత్తానం పరిమోచేత్వా తస్సేవ ఉపరి ఖిపన్తా – “సుజాతో చ భో గోతమా”తిఆదిమాహంసు.

౨౯౦. సహధమ్మికోతి సహేతుకో సకారణో. **అకామా బ్యాకాతబ్బో**తి అత్తనా అనిచ్ఛన్తేనపి బ్యాకరితబ్బో, అవస్సం విస్సజ్జేతబ్బోతి అత్థో. **అఞ్ఞేన వా అఞ్ఞం పటిచరిస్ససీ**తి అఞ్ఞేన వచనేన అఞ్ఞం వచనం పటిచరిస్ససి అజ్ఝోత్థరిస్ససి, పటిచ్ఛాదేస్ససీతి అత్థో. యో హి “కిం గోత్తో త్వ”న్తి ఏవం పుట్ఠో – “అహం తయో వేదే జానామీ”తిఆదీని వదతి, అయం అఞ్ఞేన అఞ్ఞం పటిచరతి నామ. **పక్కమిస్ససి వా**తి పుచ్ఛితం పఞ్హం జానన్తోవ అకథేతుకామతాయ ఉట్ఠాయాసనా పక్కమిస్ససి వా.

తుణ్హీ అహోసీతి సమణో గోతమో మం సామంయేవ దాసిపుత్తభావం కథాపేతుకామో, సామం కథితే చ దాసో నామ జాతోయేవ హోతి. అయం పన ద్వత్తిక్ఖత్తుం చోదేత్వా తుణ్హీ భవిస్సతి, తతో అహం పరివత్తిత్వా పక్కమిస్సామీతి చిన్తేత్వా తుణ్హీ అహోసి.

౨౯౧. వజిరం పాణిమ్హి అస్సాతి **వజిరపాణి. యక్ఖో**తి న యో వా సో వా యక్ఖో, సక్కో దేవరాజాతి వేదితబ్బో. **ఆదిత్త**న్తి అగ్గివణ్ణం. **సమ్పజ్జలిత**న్తి సుట్ఠు పజ్జలితం. **సజోతిభూత**న్తి సమన్తతో జోతిభూతం, ఏకగ్గిజాలభూతన్తి అత్థో. **ఠితో హోతీ**తి మహన్తం సీసం, కన్దలమకుళసదిసా దాఠా భయానకాని అక్ఖినాసాదీని ఏవం విరూపరూపం మాపేత్వా ఠితో.

కస్మా పనేస ఆగతోతి? దిట్ఠివిస్సజ్జాపనత్థం. అపి చ – “అహఞ్చేవ ఖో పన ధమ్మం దేసేయ్యం, పరే చ మే న ఆజానేయ్యు”న్తి ఏవం ధమ్మదేసనాయ అప్పోస్సుక్కభావం ఆపన్నే భగవతి సక్కో మహాబ్రహ్మునా సద్ధిం ఆగన్త్వా – “భగవా ధమ్మం దేసేథ, తుమ్హాకం ఆణాయ అవత్తమానే మయం వత్తాపేస్సామ, తుమ్హాకం ధమ్మచక్కం హోతు, అమ్హాకం ఆణాచక్క”న్తి పటిఞ్ఞం అకాసి. తస్మా – “అజ్జ అమ్బట్ఠం తాసేత్వా పఞ్హం విస్సజ్జాపేస్సామీ”తి ఆగతో.

భగవా చేవ పస్సతి అమ్బట్ఠో చాతి యది హి తం అఞ్ఞేపి పస్సేయ్యుం, తం కారణం అగరు అస్స, “అయం సమణో గోతమో అమ్బట్ఠం అత్తనో వాదే అనోతరన్తం ఞత్వా యక్ఖం ఆవాహేత్వా దస్సేసి, తతో అమ్బట్ఠో భయేన కథేసీ”తి వదేయ్యుం. తస్మా భగవా చేవ పస్సతి అమ్బట్ఠో చ. తస్స తం దిస్వావ సకలసరీరతో సేదా ముచ్చింసు. అన్తోకుచ్ఛి విపరివత్తమానా మహారవం విరవి . సో “అఞ్ఞేపి ను ఖో పస్సన్తీ”తి ఓలోకేన్తో కస్సచి లోమహంసమత్తమ్పి నాద్దస. తతో – “ఇదం భయం మమేవ ఉప్పన్నం, సచాహం యక్ఖోతి వక్ఖామి, ‘కిం తవమేవ అక్ఖీని అత్థి, త్వమేవ యక్ఖం పస్ససి, పఠమం యక్ఖం అదిస్వా సమణేన గోతమేన వాదసఙ్ఘట్టే పక్ఖిత్తోవ యక్ఖం పస్ససీ’తి వదేయ్యు”న్తి చిన్తేత్వా “న దాని మే ఇధ అఞ్ఞం పటిసరణం అత్థి, అఞ్ఞత్ర సమణా గోతమా”తి మఞ్ఞమానో అథ ఖో అమ్బట్ఠో మాణవో…పే… భగవన్తం ఏతదవోచ.

౨౮౨. తాణం గవేసీతి తాణం గవేసమానో. **లేణం గవేసీ**తి లేణం గవేసమానో. **సరణం గవేసీ**తి సరణం గవేసమానో. ఏత్థ చ తాయతి రక్ఖతీతి **తాణం.** నిలీయన్తి ఏత్థాతి లేణం. సరతీతి సరణం, భయం హింసతి, విద్ధంసేతీతి అత్థో. **ఉపనిసీదిత్వా**తి ఉపగమ్మ హేట్ఠాసనే నిసీదిత్వా. **బ్రవితూ**తి వదతు.

అమ్బట్ఠవంసకథా

౨౮౩-౨౮౪. దక్ఖిణజనపదన్తి దక్ఖిణాపథోతి పాకటం. గఙ్గాయ దక్ఖిణతో పాకటజనపదం. తదా కిర దక్ఖిణాపథే బహూ బ్రాహ్మణతాపసా హోన్తి, సో తత్థ గన్త్వా ఏకం తాపసం వత్తపటిపత్తియా ఆరాధేసి. సో తస్స ఉపకారం దిస్వా ఆహ – “అమ్భో, పురిస, మన్తం తే దేమి, యం ఇచ్ఛసి, తం మన్తం గణ్హాహీ”తి. సో ఆహ – “న మే ఆచరియ, అఞ్ఞేన మన్తేన, కిచ్చం అత్థి, యస్సానుభావేన ఆవుధం న పరివత్తతి, తం మే మన్తం దేహీ”తి. సో – “భద్రం, భో”తి తస్స ధనుఅగమనీయం అమ్బట్ఠం నామ విజ్జం అదాసి, సో తం విజ్జం గహేత్వా తత్థేవ వీమంసిత్వా – “ఇదాని మే మనోరథం పూరేస్సామీ”తి ఇసివేసం గహేత్వా ఓక్కాకస్స సన్తికం గతో. తేన వుత్తం – “దక్ఖిణజనపదం గన్త్వా బ్రహ్మమన్తే అధీయిత్వా రాజానం ఓక్కాకం ఉపసఙ్కమిత్వా”తి.

ఏత్థ **బ్రహ్మమన్తే**తి ఆనుభావసమ్పన్నతాయ సేట్ఠమన్తే. **కో నేవం’రే అయం మయ్హం దాసిపుత్తో**తి కో ను ఏవం అరే అయం మమ దాసిపుత్తో. **సో తం ఖురప్ప**న్తి సో రాజా తం మారేతుకామతాయ సన్నహితం సరం తస్స మన్తానుభావేన నేవ ఖిపితుం న అపనేతుం సక్ఖి, తావదేవ సకలసరీరే సఞ్జాతసేదో భయేన వేధమానో అట్ఠాసి.

అమచ్చాతి మహామచ్చా. **పారిసజ్జా**తి ఇతరే పరిసావచరా. **ఏతదవోచు**న్తి – “దణ్డకీరఞ్ఞో కిసవచ్ఛతాపసే అపరద్ధస్స ఆవుధవుట్ఠియా సకలరట్ఠం వినట్ఠం . నాళికేరో పఞ్చసు తాపససతేసు అజ్జునో చ అఙ్గీరసే అపరద్ధో పథవిం భిన్దిత్వా నిరయం పవిట్ఠో”తి చిన్తయన్తా భయేన ఏతం సోత్థి, భద్దన్తేతిఆదివచనం అవోచుం.

సోత్థి భవిస్సతి రఞ్ఞోతి ఇదం వచనం కణ్హో చిరం తుణ్హీ హుత్వా తతో అనేకప్పకారం యాచీయమానో – “తుమ్హాకం రఞ్ఞా మాదిసస్స ఇసినో ఖురప్పం సన్నయ్హన్తేన భారియం కమ్మం కత”న్తిఆదీని చ వత్వా పచ్ఛా అభాసి. **ఉన్ద్రియిస్సతీ**తి భిజ్జిస్సతి, థుసముట్ఠి వియ విప్పకిరియిస్సతీతి. ఇదం సో “జనం తాసేస్సామీ”తి ముసా భణతి. సరసన్థమ్భనమత్తేయేవ హిస్స విజ్జాయ ఆనుభావో, న అఞ్ఞత్ర. ఇతో పరేసుపి వచనేసు ఏసేవ నయో.

పల్లోమోతి పన్నలోమో. లోమహంసనమత్తమ్పిస్స న భవిస్సతి. ఇదం కిర సో “సచే మే రాజా తం దారికం దస్సతీ”తి పటిఞ్ఞం కారేత్వా అవచ. **కుమారే ఖురప్పం పతిట్ఠపేసీ**తి తేన “సరో ఓతరతూ”తి మన్తే పరివత్తి, తే కుమారస్స నాభియం పతిట్ఠపేసి. **ధీతరం అదాసీ**తి సీసం ధోవిత్వా అదాసం భుజిస్సం కత్వా ధీతరం అదాసి, ఉళారే చ తం ఠానే ఠపేసి. **మా ఖో తుమ్హే మాణవకా**తి ఇదం పన భగవా – “ఏకేన పక్ఖేన అమ్బట్ఠో సక్యానం ఞాతి హోతీ”తి పకాసేన్తో తస్స సమస్సాసనత్థం ఆహ. తతో అమ్బట్ఠో ఘటసతేన అభిసిత్తో వియ పస్సద్ధదరథో హుత్వా సమస్సాసేత్వా సమణో గోతమో మం “తోసేస్సామీ”తి ఏకేన పక్ఖేన ఞాతిం కరోతి, ఖత్తియో కిరాహమస్మీ”తి చిన్తేసి.

ఖత్తియసేట్ఠభావవణ్ణనా

౨౭౩. అథ ఖో భగవా – “అయం అమ్బట్ఠో ఖత్తియోస్మీ”తి సఞ్ఞం కరోతి, అత్తనో అఖత్తియభావం న జానాతి, హన్ద నం జానాపేస్సామీతి ఖత్తియవంసం దస్సేతుం ఉత్తరిదేసనం వడ్ఢేన్తో – “తం కిం మఞ్ఞసి అమ్బట్ఠా”తిఆదిమాహ. తత్థ **ఇధాతి** ఇమస్మిం లోకే. **బ్రాహ్మణేసూతి** బ్రాహ్మణానం అన్తరే. **ఆసనం వా ఉదకం వాతి** అగ్గాసనం వా అగ్గోదకం వా. **సద్ధేతి** మతకే ఉద్దిస్స కతభత్తే. **థాలిపాకేతి** మఙ్గలాదిభత్తే. **యఞ్ఞేతి** యఞ్ఞభత్తే. **పాహునేతి** పాహునకానం కతభత్తే పణ్ణాకారభత్తే వా. **అపి నుస్సాతి** అపి ను అస్స ఖత్తియపుత్తస్స. **ఆవటం వా అస్స అనావటం వాతి** , బ్రాహ్మణకఞ్ఞాసు నివారణం భవేయ్య వా నో వా, బ్రాహ్మణదారికం లభేయ్య వా న వా లభేయ్యాతి అత్థో. **అనుపపన్నోతి** ఖత్తియభావం అపత్తో, అపరిసుద్ధోతి అత్థో.

౨౭౬. ఇత్థియా వా ఇత్థిం కరిత్వాతి ఇత్థియా వా ఇత్థిం పరియేసిత్వా. **కిస్మిఞ్చిదేవ పకరణేతి** కిస్మిఞ్చిదేవ దోసే బ్రాహ్మణానం అయుత్తే అకత్తబ్బకరణే. **భస్సపుటేనాతి** భస్మపుటేన, సీసే ఛారికం ఓకిరిత్వాతి అత్థో.

౨౭౭. జనేతస్మిన్తి జనితస్మిం, పజాయాతి అత్థో. **యే గోత్తపటిసారినోతి** యే జనేతస్మిం గోత్తం పటిసరన్తి – “అహం గోతమో, అహం కస్సపో”తి, తేసు లోకే గోత్తపటిసారీసు ఖత్తియో సేట్ఠో. **అనుమతా మయాతి** మమ సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణేన సద్ధిం సంసన్దిత్వా దేసితా మయా అనుఞ్ఞాతా.

పఠమభాణవారవణ్ణనా నిట్ఠితా.

విజ్జాచరణకథావణ్ణనా

౨౭౮. ఇమాయ పన గాథాయ విజ్జాచరణసమ్పన్నోతి ఇదం పదం సుత్వా అమ్బట్ఠో చిన్తేసి – “విజ్జా నామ తయో వేదా, చరణం పఞ్చ సీలాని, తయిదం అమ్హాకంయేవ అత్థి, విజ్జాచరణసమ్పన్నో చే సేట్ఠో, మయమేవ సేట్ఠా”తి నిట్ఠం గన్త్వా విజ్జాచరణం పుచ్ఛన్తో – “కతమం పన తం, భో గోతమ, చరణం, కతమా చ పన సా విజ్జా”తి ఆహ. అథస్స భగవా తం బ్రాహ్మణసమయే సిద్ధం జాతివాదాదిపటిసంయుత్తం విజ్జాచరణం పటిక్ఖిపిత్వా అనుత్తరం విజ్జాచరణం దస్సేతుకామో – “న ఖో అమ్బట్ఠా”తిఆదిమాహ. తత్థ **జాతివాదోతి** జాతిం ఆరబ్భ వాదో, బ్రాహ్మణస్సేవిదం వట్టతి, న సుద్దస్సాతిఆది వచనన్తి అత్థో. ఏస నయో సబ్బత్థ. **జాతివాదవినిబద్ధాతి** జాతివాదే వినిబద్ధా. ఏస నయో సబ్బత్థ.

తతో అమ్బట్ఠో – “యత్థ దాని మయం లగ్గిస్సామాతి చిన్తయిమ్హ, తతో నో సమణో గోతమో మహావాతే థుసం ధునన్తో వియ దూరమేవ అవక్ఖిపి. యత్థ పన మయం న లగ్గామ, తత్థ నో నియోజేసి. అయం నో విజ్జాచరణసమ్పదా ఞాతుం వట్టతీ”తి చిన్తేత్వా పున విజ్జాచరణసమ్పదం పుచ్ఛి. అథస్స భగవా సముదాగమతో పభుతి విజ్జాచరణం దస్సేతుం – “ఇధ అమ్బట్ఠ తథాగతో”తిఆదిమాహ.

౨౭౯. ఏత్థ చ భగవా చరణపరియాపన్నమ్పి తివిధం సీలం విభజన్తో “ఇదమస్స హోతి చరణస్మి”న్తి అనియ్యాతేత్వా “ఇదమ్పిస్స హోతి సీలస్మి”న్తి సీలవసేనేవ నియ్యాతేసి. కస్మా? తస్సపి హి కిఞ్చి కిఞ్చి సీలం అత్థి, తస్మా చరణవసేన నియ్యాతియమానే “మయమ్పి చరణసమ్పన్నా”తి తత్థ తత్థేవ లగ్గేయ్య. యం పన తేన సుపినేనపి న దిట్ఠపుబ్బం, తస్సేవ వసేన నియ్యాతేన్తో పఠమం ఝానం ఉపసమ్పజ్జ విహరతి. ఇదమ్పిస్స హోతి చరణస్మిం…పే.… చతుత్థం ఝానం ఉపసమ్పజ్జ విహరతి, ఇదమ్పిస్స హోతి చరణస్మిన్తిఆదిమాహ. ఏత్తావతా అట్ఠపి సమాపత్తియో చరణన్తి నియ్యాతితా హోన్తి, విపస్సనా ఞాణతో పన పట్ఠాయ అట్ఠవిధాపి పఞ్ఞా విజ్జాతి నియ్యాతితా.

చతుఅపాయముఖకథావణ్ణనా

౨౮౦. **అపాయముఖానీ**తి వినాసముఖాని. **అనభిసమ్భుణమానో**తి అసమ్పాపుణన్తో, అవిసహమానో వా. **ఖారివిధమాదాయా**తి ఏత్థ **ఖారీ**తి అరణీ కమణ్డలు సుజాదయో తాపసపరిక్ఖారా. **విధో**తి కాజో. తస్మా ఖారిభరితం కాజమాదాయాతి అత్థో. యే పన ఖారివివిధన్తి పఠన్తి, తే ''**ఖారీ**తి కాజస్స నామం, **వివిధ**న్తి బహుకమణ్డలుఆదిపరిక్ఖార''న్తి వణ్ణయన్తి. **పవత్తఫలభోజనో**తి పతితఫలభోజనో. **పరిచారకో**తి కప్పియకరణపత్తపటిగ్గహణపాదధోవనాదివత్తకరణవసేన పరిచారకో. కామఞ్చ గుణాధికోపి ఖీణాసవసామణేరో పుథుజ్జనభిక్ఖునో వుత్తనయేన పరిచారకో హోతి, అయం పన న తాదిసో గుణవసేనపి వేయ్యావచ్చకరణవసేనపి లామకోయేవ.

కస్మా పన తాపసపబ్బజ్జా సాసనస్స వినాసముఖన్తి వుత్తాతి? యస్మా గచ్ఛన్తం గచ్ఛన్తం సాసనం తాపసపబ్బజ్జావసేన ఓసక్కిస్సతి. ఇమస్మిఞ్హి సాసనే పబ్బజిత్వా తిస్సో సిక్ఖా పూరేతుం అసక్కోన్తం లజ్జినో సిక్ఖాకామా – ''నత్థి తయా సద్ధిం ఉపోసథో వా పవారణా వా సఙ్ఘకమ్మం వా''తి జిగుచ్ఛిత్వా పరివజ్జేన్తి. సో ''దుక్కరం ఖురధారూపమం సాసనే పటిపత్తిపూరణం దుక్ఖం, తాపసపబ్బజ్జా పన సుకరా చేవ బహుజనసమ్మతా చా''తి విబ్భమిత్వా తాపసో హోతి. అఞ్ఞో తం దిస్వా – ''కిం తయా కత''న్తి పుచ్ఛన్తి. సో – ''భారియం తుమ్హాకం సాసనే కమ్మం, ఇధ పన సఛన్దచారినో మయ''న్తి వదతి. సోపి, యది ఏవం అహమ్పి ఏత్థేవ పబ్బజామీతి తస్స అనుసిక్ఖన్తో తాపసో హోతి. ఏవమఞ్ఞోపి అఞ్ఞోపీతి కమేన తాపసావ బహుకా హోన్తి. తేసం ఉప్పన్నకాలే సాసనం ఓసక్కితం నామ భవిస్సతి. లోకే ఏవరూపో బుద్ధో నామ ఉప్పజ్జి, తస్స ఈదిసం నామ సాసనం అహోసీతి సుతమత్తమేవ భవిస్సతి. ఇదం సన్ధాయ భగవా తాపసపబ్బజ్జం సాసనస్స వినాసముఖన్తి ఆహ.

కుదాలపిటకన్తి కన్దమూలఫలగ్గహణత్థం కుదాలఞ్చేవ పిటకఞ్చ. **గామసామన్తం వా**తి విజ్జాచరణసమ్పదాదీని అనభిసమ్భుణన్తో, కసికమ్మాదీహి చ జీవితం నిప్ఫాదేతుం దుక్ఖన్తి మఞ్ఞమానో బహుజనకుహాపనత్థం గామసామన్తే వా నిగమసామన్తే వా అగ్గిసాలం కత్వా సప్పితేలదధిమధుఫాణితతిలతణ్డులాదీహి చేవ నానాదారూహి చ హోమకరణవసేన అగ్గిం పరిచరన్తో అచ్ఛతి.

చతుద్వారం అగారం కరిత్వాతి చతుముఖం పానాగారం కత్వా తస్స ద్వారే మణ్డపం కత్వా తత్థ పానీయం ఉపట్ఠపేత్వా ఆగతాగతే పానీయేన ఆపుచ్ఛతి. యమ్పిస్స అద్ధికా కిలన్తా పానీయం పివిత్వా పరితుట్ఠా భత్తపుటం వా తణ్డులాదీని వా దేన్తి, తం సబ్బం గహేత్వా అమ్బిలయాగుఆదీని కత్వా బహుతరం ఆమిసగహణత్థం కేసఞ్చి అన్నం దేతి, కేసఞ్చి భత్తపచనభాజనాదీని. తేహిపి దిన్నం ఆమిసం వా పుబ్బణ్ణాదీని వా గణ్హాతి, తాని వడ్ఢియా పయోజేతి. ఏవం వడ్ఢమానవిభవో గోమహింసదాసీదాసపరిగ్గహం కరోతి, మహన్తం కుటుమ్బం సణ్ఠపేతి. ఇమం సన్ధాయేతం వుత్తం – ''చతుద్వారం అగారం కరిత్వా అచ్ఛతీ''తి. ''తమహం యథాసత్తి యథాబలం పటిపూజేస్సామీ''తి ఇదం పనస్స పటిపత్తిముఖం. ఇమినా హి ముఖేన సో ఏవం పటిపజ్జతీతి. ఏత్తావతా చ భగవతా సబ్బాపి తాపసపబ్బజ్జా నిద్దిట్ఠా హోన్తి.

కథం? **అట్ఠవిధా హి తాపసా** – సపుత్తభరియా, ఉఞ్ఛాచరియా, అనగ్గిపక్కికా, అసామపాకా, అస్మముట్ఠికా, దన్తవక్కలికా, పవత్తఫలభోజనా, పణ్డుపలాసికాతి. తత్థ యే కేణియజటిలో వియ కుటుమ్బం సణ్ఠపేత్వా వసన్తి, తే **సపుత్తభరియా** నామ.

యే పన “సపుత్తదారభావో నామ పబ్బజితస్స అయుత్తో”తి లాయనమద్దనట్ఠానేసు వీహిముగ్గమాసతిలాదీని సఙ్కడ్ఢిత్వా పచిత్వా పరిభుఞ్జన్తి, తే **ఉఞ్ఛాచరియా** నామ.

యే “ఖలేన ఖలం విచరిత్వా వీహిం ఆహరిత్వా కోట్టేత్వా పరిభుఞ్జనం నామ అయుత్త”న్తి గామనిగమేసు తణ్డులభిక్ఖం గహేత్వా పచిత్వా పరిభుఞ్జన్తి, తే **అనగ్గిపక్కికా** నామ.

యే పన “కిం పబ్బజితస్స సామపాకేనా”తి గామం పవిసిత్వా పక్కభిక్ఖమేవ గణ్హన్తి , తే **అసామపాకా** నామ.

యే “దివసే దివసే భిక్ఖాపరియేట్ఠి నామ దుక్ఖా పబ్బజితస్సా”తి ముట్ఠిపాసాణేన అమ్బాటకాదీనం రుక్ఖానం తచం కోట్టేత్వా ఖాదన్తి, తే **అస్మముట్ఠికా** నామ.

యే పన “పాసాణేన తచం కోట్టేత్వా విచరణం నామ దుక్ఖ”న్తి దన్తేహేవ ఉబ్బాటేత్వా ఖాదన్తి, తే **దన్తవక్కలికా** నామ.

యే “దన్తేహి ఉబ్బాటేత్వా ఖాదనం నామ దుక్ఖం పబ్బజితస్సా”తి లేడ్డుదణ్డాదీహి పహరిత్వా పతితాని ఫలాని పరిభుఞ్జన్తి, తే **పవత్తఫలభోజనా** నామ.

యే పన “లేడ్డుదణ్డాదీహి పాతేత్వా పరిభోగో నామ అసారుప్పో పబ్బజితస్సా”తి సయం పతితానేవ పుప్ఫఫలపణ్డుపలాసాదీని ఖాదన్తా యాపేన్తి, తే **పణ్డుపలాసికా** నామ.

తే తివిధా – ఉక్కట్ఠమజ్ఝిమముదుకవసేన. తత్థ యే నిసిన్నట్ఠానతో అనుట్ఠాయ హత్థేన పాపుణనట్ఠానేవ పతితం గహేత్వా ఖాదన్తి, తే ఉక్కట్ఠా. యే ఏకరుక్ఖతో అఞ్ఞం రుక్ఖం న గచ్ఛన్తి, తే మజ్ఝిమా. యే తం తం రుక్ఖమూలం గన్త్వా పరియేసిత్వా ఖాదన్తి, తే ముదుకా.

ఇమా పన అట్ఠపి తాపసపబ్బజ్జా ఇమాహి చతూహియేవ సఙ్గహం గచ్ఛన్తి. కథం? ఏతాసు హి సపుత్తభరియా చ ఉఞ్ఛాచరియా చ అగారం భజన్తి. అనగ్గిపక్కికా చ అసామపాకా చ అగ్యాగారం భజన్తి. అస్మముట్ఠికా చ దన్తవక్కలికా చ కన్దమూలఫలభోజనం భజన్తి. పవత్తఫలభోజనా చ పణ్డుపలాసికా చ పవత్తఫలభోజనం భజన్తి. తేన వుత్తం – “ఏత్తావతా చ భగవతా సబ్బాపి తాపసపబ్బజ్జా నిద్దిట్ఠా హోన్తీ”తి.

౨౮౧-౨౮౨. ఇదాని భగవా సాచరియకస్స అమ్బట్ఠస్స విజ్జాచరణసమ్పదాయ అపాయముఖమ్పి అప్పత్తభావం దస్సేతుం తం కిం మఞ్ఞసి అమ్బట్ఠాతిఆదిమాహ. తం ఉత్తానత్థమేవ. **అత్తనా ఆపాయికోపి అపరిపూరమానో**తి అత్తనా విజ్జాచరణసమ్పదాయ ఆపాయికేనాపి అపరిపూరమానేన.

పుబ్బకఇసిభావానుయోగవణ్ణనా

౨౮౩. దత్తికన్తి దిన్నకం. **సమ్ముఖీభావమ్పి న దదాతీ**తి కస్మా న దదాతి? సో కిర సమ్ముఖా ఆవట్టనిం నామ విజ్జం జానాతి. యదా రాజా మహారహేన అలఙ్కారేన అలఙ్కతో హోతి, తదా రఞ్ఞో సమీపే ఠత్వా తస్స అలఙ్కారస్స నామం గణ్హాతి. తస్స రాజా నామే గహితే న దేమీతి వత్తుం న సక్కోతి. దత్వా పున ఛణదివసే అలఙ్కారం ఆహరథాతి వత్వా, నత్థి, దేవ, తుమ్హేహి బ్రాహ్మణస్స దిన్నోతి వుత్తో, “కస్మా మే దిన్నో”తి పుచ్ఛి. తే అమచ్చా ‘సో బ్రాహ్మణో సమ్ముఖా

ఆవట్టనిమాయం జానాతి. తాయ తుమ్హే ఆవట్టేత్వా గహేత్వా గచ్ఛతీ’తి ఆహంసు. అపరే రఞ్ఞా సహ తస్స అతిసహాయభావం అసహన్తా ఆహంసు – “దేవ, ఏతస్స బ్రాహ్మణస్స సరీరే సఙ్ఖఫలితకుట్ఠం నామ అత్థి. తుమ్హే ఏతం దిస్వావ ఆలిఙ్గథ పరామసథ, ఇదఞ్చ కుట్ఠం నామ కాయసంసగ్గవసేన అనుగచ్ఛతి, మా ఏవం కరోథా”తి. తతో పట్ఠాయ తస్స రాజా సమ్ముఖీభావం న దేతి.

యస్మా పన సో బ్రాహ్మణో పణ్డితో ఖత్తవిజ్జాయ కుసలో, తేన సహ మన్తేత్వా కతకమ్మం నామ న విరుజ్ఝతి, తస్మా సాణిపాకారస్స అన్తో ఠత్వా బహి ఠితేన తేన సద్ధిం మన్తేతి. తం సన్ధాయ వుత్తం “తిరో దుస్సన్తేన మన్తేతీ”తి. తత్థ **తిరోదుస్సన్తేనా**తి తిరోదుస్సేన. అయమేవ వా పాఠో. **ధమ్మికన్తి** అనవజ్జం. **పయాతన్తి** అభిహరిత్వా దిన్నం. **కథం తస్స రాజాతి** యస్స రఞ్ఞో బ్రాహ్మణో ఈదిసం భిక్ఖం పటిగ్గణ్హేయ్య, కథం తస్స బ్రాహ్మణస్స సో రాజా సమ్ముఖీభావమ్పి న దదేయ్య. అయం పన అదిన్నకం మాయాయ గణ్హాతి, తేనస్స సమ్ముఖీభావం రాజా న దేతీతి నిట్ఠమేత్థ గన్తబ్బన్తి అయమేత్థ అధిప్పాయో. “ఇదం పన కారణం ఠపేత్వా రాజానఞ్చేవ బ్రాహ్మణఞ్చ న అఞ్ఞో కోచి జానాతి. తదేతం ఏవం రహస్సమ్పి పటిచ్ఛన్నమ్పి అద్ధా సబ్బఞ్ఞూ సమణో గోతమోతి నిట్ఠం గమిస్సతీ”తి భగవా పకాసేసి.

౨౮౪. ఇదాని అయఞ్చ అమ్బట్ఠో, ఆచరియో చస్స మన్తే నిస్సాయ అతిమానినో. తేన తేసం మన్తనిస్సితమాననిమ్మదనత్థం ఉత్తరి దేసనం వడ్ఢేన్తో తం కిం మఞ్ఞసి, అమ్బట్ఠ, ఇధ రాజాతిఆదిమాహ. తత్థ **రథూపత్థరే**తి రథమ్హి రఞ్ఞో ఠానత్థం అత్థరిత్వా సజ్జితపదేసే. **ఉగ్గేహి వా**తి ఉగ్గతుగ్గతేహి వా అమచ్చేహి. **రాజఞ్ఞేహీ**తి అనభిసిత్తకుమారేహి. **కిఞ్చిదేవ మన్తనన్తి** అసుకస్మిం దేసే తళాకం వా మాతికం వా కాతుం వట్టతి, అసుకస్మిం గామం వా నిగమం వా నగరం వా నివేసేతున్తి ఏవరూపం పాకటమన్తనం. **తదేవ మన్తనన్తి** యం రఞ్ఞా మన్తితం తదేవ. తాదిసేహియేవ సీసుక్ఖేపభముక్ఖేపాదీహి ఆకారేహి మన్తేయ్య. **రాజభణితన్తి** యథా రఞ్ఞా భణితం, తస్సత్థస్స సాధనసమత్థం. సోపి తస్సత్థస్స సాధనసమత్థమేవ భణితం భణతీతి అత్థో.

౨౮౫. **పవత్తారో**తి పవత్తయితారో. **యేసన్తి** యేసం సన్తకం. **మన్తపదన్తి** వేదసఙ్ఖాతం మన్తమేవ . **గీతన్తి** అట్ఠకాదీహి దసహి పోరాణకబ్రాహ్మణేహి సరసమ్పత్తివసేన సజ్ఝాయితం. **పవుత్తన్తి** అఞ్ఞేసం వుత్తం, వాచితన్తి అత్థో. **సమిహితన్తి** సముపబ్యూళ్హం రాసికతం, పిణ్డం కత్వా ఠపితన్తి అత్థో. **తదనుగాయన్తీ**తి ఏతరహి బ్రాహ్మణా తం తేహి పుబ్బే గీతం అనుగాయన్తి అనుసజ్ఝాయన్తి. **తదనుభాసన్తీ**తి తం అనుభాసన్తి, ఇదం పురిమస్సేవ వేవచనం. **భాసితమనుభాసన్తీ**తి తేహి భాసితం సజ్ఝాయితం అనుసజ్ఝాయన్తి. **వాచితమనువాచేన్తీ**తి తేహి అఞ్ఞేసం వాచితం అనువాచేన్తి.

సేయ్యథిదన్తి తే కతమేహి అత్థో. **అట్ఠకో**తిఆదీని తేసం నామాని. తే కిర దిబ్బేన చక్ఖునా ఓలోకేత్వా పరూపఘాతం అకత్వా కస్సపసమ్మాసమ్బుద్ధస్స భగవతో పావచనేన సహ సంసన్దిత్వా మన్తే గన్థింసు. అపరాపరే పన బ్రాహ్మణా పాణాతిపాతాదీని పక్ఖిపిత్వా తయో వేదే భిన్దిత్వా బుద్ధవచనేన సద్ధిం విరుద్ధే అకంసు. **నేతం ఠానం విజ్జతీ**తి యేన త్వం ఇసి భవేయ్యాసి, ఏతం కారణం న విజ్జతి. ఇధ భగవా యస్మా – “ఏస పుచ్ఛియమానోపి, అత్తనో అవత్థరణభావం ఞత్వా పటివచనం న దస్సతీ”తి జానాతి, తస్మా పటిఞ్ఞం అగహేత్వావ తం ఇసిభావం పటిక్ఖిపి.

౨౮౬. ఇదాని యస్మా తే పోరాణా దస బ్రాహ్మణా నిరామగన్ధా అనిత్థిగన్ధా రజోజల్లధరా బ్రహ్మచారినో అరఞ్ఞాయతనే పబ్బతపాదేసు వనమూలఫలాహారా వసింసు. యదా కత్థచి గన్తుకామా హోన్తి, ఇద్ధియా ఆకాసేనేవ గచ్ఛన్తి, నత్థి తేసం

యానేన కిచ్చం. సబ్బదిసాసు చ నేసం మేత్తాదిబ్రహ్మవిహారభావనావ ఆరక్ఖా హోతి, నత్థి తేసం పాకారపురిసగుత్తీహి అత్థో. ఇమినా చ అమ్బట్ఠేన సుతపుబ్బా తేసం పటిపత్తి; తస్మా ఇమస్స సాచరియకస్స తేసం పటిపత్తితో ఆరకభావం దస్సేతుం – "తం కిం మఞ్ఞసి, అమ్బట్ఠా"తిఆదిమాహ.

తత్థ **విచితకాళకన్తి** విచినిత్వా అపనీతకాళకం. **వేఠకనతపస్సాహీతి** దుస్సపట్టదుస్సవేణి ఆదీహి వేఠకేహి నమితఫాసుకాహి. **కుత్తవాలేహీతి** సోభాకరణత్థం కప్పేతుం, యుత్తట్ఠానేసు కప్పితవాలేహి. ఏత్థ చ వళవానంయేవ వాలా కప్పితా, న రథానం, వళవపయుత్తత్తా పన రథాపి "కుత్తవాలా"తి వుత్తా. **ఉక్కిణ్ణపరిఖాసూతి** ఖతపరిఖాసు. **ఓక్ఖిత్తపలిఘాసూతి** ఠపితపలిఘాసు. **నగరూపకారికాసూతి** ఏత్థ ఉపకారికాతి పరేసం ఆరోహనివారణత్థం సమన్తా నగరం పాకారస్స అధోభాగే కతసుధాకమ్మం వుచ్చతి. ఇధ పన తాహి ఉపకారికాహి యుత్తాని నగరానేవ "నగరూపకారికాయో"తి అధిప్పేతాని. **రక్ఖాపేన్తీతి** తాదిసేసు నగరేసు వసన్తాపి అత్తానం రక్ఖాపేన్తి. **కఙ్ఖాతి** "సబ్బఞ్ఞూ, న సబ్బఞ్ఞూ"తి ఏవం సంసయో. **విమతీతి** తస్సేవ వేవచనం, విరూపా మతి, వినిచ్ఛినితుం అసమత్థాతి అత్థో. ఇదం భగవా "అమ్బట్ఠస్స ఇమినా అత్తభావేన మగ్గఫలాభావో నత్థి, కేవలం దివసో వీతివత్తతి, అయం ఖో పన లక్ఖణపరియేసనత్థం ఆగతో, తమ్పి కిచ్చం నస్సరతి. హన్దస్స సతిజననత్థం నయం దేమీ"తి ఆహ.

ద్వేలక్ఖణదస్సనవణ్ణనా

౨౮౭. ఏవం వత్వా పన యస్మా బుద్ధానం నిసిన్నానం వా నిపన్నానం వా కోచి లక్ఖణం పరియేసితుం న సక్కోతి, ఠితానం పన చఙ్కమన్తానం వా సక్కోతి. ఆచిణ్ణఞ్చేతం బుద్ధానం లక్ఖణపరియేసనత్థం ఆగతభావం ఞత్వా ఉట్ఠాయాసనా చఙ్కమాధిట్ఠానం నామ, తేన భగవా ఉట్ఠాయాసనా బహి నిక్ఖన్తో. తస్మా అథ ఖో భగవాతిఆది వుత్తం.

సమన్నేసీతి గవేసి, ఏకం ద్వేతి వా గణయన్తో సమానయి. **యేభుయ్యేనాతి** పాయేన, బహుకాని అద్దస, అప్పాని న అద్దసాతి అత్థో. తతో యాని న అద్దస తేసం దీపనత్థం వుత్తం – "ఠపేత్వా ద్వే"తి. **కఙ్ఖతీతి** "అహో వత పస్సేయ్య"న్తి పత్థనం ఉప్పాదేతి. **విచికిచ్ఛతీతి** తతో తతో తాని విచినన్తో కిచ్ఛతి న సక్కోతి దట్ఠుం. **నాధిముచ్చతీతి** తాయ విచికిచ్ఛాయ సన్నిట్ఠానం న గచ్ఛతి. **న సమ్పసీదతీతి** తతో – "పరిపుణ్ణలక్ఖణో అయ"న్తి భగవతి పసాదం నాపజ్జతి. కఙ్ఖాయ వా దుబ్బలా విమతి వుత్తా, విచికిచ్ఛాయ మజ్ఝిమా, అనధిముచ్చనతాయ బలవతీ, అసమ్పసాదేన తేహి తీహి ధమ్మేహి చిత్తస్స కాలుసియభావో. **కోసోహితేతి** వత్థికోసేన పటిచ్ఛన్నే. **వత్థగుయ్హేతి** అఙ్గజాతే భగవతో హి వరవారణస్సేవ కోసోహితం వత్థగుయ్హం సువణ్ణవణ్ణం పదుమగబ్భసమానం. తం సో వత్థపటిచ్ఛన్నత్తా అపస్సన్తో, అన్తోముఖగతాయ చ జివ్హాయ పహూతభావం అసల్లక్ఖేన్తో తేసు ద్వీసు లక్ఖణేసు కఙ్ఖీ అహోసి విచికిచ్ఛీ.

౨౮౮. **తథారూపన్తి** తం రూపం. కిమేత్థ అఞ్ఞేన వత్తబ్బం? వుత్తమేతం నాగసేనత్థేరేనేవ మిలిన్దరఞ్ఞా పుట్ఠేన – "దుక్కరం, భన్తే, నాగసేన, భగవతా కతన్తి. కిం మహారాజాతి? మహాజనేన హిరికరణోకాసం బ్రహ్మాయు బ్రాహ్మణస్స చ అన్తేవాసి ఉత్తరస్స చ, బావరిస్స అన్తేవాసీనం సోళసబ్రాహ్మణానఞ్చ , సేలస్స బ్రాహ్మణస్స చ అన్తేవాసీనం తిసతమాణవానఞ్చ దస్సేసి, భన్తేతి. న, మహారాజ, భగవా గుయ్హం దస్సేసి. ఛాయం భగవా దస్సేసి. ఇద్ధియా అభిసఙ్ఖరిత్వా నివాసననివత్థం కాయబన్ధనబద్ధం చీవరపారుతం ఛాయారూపకమత్తం దస్సేసి మహారాజాతి. ఛాయం దిట్ఠే

సతి దిట్ఠంయేవ నను, భన్తేతి? తిట్ఠతేతం, మహారాజ, హదయరూపం దిస్వా బుజ్ఝనకసత్తో భవేయ్య, హదయమంసం నీహరిత్వా దస్సేయ్య సమ్మాసమ్బుద్ధోతి. కల్లోసి, భన్తే, నాగసేనా”తి.

నిన్నామేత్వాతి నీహరిత్వా. **అనుమసీతి** కథినసూచిం వియ కత్వా అనుమజ్జి, తథాకరణేన చేత్థ ముదుభావో, కణ్ణసోతానుమసనేన దీఘభావో, నాసికసోతానుమసనేన తనుభావో, నలాటచ్ఛాదనేన పుథులభావో పకాసితోతి వేదితబ్బో.

౨౮౯. **పటిమానేన్తోతి** ఆగమేన్తో, ఆగమనమస్స పత్థేన్తో ఉదిక్ఖన్తోతి అత్థో.

౨౯౦. **కథాసల్లాపోతి** కథా చ సల్లాపో చ, కథనం పటికథనన్తి అత్థో.

౨౯౧. **అహో వతాతి** గరహవచనమేతం. **రేతి** ఇదం హీళనవసేన ఆమన్తనం. **పణ్డితకాతి** తమేవ జిగుచ్ఛన్తో ఆహ. సేసపదద్వయేపి ఏసేవ నయో. **ఏవరూపేన కిర భో పురిసో అత్థచరకేనాతి** ఇదం యాదిసో త్వం, ఏదిసే అత్థచరకే హితకారకే సతి పురిసో నిరయంయేవ గచ్ఛేయ్య, న అఞ్ఞత్రాతి ఇమమత్థం సన్ధాయ వదతి. **ఆసజ్జ ఆసజ్జాతి** ఘట్టేత్వా ఘట్టేత్వా. **అమ్హేపి ఏవం ఉపనేయ్య ఉపనేయ్యాతి** బ్రాహ్మణో ఖో పన అమ్బట్ఠ పోక్ఖరసాతీతిఆదీని వత్వా ఏవం ఉపనేత్వా ఉపనేత్వా పటిచ్ఛన్నం కారణం ఆవికరిత్వా సుట్ఠు దాసాదిభావం ఆరోపేత్వా అవచ, తయా అమ్హే అక్కోసాపితాతి అధిప్పాయో. **పదసాయేవ పవత్తేసీతి** పాదేన పహరిత్వా భూమియం పాతేసి. యఞ్చ సో పుబ్బే ఆచరియేన సద్ధిం రథం ఆరుహిత్వా సారథి హుత్వా అగమాసి , తమ్పిస్స ఠానం అచ్ఛిన్దిత్వా రథస్స పురతో పదసా యేవస్స గమనం అకాసి.

పోక్ఖరసాతిబుద్ధూపసఙ్కమనవణ్ణనా

౨౯౨-౨౯౬. **అతివికాలోతి** సుట్ఠు వికాలో, సమ్మోదనీయకథాయపి కాలో నత్థి. **ఆగమా ను ఖ్విధ భోతి** ఆగమా ను ఖో ఇధ భో. **అధివాసేతూతి** సమ్పటిచ్ఛతు. **అజ్జతనాయాతి** యం మే తుమ్హేసు కారం కరోతో అజ్జ భవిస్సతి పుఞ్ఞఞ్చ పీతిపామోజ్జఞ్చ తదత్థాయ. **అధివాసేసి భగవా తుణ్హీభావేనాతి** భగవా కాయఙ్గం వా వాచఙ్గం వా అచోపేత్వా అబ్భన్తరేయేవ ఖన్తిం ధారేన్తో తుణ్హీభావేన అధివాసేసి. బ్రాహ్మణస్స అనుగ్గహణత్థం మనసావ సమ్పటిచ్ఛీతి వుత్తం హోతి.

౨౯౭. **పణీతేనాతి** ఉత్తమేన. **సహత్థాతి** సహత్థేన. **సన్తప్పేసీతి** సుట్ఠు తప్పేసి పరిపుణ్ణం సుహితం యావదత్థం అకాసి. **సమ్పవారేసీతి** సుట్ఠు పవారేసి, అలం అలన్తి హత్థసఞ్ఞాయ పటిక్ఖిపాపేసి. **భుత్తావిన్తి** భుత్తవన్తం. **ఓనీతపత్తపాణిన్తి** పత్తతో ఓనీతపాణిం, అపనీతహత్థన్తి వుత్తం హోతి. ఓనిత్తపత్తపాణిన్తిపి పాఠో. తస్సత్థో – ఓనిత్తం నానాభూతం వినాభూతం పత్తం పాణితో అస్సాతి ఓనిత్తపత్తపాణి, తం ఓనిత్తపత్తపాణిం. హత్థే చ పత్తఞ్చ ధోవిత్వా ఏకమన్తే పత్తం నిక్ఖిపిత్వా నిసిన్నన్తి అత్థో. **ఏకమన్తం నిసీదీతి** భగవన్తం ఏవం భూతం ఞత్వా ఏకస్మిం ఓకాసే నిసీదీతి అత్థో.

౨౯౮. **అనుపుబ్బిం కథన్తి** అనుపటిపాటికథం. ఆనుపుబ్బికథా నామ దానానన్తరం సీలం, సీలానన్తరం సగ్గో, సగ్గానన్తరం మగ్గోతి ఏతేసం అత్థానం దీపనకథా. తేనేవ – “సేయ్యథిదం దానకథ”న్తిఆదిమాహ. **ఓకారన్తి** అవకారం లామకభావం. **సాముక్కంసికాతి** సామం ఉక్కంసికా, అత్తనాయేవ ఉద్ధరిత్వా గహితా, సయమ్భుఞాణేన దిట్ఠా, అసాధారణా అఞ్ఞేసన్తి అత్థో. కా పన సాతి? అరియసచ్చదేసనా. తేనేవాహ – “దుక్ఖం, సముదయం, నిరోధం, మగ్గ”న్తి. **ధమ్మచక్ఖున్తి** ఏత్థ

సోతాపత్తిమగ్గో అధిప్పేతో. తస్స ఉప్పత్తిఆకారదస్సనత్థం – ‘‘యం కిఞ్చి సముదయధమ్మం, సబ్బం తం నిరోధధమ్మ’’న్తి ఆహ. తఞ్హి నిరోధం ఆరమ్మణం కత్వా కిచ్చవసేన ఏవం సబ్బసఙ్ఖతం పటివిజ్ఝన్తం ఉప్పజ్జతి.

పోక్ఖరసాతిఉపాసకత్తపటివేదనావణ్ణనా

౨౯౯. దిట్ఠో అరియసచ్చధమ్మో ఏతేనాతి **దిట్ఠధమ్మో**. ఏస నయో సేసపదేసుపి. తిణ్ణా విచికిచ్ఛా అనేనాతి **తిణ్ణవిచికిచ్ఛో.** విగతా కథంకథా అస్సాతి **విగతకథంకథో. వేసారజ్జప్పత్తో**తి విసారదభావం పత్తో. కత్థ? సత్థుసాసనే. నాస్స పరో పచ్చయో, న పరస్స సద్ధాయ ఏత్థ వత్తతీతి **అపరప్పచ్చయో.** సేసం సబ్బత్థ వుత్తనయత్తా ఉత్తానత్థత్తా చ పాకటమేవాతి.

ఇతి సుమఙ్గలవిలాసినియా దీఘనికాయట్ఠకథాయం

అమ్బట్ఠసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౪. సోణదణ్డసుత్తవణ్ణనా

౩౦౦. ఏవం మే సుతం...పే.... అఙ్గేసూతి **సోణదణ్డసుత్తం**. తత్రాయం అపుబ్బపదవణ్ణనా. **అఙ్గేసూతి** అఙ్గా నామ అఙ్గపాసాదికతాయ ఏవం లద్ధవోహారా జానపదినో రాజకుమారా, తేసం నివాసో ఏకోపి జనపదో రూళ్హీసద్దేన అఙ్గాతి వుచ్చతి, తస్మిం అఙ్గేసు జనపదే. **చారికన్తి** ఇధాపి అతురితచారికా చేవ నిబద్ధచారికా చ అధిప్పేతా. తదా కిర భగవతో దససహస్సిలోకధాతుం ఓలోకేన్తస్స సోణదణ్డో బ్రాహ్మణో ఞాణజాలస్స అన్తో పఞ్ఞాయిత్థ. అథ భగవా అయం బ్రాహ్మణో మయ్హం ఞాణజాలే పఞ్ఞాయతి. 'అత్థి ను ఖ్వస్సుపనిస్సయో'తి వీమంసన్తో అద్దస. 'మయి తత్థ గతే ఏతస్స అన్తేవాసినో ద్వాదసహి ఆకారేహి బ్రాహ్మణస్స వణ్ణం భాసిత్వా మమ సన్తికే ఆగన్తుం న దస్సన్తి. సో పన తేసం వాదం భిన్దిత్వా ఏకూనతింస ఆకారేహి మమ వణ్ణం భాసిత్వా మం ఉపసఙ్కమిత్వా పఞ్హం పుచ్ఛిస్సతి. సో పఞ్హవిస్సజ్జనపరియోసానే సరణం గమిస్సతీ'తి, దిస్వా పఞ్చసతభిక్ఖుపరివారో తం జనపదం పటిపన్నో. తేన వుత్తం – అఙ్గేసు చారికం చరమానో...పే.... యేన చమ్పా తదవసరీతి.

గగ్గరాయ పోక్ఖరణియా తీరేతి తస్స చమ్పానగరస్స అవిదూరే గగ్గరాయ నామ రాజగ్గమహేసియా ఖణితత్తా గగ్గరాతి లద్ధవోహారా పోక్ఖరణీ అత్థి. తస్సా తీరే సమన్తతో నీలాదిపఞ్చవణ్ణకుసుమపటిమణ్డితం మహన్తం చమ్పకవనం. తస్మిం భగవా కుసుమగన్ధసుగన్ధే చమ్పకవనే విహరతి. తం సన్ధాయ గగ్గరాయ పోక్ఖరణియా తీరేతి వుత్తం. **మాగధేన సేనియేన బిమ్బిసారేనాతి** ఏత్థ సో రాజా మగధానం ఇస్సరత్తా **మాగధో.** మహతియా సేనాయ సమన్నాగతత్తా సేనియో. బిమ్బీతి సువణ్ణం. తస్మా సారసువణ్ణసదిసవణ్ణతాయ బిమ్బిసారోతి వుచ్చతి.

౩౦౧-౩౦౨. బహూ బహూ హుత్వా సంహతాతి సఙ్ఘా. ఏకేకిస్సాయ దిసాయ సఙ్ఘో ఏతేసం అత్థీతి **సఙ్ఘీ.** పుబ్బే నగరస్స అన్తో అగణా బహి నిక్ఖమిత్వా గణతం పత్తాతి **గణీభూతా. ఖత్తం ఆమన్తేసీతి**. ఖత్తా వుచ్చతి పుచ్ఛితపఞ్హే బ్యాకరణసమత్థో మహామత్తో, తం ఆమన్తేసి **ఆగమేన్తూతి** ముహుత్తం పటిమానేన్తు, మా గచ్ఛన్తూతి వుత్తం హోతి.

సోణదణ్డగుణకథా

౩౦౩. నానావేరజ్జకానన్తి నానావిధేసు రజ్జేసు, అఞ్ఞేసు అఞ్ఞేసు కాసికోసలాదీసు రజ్జేసు జాతా, తాని వా తేసం నివాసా, తతో వా ఆగతాతి నానావేరజ్జకా, తేసం నానావేరజ్జకానం. **కేనచిదేవ కరణీయేనాతి** తస్మిం కిర నగరే ద్వీహి కరణీయేహి బ్రాహ్మణా సన్నిపతన్తి – యఞ్ఞానుభవనత్థం వా మన్తసజ్ఝాయనత్థం వా. తదా చ తస్మిం నగరే యఞ్ఞో నత్థి. సోణదణ్డస్స పన సన్తికే మన్తసజ్ఝాయనత్థం ఏతే సన్నిపతితా. తం సన్ధాయ వుత్తం – "కేనచిదేవ కరణీయేనా"తి. తే తస్స గమనం సుత్వా చిన్తేసుం – "అయం సోణదణ్డో ఉగ్గతబ్రాహ్మణో యేభుయ్యేన చ అఞ్ఞే బ్రాహ్మణా సమణం గోతమం సరణం గతా, అయమేవ న గతో. స్వాయం సచే తత్థ గమిస్సతి, అద్ధా సమణస్స గోతమస్స ఆవట్టనియా మాయాయ ఆవట్టితో, తం సరణం గమిస్సతి. తతో ఏతస్సాపి గేహద్వారే బ్రాహ్మణానం సన్నిపాతో న భవిస్సతీ"తి. "హన్దస్స గమనన్తరాయం కరోమా"తి సమ్మన్తయిత్వా తత్థ అగమంసు. తం సన్ధాయ – అథ ఖో తే బ్రాహ్మణాతిఆది వుత్తం.

తత్థ **ఇమినాపఙ్గేనాతి** ఇమినాపి కారణేన. ఏవం ఏతం కారణం వత్వా పున – "అత్తనో వణ్ణే భఞ్ఞమానే అతుస్సనకసత్తో నామ నత్థి. హన్దస్స వణ్ణం భణనేన గమనం నివారేస్సామా"తి చిన్తేత్వా భవఞ్హి సోణదణ్డో ఉభతో సుజాతోతిఆదీని కారణాని

ఆహంసు.

ఉభతోతి ద్వీహి పక్ఖేహి. **మాతితో చ పితితో చా**తి భోతో మాతా బ్రాహ్మణీ, మాతుమాతా బ్రాహ్మణీ, తస్సాపి మాతా బ్రాహ్మణీ; పితా బ్రాహ్మణో, పితుపితా బ్రాహ్మణో, తస్సాపి పితా బ్రాహ్మణోతి, ఏవం భవం ఉభతో సుజాతో మాతితో చ పితితో చ. **సంసుద్ధగహణికో**తి సంసుద్ధా తే మాతుగహణీ కుచ్ఛీతి అత్థో. సమవేపాకినియా గహణియాతి ఏత్థ పన కమ్మజతేజోధాతు "గహణీ"తి వుచ్చతి.

యావ సత్తమా పితామహయుగాతి ఏత్థ పితుపితా పితామహో, పితామహస్స యుగం పితామహయుగం. **యుగ**న్తి ఆయుప్పమాణం వుచ్చతి. అభిలాపమత్తమేవ చేతం. అత్థతో పన పితామహోయేవ పితామహయుగం. తతో ఉద్ధం సబ్బేపి పుబ్బపురిసా పితామహగ్గహణేనేవ గహితా. ఏవం యావ సత్తమో పురిసో , తావ సంసుద్ధగహణికో. అథ వా అక్ఖిత్తో అనుపకుట్ఠో జాతివాదేనాతి దస్సేన్తి. **అక్ఖిత్తో**తి – "అపనేథ ఏతం, కిం ఇమినా"తి ఏవం అక్ఖిత్తో అనవక్ఖిత్తో. **అనుపకుట్ఠో**తి న ఉపకుట్ఠో, న అక్కోసం వా నిన్దం వా లద్ధపుబ్బో. కేన కారణేనాతి? జాతివాదేన. ఇతిపి – "హీనజాతికో ఏసో"తి ఏవరూపేన వచనేనాతి అత్థో.

అడ్ఢోతి ఇస్సరో. **మహద్ధనో**తి మహతా ధనేన సమన్నాగతో. భవతో హి గేహే పథవియం పంసువాలికా వియ బహుధనం, సమణో పన గోతమో అధనో భిక్ఖాయ ఉదరం పూరేత్వా యాపేతీతి దస్సేన్తి. **మహాభోగో**తి పఞ్చకామగుణవసేన మహాఉపభోగో. ఏవం యం యం గుణం వదన్తి, తస్స తస్స పటిపక్ఖవసేన భగవతో అగుణంయేవ దస్సేమాతి మఞ్ఞమానా వదన్తి.

అభిరూపోతి అఞ్ఞేహి మనుస్సేహి అభిరూపో అధికరూపో. **దస్సనీయో**తి దివసమ్పి పస్సన్తానం అతిత్తికరణతో దస్సనయోగ్గో. దస్సనేనేవ చిత్తపసాదజననతో **పాసాదికో.** వోక్ఖరతా వుచ్చతి సున్దరభావో, వణ్ణస్స వోక్ఖరతా వణ్ణవోక్ఖరతా, తాయ వణ్ణసమ్పత్తియా యుత్తోతి అత్థో. పోరాణా పనాహు – "వోక్ఖరన్తి సరీరం వదన్తి, వణ్ణం వణ్ణమేవా"తి. తేసం మతేన వణ్ణఞ్చ వోక్ఖరఞ్చ వణ్ణవోక్ఖరాని. తేసం భావో వణ్ణవోక్ఖరతా. ఇతి **పరమాయ వణ్ణవోక్ఖరతాయా**తి ఉత్తమేన పరిసుద్ధేన వణ్ణేన చేవ సరీరసణ్ఠానసమ్పత్తియా చాతి అత్థో. **బ్రహ్మవణ్ణీ**తి సేట్ఠవణ్ణీ. పరిసుద్ధవణ్ణేసుపి సేట్ఠేన సువణ్ణవణ్ణేన సమన్నాగతోతి అత్థో. **బ్రహ్మవచ్ఛసీ**తి మహాబ్రహ్మునో సరీరసదిసేనేవ సరీరేన సమన్నాగతో. **అఖుద్దావకాసో దస్సనాయా**తి "భోతో సరీరే దస్సనస్స ఓకాసో న ఖుద్దకో మహా, సబ్బానేవ తే అఙ్గపచ్చఙ్గాని దస్సనీయానేవ, తాని చాపి మహన్తానేవా"తి దీపేన్తి.

సీలమస్స అత్థీతి **సీలవా.** వుద్ధం వద్ధితం సీలమస్సాతి **వుద్ధసీలీ. వుద్ధసీలేనా**తి వుద్ధేన వద్ధితేన సీలేన. **సమన్నాగతో**తి యుత్తో. ఇదం వుద్ధసీలీపదస్సేవ వేవచనం. సబ్బమేతం పఞ్చసీలమత్తమేవ సన్ధాయ వదన్తి.

కల్యాణవాచోతిఆదీసు కల్యాణా సున్దరా పరిమణ్డలపదబ్యఞ్జనా వాచా అస్సాతి కల్యాణవాచో. కల్యాణం మధురం వాక్కరణం అస్సాతి **కల్యాణవాక్కరణో** . **వాక్కరణ**న్తి ఉదాహరణఘోసో. గుణపరిపుణ్ణభావేన పురే భవాతి పోరీ. పురే వా భవత్తా పోరీ. పోరియా నాగరికిత్థియా సుఖుమాలత్తనేన సదిసాతి పోరీ, తాయ **పోరియా. విస్సట్ఠాయా**తి అపలిబుద్ధాయ సన్దిట్ఠవిలమ్బితాదిదోసరహితాయ. **అనేలగలాయా**తి ఏలగళేనవిరహితాయ. యస్స కస్సచి హి కథేన్తస్స ఏలా గళన్తి, లాలా వా పగ్ఘరన్తి, ఖేళఫుసితాని వా నిక్ఖమన్తి, తస్స వాచా ఏలగళం నామ హోతి, తబ్బిపరీతాయాతి అత్థో. **అత్థస్స విఞ్ఞాపనియా**తి ఆదిమజ్ఝపరియోసానం పాకటం కత్వా భాసితత్థస్స విఞ్ఞాపనసమత్థాయ.

జిణ్ణోతి జరాజిణ్ణతాయ జిణ్ణో. **వుద్ధో**తి అఙ్గపచ్చఙ్గానం వుద్ధిభావమరియాదప్పత్తో. **మహల్లకో**తి జాతిమహల్లకతాయ సమన్నాగతో. చిరకాలప్పసుతోతి వుత్తం హోతి. **అద్ధగతో**తి అద్ధానం గతో, ద్వే తయో రాజపరివట్టే అతీతోతి అధిప్పాయో. **వయోఅనుప్పత్తో**తి పచ్ఛిమవయం సమ్పత్తో, పచ్ఛిమవయో నామ వస్ససతస్స పచ్ఛిమో తతియభాగో.

అపి చ **జిణ్ణో**తి పోరాణో, చిరకాలప్పవత్తకులన్వయోతి వుత్తం హోతి. **వుద్ధో**తి సీలాచారాదిగుణవుద్ధియా యుత్తో. **మహల్లకో**తి విభవమహన్తాయ సమన్నాగతో. **అద్ధగతో**తి మగ్గప్పటిపన్నో బ్రాహ్మణానం వతచరియాదిమరియాదం అవీతిక్కమ్మ చరణసీలో. **వయోఅనుప్పత్తో**తి జాతివుద్ధభావమ్పి అన్తిమవయం అనుప్పత్తో.

బుద్ధగుణకథా

౩౦౪. **ఏవం వుత్తే**తి ఏవం తేహి బ్రాహ్మణేహి వుత్తే. సోణదణ్డో – "ఇమే బ్రాహ్మణా జాతిఆదీహి మమ వణ్ణం వదన్తి, న ఖో పన మేతం యుత్తం అత్తనో వణ్ణే రజ్జితుం. హన్దాహం ఏతేసం వాదం భిన్దిత్వా సమణస్స గోతమస్స మహన్తభావం ఞాపేత్వా ఏతేసం తత్థ గమనం కరోమీ"తి చిన్తేత్వా తేన హి – భో మమపి సుణాథాతిఆదిమాహ. తత్థ యేపి ఉభతో సుజాతోతి ఆదయో అత్తనో గుణేహి సదిసా గుణా తేపి ; "కో చాహం కే చ సమణస్స గోతమస్స జాతిసమ్పత్తిఆదయో గుణా"తి అత్తనో గుణేహి ఉత్తరితరేయేవ మఞ్ఞమానో, ఇతరే పన ఏకన్తేనేవ భగవతో మహన్తభావదీపనత్థం పకాసేతి.

మయమేవ అరహామాతి ఏవం నియామేన్తోపేత్థ ఇదం దీపేతి – "యది గుణమహన్తతాయ ఉపసఙ్కమితబ్బో నామ హోతి. యథా హి సినేరుం ఉపనిధాయ సాసపో, మహాసముద్దం ఉపనిధాయ గోపదకం, సత్తసు మహాసరేసు ఉదకం ఉపనిధాయ ఉస్సావబిన్దు పరిత్తో లామకో. ఏవమేవ సమణస్స గోతమస్స జాతిసమ్పత్తిఆదయోపి గుణే ఉపనిధాయ అమ్హాకం గుణా పరిత్తా లామకా; తస్మా మయమేవ అరహామ తం భవన్తం గోతమం దస్సనాయ ఉపసఙ్కమితు"న్తి.

మహన్తం ఞాతిసంఘం ఓహాయాతి మాతిపక్ఖే అసీతికులసహస్సాని , పితిపక్ఖే అసీతికులసహస్సానీతి ఏవం సట్ఠికులసతసహస్సం ఓహాయ పబ్బజితో.

భూమిగతఞ్చ వేహాసట్ఠఞ్చాతి ఏత్థ రాజఙ్గణే చేవ ఉయ్యానే చ సుధామట్ఠపోక్ఖరణియో సత్తరతనానం పూరేత్వా భూమియం ఠపితం ధనం భూమిగతం నామ. పాసాదనియ్యూహాదయో పరిపూరేత్వా ఠపితం వేహాసట్ఠం నామ. ఏతం తావ కులపరియాయేన ఆగతం. తథాగతస్స పన జాతదివసేయేవ సఙ్ఖో, ఏలో, ఉప్పలో, పుణ్డరీకోతి చత్తారో నిధయో ఉగ్గతా. తేసు సఙ్ఖో గావుతికో, ఏలో అడ్ఢయోజనికో, ఉప్పలో తిగావుతికో, పుణ్డరీకో యోజనికో. తేసుపి గహితం గహితం పూరతియేవ, ఇతి భగవా పహూతం హిరఞ్ఞసువణ్ణం ఓహాయ పబ్బజితోతి వేదితబ్బో.

దహరోవ సమానోతి తరుణోవ సమానో. **సుసుకాళకేసో**తి సుట్ఠు కాళకేసో, అఞ్జనవణ్ణసదిసకేసో హుత్వా వాతి అత్థో. **భద్రేనా**తి భద్దకేన. **పఠమేన వయసా**తి తిణ్ణం వయానం పఠమవయేన. **అకామకాన**న్తి అనిచ్ఛమానానం. అనాదరత్థే సామివచనం. అస్సూని ముఖే ఏతేసన్తి **అస్సుముఖా,** తేసం అస్సుముఖానం, అస్సూహి కిలిన్నముఖానన్తి అత్థో. **రుదన్తాన**న్తి కన్దిత్వా రోదమానానం. **అఖుద్దావకాసో**తి ఏత్థ భగవతో అపరిమాణోయేవ దస్సనాయ ఓకాసోతి వేదితబ్బో.

తత్రిదం వత్థు – రాజగహే కిర అఞ్ఞతరో బ్రాహ్మణో సమణస్స గోతమస్స పమాణం గహేతుం న సక్కోతీతి సుత్వా భగవతో పిణ్డాయ పవిసనకాలే సట్ఠిహత్థం వేళుం గహేత్వా నగరద్వారస్స బహి ఠత్వా సమ్పత్తే భగవతి వేళుం గహేత్వా సమీపే అట్ఠాసి. వేళు భగవతో జాణుకమత్తం పాపుణి. పున దివసే ద్వే వేళూ ఘటేత్వా సమీపే అట్ఠాసి. భగవాపి ద్విన్నం వేళూనం ఉపరి కటిమత్తమేవ పఞ్ఞాయమానో – “బ్రాహ్మణ, కిం కరోసీ”తి ఆహ. తుమ్హాకం పమాణం గణ్హామీతి. “బ్రాహ్మణ, సచేపి త్వం సకలచక్కవాళగబ్భం పూరేత్వా ఠితే వేళూ ఘటేత్వా ఆగమిస్ససి, నేవ మే పమాణం గహేతుం సక్ఖిస్ససి. న హి మయా చత్తారి అసఙ్ఖ్యేయ్యాని కప్పసతసహస్సఞ్చ తథా పారమియో పూరితా, యథా మే పరో పమాణం గణ్హేయ్య, అతులో, బ్రాహ్మణ, తథాగతో అప్పమేయ్యో”తి వత్వా ధమ్మపదే గాథమాహ –

“తే తాదిసే పూజయతో, నిబ్బుతే అకుతోభయే;

న సక్కా పుఞ్ఞం సఙ్ఖాతుం, ఇమేత్తమపి కేనచీ”తి. (ధ॰ ప॰ ౧౯౬);

గాథాపరియోసానే చతురాసీతిపాణసహస్సాని అమతం పివింసు.

అపరమ్పి వత్థు – రాహు కిర అసురిన్దో చత్తారి యోజనసహస్సాని అట్ఠ చ యోజనసతాని ఉచ్చో. బాహన్తరమస్స ద్వాదసయోజనసతాని. బహలన్తరేన ఛ యోజనసతాని. హత్థతలపాదతలానం పుథులతో తీణి యోజనసతాని. అఙ్గులిపబ్బాని పణ్ణాసయోజనాని. భముకన్తరం పణ్ణాసయోజనం. ముఖం ద్వియోజనసతం తియోజనసతగమ్భీరం తియోజనసతపరిమణ్డలం. గీవా తియోజనసతం. నలాటం తియోజనసతం. సీసం నవయోజనసతం. “సో అహం ఉచ్చోస్మి, సత్థారం ఓనమిత్వా ఓలోకేతుం న సక్ఖిస్సామీ”తి చిన్తేత్వా నాగచ్ఛి. సో ఏకదివసం భగవతో వణ్ణం సుత్వా – “యథాకథఞ్చి ఓలోకేస్సామీ”తి ఆగతో.

అథ భగవా తస్సజ్ఝాసయం విదిత్వా – “చతూసు ఇరియాపథేసు కతరేన దస్సేస్సామీ”తి చిన్తేత్వా “ఠితకో నామ నీచోపి ఉచ్చో వియ పఞ్ఞాయతి. నిపన్నోవస్స అత్తానం దస్సేస్సామీ”తి “ఆనన్ద, గన్ధకుటిపరివేణే మఞ్చకం పఞ్ఞాపేహీ”తి వత్వా తత్థ సీహసేయ్యం కప్పేసి. రాహు ఆగన్త్వా నిపన్నం భగవన్తం గీవం ఉన్నామేత్వా నభమజ్ఝే పుణ్ణచన్దం వియ ఉల్లోకేసి. కిమిదం అసురిన్దాతి చ వుత్తే – “భగవా ఓనమిత్వా ఓలోకేతుం న సక్ఖిస్సామీ”తి నాగచ్ఛిన్తి. న మయా, అసురిన్ద, అధోముఖేన పారమియో పూరితా. ఉద్ధగ్గమేవ కత్వా దానం దిన్నన్తి. తం దివసం రాహు సరణం అగమాసి. ఏవం భగవా అఖుద్దావకాసో దస్సనాయ.

చతుపారిసుద్ధిసీలేన సీలవా, తం పన సీలం అరియం ఉత్తమం పరిసుద్ధం. తేనాహ – “అరియసీలీ”తి. తదేతం అనవజ్జట్ఠేన కుసలం. తేనాహ – “కుసలసీలీ”తి. **కుసలసీలేనా**తి ఇదమస్స వేవచనం.

బహూనం ఆచరియపాచరియోతి భగవతో ఏకేకాయ ధమ్మదేసనాయ చతురాసీతిపాణసహస్సాని అపరిమాణాపి దేవమనుస్సా మగ్గఫలామతం పివన్తి, తస్మా బహూనం ఆచరియో. సావకవేనేయ్యానం పన పాచరియోతి.

ఖీణకామరాగోతి ఏత్థ కామం భగవతో సబ్బేపి కిలేసా ఖీణా. బ్రాహ్మణో పన తే న జానాతి. అత్తనో జాననట్ఠానేయేవ గుణం కథేతి. **విగతచాపల్లో**తి – “పత్తమణ్డనా చీవరమణ్డనా సేనాసనమణ్డనా ఇమస్స వా పూతికాయస్స…పే… కేలనా పటికేలనా”తి (విభ॰ ౮౫౪) ఏవం వుత్తచాపల్లా విరహితో.

అపాపపురేక్ఖారోతి అపాపే నవ లోకుత్తరధమ్మే పురతో కత్వా విచరతి. **బ్రహ్మఞ్ఞాయ పజాయాతి** సారిపుత్తమోగ్గల్లానమహాకస్సపాదిభేదాయ బ్రాహ్మణపజాయ, ఏతిస్సాయ చ పజాయ పురేక్ఖారో. అయఞ్హి పజా సమణం గోతమం పురక్ఖత్వా చరతీతి అత్థో. అపి చ **అపాపపురేక్ఖారోతి** న పాపం పురేక్ఖారో న పాపం పురతో కత్వా చరతి, న పాపం ఇచ్ఛతీతి అత్థో. కస్స? బ్రహ్మఞ్ఞాయ పజాయ. అత్తనా సద్ధిం పటివిరుద్ధాయపి బ్రాహ్మణపజాయ అవిరుద్ధో హితసుఖత్థికో యేవాతి వుత్తం హోతి.

తిరోరట్ఠాతి పరరట్ఠతో. **తిరోజనపదాతి** పరజనపదతో. **పఞ్హం పుచ్ఛితుం ఆగచ్ఛన్తీతి** ఖత్తియపణ్డితాదయో చేవ దేవబ్రహ్మనాగగన్ధబ్బాదయో చ – "పఞ్హే అభిసఙ్ఖరిత్వా పుచ్ఛిస్సామా"తి ఆగచ్ఛన్తి. తత్థ కేచి పుచ్ఛాయ వా దోసం విస్సజ్జనసమ్పటిచ్ఛనే వా అసమత్థతం సల్లక్ఖేత్వా అపుచ్ఛిత్వావ తుణ్హీ నిసీదన్తి. కేచి పుచ్ఛన్తి. కేసఞ్చి భగవా పుచ్ఛాయ ఉస్సాహం జనేత్వా విస్సజ్జేతి. ఏవం సబ్బేసమ్పి తేసం విమతియో తీరం పత్వా మహాసముద్దస్స ఊమియో వియ భగవన్తం పత్వా భిజ్జన్తి.

ఏహి స్వాగతవాదీతి దేవమనుస్సపబ్బజితగహట్ఠేసు తం తం అత్తనో సన్తికం ఆగతం – "ఏహి స్వాగత"న్తి ఏవం వదతీతి అత్థో. **సఖిలోతి** తత్థ కతమం సాఖల్యం? "యా సా వాచా నేలా కణ్ణసుఖా"తిఆదినా నయేన వుత్తసాఖల్యేన సమన్నాగతో, ముదువచనోతి అత్థో. **సమ్మోదకోతి** పటిసన్థారకుసలో, ఆగతాగతానం చతున్నం పరిసానం – "కచ్చి, భిక్ఖవే, ఖమనీయం, కచ్చి యాపనీయ"న్తిఆదినా నయేన సబ్బం అద్ధానదరథం వూపసమేన్తో వియ పఠమతరం సమ్మోదనీయం కథం కత్తాతి అత్థో. **అబ్భాకుటికోతి** యథా ఏకచ్చే పరిసం పత్వా థద్ధముఖా సఙ్కుటితముఖా హోన్తి, న ఏదిసో, పరిసదస్సనేన పనస్స బాలాతపసమ్ఫస్సేన వియ పదుమం ముఖపదుమం వికసతి పుణ్ణచన్దసస్సిరికం హోతి. **ఉత్తానముఖోతి** యథా ఏకచ్చే నికుజ్జితముఖా వియ సమ్పత్తాయ పరిసాయ న కిఞ్చి కథేన్తి, అతిదుల్లభకథా హోన్తి, న ఏవరూపో. సమణో పన గోతమో సులభకథో. న తస్స సన్తికం ఆగతాగతానం – "కస్మా మయం ఇధాగతా"తి విప్పటిసారో ఉప్పజ్జతి ధమ్మం పన సుత్వా అత్తమనావ హోన్తీతి దస్సేతి. **పుబ్బభాసీతి** భాసన్తో చ పఠమతరం భాసతి, తఞ్చ ఖో కాలయుత్తం పమాణయుత్తం అత్థనిస్సితమేవ భాసతి, న నిరత్థకకథం.

న తస్మిం గామే వాతి యత్థ కిర భగవా పటివసతి, తత్థ మహేసక్ఖా దేవతా ఆరక్ఖం గణ్హన్తి, తం నిస్సాయ మనుస్సానం ఉపద్దవో న హోతి, పంసుపిసాచకాదయోయేవ హి మనుస్సే విహేఠేన్తి, తే తాసం ఆనుభావేన దూరం అపక్కమన్తి. అపి చ భగవతో మేత్తాబలేనపి న అమనుస్సా మనుస్సే విహేఠేన్తి.

సఙ్ఘీతిఆదీసు అనుసాసితబ్బో సయం వా ఉప్పాదితో సఙ్ఘో అస్స అత్థీతి **సఙ్ఘీ.** తాదిసో చస్స గణో అత్థీతి **గణీ.** పురిమపదస్సేవ వా వేవచనమేతం. ఆచారసిక్ఖాపనవసేన గణస్స ఆచరియోతి **గణాచరియో** . **పుథుతిత్థకరానన్తి** బహూనం తిత్థకరానం. **యథా వా తథా వాతి** యేన వా తేన వా అచేలకాదిమత్తకేనాపి కారణేన. **సముదాగచ్ఛతీతి** సమన్తతో ఉపగచ్ఛతి అభివడ్ఢతి.

అతిథి నో తే హోన్తీతి తే అమ్హాకం ఆగన్తుకా, నవకా పాహునకా హోన్తీతి అత్థో. **పరియాపుణామీతి** జానామి. **అపరిమాణవణ్ణోతి** తథారూపేనేవ సబ్బఞ్ఞునాపి అప్పమేయ్యవణ్ణో – "పగేవ మాదిసేనా"తి దస్సేతి. వుత్తమ్పి చేతం –

> "బుద్ధోపి బుద్ధస్స భణేయ్య వణ్ణం,

కప్పమ్పి చే అఞ్ఞమభాసమానో;
ఖీయేథ కప్పో చిరదీఘమన్తరే,
వణ్ణో న ఖీయేథ తథాగతస్సా”తి.

౩౦౫. ఇమం పన సత్థు గుణకథం సుత్వా తే బ్రాహ్మణా చిన్తయింసు – యథా సోణదణ్డో బ్రాహ్మణో సమణస్స గోతమస్స వణ్ణే భణతి, అనోమగుణో సో భవం గోతమో; ఏవం తస్స గుణే జానమానేన ఖో పన ఆచరియేన అతిచిరం అధివాసితం, హన్ద నం అనువత్తామాతి అనువత్తింసు. తస్మా ఏవం వుత్తే “తే బ్రాహ్మణా”తిఆది వుత్తం. తత్థ **అలమేవాతి** యుత్తమేవ. **అపి పుటోసేనాతి** పుటోసం వుచ్చతి పాథేయ్యం, తం గహేత్వాపి ఉపసఙ్కమితుం యుత్తమేవాతి అత్థో. పుటంసేనాతిపి పాఠో, తస్సత్థో, పుటో అంసే అస్సాతి పుటంసో, తేన పుటంసేన. అంసేన హి పాథేయ్యపుటం వహన్తేనాపీతి వుత్తం హోతి.

సోణదణ్డపరివితక్కవణ్ణనా

౩౦౬-౩౦౮. **తిరోవనసణ్డగతస్సాతి** అన్తోవనసణ్డే గతస్స, విహారబ్భన్తరం పవిట్ఠస్సాతి అత్థో. **అఞ్జలిం పణామేత్వాతి** ఏతే ఉభతోపక్ఖికా, తే ఏవం చిన్తయింసు – “సచే నో మిచ్ఛాదిట్ఠికా చోదేస్సన్తి – ‘కస్మా తుమ్హే సమణం గోతమం వన్దిత్థా’తి? తేసం – ‘కిం అఞ్జలిమత్తకరణేనాపి వన్దనం నామ హోతీ’తి వక్ఖామ. సచే నో సమ్మాదిట్ఠికా చోదేస్సన్తి – ‘కస్మా తుమ్హే భగవన్తం న వన్దిత్థా’తి. ‘కిం సీసేన భూమియం పహరన్తేనేవ వన్దనం నామ హోతి, నను అఞ్జలికమ్మమ్పి వన్దనం ఏవా’తి వక్ఖామా”తి. **నామగోత్తన్తి** “భో, గోతమ, అహం అసుకస్స పుత్తో దత్తో నామ, మిత్తో నామ, ఇధాగతో”తి వదన్తా నామం సావేన్తి నామ. “భో, గోతమ, అహం వాసేట్ఠో నామ, కచ్చానో నామ, ఇధాగతో”తి వదన్తా గోత్తం సావేన్తి నామ. ఏతే కిర దలిద్దా జిణ్ణా కులపుత్తా “పరిసమజ్ఝే నామగోత్తవసేన పాకటా భవిస్సామా”తి ఏవమకంసు. యే పన తుణ్హీభూతా నిసీదింసు, తే కేరాటికా చేవ అన్ధబాలా చ. తత్థ కేరాటికా – “ఏకం ద్వే కథాసల్లాపేపి కరోన్తో విస్సాసికో హోతి, అథ విస్సాసే సతి ఏకం ద్వే భిక్ఖా అదాతుం న యుత్త”న్తి తతో అత్తానం మోచేత్వా తుణ్హీ నిసీదన్తి. అన్ధబాలా అఞ్ఞాణతాయేవ అవక్ఖిత్తమత్తికాపిణ్డో వియ యత్థ కత్థచి తుణ్హీభూతా నిసీదన్తి.

బ్రాహ్మణపఞ్ఞత్తివణ్ణనా

౩౦౯-౩౧౦. **చేతసా చేతోపరివితక్కన్తి** భగవా – “అయం బ్రాహ్మణో ఆగతకాలతో పట్ఠాయ అధోముఖో థద్ధగత్తో కిం చిన్తయమానో నిసిన్నో, కిం ను ఖో చిన్తేతీ”తి ఆవజ్జన్తో అత్తనో చేతసా తస్స చిత్తం అఞ్ఞాసి. తేన వుత్తం – “చేతసా చేతోపరివితక్కమఞ్ఞాయా”తి. **విహఞ్ఞతీతి** విఘాతం ఆపజ్జతి. **అనువిలోకేత్వా పరిసన్తి** భగవతో సకసమయే పఞ్హాపుచ్ఛనేన ఉదకే మియమానో ఉక్ఖిపిత్వా థలే ఠపితో వియ సమపస్సద్ధకాయచిత్తో హుత్వా పరిసం సఙ్గణ్హనత్థం దిట్ఠిసఞ్ఞాపనేనేవ “ఉపధారేన్తు మే భోన్తో వచన”న్తి వదన్తో వియ అనువిలోకేత్వా పరిసం భగవన్తం ఏతదవోచ.

౩౧౧-౩౧౩. **సుజం పగ్గణ్హన్తానన్తి** యఞ్ఞయజనత్థాయ సుజం గణ్హన్తేసు బ్రాహ్మణేసు పఠమో వా దుతియో వాతి అత్థో. సుజాయ దియ్యమానం మహాయాగం పటిగ్గణ్హన్తానన్తి పోరాణా. ఇతి బ్రాహ్మణో సకసమయవసేన సమ్మదేవ పఞ్హం విస్సజ్జేసి. భగవా పన విసేసతో ఉత్తమబ్రాహ్మణస్స దస్సనత్థం – “ఇమేసం పనా”తిఆదిమాహ. **ఏతదవోచున్తి** సచే జాతివణ్ణమన్తసమ్పన్నో బ్రాహ్మణో న హోతి, అథ కో చరహి లోకే బ్రాహ్మణో భవిస్సతి? నాసేతి నో అయం సోణదణ్డో, హన్దస్స

వాదం పటిక్ఖిపిస్సామాతి చిన్తేత్వా ఏతదవోచుం. **అపవదతీతి** పటిక్ఖిపతి. **అనుపక్ఖన్దతీతి** అనుపవిసతి. ఇదం – "సచే త్వం పసాదవసేన సమణం గోతమం సరణం గన్తుకామో, గచ్ఛ; మా బ్రాహ్మణస్స సమయం భిన్దీ"తి అధిప్పాయేన ఆహంసు.

౩౧౪. ఏతదవోచాతి ఇమేసు బ్రాహ్మణేసు ఏవం ఏకప్పహారేనేవ విరవన్తేసు "అయం కథా పరియోసానం న గమిస్సతి, హన్ద నే నిస్సద్దే కత్వా సోణదణ్డేనేవ సద్ధిం కథేమీ"తి చిన్తేత్వా – "ఏతం సచే ఖో తుమ్హాక"న్తిఆదికం వచనం అవోచ.

౩౧౫-౩౧౬. సహధమ్మేనాతి సకారణేన. **సమసమోతి** ఠపేత్వా ఏకదేససమత్తం సమభావేన సమో, సబ్బాకారేన సమోతి అత్థో. **అహమస్స మాతాపితరో జానామీతి** భగినియా పుత్తస్స మాతాపితరో కిం న జానిస్సతి, కులకోటిపరిదీపనం సన్ధాయేవ వదతి. **ముసావాదమ్పి భణేయ్యాతి** అత్థభఞ్జనకం ముసావాదం కథేయ్య. **కిం వణ్ణో కరిస్సతీతి** అబ్భన్తరే గుణే అసతి కిం కరిస్సతి? కిమస్స బ్రాహ్మణభావం రక్ఖితుం సక్ఖిస్సతీతి అత్థో. అథాపి సియా పున – "పకతిసీలే ఠితస్స బ్రాహ్మణభావం సాధేన్తీ"తి ఏవమ్పి సీలమేవ సాధేస్సతి, తస్మిం హిస్స అసతి బ్రాహ్మణభావో నాహోసీతి సమ్మోహమత్తం వణ్ణాదయో. ఇదం పన సుత్వా తే బ్రాహ్మణా – "సభావం ఆచరియో ఆహ, అకారణావ మయం ఉజ్ఝాయిమ్హా"తి తుణ్హీ అహేసుం.

సీలపఞ్ఞాకథావణ్ణనా

౩౧౭. తతో భగవా 'కథితో బ్రాహ్మణేన పఞ్హో, కిం పనేత్థ పతిట్ఠాతుం సక్ఖిస్సతి, న సక్ఖిస్సతీ'తి? తస్స వీమంసనత్థం – "ఇమేసం పన బ్రాహ్మణా"తిఆదిమాహ. **సీలపరిధోతాతి** సీలపరిసుద్ధా. **యత్థ సీలం తత్థ పఞ్ఞాతి** యస్మిం పుగ్గలే సీలం, తత్థేవ పఞ్ఞా, కుతో దుస్సీలే పఞ్ఞా? పఞ్ఞారహితే వా జళే ఏళమూగే కుతో సీలన్తి? **సీలపఞ్ఞాణన్తి** సీలఞ్చ పఞ్ఞాణఞ్చ సీలపఞ్ఞాణం. **పఞ్ఞాణన్తి** పఞ్ఞాయేవ. ఏవమేతం బ్రాహ్మణాతి భగవా బ్రాహ్మణస్స వచనం అనుజానన్తో ఆహ. తత్థ **సీలపరిధోతా పఞ్ఞాతి** చతుపారిసుద్ధిసీలేన ధోతా. కథం పన సీలేన పఞ్ఞం ధోవతీతి? యస్స పుథుజ్జనస్స సీలం సట్ఠిఅసీతివస్సాని అఖణ్డం హోతి, సో మరణకాలేపి సబ్బకిలేసే ఘాతేత్వా సీలేన పఞ్ఞం ధోవిత్వా అరహత్తం గణ్హాతి. కన్దరసాలపరివేణే మహాసట్ఠివస్సత్థేరో వియ. థేరే కిర మరణమఞ్చే నిపజ్జిత్వా బలవవేదనాయ నిత్థునన్తే , తిస్సమహారాజా "థేరం పస్సిస్సామీ"తి గన్త్వా పరివేణద్వారే ఠితో తం సద్దం సుత్వా పుచ్ఛి – "కస్స సద్దో అయ"న్తి? థేరస్స నిత్థుననసద్దోతి. "పబ్బజ్జాయ సట్ఠివస్సేన వేదనాపరిగ్గహమత్తమ్పి న కతం, న దాని నం వన్దిస్సామీ"తి నివత్తిత్వా మహాబోధిం వన్దితుం గతో. తతో ఉపట్ఠాకదహరో థేరం ఆహ – "కిం నో, భన్తే, లజ్జాపేథ, సద్ధోపి రాజా విప్పటిసారీ హుత్వా న వన్దిస్సామీ"తి గతోతి. కస్మా ఆవుసోతి? తుమ్హాకం నిత్థుననసద్దం సుత్వాతి. "తేన హి మే ఓకాసం కరోథా"తి వత్వా వేదనం విక్ఖమ్భిత్వా అరహత్తం పత్వా దహరస్స సఞ్ఞం అదాసి – "గచ్ఛావుసో, ఇదాని రాజానం అమ్హే వన్దాపేహీ"తి. దహరో గన్త్వా – "ఇదాని కిర థేరం, వన్దథా"తి ఆహ. రాజా సంసుమారపతితేన థేరం వన్దన్తో – "నాహం అయ్యస్స అరహత్తం వన్దామి, పుథుజ్జనభూమియం పన ఠత్వా రక్ఖితసీలమేవ వన్దామీ"తి ఆహ, ఏవం సీలేన పఞ్ఞం ధోవతి నామ. యస్స పన అబ్భన్తరే సీలసంవరో నత్థి, ఉగ్ఘాటితఞ్ఞుతాయ పన చతుప్పదికగాథాపరియోసానే పఞ్ఞాయ సీలం ధోవిత్వా సహ పటిసమ్భిదాహి అరహత్తం పాపుణాతి. అయం పఞ్ఞాయ సీలం ధోవతి నామ. సేయ్యథాపి సన్తతిమహామత్తో.

౩౧౮. కతమం పన తం బ్రాహ్మణాతి కస్మా ఆహ? భగవా కిర చిన్తేసి – "బ్రాహ్మణా బ్రాహ్మణసమయే పఞ్చసీలాని 'సీల'న్తి పఞ్ఞాపేన్తి, వేదత్తయఉగ్గహణపఞ్ఞా పఞ్ఞాతి. ఉపరివిసేసం న జానన్తి. యంనూనాహం బ్రాహ్మణస్స ఉత్తరివిసేసభూతం

మగ్గసీలం, ఫలసీలం, మగ్గపఞ్ఞం, ఫలపఞ్ఞఞ్చ దస్సేత్వా అరహత్తనికూటేన దేసనం నిట్ఠపేయ్యా''న్తి. అథ నం కథేతుకమ్యతాయ పుచ్ఛన్తో – ''కతమం పన తం, బ్రాహ్మణ, సీలం కతమా సా పఞ్ఞా''తి ఆహ. అథ బ్రాహ్మణో – ''మయా సకసమయవసేన పఞ్హో విస్సజ్జితో. సమణో పన మం గోతమో పున నివత్తిత్వా పుచ్ఛతి, ఇదానిస్సాహం చిత్తం పరితోసేత్వా విస్సజ్జితుం సక్కుణేయ్యం వా న వా? సచే న సక్ఖిస్సం పఠమం ఉప్పన్నాపి మే లజ్జా భిజ్జిస్సతి. అసక్కోన్తస్స పన న సక్కోమీతి వచనే దోసో నత్థీ''తి పున నివత్తిత్వా భగవతోయేవ భారం కరోన్తో ''ఏత్తకపరమావ మయ''న్తిఆదిమాహ. తత్థ **ఏత్తకపరమాతి** ఏత్తకం సీలపఞ్ఞాణన్తి వచనమేవ పరమం అమ్హాకం, తే మయం ఏత్తకపరమా, ఇతో పరం ఏతస్స భాసితస్స అత్థం న జానామాతి అత్థో.

అథస్స భగవా సీలపఞ్ఞాయ మూలభూతస్స తథాగతస్స ఉప్పాదతో పభుతి సీలపఞ్ఞాణం దస్సేతుం – ''ఇధ బ్రాహ్మణ, తథాగతో''తిఆదిమాహ. తస్సత్థో సామఞ్ఞఫలే వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బో, అయం పన విసేసో, ఇధ తివిధమ్పి సీలం – ''ఇదమ్పిస్స హోతి సీలస్మి''న్తి ఏవం సీలమిచ్చేవ నియ్యాతితం పఠమజ్ఝానాదీని చత్తారి ఝానాని అత్థతో పఞ్ఞాసమ్పదా. ఏవం పఞ్ఞావసేన పన అనియ్యాతేత్వా విపస్సనాపఞ్ఞాయ పదట్ఠానభావమత్తేన దస్సేత్వా విపస్సనాపఞ్ఞాతో పట్ఠాయ పఞ్ఞా నియ్యాతితాతి.

సోణదణ్డఉపాసకత్తపటివేదనాకథా

౩౧౯-౩౨౨. **స్వాతనాయాతి** పదస్స అత్థో అజ్జతనాయాతి ఏత్థ వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బో. **తేన మం సా పరిసా పరిభవేయ్యాతి** తేన తుమ్హే దూరతోవ దిస్వా ఆసనా వుట్ఠితకారణేన మం సా పరిసా – ''అయం సోణదణ్డో పచ్ఛిమవయే ఠితో మహల్లకో, గోతమో పన దహరో యువా నత్తాపిస్స నప్పహోతి, సో నామ అత్తనో నత్తుమత్తభావమ్పి అప్పత్తస్స ఆసనా వుట్ఠాతీ''తి పరిభవేయ్య. **ఆసనా మే తం భవం గోతమో పచ్చుట్ఠానన్తి** మమ అగారవేన అవుట్ఠానం నామ నత్థి, భోగనాసనభయేన పన న వుట్ఠహిస్సామి, తం తుమ్హే హి చేవ మయా చ ఞాతుం వట్టతి. తస్మా ఆసనా మే ఏతం భవం గోతమో పచ్చుట్ఠానం ధారేతూతి, ఇమినా కిర సదిసో కుహకో దుల్లభో, భగవతి పనస్స అగారవం నామ నత్థి, తస్మా భోగనాసనభయా కుహనవసేన ఏవం వదతి. పరపదేసుపి ఏసేవ నయో. **ధమ్మియా కథాయాతి**ఆదీసు తఙ్ఖణానురూపాయ ధమ్మియా కథాయ దిట్ఠధమ్మికసమ్పరాయికం అత్థం సన్దస్సేత్వా కుసలే ధమ్మే సమాదపేత్వా గణ్హాపేత్వా. తత్థ నం సముత్తేజేత్వా సఉస్సాహం కత్వా తాయ చ సఉస్సాహతాయ అఞ్ఞేహి చ విజ్జమానగుణేహి సమ్పహంసేత్వా ధమ్మరతనవస్సం వస్సిత్వా ఉట్ఠాయాసనా పక్కామి. బ్రాహ్మణో పన అత్తనో కుహకతాయ ఏవమ్పి భగవతి ధమ్మవస్సం వస్సితే విసేసం నిబ్బత్తేతుం నాసక్ఖి. కేవలమస్స ఆయతిం నిబ్బానత్థాయ వాసనాభాగియాయ చ సబ్బా పురిమపచ్ఛిమకథా అహోసీతి.

ఇతి సుమఙ్గలవిలాసినియా దీఘనికాయట్ఠకథాయం

సోణదణ్డసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౫. కూటదన్తసుత్తవణ్ణనా

౩౨౩. ఏవం మే సుతం…పే.… మగధేసూతి కూటదన్తసుత్తం. తత్రాయం అపుబ్బపదవణ్ణనా. **మగధేసూతి** మగధా నామ జానపదినో రాజకుమారా, తేసం నివాసో ఏకోపి జనపదో రూళ్హీసద్దేన మగధాతి వుచ్చతి, తస్మిం మగధేసు జనపదే. ఇతో పరం పురిమసుత్తద్వయే వుత్తనయమేవ. అమ్బలట్ఠికా బ్రహ్మజాలే వుత్తసదిసావ. **కూటదన్తోతి** తస్స బ్రాహ్మణస్స నామం. **ఉపక్ఖటోతి** సజ్జితో. **వచ్ఛతరసతానీతి** వచ్ఛసతాని. **ఉరబ్భాతి** తరుణమేణ్డకా వుచ్చన్తి. ఏతే తావ పాళియం ఆగతాయేవ. పాళియం పన అనాగతానమ్పి అనేకేసం మిగపక్ఖీనం సత్తసత్తసతాని సమ్పిణ్డితానేవాతి వేదితబ్బాని. సబ్బసత్తసతికయాగం కిరేస యజితుకామో హోతి. **థూణూపనీతానీతి** బన్ధిత్వా ఠపనత్థాయ యూపసఙ్ఖాతం థూణం ఉపనీతాని.

౩౨౮. తివిధన్తి ఏత్థ విధా వుచ్చతి ఠపనా, తిట్ఠపనన్తి అత్థో. **సోళసపరిక్ఖారన్తి** సోళసపరివారం.

౩౩౦-౩౩౬. పటివసన్తీతి యఞ్ఞానుభవనత్థాయ పటివసన్తి. **భూతపుబ్బన్తి** ఇదం భగవా పథవీగతం నిధిం ఉద్ధరిత్వా పురతో రాసిం కరోన్తో వియ భవపటిచ్ఛన్నం పుబ్బచరితం దస్సేన్తో ఆహ. **మహావిజితోతి** సో కిర సాగరపరియన్తం మహన్తం పథవీమణ్డలం విజిని, ఇతి మహన్తం విజితమస్సాతి మహావిజితో త్వేవ సఙ్ఖ్యం అగమాసి. **అడ్ఢోతిఆదీసు** యో కోచి అత్తనో సన్తకేన విభవేన అడ్ఢో హోతి, అయం పన న కేవలం అడ్ఢోయేవ, మహద్ధనో మహతా అపరిమాణసఙ్ఖ్యేన ధనేన సమన్నాగతో. పఞ్చకామగుణవసేన మహన్తా ఉళారా భోగా అస్సాతి **మహాభోగో.** పిణ్డపిణ్డవసేన చేవ సువణ్ణమాసకరజతమాసకాదివసేన చ జాతరూపరజతస్స పహూతతాయ **పహూతజాతరూపరజతో,** అనేకకోటిసఙ్ఖ్యేన జాతరూపరజతేన సమన్నాగతోతి అత్థో. **విత్తీతి** తుట్ఠి, విత్తియా ఉపకరణం **విత్తూపకరణం** తుట్ఠికారణన్తి అత్థో. పహూతం నానావిధాలఙ్కారసువణ్ణరజతభాజనాదిభేదం విత్తూపకరణమస్సాతి **పహూతవిత్తూపకరణో.** సత్తరతనసఙ్ఖాతస్స నిదహిత్వా ఠపితధనస్స సబ్బపుబ్బణ్ణాపరణ్ణసఙ్గహితస్స ధఞ్ఞస్స చ పహూతతాయ **పహూతధనధఞ్ఞో** . అథవా ఇదమస్స దేవసికం పరిబ్బయదానగ్గహణాదివసేన పరివత్తనధనధఞ్ఞవసేన వుత్తం.

పరిపుణ్ణకోసకోట్ఠాగారోతి కోసో వుచ్చతి భణ్డాగారం, నిదహిత్వా ఠపితేన ధనేన పరిపుణ్ణకోసో, ధఞ్ఞేన పరిపుణ్ణకోట్ఠాగారో చాతి అత్థో. అథవా చతుబ్బిధో కోసో – హత్థీ, అస్సా, రథా, పత్తీతి. కోట్ఠాగారం తివిధం – ధనకోట్ఠాగారం, వత్థకోట్ఠాగారం, ధఞ్ఞకోట్ఠాగారన్తి, తం సబ్బమ్పి పరిపుణ్ణమస్సాతి పరిపుణ్ణకోసకోట్ఠాగారో. **ఉదపాదీతి** ఉప్పజ్జి. అయం కిర రాజా ఏకదివసం రతనావలోకనచారికం నామ నిక్ఖన్తో. సో భణ్డాగారికం పుచ్ఛి – “తాత, ఇదం ఏవం బహుధనం కేన సఙ్ఘరిత”న్తి? తుమ్హాకం పితుపితామహాదీహి యావ సత్తమా కులపరివట్టాతి. ఇదం పన ధనం సఙ్ఘరిత్వా తే కుహిం గతాతి? సబ్బేవ తే, దేవ, మరణవసం పత్తాతి. అత్తనో ధనం అగహేత్వావ గతా, తాతాతి? దేవ, కిం వదేథ, ధనం నామేతం పహాయ గమనీయమేవ, నో ఆదాయ గమనీయన్తి. అథ రాజా నివత్తిత్వా సిరీగబ్భే నిసిన్నో – ‘అధిగతా ఖో మే’తిఆదీని చిన్తేసి. తేన వుత్తం – “ఏవం చేతసో పరివితక్కో ఉదపాదీ”తి.

౩౩౭. బ్రాహ్మణం ఆమన్తేత్వాతి కస్మా ఆమన్తేసి? అయం కిరేవం చిన్తేసి – “దానం దేన్తేన నామ ఏకేన పణ్డితేన సద్ధిం మన్తేత్వా దాతుం వట్టతి, అనామన్తేత్వా కతకమ్మఞ్హి పచ్ఛానుతాపం కరోతీ”తి. తస్మా ఆమన్తేసి. అథ బ్రాహ్మణో చిన్తేసి –

“అయం రాజా మహాదానం దాతుకామో, జనపదే చస్స బహూ చోరా, తే అవూపసమేత్వా దానం దేన్తస్స ఖీరదధితణ్డులాదికే దానసమ్భారే ఆహరన్తానం నిప్పురిసాని గేహాని చోరా విలుమ్పిస్సన్తి జనపదో చోరభయేనేవ కోలాహలో భవిస్సతి, తతో రఞ్ఞో దానం న చిరం పవత్తిస్సతి, చిత్తమ్పిస్స ఏకగ్గం న భవిస్సతి, హన్ద, నం ఏతమత్థం సఞ్ఞాపేమీ”తి తతో తమత్థం సఞ్ఞాపేన్తో “భోతో, ఖో రఞ్ఞో”తిఆదిమాహ.

338. తత్థ **సకణ్టకో**తి చోరకణ్టకేహి సకణ్టకో. **పన్థదుహనా**తి పన్థదుహా, పన్థఘాతకాతి అత్థో. **అకిచ్చకారీ అస్సా**తి అకత్తబ్బకారీ అధమ్మకారీ భవేయ్య. **దస్సుఖీల**న్తి చోరఖీలం. **వధేన వా**తి మారణేన వా కోట్టనేన వా. **బన్ధనేనా**తి అద్దుబన్ధనాదినా. **జానియా**తి హానియా; “సతం గణ్హథ, సహస్సం గణ్హథా”తి ఏవం పవత్తితదణ్డేనాతి అత్థో. **గరహాయా**తి పఞ్చసిఖముణ్డకరణం, గోమయసిఞ్చనం, గీవాయ కుదణ్డకబన్ధనన్తి ఏవమాదీని కత్వా గరహపాపనేన. **పబ్బాజనాయా**తి రట్ఠతో నీహరణేన. **సమూహనిస్సామీ**తి సమ్మా హేతునా నయేన కారణేన ఊహనిస్సామి. **హతావసేసకా**తి మతావసేసకా. **ఉస్సహన్తీ**తి ఉస్సాహం కరోన్తి. **అనుప్పదేతూ**తి దిన్నే అప్పహోన్తే పున అఞ్ఞమ్పి బీజఞ్చ భత్తఞ్చ కసిఉపకరణభణ్డఞ్చ సబ్బం దేతూతి అత్థో. **పాభతం అనుప్పదేతూ**తి సక్ఖిం అకత్వా పణ్ణే అనారోపేత్వా మూలచ్ఛేజ్జవసేన భణ్డమూలం దేతూతి అత్థో. భణ్డమూలస్స హి పాభతన్తి నామం. యథాహ –

“అప్పకేనపి మేధావీ, పాభతేన విచక్ఖణో;

సముట్ఠాపేతి అత్తానం, అణుం అగ్గింవ సన్ధమ”న్తి. (జా॰ ౧.౧.౪);

భత్తవేతనన్తి దేవసికం భత్తఞ్చేవ మాసికాదిపరిబ్బయఞ్చ తస్స తస్స కుసలకమ్మసూరభావానురూపేన ఠానన్తరగామనిగమాదిదానేన సద్ధిం దేతూతి అత్థో. **సకమ్మపసుతా**తి కసివాణిజ్జాదీసు సకేసు కమ్మేసు ఉయ్యుత్తా బ్యావటా. **రాసికో**తి ధనధఞ్ఞానం రాసికో. **ఖేమట్ఠితా**తి ఖేమేన ఠితా అభయా. **అకణ్టకా**తి చోరకణ్టకరహితా. **ముదా మోదమానా**తి మోదా మోదమానా. అయమేవ వా పాఠో, అఞ్ఞమఞ్ఞం పముదితచిత్తాతి అధిప్పాయో. **అపారుతఘరా**తి చోరానం అభావేన ద్వారాని అసంవరిత్వా వివటద్వారాతి అత్థో. **ఏతదవోచా**తి జనపదస్స సబ్బాకారేన ఇద్ధఫీతభావం ఞత్వా ఏతం అవోచ.

చతుపరిక్ఖారవణ్ణనా

339. **తేన హి భవం రాజా**తి బ్రాహ్మణో కిర చిన్తేసి – “అయం రాజా మహాదానం దాతుం అతివియ ఉస్సాహజాతో. సచే పన అత్తనో అనుయన్తా ఖత్తియాదయో అనామన్తేత్వా దస్సతి. నాస్స తే అత్తమనా భవిస్సన్తి; యథా దానం తే అత్తమనా హోన్తి, తథా కరిస్సామీ”తి. తస్మా “తేన హి భవ”న్తిఆదిమాహ. తత్థ **నేగమా**తి నిగమవాసినో. **జానపదా**తి జనపదవాసినో . **ఆమన్తయత**న్తి ఆమన్తేతు జానాపేతు. **యం మమ అస్సా**తి యం తుమ్హాకం అనుజాననం మమ భవేయ్య. **అమచ్చా**తి పియసహాయకా. **పారిసజ్జా**తి సేసా ఆణత్తికారకా. **యజతం భవం రాజా**తి యజతు భవం, తే కిర – అయం రాజా “అహం ఇస్సరో”తి పసయ్హ దానం అదత్వా అమ్హే ఆమన్తేసి, అహోనేన సుట్ఠు కత”న్తి అత్తమనా ఏవమాహంసు. అనామన్తితే పనస్స యఞ్ఞట్ఠానం దస్సనాయపి న గచ్ఛేయ్యుం. **యఞ్ఞకాలో మహారాజా**తి దేయ్యధమ్మస్మిఞ్హి అసతి మహల్లకకాలే చ ఏవరూపం దానం దాతుం న సక్కా, త్వం పన మహద్ధనో చేవ తరుణో చ, ఏతేన తే యఞ్ఞకాలోతి దస్సేన్తా వదన్తి. **అనుమతిపక్ఖా**తి అనుమతియా పక్ఖా, అనుమతిదాయకాతి అత్థో. **పరిక్ఖారా భవన్తీ**తి పరివారా భవన్తి. “రథో సీలపరిక్ఖారో, ఝానక్ఖో చక్కవీరియో”తి (సం॰ ని॰ ౫.౪) ఏత్థ పన అలఙ్కారో పరిక్ఖారోతి వుత్తో.

అట్ఠపరిక్ఖారవణ్ణనా

౩౪౦. అట్ఠహఙ్గేహీతి ఉభతో సుజాతాదీహి అట్ఠహి అఙ్గేహి. **యససాతి** ఆణాఠపనసమత్థతాయ. **సద్ధో**తి దానస్స ఫలం అత్థీతి సద్దహతి. **దాయకో**తి దానసూరో. న సద్ధామత్తకేనేవ తిట్ఠతి, పరిచ్చజితుమ్పి సక్కోతీతి అత్థో. **దానపతీ**తి యం దానం దేతి, తస్స పతి హుత్వా దేతి, న దాసో, న సహాయో. యో హి అత్తనా మధురం భుఞ్జతి, పరేసం అమధురం దేతి, సో దానసఙ్ఖాతస్స దేయ్యధమ్మస్స దాసో హుత్వా దేతి. యో యం అత్తనా భుఞ్జతి, తదేవ దేతి, సో సహాయో హుత్వా దేతి. యో పన అత్తనా యేన కేనచి యాపేతి, పరేసం మధురం దేతి, సో పతి జేట్ఠకో సామీ హుత్వా దేతి, అయం తాదిసోతి అత్థో. **సమణబ్రాహ్మణకపణద్ధికవణిబ్బకయాచకాన**న్తి ఏత్థ సమితపాపా **సమణా,** బాహితపాపా బ్రాహ్మణా. **కపణా**తి దుగ్గతా దలిద్దమనుస్సా. **అద్ధికా**తి పథావినో. **వణిబ్బకా**తి యే – ‘‘ఇట్ఠం దిన్నం, కన్తం, మనాపం, కాలేన అనవజ్జం దిన్నం, దదం చిత్తం పసాదేయ్య, గచ్ఛతు భవం బ్రహ్మలోక’’న్తిఆదినా నయేన దానస్స వణ్ణం థోమయమానా విచరన్తి. **యాచకా**తి యే – ‘‘పసతమత్తం దేథ, సరావమత్తం దేథా’’తిఆదీని వత్వా యాచమానా విచరన్తి. **ఓపానభూతో**తి ఉదపానభూతో. సబ్బేసం సాధారణపరిభోగో, చతుమహాపథే ఖతపోక్ఖరణీ వియ హుత్వాతి అత్థో. **సుతజాతస్సా**తి ఏత్థ సుతమేవ సుతజాతం. **అతీతానాగతపచ్చుప్పన్నే అత్థే చిన్తేతు**న్తి ఏత్థ – ‘‘అతీతే పుఞ్ఞస్స కతత్తాయేవ మే అయం సమ్పత్తీ’’తి, ఏవం చిన్తేన్తో అతీతమత్థం చిన్తేతుం పటిబలో నామ హోతి. ‘‘ఇదాని పుఞ్ఞం కత్వావ అనాగతే సక్కా సమ్పత్తిం పాపుణితు’’న్తి చిన్తేన్తో అనాగతమత్థం చిన్తేతుం పటిబలో నామ హోతి. ‘‘ఇదం పుఞ్ఞకమ్మం నామ సప్పురిసానం ఆచిణ్ణం, మయ్హఞ్చ భోగాపి సంవిజ్జన్తి, దాయకచిత్తమ్పి అత్థి; హన్దాహం పుఞ్ఞాని కరోమీ’’తి చిన్తేన్తో పచ్చుప్పన్నమత్థం చిన్తేతుం పటిబలో నామ హోతీతి వేదితబ్బో. **ఇతి ఇమానీ**తి ఏవం యథా వుత్తాని ఏతాని. ఏతేహి కిర అట్ఠహఙ్గేహి సమన్నాగతస్స దానం సబ్బదిసాహి మహాజనో ఉపసఙ్కమతి. ‘‘అయం దుజ్జాతో కిత్తకం కాలం దస్సతి, ఇదాని విప్పటిసారీ హుత్వా ఉపచ్ఛిన్దిస్సతీ’’తి ఏవమాదీని చిన్తేత్వా న కోచి ఉపసఙ్కమితబ్బం మఞ్ఞతి. తస్మా ఏతాని అట్ఠఙ్గాని పరిక్ఖారా భవన్తీతి వుత్తాని.

చతుపరిక్ఖారాదివణ్ణనా

౩౪౧. సుజం పగ్గణ్హన్తానన్తి మహాయాగపటిగ్గణ్హనట్ఠానే దానకటచ్ఛుం పగ్గణ్హన్తానం. **ఇమేహి చతూహీ**తి ఏతేహి సుజాతాదీహి. ఏతేసు హి అసతి – ‘‘ఏవం దుజ్జాతస్స సంవిధానేన పవత్తదానం కిత్తకం కాలం పవత్తిస్సతీ’’తిఆదీని వత్వా ఉపసఙ్కమితారో న హోన్తి. గరహితబ్బాభావతో పన ఉపసఙ్కమన్తియేవ. తస్మా ఇమానిపి పరిక్ఖారా భవన్తీతి వుత్తాని.

౩౪౨. తిస్సో విధా దేసేసీతి తిణి ఠపనాని దేసేసి. సో కిర చిన్తేసి – ‘‘దానం దదమానా నామ తిణ్ణం ఠానానం అఞ్ఞతరస్మిం చలన్తి హన్దాహం ఇమం రాజానం తేసు ఠానేసు పఠమతరఞ్ఞేవ నిచ్చలం కరోమీ’’తి. తేనస్స తిస్సో విధా దేసేసీతి. **సో భోతో రఞ్ఞో**తి ఇదం కరణత్థే సామివచనం. భోతా రఞ్ఞాతి వా పాఠో. **విప్పటిసారో న కరణీయో**తి ‘‘భోగానం విగమహేతుకో పచ్ఛానుతాపో న కత్తబ్బో, పుబ్బచేతనా పన అచలా పతిట్ఠపేతబ్బా, ఏవఞ్హి దానం మహప్ఫలం హోతీ’’తి దస్సేతి. ఇతరేసుపి ద్వీసు ఠానేసు ఏసేవ నయో. ముఞ్చచేతనాపి హి పచ్ఛాసమనుస్సరణచేతనా చ నిచ్చలావ కాతబ్బా. తథా అకరోన్తస్స దానం న మహప్ఫలం హోతి, నాపి ఉళారేసు భోగేసు చిత్తం నమతి, మహారోరువం ఉపపన్నస్స సేట్ఠిగహపతినో వియ.

౩౪౩. **దసహాకారేహీ**తి దసహి కారణేహి. తస్స కిర ఏవం అహోసి – సచాయం రాజా దుస్సీలే దిస్వా – "నస్సతి వత మే దానం, యస్స మే ఏవరూపా దుస్సీలా భుఞ్జన్తీ"తి సీలవన్తేసుపి విప్పటిసారం ఉప్పాదేస్సతి, దానం న మహప్ఫలం భవిస్సతి. విప్పటిసారో చ నామ దాయకానం పటిగ్గాహకతోవ ఉప్పజ్జతి , హన్దస్స పఠమమేవ తం విప్పటిసారం వినోదేమీతి. తస్మా దసహాకారేహి ఉపచ్ఛిజ్జితుం యుత్తం పటిగ్గాహకేసుపి విప్పటిసారం వినోదేసీతి. **తేసఞ్ఞేవ తేనా**తి తేసఞ్ఞేవ తేన పాపేన అనిట్ఠో విపాకో భవిస్సతి, న అఞ్ఞేసన్తి దస్సేతి. **యజతం భవ**న్తి దేతు భవం. **సజ్జత**న్తి విస్సజ్జతు. **అన్తర**న్తి అబ్భన్తరం.

౩౪౪. **సోళసహి ఆకారేహి చిత్తం సన్దస్సేసీ**తి ఇధ బ్రాహ్మణో రఞ్ఞో మహాదానానుమోదనం నామ ఆరద్ధో. తత్థ **సన్దస్సేసీ**తి – 'ఇదం దానం దాతా ఏవరూపం సమ్పత్తిం లభతీ'తి దస్సేత్వా దస్సేత్వా కథేసి. **సమాదపేసీ**తి తదత్థం సమాదపేత్వా కథేసి. **సముత్తేజేసీ**తి విప్పటిసారవినోదనేనస్స చిత్తం వోదాపేసి. **సమ్పహంసేసీ**తి 'సున్దరం తే కతం, మహారాజ, దానం దదమానేనా'తి థుతిం కత్వా కథేసి. **వత్తా ధమ్మతో నత్థీ**తి ధమ్మేన సమేన కారణేన వత్తా నత్థి.

౩౪౫. **న రుక్ఖా ఛిజ్జింసు యూపత్థాయ న దబ్భా లూయింసు బరిహిసత్థాయా**తి యే యూపనామకే మహాథమ్భే ఉస్సాపేత్వా – "అసుకరాజా అసుకామచ్చో అసుకబ్రాహ్మణో ఏవరూపం నామ మహాయాగం యజతీ"తి నామం లిఖిత్వా ఠపేన్తి. యాని చ దబ్బతిణాని లాయిత్వా వనమాలాసఙ్ఖేపేన యఞ్ఞసాలం పరిక్ఖిపన్తి, భూమియం వా పత్థరన్తి, తేపి న రుక్ఖా ఛిజ్జింసు, న దబ్భా లూయింసు. కిం పన గావో వా అజాదయో వా హఞ్ఞిస్సన్తీతి దస్సేతి. **దాసా**తి అన్తోగేహదాసాదయో. **పేస్సా**తి యే పుబ్బమేవ ధనం గహేత్వా కమ్మం కరోన్తి. **కమ్మకరా**తి యే భత్తవేతనం గహేత్వా కరోన్తి. దణ్డతజ్జితా నామ దణ్డయట్ఠిముగ్గరాదీని గహేత్వా – "కమ్మం కరోథ కరోథా"తి ఏవం తజ్జితా. భయతజ్జితా నామ – సచే కమ్మం కరోసి, కుసలం. నో చే కరోసి, ఛిన్దిస్సామ వా బన్ధిస్సామ వా మారేస్సామ వాతి ఏవం భయేన తజ్జితా. ఏతే పన న దణ్డతజ్జితా, న భయతజ్జితా, న అస్సుముఖా రోదమానా పరికమ్మాని అకంసు. అథ ఖో పియసముదాచారేనేవ సముదాచరియమానా అకంసు. న హి తత్థ దాసం వా దాసాతి, పేస్సం వా పేస్సాతి, కమ్మకరం వా కమ్మకరాతి ఆలపన్తి. యథానామవసేనేవ పన పియసముదాచారేన ఆలపిత్వా ఇత్థిపురిసబలవన్తదుబ్బలానం అనురూపమేవ కమ్మం దస్సేత్వా – "ఇదఞ్చిదఞ్చ కరోథా"తి వదన్తి. తేపి అత్తనో రుచివసేనేవ కరోన్తి. తేన వుత్తం – "యే ఇచ్ఛింసు, తే అకంసు; యే న ఇచ్ఛింసు, న తే అకంసు. యం ఇచ్ఛింసు, తం అకంసు; యం న ఇచ్ఛింసు, న తం అకంసూ"తి. **సప్పితేలనవనీతదధిమధుఫాణితేన చేవ సో యఞ్ఞో నిట్ఠానమగమాసీ**తి రాజా కిర బహినగరస్స చతూసు ద్వారేసు అన్తోనగరస్స చ మజ్ఝేతి పఞ్చసు ఠానేసు మహాదానసాలాయో కారాపేత్వా ఏకేకిస్సాయ సాలాయ సతసహస్సం సతసహస్సం కత్వా దివసే దివసే పఞ్చసతసహస్సాని విస్సజ్జేత్వా సూరియుగ్గమనతో పట్ఠాయ తస్స తస్స కాలస్స అనురూపేహి సహత్థేన సువణ్ణకటచ్ఛుం గహేత్వా పణీతేహి సప్పితేలాదిసమ్మిస్సేహేవ యాగుఖజ్జకభత్తబ్యఞ్జనపానకాదీహి మహాజనం సన్తప్పేసి. భాజనాని పూరేత్వా గణ్హితుకామానం తథేవ దాపేసి. సాయన్హసమయే పన వత్థగన్ధమాలాదీహి సమ్పూజేసి. సప్పిఆదీనం పన మహాచాటియో పూరాపేత్వా – "యో యం పరిభుఞ్జితుకామో, సో తం పరిభుఞ్జతూ"తి అనేకసతేసు ఠానేసు ఠపాపేసి. తం సన్ధాయ వుత్తం – "సప్పితేలనవనీతదధిమధుఫాణితేన చేవ సో యఞ్ఞో నిట్ఠానమగమాసీ"తి.

౩౪౬. **పహూతం సాపతేయ్యం ఆదాయా**తి బహుం ధనం గహేత్వా. తే కిర చిన్తేసుం – "అయం రాజా సప్పితేలాదీని జనపదతో అనాహరాపేత్వా అత్తనో సన్తకమేవ నీహరిత్వా మహాదానం దేతి. అమ్హేహి పన 'రాజా న కిఞ్చి ఆహరాపేతీ'తి న యుత్తం తుణ్హీ భవితుం. న హి రఞ్ఞో ఘరే ధనం అక్ఖయధమ్మమేవ, అమ్హేసు చ అదేన్తేసు కో అఞ్ఞో రఞ్ఞో దస్సతి, హన్దస్స

ధనం ఉపసంహరామా"తి తే గామభాగేన చ నిగమభాగేన చ నగరభాగేన చ సాపతేయ్యం సంహరిత్వా సకటాని పూరేత్వా రఞ్ఞో ఉపహరింసు. తం సన్ధాయ – "పహూతం సాపతేయ్య"న్తిఆదిమాహ.

౩౪౭. పురత్థిమేన యఞ్ఞవాటస్సాతి పురత్థిమతో నగరద్వారే దానసాలాయ పురత్థిమభాగే. యథా పురత్థిమదిసతో ఆగచ్ఛన్తా ఖత్తియానం దానసాలాయ యాగుం పివిత్వా రఞ్ఞో దానసాలాయ భుఞ్జిత్వా నగరం పవిసన్తి. ఏవరూపే ఠానే పట్ఠపేసుం. **దక్ఖిణేన యఞ్ఞవాటస్సా**తి దక్ఖిణతో నగరద్వారే దానసాలాయ వుత్తనయేనేవ దక్ఖిణభాగే పట్ఠపేసుం. పచ్ఛిముత్తరేసుపి ఏసేవ నయో.

౩౪౮. అహో యఞ్ఞో, అహో యఞ్ఞసమ్పదాతి బ్రాహ్మణా సప్పిఆదీహి నిట్ఠానగమనం సుత్వా – "యం లోకే మధురం, తదేవ సమణో గోతమో కథేతి, హన్దస్స యఞ్ఞం పసంసామా"తి తుట్ఠచిత్తా పసంసమానా ఏవమాహంసు. **తుణ్హీభూతోవ నిసిన్నో హోతీ**తి ఉపరి వత్తబ్బమత్థం చిన్తయమానో నిస్సద్దోవ నిసిన్నో హోతి. **అభిజానాతి పన భవం గోతమో**తి ఇదం బ్రాహ్మణో పరిహారేన పుచ్ఛన్తో ఆహ. ఇతరథా హి – "కిం పన త్వం, భో గోతమ, తదా రాజా అహోసి, ఉదాహు పురోహితో బ్రాహ్మణో"తి ఏవం ఉజుకమేవ పుచ్ఛయమానో అగారవో వియ హోతి.

నిచ్చదానఅనుకులయఞ్ఞవణ్ణనా

౩౪౯. అత్థి పన, భో గోతమాతి – ఇదం బ్రాహ్మణో "సకలజమ్బుదీపవాసీనం ఉట్ఠాయ సముట్ఠాయ దానం నామ దాతుం గరుకం సకలజనపదో చ అత్తనో కమ్మాని అకరోన్తో నస్సిస్సతి, అత్థి ను ఖో అమ్హాకమ్పి ఇమమ్హా యఞ్ఞా అఞ్ఞో యఞ్ఞో అప్పసమారమ్భతరో చేవ మహప్ఫలతరో చా"తి ఏతమత్థం పుచ్ఛన్తో ఆహ. **నిచ్చదానానీ**తి ధువదానాని నిచ్చభత్తాని. **అనుకులయఞ్ఞానీ**తి – "అమ్హాకం పితుపితామహాదీహి పవత్తితానీ"తి కత్వా పచ్ఛా దుగ్గతపురిసేహిపి వంసపరమ్పరాయ పవత్తేతబ్బాని యాగాని, ఏవరూపాని కిర సీలవన్తే ఉద్దిస్స నిబద్ధదానాని తస్మిం కులే దలిద్దాపి న ఉపచ్ఛిన్దన్తి.

తత్రిదం వత్థు – అనాథపిణ్డికస్స కిర ఘరే పఞ్చ నిచ్చభత్తసతాని దీయింసు. దన్తమయసలాకాని పఞ్చసతాని అహేసుం. అథ తం కులం అనుక్కమేన దాలిద్దియేన అభిభూతం, ఏకా తస్మిం కులే దారికా ఏకసలాకతో ఉద్ధం దాతుం నాసక్ఖి. సాపి పచ్ఛా సేతవాహనరజ్జం గన్త్వా ఖలం సోధేత్వా లద్ధధఞ్ఞేన తం సలాకం అదాసి. ఏకో థేరో రఞ్ఞో ఆరోచేసి. రాజా తం ఆనేత్వా అగ్గమహేసిట్ఠానే ఠపేసి. సా తతో పట్ఠాయ పున పఞ్చపి సలాకభత్తసతాని పవత్తేసి.

దణ్డప్పహారాతి – "పటిపాటియా తిట్ఠథ తిట్ఠథా"తి ఉజుం గన్త్వా గణ్హథ గణ్హథాతి చ ఆదీని వత్వా దీయమానా దణ్డప్పహారాపి గలగ్గాహాపి దిస్సన్తి. **అయం ఖో, బ్రాహ్మణ, హేతు...పే.... మహానిసంసతరఞ్చా**తి. ఏత్థ యస్మా మహాయఞ్ఞో వియ ఇమస్మిం సలాకభత్తే న బహూహి వేయ్యావచ్చకరేహి వా ఉపకరణేహి వా అత్థో అత్థి, తస్మా ఏతం అప్పట్ఠతరం. యస్మా చేత్థ న బహూనం కమ్మచ్ఛేదవసేన పీళాసఙ్ఖాతో సమారమ్భో అత్థి, తస్మా అప్పసమారమ్భతరం. యస్మా చేతం సఙ్ఘస్స యిట్ఠం పరిచ్చత్తం, తస్మా యఞ్ఞన్తి వుత్తం, యస్మా పన ఛళఙ్గసమన్నాగతాయ దక్ఖిణాయ మహాసముద్దే ఉదకస్సేవ న సుకరం పుఞ్ఞాభిసన్దస్స పమాణం కాతుం, ఇదఞ్చ తథావిధం. తస్మా తం మహప్ఫలతరఞ్చ మహానిసంసతరఞ్చాతి వేదితబ్బం. ఇదం సుత్వా బ్రాహ్మణో చిన్తేసి – ఇదమ్పి నిచ్చభత్తం ఉట్ఠాయ సముట్ఠాయ దదతో దివసే దివసే ఏకస్స

కమ్మం నస్సతి. నవనవో ఉస్సాహో చ జనేతబ్బో హోతి, అత్థి ను ఖో ఇతోపి అఞ్ఞో యఞ్ఞో అప్పట్ఠతరో చ అప్పసమారమ్భతరో చాతి. తస్మా “అత్థి పన, భో గోతమా”తిఆదిమాహ. తత్థ యస్మా సలాకభత్తే కిచ్చపరియోసానం నత్థి, ఏకేన ఉట్ఠాయ సముట్ఠాయ అఞ్ఞం కమ్మం అకత్వా సంవిధాతబ్బమేవ. విహారదానే పన కిచ్చపరియోసానం అత్థి. పణ్ణసాలం వా హి కారేతుం కోటిధనం విస్సజ్జేత్వా మహావిహారం వా, ఏకవారం ధనపరిచ్చాగం కత్వా కారితం సత్తట్ఠవస్సానిపి వస్ససతమ్పి వస్ససహస్సమ్పి గచ్ఛతియేవ. కేవలం జిణ్ణపతితట్ఠానే పటిసఙ్ఖరణమత్తమేవ కాతబ్బం హోతి. తస్మా ఇదం విహారదానం సలాకభత్తతో అప్పట్ఠతరం అప్పసమారమ్భతరఞ్చ హోతి. యస్మా పనేత్థ సుత్తన్తపరియాయేన యావదేవ సీతస్స పటిఘాతాయాతి ఆదయో నవానిసంసా వుత్తా, ఖన్ధకపరియాయేన.

“సీతం ఉణ్హం పటిహన్తి, తతో వాళమిగాని చ;
సిరింసపే చ మకసే చ, సిసిరే చాపి వుట్ఠియో.

తతో వాతాతపో ఘోరో, సఞ్జాతో పటిహఞ్ఞతి;
లేణత్థఞ్చ సుఖత్థఞ్చ, **ఝాయితుఞ్చ విపస్సితుం.**

విహారదానం సఙ్ఘస్స, అగ్గం బుద్ధేన వణ్ణితం;
తస్మా హి పణ్డితో పోసో, సమ్పస్సం అత్థమత్తనో;
విహారే కారయే రమ్మే, వాసయేత్థ బహుస్సుతే.

తస్మా అన్నఞ్చ పానఞ్చ, వత్థసేనాసనాని చ;
దదేయ ఉజుభూతేసు, విప్పసన్నేన చేతసా.

తే తస్స ధమ్మం దేసేన్తి, సబ్బదుక్ఖాపనూదనం;
యం సో ధమ్మం ఇధఞ్ఞాయ, పరినిబ్బాతి అనాసవో”తి. (చూళవ. ౨౯౫);

సత్తరసానిసంసా వుత్తా. తస్మా ఏతం సలాకభత్తతో మహప్ఫలతరఞ్చ మహానిసంసతరఞ్చాతి వేదితబ్బం. సఙ్ఘస్స పన పరిచ్చత్తత్తావ యఞ్ఞోతి వుచ్చతి. ఇదమ్పి సుత్వా బ్రాహ్మణో చిన్తేసి – “ధనపరిచ్చాగం కత్వా విహారదానం నామ దుక్కరం, అత్తనో సన్తకా హి కాకణికాపి పరస్స దుప్పరిచ్చజా, హన్దాహం ఇతోపి అప్పట్ఠతరఞ్చ అప్పసమారమ్భతరఞ్చ యఞ్ఞం పుచ్ఛామీ”తి. తతో తం పుచ్ఛన్తో – “అత్థి పన భో”తిఆదిమాహ.

౩౫౦-౩౫౧. తత్థ యస్మా సకిం పరిచ్చత్తేపి విహారే పునప్పునం ఛాదనఖణ్డఫుల్లప్పటిసఙ్ఖరణాదివసేన కిచ్చం అత్థియేవ, సరణం పన ఏకభిక్ఖుస్స వా సన్తికే సఙ్ఘస్స వా గణస్స వా సకిం గహితం గహితమేవ హోతి, నత్థి తస్స పునప్పునం కత్తబ్బతా, తస్మా తం విహారదానతో అప్పట్ఠతరఞ్చ అప్పసమారమ్భతరఞ్చ హోతి. యస్మా చ సరణగమనం నామ తిణ్ణం రతనానం జీవితపరిచ్చాగమయం పుఞ్ఞకమ్మం సగ్గసమ్పత్తిం దేతి, తస్మా మహప్ఫలతరఞ్చ మహానిసంసతరఞ్చాతి వేదితబ్బం. తిణ్ణం పన రతనానం జీవితపరిచ్చాగవసేన యఞ్ఞోతి వుచ్చతి.

౩౦.౨. ఇదం సుత్వా బ్రాహ్మణో చిన్తేసి – “అత్తనో జీవితం నామ పరస్స పరిచ్చజితుం దుక్కరం, అత్థి ను ఖో ఇతోపి అప్పట్ఠతరో యఞ్ఞో”తి తతో తం పుచ్ఛన్తో పున “అత్థి పన, భో గోతమా”తిఆదిమాహ. తత్థ పాణాతిపాతా వేరమణీతిఆదీసు **వేరమణీ** నామ విరతి. సా తివిధా హోతి – సమ్పత్తవిరతి, సమాదానవిరతి సేతుఘాతవిరతీతి. తత్థ యో సిక్ఖాపదాని అగహేత్వాపి కేవలం అత్తనో జాతిగోత్తకులాపదేసాదీని అనుస్సరిత్వా – “న మే ఇదం పతిరూప”న్తి పాణాతిపాతాదీని న కరోతి, సమ్పత్తవత్థుం పరిహరతి. తతో ఆరకా విరమతి. తస్స సా విరతి సమ్పత్తవిరతీతి వేదితబ్బా.

“అజ్జతగ్గే జీవితహేతుపి పాణం న హనామీ”తి వా “పాణాతిపాతా విరమామీ”తి వా “వేరమణిం సమాదియామీ”తి వా ఏవం సిక్ఖాపదాని గణ్హన్తస్స పన విరతి సమాదానవిరతీతి వేదితబ్బా.

అరియసావకానం పన మగ్గసమ్పయుత్తా విరతి సేతుఘాతవిరతి నామ. తత్థ పురిమా ద్వే విరతియో యం వోరోపనాదివసేన వీతిక్కమితబ్బం జీవితిన్ద్రియాదివత్థు, తం ఆరమ్మణం కత్వా పవత్తన్తి. పచ్ఛిమా నిబ్బానారమ్మణావ. ఏత్థ చ యో పఞ్చ సిక్ఖాపదాని ఏకతో గణ్హాతి, తస్స ఏకస్మిం భిన్నే సబ్బాని భిన్నాని హోన్తి. యో ఏకేకం గణ్హాతి, సో యం వీతిక్కమతి, తదేవ భిజ్జతి. సేతుఘాతవిరతియా పన భేదో నామ నత్థి, భవన్తరేపి హి అరియసావకో జీవితహేతుపి నేవ పాణం హనతి న సురం పివతి. సచేపిస్స సురఞ్చ ఖీరఞ్చ మిస్సేత్వా ముఖే పక్ఖిపన్తి, ఖీరమేవ పవిసతి, న సురా. యథా కిం? కోఞ్చసకుణానం ఖీరమిస్సకే ఉదకే ఖీరమేవ పవిసతి? న ఉదకం. ఇదం యోనిసిద్ధన్తి చే, ఇదం ధమ్మతాసిద్ధన్తి చ వేదితబ్బం. యస్మా పన సరణగమనే దిట్ఠిఉజుకకరణం నామ భారియం. సిక్ఖాపదసమాదానే పన విరతిమత్తకమేవ. తస్మా ఏతం యథా వా తథా వా గణ్హన్తస్సాపి సాధుకం గణ్హన్తస్సాపి అప్పట్ఠతరఞ్చ అప్పసమారమ్భతరఞ్చ. పఞ్చసీలసదిసస్స పన దానస్స అభావతో ఏత్థ మహప్ఫలతా మహానిసంసతా చ వేదితబ్బా. వుత్తఞ్హేతం –

> “పఞ్చిమాని , భిక్ఖవే, దానాని మహాదానాని అగ్గఞ్ఞాని రత్తఞ్ఞాని వంసఞ్ఞాని పోరాణాని అసంకిణ్ణాని అసంకిణ్ణపుబ్బాని న సఙ్కియన్తి న సఙ్కియిస్సన్తి అప్పటికుట్ఠాని సమణేహి బ్రాహ్మణేహి విఞ్ఞూహి. కతమాని పఞ్చ? ఇధ, భిక్ఖవే, అరియసావకో పాణాతిపాతం పహాయ పాణాతిపాతా పటివిరతో హోతి. పాణాతిపాతా పటివిరతో, భిక్ఖవే, అరియసావకో అపరిమాణానం సత్తానం అభయం దేతి, అవేరం దేతి అబ్యాపజ్ఝం దేతి. అపరిమాణానం సత్తానం అభయం దత్వా అవేరం దత్వా అబ్యాపజ్ఝం దత్వా అపరిమాణస్స అభయస్స అవేరస్స అబ్యాపజ్ఝస్స భాగీ హోతి. ఇదం, భిక్ఖవే, పఠమం దానం మహాదానం…పే.… విఞ్ఞూహీతి.
>
> పున చపరం, భిక్ఖవే, అరియసావకో అదిన్నాదానం పహాయ…పే.… కామేసుమిచ్ఛాచారం పహాయ…పే.… ముసావాదం పహాయ…పే.… సురామేరయమజ్జపమాదట్ఠానం పహాయ…పే.… ఇమాని ఖో, భిక్ఖవే, పఞ్చ దానాని మహాదానాని అగ్గఞ్ఞాని…పే.… విఞ్ఞూహీ”తి (అ. ని. ౮.౩౯).

ఇదఞ్చ పన సీలపఞ్చకం – “అత్తసినేహఞ్చ జీవితసినేహఞ్చ పరిచ్చజిత్వా రక్ఖిస్సామీ”తి సమాదిన్నతాయ యఞ్ఞోతి వుచ్చతి. తత్థ కిఞ్చాపి పఞ్చసీలతో సరణగమనమేవ జేట్ఠకం, ఇదం పన సరణగమనేయేవ పతిట్ఠాయ రక్ఖితసీలవసేన మహప్ఫలన్తి వుత్తం.

౩౫౩. ఇదమ్పి సుత్వా బ్రాహ్మణో చిన్తేసి – “పఞ్చసీలం నామ రక్ఖితుం గరుకం, అత్థి ను ఖో అఞ్ఞం కిఞ్చి ఈదిసమేవ హుత్వా ఇతో అప్పట్ఠతరఞ్చ మహప్ఫలతరఞ్చా”తి. తతో తం పుచ్ఛన్తో పునపి – “అత్థి పన, భో గోతమా”తిఆదిమాహ. అథస్స భగవా తివిధసీలపారిపూరియం ఠితస్స పఠమజ్ఝానాదీనం యఞ్ఞానం అప్పట్ఠతరఞ్చ మహప్ఫలతరఞ్చ దస్సేతుకామో బుద్ధుప్పాదతో పట్ఠాయ దేసనం ఆరభన్తో “ఇధ బ్రాహ్మణా”తిఆదిమాహ. తత్థ యస్మా హేట్ఠా వుత్తేహి గుణేహి సమన్నాగతో పఠమం ఝానం, పఠమజ్ఝానాదీసు ఠితో దుతియజ్ఝానాదీని నిబ్బత్తేన్తో న కిలమతి, తస్మా తాని అప్పట్ఠాని అప్పసమారమ్భాని. యస్మా పనేత్థ పఠమజ్ఝానం ఏకం కప్పం బ్రహ్మలోకే ఆయుం దేతి. దుతియం అట్ఠకప్పే. తతియం చతుసట్ఠికప్పే. చతుత్థం పఞ్చకప్పసతాని. తదేవ ఆకాసానఞ్చాయతనాదిసమాపత్తివసేన భావితం వీసతి, చత్తాలీసం, సట్ఠి, చతురాసీతి చ కప్పసహస్సాని ఆయుం దేతి; తస్మా మహప్ఫలతరఞ్చ మహానిసంసతరఞ్చ. నీవరణాదీనం పన పచ్చనీకానం ధమ్మానం పరిచ్చత్తత్తా తం యఞ్ఞన్తి వేదితబ్బం.

విపస్సనాఞాణమ్పి యస్మా చతుత్థజ్ఝానపరియోసానేసు గుణేసు పతిట్ఠాయ నిబ్బత్తేన్తో న కిలమతి, తస్మా అప్పట్ఠం అప్పసమారమ్భం; విపస్సనాసుఖసదిసస్స పన సుఖస్స అభావా మహప్ఫలం. పచ్చనీకకిలేసపరిచ్చాగతో యఞ్ఞోతి. మనోమయిద్ధిపి యస్మా విపస్సనాఞాణే పతిట్ఠాయ నిబ్బత్తేన్తో న కిలమతి, తస్మా అప్పట్ఠా అప్పసమారమ్భా; అత్తనో సదిసరూపనిమ్మానసమత్థతాయ మహప్ఫలా. అత్తనో పచ్చనీకకిలేసపరిచ్చాగతో యఞ్ఞో. ఇద్ధివిధఞాణాదీనిపి యస్మా మనోమయఞాణాదీసు పతిట్ఠాయ నిబ్బత్తేన్తో న కిలమతి, తస్మా అప్పట్ఠాని అప్పసమారమ్భాని, అత్తనో అత్తనో పచ్చనీకకిలేసప్పహానతో యఞ్ఞో. ఇద్ధివిధం పనేత్థ నానావిధవికుబ్బనదస్సనసమత్థతాయ. దిబ్బసోతం దేవమనుస్సానం సద్దసవనసమత్థతాయ; చేతోపరియఞాణం పరేసం సోళసవిధచిత్తజాననసమత్థతాయ; పుబ్బేనివాసానుస్సతిఞాణం ఇచ్ఛితిచ్ఛితట్ఠానసమనుస్సరణసమత్థతాయ; దిబ్బచక్ఖు ఇచ్ఛితిచ్ఛితరూపదస్సనసమత్థతాయ; ఆసవక్ఖయఞాణం అతిపణీతలోకుత్తరమగ్గసుఖనిప్ఫాదనసమత్థతాయ మహప్ఫలన్తి వేదితబ్బం. యస్మా పన అరహత్తతో విసిట్ఠతరో అఞ్ఞో యఞ్ఞో నామ నత్థి, తస్మా అరహత్తనికూటేనేవ దేసనం సమాపేన్తో – “అయమ్పి ఖో, బ్రాహ్మణా”తిఆదిమాహ.

కూటదన్తఉపాసకత్తపటివేదనావణ్ణనా

౩౫౪-౩౫౮. ఏవం వుత్తేతి ఏవం భగవతా వుత్తే దేసనాయ పసీదిత్వా సరణం గన్తుకామో కూటదన్తో బ్రాహ్మణో – ‘ఏతం అభిక్కన్తం భో, గోతమా’తిఆదికం వచనం అవోచ. **ఉపవాయతూ**తి ఉపగన్త్వా సరీరదరథం నిబ్బాపేన్తో తనుసీతలో వాతో వాయతూతి. ఇదఞ్చ పన వత్వా బ్రాహ్మణో పురిసం పేసేసి – “గచ్ఛ, తాత, యఞ్ఞవాటం పవిసిత్వా సబ్బే తే పాణయో బన్ధనా మోచేహీ”తి. సో “సాధూ”తి పటిస్సుణిత్వా తథా కత్వా ఆగన్త్వా “ముత్తా భో, తే పాణయో”తి ఆరోచేసి. యావ బ్రాహ్మణో తం పవత్తిం న సుణి, న తావ భగవా ధమ్మం దేసేసి. కస్మా? “బ్రాహ్మణస్స చిత్తే ఆకులభావో అత్థీ”తి. సుత్వా పనస్స “బహూ వత మే పాణా మోచితా”తి చిత్తచారో విప్పసీదతి. భగవా తస్స విప్పసన్నమనతం ఞత్వా ధమ్మదేసనం ఆరభి. తం సన్ధాయ – “అథ ఖో భగవా”తిఆది వుత్తం. పున ‘కల్లచిత్త’న్తిఆది ఆనుపుబ్బికథానుభావేన విక్ఖమ్భితనీవరణతం సన్ధాయ వుత్తం. సేసం ఉత్తానత్థమేవాతి.

ఇతి సుమఙ్గలవిలాసినియా దీఘనికాయట్ఠకథాయం

కూటదన్తసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౬. మహాలిసుత్తవణ్ణనా

బ్రాహ్మణదూతవత్థువణ్ణనా

౩౫౯. ఏవం మే సుతం – ఏకం సమయం భగవా వేసాలియన్తి మహాలిసుత్తం. తత్రాయం అపుబ్బపదవణ్ణనా. **వేసాలియ**న్తి పునప్పునం విసాలభావూపగమనతో వేసాలీతి లద్ధనామకే నగరే. **మహావనే**తి బహినగరే హిమవన్తేన సద్ధిం ఏకాబద్ధం హుత్వా ఠితం సయం జాతవనం అత్థి, యం మహన్తభావేనేవ మహావనన్తి వుచ్చతి, తస్మిం మహావనే. **కూటాగారసాలాయ**న్తి తస్మిం వనసణ్డే సఙ్ఘారామం పతిట్ఠపేసుం. తత్థ కణ్ణికం యోజేత్వా థమ్భానం ఉపరి కూటాగారసాలాసఙ్ఖేపేన దేవవిమానసదిసం పాసాదం అకంసు, తం ఉపాదాయ సకలోపి సఙ్ఘారామో “కూటాగారసాలా”తి పఞ్ఞాయిత్థ. భగవా తం వేసాలిం ఉపనిస్సాయ తస్మిం సఙ్ఘారామే విహరతి. తేన వుత్తం – “వేసాలియం విహరతి మహావనే కూటాగారసాలాయ”న్తి. **కోసలకా**తి కోసలరట్ఠవాసినో. **మాగధకా**తి మగధరట్ఠవాసినో. **కరణీయేనా**తి అవస్సం కత్తబ్బకమ్మేన. యఞ్హి అకాతుమ్పి వట్టతి, తం కిచ్చన్తి వుచ్చతి, యం అవస్సం కాతబ్బమేవ, తం కరణీయం నామ.

౩౬౦. పటిసల్లీనో భగవాతి నానారమ్మణచారతో పటిక్కమ్మ సల్లీనో నిలీనో, ఏకీభావం ఉపగమ్మ ఏకత్తారమ్మణే ఝానరతిం అనుభవతీతి అత్థో. **తత్థేవా**తి తస్మిఞ్ఞేవ విహారే. **ఏకమన్త**న్తి తస్మా ఠానా అపక్కమ్మ తాసు తాసు రుక్ఖచ్ఛాయాసు నిసీదింసు.

ఓట్ఠద్ధలిచ్ఛవీవత్థువణ్ణనా

౩౬౧. ఓట్ఠద్ధోతి అద్ధోట్ఠతాయ ఏవంలద్ధనామో. **మహతియా లిచ్ఛవీపరిసాయా**తి పురేభత్తం బుద్ధప్పముఖస్స భిక్ఖుసఙ్ఘస్స దానం దత్వా భగవతో సన్తికే ఉపోసథఙ్గాని అధిట్ఠహిత్వా గన్ధమాలాదీని గాహాపేత్వా ఉగ్ఘోసనాయ మహతిం లిచ్ఛవిరాజపరిసం సన్నిపాతాపేత్వా తాయ నీలపీతాదివణ్ణవత్థాభరణవిలేపనపటిమణ్డితాయ తావతింసపరిససప్పటిభాగాయ మహతియా లిచ్ఛవిపరిసాయ సద్ధిం ఉపసఙ్కమి. **అకాలో ఖో మహాలీ**తి తస్స ఓట్ఠద్ధస్స మహాలీతి మూలనామం, తేన మూలనామమత్తేన నం థేరో మహాలీతి ఆలపతి. **ఏకమన్తం నిసీదీ**తి పతిరూపాసు రుక్ఖచ్ఛాయాసు తాయ లిచ్ఛవిపరిసాయ సద్ధిం రతనత్తయస్స వణ్ణం కథయన్తో నిసీది.

౩౬౨. సీహో సమణుద్దేసోతి ఆయస్మతో నాగితస్స భాగినేయ్యో సత్తవస్సకాలే పబ్బజిత్వా సాసనే యుత్తపయుత్తో “సీహో”తి ఏవంనామకో సామణేరో, సో కిర తం మహాపరిసం దిస్వా – “అయం పరిసా మహతీ, సకలం విహారం పూరేత్వా నిసిన్నా, అద్ధా భగవా అజ్జ ఇమిస్సా పరిసాయ మహన్తేన ఉస్సాహేన ధమ్మం దేసేస్సతి, యంనూనాహం ఉపజ్ఝాయస్సాచిక్ఖిత్వా భగవతో మహాపరిసాయ సన్నిపతితభావం ఆరోచాపేయ్య”న్తి చిన్తేత్వా యేనాయస్మా నాగితో తేనుపసఙ్కమి. **భన్తే కస్సపా**తి థేరం గోత్తేన ఆలపతి. **ఏసా జనతా**తి ఏసో జనసమూహో.

త్వఞ్ఞేవ భగవతో ఆరోచేహీతి సీహో కిర భగవతో విస్సాసికో, అయఞ్హి థేరో థూలసరీరో, తేనస్స సరీరగరుతాయ ఉట్ఠాననిసజ్జాదీసు ఆలసియభావో ఈసకం అప్పహీనో వియ హోతి. అథాయం సామణేరో భగవతో కాలేన కాలం వత్తం కరోతి. తేన నం థేరో “త్వమ్పి దసబలస్స విస్సాసికో”తి వత్వా గచ్ఛ త్వఞ్ఞేవారోచేహీతి ఆహ. **విహారపచ్ఛాయాయ**న్తి

విహారఛాయాయం, కూటాగారమహాగేహచ్ఛాయాయ ఫరితోకాసేతి అత్థో. సా కిర కూటాగారసాలా దక్ఖిణుత్తరతో దీఘా పాచీనముఖా, తేనస్సా పురతో మహతీ ఛాయా పత్థటా హోతి, సీహో తత్థ భగవతో ఆసనం పఞ్ఞపేసి.

౩౬౩. అథ ఖో భగవా ద్వారన్తరేహి చేవ వాతపానన్తరేహి చ నిక్ఖమిత్వా విధావన్తాహి విప్ఫరన్తీహి ఛబ్బణ్ణాహి బుద్ధరస్మీహి సంసూచితనిక్ఖమనో వలాహకన్తరతో పుణ్ణచన్దో వియ కూటాగారసాలతో నిక్ఖమిత్వా పఞ్ఞత్తవరబుద్ధాసనే నిసీది. తేన వుత్తం – ‘‘అథ ఖో భగవా విహారా నిక్ఖమ్మ విహారపచ్ఛాయాయ పఞ్ఞత్తే ఆసనే నిసీదీ’’తి.

౩౬౪-౩౬౫. పురిమాని , భన్తే, దివసాని పురిమతరానీతి ఏత్థ హియ్యో దివసం పురిమం నామ, తతో పరం పురిమతరం. తతో పట్ఠాయ పన సబ్బాని పురిమాని చేవ పురిమతరాని చ హోన్తి. **యదగ్గే**తి మూలదివసతో పట్ఠాయ యం దివసం అగ్గం పరకోటిం కత్వా విహరామీతి అత్థో, యావ విహాసిన్తి వుత్తం హోతి. ఇదాని తస్స పరిమాణం దస్సేన్తో ‘‘నచిరం తీణి వస్సానీ’’తి ఆహ. అథ వా **యదగ్గే**తి యం దివసం అగ్గం కత్వా నచిరం తీణి వస్సాని విహరామీతిపి అత్థో . యం దివసం ఆదిం కత్వా నచిరం విహాసిం తీణియేవ వస్సానీతి వుత్తం హోతి. అయం కిర భగవతో పత్తచీవరం గణ్హన్తో తీణి సంవచ్ఛరాని భగవన్తం ఉపట్ఠాసి, తం సన్ధాయ ఏవం వదతి. **పియరూపానీ**తి పియజాతికాని సాతజాతికాని. **కామూపసంహితానీ**తి కామస్సాదయుత్తాని. **రజనీయానీ**తి రాగజనకాని. **నో చ ఖో దిబ్బాని సద్దానీ**తి కస్మా సునక్ఖత్తో తాని న సుణాతి? సో కిర భగవన్తం ఉపసఙ్కమిత్వా దిబ్బచక్ఖుపరికమ్మం యాచి, తస్స భగవా ఆచిక్ఖి, సో యథానుసిట్ఠం పటిపన్నో దిబ్బచక్ఖుం ఉప్పాదేత్వా దేవతానం రూపాని దిస్వా చిన్తేసి ‘‘ఇమస్మిం సరీరసణ్ఠానే సద్దేన మధురేన భవితబ్బం, కథం ను ఖో నం సుణేయ్య’’న్తి భగవన్తం ఉపసఙ్కమిత్వా దిబ్బసోతపరికమ్మం పుచ్ఛి. అయఞ్చ అతీతే ఏకం సీలవన్తం భిక్ఖుం కణ్ణసక్ఖలియం పహరిత్వా బధిరమకాసి. తస్మా పరికమ్మం కరోన్తోపి అభబ్బో దిబ్బసోతాధిగమాయ. తేనస్స న భగవా పరికమ్మం కథేసి. సో ఏత్తావతా భగవతి ఆఘాతం బన్ధిత్వా చిన్తేసి – ‘‘అద్ధా సమణస్స గోతమస్స ఏవం హోతి – ‘అహమ్పి ఖత్తియో అయమ్పి ఖత్తియో, సచస్స ఞాణం వడ్ఢిస్సతి, అయమ్పి సబ్బఞ్ఞూ భవిస్సతీ’తి ఉసూయాయ మయ్హం న కథేసీ’’తి. సో అనుక్కమేన గిహిభావం పత్వా తమత్థం మహాలిలిచ్ఛవినో కథేన్తో ఏవమాహ.

౩౬౬-౩౭౧. ఏకంసభావితోతి ఏకంసాయ ఏకకోట్ఠాసాయ భావితో, దిబ్బానం వా రూపానం దస్సనత్థాయ దిబ్బానం వా సద్దానం సవనత్థాయ భావితోతి అత్థో. **తిరియ**న్తి అనుదిసాయ. **ఉభయంసభావితో**తి ఉభయంసాయ ఉభయకోట్ఠాసాయ భావితోతి అత్థో. **అయం ఖో మహాలి హేతూ**తి అయం దిబ్బానంయేవ రూపానం దస్సనాయ ఏకంసభావితో సమాధి హేతు. ఇమమత్థం సుత్వా సో లిచ్ఛవీ చిన్తేసి – ‘‘ఇదం దిబ్బసోతేన సద్దసుణనం ఇమస్మిం సాసనే ఉత్తమత్థభూతం మఞ్ఞే ఇమస్స నూన అత్థాయ ఏతే భిక్ఖూ పఞ్ఞాసమ్పి సట్ఠిపి వస్సాని అపణ్ణకం బ్రహ్మచరియం చరన్తి, యంనూనాహం దసబలం ఏతమత్థం పుచ్ఛేయ్య’’న్తి.

౩౭౨. తతో తమత్థం పుచ్ఛన్తో ‘‘ఏతాసం నూన, భన్తే’’తిఆదిమాహ. **సమాధిభావనాన**న్తి ఏత్థ సమాధియేవ సమాధిభావనా, ఉభయంసభావితానం సమాధీనన్తి అత్థో. అథ యస్మా సాసనతో బాహిరా ఏతా సమాధిభావనా, న అజ్ఝత్తికా. తస్మా తా పటిక్ఖిపిత్వా యదత్థం భిక్ఖూ బ్రహ్మచరియం చరన్తి, తం దస్సేన్తో భగవా ‘‘న ఖో మహాలీ’’తిఆదిమాహ.

చతుఅరియఫలవణ్ణనా

౩౭౩. తిణ్ణం సంయోజనానన్తి సక్కాయదిట్ఠిఆదీనం తిణ్ణం బన్ధనానం. తాని హి వట్టదుక్ఖమయే రథే సత్తే సంయోజేన్తి, తస్మా సంయోజనానీతి వుచ్చన్తి. **సోతాపన్నో హోతీతి** మగ్గసోతం ఆపన్నో హోతి. **అవినిపాతధమ్మోతి** చతూసు అపాయేసు అపతనధమ్మో. **నియతోతి** ధమ్మనియామేన నియతో. **సమ్బోధిపరాయణోతి** ఉపరిమగ్గత్తయసఙ్ఖాతా సమ్బోధి పరం అయనం అస్స, అనేన వా పత్తబ్బాతి సమ్బోధిపరాయణో.

తనుత్తాతి పరియుట్ఠానమన్దతాయ చ కదాచి కరహచి ఉప్పత్తియా చ తనుభావా. **ఓరమ్భాగియానన్తి** హేట్ఠాభాగియానం, యే హి బద్ధో ఉపరి సుద్ధావాసభూమియం నిబ్బత్తితుం న సక్కోతి. **ఓపపాతికోతి** సేసయోనిపటిక్ఖేపవచనమేతం. **తత్థ పరినిబ్బాయీతి** తస్మిం ఉపరిభవేయేవ పరినిబ్బానధమ్మో. **అనావత్తిధమ్మోతి** తతో బ్రహ్మలోకా పున పటిసన్ధివసేన అనావత్తనధమ్మో. **చేతోవిముత్తిన్తి** చిత్తవిసుద్ధిం, సబ్బకిలేసబన్ధనవిముత్తస్స అరహత్తఫలచిత్తస్సేతం అధివచనం. **పఞ్ఞావిముత్తిన్తి** ఏత్థాపి సబ్బకిలేసబన్ధనవిముత్తా అరహత్తఫలపఞ్ఞావ పఞ్ఞావిముత్తీతి వేదితబ్బా. **దిట్ఠేవ ధమ్మేతి** ఇమస్మింయేవ అత్తభావే. **సయన్తి** సామం. **అభిఞ్ఞాతి** అభిజానిత్వా. **సచ్ఛికత్వాతి** పచ్చక్ఖం కత్వా. అథ వా **అభిఞ్ఞా సచ్ఛికత్వాతి** అభిఞ్ఞాయ అభివిసిట్ఠేన ఞాణేన సచ్ఛికరిత్వాతిపి అత్థో. **ఉపసమ్పజ్జాతి** పత్వా పటిలభిత్వా. ఇదం సుత్వా లిచ్ఛవిరాజా చిన్తేసి – "అయం పన ధమ్మో న సకుణేన వియ ఉప్పతిత్వా, నాపి గోధాయ వియ ఉరేన గన్త్వా సక్కా పటివిజ్ఝితుం , అద్ధా పన ఇమం పటివిజ్ఝన్తస్స పుబ్బభాగప్పటిపదాయ భవితబ్బం, పుచ్ఛామి తావ న"న్తి.

అరియఅట్ఠఙ్గికమగ్గవణ్ణనా

౩౭౪-౩౭౫. తతో భగవన్తం పుచ్ఛన్తో "అత్థి పన భన్తే"తిఆదిమాహ. **అట్ఠఙ్గికోతి** పఞ్చఙ్గికం తురియం వియ అట్ఠఙ్గికో గామో వియ చ అట్ఠఙ్గమత్తోయేవ హుత్వా అట్ఠఙ్గికో, న అఙ్గతో అఞ్ఞో మగ్గో నామ అత్థి. తేనేవాహ – **"సేయ్యథిదం, సమ్మాదిట్ఠి...పే.... సమ్మాసమాధీ"**తి. తత్థ సమ్మాదస్సనలక్ఖణా **సమ్మాదిట్ఠి.** సమ్మా అభినిరోపనలక్ఖణో **సమ్మాసఙ్కప్పో.** సమ్మా పరిగ్గహణలక్ఖణా **సమ్మావాచా.** సమ్మా సముట్ఠాపనలక్ఖణో **సమ్మాకమ్మన్తో.** సమ్మా వోదాపనలక్ఖణో **సమ్మాఆజీవో.** సమ్మా పగ్గహలక్ఖణో **సమ్మావాయామో.** సమ్మా ఉపట్ఠానలక్ఖణా **సమ్మాసతి.** సమ్మా సమాధానలక్ఖణో **సమ్మాసమాధి.** ఏతేసు ఏకేకస్స తీణి తీణి కిచ్చాని హోన్తి. సేయ్యథిదం, సమ్మాదిట్ఠి తావ అఞ్ఞేహిపి అత్తనో పచ్చనీకకిలేసేహి సద్ధిం మిచ్ఛాదిట్ఠిం పజహతి, నిరోధం ఆరమ్మణం కరోతి, సమ్పయుత్తధమ్మే చ పస్సతి తప్పటిచ్ఛాదకమోహవిధమనవసేన అసమ్మోహతో. సమ్మాసఙ్కప్పాదయోపి తథేవ మిచ్ఛాసఙ్కప్పాదీని పజహన్తి, నిరోధఞ్చ ఆరమ్మణం కరోన్తి, విసేసతో పనేత్థ సమ్మాసఙ్కప్పో సహజాతధమ్మే అభినిరోపేతి. సమ్మావాచా సమ్మా పరిగ్గణ్హాతి. సమ్మాకమ్మన్తో సమ్మా సముట్ఠాపేతి. సమ్మాఆజీవో సమ్మా వోదాపేతి. సమ్మావాయామో సమ్మా పగ్గణ్హాతి. సమ్మాసతి సమ్మా ఉపట్ఠాపేతి. సమ్మాసమాధి సమ్మా పదహతి.

అపి చేసా సమ్మాదిట్ఠి నామ పుబ్బభాగే నానాక్ఖణా నానారమ్మణా హోతి, మగ్గక్ఖణే ఏకక్ఖణా ఏకారమ్మణా. కిచ్చతో పన "దుక్ఖే ఞాణ"న్తిఆదీని చత్తారి నామాని లభతి. సమ్మాసఙ్కప్పాదయోపి పుబ్బభాగే నానాక్ఖణా నానారమ్మణా హోన్తి. మగ్గక్ఖణే ఏకక్ఖణా ఏకారమ్మణా. తేసు సమ్మాసఙ్కప్పో కిచ్చతో "నేక్ఖమ్మసఙ్కప్పో"తిఆదీని తీణి నామాని లభతి. సమ్మా వాచాదయో తిస్సో విరతియోపి హోన్తి, చేతనాదయోపి హోన్తి, మగ్గక్ఖణే పన విరతియేవ. సమ్మావాయామో సమ్మాసతీతి ఇదమ్పి

ద్వయం కిచ్చతో సమ్మప్పధానసతిపట్ఠానవసేన చత్తారి నామాని లభతి. సమ్మాసమాధి పన పుబ్బభాగేపి మగ్గక్ఖణేపి సమ్మాసమాధియేవ.

ఇతి ఇమేసు అట్ఠసు ధమ్మేసు భగవతా నిబ్బానాధిగమాయ పటిపన్నస్స యోగినో బహుకారత్తా పఠమం సమ్మాదిట్ఠి దేసితా. అయఞ్హి "పఞ్ఞాపజ్జోతో పఞ్ఞాసత్థ"న్తి (ధ॰ స॰ ౨౦) చ వుత్తా. తస్మా ఏతాయ పుబ్బభాగే విపస్సనాఞాణసఙ్ఖాతాయ సమ్మాదిట్ఠియా అవిజ్జన్ధకారం విధమిత్వా కిలేసచోరే ఘాతేన్తో ఖేమేన యోగావచరో నిబ్బానం పాపుణాతి. తేన వుత్తం – "నిబ్బానాధిగమాయ పటిపన్నస్స యోగినో బహుకారత్తా పఠమం సమ్మాదిట్ఠి దేసితా"తి.

సమ్మాసఙ్కప్పో పన తస్సా బహుకారో, తస్మా తదనన్తరం వుత్తో. యథా హి హేరఞ్ఞికో హత్థేన పరివట్టేత్వా పరివట్టేత్వా చక్ఖునా కహాపణం ఓలోకేన్తో – "అయం ఛేకో, అయం కూటో"తి జానాతి. ఏవం యోగావచరోపి పుబ్బభాగే వితక్కేన వితక్కేత్వా విపస్సనాపఞ్ఞాయ ఓలోకయమానో – "ఇమే ధమ్మా కామావచరా, ఇమే ధమ్మా రూపావచరాదయో"తి పజానాతి. యథా వా పన పురిసేన కోటియం గహేత్వా పరివట్టేత్వా పరివట్టేత్వా దిన్నం మహారుక్ఖం తచ్ఛకో వాసియా తచ్ఛేత్వా కమ్మే ఉపనేతి, ఏవం వితక్కేన వితక్కేత్వా వితక్కేత్వా దిన్నే ధమ్మే యోగావచరో పఞ్ఞాయ – "ఇమే కామావచరా, ఇమే రూపావచరా"తిఆదినా నయేన పరిచ్ఛిన్దిత్వా కమ్మే ఉపనేతి . తేన వుత్తం – "సమ్మాసఙ్కప్పో పన తస్సా బహుకారో, తస్మా తదనన్తరం వుత్తో"తి. స్వాయం యథా సమ్మాదిట్ఠియా ఏవం సమ్మావాచాయపి ఉపకారకో. యథాహ – "పుబ్బే ఖో, విసాఖ, వితక్కేత్వా విచారేత్వా పచ్ఛా వాచం భిన్దతీ"తి, (మ॰ ని॰ ౧.౪౬౩) తస్మా తదనన్తరం సమ్మావాచా వుత్తా.

యస్మా పన – "ఇదఞ్చిదఞ్చ కరిస్సామా"తి పఠమం వాచాయ సంవిదహిత్వా లోకే కమ్మన్తే పయోజేన్తి; తస్మా వాచా కాయకమ్మస్స ఉపకారికాతి సమ్మావాచాయ అనన్తరం సమ్మాకమ్మన్తో వుత్తో. చతుబ్బిధం పన వచీదుచ్చరితం, తివిధఞ్చ కాయదుచ్చరితం పహాయ ఉభయం సుచరితం పూరేన్తస్సేవ యస్మా ఆజీవట్ఠమకం సీలం పూరేతి, న ఇతరస్స, తస్మా తదుభయానన్తరం సమ్మాఆజీవో వుత్తో. ఏవం విసుద్ధాజీవేన పన "పరిసుద్ధో మే ఆజీవో"తి ఏత్తావతా చ పరితోసం కత్వా సుత్తపమత్తేన విహరితుం న యుత్తం, అథ ఖో "సబ్బిరియాపథేసు ఇదం వీరియం సమారభితబ్బ"న్తి దస్సేతుం తదనన్తరం సమ్మావాయామో వుత్తో. తతో "ఆరద్ధవీరియేనపి కాయాదీసు చతూసు వత్థూసు సతి సూపట్ఠితా కాతబ్బా"తి దస్సనత్థం తదనన్తరం సమ్మాసతి దేసితా. యస్మా పనేవం సూపట్ఠితా సతి సమాధిస్సుపకారానుపకారానం ధమ్మానం గతియో సమన్నేసిత్వా పహోతి ఏకత్తారమ్మణే చిత్తం సమాధాతుం, తస్మా సమ్మాసతియా అనన్తరం సమ్మాసమాధి దేసితోతి వేదితబ్బో. **ఏతేసం ధమ్మానం సచ్ఛికిరియాయా**తి ఏతేసం సోతాపత్తిఫలాదీనం పచ్చక్ఖకిరియత్థాయ.

ద్వే పబ్బజితవత్థువణ్ణనా

౩౭౬-౩౭౭. ఏకమిదాహన్తి ఇదం కస్మా ఆరద్ధం? అయం కిర రాజా – "రూపం అత్తా"తి ఏవంలద్ధికో, తేనస్స దేసనాయ చిత్తం నాధిముచ్చతి. అథ భగవతా తస్స లద్ధియా ఆవికరణత్థం ఏకం కారణం ఆహరితుం ఇదమారద్ధం. తత్రాయం సఙ్ఖేపత్థో – "అహం ఏకం సమయం ఘోసితారామే విహరామి, తత్ర వసన్తం మం తే ద్వే పబ్బజితా ఏవం పుచ్ఛింసు. అథాహం తేసం బుద్ధుప్పాదం దస్సేత్వా తన్తిధమ్మం నామ కథేన్తో ఇదమవోచం – "ఆవుసో, సద్ధాసమ్పన్నో నామ కులపుత్తో ఏవరూపస్స సత్థు సాసనే పబ్బజితో, ఏవం తివిధం సీలం పూరేత్వా పఠమజ్ఝానాదీని పత్వా ఠితో 'తం జీవ'న్తిఆదీని వదేయ్య, యుత్తం ను

ఖో ఏతమస్సా"తి? తతో తేహి "యుత్త"న్తి వుత్తే "అహం ఖో పనేతం, ఆవుసో, ఏవం జానామి, ఏవం పస్సామి, అథ చ పనాహం న వదామీ"తి తం వాదం పటిక్ఖిపిత్వా ఉత్తరి ఖీణాసవం దస్సేత్వా "ఇమస్స ఏవం వత్తుం న యుత్త"న్తి అవోచం. తే మమ వచనం సుత్వా అత్తమనా అహేసున్తి. ఏవం వుత్తే సోపి అత్తమనో అహోసి . తేనాహ – "ఇదమవోచ భగవా. అత్తమనో ఓట్ఠద్ధో లిచ్ఛవీ భగవతో భాసితం అభినన్దీ"తి.

ఇతి సుమఙ్గలవిలాసినియా దీఘనికాయట్ఠకథాయం

మహాలిసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౭. జాలియసుత్తవణ్ణనా

ద్వే పబ్బజితవత్థువణ్ణనా

౩౭౮. ఏవం మే సుతం...పే.... కోసమ్బియన్తి జాలియసుత్తం. తత్రాయం అపుబ్బపదవణ్ణనా. **ఘోసితారామేతి** ఘోసితేన సేట్ఠినా కతే ఆరామే. పుబ్బే కిర అల్లకప్పరట్ఠం నామ అహోసి. తతో కోతూహలికో నామ దలిద్దో ఛాతకభయేన సపుత్తదారో అవన్తిరట్ఠం గచ్ఛన్తో పుత్తం వహితుం అసక్కోన్తో ఛడ్డేత్వా అగమాసి, మాతా నివత్తిత్వా తం గహేత్వా గతా, తే ఏకం గోపాలకగామం పవిసింసు. గోపాలకేన చ తదా బహుపాయాసో పటియత్తో హోతి, తే తతో పాయాసం లభిత్వా భుఞ్జింసు. అథ సో పురిసో బలవపాయాసం భుత్తో జీరాపేతుం అసక్కోన్తో రత్తిభాగే కాలం కత్వా తత్థేవ సునఖియా కుచ్ఛిస్మిం పటిసన్ధిం గహేత్వా కుక్కురో జాతో, సో గోపాలకస్స పియో అహోసి. గోపాలకో చ పచ్చేకబుద్ధం ఉపట్ఠహతి. పచ్చేకబుద్ధోపి భత్తకిచ్చపరియోసానే కుక్కురస్స ఏకేకం పిణ్డం దేతి, సో పచ్చేకబుద్ధే సినేహం ఉప్పాదేత్వా గోపాలకేన సద్ధిం పణ్ణసాలమ్పి గచ్ఛతి. గోపాలకే అసన్నిహితే భత్తవేలాయం సయమేవ గన్త్వా కాలారోచనత్థం పణ్ణసాలద్వారే భుస్సతి, అన్తరామగ్గేపి చణ్డమిగే దిస్వా భుస్సిత్వా పలాపేతి. సో పచ్చేకబుద్ధే ముదుకేన చిత్తేన కాలంకత్వా దేవలోకే నిబ్బత్తి . తత్రస్స ఘోసకదేవపుత్తో త్వేవ నామం అహోసి. సో దేవలోకతో చవిత్వా కోసమ్బియం ఏకస్స కులస్స ఘరే నిబ్బత్తి. తం అపుత్తకో సేట్ఠి తస్స మాతాపితూనం ధనం దత్వా పుత్తం కత్వా అగ్గహేసి. అథ అత్తనో పుత్తే జాతే సత్తక్ఖత్తుం ఘాతాపేతుం ఉపక్కమి. సో పుఞ్ఞవన్తతాయ సత్తసుపి ఠానేసు మరణం అప్పత్వా అవసానే ఏకాయ సేట్ఠిధీతాయ వేయ్యత్తియేన లద్ధజీవితో అపరభాగే పితుఅచ్చయేన సేట్ఠిట్ఠానం పత్వా ఘోసకసేట్ఠి నామ జాతో. అఞ్ఞేపి కోసమ్బియం కుక్కుటసేట్ఠి , పావారియసేట్ఠీతి ద్వే సేట్ఠినో అత్థి, ఇమినా సద్ధిం తయో అహేసుం.

తేన చ సమయేన హిమవన్తతో పఞ్చసతతాపసా సరీరసన్తప్పనత్థం అన్తరన్తరాకోసమ్బిం ఆగచ్ఛన్తి , తేసం ఏతే తయో సేట్ఠీ అత్తనో అత్తనో ఉయ్యానేసు పణ్ణకుటియో కత్వా ఉపట్ఠానం కరోన్తి. అథేకదివసం తే తాపసా హిమవన్తతో ఆగచ్ఛన్తా మహాకన్తారే తసితా కిలన్తా ఏకం మహన్తం వటరుక్ఖం పత్వా తత్థ అధివత్థాయ దేవతాయ సన్తికా సఙ్గహం పచ్చాసిసన్తా నిసీదింసు. దేవతా సబ్బాలఙ్కారవిభూసితం హత్థం పసారేత్వా తేసం పానీయపానకాదీని దత్వా కిలమథం పటివినోదేసి, ఏతే దేవతాయానుభావేన విమ్హితా పుచ్ఛింసు – "కిం ను ఖో, దేవతే, కమ్మం కత్వా తయా అయం సమ్పత్తి లద్ధా"తి? దేవతా ఆహ – "లోకే బుద్ధో నామ భగవా ఉప్పన్నో, సో ఏతరహి సావత్థియం విహరతి, అనాథపిణ్డికో గహపతి తం ఉపట్ఠహతి. సో ఉపోసథదివసేసు అత్తనో భతకానం పకతిభత్తవేతనమేవ దత్వా ఉపోసథం కారాపేసి. అథాహం ఏకదివసం మజ్ఝన్హికే పాతరాసత్థాయ ఆగతో కఞ్చి భతకకమ్మం అకరోన్తం దిస్వా – 'అజ్జ మనుస్సా కస్మా కమ్మం న కరోన్తీ'తి పుచ్ఛిం. తస్స మే తమత్థం ఆరోచేసుం. అథాహం ఏతదవోచం – 'ఇదాని ఉపడ్ఢదివసో గతో, సక్కా ను ఖో ఉపడ్ఢుపోసథం కాతు'న్తి. తతో సేట్ఠిస్స పటివేదేత్వా "సక్కా కాతు"న్తి ఆహ. స్వాహం ఉపడ్ఢదివసం ఉపడ్ఢుపోసథం సమాదియిత్వా తదహేవ కాలం కత్వా ఇమం సమ్పత్తిం పటిలభి"న్తి.

అథ తే తాపసా "బుద్ధో కిర ఉప్పన్నో"తి సఞ్జాతపీతిపామోజ్జా తతోవ సావత్థిం గన్తుకామా హుత్వాపి – "బహుకారా నో ఉపట్ఠాకసేట్ఠినో తేసమ్పి ఇమమత్థమారోచేస్సామా"తి కోసమ్బిం గన్త్వా సేట్ఠీహి కతసక్కారబహుమానా "తదహేవ మయం గచ్ఛామా"తి ఆహంసు. "కిం, భన్తే, తురితాత్థ, నను తుమ్హే పుబ్బే చత్తారో పఞ్చ మాసే వసిత్వా గచ్ఛథా"తి చ వుత్తే తం

పవత్తిం ఆరోచేసుం. “తేన హి, భన్తే, సహేవ గచ్ఛామా”తి చ వుత్తే “గచ్ఛామ మయం, తుమ్హే సణికం ఆగచ్ఛథా”తి సావత్థిం గన్త్వా భగవతో సన్తికే పబ్బజిత్వా అరహత్తం పాపుణింసు. తేపి సేట్ఠినో పఞ్చసతపఞ్చసతసకటపరివారా సావత్థిం గన్త్వా దానాదీని దత్వా కోసమ్బిం ఆగమనత్థాయ భగవన్తం యాచిత్వా పచ్చాగమ్మ తయో విహారే కారేసుం. తేసు కుక్కుటసేట్ఠినా కతో కుక్కుటారామో నామ, పావారియసేట్ఠినా కతో పావారికమ్బవనం నామ, ఘోసితసేట్ఠినా కతో ఘోసితారామో నామ అహోసి. తం సన్ధాయ వుత్తం – “కోసమ్బియం విహరతి ఘోసితారామే”తి.

ముణ్డియోతి ఇదం తస్స నామం. **జాలియో**తి ఇదమ్పి ఇతరస్స నామమేవ. యస్మా పనస్స ఉపజ్ఝాయో దారుమయేన పత్తేన పిణ్డాయ చరతి, తస్మా దారుపత్తికన్తేవాసీతి వుచ్చతి. **ఏతదవోచు**న్తి ఉపారమ్భాధిప్పాయేన వాదం ఆరోపేతుకామా హుత్వా ఏతదవోచుం. ఇతి కిర నేసం అహోసి, సచే సమణో గోతమో “తం జీవం తం సరీర”న్తి వక్ఖతి, అథస్స మయం ఏతం వాదం ఆరోపేస్సామ – “భో గోతమ, తుమ్హాకం లద్ధియా ఇధేవ సత్తో భిజ్జతి, తేన వో వాదో ఉచ్ఛేదవాదో హోతీ”తి. సచే పన “అఞ్ఞం జీవం అఞ్ఞం సరీర”న్తి వక్ఖతి, అథస్సేతం వాదం ఆరోపేస్సామ “తుమ్హాకం వాదే రూపం భిజ్జతి, న సత్తో భిజ్జతి. తేన వో వాదే సత్తో సస్సతో ఆపజ్జతీ”తి. అథ భగవా “ఇమే వాదారోపనత్థాయ పఞ్హం పుచ్ఛన్తి, మమ సాసనే ఇమే ద్వే అన్తే అనుపగమ్మ మజ్ఝిమా పటిపదా అత్థీతి న జానన్తి, హన్ద నేసం పఞ్హం అవిస్సజ్జేత్వా తస్సాయేవ పటిపదాయ ఆవిభావత్థం ధమ్మం దేసేమీ”తి చిన్తేత్వా “తేన హావుసో”తిఆదిమాహ.

౩౭౮-౩౮౦. తత్థ **కల్లం ను ఖో తస్సేతం వచనాయా**తి తస్సేతం సద్ధాపబ్బజితస్స తివిధం సీలం పరిపూరేత్వా పఠమజ్ఝానం పత్తస్స యుత్తం ను ఖో ఏతం వత్తున్తి అత్థో. తం సుత్వా పరిబ్బాజకా పుథుజ్జనో నామ యస్మా నిబ్బిచికిచ్ఛో న హోతి, తస్మా కదాచి ఏవం వదేయ్యాతి మఞ్ఞమానా – “కల్లం తస్సేతం వచనాయా”తి ఆహంసు. **అథ చ పనాహం న వదామీ**తి అహం ఏతమేవం జానామి, నో చ ఏవం వదామి, అథ ఖో కసిణపరికమ్మం కత్వా భావేన్తస్స పఞ్ఞాబలేన ఉప్పన్నం మహగ్గతచిత్తమేతన్తి సఞ్ఞం ఠపేసిం. **న కల్లం తస్సేత**న్తి ఇదం తే పరిబ్బాజకా – “యస్మా ఖీణాసవో విగతసమ్మోహో తిణ్ణవిచికిచ్ఛో, తస్మా న యుత్తం తస్సేతం వత్తు”న్తి మఞ్ఞమానా వదన్తి. సేసమేత్థ ఉత్తానత్థమేవాతి.

ఇతి సుమఙ్గలవిలాసినియా దీఘనికాయట్ఠకథాయం

జాలియసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౮. మహాసీహనాదసుత్తవణ్ణనా

అచేలకస్సపవత్థువణ్ణనా

౩౮౧. ఏవం మే సుతం...పే.... ఉరుఞ్ఞాయం విహరతీతి మహాసీహనాదసుత్తం. తత్రాయం అపుబ్బపదవణ్ణనా. **ఉరుఞ్ఞాయ**న్తి ఉరుఞ్ఞాతి తస్స రట్ఠస్సపి నగరస్సపి ఏతదేవ నామం, భగవా ఉరుఞ్ఞానగరం ఉపనిస్సాయ విహరతి. **కణ్ణకత్థలే మిగదాయే**తి తస్స నగరస్స అవిదూరే కణ్ణకత్థలం నామ ఏకో రమణీయో భూమిభాగో అత్థి. సో మిగానం అభయత్థాయ దిన్నత్తా "మిగదాయో"తి వుచ్చతి, తస్మిం కణ్ణకత్థలే మిగదాయే. **అచేలో**తి నగ్గపరిబ్బాజకో. **కస్సపో**తి తస్స నామం. **తపస్సి**న్తి తపనిస్సితకం. **లూఖాజీవి**న్తి అచేలకముత్తాచారాదివసేన లూఖో ఆజీవో అస్సాతి లూఖాజీవీ, తం లూఖాజీవిం. **ఉపక్కోసతీ**తి ఉపణ్డేతి. **ఉపవదతీ**తి హీళేతి వమ్భేతి. **ధమ్మస్స చ అనుధమ్మం బ్యాకరోన్తీ**తి భోతా గోతమేన వుత్తకారణస్స అనుకారణం కథేన్తి. **సహధమ్మికో వాదానువాదో**తి పరేహి వుత్తకారణేన సకారణో హుత్వా తుమ్హాకం వాదో వా అనువాదో వా విఞ్ఞూహి గరహితబ్బం, కారణం కోచి అప్పమత్తకోపి కిం న ఆగచ్ఛతి. ఇదం వుత్తం హోతి, "కిం సబ్బాకారేనపి తవ వాదే గారయ్హం కారణం నత్థీ"తి. **అనబ్భక్ఖాతుకామా**తి న అభూతేన వత్తుకామా.

౩౮౨. ఏకచ్చం తపస్సిం లూఖాజీవిన్తిఆదీసు ఇధేకచ్చో అచేలకపబ్బజ్జాదితపనిస్సితత్తా తపస్సీ "లూఖేన జీవితం కప్పేస్సామీ"తి తిణగోమయాదిభక్ఖనాదీహి నానప్పకారేహి అత్తానం కిలమేతి, అప్పపుఞ్ఞతాయ చ సుఖేన జీవితవుత్తిమేవ న లభతి, సో తీణి దుచ్చరితాని పూరేత్వా నిరయే నిబ్బత్తతి.

అపరో తాదిసం తపనిస్సితోపి పుఞ్ఞవా హోతి, లభతి లాభసక్కారం. సో "న దాని మయా సదిసో అత్థీ"తి అత్తానం ఉచ్చే ఠానే సమ్భావేత్వా "భియ్యోసోమత్తాయ లాభం ఉప్పాదేస్సామీ"తి అనేసనవసేన తీణి దుచ్చరితాని పూరేత్వా నిరయే నిబ్బత్తతి. ఇమే ద్వే సన్ధాయ పఠమనయో వుత్తో.

అపరో తపనిస్సితకో లూఖాజీవీ అప్పపుఞ్ఞో హోతి, న లభతి సుఖేన జీవితవుత్తిం. సో "మయ్హం పుబ్బేపి అకతపుఞ్ఞతాయ సుఖజీవికా నుప్పజ్జతి , హన్దదాని పుఞ్ఞాని కరోమీ"తి తీణి సుచరితాని పూరేత్వా సగ్గే నిబ్బత్తతి.

అపరో లూఖాజీవీ పుఞ్ఞవా హోతి, లభతి సుఖేన జీవితవుత్తిం. సో – "మయ్హం పుబ్బేపి కతపుఞ్ఞతాయ సుఖజీవికా ఉప్పజ్జతీ"తి చిన్తేత్వా అనేసనం పహాయ తీణి సుచరితాని పూరేత్వా సగ్గే నిబ్బత్తతి. ఇమే ద్వే సన్ధాయ దుతియనయో వుత్తో.

ఏకో పన తపస్సీ అప్పదుక్ఖవిహారీ హోతి బాహిరకాచారయుత్తో తాపసో వా ఛన్నపరిబ్బాజకో వా, అప్పపుఞ్ఞతాయ చ మనాపే పచ్చయే న లభతి. సో అనేసనవసేన తీణి దుచ్చరితాని పూరేత్వా అత్తానం సుఖే ఠపేత్వా నిరయే నిబ్బత్తతి.

అపరో పుఞ్ఞవా హోతి, సో – "న దాని మయా సదిసో అత్థీ"తి మానం ఉప్పాదేత్వా అనేసనవసేన లాభసక్కారం వా ఉప్పాదేన్తో మిచ్ఛాదిట్ఠివసేన – "సుఖో ఇమిస్సా పరిబ్బాజికాయ దహరాయ ముదుకాయ లోమసాయ సమ్ఫస్సో"తిఆదీని

చిన్తేత్వా కామేసు పాతబ్యతం వా ఆపజ్జన్తో తీణి దుచ్చరితాని పూరేత్వా నిరయే నిబ్బత్తతి. ఇమే ద్వే సన్ధాయ తతియనయో వుత్తో.

అపరో పన అప్పదుక్ఖవిహారీ అప్పపుఞ్ఞో హోతి, సో – “అహం పుబ్బేపి అకతపుఞ్ఞతాయ సుఖేన జీవికం న లభామీ”తి తీణి సుచరితాని పూరేత్వా సగ్గే నిబ్బత్తతి.

అపరో పుఞ్ఞవా హోతి, సో – “పుబ్బేపాహం కతపుఞ్ఞతాయ సుఖం లభామి, ఇదాని పుఞ్ఞాని కరిస్సామీ”తి తీణి సుచరితాని పూరేత్వా సగ్గే నిబ్బత్తతి. ఇమే ద్వే సన్ధాయ చతుత్థనయో వుత్తో. ఇదం తిత్థియవసేన ఆగతం, సాసనేపి పన లబ్భతి.

ఏకచ్చో హి ధుతఙ్గసమాదానవసేన లూఖాజీవీ హోతి, అప్పపుఞ్ఞతాయ వా సకలమ్పి గామం విచరిత్వా ఉదరపూరం న లభతి. సో – “పచ్చయే ఉప్పాదేస్సామీ”తి వేజ్జకమ్మాదివసేన వా అనేసనం కత్వా, అరహత్తం వా పటిజానిత్వా, తీణి వా కుహనవత్థూని పటిసేవిత్వా నిరయే నిబ్బత్తతి.

అపరో చ తాదిసోవ పుఞ్ఞవా హోతి. సో తాయ పుఞ్ఞసమ్పత్తియా మానం జనయిత్వా ఉప్పన్నం లాభం థావరం కత్తుకామో అనేసనవసేన తీణి దుచ్చరితాని పూరేత్వా నిరయే ఉప్పజ్జతి.

అపరో సమాదిన్నధుతఙ్గో అప్పపుఞ్ఞోవ హోతి, న లభతి సుఖేన జీవితవుత్తిం. సో – “పుబ్బేపాహం అకతపుఞ్ఞతాయ కిఞ్చి న లభామి, సచే ఇదాని అనేసనం కరిస్సం, ఆయతిమ్పి దుల్లభసుఖో భవిస్సామీ”తి తీణి సుచరితాని పూరేత్వా అరహత్తం పత్తుం అసక్కోన్తో సగ్గే నిబ్బత్తతి.

అపరో పుఞ్ఞవా హోతి, సో – “పుబ్బేపాహం కతపుఞ్ఞతాయ ఏతరహి సుఖితో, ఇదానిపి పుఞ్ఞం కరిస్సామీ”తి అనేసనం పహాయ తీణి సుచరితాని పూరేత్వా అరహత్తం పత్తుం అసక్కోన్తో సగ్గే నిబ్బత్తతి.

౩౮౩. ఆగతిఞ్చాతి – “అసుకట్ఠానతో నామ ఇమే ఆగతా”తి ఏవం ఆగతిఞ్చ. **గతిఞ్చాతి** ఇదాని గన్తబ్బట్ఠానఞ్చ. **చుతిఞ్చాతి** తతో చవనఞ్చ. **ఉపపత్తిఞ్చాతి** తతో చుతానం పున ఉపపత్తిఞ్చ. **కిం సబ్బం తపం గరహిస్సామీతి** – “కేన కారణేన గరహిస్సామి, గరహితబ్బమేవ హి మయం గరహామ, పసంసితబ్బం పసంసామ, న భణ్డికం కరోన్తో మహారజకో వియ ధోతఞ్చ అధోతఞ్చ ఏకతో కరోమా”తి దస్సేతి. ఇదాని తమత్థం పకాసేన్తో – “సన్తి కస్సప ఏకే సమణబ్రాహ్మణా”తిఆదిమాహ.

౩౮౪. యం తే ఏకచ్చన్తి పఞ్చవిధం సీలం, తఞ్హి లోకే న కోచి “న సాధూ”తి వదతి. పున **యం తే ఏకచ్చన్తి** పఞ్చవిధం వేరం, తం న కోచి “సాధూ”తి వదతి. పున **యం తే ఏకచ్చన్తి** పఞ్చద్వారే అసంవరం, తే కిర – “చక్ఖు నామ న నిరున్ధితబ్బం, చక్ఖునా మనాపం రూపం దట్ఠబ్బ”న్తి వదన్తి, ఏస నయో సోతాదీసు. పున **యం తే ఏకచ్చన్తి** పఞ్చద్వారే సంవరం.

ఏవం పరేసం వాదేన సహ అత్తనో వాదస్స సమానాసమానతం దస్సేత్వా ఇదాని అత్తనో వాదేన సహ పరేసం వాదస్స సమానాసమానతం దస్సేన్తో “యం మయ”న్తిఆదిమాహ. తత్రాపి పఞ్చసీలాదివసేనేవ అత్థో వేదితబ్బో.

సమనుయుఞ్జాపనకథావణ్ణనా

౩౮౫. సమనుయుఞ్జన్తన్తి సమనుయుఞ్జన్తు, ఏత్థ చ లద్ధిం పుచ్ఛన్తో సమనుయుఞ్జతి నామ, కారణం పుచ్ఛన్తో సమనుగాహతి నామ, ఉభయం పుచ్ఛన్తో సమనుభాసతి నామ. **సత్థారా వా సత్థారన్తి** సత్థారా వా సద్ధిం సత్థారం ఉపసంహరిత్వా – "కిం తే సత్థా తే ధమ్మే సబ్బసో పహాయ వత్తతి, ఉదాహు సమణో గోతమో"తి. దుతియపదేపి ఏసేవ నయో.

ఇదాని తమత్థం యోజేత్వా దస్సేన్తో – "యే ఇమేసం భవత"న్తిఆదిమాహ. తత్థ **అకుసలా అకుసలసఙ్ఖాతాతి** అకుసలా చేవ "అకుసలా"తి చ సఙ్ఖాతా ఞాతా కోట్ఠాసం వా కత్వా ఠపితాతి అత్థో. ఏస నయో సబ్బపదేసు. అపి చేత్థ **సావజ్జాతి** సదోసా. **న అలమరియాతి** నిద్దోసట్ఠేన అరియా భవితుం నాలం అసమత్థా.

౩౮౬-౩౮౭. యం విఞ్ఞూ సమనుయుఞ్జన్తాతి యేన విఞ్ఞూ అమ్హే చ అఞ్ఞే చ పుచ్ఛన్తా ఏవం వదేయ్యుం, తం ఠానం విజ్జతి, అత్థి తం కారణన్తి అత్థో. **యం వా పన భోన్తో పరే గణాచరియాతి** పరే పన భోన్తో గణాచరియా యం వా తం వా అప్పమత్తకం పహాయ వత్తన్తీతి అత్థో. **అమ్హేవ తత్థ యేభుయ్యేన పసంసేయ్యున్తి** ఇదం భగవా సత్థారా సత్థారం సమనుయుఞ్జనేపి ఆహ – సఙ్ఘేన సంఘం సమనుయుఞ్జనేపి. కస్మా? సఙ్ఘపసంసాయపి సత్థుయేవ పసంసాసిద్ధితో. పసీదమానాపి హి బుద్ధసమ్పత్తియా సఙ్ఘే, సఙ్ఘసమ్పత్తియా చ బుద్ధే పసీదన్తి, తథా హి భగవతో సరీరసమ్పత్తిం దిస్వా, ధమ్మదేసనం వా సుత్వా భవన్తి వత్తారో – "లాభా వత భో సావకానం యే ఏవరూపస్స సత్థు సన్తికావచరా"తి, ఏవం బుద్ధసమ్పత్తియా సఙ్ఘే పసీదన్తి. భిక్ఖూనం పనాచారగోచరం అభిక్కమపటిక్కమాదీని చ దిస్వా భవన్తి వత్తారో – "సన్తికావచరానం వత భో సావకానం అయఞ్చ ఉపసమగుణో సత్థు కీవ రూపో భవిస్సతీ"తి, ఏవం సఙ్ఘసమ్పత్తియా బుద్ధే పసీదన్తి. ఇతి యా సత్థుపసంసా, సా సఙ్ఘస్స. యా సఙ్ఘస్స పసంసా, సా సత్థూతి సఙ్ఘపసంసాయపి సత్థుయేవ పసంసాసిద్ధితో భగవా ద్వీసుపి నయేసు – **"అమ్హేవ తత్థ యేభుయ్యేన పసంసేయ్యు"**న్తి ఆహ. **సమణో గోతమో ఇమే ధమ్మే అనవసేసం పహాయ వత్తతి, యం వా పన భోన్తో పరే గణాచరియాతి**ఆదీసుపి పనేత్థ అయమధిప్పాయో – సమ్పత్తసమాదానసేతుఘాతవసేన హి తిస్సో విరతియో. తాసు సమ్పత్తసమాదాన విరతిమత్తమేవ అఞ్ఞేసం హోతి, సేతుఘాతవిరతి పన సబ్బేన సబ్బం నత్థి. పఞ్చసు పన తదఙ్గవిక్ఖమ్భనసముచ్ఛేదపటిపస్సద్ధినిస్సరణప్పహానేసు అట్ఠసమాపత్తివసేన చేవ విపస్సనామత్తవసేన చ తదఙ్గవిక్ఖమ్భనప్పహానమత్తమేవ అఞ్ఞేసం హోతి. ఇతరాని తీణి పహానాని సబ్బేన సబ్బం నత్థి. తథా సీలసంవరో, ఖన్తిసంవరో, ఞాణసంవరో, సతిసంవరో, వీరియసంవరోతి పఞ్చ సంవరా, తేసు పఞ్చసీలమత్తమేవ అధివాసనఖన్తిమత్తమేవ చ అఞ్ఞేసం హోతి, సేసం సబ్బేన సబ్బం నత్థి.

పఞ్చ ఖో పనిమే ఉపోసథుద్దేసా, తేసు పఞ్చసీలమత్తమేవ అఞ్ఞేసం హోతి. పాతిమోక్ఖసంవరసీలం సబ్బేన సబ్బం నత్థి. ఇతి అకుసలప్పహానే చ కుసలసమాదానే చ, తీసు విరతీసు, పఞ్చసు పహానేసు, పఞ్చసు సంవరేసు, పఞ్చసు ఉద్దేసేసు, – "అహమేవ చ మయ్హఞ్చ సావకసఙ్ఘో లోకే పఞ్ఞాయతి, మయా హి సదిసో సత్థా నామ, మయ్హం సావకసఙ్ఘేన సదిసో సఙ్ఘో నామ నత్థీ"తి భగవా సీహనాదం నదతి.

అరియఅట్ఠఙ్గికమగ్గవణ్ణనా

౩౯౩. ఏవం సీహనాదం నదిత్వా తస్స సీహనాదస్స అవిపరీతభావావబోధనత్థం – "అత్థి, కస్సప, మగ్గో"తిఆదిమాహ. తత్థ **మగ్గో**తి లోకుత్తరమగ్గో. **పటిపదా**తి పుబ్బభాగపటిపదా. **కాలవాదీ**తిఆదీని బ్రహ్మజాలే వణ్ణితాని. ఇదాని తం దువిధం మగ్గఞ్చ పటిపదఞ్చ ఏకతో కత్వా దస్సేన్తో – "అయమేవ అరియో"తిఆదిమాహ. ఇదం పన సుత్వా అచేలో చిన్తేసి – "సమణో గోతమో మయ్హంయేవ మగ్గో చ పటిపదా చ అత్థి, అఞ్ఞేసం నత్థీతి మఞ్ఞతి, హన్దస్సాహం అమ్హాకమ్పి మగ్గం కథేమీ"తి. తతో అచేలకపటిపదం కథేసి. తేనాహ – "ఏవం వుత్తే అచేలో కస్సపో భగవన్తం ఏతదవోచ…పే.… ఉదకోరోహనానుయోగమనుయుత్తో విహరతీ"తి.

తపోపక్కమకథావణ్ణనా

౩౯౪. తత్థ **తపోపక్కమా**తి తపారమ్భా, తపకమ్మానీతి అత్థో. **సామఞ్ఞసఙ్ఖాతా**తి సమణకమ్మసఙ్ఖాతా. **బ్రహ్మఞ్ఞసఙ్ఖాతా**తి బ్రాహ్మణకమ్మసఙ్ఖాతా. **అచేలకో**తి నిచ్చోలో, నగ్గోతి అత్థో. **ముత్తాచారో**తి విసట్ఠాచారో, ఉచ్చారకమ్మాదీసు లోకియకులపుత్తాచారేన విరహితో ఠితకోవ ఉచ్చారం కరోతి, పస్సావం కరోతి, ఖాదతి, భుఞ్జతి చ. **హత్థాపలేఖనో**తి హత్థే పిణ్డమ్హి ఠితే జివ్హాయ హత్థం అపలిఖతి, ఉచ్చారం వా కత్వా హత్థస్మింయేవ దణ్డకసఞ్ఞీ హుత్వా హత్థేన అపలిఖతి. "భిక్ఖాగహణత్థం ఏహి, భన్తే"తి వుత్తో న ఏతీతి న **ఏహిభద్దన్తికో**. "తేన హి తిట్ఠ, భన్తే"తి వుత్తోపి న తిట్ఠతీతి **నతిట్ఠభద్దన్తికో**. తదుభయమ్పి కిర సో – "ఏతస్స వచనం కతం భవిస్సతీ"తి న కరోతి. **అభిహట**న్తి పురేతరం గహేత్వా ఆహటం భిక్ఖం, **ఉద్దిస్సకత**న్తి "ఇమం తుమ్హే ఉద్దిస్స కత"న్తి ఏవం ఆరోచితం భిక్ఖం. **న నిమన్తన**న్తి "అసుకం నామ కులం వా వీథిం వా గామం వా పవిసేయ్యాథా"తి ఏవం నిమన్తితభిక్ఖమ్పి న సాదియతి, న గణ్హాతి. **న కుమ్భిముఖా**తి కుమ్భితో ఉద్ధరిత్వా దియ్యమానం భిక్ఖం న గణ్హాతి. **న కళోపిముఖా**తి **కళోపీ**తి ఉక్ఖలి వా పచ్ఛి వా, తతోపి న గణ్హాతి. కస్మా? కుమ్భికళోపియో మం నిస్సాయ కటచ్ఛునా పహారం లభన్తీతి. **న ఏళకమన్తర**న్తి ఉమ్మారం అన్తరం కత్వా దియ్యమానం న గణ్హాతి. కస్మా? "అయం మం నిస్సాయ అన్తరకరణం లభతీ"తి. దణ్డముసలేసుపి ఏసేవ నయో.

ద్విన్నన్తి ద్వీసు భుఞ్జమానేసు ఏకస్మిం ఉట్ఠాయ దేన్తే న గణ్హాతి. కస్మా? "ఏకస్స కబళన్తరాయో హోతీ"తి. **న గబ్భినియా**తిఆదీసు పన "గబ్భినియా కుచ్ఛియం దారకో కిలమతి. పాయన్తియా దారకస్స ఖీరన్తరాయో హోతి, పురిసన్తరగతాయ రతిఅన్తరాయో హోతీ"తి న గణ్హాతి. **సంకిత్తీసూ**తి సంకిత్తేత్వా కతభత్తేసు, దుబ్భిక్ఖసమయే కిర అచేలకసావకా అచేలకానం అత్థాయ తతో తతో తణ్డులాదీని సమాదపేత్వా భత్తం పచన్తి. ఉక్కట్ఠో అచేలకో తతోపి న పటిగ్గణ్హాతి. **న యత్థ సా**తి యత్థ సునఖో – "పిణ్డం లభిస్సామీ"తి ఉపట్ఠితో హోతి, తత్థ తస్స అదత్వా ఆహటం న గణ్హాతి. కస్మా? ఏతస్స పిణ్డన్తరాయో హోతీతి. **సణ్డసణ్డచారినీ**తి సమూహసమూహచారినీ, సచే హి అచేలకం దిస్వా – "ఇమస్స భిక్ఖం దస్సామా"తి మనుస్సా భత్తగేహం పవిసన్తి, తేసు చ పవిసన్తేసు కళోపిముఖాదీసు నిలీనా మక్ఖికా ఉప్పతిత్వా సణ్డసణ్డా చరన్తి, తతో ఆహటం భిక్ఖం న గణ్హాతి. కస్మా? మం నిస్సాయ మక్ఖికానం గోచరన్తరాయో జాతోతి.

థుసోదకన్తి సబ్బసస్ససమ్భారేహి కతం సోవీరకం. ఏత్థ చ సురాపానమేవ సావజ్జం, అయం పన సబ్బేసుపి సావజ్జసఞ్ఞీ. **ఏకాగారికో**తి యో ఏకస్మింయేవ గేహే భిక్ఖం లభిత్వా నివత్తతి . **ఏకాలోపికో**తి యో ఏకేనేవ ఆలోపేన యాపేతి. **ద్వాగారికాదీసు**పి ఏసేవ నయో. **ఏకిస్సాపి దత్తియా**తి ఏకాయ దత్తియా. దత్తి నామ ఏకా ఖుద్దకపాతి హోతి, యత్థ అగ్గభిక్ఖం పక్ఖిపిత్వా ఠపేన్తి. **ఏకాహిక**న్తి ఏకదివసన్తరికం. **అద్ధమాసిక**న్తి అద్ధమాసన్తరికం. **పరియాయభత్తభోజన**న్తి వారభత్తభోజనం, ఏకాహవారేన ద్వీహవారేన సత్తాహవారేన అడ్ఢమాసవారేనాతి ఏవం దివసవారేన ఆగతభత్తభోజనం.

౩౯౫. **సాకభక్ఖోతి** అల్లసాకభక్ఖో. **సామాకభక్ఖోతి** సామాకతణ్డులభక్ఖో. **నీవారాదీసు** నీవారో నామ అరఞ్ఞే సయంజాతా వీహిజాతి. **దద్దులన్తి** చమ్మకారేహి చమ్మం లిఖిత్వా ఛడ్డితకసటం. **హటం** వుచ్చతి సిలేసోపి సేవాలోపి. **కణన్తి** కుణ్డకం. **ఆచామోతి** భత్తఉక్ఖలికాయ లగ్గో ఝామకఓదనో, తం ఛడ్డితట్ఠానతోవ గహేత్వా ఖాదతి, “ఓదనకఞ్జియ”న్తిపి వదన్తి. **పిఞ్ఞాకాదయో** పాకటా ఏవ. **పవత్తఫలభోజీతి** పతితఫలభోజీ.

౩౯౬. **సాణానీతి** సాణవాకచోళాని. **మసాణానీతి** మిస్సకచోళాని. **ఛవదుస్సానీతి** మతసరీరతో ఛడ్డితవత్థాని, ఏరకతిణాదీని వా గన్థేత్వా కతనివాసనాని. **పంసుకూలానీతి** పథవియం ఛడ్డితనన్తకాని. **తిరీటానీతి** రుక్ఖతచవత్థాని. **అజినన్తి** అజినమిగచమ్మం. **అజినక్ఖిపన్తి** తదేవ మజ్ఝే ఫాలితకం. **కుసచీరన్తి** కుసతిణాని గన్థేత్వా కతచీరం. **వాకచీరఫలకచీరేసుపి** ఏసేవ నయో. **కేసకమ్బలన్తి** మనుస్సకేసేహి కతకమ్బలం. యం సన్ధాయ వుత్తం –

> “సేయ్యథాపి భిక్ఖవే, యాని కానిచి తన్తావుతాని వత్థాని, కేసకమ్బలో తేసం పటికిట్ఠో అక్ఖాయతి. కేసకమ్బలో, భిక్ఖవే, సీతే సీతో, ఉణ్హే ఉణ్హో అప్పగ్ఘో చ దుబ్బణ్ణో చ దుగ్గన్ధో దుక్ఖసమ్ఫస్సో”తి.

వాళకమ్బలన్తి అస్సవాలేహి కతకమ్బలం. **ఉలూకపక్ఖికన్తి** ఉలూకపక్ఖాని గన్థేత్వా కతనివాసనం. **ఉక్కుటికప్పధానమనుయుత్తోతి** ఉక్కుటికవీరియం అనుయుత్తో, గచ్ఛన్తోపి ఉక్కుటికోవ హుత్వా ఉప్పతిత్వా ఉప్పతిత్వా గచ్ఛతి. **కణ్టకాపస్సయికోతి** అయకణ్టకే వా పకతికణ్టకే వా భూమియం కోట్టేత్వా తత్థ చమ్మం అత్థరిత్వా ఠానచఙ్కమాదీని కరోతి. **సేయ్యన్తి** సయన్తోపి తత్థేవ సేయ్యం కప్పేతి. **ఫలకసేయ్యన్తి** రుక్ఖఫలకే సేయ్యం. **థణ్డిలసేయ్యన్తి** థణ్డిలే ఉచ్చే భూమిఠానే సేయ్యం. **ఏకపస్సయికోతి** ఏకపస్సేనేవ సయతి. **రజోజల్లధరోతి** సరీరం తేలేన మక్ఖిత్వా రజుట్ఠానట్ఠానే తిట్ఠతి, అథస్స సరీరే రజోజల్లం లగ్గతి, తం ధారేతి. **యథాసన్థతికోతి** లద్ధం ఆసనం అకోపేత్వా యదేవ లభతి, తత్థేవ నిసీదనసీలో. **వేకటికోతి** వికటఖాదనసీలో. **వికటన్తి** గూథం వుచ్చతి. **అపానకోతి** పటిక్ఖిత్తసీతుదకపానో. సాయం తతియమస్సాతి **సాయతతియకం.** పాతో, మజ్ఝన్హికే, సాయన్తి దివసస్స తిక్ఖత్తుం పాపం పవాహేస్సామీతి **ఉదకోరోహనానుయోగం అనుయుత్తో విహరతీతి.**

తపోపక్కమనిరత్థకతావణ్ణనా

౩౯౭. అథ భగవా సీలసమ్పదాదీహి వినా తేసం తపోపక్కమానం నిరత్థకతం దస్సేన్తో – “అచేలకో చేపి కస్సప హోతీ”తిఆదిమాహ. తత్థ **ఆరకా వాతి** దూరేయేవ. **అవేరన్తి** దోసవేరవిరహితం. **అబ్యాపజ్జన్తి** దోమనస్సబ్యాపజ్జరహితం.

౩౯౮. **దుక్కరం, భో గోతమాతి** ఇదం కస్సపో “మయం పుబ్బే ఏత్తకమత్తం సామఞ్ఞఞ్చ బ్రహ్మఞ్ఞఞ్చాతి విచరామ, తుమ్హే పన అఞ్ఞంయేవ సామఞ్ఞఞ్చ బ్రహ్మఞ్ఞఞ్చ వదథా”తి దీపేన్తో ఆహ. **పకతి ఖో ఏసాతి** పకతికథా ఏసా. **ఇమాయ చ, కస్సప, మత్తాయాతి** “కస్సప యది ఇమినా పమాణేన ఏవం పరిత్తకేన పటిపత్తిక్కమేన సామఞ్ఞం వా బ్రహ్మఞ్ఞం వా దుక్కరం సుదుక్కరం నామ అభవిస్స, తతో నేతం అభవిస్స కల్లం వచనాయ దుక్కరం సామఞ్ఞ”న్తి అయమేత్థ పదసమ్బన్ధేన సద్ధిం అత్థో. ఏతేన నయేన సబ్బత్థ పదసమ్బన్ధో వేదితబ్బో.

౩౯౯. **దుజ్జానోతి** ఇదమ్పి నో “మయం పుబ్బే ఏత్తకేన సమణో వా బ్రాహ్మణో వా హోతీతి విచరామ, తుమ్హే పన అఞ్ఞథా వదథా”తి ఇదం సన్ధాయాహ. అథస్స భగవా తం పకతివాదం పటిక్ఖిపిత్వా సభావతోవ దుజ్జానభావం ఆవికరోన్తో

పునపి – “పకతి ఖో”తిఆదిమాహ. తత్రాపి వుత్తనయేనేవ పదసమ్బన్ధం కత్వా అత్థో వేదితబ్బో.

సీలసమాధిపఞ్ఞాసమ్పదావణ్ణనా

౪౦౦-౪౦౧. కతమా పన సా, భో గోతమాతి కస్మా పుచ్ఛతి. అయం కిర పణ్డితో భగవతో కథేన్తస్సేవ కథం ఉగ్గహేసి, అథ అత్తనో పటిపత్తియా నిరత్థకతం విదిత్వా సమణో గోతమో – “తస్స ‘చాయం సీలసమ్పదా, చిత్తసమ్పదా, పఞ్ఞాసమ్పదా అభావితా హోతి అసచ్ఛికతా, అథ ఖో సో ఆరకావ సామఞ్ఞా’తిఆదిమాహ. హన్ద దాని నం తా సమ్పత్తియో పుచ్ఛామీ”తి సీలసమ్పదాదివిజాననత్థం పుచ్ఛతి. అథస్స భగవా బుద్ధుప్పాదం దస్సేత్వా తన్తిధమ్మం కథేన్తో తా సమ్పత్తియో దస్సేతుం – “ఇధ కస్సపా”తిఆదిమాహ. **ఇమాయ చ కస్సప సీలసమ్పదాయాతి** ఇదం అరహత్తఫలమేవ సన్ధాయ వుత్తం. అరహత్తఫలపరియోసానఞ్హి భగవతో సాసనం. తస్మా అరహత్తఫలసమ్పయుత్తాహి సీలచిత్తపఞ్ఞాసమ్పదాహి అఞ్ఞా ఉత్తరితరా వా పణీతతరా వా సీలాదిసమ్పదా నత్థీతి ఆహ.

సీహనాదకథావణ్ణనా

౪౦౨. ఏవఞ్చ పన వత్వా ఇదాని అనుత్తరం మహాసీహనాదం నదన్తో – “సన్తి కస్సప ఏకే సమణబ్రాహ్మణా”తిఆదిమాహ. తత్థ **అరియన్తి** నిరుపక్కిలేసం పరమవిసుద్ధం. **పరమన్తి** ఉత్తమం, పఞ్చసీలాని హిఆదిం కత్వా యావ పాతిమోక్ఖసంవరసీలా సీలమేవ, లోకుత్తరమగ్గఫలసమ్పయుత్తం పన పరమసీలం నామ. **నాహం తత్థాతి** తత్థ సీలేపి పరమసీలేపి అహం అత్తనో సమసమం మమ సీలసమేన సీలేన మయా సమం పుగ్గలం న పస్సామీతి అత్థో. **అహమేవ తత్థ భియ్యోతి** అహమేవ తస్మిం సీలే ఉత్తమో. కతమస్మిం? **యదిదం అధిసీలన్తి** యం ఏతం ఉత్తమం సీలన్తి అత్థో. ఇతి ఇమం పరమం సీహనాదం నదతి.

తపోజిగుచ్ఛావాదాతి యే తపోజిగుచ్ఛం వదన్తి. తత్థ తపతీతి తపో, కిలేససన్తాపకవీరియస్సేతం నామం, తదేవ తే కిలేసే జిగుచ్ఛతీతి జిగుచ్ఛా. **అరియా పరమాతి** ఏత్థ నిద్దోసత్తా అరియా, అట్ఠఆరమ్భవత్థువసేనపి ఉప్పన్నా విపస్సనావీరియసఙ్ఖాతా తపోజిగుచ్ఛా తపోజిగుచ్ఛావ, మగ్గఫలసమ్పయుత్తా పరమా నామ. **అధిజేగుచ్ఛన్తి** ఇధ జిగుచ్ఛభావో జేగుచ్ఛం, ఉత్తమం జేగుచ్ఛం అధిజేగుచ్ఛం, తస్మా యదిదం అధిజేగుచ్ఛం, తత్థ అహమేవ భియ్యోతి ఏవమేత్థ అత్థో దట్ఠబ్బో. పఞ్ఞాధికారేపి కమ్మస్సకతాపఞ్ఞా చ విపస్సనాపఞ్ఞా చ పఞ్ఞా నామ, మగ్గఫలసమ్పయుత్తా పరమా పఞ్ఞా నామ. **అధిపఞ్ఞన్తి** ఏత్థ లిఙ్గవిపల్లాసో వేదితబ్బో, అయం పనేత్థత్థో – యాయం అధిపఞ్ఞా నామ అహమేవ తత్థ భియ్యోతి విముత్తాధికారే తదఙ్గవిక్ఖమ్భనవిముత్తియో విముత్తి నామ, సముచ్ఛేదపటిపస్సద్ధినిస్సరణవిముత్తియో పన పరమా విముత్తీతి వేదితబ్బా. ఇధాపి చ **యదిదం అధివిముత్తీతి** యా అయం అధివిముత్తి, అహమేవ తత్థ భియ్యోతి అత్థో.

౪౦౩. సుఞ్ఞాగారేతి సుఞ్ఞే ఘరే, ఏకకోవ నిసీదిత్వాతి అధిప్పాయో. **పరిసాసు చాతి** అట్ఠసు పరిసాసు. వుత్తమ్పి చేతం –

> “చత్తారిమాని, సారిపుత్త, తథాగతస్స వేసారజ్జాని. యేహి వేసారజ్జేహి సమన్నాగతో తథాగతో ఆసభం ఠానం పటిజానాతి, పరిసాసు సీహనాదం నదతీ”తి (మ॰ ని॰ ౧.౧౫౦) సుత్తం విత్థారేతబ్బం.

పఞ్హఞ్చ నం పుచ్ఛన్తీతి పణ్డితా దేవమనుస్సా నం పఞ్హం అభిసఙ్ఖరిత్వా పుచ్ఛన్తి. **బ్యాకరోతీ**తి తఙ్ఖణఞ్ఞేవ విస్సజ్జేసి. **చిత్తం ఆరాధేతీ**తి పఞ్హావిస్సజ్జనేన మహాజనస్స చిత్తం పరితోసేతియేవ. **నో చ ఖో సోతబ్బం మఞ్ఞన్తీ**తి చిత్తం ఆరాధేత్వా కథేన్తస్సపిస్స వచనం పరే సోతబ్బం న మఞ్ఞన్తీతి, ఏవఞ్చ వదేయ్యున్తి అత్థో. **సోతబ్బఞ్చస్స మఞ్ఞన్తీ**తి దేవాపి మనుస్సాపి మహన్తేనేవ ఉస్సాహేన సోతబ్బం మఞ్ఞన్తి. **పసీదన్తీ**తి సుపసన్నా కల్లచిత్తా ముదుచిత్తా హోన్తి. **పసన్నాకారం కరోన్తీ**తి న ముద్ధప్పసన్నావ హోన్తి, పణీతాని చీవరాదీని వేళువనవిహారాదయో చ మహావిహారే పరిచ్చజన్తా పసన్నాకారం కరోన్తి. **తథత్తాయా**తి యం సో ధమ్మం దేసేతి తథా భావాయ, ధమ్మానుధమ్మపటిపత్తిపూరణత్థాయ పటిపజ్జన్తీతి అత్థో. **తథత్తాయ చ పటిపజ్జన్తీ**తి తథభావాయ పటిపజ్జన్తి, తస్స హి భగవతో ధమ్మం సుత్వా కేచి సరణేసు కేచి పఞ్చసు సీలేసు పతిట్ఠహన్తి, అపరే నిక్ఖమిత్వా పబ్బజన్తి. **పటిపన్నా చ ఆరాధేన్తీ**తి తఞ్చ పన పటిపదం పటిపన్నా పూరేతుం సక్కోన్తి, సబ్బాకారేన పన పూరేన్తి, పటిపత్తిపూరణేన తస్స భోతో గోతమస్స చిత్తం ఆరాధేన్తీతి వత్తబ్బా.

ఇమస్మిం పనోకాసే ఠత్వా సీహనాదా సమోధానేతబ్బా. ఏకచ్చం తపస్సిం నిరయే నిబ్బత్తం పస్సామీతి హి భగవతో ఏకో సీహనాదో. అపరం సగ్గే నిబ్బత్తం పస్సామీతి ఏకో. అకుసలధమ్మప్పహానే అహమేవ సేట్ఠోతి ఏకో. కుసలధమ్మసమాదానేపి అహమేవ సేట్ఠోతి ఏకో. అకుసలధమ్మప్పహానే మయ్హమేవ సావకసఙ్ఘో సేట్ఠోతి ఏకో. కుసలధమ్మసమాదానేపి మయ్హంయేవ సావకసఙ్ఘో సేట్ఠోతి ఏకో. సీలేన మయ్హం సదిసో నత్థీతి ఏకో. వీరియేన మయ్హం సదిసో నత్థీతి ఏకో. పఞ్ఞాయ...పే.... విముత్తియా...పే.... సీహనాదం నదన్తో పరిసమజ్ఝే నిసీదిత్వా నదామీతి ఏకో. విసారదో హుత్వా నదామీతి ఏకో. పఞ్హం మం పుచ్ఛన్తీతి ఏకో. పఞ్హం పుట్ఠో విస్సజ్జేమీతి ఏకో. విస్సజ్జనేన పరస్స చిత్తం ఆరాధేమీతి ఏకో. సుత్వా సోతబ్బం మఞ్ఞన్తీతి ఏకో. సుత్వా మే పసీదన్తీతి ఏకో. పసన్నాకారం కరోన్తీతి ఏకో. యం పటిపత్తిం దేసేమి, తథత్తాయ పటిపజ్జన్తీతి ఏకో. పటిపన్నా చ మం ఆరాధేన్తీతి ఏకో. ఇతి పురిమానం దసన్నం ఏకేకస్స – "పరిసాసు చ నదతీ"తి ఆదయో దస దస పరివారా. ఏవం తే దస పురిమానం దసన్నం పరివారవసేన సతం పురిమా చ దసాతి దసాధికం సీహనాదసతం హోతి. ఇతో అఞ్ఞస్మిం పన సుత్తే ఏత్తకా సీహనాదా దుల్లభా, తేనిదం సుత్తం మహాసీహనాదన్తి వుచ్చతి. ఇతి భగవా "సీహనాదం ఖో సమణో గోతమో నదతి, తఞ్చ ఖో సుఞ్ఞాగారే నదతీ"తి ఏవం వాదానువాదం పటిసేధేత్వా ఇదాని పరిసతి నదితపుబ్బం సీహనాదం దస్సేన్తో "ఏకమిదాహ"న్తిఆదిమాహ.

తిత్థియపరివాసకథావణ్ణనా

౪౦౪. తత్థ **తత్ర మం అఞ్ఞతరో తపబ్రహ్మచారీ**తి తత్ర రాజగహే గిజ్ఝకూటే పబ్బతే విహరన్తం మం అఞ్ఞతరో తపబ్రహ్మచారీ నిగ్రోధో నామ పరిబ్బాజకో . **అధిజేగుచ్ఛే**తి వీరియేన పాపజిగుచ్ఛనాధికారే పఞ్హం పుచ్ఛి. ఇదం యం తం భగవా గిజ్ఝకూటే మహావిహారే నిసిన్నో ఉదుమ్బరికాయ దేవియా ఉయ్యానే నిసిన్నస్స నిగ్రోధస్స చ పరిబ్బాజకస్స సన్ధానస్స చ ఉపాసకస్స దిబ్బాయ సోతధాతుయా కథాసల్లాపం సుత్వా ఆకాసేనాగన్త్వా తేసం సన్తికే పఞ్ఞత్తే ఆసనే నిసీదిత్వా నిగ్రోధేన అధిజేగుచ్ఛే పుట్ఠపఞ్హం విస్సజ్జేసి, తం సన్ధాయ వుత్తం. **పరం వియ మత్తాయా**తి పరమాయ మత్తాయ, అతిమహన్తేనేవ పమాణేనాతి అత్థో. **కో హి, భన్తే**తి ఠపేత్వా అన్ధబాలం దిట్ఠిగతికం అఞ్ఞో పణ్డితజాతికో "కో నామ భగవతో ధమ్మం సుత్వా న అత్తమనో అస్సా"తి వదతి. **లభేయ్యాహ**న్తి ఇదం సో – "చిరం వత మే అనియ్యానికపక్ఖే యోజేత్వా అత్తా కిలమితో, 'సుక్ఖనదీతీరే న్హాయిస్సామీ'తి సమ్పరివత్తేన్తేన వియ థుసే కోట్టేన్తేన వియ న కోచి అత్థో నిప్ఫాదితో. హన్దాహం అత్తానం యోగే యోజేస్సామీ"తి చిన్తేత్వా ఆహ. అథ భగవా యో అనేన ఖన్ధకే తిత్థియపరివాసో పఞ్ఞత్తో, యో

అఞ్ఞతిత్థియపుబ్బో సామణేరభూమియం ఠితో – “అహం భన్తే, ఇత్థన్నామో అఞ్ఞతిత్థియపుబ్బో ఇమస్మిం ధమ్మవినయే ఆకఙ్ఖామి ఉపసమ్పదం, స్వాహం, భన్తే, సంఘం చత్తారో మాసే పరివాసం యాచామీ”తిఆదినా (మహావ॰ ౮౬) నయేన సమాదియిత్వా పరివసతి, తం సన్ధాయ – “యో ఖో, కస్సప, అఞ్ఞతిత్థియపుబ్బో”తిఆదిమాహ.

४०३. తత్థ **పబ్బజ్జన్తి** వచనసిలిట్ఠతావసేనేవ వుత్తం, అపరివసిత్వాయేవ హి పబ్బజ్జం లభతి. ఉపసమ్పదత్థికేన పన నాతికాలేన గామప్పవేసనాదీని అట్ఠ వత్తాని పూరేన్తేన పరివసితబ్బం. **ఆరద్ధచిత్తాతి** అట్ఠవత్తపూరణేన తుట్ఠచిత్తా, అయమేత్థ సఙ్ఖేపత్థో. విత్థారతో పనేస తిత్థియపరివాసో సమన్తపాసాదికాయ **వినయట్ఠకథాయం** పబ్బజ్జఖన్ధకవణ్ణనాయ వుత్తనయేన వేదితబ్బో. **అపి చ మేత్థాతి** అపి చ మే ఏత్థ. **పుగ్గలవేమత్తతా విదితాతి** పుగ్గలనానత్తం విదితం. “అయం పుగ్గలో పరివాసారహో, అయం న పరివాసారహో”తి ఇదం మయ్హం పాకటన్తి దస్సేతి. తతో కస్సపో చిన్తేసి – “అహో అచ్ఛరియం బుద్ధసాసనం, యత్థ ఏవం ఘంసిత్వా కోట్టేత్వా యుత్తమేవ గణ్హన్తి, అయుత్తం ఛడ్డేన్తీ”తి, తతో సుట్ఠుతరం పబ్బజ్జాయ సఞ్జాతుస్సాహో – “సచే భన్తే”తిఆదిమాహ.

అథ ఖో భగవా తస్స తిబ్బచ్ఛన్దతం విదిత్వా – “న కస్సపో పరివాసం అరహతీ”తి అఞ్ఞతరం భిక్ఖుం ఆమన్తేసి – “గచ్ఛ భిక్ఖు కస్సపం న్హాపేత్వా పబ్బాజేత్వా ఆనేహీ”తి. సో తథా కత్వా తం పబ్బాజేత్వా భగవతో సన్తికం ఆగమాసి. భగవా తం గణమజ్ఝే నిసీదాపేత్వా ఉపసమ్పాదేసి. తేన వుత్తం – “అలత్థ ఖో అచేలో కస్సపో భగవతో సన్తికే పబ్బజ్జం, అలత్థ ఉపసమ్పద”న్తి. **అచిరూపసమ్పన్నోతి** ఉపసమ్పన్నో హుత్వా నచిరమేవ. **వూపకట్ఠోతి** వత్థుకామకిలేసకామేహి కాయేన చేవ చిత్తేన చ వూపకట్ఠో. **అప్పమత్తోతి** కమ్మట్ఠానే సతిం అవిజహన్తో. **ఆతాపీతి** కాయికచేతసికసఙ్ఖాతేన వీరియాతాపేన ఆతాపీ. **పహితత్తోతి** కాయే చ జీవితే చ అనపేక్ఖతాయ పేసితచిత్తో విస్సట్ఠఅత్తభావో. **యస్సత్థాయాతి** యస్స అత్థాయ. **కులపుత్తాతి** ఆచారకులపుత్తా. **సమ్మదేవాతి** హేతునావ కారణేనేవ. **తదనుత్తరన్తి** తం అనుత్తరం. **బ్రహ్మచరియపరియోసానన్తి** మగ్గబ్రహ్మచరియస్స పరియోసానభూతం అరహత్తఫలం. తస్స హి అత్థాయ కులపుత్తా పబ్బజన్తి. **దిట్ఠేవ ధమ్మేతి** ఇమస్మింయేవ అత్తభావే. **సయం అభిఞ్ఞా సచ్ఛికత్వాతి** అత్తనాయేవ పఞ్ఞాయ పచ్చక్ఖం కత్వా, అపరప్పచ్చయం కత్వాతి అత్థో. **ఉపసమ్పజ్జ విహాసీతి** పాపుణిత్వా సమ్పాదేత్వా విహాసి, ఏవం విహరన్తో **చ ఖీణా జాతి… పే॰… అబ్భఞ్ఞాసీతి.**

ఏవమస్స పచ్చవేక్ఖణభూమిం దస్సేత్వా అరహత్తనికూటేన దేసనం నిట్ఠాపేతుం “అఞ్ఞతరో ఖో పనాయస్మా కస్సపో అరహతం అహోసీ”తి వుత్తం. తత్థ **అఞ్ఞతరోతి** ఏకో. **అరహతన్తి** అరహన్తానం, భగవతో సావకానం అరహన్తానం అబ్భన్తరో అహోసీతి అయమేత్థ అధిప్పాయో. యం యం పన అన్తరన్తరా న వుత్తం, తం తం తత్థ తత్థ వుత్తత్తా పాకటమేవాతి.

ఇతి సుమఙ్గలవిలాసినియా దీఘనికాయట్ఠకథాయం

మహాసీహనాదసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౯. పోట్ఠపాదసుత్తవణ్ణనా

పోట్ఠపాదపరిబ్బాజకవత్థువణ్ణనా

౪౦౬. ఏవం మే సుత్తం...పే.... సావత్థియన్తి పోట్ఠపాదసుత్తం. తత్రాయం అపుబ్బపదవణ్ణనా. **సావత్థియం విహరతి జేతవనే అనాథపిణ్డికస్స ఆరామే**తి సావత్థిం ఉపనిస్సాయ యో జేతస్స కుమారస్స వనే అనాథపిణ్డికేన గహపతినా ఆరామో కారితో, తత్థ విహరతి. **పోట్ఠపాదో పరిబ్బాజకో**తి నామేన పోట్ఠపాదో నామ ఛన్నపరిబ్బాజకో. సో కిర గిహికాలే బ్రాహ్మణమహాసాలో కామేసుఆదీనవం దిస్వా చత్తాలీసకోటిపరిమాణం భోగక్ఖన్ధం పహాయ పబ్బజిత్వా తిత్థియానం గణాచరియో జాతో. సమయం పవదన్తి ఏత్థాతి **సమయప్పవాదకో,** తస్మిం కిర ఠానే చఙ్కీతారుక్ఖపోక్ఖరసాతిప్పభుతయో బ్రాహ్మణా నిగణ్ఠఅచేలకపరిబ్బాజకాదయో చ పబ్బజితా సన్నిపతిత్వా అత్తనో అత్తనో సమయం వదన్తి కథేన్తి దీపేన్తి, తస్మా సో ఆరామో **సమయప్పవాదకో**తి వుచ్చతి. స్వేవ చ తిన్దుకాచీరసఙ్ఖాతాయ తిమ్బరూరుక్ఖపన్తియా పరిక్ఖిత్తత్తా **తిన్దుకాచీరో**. యస్మా పనేత్థ పఠమం ఏకావ సాలా అహోసి, పచ్ఛా మహాపుఞ్ఞం పరిబ్బాజకం నిస్సాయ బహూ సాలా కతా. తస్మా తమేవ ఏకం సాలం ఉపాదాయ లద్ధనామవసేన **ఏకసాలకో**తి వుచ్చతి. మల్లికాయ పన పసేనదిరఞ్ఞో దేవియా ఉయ్యానభూతో సో పుప్ఫఫలసమ్పన్నో ఆరామోతి కత్వా **మల్లికాయ ఆరామో**తి సఙ్ఖ్యం గతో. తస్మిం సమయప్పవాదకే తిన్దుకాచీరే ఏకసాలకే మల్లికాయ ఆరామే.

పటివసతీతి నివాసఫాసుతాయ వసతి. అథేకదివసం భగవా పచ్చూససమయే సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణం పత్థరిత్వా లోకం పరిగ్గణ్హన్తో ఞాణజాలస్స అన్తోగతం పరిబ్బాజకం దిస్వా – “అయం పోట్ఠపాదో మయ్హం ఞాణజాలే పఞ్ఞాయతి, కిన్ను ఖో భవిస్సతీ”తి ఉపపరిక్ఖన్తో అద్దస – “అహం అజ్జ తత్థ గమిస్సామి, అథ మం పోట్ఠపాదో నిరోధఞ్చ నిరోధవుట్ఠానఞ్చ పుచ్ఛిస్సతి, తస్సాహం సబ్బబుద్ధానం ఞాణేన సంసన్దిత్వా తదుభయం కథేస్సామి, అథ సో కతిపాహచ్చయేన చిత్తం హత్థిసారిపుత్తం గహేత్వా మమ సన్తికం ఆగమిస్సతి, తేసమహం ధమ్మం దేసేస్సామి, దేసనావసానే పోట్ఠపాదో మం సరణం గమిస్సతి, చిత్తో హత్థిసారిపుత్తో మమ సన్తికే పబ్బజిత్వా అరహత్తం పాపుణిస్సతీ”తి. తతో పాతోవ సరీరపటిజగ్గనం కత్వా సురత్తదుపట్టం నివాసేత్వా విజ్జులతాసదిసం కాయబన్ధనం బన్ధిత్వా యుగన్ధరపబ్బతం పరిక్ఖిపిత్వా ఠితమహామేఘం వియ మేఘవణ్ణం పంసుకూలం ఏకంసవరగతం కత్వా పచ్ఛగ్ఘం సేలమయపత్తం వామఅంసకూటే లగ్గేత్వా సావత్థిం పిణ్డాయ పవిసిస్సామీతి సీహో వియ హిమవన్తపాదా విహారా నిక్ఖమి. ఇమమత్థం సన్ధాయ – “అథ ఖో భగవా”తిఆది వుత్తం.

౪౦౭. ఏతదహోసీతి నగరద్వారసమీపం గన్త్వా అత్తనో రుచివసేన సూరియం ఓలోకేత్వా అతిప్పగభావమేవ దిస్వా ఏతం అహోసి. **యంనూనాహ**న్తి సంసయపరిదీపనో వియ నిపాతో, బుద్ధానఞ్చ సంసయో నామ నత్థి – “ఇదం కరిస్సామ, ఇదం న కరిస్సామ, ఇమస్స ధమ్మం దేసేస్సామ, ఇమస్స న దేసేస్సామా”తి ఏవం పరివితక్కపుబ్బభాగో పనేస సబ్బబుద్ధానం లబ్భతి. తేనాహ – “యంనూనాహ”న్తి, యది పనాహన్తి అత్థో.

౪౦౮. ఉన్నాదినియాతి ఉచ్చం నదమానాయ, ఏవం నదమానాయ చస్సా ఉద్ధం గమనవసేన ఉచ్చో, దిసాసు పత్థటవసేన మహా సద్దోతి ఉచ్చాసద్దమహాసద్దాయ, తేసఞ్హి పరిబ్బాజకానం పాతోవ వుట్ఠాయ కత్తబ్బం నామ చేతియవత్తం వా బోధివత్తం వా ఆచరియుపజ్ఝాయవత్తం వా యోనిసో మనసికారో వా నత్థి. తేన తే పాతోవ వుట్ఠాయ బాలాతపే నిసిన్నా

– “ఇమస్స హత్థో సోభనో, ఇమస్స పాదో”తి ఏవం అఞ్ఞమఞ్ఞస్స హత్థపాదాదీని వా ఆరబ్భ, ఇత్థిపురిసదారకదారికాదీనం వణ్ణే వా, అఞ్ఞం వా కామస్సాదభవస్సాదాదివత్థుం ఆరబ్భ కథం సముట్ఠాపేత్వా అనుపుబ్బేన రాజకథాదిఅనేకవిధం తిరచ్ఛానకథం కథేన్తి. తేన వుత్తం – “ఉన్నాదినియా ఉచ్చాసద్దమహాసద్దాయ అనేకవిహితం తిరచ్ఛానకథం కథేన్తియా”తి.

తతో పోట్ఠపాదో పరిబ్బాజకో తే పరిబ్బాజకే ఓలోకేత్వా – “ఇమే పరిబ్బాజకా అతివియ అఞ్ఞమఞ్ఞం అగారవా, మయఞ్చ సమణస్స గోతమస్స పాతుభావతో పట్ఠాయ సూరియుగ్గమనే ఖజ్జోపనకూపమా జాతా, లాభసక్కారోపి నో పరిహీనో. సచే పనిమం ఠానం సమణో గోతమో వా గోతమస్స సావకో వా గిహీ ఉపట్ఠాకో వా తస్స ఆగచ్ఛేయ్య , అతివియ లజ్జనీయం భవిస్సతి, పరిసదోసో ఖో పన పరిసజేట్ఠకస్సేవ ఉపరి ఆరోహతీ”తి ఇతోచితో చ విలోకేన్తో భగవన్తం అద్దస. తేన వుత్తం – “అద్దసా ఖో పోట్ఠపాదో పరిబ్బాజకో…పే…. తుణ్హీ అహేసు”న్తి.

౪౦౯. తత్థ **సణ్ఠపేసీ**తి సిక్ఖాపేసి, వజ్జమస్సా పటిచ్ఛాదేసి. యథా సుసణ్ఠితా హోతి, తథా నం ఠపేసి. యథా నామ పరిసమజ్ఝం పవిసన్తో పురిసో వజ్జపటిచ్ఛాదనత్థం నివాసనం సణ్ఠపేతి, పారుపనం సణ్ఠపేతి, రజోకిణ్ణట్ఠానం పుఞ్ఛతి; ఏవమస్సా వజ్జపటిచ్ఛాదనత్థం – “అప్పసద్దా భోన్తో”తి సిక్ఖాపేన్తో యథా సుసణ్ఠితా హోతి, తథా నం ఠపేసీతి అత్థో. **అప్పసద్దకామో**తి అప్పసద్దం ఇచ్ఛతి, ఏకో నిసీదతి, ఏకో తిట్ఠతి, న గణసఙ్గణికాయ యాపేతి. **ఉపసఙ్కమితబ్బం మఞ్ఞేయ్యా**తి ఇధాగన్తబ్బం మఞ్ఞేయ్య. కస్మా పనేస భగవతో ఉపసఙ్కమనం పచ్చాసీసతీతి? అత్తనో వుద్ధిం పత్థయమానో. పరిబ్బాజకా కిర బుద్ధేసు వా బుద్ధసావకేసు వా అత్తనో సన్తికం ఆగతేసు – “అజ్జ అమ్హాకం సన్తికం సమణో గోతమో ఆగతో , సారిపుత్తో ఆగతో, న ఖో పన తే యస్స వా తస్స వా సన్తికం గచ్ఛన్తి, పస్సథ అమ్హాకం ఉత్తమభావ”న్తి అత్తనో ఉపట్ఠాకానం సన్తికే అత్తానం ఉక్ఖిపన్తి, ఉచ్చే ఠానే ఠపేన్తి, భగవతోపి ఉపట్ఠాకే గణ్హితుం వాయమన్తి. తే కిర భగవతో ఉపట్ఠాకే దిస్వా ఏవం వదన్తి – “తుమ్హాకం సత్థా భవం గోతమోపి గోతమసావకాపి అమ్హాకం సన్తికం ఆగచ్ఛన్తి, మయం అఞ్ఞమఞ్ఞం సమగ్గా. తుమ్హే పన అమ్హే అక్ఖీహిపి పస్సితుం న ఇచ్ఛథ, సామీచికమ్మం న కరోథ, కిం వో అమ్హేహి అపరద్ధ”న్తి. అథేకచ్చే మనుస్సా – “బుద్ధాపి ఏతేసం సన్తికం గచ్ఛన్తి కిం అమ్హాక”న్తి తతో పట్ఠాయ తే దిస్వా నప్పమజ్జన్తి. **తుణ్హీ అహేసు**న్తి పోట్ఠపాదం పరివారేత్వా నిస్సద్దా నిసీదింసు.

౪౧౦. **స్వాగతం, భన్తే**తి సుట్ఠు ఆగమనం, భన్తే, భగవతో; భగవతి హి నో ఆగతే ఆనన్దో హోతి, గతే సోకోతి దీపేతి. **చిరస్సం ఖో, భన్తే**తి కస్మా ఆహ? కిం భగవా పుబ్బేపి తత్థ గతపుబ్బోతి, న గతపుబ్బో. మనుస్సానం పన – “కుహిం గచ్ఛన్తా, కుతో ఆగతత్థ, కిం మగ్గమూళ్హత్థ, చిరస్సం ఆగతత్థా”తి ఏవమాదయో పియసముదాచారా హోన్తి, తస్మా ఏవమాహ. ఏవఞ్చ పన వత్వా న మానథద్ధో హుత్వా నిసీది, ఉట్ఠాయాసనా భగవతో పచ్చుగ్గమనమకాసి. భగవన్తఞ్హి ఉపగతం దిస్వా ఆసనేన అనిమన్తేన్తో వా అపచితిం అకరోన్తో వా దుల్లభో. కస్మా? ఉచ్చాకులీనతాయ. అయమ్పి పరిబ్బాజకో అత్తనో నిసిన్నాసనం పప్ఫోటేత్వా భగవన్తం ఆసనేన నిమన్తేన్తో – “నిసీదతు, భన్తే, భగవా ఇదమాసనం పఞ్ఞత్త”న్తి ఆహ. **అన్తరాకథా విప్పకతా**తి నిసిన్నానం వో ఆదితో పట్ఠాయ యావ మమాగమనం, ఏతస్మిం అన్తరే కా నామ కథా విప్పకతా, మమాగమనపచ్చయా కతమా కథా పరియన్తం న గతా, వదథ, యావ నం పరియన్తం నేత్వా దేమీతి సబ్బఞ్ఞుపవారణం పవారేసి. అథ పరిబ్బాజకో – “నిరత్థకకథా ఏసా నిస్సారా వట్టసన్నిస్సితా, న తుమ్హాకం పురతో వత్తబ్బతం అరహతీ”తి దీపేన్తో “తిట్ఠతేసా , భన్తే”తిఆదిమాహ.

అభిసఞ్ఞానిరోధకథావణ్ణనా

౪౧౧. **తిట్ఠతేసా** , **భన్తే**తి సచే భగవా సోతుకామో భవిస్సతి, పచ్ఛాపేసా కథా న దుల్లభా భవిస్సతి, అమ్హాకం పనిమాయ కథాయ అత్థో నత్థి. భగవతో పనాగమనం లభిత్వా మయం అఞ్ఞదేవ సుకారణం పుచ్ఛామాతి దీపేతి. తతో తం పుచ్ఛన్తో – ''పురిమాని, భన్తే''తిఆదిమాహ. తత్థ **కోతూహలసాలాయ**న్తి కోతూహలసాలా నామ పచ్చేకసాలా నత్థి. యత్థ పన నానాతిత్థియా సమణబ్రాహ్మణా నానావిధం కథం పవత్తేన్తి, సా బహూనం – ''అయం కిం వదతి, అయం కిం వదతీ''తి కోతూహలుప్పత్తిట్ఠానతో కోతూహలసాలాతి వుచ్చతి. **అభిసఞ్ఞానిరోధే**తి ఏత్థ **అభీ**తి ఉపసగ్గమత్తం. **సఞ్ఞానిరోధే**తి చిత్తనిరోధే, ఖణికనిరోధే కథా ఉప్పన్నాతి అత్థో. ఇదం పన తస్సా ఉప్పత్తికారణం. యదా కిర భగవా జాతకం వా కథేతి, సిక్ఖాపదం వా పఞ్ఞపేతి తదా సకలజమ్బుదీపే భగవతో కిత్తిఘోసో పత్థరతి, తిత్థియా తం సుత్వా – ''భవం కిర గోతమో పుబ్బచరియం కథేసి, మయం కిం న సక్కోమ తాదిసం కిఞ్చి కథేతు''న్తి భగవతో పటిభాగకిరియం కరోన్తా ఏకం భవన్తరసమయం కథేన్తి – ''భవం గోతమో సిక్ఖాపదం పఞ్ఞపేసి, మయం కిం న సక్కోమ పఞ్ఞపేతు''న్తి అత్తనో సావకానం కిఞ్చిదేవ సిక్ఖాపదం పఞ్ఞపేన్తి. తదా పన భగవా అట్ఠవిధపరిసమజ్ఝే నిసీదిత్వా నిరోధకథం కథేసి. తిత్థియా తం సుత్వా – ''భవం కిర గోతమో నిరోధం నామ కథేసి, మయమ్పి తం కథేస్సామా''తి సన్నిపతిత్వా కథయింసు. తేన వుత్తం – ''అభిసఞ్ఞానిరోధే కథా ఉదపాదీ''తి.

తత్రేకచ్చేతి తేసు ఏకచ్చే. పురిమో చేత్థ య్వాయం బాహిరే తిత్థాయతనే పబ్బజితో చిత్తప్పవత్తియం దోసం దిస్వా అచిత్తకభావో సన్తోతి సమాపత్తిం భావేత్వా ఇతో చుతో పఞ్చ కప్పసతాని అసఞ్ఞీభవే ఠత్వా పున ఇధ ఉప్పజ్జతి. తస్స సఞ్ఞుప్పాదే చ నిరోధే చ హేతుం అపస్సన్తో – **అహేతూ అప్పచ్చయా**తి ఆహ.

దుతియో నం నిసేధేత్వా మిగసిఙ్గతాపసస్స అసఞ్ఞకభావం గహేత్వా – ''ఉపేతిపి అపేతిపీ''తి ఆహ. మిగసిఙ్గతాపసో కిర అత్తన్తపో ఘోరతపో పరమధితిన్ద్రియో అహోసి. తస్స సీలతేజేన సక్కవిమానం ఉణ్హం అహోసి. సక్కో దేవరాజా ''సక్కట్ఠానం ను ఖో తాపసో పత్థేతీ''తి అలమ్బుసం నామ దేవకఞ్ఞం – 'తాపసస్స తపం భిన్దిత్వా ఏహీ'తి పేసేసి. సా తత్థ గతా. తాపసో పఠమదివసే తం దిస్వావ పలాయిత్వా పణ్ణసాలం పావిసి. దుతియదివసే కామచ్ఛన్దనీవరణేన భగ్గో తం హత్థే అగ్గహేసి, సో తేన దిబ్బఫస్సేన ఫుట్ఠో విసఞ్ఞీ హుత్వా తిణ్ణం సంవచ్ఛరానం అచ్చయేన సఞ్ఞం పటిలభి. తం సో దిట్ఠిగతికో – ''తిణ్ణం సంవచ్ఛరానం అచ్చయేన నిరోధా వుట్ఠితో''తి మఞ్ఞమానో ఏవమాహ.

తతియో నం నిసేధేత్వా ఆథబ్బణపయోగం సన్ధాయ ''ఉపకడ్ఢన్తిపి అపకడ్ఢన్తిపీ''తి ఆహ. ఆథబ్బణికా కిర ఆథబ్బణం పయోజేత్వా సత్తం సీసచ్ఛిన్నం వియ హత్థచ్ఛిన్నం వియ మతం వియ చ కత్వా దస్సేన్తి. తస్స పున పాకతికభావం దిస్వా సో దిట్ఠిగతికో – ''నిరోధా వుట్ఠితో అయ''న్తి మఞ్ఞమానో ఏవమాహ.

చతుత్థో నం నిసేధేత్వా యక్ఖదాసీనం మదనిద్దం సన్ధాయ ''సన్తి హి భో దేవతా''తిఆదిమాహ. యక్ఖదాసియో కిర సబ్బరత్తిం దేవతూపహారం కురుమానా నచ్చిత్వా గాయిత్వా అరుణోదయే ఏకం సురాపాతిం పివిత్వా పరివత్తిత్వా సుపిత్వా దివా వుట్ఠహన్తి. తం దిస్వా సో దిట్ఠిగతికో – ''సుత్తకాలే నిరోధం సమాపన్నా, పబుద్ధకాలే నిరోధా వుట్ఠితా''తి మఞ్ఞమానో ఏవమాహ.

అయం పన పోట్ఠపాదో పరిబ్బాజకో పణ్డితజాతికో. తేనస్స తం కథం సుత్వా విప్పటిసారో ఉప్పజ్జి. ''ఇమేసం కథా ఏళమూగకథా వియ చత్తారో హి నిరోధే ఏతే పఞ్ఞపేన్తి, ఇమినా చ నిరోధేన నామ ఏకేన భవితబ్బం, న బహూనా. తేనాపి ఏకేన అఞ్ఞేనేవ భవితబ్బం, సో పన అఞ్ఞేన ఞాతుం న సక్కా అఞ్ఞత్ర సబ్బఞ్ఞునా. సచే భగవా ఇధ అభవిస్స 'అయం నిరోధో

అయం న నిరోధో’తి దీపసహస్సం వియ ఉజ్జాలేత్వా అజ్జమేవ పాకటం అకరిస్సా”తి దసబలఞ్ఞేవ అనుస్సరి. తస్మా “తస్స మయ్హం భన్తే”తిఆదిమాహ. తత్థ **అహో నూనాతి** అనుస్సరణత్థే నిపాతద్వయం, తేన తస్స భగవన్తం అనుస్సరన్తస్స ఏతదహోసి “అహో నూన భగవా అహో నూన సుగతో”తి. **యో ఇమేసన్తి** యో ఏతేసం నిరోధధమ్మానం సుకుసలో నిపుణో ఛేకో, సో భగవా అహో నూన కథేయ్య, సుగతో అహో నూన కథేయ్యాతి అయమేత్థ అధిప్పాయో. **పకతఞ్ఞూతి** చిణ్ణవసితాయ పకతిం సభావం జానాతీతి పకతఞ్ఞూ. **కథం ను ఖోతి** ఇదం పరిబ్బాజకో “మయం భగవా న జానామ, తుమ్హే జానాథ, కథేథ నో”తి ఆయాచన్తో వదతి. అథ భగవా కథేన్తో “తత్ర పోట్ఠపాదా”తిఆదిమాహ.

అహేతుకసఞ్ఞుప్పాదనిరోధకథావణ్ణనా

౪౧౨. తత్థ **తత్రాతి** తేసు సమణబ్రాహ్మణేసు. **ఆదితోవ తేసం అపరద్ధన్తి** తేసం ఆదిమ్హియేవ విరద్ధం, ఘరమజ్ఝేయేవ పక్ఖలితాతి దీపేతి. **సహేతూ సప్పచ్చయాతి** ఏత్థ హేతుపి పచ్చయోపి కారణస్సేవ నామం, సకారణాతి అత్థో. తం పన కారణం దస్సేన్తో “సిక్ఖా ఏకా”తి ఆహ. తత్థ **సిక్ఖా ఏకా సఞ్ఞా ఉప్పజ్జన్తీతి** సిక్ఖాయ ఏకచ్చా సఞ్ఞా జాయన్తీతి అత్థో.

౪౧౩. కా చ సిక్ఖాతి భగవా అవోచాతి కతమా చ సా సిక్ఖాతి భగవా విత్థారేతుకమ్యతాపుచ్ఛావసేన అవోచ. అథ యస్మా అధిసీలసిక్ఖా అధిచిత్తసిక్ఖా అధిపఞ్ఞాసిక్ఖాతి తిస్సో సిక్ఖా హోన్తి. తస్మా తా దస్సేన్తో భగవా సఞ్ఞాయ సహేతుకం ఉప్పాదనిరోధం దీపేతుం బుద్ధుప్పాదతో పభుతి తన్తిధమ్మం ఠపేన్తో “ఇధ పోట్ఠపాద, తథాగతో లోకే”తిఆదిమాహ. తత్థ అధిసీలసిక్ఖా అధిచిత్తసిక్ఖాతి ద్వే ఏవ సిక్ఖా సరూపేన ఆగతా, తతియా పన “అయం దుక్ఖనిరోధగామినీ పటిపదాతి ఖో పోట్ఠపాద మయా ఏకంసికో ధమ్మో దేసితో”తి ఏత్థ సమ్మాదిట్ఠిసమ్మాసఙ్కప్పవసేన పరియాపన్నత్తా ఆగతాతి వేదితబ్బా. **కామసఞ్ఞాతి** పఞ్చకామగుణికరాగోపి అసముప్పన్నకామచారోపి . తత్థ పఞ్చకామగుణికరాగో అనాగామిమగ్గేన సముగ్ఘాతం గచ్ఛతి, అసముప్పన్నకామచారో పన ఇమస్మిం ఠానే వట్టతి. తస్మా **తస్స యా పురిమా కామసఞ్ఞాతి** తస్స పఠమజ్ఝానసమఙ్గినో యా పుబ్బే ఉప్పన్నపుబ్బాయ కామసఞ్ఞాయ సదిసత్తా పురిమా కామసఞ్ఞాతి వుచ్చేయ్య, సా నిరుజ్ఝతి, అనుప్పన్నావ నుప్పజ్జతీతి అత్థో.

వివేకజపీతిసుఖసుఖుమసచ్చసఞ్ఞీయేవ తస్మిం సమయే హోతీతి తస్మిం పఠమజ్ఝానసమయే వివేకజపీతిసుఖసఙ్ఖాతా సుఖుమసఞ్ఞా సచ్చా హోతి, భూతా హోతీతి అత్థో. అథ వా కామచ్ఛన్దాదిఓళారికఙ్గప్పహానవసేన సుఖుమా చ సా భూతతాయ సచ్చా చ సఞ్ఞాతి సుఖుమసచ్చసఞ్ఞా, వివేకజేహి పీతిసుఖేహి సమ్పయుత్తా సుఖుమసచ్చసఞ్ఞాతి వివేకజపీతిసుఖసుఖుమసచ్చసఞ్ఞా సా అస్స అత్థీతి వివేకజపీతిసుఖసుఖుమసచ్చసఞ్ఞీతి ఏవమేత్థ అత్థో దట్ఠబ్బో. ఏస నయో సబ్బత్థ. **ఏవమ్పి సిక్ఖాతి** ఏత్థ యస్మా పఠమజ్ఝానం సమాపజ్జన్తో అధిట్ఠహన్తో, వుట్ఠహన్తో చ సిక్ఖతి, తస్మా తం ఏవం సిక్ఖితబ్బతో సిక్ఖాతి వుచ్చతి. తేనపి సిక్ఖాసఙ్ఖాతేన పఠమజ్ఝానేన ఏవం ఏకా వివేకజపీతిసుఖసుఖుమసచ్చసఞ్ఞా ఉప్పజ్జతి. ఏవం ఏకా కామసఞ్ఞా నిరుజ్ఝతీతి అత్థో. **అయం సిక్ఖాతి భగవా అవోచాతి** అయం పఠమజ్ఝానసఙ్ఖాతా ఏకా సిక్ఖాతి, భగవా ఆహ. ఏతేనుపాయేన సబ్బత్థ అత్థో దట్ఠబ్బో.

యస్మా పన అట్ఠమసమాపత్తియా అఙ్గతో సమ్మసనం బుద్ధానంయేవ హోతి, సావకేసు సారిపుత్తసదిసానమ్పి నత్థి, కలాపతో సమ్మసనంయేవ పన సావకానం హోతి, ఇదఞ్చ “సఞ్ఞా సఞ్ఞా”తి, ఏవం అఙ్గతో సమ్మసనం ఉద్ధటం. తస్మా

ఆకిఞ్చఞ్ఞాయతనపరమంయేవ సఞ్ఞం దస్సేత్వా పున తదేవ సఞ్ఞగ్గన్తి దస్సేతుం "యతో ఖో పోట్ఠపాద...పే.... సఞ్ఞగ్గం ఫుసతీ"తి ఆహ.

౪౧౪. తత్థ **యతో ఖో పోట్ఠపాద భిక్ఖూతి** యో నామ పోట్ఠపాద భిక్ఖు. **ఇధ సకసఞ్ఞీ హోతీతి** ఇధ సాసనే సకసఞ్ఞీ హోతి, అయమేవ వా పాఠో, అత్తనో పఠమజ్ఝానసఞ్ఞాయ సఞ్ఞవా హోతీతి అత్థో. **సో తతో అముత్ర తతో అముత్రాతి** సో భిక్ఖు తతో పఠమజ్ఝానతో అముత్ర దుతియజ్ఝానే, తతోపి అముత్ర తతియజ్ఝానేతి ఏవం తాయ తాయ ఝానసఞ్ఞాయ సకసఞ్ఞీ సకసఞ్ఞీ హుత్వా అనుపుబ్బేన సఞ్ఞగ్గం ఫుసతి. **సఞ్ఞగ్గన్తి** ఆకిఞ్చఞ్ఞాయతనం వుచ్చతి. కస్మా? లోకియానం కిచ్చకారకసమాపత్తీనం అగ్గత్తా. ఆకిఞ్చఞ్ఞాయతనసమాపత్తియఞ్హి ఠత్వా నేవసఞ్ఞానాసఞ్ఞాయతనమ్పి నిరోధమ్పి సమాపజ్జన్తి. ఇతి సా లోకియానం కిచ్చకారకసమాపత్తీనం అగ్గత్తా సఞ్ఞగ్గన్తి వుచ్చతి, తం ఫుసతి పాపుణాతీతి అత్థో.

ఇదాని అభిసఞ్ఞానిరోధం దస్సేతుం "**తస్స సఞ్ఞగ్గే ఠితస్సా**"తిఆదిమాహ. తత్థ **చేతేయ్యం, అభిసఙ్ఖరేయ్యన్తి** పదద్వయే చ ఝానం సమాపజ్జన్తో చేతేతి నామ, పునప్పునం కప్పేతీతి అత్థో. ఉపరిసమాపత్తిఅత్థాయ నికన్తిం కురుమానో అభిసఙ్ఖరోతి నామ. **ఇమా చ మే సఞ్ఞా నిరుజ్ఝేయ్యున్తి** ఇమా ఆకిఞ్చఞ్ఞాయతనసఞ్ఞా నిరుజ్ఝేయ్యుం. **అఞ్ఞా చ ఓళారికాతి** అఞ్ఞా చ ఓళారికా భవఙ్గసఞ్ఞా ఉప్పజ్జేయ్యుం. **సో న చేవ చేతేతి న అభిసఙ్ఖరోతీతి** ఏత్థ కామం చేస చేతేన్తోవ న చేతేతి, అభిసఙ్ఖరోన్తోవ నాభిసఙ్ఖరోతి. ఇమస్స భిక్ఖునో ఆకిఞ్చఞ్ఞాయతనతో వుట్ఠాయ నేవసఞ్ఞానాసఞ్ఞాయతనం సమాపజ్జిత్వా "ఏకం ద్వే చిత్తవారే ఠస్సామీ"తి ఆభోగసమన్నాహారో నత్థి. ఉపరినిరోధసమాపత్తత్థాయ ఏవ పన ఆభోగసమన్నాహారో అత్థి, స్వాయమత్థో పుత్తఘరాచిక్ఖణేన దీపేతబ్బో.

పితుఘరమజ్ఝేన కిర గన్త్వా పచ్ఛాభాగే పుత్తస్స ఘరం హోతి, తతో పణీతం భోజనం ఆదాయ ఆసనసాలం ఆగతం దహరం థేరో – "మనాపో పిణ్డపాతో కుతో ఆభతో"తి పుచ్ఛి. సో "అసుకస్స ఘరతో"తి లద్ధఘరమేవ ఆచిక్ఖి. యేన పనస్స పితుఘరమజ్ఝేన గతోపి ఆగతోపి తత్థ ఆభోగోపి నత్థి. తత్థ ఆసనసాలా వియ ఆకిఞ్చఞ్ఞాయతనసమాపత్తి దట్ఠబ్బా, పితుగేహం వియ నేవసఞ్ఞానాసఞ్ఞాయతనసమాపత్తి, పుత్తగేహం వియ నిరోధసమాపత్తి, ఆసనసాలాయ ఠత్వా పితుఘరం అమనసికరిత్వా పుత్తఘరాచిక్ఖణం వియ ఆకిఞ్చఞ్ఞాయతనతో వుట్ఠాయ నేవసఞ్ఞానాసఞ్ఞాయతనం సమాపజ్జిత్వా "ఏకం ద్వే చిత్తవారే ఠస్సామీ"తి పితుఘరం అమనసికరిత్వావ ఉపరినిరోధసమాపత్తత్థాయ మనసికారో, ఏవమేస చేతేన్తోవ న చేతేతి, అభిసఙ్ఖరోన్తోవ నాభిసఙ్ఖరోతి. **తా చేవ సఞ్ఞాతి** తా ఝానసఞ్ఞా నిరుజ్ఝన్తి. **అఞ్ఞా చాతి** అఞ్ఞా చ ఓళారికా భవఙ్గసఞ్ఞా నుప్పజ్జన్తి. **సో నిరోధం ఫుసతీతి** సో ఏవం పటిపన్నో భిక్ఖు సఞ్ఞావేదయితనిరోధం ఫుసతి విన్దతి పటిలభతి.

అనుపుబ్బాభిసఞ్ఞానిరోధసమ్పజానసమాపత్తిన్తి ఏత్థ **అభీతి** ఉపసగ్గమత్తం, సమ్పజానపదం నిరోధపదేన అన్తరికం కత్వా వుత్తం. అనుపటిపాటియా సమ్పజానసఞ్ఞానిరోధసమాపత్తీతి అయం పనేత్థత్థో. తత్రాపి సమ్పజానసఞ్ఞానిరోధసమాపత్తీతి సమ్పజానన్తస్స అన్తే సఞ్ఞా నిరోధసమాపత్తి సమ్పజానన్తస్స వా పణ్డితస్స భిక్ఖునో సఞ్ఞానిరోధసమాపత్తీతి అయం విసేసత్థో.

ఇదాని ఇధ ఠత్వా నిరోధసమాపత్తికథా కథేతబ్బా. సా పనేసా సబ్బాకారేన విసుద్ధిమగ్గే పఞ్ఞాభావనానిసంసాధికారే కథితా, తస్మా తత్థ కథితతోవ గహేతబ్బా.

ఏవం భగవా పోట్ఠపాదస్స పరిబ్బాజకస్స నిరోధకథం కథేత్వా – అథ నం తాదిసాయ కథాయ అఞ్ఞత్థ అభావం పటిజానాపేతుం “తం కిం మఞ్ఞసీ”తిఆదిమాహ. పరిబ్బాజకోపి “భగవా అజ్జ తుమ్హాకం కథం ఠపేత్వా న మయా ఏవరూపా కథా సుతపుబ్బా”తి పటిజానన్తో, “నో హేతం భన్తే”తి వత్వా పున సక్కచ్చం భగవతో కథాయ ఉగ్గహితభావం దస్సేన్తో “ఏవం ఖో అహం భన్తే”తిఆదిమాహ. అథస్స భగవా “సుఉగ్గహితం తయా”తి అనుజానన్తో “ఏవం పోట్ఠపాదా”తి ఆహ.

౪౧౫. అథ పరిబ్బాజకో “భగవతా ‘ఆకిఞ్చఞ్ఞాయతనం సఞ్ఞగ్గ’న్తి వుత్తం. ఏతదేవ ను ఖో సఞ్ఞగ్గం, ఉదాహు అవసేససమాపత్తీసుపి సఞ్ఞగ్గం అత్థీ”తి చిన్తేత్వా తమత్థం పుచ్ఛన్తో “ఏకఞ్ఞేవ ను ఖో”తిఆదిమాహ. భగవాపిస్స విస్సజ్జేసి. తత్థ **పుథూపీ**తి బహూనిపి. **యథా యథా ఖో, పోట్ఠపాద, నిరోధం ఫుసతీ**తి పథవీకసిణాదీసు యేన యేన కసిణేన, పఠమజ్ఝానాదీనం వా యేన యేన ఝానేన. ఇదం వుత్తం హోతి – సచే హి పథవీకసిణేన కరణభూతేన పథవీకసిణసమాపత్తిం ఏకవారం సమాపజ్జన్తో పురిమసఞ్ఞానిరోధం ఫుసతి ఏకం సఞ్ఞగ్గం, అథ ద్వే వారే, తయో వారే, వారసతం, వారసహస్సం, వారసతసహస్సం వా సమాపజ్జన్తో పురిమసఞ్ఞానిరోధం ఫుసతి, సతసహస్సం, సఞ్ఞగ్గాని. ఏస నయో సేసకసిణేసు. ఝానేసుపి సచే పఠమజ్ఝానేన కరణభూతేన ఏకవారం పురిమసఞ్ఞానిరోధం ఫుసతి ఏకం సఞ్ఞగ్గం. అథ ద్వే వారే , తయో వారే, వారసతం, వారసహస్సం, వారసతసహస్సం వా పురిమసఞ్ఞానిరోధం ఫుసతి, సతసహస్సం సఞ్ఞగ్గాని. ఏస నయో సేసజ్ఝానసమాపత్తీసుపి. ఇతి ఏకవారం సమాపజ్జనవసేన వా సబ్బమ్పి సఞ్జాననలక్ఖణేన సఙ్గహేత్వా వా ఏకం సఞ్ఞగ్గం హోతి, అపరాపరం సమాపజ్జనవసేన బహూని.

౪౧౬. సఞ్ఞా ను ఖో, భన్తేతి భన్తే నిరోధసమాపజ్జనకస్స భిక్ఖునో “సఞ్ఞా ను ఖో పఠమం ఉప్పజ్జతీ”తి పుచ్ఛతి. తస్స భగవా “సఞ్ఞా ఖో, పోట్ఠపాదా”తి బ్యాకాసి. తత్థ **సఞ్ఞా**తి ఝానసఞ్ఞా. **ఞాణ**న్తి విపస్సనాఞాణం. అపరో నయో, **సఞ్ఞా**తి విపస్సనా సఞ్ఞా. **ఞాణ**న్తి మగ్గఞాణం. అపరో నయో, **సఞ్ఞా**తి మగ్గసఞ్ఞా. **ఞాణ**న్తి ఫలఞాణం. తిపిటకమహాసివత్థేరో పనాహ –

కిం ఇమే భిక్ఖూ భణన్తి, పోట్ఠపాదో హేట్ఠా భగవన్తం నిరోధం పుచ్ఛి. ఇదాని నిరోధా వుట్ఠానం పుచ్ఛన్తో “భగవా నిరోధా వుట్ఠహన్తస్స కిం పఠమం అరహత్తఫలసఞ్ఞా ఉప్పజ్జతి, ఉదాహు పచ్చవేక్ఖణఞాణ”న్తి వదతి. అథస్స భగవా యస్మా ఫలసఞ్ఞా పఠమం ఉప్పజ్జతి, పచ్ఛా పచ్చవేక్ఖణఞాణం . తస్మా “సఞ్ఞా ఖో పోట్ఠపాదా”తి ఆహ. తత్థ **సఞ్ఞుప్పాదా**తి అరహత్తఫలసఞ్ఞాయ ఉప్పాదా, పచ్ఛా “ఇదం అరహత్తఫల”న్తి ఏవం పచ్చవేక్ఖణఞాణుప్పాదో హోతి. **ఇదప్పచ్చయా కిర మే**తి ఫలసమాధిసఞ్ఞాపచ్చయా కిర మయ్హం పచ్చవేక్ఖణఞాణం ఉప్పన్నన్తి.

సఞ్ఞాఅత్తకథావణ్ణనా

౪౧౭. ఇదాని పరిబ్బాజకో యథా నామ గామసూకరో గన్ధోదకేన న్హాపేత్వా గన్ధేహి అనులిమ్పిత్వా మాలాదామం పిళన్ధిత్వా సిరిసయనే ఆరోపితోపి సుఖం న విన్దతి, వేగేన గూథట్ఠానమేవ గన్త్వా సుఖం విన్దతి. ఏవమేవ భగవతా సణ్హసుఖుమతిలక్ఖణబ్భాహతాయ దేసనాయ న్హాపితవిలిత్తమణ్డితోపి నిరోధకథాసిరిసయనం ఆరోపితోపి తత్థ సుఖం న విన్దన్తో గూథట్ఠానసదిసం అత్తనో లద్ధిం గహేత్వా తమేవ పుచ్ఛన్తో “సఞ్ఞా ను ఖో, భన్తే, పురిసస్స అత్తా”తిఆదిమాహ. అథస్సానుమతిం గహేత్వా బ్యాకాతుకామో భగవా – “కం పన త్వ”న్తిఆదిమాహ. తతో సో “అరూపీ అత్తా”తి ఏవం లద్ధికో సమానోపి “భగవా దేసనాయ సుకుసలో, సో మే ఆదితోవ లద్ధిం మా విద్ధంసేతూ”తి చిన్తేత్వా అత్తనో లద్ధిం పరిహరన్తో

“ఓళారికం ఖో”తిఆదిమాహ. అథస్స భగవా తత్థ దోసం దస్సేన్తో “ఓళారికో చ హి తే”తిఆదిమాహ . తత్థ **ఏవం సన్తన్తి** ఏవం సన్తే. భుమ్మత్థే హి ఏతం ఉపయోగవచనం. ఏవం సన్తం అత్తానం పచ్చాగచ్ఛతో తవాతి అయం వా ఏత్థ అత్థో. చతున్నం ఖన్ధానం ఏకుప్పాదేకనిరోధత్తా కిఞ్చాపి యా సఞ్ఞా ఉప్పజ్జతి, సావ నిరుజ్ఝతి. అపరాపరం ఉపాదాయ పన “అఞ్ఞా చ సఞ్ఞా ఉప్పజ్జన్తి, అఞ్ఞా చ సఞ్ఞా నిరుజ్ఝన్తీ”తి వుత్తం.

౪౧౮-౪౨౦. ఇదాని అఞ్ఞం లద్ధిం దస్సేన్తో – “మనోమయం ఖో అహం, భన్తే”తిఆదిం వత్వా తత్రాపి దోసే దిన్నే యథా నామ ఉమ్మత్తకో యావస్స సఞ్ఞా నప్పతిట్ఠాతి, తావ అఞ్ఞం గహేత్వా అఞ్ఞం విస్సజ్జేతి, సఞ్ఞాపతిట్ఠానకాలే పన వత్తబ్బమేవ వదతి, ఏవమేవ అఞ్ఞం గహేత్వా అఞ్ఞం విస్సజ్జేత్వా ఇదాని అత్తనో లద్ధింయేవ వదన్తో “అరూపీ ఖో”తిఆదిమాహ. తత్రాపి యస్మా నో సఞ్ఞాయ ఉప్పాదనిరోధం ఇచ్ఛతి, అత్తానం పన సస్సతం మఞ్ఞతి. తస్మా తథేవస్స దోసం దస్సేన్తో భగవా “ఏవం సన్తమ్పి”తిఆదిమాహ. తతో పరిబ్బాజకో మిచ్ఛాదస్సనేన అభిభూతత్తా భగవతా వుచ్చమానమ్పి తం నానత్తం అజానన్తో “సక్కా పనేతం, భన్తే, మయా”తిఆదిమాహ. అథస్స భగవా యస్మా నో సఞ్ఞాయ ఉప్పాదనిరోధం పస్సన్తోపి సఞ్ఞామయం అత్తానం నిచ్చమేవ మఞ్ఞతి. తస్మా “దుజ్జానం ఖో”తిఆదిమాహ.

తత్థాయం సఙ్ఖేపత్థో – తవ అఞ్ఞా దిట్ఠి, అఞ్ఞా ఖన్తి, అఞ్ఞా రుచి, అఞ్ఞథాయేవ తే దస్సనం పవత్తం, అఞ్ఞదేవ చ తే ఖమతి చేవ రుచ్చతి చ, అఞ్ఞత్ర చ తే ఆయోగో, అఞ్ఞిస్సాయేవ పటిపత్తియా యుత్తపయుత్తతా, అఞ్ఞత్థ చ తే ఆచరియకం, అఞ్ఞస్మిం తిత్థాయతనే ఆచరియభావో. తేన తయా ఏవం అఞ్ఞదిట్ఠికేన అఞ్ఞఖన్తికేన అఞ్ఞరుచికేన అఞ్ఞత్రాయోగేన అఞ్ఞత్రాచరియకేన దుజ్జానం ఏతన్తి. అథ పరిబ్బాజకో – “సఞ్ఞా వా పురిసస్స అత్తా హోతు, అఞ్ఞా వా సఞ్ఞా, తం సస్సతాది భావమస్స పుచ్ఛిస్స”న్తి పున “కిం పన భన్తే”తిఆదిమాహ.

తత్థ **లోకోతి** అత్తానం సన్ధాయ వదతి. **న హేతం పోట్ఠపాద అత్థసఞ్హితన్తి** పోట్ఠపాద ఏతం దిట్ఠిగతం న ఇధలోకపరలోకఅత్థనిస్సితం, న అత్తత్థపరత్థనిస్సితం. **న ధమ్మసంహితన్తి** న నవలోకుత్తరధమ్మనిస్సితం. **నాదిబ్రహ్మచరియకన్తి** సిక్ఖత్తయసఙ్ఖాతస్స సాసనబ్రహ్మచరియకస్స న ఆదిమత్తం, అధిసీలసిక్ఖామత్తమ్పి న హోతి. **న నిబ్బిదాయాతి** సంసారవట్టే నిబ్బిన్దనత్థాయ న సంవత్తతి. **న విరాగాయాతి** వట్టవిరాగత్థాయ న సంవత్తతి. **న నిరోధాయాతి** వట్టస్స నిరోధకరణత్థాయ న సంవత్తతి. **న ఉపసమాయాతి** వట్టస్స వూపసమనత్థాయ న సంవత్తతి. **న అభిఞ్ఞాయాతి** వట్టాభిజాననాయ పచ్చక్ఖకిరియాయ న సంవత్తతి. **న సమ్బోధాయాతి** వట్టసమ్బుజ్ఝనత్థాయ న సంవత్తతి. **న నిబ్బానాయాతి** అమతమహానిబ్బానస్స పచ్చక్ఖకిరియాయ న సంవత్తతి.

ఇదం దుక్ఖన్తిఆదీసు తణ్హం ఠపేత్వా తేభూమకా పఞ్చక్ఖన్ధా దుక్ఖన్తి, తస్సేవ దుక్ఖస్స పభావనతో సప్పచ్చయా తణ్హా దుక్ఖసముదయోతి. ఉభిన్నం అప్పవత్తి దుక్ఖనిరోధోతి, అరియో అట్ఠఙ్గికో మగ్గో దుక్ఖనిరోధగామినీ పటిపదాతి మయా బ్యాకతన్తి అత్థో. ఏవఞ్చ పన వత్వా భగవా “ఇమస్స పరిబ్బాజకస్స మగ్గపాతుభావో వా ఫలసచ్ఛికిరియా వా నత్థి, మయ్హఞ్చ భిక్ఖాచారవేలా”తి చిన్తేత్వా తుణ్హీ అహోసి. పరిబ్బాజకోపి తం ఆకారం ఞత్వా భగవతో గమనకాలం ఆరోచేన్తో వియ “ఏవమేత”న్తిఆదిమాహ.

౪౨౧. వాచాసన్నితోదకేనాతి వచనపతోదేన. **సఞ్ఝబ్భరిమకంసూతి** సఞ్ఝబ్భరితం నిరన్తరం ఫుట్ఠం అకంసు, ఉపరి విజ్ఝింసూతి వుత్తం హోతి. **భూతన్తి** సభావతో విజ్జమానం. **తచ్ఛం, తథన్తి** తస్సేవ వేవచనం. **ధమ్మట్ఠితతన్తి**

నవలోకుత్తరధమ్మేసు రితసభావం. **ధమ్మనియామత**న్తి లోకుత్తరధమ్మనియామతం. బుద్ధానఞ్హి చతుసచ్చవినిముత్తా కథా నామ నత్థి. తస్మా సా ఏదిసా హోతి.

చిత్తహత్థిసారిపుత్తపోట్ఠపాదవత్థువణ్ణనా

౪౨౨. చిత్తో చ హత్థిసారిపుత్తోతి సో కిర సావత్థియం హత్థిఆచరియస్స పుత్తో భగవతో సన్తికే పబ్బజిత్వా తీణి పిటకాని ఉగ్గహేత్వా సుఖుమేసు అత్థన్తరేసు కుసలో అహోసి, పుబ్బే కతపాపకమ్మవసేన పన సత్తవారే విబ్భమిత్వా గిహి జాతో. కస్సపసమ్మాసమ్బుద్ధస్స కిర సాసనే ద్వే సహాయకా అహేసుం, అఞ్ఞమఞ్ఞం సమగ్గా ఏకతోవ సజ్ఝాయన్తి. తేసు ఏకో అనభిరతో గిహిభావే చిత్తం ఉప్పాదేత్వా ఇతరస్స ఆరోచేసి. సో గిహిభావే ఆదీనవం పబ్బజ్జాయ ఆనిసంసం దస్సేత్వా తం ఓవది. సో తం సుత్వా అభిరమిత్వా పునేకదివసం తాదిసే చిత్తే ఉప్పన్నే తం ఏతదవోచ "మయ్హం ఆవుసో ఏవరూపం చిత్తం ఉప్పజ్జతి – 'ఇమాహం పత్తచీవరం తుయ్హం దస్సామీ'తి". సో పత్తచీవరలోభేన తస్స గిహిభావే ఆనిసంసం దస్సేత్వా పబ్బజ్జాయ ఆదీనవం కథేసి. అథస్స తం సుత్వావ గిహిభావతో చిత్తం విరజ్జిత్వా పబ్బజ్జాయమేవ అభిరమి. ఏవమేస తదా సీలవన్తస్స భిక్ఖునో గిహిభావే ఆనిసంసకథాయ కథితత్తా ఇదాని ఛ వారే విబ్భమిత్వా సత్తమే వారే పబ్బజితో. మహామోగ్గల్లానస్స, మహాకోట్ఠికత్థేరస్స చ అభిధమ్మకథం కథేన్తానం అన్తరన్తరా కథం ఓపాతేతి. అథ నం మహాకోట్ఠికత్థేరో అపసాదేతి. సో మహాసావకస్స కథితే పతిట్ఠాతుం అసక్కోన్తో విబ్భమిత్వా గిహి జాతో. పోట్ఠపాదస్స పనాయం గిహిసహాయకో హోతి. తస్మా విబ్భమిత్వా ద్వీహతీహచ్చయేన పోట్ఠపాదస్స సన్తికం గతో. అథ నం సో దిస్వా "సమ్మ కిం తయా కతం, ఏవరూపస్స నామ సత్థు సాసనా అపసక్కన్తోసి, ఏహి పబ్బజితుం ఇదాని తే వట్టతీ"తి తం గహేత్వా భగవతో సన్తికం అగమాసి. తేన వుత్తం "చిత్తో చ హత్థిసారిపుత్తో పోట్ఠపాదో చ పరిబ్బాజకో"తి.

౪౨౩. అన్ధాతి పఞ్ఞాచక్ఖునో నత్థితాయ అన్ధా, తస్సేవ అభావేన అచక్ఖుకా. **త్వంయేవ నేసం ఏకో చక్ఖుమా**తి సుభాసితదుబ్భాసితజాననభావమత్తేన పఞ్ఞాచక్ఖునా చక్ఖుమా. **ఏకంసికా**తి ఏకకోట్ఠాసా. **పఞ్ఞత్తా**తి ఠపితా. **అనేకంసికా**తి న ఏకకోట్ఠాసా ఏకేనేవ కోట్ఠాసేన సస్సతాతి వా అసస్సతాతి వా న వుత్తాతి అత్థో.

ఏకంసికధమ్మవణ్ణనా

౪౨౪-౪౨౫. సన్తి పోట్ఠపాదాతి ఇదం భగవా కస్మా ఆరభి? బాహిరకేహి పఞ్ఞాపితనిట్ఠాయ అనియ్యానికభావదస్సనత్థం. సబ్బే హి తిత్థియా యథా భగవా అమతం నిబ్బానం, ఏవం అత్తనో అత్తనో సమయే లోకథుపికాదివసేన నిట్ఠం పఞ్ఞపేన్తి, సా చ న నియ్యానికా. యథా పఞ్ఞత్తా హుత్వా న నియ్యాతి న గచ్ఛతి, అఞ్ఞదత్థు పణ్డితేహి పటిక్ఖిత్తా నివత్తతి, తం దస్సేతుం భగవా ఏవమాహ. తత్థ **ఏకన్తసుఖం లోకం జానం పస్స**న్తి పురత్థిమాయ దిసాయ ఏకన్తసుఖో లోకో పచ్ఛిమాదీనం వా అఞ్ఞతరాయాతి ఏవం జానన్తా ఏవం పస్సన్తా విహరథ. దిట్ఠపుబ్బాని ఖో తస్మిం లోకే మనుస్సానం సరీరసణ్ఠానాదీనీతి. **అప్పాటిహీరకత**న్తి అప్పాటిహీరకతం పటిహరణవిరహితం, అనియ్యానికన్తి వుత్తం హోతి.

౪౨౬-౪౨౭. జనపదకల్యాణీతి జనపదే అఞ్ఞాహి ఇత్థీహి వణ్ణసణ్ఠానవిలాసాకప్పాదీహి అసదిసా.

తయోఅత్తపటిలాభవణ్ణనా

៤៣០. ఏవం భగవా పరేసం నిట్ఠాయ అనియ్యానికత్తం దస్సేత్వా అత్తనో నిట్ఠాయ నియ్యానికభావం దస్సేతుం "తయో ఖో మే పోట్ఠపాదా"తిఆదిమాహ. తత్థ **అత్తపటిలాభో**తి అత్తభావపటిలాభో, ఏత్థ చ భగవా తీహి అత్తభావపటిలాభేహి తయో భవే దస్సేసి. ఓళారికత్తభావపటిలాభేన అవీచితో పట్ఠాయ పరనిమ్మితవసవత్తిపరియోసానం కామభవం దస్సేసి. మనోమయఅత్తభావపటిలాభేన పఠమజ్ఝానభూమితో పట్ఠాయ అకనిట్ఠబ్రహ్మలోకపరియోసానం రూపభవం దస్సేసి. అరూపఅత్తభావపటిలాభేన ఆకాసానఞ్చాయతనబ్రహ్మలోకతో పట్ఠాయ నేవసఞ్ఞానాసఞ్ఞాయతనబ్రహ్మలోకపరియోసానం అరూపభవం దస్సేసి. సంకిలేసికా ధమ్మా నామ ద్వాదస అకుసలచిత్తుప్పాదా. వోదానియా ధమ్మా నామ సమథవిపస్సనా.

៤៣៩. **పఞ్ఞాపారిపూరిం వేపుల్లత్త**న్తి మగ్గపఞ్ఞాఫలపఞ్ఞానం పారిపూరిఞ్చేవ విపులభావఞ్చ. **పాముజ్జ**న్తి తరుణపీతి. **పీతీ**తి బలవతుట్ఠి. కిం వుత్తం హోతి? యం అవోచుమ్హ "సయం అభిఞ్ఞా సచ్ఛికత్వా ఉపసమ్పజ్జ విహరతీ"తి, తత్థ తస్స ఏవం విహరతో తం పామోజ్జఞ్చేవ భవిస్సతి, పీతి చ నామకాయపస్సద్ధి చ సతి చ సూపట్ఠితా ఉత్తమఞాణఞ్చ సుఖో చ విహారో. సబ్బవిహారేసు చ అయమేవ విహారో "సుఖో"తి వత్తుం యుత్తో "ఉపసన్తో పరమమధురో"తి. తత్థ పఠమజ్ఝానే పామోజ్జాదయో ఛపి ధమ్మా లబ్భన్తి, దుతియజ్ఝానే దుబ్బలపీతిసఙ్ఖాతం పామోజ్జం నివత్తతి, సేసా పఞ్చ లబ్భన్తి. తతియే పీతి నివత్తతి, సేసా చత్తారో లబ్భన్తి. తథా చతుత్థే. ఇమేసు చతూసు ఝానేసు సమ్పసాదనసుత్తే సుద్ధవిపస్సనా పాదకజ్ఝానమేవ కథితం. పాసాదికసుత్తే చతూహి మగ్గేహి సద్ధిం విపస్సనా కథితా. దసుత్తరసుత్తే చతుత్థజ్ఝానికఫలసమాపత్తి కథితా. ఇమస్మిం పోట్ఠపాదసుత్తే పామోజ్జం పీతివేవచనమేవ కత్వా దుతియజ్ఝానికఫలసమాపత్తినామ కథితాతి వేదితబ్బా.

៤៣១-៤៣២. **అయం వా సో**తి ఏత్థ వా సద్దో విభావనత్థో హోతి. **అయం సో**తి ఏవం విభావేత్వా పకాసేత్వా బ్యాకరేయ్యామ. యథాపరే "ఏకన్తసుఖం అత్తానం సఞ్జానాథా"తి పుట్ఠా "నో"తి వదన్తి, న ఏవం వదామాతి అత్థో. **సప్పాటిహీరకత**న్తి సప్పాటిహరణం, నియ్యానికన్తి అత్థో. **మోఘో హోతీ**తి తుచ్ఛో హోతి, నత్థి సో తస్మిం సమయేతి అధిప్పాయో. **సచ్చో హోతీ**తి భూతో హోతి, స్వేవ తస్మిం సమయే సచ్చో హోతీతి అత్థో. ఏత్థ పనాయం చిత్తో అత్తనో అసబ్బఞ్ఞుతాయ తయో అత్తపటిలాభే కథేత్వా అత్తపటిలాభో నామ పఞ్ఞత్తిమత్తం ఏతన్తి ఉద్ధరితుం నాసక్ఖి, అత్తపటిలాభో త్వేవ నియ్యాతేసి. అథస్స భగవా రూపాదయో చేత్థ ధమ్మా, అత్తపటిలాభోతి పన నామమత్తమేతం, తేసు తేసు రూపాదీసు సతి ఏవరూపా వోహారా హోన్తీతి దస్సేతుకామో తస్సేవ కథం గహేత్వా నామపఞ్ఞత్తివసేన నియ్యాతనత్థం "యస్మిం చిత్త సమయే"తిఆదిమాహ.

៤៣០. ఏవఞ్చ పన వత్వా పటిపుచ్ఛిత్వా వినయనత్థం పున "సచే తం, చిత్త, ఏవం పుచ్ఛేయ్యు"న్తిఆదిమాహ . తత్థ యో మే అహోసి అతీతో అత్తపటిలాభో , స్వేవ మే అత్తపటిలాభో, తస్మిం సమయే సచ్చో అహోసి, మోఘో అనాగతో మోఘో పచ్చుప్పన్నోతి ఏత్థ తావ ఇమమత్థం దస్సేతి – యస్మా యే తే అతీతా ధమ్మా, తే ఏతరహి నత్థి, అహేసున్తి పన సఙ్ఖ్యం గతా, తస్మా సోపి మే అత్తపటిలాభో తస్మింయేవ సమయే సచ్చో అహోసి. అనాగతపచ్చుప్పన్నానం పన ధమ్మానం తదా అభావా తస్మిం సమయే "మోఘో అనాగతో, మోఘో పచ్చుప్పన్నో"తి, ఏవం అత్థతో నామమత్తమేవ అత్తపటిలాభం పటిజానాతి. అనాగతపచ్చుప్పన్నేసుపి ఏసేవ నయో.

៤៣៩-៤៤៣. అథ భగవా తస్స బ్యాకరణేన సద్ధిం అత్తనో బ్యాకరణం సంసన్దితుం "ఏవమేవ ఖో చిత్తా"తిఆదీని వత్వా పున ఓపమ్మతో తమత్థం సాధేన్తో "**సేయ్యథాపి చిత్త గవా ఖీర**"న్తిఆదిమాహ. తత్రాయం సఙ్ఖేపత్థో, యథా గవా ఖీరం,

ఖీరాదీహి చ దధిఆదీని భవన్తి, తత్థ యస్మిం సమయే ఖీరం హోతి, న తస్మిం సమయే దధీతి వా నవనీతాదీసు వా అఞ్ఞతరన్తి సఙ్ఖ్యం నిరుత్తిం నామం వోహారం గచ్ఛతి. కస్మా? యే ధమ్మే ఉపాదాయ దధీతిఆది వోహారా హోన్తి, తేసం అభావా. అథ ఖో ఖీరం త్వేవ తస్మిం సమయే సఙ్ఖ్యం గచ్ఛతి. కస్మా? యే ధమ్మే ఉపాదాయ ఖీరన్తి సఙ్ఖ్యా నిరుత్తి నామం వోహారో హోతి, తేసం భావాతి. ఏస నయో సబ్బత్థ. **ఇమా ఖో చిత్తా**తి ఓళారికో అత్తపటిలాభో ఇతి చ మనోమయో అత్తపటిలాభో ఇతి చ అరూపో అత్తపటిలాభో ఇతి చ ఇమా ఖో చిత్త లోకసమఞ్ఞా లోకే సమఞ్ఞామత్తకాని సమనుజాననమత్తకాని ఏతాని. తథా లోకనిరుత్తిమత్తకాని వచనపథమత్తకాని వోహారమత్తకాని నామపణ్ణత్తిమత్తకాని ఏతానీతి. ఏవం భగవా హేట్ఠా తయో అత్తపటిలాభే కథేత్వా ఇదాని సబ్బమేతం వోహారమత్తకన్తి వదతి. కస్మా? యస్మా పరమత్థతో సత్తో నామ నత్థి, సుఞ్ఞో తుచ్ఛో ఏస లోకో.

బుద్ధానం పన ద్వే కథా సమ్ముతికథా చ పరమత్థకథా చ. తత్థ “సత్తో పోసో దేవో బ్రహ్మా”తిఆదికా “సమ్ముతికథా” నామ. “అనిచ్చం దుక్ఖమనత్తా ఖన్ధా ధాతుయో ఆయతనాని సతిపట్ఠానా సమ్మప్పధానా”తిఆదికా పరమత్థకథా నామ. తత్థ యో సమ్ముతిదేసనాయ “సత్తో”తి వా “పోసో”తి వా “దేవో”తి వా “బ్రహ్మా”తి వా వుత్తే విజానితుం పటివిజ్ఝితుం నియ్యాతుం అరహత్తజయగ్గాహం గహేతుం సక్కోతి, తస్స భగవా ఆదితోవ “సత్తో”తి వా “పోసో”తి వా “దేవో”తి వా “బ్రహ్మా”తి వా కథేతి, యో పరమత్థదేసనాయ “అనిచ్చ”న్తి వా “దుక్ఖ”న్తి వాతిఆదీసు అఞ్ఞతరం సుత్వా విజానితుం పటివిజ్ఝితుం నియ్యాతుం అరహత్తజయగ్గాహం గహేతుం సక్కోతి, తస్స “అనిచ్చ”న్తి వా “దుక్ఖ”న్తి వాతిఆదీసు అఞ్ఞతరమేవ కథేతి. తథా సమ్ముతికథాయ బుజ్ఝనకసత్తస్సాపి న పఠమం పరమత్థకథం కథేతి. సమ్ముతికథాయ పన బోధేత్వా పచ్ఛా పరమత్థకథం కథేతి. పరమత్థకథాయ బుజ్ఝనకసత్తస్సాపి న పఠమం సమ్ముతికథం కథేతి. పరమత్థకథాయ పన బోధేత్వా పచ్ఛా సమ్ముతికథం కథేతి. పకతియా పన పఠమమేవ పరమత్థకథం కథేన్తస్స దేసనా లూఖాకారా హోతి, తస్మా బుద్ధా పఠమం సమ్ముతికథం కథేత్వా పచ్ఛా పరమత్థకథం కథేన్తి. సమ్ముతికథం కథేన్తాపి సచ్చమేవ సభావమేవ అముసావ కథేన్తి. పరమత్థకథం కథేన్తాపి సచ్చమేవ సభావమేవ అముసావ కథేన్తి.

దువే సచ్చాని అక్ఖాసి, సమ్బుద్ధో వదతం వరో;
సమ్ముతిం పరమత్థఞ్చ, తతియం నూపలబ్భతి.

సఙ్కేతవచనం సచ్చం, లోకసమ్ముతికారణం;
పరమత్థవచనం సచ్చం, ధమ్మానం భూతలక్ఖణన్తి.

యాహి తథాగతో వోహరతి అపరామసన్తి యాహి లోకసమఞ్ఞాహి లోకనిరుత్తీహి తథాగతో తణ్హామానదిట్ఠిపరామాసానం అభావా అపరామసన్తో వోహరతీతి దేసనం వినివట్టేత్వా అరహత్తనికూటేన నిట్ఠాపేసి. సేసం సబ్బత్థ ఉత్తానత్థమేవాతి.

ఇతి సుమఙ్గలవిలాసినియా దీఘనికాయట్ఠకథాయం

పోట్ఠపాదసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౧౦. సుభసుత్తవణ్ణనా

సుభమాణవకవత్థువణ్ణనా

౪౪౪. ఏవం మే సుతం…పే… సావత్థియన్తి సుభసుత్తం. తత్రాయం అనుత్తానపదవణ్ణనా. **అచిరపరినిబ్బుతే భగవతీతి** అచిరం పరినిబ్బుతే భగవతి, పరినిబ్బానతో ఉద్ధం మాసమత్తే కాలే. నిదానవణ్ణనాయం వుత్తనయేనేవ భగవతో పత్తచీవరం ఆదాయ ఆగన్త్వా ఖీరవిరేచనం పివిత్వా విహారే నిసిన్నదివసం సన్ధాయేతం వుత్తం. **తోదేయ్యపుత్తోతి** తోదేయ్యబ్రాహ్మణస్స పుత్తో, సో కిర సావత్థియా అవిదూరే తుదిగామో నామ అత్థి, తస్స అధిపతిత్తా తోదేయ్యోతి సఙ్ఖ్యం గతో. మహద్ధనో పన హోతి పఞ్చచత్తాలీసకోటివిభవో, పరమమచ్ఛరీ – “దదతో భోగానం అపరిక్ఖయో నామ నత్థీ”తి చిన్తేత్వా కస్సచి కిఞ్చి న దేతి, పుత్తమ్పి ఆహ –

> “అఞ్జనానం ఖయం దిస్వా, వమ్మికానఞ్చ సఞ్చయం;
> మధూనఞ్చ సమాహారం, పణ్డితో ఘరమావసే”తి.

ఏవం అదానమేవ సిక్ఖాపేత్వా కాయస్స భేదా తస్మింయేవ ఘరే సునఖో హుత్వా నిబ్బత్తో. సుభో తం సునఖం అతివియ పియాయతి. అత్తనో భుఞ్జనకభత్తంయేవ భోజేతి, ఉక్ఖిపిత్వా వరసయనే సయాపేతి. అథ భగవా ఏకదివసం నిక్ఖన్తే మాణవే తం ఘరం పిణ్డాయ పావిసి. సునఖో భగవన్తం దిస్వా భుక్కారం కరోన్తో భగవతో సమీపం గతో. తతో నం భగవా అవోచ “తోదేయ్య త్వం పుబ్బేపి మం ‘భో, భో’తి పరిభవిత్వా సునఖో జాతో, ఇదానిపి భుక్కారం కత్వా అవీచిం గమిస్ససీ”తి. సునఖో తం కథం సుత్వా విప్పటిసారీ హుత్వా ఉద్ధనన్తరే ఛారికాయ నిపన్నో, మనుస్సా నం ఉక్ఖిపిత్వా సయనే సయాపేతుం నాసక్ఖింసు .

సుభో ఆగన్త్వా “కేనాయం సునఖో సయనా ఓరోపితో”తి ఆహ. మనుస్సా “న కేనచీ”తి వత్వా తం పవత్తిం ఆరోచేసుం. మాణవో సుత్వా “మమ పితా బ్రహ్మలోకే నిబ్బత్తో, సమణో పన గోతమో మే పితరం సునఖం కరోతి యం కిఞ్చి ఏస ముఖారూళ్హం భాసతీ”తి కుజ్ఝిత్వా భగవన్తం ముసావాదేన చోదేతుకామో విహారం గన్త్వా తం పవత్తిం పుచ్ఛి. భగవా తస్స తథేవ వత్వా అవిసంవాదనత్థం ఆహ – “అత్థి పన తే, మాణవ, పితరా న అక్ఖాతం ధన”న్తి. అత్థి, భో గోతమ, సతసహస్సగ్ఘనికా సువణ్ణమాలా, సతసహస్సగ్ఘనికా సువణ్ణపాదుకా, సతసహస్సగ్ఘనికా సువణ్ణపాతి, సతసహస్సఞ్చ కహాపణన్తి. గచ్ఛ తం సునఖం అప్పోదకం మధుపాయాసం భోజేత్వా సయనం ఆరోపేత్వా ఈసకం నిద్దం ఓక్కన్తకాలే పుచ్ఛ, సబ్బం తే ఆచిక్ఖిస్సతి, అథ నం జానేయ్యాసి – “పితా మే ఏసో”తి. సో తథా అకాసి. సునఖో సబ్బం ఆచిక్ఖి, తదా నం – “పితా మే”తి ఞత్వా భగవతి పసన్నచిత్తో గన్త్వా భగవన్తంచుద్దస పఞ్హే పుచ్ఛిత్వా విస్సజ్జనపరియోసానే భగవన్తం సరణం గతో, తం సన్ధాయ వుత్తం “సుభో మాణవో తోదేయ్యపుత్తో”తి. **సావత్థియం పటివసతీతి** అత్తనో భోగగామతో ఆగన్త్వా వసతి.

౪౪౫-౪౪౬. అఞ్ఞతరం మాణవకం ఆమన్తేసీతి సత్థరి పరినిబ్బుతే “ఆనన్దత్థేరో కిరస్స పత్తచీవరం గహేత్వా ఆగతో, మహాజనో తం దస్సనత్థాయ ఉపసఙ్కమతీ”తి సుత్వా “విహారం ఖో పన గన్త్వా మహాజనమజ్ఝే న సక్కా సుఖేన పటిసన్థారం వా కాతుం, ధమ్మకథం వా సోతుం గేహం ఆగతంయేవ నం దిస్వా సుఖేన పటిసన్థారం కరిస్సామి, ఏకా చ మే కఙ్ఖా అత్థి, తమ్పి నం పుచ్ఛిస్సామీ”తి చిన్తేత్వా అఞ్ఞతరం మాణవకం ఆమన్తేసి. **అప్పాబాధన్తిఆదీసు ఆబాధోతి** విసభాగవేదనా

వుచ్చతి, యా ఏకదేసే ఉప్పజ్జిత్వా చత్తారో ఇరియాపథే అయపట్టేన ఆబన్ధిత్వా వియ గణ్హాతి, తస్సా అభావం పుచ్ఛాతి వదతి. **అప్పాతఙ్కన్తి** కిచ్ఛజీవితకరో రోగో వుచ్చతి, తస్సాపి అభావం పుచ్ఛాతి వదతి. గిలానస్సేవ చ ఉట్ఠానం నామ గరుకం హోతి, కాయే బలం న హోతి, తస్మా నిగ్గేలఞ్ఞభావఞ్చ బలఞ్చ పుచ్ఛాతి వదతి. **ఫాసువిహారన్తి** గమనఠాననిసజ్జసయనేసు చతూసు ఇరియాపథేసు సుఖవిహారం పుచ్ఛాతి వదతి. అథస్స పుచ్ఛితబ్బాకారం దస్సేన్తో "సుభో"తిఆదిమాహ.

౪౪౭. కాలఞ్చ సమయఞ్చ ఉపాదాయాతి కాలఞ్చ సమయఞ్చ పఞ్ఞాయ గహేత్వా ఉపధారేత్వాతి అత్థో. సచే అమ్హాకం స్వే గమనకాలో భవిస్సతి, కాయే బలమత్తా చేవ ఫరిస్సతి, గమనపచ్చయా చ అఞ్ఞో అఫాసువిహారో న భవిస్సతి, అథేతం కాలఞ్చ గమనకారణసమవాయసఙ్ఖాతం సమయఞ్చ ఉపధారేత్వా – "అపి ఏవ నామ స్వే ఆగచ్ఛేయ్యామా"తి వుత్తం హోతి.

౪౪౮. చేతకేన భిక్ఖునాతి చేతిరట్ఠే జాతత్తా చేతకోతి ఏవం లద్ధనామేన. **సమ్మోదనీయం కథం సారణీయన్తి** భో, ఆనన్ద, దసబలస్స కో నామ ఆబాధో అహోసి, కిం భగవా పరిభుఞ్జి. అపి చ సత్థు పరినిబ్బానేన తుమ్హాకం సోకో ఉదపాది, సత్థా నామ న కేవలం తుమ్హాకంయేవ పరినిబ్బుతో, సదేవకస్స లోకస్స మహాజాని, కో దాని అఞ్ఞో మరణా ముచ్చిస్సతి, యత్ర సో సదేవకస్స లోకస్స అగ్గపుగ్గలో పరినిబ్బుతో, ఇదాని కం అఞ్ఞం దిస్వా మచ్చురాజా లజ్జిస్సతీతి ఏవమాదినా నయేన మరణపటిసంయుత్తం సమ్మోదనీయం కథం సారణీయం వీతిసారేత్వా థేరస్స హియ్యో పీతభేసజ్జానురూపం ఆహారం దత్వా భత్తకిచ్చావసానే ఏకమన్తం నిసీది.

ఉపట్ఠాకో సన్తికావచరోతి ఉపట్ఠాకో హుత్వా సన్తికావచరో, న రన్ధగవేసీ. న వీమంసనాధిప్పాయో. **సమీపచారీతి** ఇదం పురిమపదస్సేవ వేవచనం. **యేసం నో భవం గోతమోతి** కస్మా పుచ్ఛతి? తస్స కిర ఏవం అహోసి "యేసు ధమ్మేసు భవం గోతమో ఇమం లోకం పతిట్ఠపేసి, తే తస్స అచ్చయేన నట్ఠా ను ఖో, ధరన్తి ను ఖో, సచే ధరన్తి, ఆనన్దో జానిస్సతి, హన్ద నం పుచ్ఛామీ"తి, తస్మా పుచ్ఛి.

౪౪౯. అథస్స థేరో తీణి పిటకాని తీహి ఖన్ధేహి సఙ్గహేత్వా దస్సేన్తో "తిణ్ణం ఖో"తిఆదిమాహ. మాణవో సఙ్ఖిత్తేన కథితం అసల్లక్ఖేన్తో – "విత్థారతో పుచ్ఛిస్సామీ"తి చిన్తేత్వా "కతమేసం తిణ్ణ"న్తిఆదిమాహ.

సీలక్ఖన్ధవణ్ణనా

౪౫౦-౪౫౩. తతో థేరేన "అరియస్స సీలక్ఖన్ధస్సా"తి తేసు దస్సితేసు పున **"కతమో పన సో, భో ఆనన్ద, అరియో సీలక్ఖన్ధో"**తి ఏకేకం పుచ్ఛి. థేరోపిస్స బుద్ధుప్పాదం దస్సేత్వా తన్తిధమ్మం దేసేన్తో అనుక్కమేన భగవతా వుత్తనయేనేవ సబ్బం విస్సజ్జేసి. తత్థ **అత్థి చేవేత్థ ఉత్తరికరణీయన్తి** ఏత్థ భగవతో సాసనే న సీలమేవ సారో, కేవలఞ్హేతం పతిట్ఠామత్తమేవ హోతి. ఇతో ఉత్తరి పన అఞ్ఞమ్పి కత్తబ్బం అత్థి యేవాతి దస్సేసి. **ఇతో బహిద్ధాతి** బుద్ధసాసనతో బహిద్ధా.

సమాధిక్ఖన్ధవణ్ణనా

౪౫౪. కథఞ్చ , మాణవ, భిక్ఖు ఇన్ద్రియేసు గుత్తద్వారో హోతీతి ఇదమాయస్మా ఆనన్దో “కతమో పన సో, భో ఆనన్ద, అరియో సమాధిక్ఖన్ధో”తి ఏవం సమాధిక్ఖన్ధం పుట్ఠోపి యే తే “సీలసమ్పన్నో ఇన్ద్రియేసు గుత్తద్వారో సతిసమ్పజఞ్ఞేన సమన్నాగతో సన్తుట్ఠో”తి ఏవం సీలానన్తరం ఇన్ద్రియసంవరాదయో సీలసమాధీనం అన్తరే ఉభిన్నమ్పి ఉపకారకధమ్మా ఉద్దిట్ఠా, తే నిద్దిసిత్వా సమాధిక్ఖన్ధం దస్సేతుకామో ఆరభి. ఏత్థ చ రూపజ్ఝానానేవ ఆగతాని, న అరూపజ్ఝానాని, ఆనేత్వా పన దీపేతబ్బాని. చతుత్థజ్ఝానేన హి అసఙ్గహితా అరూపసమాపత్తి నామ నత్థియేవ.

౪౭౧-౪౮౦. అత్థి చేవేత్థ ఉత్తరికరణీయన్తి ఏత్థ భగవతో సాసనే న చిత్తేకగ్గతామత్తకేనేవ పరియోసానప్పత్తి నామ అత్థి, ఇతోపి ఉత్తరి పన అఞ్ఞం కత్తబ్బం అత్థి యేవాతి దస్సేతి. **నత్థి చేవేత్థ ఉత్తరికరణీయ**న్తి ఏత్థ భగవతో సాసనే ఇతో ఉత్తరి కాతబ్బం నామ నత్థియేవ, అరహత్తపరియోసానఞ్హి భగవతో సాసనన్తి దస్సేతి. సేసం సబ్బత్థ ఉత్తానత్థమేవాతి.

ఇతి సుమఙ్గలవిలాసినియా దీఘనికాయట్ఠకథాయం

సుభసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౧౧. కేవట్టసుత్తవణ్ణనా

కేవట్టగహపతిపుత్తవత్థువణ్ణనా

౪౮౧. **ఏవం మే సుతం...పే.... నాళన్దాయన్తి** కేవట్టసుత్తం. తత్రాయం అపుబ్బపదవణ్ణనా. **పావారికమ్బవనేతి** పావారికస్స అమ్బవనే. **కేవట్టోతి** ఇదం తస్స గహపతిపుత్తస్స నామం. సో కిర చత్తాలీసకోటిధనో గహపతిమహాసాలో అతివియ సద్ధో పసన్నో అహోసి. సో సద్ధాధికత్తాయేవ "సచే ఏకో భిక్ఖు అడ్ఢమాసన్తరేన వా మాసన్తరేన వా సంవచ్ఛరేన వా ఆకాసే ఉప్పతిత్వా వివిధాని పాటిహారియాని దస్సేయ్య, సబ్బో జనో అతివియ పసీదేయ్య. యంనూనాహం భగవన్తం యాచిత్వా పాటిహారియకరణత్థాయ ఏకం భిక్ఖుం అనుజానాపేయ్య"న్తి చిన్తేత్వా భగవన్తం ఉపసఙ్కమిత్వా ఏవమాహ.

తత్థ **ఇద్ధాతి** సమిద్ధా **ఫీతాతి** నానాభణ్డఉస్సన్నతాయ వుద్ధిప్పత్తా. **ఆకిణ్ణమనుస్సాతి** అంసకూటేన అంసకూటం పహరిత్వా వియ విచరన్తేహి మనుస్సేహి ఆకిణ్ణా. **సమాదిసతూతి** ఆణాపేతు ఠానన్తరే ఠపేతు. **ఉత్తరిమనుస్సధమ్మాతి** ఉత్తరిమనుస్సానం ధమ్మతో, దసకుసలసఙ్ఖాతతో వా మనుస్సధమ్మతో ఉత్తరి. **భియ్యోసోమత్తాయాతి** పకతియాపి పజ్జలితపదీపో తేలస్నేహం లభిత్వా వియ అతిరేకప్పమాణేన అభిప్పసీదిస్సతి. **న ఖో అహన్తి** భగవా రాజగహసేట్ఠివత్థుస్మిం సిక్ఖాపదం పఞ్ఞపేసి, తస్మా "న ఖో అహ"న్తిఆదిమాహ.

౪౮౨. **న ధంసేమీతి** న గుణవినాసనేన ధంసేమి, సీలభేదం పాపేత్వా అనుపుబ్బేన ఉచ్చట్ఠానతో ఓతారేన్తో నీచట్ఠానే న ఠపేమి, అథ ఖో అహం బుద్ధసాసనస్స వుద్ధిం పచ్చాసీసన్తో కథేమీతి దస్సేతి. **తతియమ్పి ఖోతి** యావతతియం బుద్ధానం కథం పటిబాహిత్వా కథేతుం విసహన్తో నామ నత్థి. అయం పన భగవతా సద్ధిం విస్సాసికో విస్సాసం వడ్ఢేత్వా వల్లభో హుత్వా అత్థకామోస్మీతి తిక్ఖత్తుం కథేసి.

ఇద్ధిపాటిహారియవణ్ణనా

౪౮౩-౪౮౪. అథ భగవా అయం ఉపాసకో మయి పటిబాహన్తేపి పునప్పునం యాచతియేవ. "హన్దస్స పాటిహారియకరణే ఆదీనవం దస్సేమీ"తి చిన్తేత్వా "తీణి ఖో"తిఆదిమాహ. తత్థ **అమూహం భిక్ఖున్తి** అముం అహం భిక్ఖుం. **గన్ధారీతి** గన్ధారేన నామ ఇసినా కతా, గన్ధారరట్ఠే వా ఉప్పన్నా విజ్జా. తత్థ కిర బహూ ఇసయో వసింసు, తేసు ఏకేన కతా విజ్జాతి అధిప్పాయో. **అట్టీయామీతి** అట్టో పీళితో వియ హోమి. **హరాయామీతి** లజ్జామి. **జిగుచ్ఛామీతి** గూథం దిస్వా వియ జిగుచ్ఛం ఉప్పాదేమి.

ఆదేసనాపాటిహారియవణ్ణనా

౪౮౫. **పరసత్తానన్తి** అఞ్ఞేసం సత్తానం. దుతియం తస్సేవ వేవచనం. **ఆదిసతీతి** కథేతి. **చేతసికన్తి** సోమనస్సదోమనస్సం అధిప్పేతం. **ఏవమ్పి తే మనోతి** ఏవం తవ మనో సోమనస్సితో వా దోమనస్సితో వా కామవితక్కాదిసమ్పయుత్తో వా. దుతియం తస్సేవ వేవచనం. **ఇతిపి తే చిత్తన్తి** ఇతి తవ చిత్తం, ఇదఞ్చిదఞ్చ అత్థం

చిన్తయమానం పవత్తతీతి అత్థో. **మణికా నామ విజ్జాతి** చిన్తామణీతి ఏవం లద్ధనామా లోకే ఏకా విజ్జా అత్థి. తాయ పరేసం చిత్తం జానాతీతి దీపేతి.

అనుసాసనీపాటిహారియవణ్ణనా

౪౮౬. **ఏవం వితక్కేథాతి** నేక్ఖమ్మవితక్కాదయో ఏవం పవత్తేన్తా వితక్కేథ. **మా ఏవం వితక్కయిత్థాతి** ఏవం కామవితక్కాదయో పవత్తేన్తా మా వితక్కయిత్థ. **ఏవం మనసి కరోథాతి** ఏవం అనిచ్చసఞ్ఞమేవ, దుక్ఖసఞ్ఞాదీసు వా అఞ్ఞతరం మనసి కరోథ. **మా ఏవన్తి** "నిచ్చ"న్తిఆదినా నయేన మా మనసి కరిత్థ. ఇదన్తి ఇదం పఞ్చకామగుణికరాగం పజహథ. **ఇదం ఉపసమ్పజ్జాతి** ఇదం చతుమగ్గఫలప్పభేదం లోకుత్తరధమ్మమేవ ఉపసమ్పజ్జ పాపుణిత్వా నిప్ఫాదేత్వా విహరథ. ఇతి భగవా ఇద్ధివిధం **ఇద్ధిపాటిహారియన్తి** దస్సేతి, పరస్స చిత్తం ఞత్వా కథనం **ఆదేసనాపాటిహారియన్తి**. సావకానఞ్చ బుద్ధానఞ్చ సతతం ధమ్మదేసనా **అనుసాసనీపాటిహారియన్తి.**

తత్థ ఇద్ధిపాటిహారియేన అనుసాసనీపాటిహారియం మహామోగ్గల్లానస్స ఆచిణ్ణం, ఆదేసనాపాటిహారియేన అనుసాసనీపాటిహారియం ధమ్మసేనాపతిస్స. దేవదత్తే సంఘం భిన్దిత్వా పఞ్చ భిక్ఖుసతాని గహేత్వా గయాసీసే బుద్ధలీళాయ తేసం ధమ్మం దేసన్తే హి భగవతా పేసితేసు ద్వీసు అగ్గసావకేసు ధమ్మసేనాపతి తేసం చిత్తాచారం ఞత్వా ధమ్మం దేసేసి , థేరస్స ధమ్మదేసనం సుత్వా పఞ్చసతా భిక్ఖూ సోతాపత్తిఫలే పతిట్ఠహింసు. అథ నేసం మహామోగ్గల్లానో వికుబ్బనం దస్సేత్వా దస్సేత్వా ధమ్మం దేసేసి, తం సుత్వా సబ్బే అరహత్తఫలే పతిట్ఠహింసు. అథ ద్వేపి మహానాగా పఞ్చ భిక్ఖుసతాని గహేత్వా వేహాసం అబ్భుగ్గన్త్వా వేళువనమేవాగమింసు. అనుసాసనీపాటిహారియం పన బుద్ధానం సతతం ధమ్మదేసనా, తేసు ఇద్ధిపాటిహారియఆదేసనాపాటిహారియాని సఉపారమ్భాని సదోసాని, అద్ధానం న తిట్ఠన్తి, అద్ధానం అతిట్ఠనతో న నియ్యన్తి. అనుసాసనీపాటిహారియం అనుపారమ్భం నిద్దోసం, అద్ధానం తిట్ఠతి, అద్ధానం తిట్ఠనతో నియ్యాతి. తస్మా భగవా ఇద్ధిపాటిహారియఞ్చ ఆదేసనాపాటిహారియఞ్చ గరహతి, అనుసాసనీపాటిహారియంయేవ పసంసతి.

భూతనిరోధేసకవత్థువణ్ణనా

౪౮౭. **భూతపుబ్బన్తి** ఇదం కస్మా భగవతా ఆరద్ధం. ఇద్ధిపాటిహారియఆదేసనాపాటిహారియానం అనియ్యానికభావదస్సనత్థం, అనుసాసనీపాటిహారియస్సేవ నియ్యానికభావదస్సనత్థం. అపి చ సబ్బబుద్ధానం మహాభూతపరియేసకో నామేకో భిక్ఖు హోతియేవ. యో మహాభూతే పరియేసన్తో యావ బ్రహ్మలోకా విచరిత్వా విస్సజ్జేతారం అలభిత్వా ఆగమ్మ బుద్ధమేవ పుచ్ఛిత్వా నిక్కఙ్ఖో హోతి. తస్మా బుద్ధానం మహన్తభావప్పకాసనత్థం, ఇదఞ్చ కారణం పటిచ్ఛన్నం, అథ నం వివటం కత్వా దేసేన్తోపి భగవా "భూతపుబ్బ"న్తిఆదిమాహ.

తత్థ **కత్థ ను ఖోతి** కిస్మిం ఠానే కిం ఆగమ్మ కిం పత్తస్స తే అనవసేసా అప్పవత్తివసేన నిరుజ్ఝన్తి. మహాభూతకథా పనేసా సబ్బాకారేన విసుద్ధిమగ్గే వుత్తా, తస్మా సా తతోవ గహేతబ్బా.

౪౮౮. **దేవయానియో మగ్గోతి** పాటియేక్కో దేవలోకగమనమగ్గో నామ నత్థి, ఇద్ధివిధఞాణస్సేవ పనేతం అధివచనం. తేన హేస యావ బ్రహ్మలోకాపి కాయేన వసం వత్తేన్తో దేవలోకం యాతి. తస్మా "తం దేవయానియో మగ్గో"తి వుత్తం. **యేన చాతుమహారాజికాతి** సమీపే ఠితమ్పి భగవన్తం అపుచ్ఛిత్వా ధమ్మతాయ చోదితో దేవతా మహానుభావాతి మఞ్ఞమానో

ఉపసఙ్కమి. **మయమ్పి ఖో, భిక్ఖు, న జానామాతి** బుద్ధవిసయే పఞ్హం పుచ్ఛితా దేవతా న జానన్తి , తేనేవమాహంసు. అథ ఖో సో భిక్ఖు "మమ ఇమం పఞ్హం న కథేతుం న లబ్భా, సీఘం కథేథా"తి తా దేవతా అజ్ఝోత్థరతి, పునప్పునం పుచ్ఛతి, తా "అజ్ఝోత్థరతి నో అయం భిక్ఖు, హన్ద నం హత్థతో మోచేస్సామా"తి చిన్తేత్వా "అత్థి ఖో భిక్ఖు చత్తారో మహారాజానో"తిఆదిమాహంసు. తత్థ **అభిక్కన్తతరాతి** అతిక్కమ్మ కన్తతరా. **పణీతతరాతి** వణ్ణయసఇస్సరియాదీహి ఉత్తమతరా ఏతేన నయేన సబ్బవారేసు అత్థో వేదితబ్బో.

౪౯౧-౪౯౩. అయం పన విసేసో – సక్కో కిర దేవరాజా చిన్తేసి "అయం పఞ్హో బుద్ధవిసయో, న సక్కా అఞ్ఞేన విస్సజ్జితుం, అయఞ్చ భిక్ఖు అగ్గిం పహాయ ఖజ్జోపనకం ధమన్తో వియ, భేరిం పహాయ ఉదరం వాదేన్తో వియ చ, లోకే అగ్గపుగ్గలం సమ్మాసమ్బుద్ధం పహాయ దేవతా పుచ్ఛన్తో విచరతి, పేసేమి నం సత్థుసన్తిక"న్తి. తతో పునదేవ సో చిన్తేసి "సుదూరమ్పి గన్త్వా సత్థు సన్తికేవ నిక్కఙ్ఖో భవిస్సతి . అత్థి చేవ పుగ్గలో నామేస, థోకం తావ ఆహిణ్డన్తో కిలమతు పచ్ఛా జానిస్సతీ"తి. తతో తం "అహమ్పి ఖో"తిఆదిమాహ. బ్రహ్మయానియోపి దేవయానియసదిసోవ. దేవయానియమగ్గోతి వా బ్రహ్మయానియమగ్గోతి వా ధమ్మసేతూతి వా ఏకచిత్తక్ఖణికఅప్పనాతి వా సన్నిట్ఠానికచేతనాతి వా మహగ్గతచిత్తన్తి వా అభిఞ్ఞాఞాణన్తి వా సబ్బమేతం ఇద్ధివిధఞాణస్సేవ నామం.

౪౯౪. **పుబ్బనిమిత్తన్తి** ఆగమనపుబ్బభాగే నిమిత్తం సూరియస్స ఉదయతో అరుణుగ్గం వియ. తస్మా ఇదానేవ బ్రహ్మా ఆగమిస్సతి, ఏవం మయం జానామాతి దీపయింసు. **పాతురహోసీతి** పాకటో అహోసి. అథ ఖో సో బ్రహ్మా తేన భిక్ఖునా పుట్ఠో అత్తనో అవిసయభావం ఞత్వా సచాహం "న జానామీ"తి వక్ఖామి, ఇమే మం పరిభవిస్సన్తి, అథ జానన్తో వియ యం కిఞ్చి కథేస్సామి, అయం మే భిక్ఖు వేయ్యాకరణేన అనారద్ధచిత్తో వాదం ఆరోపేస్సతి. "అహమస్మి భిక్ఖు బ్రహ్మా"తిఆదీని పన మే భణన్తస్స న కోచి వచనం సద్దహిస్సతి. యంనూనాహం విక్ఖేపం కత్వా ఇమం భిక్ఖుం సత్థుసన్తికంయేవ పేసేయ్యన్తి చిన్తేత్వా "అహమస్మి భిక్ఖు బ్రహ్మా"తిఆదిమాహ.

౪౯౫-౪౯౬. **ఏకమన్తం అపనేత్వాతి** కస్మా ఏవమకాసి? కుహకత్తా. **బహిద్ధా పరియేట్ఠిన్తి** తేలత్థికో వాలికం నిప్పీళియమానో వియ యావ బ్రహ్మలోకా బహిద్ధా పరియేసనం ఆపజ్జతి.

౪౯౭. **సకుణన్తి** కాకం వా కులలం వా. **న ఖో ఏసో, భిక్ఖు, పఞ్హో ఏవం పుచ్ఛితబ్బోతి** ఇదం భగవా యస్మా పదేసేనేస పఞ్హో పుచ్ఛితబ్బో, అయఞ్చ ఖో భిక్ఖు అనుపాదిన్నకేపి గహేత్వా నిప్పదేసతో పుచ్ఛతి, తస్మా పటిసేధేతి. ఆచిణ్ణం కిరేతం బుద్ధానం, పుచ్ఛామూళ్హస్స జనస్స పుచ్ఛాయ దోసం దస్సేత్వా పుచ్ఛం సిక్ఖాపేత్వా పుచ్ఛావిస్సజ్జనం. కస్మా? పుచ్ఛితుం అజానిత్వా పరిపుచ్ఛన్తో దువిఞ్ఞాపయో హోతి. పఞ్హం సిక్ఖాపేన్తో పన "కత్థ ఆపో చా"తిఆదిమాహ.

౪౯౮. తత్థ **న గాధతీతి** న పతిట్ఠాతి, ఇమే చత్తారో మహాభూతా కిం ఆగమ్మ అప్పతిట్ఠా భవన్తీతి అత్థో. ఉపాదిన్నంయేవ సన్ధాయ పుచ్ఛతి. **దీఘఞ్చ రస్సఞ్చాతి** సణ్ఠానవసేన ఉపాదారూపం వుత్తం. **అణుం థూలన్తి** ఖుద్దకం వా మహన్తం వా, ఇమినాపి ఉపాదారూపే వణ్ణమత్తమేవ కథితం. **సుభాసుభన్తి** సుభఞ్చ అసుభఞ్చ ఉపాదారూపమేవ కథితం. కిం పన ఉపాదారూపం సుభన్తి అసుభన్తి అత్థి? నత్థి. ఇట్ఠానిట్ఠారమ్మణం పనేవ కథితం. **నామఞ్చ రూపఞ్చాతి** నామఞ్చ దీఘాదిభేదం రూపఞ్చ. **ఉపరుజ్ఝతీతి** నిరుజ్ఝతి, కిం ఆగమ్మ అసేసమేతం నప్పవత్తతీతి.

ఏవం పుచ్ఛితబ్బం సియాతి పుచ్ఛం దస్సేత్వా ఇదాని విస్సజ్జనం దస్సేన్తో తత్ర వేయ్యాకరణం భవతీతి వత్వా – “విఞ్ఞాణ”న్తిఆదిమాహ.

४९९. తత్థ విఞ్ఞాతబ్బన్తి **విఞ్ఞాణం** నిబ్బానస్సేతం నామం, తదేతం నిదస్సనాభావతో **అనిదస్సనం.** ఉప్పాదన్తో వా వయన్తో వా ఠితస్స అఞ్ఞథత్తన్తో వా ఏతస్స నత్థీతి **అనన్తం. పభన్తి** పనేతం కిర తిత్థస్స నామం, తఞ్హి పపన్తి ఏత్థాతి పపం, పకారస్స పన భకారో కతో. సబ్బతో పభమస్సాతి **సబ్బతోపభం.** నిబ్బానస్స కిర యథా మహాసముద్దస్స యతో యతో ఓతరితుకామా హోన్తి, తం తదేవ తిత్థం, అతిత్థం నామ నత్థి. ఏవమేవ అట్ఠతింసాయ కమ్మట్ఠానేసు యేన యేన ముఖేన నిబ్బానం ఓతరితుకామా హోన్తి, తం తదేవ తిత్థం, నిబ్బానస్స అతిత్థం నామ నత్థి. తేన వుత్తం “సబ్బతోపభ”న్తి. **ఏత్థ ఆపో చాతి** ఏత్థ నిబ్బానే ఇదం నిబ్బానం ఆగమ్మ సబ్బమేతం ఆపోతిఆదినా నయేన వుత్తం ఉపాదిన్నక ధమ్మజాతం నిరుజ్ఝతి, అప్పవత్తం హోతీతి.

ఇదానిస్స నిరుజ్ఝనూపాయం దస్సేన్తో “విఞ్ఞాణస్స నిరోధేన ఏత్థేతం ఉపరుజ్ఝతీ”తి ఆహ. తత్థ **విఞ్ఞాణ**న్తి చరిమకవిఞ్ఞాణమ్పి అభిసఙ్ఖారవిఞ్ఞాణమ్పి , చరిమకవిఞ్ఞాణస్సాపి హి నిరోధేన ఏత్థేతం ఉపరుజ్ఝతి. విజ్ఝాతదీపసిఖా వియ అపణ్ణత్తికభావం యాతి. అభిసఙ్ఖారవిఞ్ఞాణస్సాపి అనుప్పాదనిరోధేన అనుప్పాదవసేన ఉపరుజ్ఝతి. యథాహ “సోతాపత్తిమగ్గఞాణేన అభిసఙ్ఖారవిఞ్ఞాణస్స నిరోధేన ఠపేత్వా సత్తభవే అనమతగ్గే సంసారే యే ఉప్పజ్జేయ్యుం నామఞ్చ రూపఞ్చ ఏత్థేతే నిరుజ్ఝన్తీ”తి సబ్బం చూళనిద్దేసే వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బం. సేసం సబ్బత్థ ఉత్తానమేవాతి.

ఇతి సుమఙ్గలవిలాసినియా దీఘనికాయట్ఠకథాయం

కేవట్టసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౧౨. లోహిచ్చసుత్తవణ్ణనా

లోహిచ్చబ్రాహ్మణవత్థువణ్ణనా

౫౦౧. ఏవం మే సుతం…పే॰… కోసలేసూతి లోహిచ్చసుత్తం. తత్రాయం అనుత్తానపదవణ్ణనా. **సాలవతికాతి** తస్స గామస్స నామం, సో కిర వతియా వియ సమన్తతో సాలపన్తియా పరిక్ఖిత్తో. తస్మా సాలవతికాతి వుచ్చతి. **లోహిచ్చోతి** తస్స బ్రాహ్మణస్స నామం.

౫౦౨-౫౦౩. పాపకన్తి పరానుకమ్పా విరహితత్తా లామకం, న పన ఉచ్ఛేదసస్సతానం అఞ్ఞతరం. **ఉప్పన్నం హోతీతి** జాతం హోతి, న కేవలఞ్చ చిత్తే జాతమత్తమేవ. సో కిర తస్స వసేన పరిసమజ్ఝేపి ఏవం భాసతియేవ. **కిఞ్హి పరో పరస్సాతి** పరో యో అనుసాసీయతి, సో తస్స అనుసాసకస్స కిం కరిస్సతి. అత్తనా పటిలద్ధం కుసలం ధమ్మం అత్తనావ సక్కత్వా గరుం కత్వా విహాతబ్బన్తి వదతి.

౫౦౪-౫౦౬. రోసికం న్హాపితం ఆమన్తేసీతి రోసికాతి ఏవం ఇత్థిలిఙ్గవసేన లద్ధనామం న్హాపితం ఆమన్తేసి. సో కిర భగవతో ఆగమనం సుత్వా చిన్తేసి – “విహారం గన్త్వా దిట్ఠం నామం భారో, గేహం పన ఆణాపేత్వా పస్సిస్సామి చేవ యథాసత్తి చ ఆగన్తుకభిక్ఖం దస్సామీ”తి, తస్మా ఏవం న్హాపితం ఆమన్తేసి.

౫౦౮. పిట్ఠితో పిట్ఠితోతి కథాఫాసుకత్థం పచ్ఛతో పచ్ఛతో అనుబన్ధో హోతి. **వివేచేతూతి** విమోచేతు, తం దిట్ఠిగతం వినోదేతూతి వదతి. అయం కిర ఉపాసకో లోహిచ్చస్స బ్రాహ్మణస్స పియసహాయకో. తస్మా తస్స అత్థకామతాయ ఏవమాహ. **అప్పేవ నామ సియాతి** ఏత్థ పఠమవచనేన భగవా గజ్జతి, దుతియవచనేన అనుగజ్జతి. అయం కిరేత్థ అధిప్పాయో – రోసికే ఏతదత్థమేవ మయా చత్తారి అసఙ్ఖ్యేయ్యాని. కప్పసతసహస్సఞ్చ వివిధాని దుక్కరాని కరోన్తేన పారమియో పూరితా , ఏతదత్థమేవ సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణం పటివిద్ధం, న మే లోహిచ్చస్స దిట్ఠిగతం భిన్దితుం భారోతి, ఇమమత్థం దస్సేన్తో పఠమవచనేన భగవా గజ్జతి. కేవలం రోసికే లోహిచ్చస్స మమ సన్తికే ఆగమనం వా నిసజ్జా వా అల్లాపసల్లాపో వా హోతు, సచేపి లోహిచ్చసదిసానం సతసహస్సస్స కఙ్ఖా హోతి, పటిబలో అహం వినోదేతుం లోహిచ్చస్స పన ఏకస్స దిట్ఠివినోదనే మయ్హం కో భారోతి ఇమమత్థం దస్సేన్తో దుతియవచనేన భగవా అనుగజ్జతీతి వేదితబ్బో.

లోహిచ్చబ్రాహ్మణానుయోగవణ్ణనా

౫౧౮. సముదయసఞ్జాతీతి సముదయస్స సఞ్జాతి భోగుప్పాదో, తతో ఉట్ఠితం ధనధఞ్ఞన్తి అత్థో. **యే తం ఉపజీవన్తీతి** యే ఞాతిపరిజనదాసకమ్మకరాదయో జనా తం నిస్సాయ జీవన్తి. **అన్తరాయకరోతి** లాభన్తరాయకరో. **హితానుకమ్పీతి** ఏత్థ **హితన్తి** వుడ్ఢి. **అనుకమ్పతీతి** అనుకమ్పీ, ఇచ్ఛతీతి అత్థో, వుడ్ఢిం ఇచ్ఛతి వా నో వాతి వుత్తం హోతి. **నిరయం వా తిరచ్ఛానయోనిం వాతి** సచే సా మిచ్ఛాదిట్ఠి సమ్పజ్జతి, నియతా హోతి, ఏకంసేన నిరయే నిబ్బత్తతి, నో చే, తిరచ్ఛానయోనియం నిబ్బత్తతీతి అత్థో.

౨౹౧౦-౨౹౧౨. ఇదాని యస్మా యథా అత్తనో లాభన్తరాయేన సత్తా సంవిజ్జన్తి న తథా పరేసం, తస్మా సుట్ఠుతరం బ్రాహ్మణం పవేచేతుకామో "తం కిం మఞ్ఞసీ"తి దుతియం ఉపపత్తిమాహ. **యే చిమేతి** యే చ ఇమే తథాగతస్స ధమ్మదేసనం సుత్వా అరియభూమిం ఓక్కమితుం అసక్కోన్తా కులపుత్తా **దిబ్బా గబ్భాతి** ఉపయోగత్థే పచ్చత్తవచనం, దిబ్బే గబ్భేతి అత్థో. దిబ్బా, గబ్భాతి చ ఛన్నం దేవలోకానమేతం అధివచనం. **పరిపాచేన్తీతి** దేవలోకగామినిం పటిపదం పూరయమానా దానం, దదమానా, సీలం రక్ఖమానా, గన్ధమాలాదీహి, పూజం కురుమానా భావనం భావయమానా పాచేన్తి విపాచేన్తి పరిపాచేన్తి పరిణామం గమేన్తి. **దిబ్బానం భవానం అభినిబ్బత్తియాతి** దిబ్బభవా నామ దేవానం విమానాని , తేసం నిబ్బత్తనత్థాయాతి అత్థో. అథ వా **దిబ్బా గబ్భాతి** దానాదయో పుఞ్ఞవిసేసా. **దిబ్బా భవాతి** దేవలోకే విపాకక్ఖన్ధా, తేసం నిబ్బత్తనత్థాయ తాని పుఞ్ఞాని కరోన్తీతి అత్థో. **తేసం అన్తరాయకరోతి** తేసం మగ్గసమ్పత్తిఫలసమ్పత్తిదిబ్బభవవిసేసానం అన్తరాయకరో. ఇతి భగవా ఏత్తావతా అనియమితేనేవ ఓపమ్మవిధినా యావ భవగ్గా ఉగ్గతం బ్రాహ్మణస్స మానం భిన్దిత్వా ఇదాని చోదనారహే తయో సత్థారే దస్సేతుం "తయో ఖో మే, లోహిచ్చా"తిఆదిమాహ.

తయో చోదనారహవణ్ణనా

౨౹౧౩. తత్థ **సా చోదనాతి** తయో సత్థారే చోదేన్తస్స చోదనా. **న అఞ్ఞా చిత్తం ఉపట్ఠపేన్తీతి** అఞ్ఞాయ ఆజాననత్థాయ చిత్తం న ఉపట్ఠపేన్తి. **వోక్కమ్మాతి** నిరన్తరం తస్స సాసనం అకత్వా తతో ఉక్కమిత్వా వత్తన్తీతి అత్థో. **ఓసక్కన్తియా వా ఉస్సక్కేయ్యాతి** పటిక్కమన్తియా ఉపగచ్ఛేయ్య, అనిచ్ఛన్తియా ఇచ్ఛేయ్య, ఏకాయ సమ్పయోగం అనిచ్ఛన్తియా ఏకో ఇచ్ఛేయ్యాతి వుత్తం హోతి. **పరమ్ముఖిం వా ఆలిఙ్గేయ్యాతి** దట్ఠుమ్పి అనిచ్ఛమానం పరమ్ముఖిం ఠితం పచ్ఛతో గన్త్వా ఆలిఙ్గేయ్య. **ఏవంసమ్పదమిదన్తి** ఇమస్సాపి సత్థునో "మమ ఇమే సావకా"తి సాసనా వోక్కమ్మ వత్తమానేపి తే లోభేన అనుసాసతో ఇమం లోభధమ్మం ఏవంసమ్పదమేవ ఈదిసమేవ వదామి. ఇతి సో ఏవరూపో తవ లోభధమ్మో యేన త్వం ఓసక్కన్తియా ఉస్సక్కన్తో వియ పరమ్ముఖిం ఆలిఙ్గన్తో వియ అహోసీతిపి తం చోదనం అరహతి. **కిఞ్హి పరో పరస్స కరిస్సతీతి** యేన ధమ్మేన పరే అనుసాసి, అత్తానమేవ తావ తత్థ సమ్పాదేహి, ఉజుం కరోహి. కిఞ్హి పరో పరస్స కరిస్సతీతి చోదనం అరహతి.

౨౹౧౪. నిద్దాయితబ్బన్తి సస్సరూపకాని తిణాని ఉప్పాటేత్వా పరిసుద్ధం కాతబ్బం.

౨౹౧౫. తతియచోదనాయ **కిఞ్హి పరో పరస్సాతి** అనుసాసనం అసమ్పటిచ్ఛనకాలతో పట్ఠాయ పరో అనుసాసితబ్బో, పరస్స అనుసాసకస్స కిం కరిస్సతీతి నను తత్థ అప్పోస్సుక్కతం ఆపజ్జిత్వా అత్తనా పటివిద్ధధమ్మం అత్తనావ మానేత్వా పూజేత్వా విహాతబ్బన్తి ఏవం చోదనం అరహతీతి అత్థో.

న చోదనారహసత్థువణ్ణనా

౨౹౧౬. న చోదనారహోతి అయఞ్హి యస్మా పఠమమేవ అత్తానం పతిరూపే పతిట్ఠాపేత్వా సావకానం ధమ్మం దేసేతి. సావకా చస్స అస్సవా హుత్వా యథానుసిట్ఠం పటిపజ్జన్తి, తాయ చ పటిపత్తియా మహన్తం విసేసమధిగచ్ఛన్తి. తస్మా న చోదనారహోతి.

౩౧౭. **నరకపపాతం పపతన్తోతి** మయా గహితాయ దిట్ఠియా అహం నరకపపాతం పపతన్తో. **ఉద్ధరిత్వా థలే పతిట్ఠాపితోతి** తం దిట్ఠిం భిన్దిత్వా ధమ్మదేసనాహత్థేన అపాయపతనతో ఉద్ధరిత్వా సగ్గమగ్గథలే ఠపితోమ్హీతి వదతి. సేసమేత్థ ఉత్తానమేవాతి.

ఇతి సుమఙ్గలవిలాసినియా దీఘనికాయట్ఠకథాయం

లోహిచ్చసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౧౩. తేవిజ్జసుత్తవణ్ణనా

౨౧౮. ఏవం మే సుతం…పే॰… కోసలేసూతి తేవిజ్జసుత్తం. తత్రాయం అనుత్తానపదవణ్ణనా. **మనసాకట**న్తి తస్స గామస్స నామం. **ఉత్తరేన మనసాకటస్సా**తి మనసాకటతో అవిదూరే ఉత్తరపస్సే. **అమ్బవనే**తి తరుణఅమ్బరుక్ఖసణ్డే, రమణీయో కిర సో భూమిభాగో, హేట్ఠా రజతపట్టసదిసా వాలికా విప్పకిణ్ణా, ఉపరి మణివితానం వియ ఘనసాఖాపత్తం అమ్బవనం. తస్మిం బుద్ధానం అనుచ్ఛవికే పవివేకసుఖే అమ్బవనే విహరతీతి అత్థో.

౨౧౯. అభిఞ్ఞాతా అభిఞ్ఞాతాతి కులచారిత్తాదిసమ్పత్తియా తత్థ తత్థ పఞ్ఞాతా. **చఙ్కీ**తిఆదీని తేసం నామాని. తత్థ **చఙ్కీ** ఓపాసాదవాసికో. **తారుక్ఖో** ఇచ్ఛానఙ్గలవాసికో. **పోక్ఖరసాతీ** ఉక్కట్ఠవాసికో. **జాణుసోణీ** సావత్థివాసికో. **తోదేయ్యో** తుదిగామవాసికో. **అఞ్ఞే చా**తి అఞ్ఞే చ బహుజనా. అత్తనో అత్తనో నివాసట్ఠానేహి ఆగన్త్వా మన్తసజ్ఝాయకరణత్థం తత్థ పటివసన్తి. మనసాకటస్స కిర రమణీయతాయ తే బ్రాహ్మణా తత్థ నదీతీరే గేహాని కారేత్వా పరిక్ఖిపాపేత్వా అఞ్ఞేసం బహూనం పవేసనం నివారేత్వా అన్తరన్తరా తత్థ గన్త్వా వసన్తి.

౨౨౦-౨౨౧. వాసేట్ఠభారద్వాజానన్తి **వాసేట్ఠస్స** చ పోక్ఖరసాతినో అన్తేవాసికస్స, **భారద్వాజస్స** చ తారుక్ఖన్తేవాసికస్స. ఏతే కిర ద్వే జాతిసమ్పన్నా తిణ్ణం వేదానం పారగూ అహేసుం. **జఙ్ఘవిహార**న్తి అతిచిరనిసజ్జపచ్చయా కిలమథవినోదనత్థాయ జఙ్ఘచారం. తే కిర దివసం సజ్ఝాయం కత్వా సాయన్హే వుట్ఠాయ న్హానీయసమ్భారగన్ధమాలతేలధోతవత్థాని గాహాపేత్వా అత్తనో పరిజనపరివుతా న్హాయితుకామా నదీతీరం గన్త్వా రజతపట్టవణ్ణే వాలికాసణ్డే అపరాపరం చఙ్కమింసు. ఏకం చఙ్కమన్తం ఇతరో అనుచఙ్కమి, పున ఇతరం ఇతరోతి. తేన వుత్తం "అనుచఙ్కమన్తానం అనువిచరన్తాన"న్తి. **మగ్గామగ్గే**తి మగ్గే చ అమగ్గే చ. కతమం ను ఖో పటిపదం పూరేత్వా కతమేన మగ్గేన సక్కా సుఖం బ్రహ్మలోకం గన్తున్తి ఏవం మగ్గామగ్గం ఆరబ్భ కథం సముట్ఠాపేసున్తి అత్థో. **అఞ్జసాయనో**తి ఉజుమగ్గస్సేతం వేవచనం, అఞ్జసా వా ఉజుకమేవ ఏతేన ఆయన్తి ఆగచ్ఛన్తీతి అఞ్జసాయనో **నియ్యానికో నియ్యాతీ**తి నియ్యాయన్తో నియ్యాతి, గచ్ఛన్తో గచ్ఛతీతి అత్థో.

తక్కరస్స బ్రహ్మసహబ్యతాయాతి యో తం మగ్గం కరోతి పటిపజ్జతి, తస్స బ్రహ్మునా సద్ధిం సహభావాయ, ఏకట్ఠానే పాతుభావాయ గచ్ఛతీతి అత్థో. **య్వాయ**న్తి యో అయం. **అక్ఖాతో**తి కథితో దీపితో. **బ్రాహ్మణేన పోక్ఖరసాతినా**తి అత్తనో ఆచరియం అపదిసతి. ఇతి వాసేట్ఠో సకమేవ ఆచరియవాదం థోమేత్వా పగ్గణ్హిత్వా విచరతి. భారద్వాజోపి సకమేవాతి. తేన వుత్తం "**నేవ ఖో అసక్ఖి వాసేట్ఠో**"తిఆది.

తతో వాసేట్ఠో "ఉభిన్నమ్పి అమ్హాకం కథా అనియ్యానికావ, ఇమస్మిఞ్చ లోకే మగ్గకుసలో నామ భోతా గోతమేన సదిసో నత్థి, భవఞ్చ గోతమో అవిదూరే వసతి, సో నో తులం గహేత్వా నిసిన్నవాణిజో వియ కఙ్ఖం ఛిన్దిస్సతీ"తి చిన్తేత్వా తమత్థం భారద్వాజస్స ఆరోచేత్వా ఉభోపి గన్త్వా అత్తనో కథం భగవతో ఆరోచేసుం. తేన వుత్తం "అథ ఖో వాసేట్ఠో…పే॰… య్వాయం అక్ఖాతో బ్రాహ్మణేన తారుక్ఖేనా"తి.

౨౨౨. ఏత్థ భో గోతమాతి ఏతస్మిం మగ్గామగ్గే. **విగ్గహో వివాదో**తిఆదీసు పుబ్బుప్పత్తికో విగ్గహో. అపరభాగే వివాదో. దువిధోపి ఏసో నానాఆచరియానం వాదతో నానావాదో.

౨.౨౩. అథ కిస్మిం పన వోతి త్వమ్పి అయమేవ మగ్గోతి అత్తనో ఆచరియవాదమేవ పగ్గయ్హ తిట్ఠసి, భారద్వాజోపి అత్తనో ఆచరియవాదమేవ, ఏకస్సాపి ఏకస్మిం సంసయో నత్థి. ఏవం సతి కిస్మిం వో విగ్గహోతి పుచ్ఛతి.

౨.౨౪. మగ్గామగ్గే , భో గోతమాతి మగ్గే భో గోతమ అమగ్గే చ, ఉజుమగ్గే చ అనుజుమగ్గే చాతి అత్థో. ఏస కిర ఏకబ్రాహ్మణస్సాపి మగ్గం "న మగ్గో"తి న వదతి. యథా పన అత్తనో ఆచరియస్స మగ్గో ఉజుమగ్గో, న ఏవం అఞ్ఞేసం అనుజానాతి, తస్మా తమేవత్థం దీపేన్తో "కిఞ్చాపి భో గోతమా"తిఆదిమాహ.

సబ్బాని తానీతి లిఙ్గవిపల్లాసేన వదతి, సబ్బే తేతి వుత్తం హోతి. **బహూనీతి** అట్ఠ వా దస వా. **నానామగ్గానీతి** మహన్తామహన్తజఙ్ఘమగ్గసకటమగ్గాదివసేన నానావిధాని సామన్తా గామనదీతళాకఖేత్తాదీహి ఆగన్త్వా గామం పవిసనమగ్గాని.

౨.౨౫-౨.౨౬. "నియ్యన్తీతి వాసేట్ఠ వదేసీ"తి భగవా తిక్ఖత్తుం వచీభేదం కత్వా పటిఞ్ఞం కారాపేసి. కస్మా? తిత్థియా హి పటిజానిత్వా పచ్ఛా నిగ్గయ్హమానా అవజానన్తి. సో తథా కాతుం న సక్ఖిస్సతీతి.

౨.౨౭-౨.౨౯. తేవ తేవిజ్జాతి తే తేవిజ్జా. వకారో ఆగమసన్ధిమత్తం. **అన్ధవేణీతి** అన్ధపవేణీ, ఏకేన చక్ఖుమతా గహితయట్ఠియా కోటిం ఏకో అన్ధో గణ్హాతి, తం అన్ధం అఞ్ఞో తం అఞ్ఞోతి ఏవం పణ్ణాససట్ఠి అన్ధా పటిపాటియా ఘటితా అన్ధవేణీతి వుచ్చతి. **పరమ్పరసంసత్తాతి** అఞ్ఞమఞ్ఞం లగ్గా, యట్ఠిగాహకేనపి చక్ఖుమతా విరహితాతి అత్థో. ఏకో కిర ధుత్తో అన్ధగణం దిస్వా "అసుకస్మిం నామ గామే ఖజ్జభోజ్జం సులభ"న్తి ఉస్సాహేత్వా "తేన హి తత్థ నో సామి నేహి, ఇదం నామ తే దేమా"తి వుత్తే, లఞ్జం గహేత్వా అన్తరామగ్గే మగ్గా ఓక్కమ్మ మహన్తం గచ్ఛం అనుపరిగన్త్వా పురిమస్స హత్థేన పచ్ఛిమస్స కచ్ఛం గణ్హాపేత్వా "కిఞ్చి కమ్మం అత్థి, గచ్ఛథ తావ తుమ్హే"తి వత్వా పలాయి, తే దివసమ్పి గన్త్వా మగ్గం అవిన్దమానా "కుహిం నో చక్ఖుమా, కుహిం మగ్గో"తి పరిదేవిత్వా మగ్గం అవిన్దమానా తత్థేవ మరింసు. తే సన్ధాయ వుత్తం "పరమ్పరసంసత్తా"తి. **పురిమోపీతి** పురిమేసు దససు బ్రాహ్మణేసు ఏకోపి. **మజ్ఝిమోపీతి** మజ్ఝిమేసు ఆచరియపాచరియేసు ఏకోపి. **పచ్ఛిమోపీతి** ఇదాని తేవిజ్జేసు బ్రాహ్మణేసు ఏకోపి. **హస్సకఞ్ఞేవాతి** హసితబ్బమేవ. **నామకఞ్ఞేవాతి** లామకంయేవ. తదేతం అత్థాభావేన **రిత్తకం,** రిత్తకత్తాయేవ **తుచ్ఛకం.** ఇదాని బ్రహ్మలోకో తావ తిట్ఠతు, యో తేవిజ్జేహి న దిట్ఠపుబ్బోవ. యేపి చన్దిమసూరియే తేవిజ్జా పస్సన్తి, తేసమ్పి సహబ్యతాయ మగ్గం దేసేతుం నప్పహోన్తీతి దస్సనత్థం "తం కిం మఞ్ఞసీ"తిఆదిమాహ.

౨.౩౦. తత్థ **యతో చన్దిమసూరియా ఉగ్గచ్ఛన్తీతి** యస్మిం కాలే ఉగ్గచ్ఛన్తి. **యత్థ చ ఓగ్గచ్ఛన్తీతి** యస్మిం కాలే అత్థమేన్తి, ఉగ్గమనకాలే చ అత్థఙ్గమనకాలే చ పస్సన్తీతి అత్థో. **ఆయాచన్తీతి** "ఉదేహి భవం చన్ద, ఉదేహి భవం సూరియా"తి ఏవం ఆయాచన్తి. **థోమయన్తీతి** "సోమ్మో చన్దో, పరిమణ్డలో చన్దో, సప్పభో చన్దో"తిఆదీని వదన్తా పసంసన్తి. **పఞ్జలికాతి** పగ్గహితఅఞ్జలికా. **నమస్సమానాతి** "నమో నమో"తి వదమానా.

౨.౩౧-౨.౩౨. యం పస్సన్తీతి ఏత్థ **యన్తి** నిపాతమత్తం. **కిం పన న కిరాతి** ఏత్థ ఇధ పన కిం వత్తబ్బం. యత్థ కిర తేవిజ్జేహి బ్రాహ్మణేహి న బ్రహ్మా సక్ఖిదిట్ఠోతి ఏవమత్థో దట్ఠబ్బో.

అచిరవతీనదీఉపమాకథా

౫౪౨. **సమతిత్తికాతి** సమభరితా. **కాకపేయ్యాతి** యత్థ కత్థచి తీరే ఠితేన కాకేన సక్కా పాతున్తి కాకపేయ్యా. **పారం తరితుకామోతి** నదిం అతిక్కమిత్వా పరతీరం గన్తుకామో. **అవ్హేయ్యాతి** పక్కోసేయ్య. **ఏహి పారాపారన్తి** అమ్భో పార అపారం ఏహి, అథ మం సహసావ గహేత్వా గమిస్ససి, అత్థి మే అచ్చాయికకమ్మన్తి అత్థో.

౫౪౪. **యే ధమ్మా బ్రాహ్మణకారకాతి** ఏత్థ పఞ్చసీలదసకుసలకమ్మపథభేదా ధమ్మా బ్రాహ్మణకారకాతి వేదితబ్బా , తబ్బిపరీతా అబ్రాహ్మణకారకా. **ఇన్దమవ్హాయామాతి** ఇన్దం అవ్హాయామ పక్కోసామ. ఏవం బ్రాహ్మణానం అవ్హాయనస్స నిరత్థకతం దస్సేత్వా పునపి భగవా అణ్ణవకుచ్ఛియం సూరియో వియ జలమానో పఞ్చసతభిక్ఖుపరివుతో అచిరవతియా తీరే నిసిన్నో అపరమ్పి నదీఉపమంయేవ ఆహరన్తో “సేయ్యథాపీ”తిఆదిమాహ.

౫౪౬. **కామగుణాతి** కామయితబ్బట్ఠేన కామా, బన్ధనట్ఠేన గుణా. “అనుజానామి భిక్ఖవే, అహతానం వత్థానం దిగుణం సఙ్ఘాటి”న్తి (మహావ. ౩౪౮) ఏత్థ హి పటలట్ఠో గుణట్ఠో. “అచ్చేన్తి కాలా తరయన్తి రత్తియో, వయోగుణా అనుపుబ్బం జహన్తీ”తి ఏత్థ రాసట్ఠో గుణట్ఠో. “సతగుణా దక్ఖిణా పాటికఙ్ఖితబ్బా”తి (మ. ని. ౩.౩౭౯) ఏత్థ ఆనిసంసట్ఠో గుణట్ఠో. “అన్తం అన్తగుణం (ఖు. పా. ౩.౧) కయిరా మాలాగుణే బహూ”తి (ధ. ప. ౫౩) చ ఏత్థ బన్ధనట్ఠో గుణట్ఠో. ఇధాపి ఏసేవ అధిప్పేతో. తేన వుత్తం “బన్ధనట్ఠేన గుణా”తి. **చక్ఖువిఞ్ఞేయ్యాతి** చక్ఖువిఞ్ఞాణేన పస్సితబ్బా. ఏతేనుపాయేన సోతవిఞ్ఞేయ్యాదీసుపి అత్థో వేదితబ్బో. **ఇట్ఠాతి** పరియిట్ఠా వా హోన్తు, మా వా, ఇట్ఠారమ్మణభూతాతి అత్థో. **కన్తాతి** కామనీయా. **మనాపాతి** మనవడ్ఢనకా. **పియరూపాతి** పియజాతికా. **కామూపసఞ్హితాతి** ఆరమ్మణం కత్వా ఉప్పజ్జమానేన కామేన ఉపసఞ్హితా. **రజనీయాతి** రఞ్జనీయా, రాగుప్పత్తికారణభూతాతి అత్థో.

గధితాతి గేధేన అభిభూతా హుత్వా. **ముచ్ఛితాతి** ముచ్ఛాకారప్పత్తాయ అధిమత్తకాయ తణ్హాయ అభిభూతా. **అజ్ఝోపన్నాతి** అధిఓపన్నా ఓగాళ్హా “ఇదం సార”న్తి పరినిట్ఠానప్పత్తా హుత్వా. **అనాదీనవదస్సావినోతి** ఆదీనవం అపస్సన్తా. **అనిస్సరణపఞ్ఞాతి** ఇదమేత్థ నిస్సరణన్తి, ఏవం పరిజాననపఞ్ఞావిరహితా, పచ్చవేక్ఖణపరిభోగవిరహితాతి అత్థో.

౫౪౮. **ఆవరణాతిఆదీసు** ఆవరన్తీతి **ఆవరణా.** నివారేన్తీతి **నీవరణా.** ఓనన్ధన్తీతి **ఓనాహనా.** పరియోనన్ధన్తీతి **పరియోనాహనా.** కామచ్ఛన్దాదీనం విత్థారకథా విసుద్ధిమగ్గతో గహేతబ్బా.

౫౪౯-౫౫౦. **ఆవుతా నివుతా ఓనద్ధా పరియోనద్ధాతి** పదాని ఆవరణాదీనం వసేన వుత్తాని. **సపరిగ్గహోతి** ఇత్థిపరిగ్గహేన సపరిగ్గహోతి పుచ్ఛతి. **అపరిగ్గహో భో గోతమాతిఆదీసుపి** కామచ్ఛన్దస్స అభావతో ఇత్థిపరిగ్గహేన అపరిగ్గహో. బ్యాపాదస్స అభావతో కేనచి సద్ధిం వేరచిత్తేన అవేరో. థినమిద్ధస్స అభావతో చిత్తగేలఞ్ఞసఙ్ఖాతేన బ్యాపజ్జేన అబ్యాపజ్జో. ఉద్ధచ్చకుక్కుచ్చాభావతో ఉద్ధచ్చకుక్కుచ్చాదీహి సంకిలేసేహి అసంకిలిట్ఠచిత్తో సుపరిసుద్ధమానసో. విచికిచ్ఛాయ అభావతో చిత్తం వసే వత్తేతి. యథా చ బ్రాహ్మణా చిత్తగతికా హోన్తీతి, చిత్తస్స వసేన వత్తన్తి, న తాదిసోతి వసవత్తీ.

౫౫౨. **ఇధ ఖో పనాతి** ఇధ బ్రహ్మలోకమగ్గే. **ఆసీదిత్వాతి** అమగ్గమేవ “మగ్గో”తి ఉపగన్త్వా. **సంసీదన్తీతి** “సమతల”న్తి సఞ్ఞాయ పఙ్కం ఓతిణ్ణా వియ అనుప్పవిసన్తి. **సంసీదిత్వా విసారం పాపుణన్తీతి** ఏవం పఙ్కే వియ సంసీదిత్వా విసారం అఙ్గమఙ్గసంభఞ్జనం పాపుణన్తి. **సుక్ఖతరం మఞ్ఞే తరన్తీతి** మరీచికాయ వఞ్చేత్వా “కాకపేయ్యా నదీ”తి సఞ్ఞాయ “తరిస్సామా”తి హత్థేహి చ పాదేహి చ వాయమమానా సుక్ఖతరణం మఞ్ఞే తరన్తి. తస్మా యథా హత్థపాదాదీనం సంభఞ్జనం

పరిభఞ్జనం, ఏవం అపాయేసు సంభఞ్జనం పరిభఞ్జనం పాపుణన్తి. ఇధేవ చ సుఖం వా సాతం వా న లభన్తి. **తస్మా ఇదం తేవిజ్జానం బ్రాహ్మణానన్**తి తస్మా ఇదం బ్రహ్మసహబ్యతాయ మగ్గదీపకం తేవిజ్జకం పావచనం తేవిజ్జానం బ్రాహ్మణానం. **తేవిజ్జాఇరిణన్**తి తేవిజ్జాఅరఞ్ఞం **ఇరిణన్**తి హి అగామకం మహాఅరఞ్ఞం వుచ్చతి. **తేవిజ్జావివనన్**తి పుప్ఫఫలేహి అపరిభోగరుక్ఖేహి సఞ్ఛన్నం నిరుదకం అరఞ్ఞం . యత్థ మగ్గతో ఉక్కమిత్వా పరివత్తితుమ్పి న సక్కా హోన్తి, తం సన్ధాయాహ "తేవిజ్జావివనన్తిపి వుచ్చతీ"తి. **తేవిజ్జాబ్యసనన్**తి తేవిజ్జానం పఞ్చవిధబ్యసనసదిసమేతం. యథా హి ఞాతిరోగభోగ దిట్ఠి సీలబ్యసనప్పత్తస్స సుఖం నామ నత్థి, ఏవం తేవిజ్జానం తేవిజ్జకం పావచనం ఆగమ్మ సుఖం నామ నత్థీతి దస్సేతి.

౫౫౪. **జాతసంవడ్ఢో**తి జాతో చ వడ్ఢితో చ, యో హి కేవలం తత్థ జాతోవ హోతి, అఞ్ఞత్థ వడ్ఢితో, తస్స సమన్తా గామమగ్గా న సబ్బసో పచ్చక్ఖా హోన్తి, తస్మా జాతసంవడ్ఢోతి ఆహ. జాతసంవడ్ఢోపి యో చిరనిక్ఖన్తో, తస్స న సబ్బసో పచ్చక్ఖా హోన్తి. తస్మా "తావదేవ అవసట"న్తి ఆహ, తఙ్ఖణమేవ నిక్ఖన్తన్తి అత్థో. **దన్ధాయితత్తన్**తి అయం ను ఖో మగ్గో, అయం న నుఖోతి కఙ్ఖావసేన చిరాయితత్తం. **విత్థాయితత్తన్**తి యథా సుఖుమం అత్థజాతం సహసా పుచ్ఛితస్స కస్సచి సరీరం థద్ధభావం గణ్హాతి, ఏవం థద్ధభావగ్గహణం. **న త్వేవాతి** ఇమినా సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణస్స అప్పటిహతభావం దస్సేతి. తస్స హి పురిసస్స మారావట్టనాదివసేన సియా ఞాణస్స పటిఘాతో. తేన సో దన్ధాయేయ్య వా విత్థాయేయ్య వా. సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణం పన అప్పటిహతం, న సక్కా తస్స కేనచి అన్తరాయో కాతున్తి దీపేతి.

౫౫౫. **ఉల్లుమ్పతు భవం గోతమో**తి ఉద్ధరతు భవం గోతమో. **బ్రాహ్మణిం పజన్**తి బ్రాహ్మణదారకం, భవం గోతమో మమ బ్రాహ్మణపుత్తం అపాయమగ్గతో ఉద్ధరిత్వా బ్రహ్మలోకమగ్గే పతిట్ఠపేతూతి అత్థో. అథస్స భగవా బుద్ధుప్పాదం దస్సేత్వా సద్ధిం పుబ్బభాగపటిపదాయ మేత్తావిహారాదిబ్రహ్మలోకగామిమగ్గం దేసేతుకామో "తేన హి వాసేట్ఠా"తిఆదిమాహ. తత్థ "ఇధ తథాగతో"తిఆది సామఞ్ఞఫలే విత్థారితం. మేత్తాసహగతేనాతిఆదీసు యం వత్తబ్బం, తం సబ్బం విసుద్ధిమగ్గే బ్రహ్మవిహారకమ్మట్ఠానకథాయం వుత్తం. **సేయ్యథాపి వాసేట్ఠ బలవా సఙ్ఖధమో**తిఆది పన ఇధ అపుబ్బం. తత్థ **బలవా**తి బలసమ్పన్నో. **సఙ్ఖధమో**తి సఙ్ఖధమకో. **అప్పకసిరేనా**తి అకిచ్ఛేన అదుక్ఖేన. దుబ్బలో హి సఙ్ఖధమో సఙ్ఖం ధమన్తోపి న సక్కోతి చతస్సో దిసా సరేన విఞ్ఞాపేతుం, నాస్స సఙ్ఖసద్దో సబ్బతో ఫరతి. బలవతో పన విప్ఫారికో హోతి, తస్మా "బలవా"తిఆదిమాహ. **మేత్తాయ చేతోవిముత్తియా**తి ఏత్థ మేత్తాతి వుత్తే ఉపచారోపి అప్పనాపి వట్టతి, "చేతోవిముత్తీ"తి వుత్తే పన అప్పనావ వట్టతి. **యం పమాణకతం కమ్మన్**తి పమాణకతం కమ్మం నామ కామావచరం వుచ్చతి. అప్పమాణకతం కమ్మం నామ రూపారూపావచరం. తఞ్హి పమాణం అతిక్కమిత్వా ఓదిస్సకఅనోదిస్సకదిసాఫరణవసేన వడ్ఢేత్వా కతత్తా అప్పమాణకతన్తి వుచ్చతి. **న తం తత్రావసిస్సతి న తం తత్రావతిట్ఠతీ**తి తం కామావచరకమ్మం తస్మిం రూపావచరారూపావచరకమ్మే న ఓహీయతి, న తిట్ఠతి. కిం వుత్తం హోతి – తం కామావచరకమ్మం తస్స రూపారూపావచరకమ్మస్స అన్తరా లగ్గితుం వా ఠాతుం వా రూపారూపావచరకమ్మం ఫరిత్వా పరియాదియిత్వా అత్తనో ఓకాసం గహేత్వా పతిట్ఠాతుం న సక్కోతి. అథ ఖో రూపావచరారూపావచరకమ్మమేవ కామావచరం మహోఘో వియ పరిత్తం ఉదకం ఫరిత్వా పరియాదియిత్వా అత్తనో ఓకాసం గహేత్వా తిట్ఠతి. తస్స విపాకం పటిబాహిత్వా సయమేవ బ్రహ్మసహబ్యతం ఉపనేతీతి. **ఏవంవిహారీ**తి ఏవం మేత్తాదివిహారీ.

౫౫౬. **ఏతే మయం భవన్తం గోతమన్**తి ఇదం తేసం దుతియం సరణగమనం. పఠమమేవ హేతే మజ్ఝిమపణ్ణాసకే వాసేట్ఠసుత్తం సుత్వా సరణం గతా, ఇమం పన తేవిజ్జసుత్తం సుత్వా దుతియమ్పి సరణం గతా. కతిపాహచ్చయేన

పబ్బజిత్వా అగ్గఞ్ఞసుత్తే ఉపసమ్పదఞ్చేవ అరహత్తఞ్చ అలత్థుం. సేసం సబ్బత్థ ఉత్తానమేవాతి.

ఇతి సుమఙ్గలవిలాసినియా దీఘనికాయట్ఠకథాయం

తేవిజ్జసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

నిట్ఠితా చ తేరససుత్తపటిమణ్డితస్స సీలక్ఖన్ధవగ్గస్స

అత్థవణ్ణనాతి.

సీలక్ఖన్ధవగ్గట్ఠకథా నిట్ఠితా.